MEDICINA
HIPPOCRATICA
EXPONENS
APHORISMOS HIPPOCRATIS
AUCTORE
JOANNE DE GORTER

A. L. M. Medicinæ Doct. & Prof. Ord.

EDITIO QUINTA ITALICA.

LIBER PRIMUS.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCCLXXVIII.

Apud JOANNEM MANFRE'.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

TYPOGRAPHUS
AD LECTOREM.

PRæclaros *Joannis de Gorter* in Aphoriſmos Hippocratis Commentarios, Amſtelodami jampridem editos, quinto Typis noſtris excuſos Tibi damus, Candide Lector. Extitere quidem non pauci numero, qui ſcriptis ſuis Hippocraticæ Artis Canones illuſtrare conati ſunt. Verum cum univerſa Phyſica Scientia, ac præſertim Medica quotidie magis augeatur, perficiaturque; præclare de eadem meritus eſt Auctor noſter, qui nova experiundo detexit, novoque lumine Hippocraticam Scientiam ornavit. Imo qua pollet ingenii virtutiſque præſtantia, celeberrimi Senis Doctrinam explanans, ita hanc ipſam expendit, ut quæ veritati conſentanea cognovit, uberiori oratione firmaverit; quæ vero minus interdum conſentire deprehendit, improbare non dubitaverit. Scilicet Vir Doctiſſimus diuturnis laboribus docendo ſcribendoque ad ſummum perfectionis dignitatiſque gradum Medicam Facultatem evehere aſſidue ſtuduit; quippe e ludo egreſſus immortalis Viri *Hermanni Boerhaave*, quem propria fulgentem luce nihil attinet laudibus celebrare. Quamobrem gratiam nos habeamus oportet Viro clariſſimo *Joſepho Bertini* in Florentina Academia Publico Medicinæ Profeſſori, ac Regii Xenodochii, Collegiique Florentini Medico præſtantiſſimo; qui pro Sapientia ſua Auctores optimos non modo qua verbis qua ſcriptis æmulari, ſed nova quoque Typorum luce

 per-

pervagatiores clarioresque reddere cupiens, ad edendos egregios hosce Commentarios nos impulit; atque ex domestica Bibliotheca depromptos singulari humanitate tradidit recudendos. Eos igitur accurata diligentia adornatos, & mendis, quæ in priorem Editionem irrepserant, expurgatos exhibemus.

A U-

AUCTOR LECTORI.

Uæ nunc publici juris fiunt Commentaria, non erant Disputationibus destinata; at Studiosorum desideriis satisfacere volens, antequam in lucem prodeant, ventilanda speciminum nomine exhibui.

Specimen primum continens *Aph. I. ad IX.* censuræ publicæ submisit *Joannes Bon Harderovico-Gelrus*, *ad Diem* 30. *Maji* 1739. Alterum vero continens *Aph. X. ad XXV. Theodorus de Gorter Enchusa-Batavus*, *ad Diem* 21. *Junii* 1739. Sed ut aliis quoque Medicinæ cultoribus inservirem, curavi tot imprimi Exemplaria, quæ ad alicujus Libri editionem sufficiunt.

Cum vero Aphorismorum Hippocratis Primus Liber esset ventilatus & impressus, eum nunc in lucem emittere volui, deinceps vero reliquos, quamprimum publice ventilati fuerint, animus est, ut ita Disputantium & Lectorum desideriis simul satisfaciam.

PRÆ-

PRÆFATIO.

Medicina quibus modis comparatur?

I.
D artem Medicam acquirendam duæ tendunt viæ, altera est Experientia, *quam inter medendum comparamus, altera est* Doctrina, *seu* Dogmatica, *qua quis instruitur, antequam Medicinam profitetur.*

Experientia.

II. *Sed quia experimentum est periculosum, & ars nimis longa, quam ut possit exercitio unius hominis comparari, oportet eum, qui Medicinam profiteri satagit, prius addiscere præcepta & fundamenta hujus artis.*

Doctrina.

III. *Illa autem præcepta variis modis traduntur: arrisit Hippocrati per breves, sed tamen solidas sententias, quas vocat* Aphorismos, *hanc promulgare artem, ut sit quævis sententia absoluta, non respiciens ad priora vel sequentia.*

Aphoristice.

IV. *Complectuntur hi Aphorismi sententias seu regulas generales, quas paucis verbis proposuit Hipp. Num istas detexerit experientia propria, num desumserit ex aliorum observatis, scientiæ Medicæ nihil interest. Sufficit enim in Medicina veritates cognoscere, sed quisnam istas promulgavit, nihil facit ad usum Medicum. Laudandus autem est, qui tales posteritati consecravit, ne cogamur semper novas detegere cum hominum detrimento.*

V. *Præstantius foret, ad formandam doctrinam, certum aliquem sequi ordinem, ille enim facilius in memoria retineri potest; sed rerum multitudine, & permistione Auctor cogitur recedere ab ordine, puras atque absolutas proferens sententias.*

VI. *Illæ autem sententiæ sæpe admodum obscuræ sunt, variasque patiuntur interpretationes, & vix intelligi possunt ab indoctis, quare ampliore explicatione egent. Ita potest Medicinæ discipulus paucis verbis concipere Medicinam, & si quid dubii sit aut obscuri, consulere Commentatorem.*

VII. *Non omnibus autem Commentatoribus idem est scopus: quidam enim, uti Literatores, sensum verborum explicant: alii cuncta congerunt in laudem Auctoris, sive sententias veras sive falsas divulgaverit, non multum curant. Den que alii ad ampliant-*

pliandam scientiam unice contendunt, minime curantes, num Hipp. vel quivis alius eam sententiam divulgaverit.

VIII. *Inter hos ultimos me profiteor; an recte vel secus fecerim, aliis dijudicandum relinquo. Ego semper existimavi, nos non ad gloriam vel honorem alicujus, sed ad usum & utilitatem in Medicina scribere debere. Quare vitio non vertat Lector benevolus, si interdum a sententia Hippocratis recedam, non ut hujus viri eximii censor esse velim, sed quia post istud tempus multa præclara sunt detecta, quæ hunc virum latuere.*

IX. *Non miretur Lector benev. me sententias non firmare Locis ex aliis auctoribus compilatis; multa equidem congessi, ut perspicerem quid alii sentiant, recitare autem nolui, nisi quædam, quæ ad honorem vel gloriam Auctorum adduci possunt; ne videar aliorum labores vilipendere, vel animo malevolo carpere, cum expertus sim, istud remorari scientiam, ad quam excolendam unice contendo. Neque ad firmandam meam sententiam aliorum dicta adfero, quia auctorum sententiæ apud Medicum nullam habent auctoritatem, sed experientia, & ratione firmanda est veritas: in his ad majorem fidem hinc inde Auctoris locum recitabo.*

NOI

NOI RIFORMATORI
Dello Studio di Padova.

COncediamo Licenza a *Giovanni Manfrè* Stampator di Venezia di poter riſtampare il Libro intitolato: *Medicina Hippocratica exponens Aphoriſmos Hippocratis Auctore Joanne de Gorter &c.* oſſervando gli ordini ſoliti in materia di Stampe, e preſentando le Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 18. Settembre 1767.

(*Sebaſtian Giuſtinian Rif.*
(*Alviſe Vallareſſo Rif.*
(*Andrea Tron Rif.*

Regiſtrato in Libro a Carte 328. al num. 2257.

Davidde Marcheſini Segr.

MEDICINA HIPPOCRATICA.

EXPONENS APHORISMORUM HIPPOCRATIS.

LIBRUM PRIMUM.

APH. I.

I. *Vita brevis, ars longa, occasio celeris, experimentum periculosum, judicium difficile. Oportet autem non modo se ipsum exhibere, quæ decent facientem, sed etiam ægrum, & præsentes, & quæ externa sunt.*

I. APhorismus hic duas res complectitur, prima est, qua demonstratur, scientiam medicam difficile comparari posse, quia longa serie observationum est stabilienda, ad quod vita nimis brevis, occasio præceps, & non liceat in viventibus hominibus impune facere experimenta. Alteram regulam generalem suggerit, secundum quam Medicus, æger, adstantes, & res externæ se gerere debeant.

II. *Vita* hic accipitur pro illo curriculo temporis, in quo homo aptus est addiscere præcepta Medica, eaque valet opportuno tempore ad cognitionem & curationem Morborum adhibere: ita excluditur pueritia & decrepita senectus, quibus per vitam hominis scientia Medica nihil emolumenti accipit. Imo maxima pars ætatis insumitur, antequam homo possit aliquid addere ad artis perfectionem; quamdiu enim ad fastigium scientia non pervenit, artem non valet augere; at laborat sibi comparare, quod alii observaverint vel dexterint: adeo ut pauci restent anni in ætate nostra, in quibus aliquid addere possumus ad perfectionem scientiæ; imo vix sufficit unius hominis ætas ad addiscenda ea, quæ in arte medica inventa sunt. Quare Hippocr. non sine vera ratione pronunciavit, *Vita brevis.*

vitam brevem esse, præ primis si comparetur ad ea omnia, quæ in arte Medica sunt addiscenda.

Ars longa. III. Admodum disputant Medici, num Medicina sit *Scientia* vel *Ars*. Quia vero in scientia sufficit habere rei cognitionem, etiamsi nihil efficimus, sed in arte supponitur cognitio, quæ quoque operationem exsequitur, magis convenit Medicinam vocare artem, quam scientiam, quia Medicina nullius est, nisi aliquid præstet ad salutem humanam. Eam artem esse longam quisque fateri cogitur, sive respiciat tempus, in quo illa exculta fuit, sive ad tempus, quod insumitur, antequam quis possit omnia sibi comparare, quæ in Medicina sunt addiscenda: atque longa est, si comparetur ad hominis vitam. Quippe ars Medica una cum Morbo habuit originem, quam primum enim homo corripiebatur Morbo, auxilium quæsivit: hoc autem tempore tam imperfecta fuit, ut vix mereatur artis nomen. Et quoniam ad nostram quoque ætatem duravit, nulla potuit esse ars longior. Cum nunc ars Medica ad tantam perfectionem venerit, longum quoque tempus est impedendum, antequam possumus cuncta addiscere: non sufficit enim, ut Empirici, quædam prompta possidere medicamina, sed ars Medica ex scientia anatomica, ut habeatur cognitio fabricæ; ex Chemicis, ut cognoscat humorum mutationes; ex Physica, ut intelligat actiones firmarum partium, est petenda; dein per experimenta & observationes in corpore humano addiscere oportet, quid speciale sibi vindicet Morbus. Hucusque versatur in scientia Medica, sed ut artem excolat, virtutes Medicamentorum sunt addiscendæ, ut istis, atque instrumentis, aliisque rebus in Diæta tradendis, valeat præsentem morbum tollere, futurum avertere, incurabilem palliare. Antequam hæc omnia cognoscuntur, longum tempus insumi debet. Interim labitur ætas, ut vix aliquid supersit temporis, in quo ars Medica incrementum possit capere. Hoc quia viderunt multi, aliquam duntaxat partem excoluere, tota ars nimis multa complectitur, in qua quoque aliquem progressum fecere. Laudanda sunt eorum opera, sed qui artem Medicam exercere vult, debet omnium habere notitiam, quod autem paucis contigit.

Occasio celeris. IV. Opportunum agendi tempus a morbo dependet, qui non omni tempore idem agere permittit; imo in morbis acutis, aliisque præcipitibus casibus prompta sunt adhibenda auxilia, ne cunctando moriatut æger, vel in deterius ruat: at vero in chronicis non tam accurate temporis momentum est observandum, quia subitaneis mutationibus minus obnoxii sunt. Si vero in præsenti tempore aliquid boni præstare possumus, imprudentia esset exspectare in crastinum. Monet igitur sapienter Hipp. occasionem esse celerem, ne ex culpa nostra per cunctationem aliquod detrimentum fiat homini. Constat ex observatione hac, Medicum in omnibus oportere versatum esse, ne cogatur primo consulere libros, quo forsan tempore effluxisset occasio agendi, sed habere debet omnia auxilia in promptu, quibus levari potest æger.

Experimentum periculosum. V. Non omne experimentum est periculosum, ita enim Physici, & Chemici multa experimenta faciunt, ut ad majorem perfectionem deducant scientiam, in quibus nihil periculi subest. In medicina autem Experimentum est periculosum, cum temerariæ periclationis finis sit mors. Experimenta in arte Medica raro bonum effectum sortiuntur, si enim quis medicamentum incognitum propinat in morbo incognito, ut multi faciunt Empirici, si juvat, casu juvat, & ex decem ne unus curabitur; ita erat in primordiis artis, sed postquam cogniti sunt morbi & cognita atque detecta medicamina, temere foret hominis vitam & sanitatem periclitari. Etiam non caret periculo exhibere in morbo cognito medicamentum, cujus virtus non satis perspecta est, ut multi faciunt, qui novis student, & præstantiam ex pretio, aut multis laboribus ad præparandum medicamen-

mentum impensis demetiunt: neque ad curationem aliquid valet virtus medicamenti cognita, si lateat morbi causa. Sed ut ex arte & sine periculo curetur æger, morbi causa cognita esse debet, & quomodo illa potest tolli: atque cognitæ debent esse virtutes in medicamentis, quæ causam illam tollere valent. Tale autem exercitium non vocatur experimentum, sed est experientia, multis experimentis confirmata. Qui sine prævia harum rerum notitia artem Medicam aggreditur profiteri, pestis est in Republica censendus, multos enim trucidat, ac paucos servat. Dolendum sane est in Republica bene constituta ferre, idiotarum periclitatione & experimentis temerariis multos insontes letho dari, & hominem, arcem animæ immortalis, temerariis experimentis committi. Utinam nemini, nisi in arte Medica eruditissimo, hanc artem profiteri esset licitum.

VI. Judicium in Medicina utitur præmissis, ex quibus perpensis Medicus judicat, quænam sit istius morbi causa, & quomodo tolli possit aut debeat. Causæ antecedentes, natura ægri, & apparitiones suggerunt istas notiones, ex quibus Medicus conclusionem formare debet. Sæpe vero causa præcedens latet, utrum sit in aere, cibo, potu, vel aliis rebus; quare Medicus & æger nesciat sæpe eam causam antecessisse: interdum æger quadam idiosyncrasia ipsi tamen ignota laborat. Et apparitiones seu phænomena non semper eandem causam latentem significant. Ex his tamen absconditis & sæpe incertis Medicus certum judicium debet proferre; quam difficile hoc sit, neminem latere potest. Triplex est judicium in curationibus faciendum; 1. ut veram causam, quantum humanum ingenium valet, ex dictis absconditis sæpe inter se comparatis, eruat. 2. Si post causam detectam quædam nascuntur symptomata, ut judicare valeat, bona sint an mala, quæ vocatur Crisis bona vel mala; ea cognitio ex experientia multiplici in causa simili hauritur, sine qua in morbis nemo valet decernere verum: ad hanc partem excolendam requiritur homo experientia admodum instructus. 3. Denique perpendere debet, quid sit in ea causa agendum; vel sequitur tunc naturam, quæ sæpe hanc vel illam molitur evacuationem, qua sustulit morbum eam tunc imitari oportet; vel examinat curationes in simili causa cum felici eventu factas, istas tunc sequitur. Sed in his omnibus non errare aut decipi, humanum ingenium fere superat; quare multos deterruit harum omnium rerum difficultas, ut potius experimento vago & experientia empirica, quam dogmatibus certis voluerint exercere artem Medicam, cum summo scientiæ & hominum detrimento. *Judicium difficile.*

VII. Altera pars hujus Aphorismi breves sed solidas suggerit regulas, quas Medicus tenetur observare, ut feliciter suam artem exerceat. Auctor ad quatuor personas suam orationem dirigit; 1. ad Medicum ipsum; 2. Ægrum; 3. Adstantes, qui auxilium ferunt; 4. ad Res externas quæ incidere possunt. *Altera pars.*

VIII. Medicum oportet 1. ut sit magno ingenio præditus, qui potest ex omnibus istis absconditis eruere verum, qui vero in judicando sentiat se ineptum, se potius abstineat, ne multi ægri ex ejus inscitia detrimentum capiant. 2. non præmature se accingat exercere artem, cum multa sint addiscenda, antequam quis vera a falsis decernere valeat. 3. sit religiosus, ut nihil in ægris faciat sciens, quod non fecisset in semetipso ab eodem morbo correpto. 4. habeat in agendo auctoritatem & constantiam, quia sine auctoritate æger nullam in Medico fidem habet, & si fluctuat, semper aliud quid agendo, existimabit æger, Medicum morbi esse inscium. Multo plura sunt in medico notanda, quæ in officio Medici proponuntur. *Medicus qualis esse debeat.*

IX. Adstantium officium est curam ægri gerere, quia ipse impotens aliorum auxilio eget: illi igitur ægro succurrere debent, & Medicorum præceptis exacte obsequi, ut omnia rite apud ægrum peragantur. *Adstantium officium.*

Æger qu modo se gerere debeat. X. Nisi æger fideliter narrat, quæ sentit & patitur, quænam præcesserit causa, in Medico non est veram morbi causam eruere: requiritur quoque in ægro, ut mandatis Medici obtemperet, aliter enim frustra laborat Medicus.

Res externæ quales esse debeant. XI. Res Externæ neque sint impedimento curationi, neque turbare debent crisin in acutis; lectus sit consuetus: absit rumor, strepitus, omneque animi pathema, Medicamenta rite sint præparata, odore, colore, & sapore quantum fieri potest grata.

LIB. I. APH. II.

II. *IN perturbationibus alvi & vomitibus sponte contingentibus, si quidem qualia purgari oportet, purgentur, confert, & leviter ferunt: sin minus, vice versa. Sic & vasorum evacuatio, si quidem talis fuit, qualis fieri debet, confert, & bene ferunt. Sin minus, vice versa. Inspicere itaque oportet regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus convenit, aut non.*

I. HIpp. in hoc Aphorismo præceptum generale præbet in evacuationibus copiosioribus ultro obortis, per alvum, vomitum & alia loca, num illæ sint permittendæ, promovendæ, vel sistendæ, & ut Medicus sciat quid sit faciendum, adjicit cautelas, nempe facilem & difficilem tolerantiam evacuationum, sed quoniam hoc solum non sufficit, ratio habenda est regionis, temporis, ætatis, & Morborum. In expositione igitur hujus debemus primo respicere ad spontaneas istas evacuationes, quibusnam ex causis oriantur. Dein quænam cautelæ sint observandæ, ut promoveatur vel moderetur illa evacuatio.

Evacuatio spontanea. II. Si per Emunctoria naturalia major humoris copia evacuatur sine Medicamento assumpto, & sine causa externa hanc evacuationem concitante, quam in sanis fieri solet, vocamus spontaneam vel ultroneam Evacuationem. Complectitur quoque sub hoc nomine omnes reliquas evacuationes, ruptis vel dilatatis vasis, factas e locis, ex quibus in sanis nulla fieri solet evacuatio.

Evacuatio copiosior salubris. Ex abundantia. III. Hæ evacuationes modum excedunt, 1. si in corpore est humoris morbosi abundantia, sive ille humor ex nimis ingestis fuerit genitus, sive morbo factus, sive bonus tanta copia collectus, ut destruat æquilibrium inter causas agentes & molem movendam. In his omnibus casibus si natura faciat copiosiorem evacuationem, qua educitur id morbosum, vel quod abundat, salubris talis est statuenda, homo enim liberatur a morbi materia, & redigitur corpus ad æquilibrium.

Copiosior mala. IV. Ultronea etiam 2. fieri potest evacuatio in humorum abundantia, quæ tamen non aufert morbosum, sed eum relinquit humorem, educens sanum: vel tam magna & subitanea est evacuatio, quam vires corporis fere nequeunt, illa autem non est laudanda, cum novum sæpe inducat morbum priori pejorem: ita aqua hydropicorum ex rupto umbilico: vel pus nimis copiose evacuatum in empyematicis, subitaneam mortem induxit.

Copiosior sine abundantia. V. Denique 3. natura sæpe molitur evacuationem copiosiorem, etiamsi nulla adsit abundantia; vel quod humores sint colliquefacti, aut putredine liquati, ut sponte effluant: vel oscula emunctoriorum nimis relaxata, cunctos transmittunt liquores. Tales evacuationes ultroneæ semper sunt damnandæ.

Unde cognoscitur bona vel mala. VI. Ut autem sciamus, quænam ex his tribus evacuationibus accidit, observandum est, num fiat cum *Euphoria* vel *Dysphoria*, id est, num ægri vires per evacuationem hanc augeantur, & morbi vehementia minuatur, quando dicitur evacuatio fieri cum Euphoria, & vocatur Critica, ut fit in primo casu. Sed si æger nihil emolumenti ex tali evacuatione percipit, imo vires minuuntur, & morbus magis exasperatur, talis evacuatio fit cum Dysphoria, & vocatur symptomatica.

VII. Hanc

Regulam curationis ſuppeditat.

VII. Hanc obſervationem facilioris & difficilioris tolerantiæ inſtruere medicum, num ſit evacuatio permittenda, augenda, aut moderanda, ſponte liquet. Scimus enim, niſi evacuatione tollatur morbi materia, vel abundantior humor, non debere talem permittere, & adhuc minus promovere evacuationem, quare ex obſervatione hac certi ſumus, num conducat, aut non. Hinc recte præcipit Hipp. ſi fiat evacuatio cum Euphoria, eam eſſe promovendam, ſed ſi fiat cum Dyſphoria, eam ſiſtendam eſſe, quia Medicum oportet minuere, non augere morbum.

Regio quid faciat ad cognitionem.

VIII. Unicum hoc ſignum cum interdum potuiſſet fallere, vel non ſatis obſervari, ut æger non percipiat, num ex bona cauſa leventur vires, cum ſæpe evacuationes fiant, quas mox ſequitur mors, quæ tamen magnum videtur adferre levamen, ut ſæpe in moribundis experimur, neceſſe itaque eſt alia quoque conſulere, ut ſimus certiores. Inter ea primo recenſet *Regionem*. Quædam regio enim non ſolum majorem evacuationem fert, ſed & ſine ea homo vix ſanus vivere poteſt; aliis autem in regionibus quævis evacuatio copioſior damnum infert. Hic autem loci non poſſumus omnes percurrere regiones, ut præcepta tradantur de evacuationibus; quare hoc obſervare ſufficit, ſi exercemus medicinam in quadam regione, ut in ea obſervemus, quid boni aut mali in loco faciat evacuatio. Si deteximus in tali regione facile tolerari evacuationes, eas quoque permittimus fieri, ſin vero ſecus ſit, quantum fieri poteſt iſtas evacuationes compeſcimus, & artificialem evacuationem.

Tempus quid faciat ad cognitionem evacuationis.

IX. Addit ſecundo loco *Tempus*, quod diſtinguunt in vernale, æſtivum, autumnale, & hyemale, aliter in ſolſtitium & æquinoctium. De his autem temporibus ſuis locis agetur: hoc loco ſufficiet obſervare, id tempus tolerare evacuationes copioſiores, quod in corpore collexit humorum abundantiam quæ vix tolerari poteſt in inevitabili inſtante temporis mutatione: ita ver ferre poteſt copioſiores evacuationes, quam autumnus, quia inſtans æſtas ſuo calore partes firmas relaxans, non poteſt æqualem ferre liquoris quantitatem, corpora ſana enim hyeme ponderoſiora ſunt, quam æſtate, ergo vernali tempore hæ copioſiores ſunt ſalubriores, quam aliis temporibus.

Ætas quid faciat ad cognitionem evacuationis.

X. Non ſine gravi ratione *Ætatem* addit, quamdiu enim multum increſcit homo, uti infantes & pueri, talis ætas non habet humorum abundantiam, quia quod confectum eſt, in corporis incrementum cedit: huic itaque ætati non convenit evacuatio larga: neque in ſenibus copioſior evacuatio eſt toleranda aut facienda, cum corpora ſenectute debilitata, vix valeant tantum conficere, quantum ad ſuſtentationem ſui requiritur. At conſtans ætas, præ primis ſi non amplius corpus increſcit & valens eſt, largam patitur facile evacuationem, hoc enim tempore ætatis natura in mulieribus concitat menſes, & in viris ſanguinis fluxum ex natibus, facileque copioſiorem evacuationem ſuſtentat, & frequenter incidit in morbos, qui ex majori humorum copia naſcuntur.

Morbi omnes neque vetant, neque egent evacuatione.

XI. Non omnes *Morbi* vetant aut exigunt evacuationes, ſed quidam ex his: neque illi, qui in principio ferunt evacuationem, circa finem eandem exigunt. Omnes autem percurrere morbos, non eſt hujus loci: pro generali regula ſufficit notare morbos inflammatorios, acutos, calidos, cum motu humorum validiore, & qui humorum abundantiam arguunt, expoſtulare evacuationem largiorem, quæ ſi non fiat, arte eſt facienda: morbos autem ſuppuratorios, putridos, pituitoſos, frigidos, cum motu minore, vel in quibus anteceſſit copioſior evacuatio, ut in puerperis, omnem reſpuere evacuationem.

Evacuatio per conveniens emunctorium.

XII. Denique diſtinctionem proponit inter evacuationes, quarum tres proponit, 1. vomitum, 2. alvi egeſtionem, 3. alias reliquas evacuationes. In quibus omnibus ſponte contingentibus, qualia purgari oportet, purgentur, confert, & leviter ferunt. Id eſt per dicta emunctoria talis debet evacuari humor, qui emunc-

cto-

ctorio convenit minime alienus. Nam si verbi gratia sanguis redditur copiosior, aut meraca egeruntur, vel revomuntur, quamvis copiosior, evacuatio fuisset laudabilis, nunc vero damnatur, quia non evacuantur, qualia oportet.

Vomitus quando permittendus. XIII. *Vomitus* igitur spontaneus copiosus permittendus & promovendus est, si reddat cacochyliam in ventriculo collectam, in morbis inappetentia & stomachi vitiati in sua coctione, si tum per vomitum levantur symptomata, & augentur vires, scimus, eum vomitum sustulisse Morbi materiam, sed si illa absint indicia, vel quod aliena reddantur per vomitum, vel morbus a vomitu augeatur, absit credere, vomitum allaturum levamen.

Alvi egestio quando permittenda. XIV. Id quoque sentiendum est de spontanea copiosiori *alvi egestione*. Hipp. enim hoc loco utitur vocabulo, quod perturbatam alvi egestionem significat non mediocrem: quia naturale est, ut alvus exoneretur, quod de vomitu dici nequit. Talis immodica alvi egestio debet reddere materiem in intestinis collectam, vel in ea confluentem, cujus materiæ eductione tollitur morbus: sæpe hoc in casu per purgantia evacuationem adjuvamus, ut corpus ab omni alieno liberetur. Sed si evacuatio hæc non conveniat morbo, ut Phthisi, empyemati, aut si aliena emittantur; aut si æger difficile fert hanc evacuationem, non est illa evacuatio promovenda, sed moderanda, vel cohibenda.

Evacuationis regulæ observandæ. XV. Per vasorum evacuationes reliquas intelligit evacuationes. Solummodo ex primis viis per vomitum vel secessum possunt reddi humores; sed reliquæ evacuationes naturales, artificiales, vel quæ solutis vasis contingunt, ex communi massa deducuntur. Ergo de evacuatione per urinam, sudorem, salivationem, & de sanguinis missione eædem sunt observandæ regulæ, quæ superius fuere notatæ.

LIB. I. APH. III.

III. *IN Exercitantibus boni habitus ad summum progressi periculosi sunt, si in extremo fuerint. Non enim manere possunt in eodem, neque quiescere. Quum vero non quiescunt, non amplius in melius augescere possunt: reliquum est igitur ut in deterius. Ob has igitur causas bonam habitudinem non tarde solvere confert, quo corpus rursus renutritionis principium sumat. Neque vero collationes ad extremum ducere oportet, periculosum enim est. Sed qualis natura est ejus, qui perferre debet, ad hoc ducere convenit. Similiter autem & evacuationes ad extremum ducentes periculosæ sunt: & rursus renutritiones in extremo existentes, periculosæ sunt.*

Evacuatio in sanis. I. UT Hipp. in præcedenti Aphorismo tradidit generales cautelas in evacuationibus ultro obortis, ita in hoc præcipit canones observandos in corporibus sanis, si arte facienda sit evacuatio, aut renutritio, ne utraque modum excedant. Evacuationis necessitatem ea ratione firmat, quam ex athletarum bono habitu desumpsit. In expositione hujus occurrit. 1. Num corpora sana egeant præternaturali vel artificiali evacuatione, & quousque illa permittenda, vel facienda. 2. Qui modus servandus est in refectione. 3. Ponderanda est ratio, quam adduxit Hipp.

Sanitas definitur. II. Antequam determinari possit, num corpora sana per evacuationes sint ab eo laudabili statu depellenda, inter Medicos primo constare debet, quid intelligant per *Sanitatem*. Sanus autem tunc dicitur homo, qui omnes suas actiones exercet vel exercere valet cum constantia & oblectamento, cui nihil est alienum in corpore, cui quoque inter actiones & humores habetur æquilibrium. In tali igitur corpore nihil est, quod sui ablationem exigit: cessat igitur Curatio Curatoria, ut vocant Medici, quidquid enim facimus, in deterius ruit. Sed de curatione præservatoria inter Medicos maxima lis est, & fere omnes sequuntur *Sanitas an egeat curatione.* aucto-

auctoritatem Galeni & Hippocratis, non quod ex experientia id desumptum sit, sed ex ratione.

III. Agedum, si rationibus est dimicandum, cessat auctoritas: & quia his temporibus accuratior est anatomica cognitio, & plura sunt facta experimenta chemica & physica, audeo sine arrogantia profiteri, Medicos his temporibus plus valere rationibus, quam Hipp. aut Galenus, vel alii veteres. Nemo tamen existimet, id antiquis vitio dari, quod multa nescivere, quæ inferior ætas detexit: forsan hi viri præpollenti judicio fuere præditi, sed defectu experimentorum non raro fuere hallucinati. Quamobrem, si veteres rationibus utuntur, non sumus coacti eorum auctoritatem sequi.

IV. Corpus vivens sanum in se habet motum vitalem, semper aliquid deterentem & inutile facientem quod detritum & alienatum per emunctoria naturalia expellit: inde generatur refectionis seu nutritionis necessitas. Nutritur autem assumtis alimentis, quæ eodem illo motu vitali convertuntur in similia ea, quæ ablata fuere inevitabili lege. Quamdiu in ætate constanti, (nam quamdiu homo crescit, plus conficitur, quam corrumpitur & evacuatur,) tantum boni ex assumtis præparatur, quantum motu vitali deteritur, & corrumpitur, & expellitur, perfecta manet sanitas, & nulla eget Medicina. Sed si nimium conficitur, generatur humorum abundantia, qua destruitur æquilibrium: in hoc casu necesse est vel naturalem augere evacuationem, vel artificialem facere, aut minus ingerere, ut ita corpus redigatur ad suum æquilibrium. Talis autem status non est sanus, sed est morbus ex abundantia, etiamsi non sentiatur. Sæpe enim adsunt morbi, qui nulla præbent indicia, ut varices, vel vomicæ internæ, quæ tamen a morbis non excluduntur.

Nutritionis necessitas.

Evacuationis necessitas.

V. Ad præveniendos autem morbos sæpe coacti sumus humoris copiam minuere. Ita fœminæ ad pubertatem venientes necesse est ut menstruas purgationes habeant, quibus id abundans evacuant: ita juvenes cum euphoria hæmorrhagiam patiuntur, sed licet non contingant, manent tamen sani, nisi a longo tempore fuere assueti. Tantum valet consuetudo, ut etiamsi fuerint deteriora, indulgendum sit: sed tunc non deducitur indicatio ex sanitate, sed consuetudine. Præstantius autem est malis non assuescere, aut si assueti sumus, sensum a concepta mala consuetudine recedere. In fœminis autem alia est ratio, quæ a Deo ita sunt creatæ, ut sua corpora valeant, si gravida sint, incrementum præbere fœtui, & post partum suppeditare lac sine corporis debilitatione: quæ necessario sequeretur, si corpora fœminarum non plus nutrimenti conficerent ex assumtis, quam ad nutritionem sui requireretur. Menstrua igitur purgatio in fœminis inter naturales evacuationes est recensenda. Quæ si fiat, aut si gravida vel lactans sit, non eget evacuatione præternaturali. Si vero fœmina in principio gestationis abundantia sanguinis laborat, quod embryo minus convertit in incrementum sui, quam fœmina ante prægnationem eodem temporis termino solebat evacuare, expedit venam secare.

Evacuatione boni sæpe præveniuntur morbi.

Menstruatio est evacuatio naturalis.

VI. In istis igitur corporibus, quæ ex assumtis alimentis plus boni conficiunt, quam deteritur & expellitur motu vitali, (excepimus autem fœminas, nisi menstrua purgatio inter naturales evacuationes admittatur) tandem generatur morbus ex abundantia, quæ præternaturali evacuatione tolli debet, ne ex destructo æquilibrio pejores generentur morbi.

Quibus ex abundantia fit morbus.

VII. Ad evitandam in hujusmodi corporibus æquilibrii destructionem & inde nascendos morbos, solam evacuationem sine cunctatione faciendam Hipp. præcipit, & merito: præstantius enim est quantitatem detrahere, quam morbos ex destructo æquilibrio expectare. Id autem mali est in hac medendi methodo, quod homines tunc nimis assuescant huic artificiali evacuationi; quam tamen consue-

Evacuatio facienda in abundantia.

tudi-

tudinem potuissemus evitare parciori diæta, & laboribus durioribus, quibus vel minus suppeditatur, vel magis consumitur, ut non sit necesse corpus artificiali evacuatione lacessere.

An sola sanguinis missione minuenda abundantia.

VIII. Omnes fere Commentatores hic præcipiunt sanguinis missionem. Videtur autem mihi Hippocratem quamcumque voluisse evacuationem, ut in præcedenti Aphorismo indicavit: nam per vomitoria & purgantia quoque valemus minuere abundantiam. Qui enim frequenti vomitu, aut alvo turbata laborant, tandem pallent, quibus constat has evacuationes etiam posse minuere sanguinis rubri quantitatem.

Evacuatione immodica an auferenda abundantia.

IX. Multum quoque se fatigant hunc locum de mediocri evacuatione conciliare cum *L.* 1. *Aph.* 23. ubi præcipit ad animi deliquium esse ducendam, quasi Hipp. sibimetipsi obloqueretur, sed si inspiciatur ratio eo in loco proponenda, facile constabit ita fieri debere. Hoc loco præcipit enim *evacuationem* faciendam in humorum abundantia, ne fierent inde morbi: sufficit igitur tantum ducere, ut restituatur æquilibrium, sed non ultra: peccare enim æque possumus defectu humorum, quam abundantia: quare modus non est excedendus per nimiam evacuationem. Hoc quoque novit Hipp., neque vero collapsiones, inquit, ad extremum ducere oportet, periculosum enim est. Id est in sanis ceteroquin corporibus sola abundantia laborantibus, non debemus per immodicam evacuationem facere, ut vasa inanita collabantur, seu evitando malum ruere in deterius.

Refectio quanta debeat esse in defectu.

X. Ut est modus servandus in evacuatione, ita etiam in *Refectione* seu *Renutritione*, quam Hipp. *ἀνάθρεψιν* vocat. Supponitur homo vel ex inedia, vel multis laboribus, vel morbo præcedenti, ita humoribus privatus, ut quoque ab hac parte destructum sit æquilibrium, sed ceteroquin sanus. In tali casu præcipit Hipp. Refectionem non fieri debere subito, seu magna copia simul. Hujus rei ratio est evidens, nam si appetitui indulgeamus, qui sæpe nimius est, ut post curationem quartanæ febris per antidotum, tantum ingeritur, quantum a corporis viribus jam adhuc infirmis subigi nequit. Id igitur ingestum, sua copia supprimit alterius vires, & quia actione vitali non subigitur, in sibi propriam corruptelam convertitur, quæ corruptela multos morbos in nobis producit. Necesse igitur est, non plus ingerere, quam quod viribus istis infirmioribus vinci potest: præstantius enim est famem pati, & sensim recuperare vires, quam nimia ingurgitatione magis debilitari, & in novos ex corruptela morbos incidere.

Habitus bonus an persistere nequit.

XI. Restat examinare Hippocratis Rationem, quæ est tanquam fundamentum, cur debeat fieri evacuatio in perfecta sanitate. Non potest, inquit, bonus habitus ad summum progressus in eodem statu permanere, quia natura semper aliquid molitur, quare, si actio hæc nihil boni præstare possit, malum facit. Vera illa esset ratio, si per motum vitalem, qui hic vocatur natura, duntaxat fieret confectio in melius. At oblitus fuit, vel nescivit Hipp. eodem illo motu humores quoque bonos corrumpi, & partes firmas deteri, quare natura, etiamsi corpus ad summam perfectionem deduxerit, semper tamen habet aliquid elaborandum: nempe ut id alienatum concoquat & expellat; & ut nova ingesta assimulet bonis humoribus. Nulla ergo est ratio, cur corpus a perfecta sanitate sit deflectendum, sed præstat eandem conservare sanitatem.

Athletis cur expedit facere evacuationem.

XII. Qui vero genio nimis indulgent & pancreatice vivunt, corpora sua nimia alimentorum copia saginant, & tamen parum exercent, ut illa abundantia motu corporis consumatur, quemadmodum *Athletæ*: his expedit aliquando detrahere sanguinem, ut conservetur sanitas, quia humorum bonorum abundantia laborant. Sed inde non potest in omnibus sanis generalis deduci regula, nam qui parcius vivunt, & suum corpus magis exercent, non egent evacuatione hac, & manent sani, ita multi temperante viventes ad summam senectutem sani manent, si-

ne

ne ulla evacuatione præternaturali, hæc ergo cautio ad sanitatem conservandam referenda est ad istos, qui sua corpora saginant, sed non est propterea generalis regula.

LIB. I. APH. IV.

IV. *Tenues & exacti victus, & in longis semper affectionibus & in acutis, ubi non expedit, periculosi sunt: & rursus victus ad extremam tenuitatem progressi, difficiles sunt. Et repletiones ad extremum progressæ, difficiles sunt.*

I. Versatur Hipp. in tradendis regulis generalibus. Ita in *Aph.* 2. præcepit, quid esset agendum in spontaneis evacuationibus. In *Aph.* 3. autem proposuit evacuationes artificiales in hominibus sanis. Hoc autem loco tradit generalem de Diæta, qualis oporteat esse in morbis, deinceps acturus est de Diæta moderanda in hominibus sanis.

II. *Diæta* seu victus latam & strictam significationem habet: Late si sumitur, indicat sex res non naturales, quæ hodie numero quaternario absolvuntur, ut sunt 1. ingesta, 2. gesta, 3. retenta & excreta, 4. applicata. Strictiori significatione accipitur pro usu alimentorum, in quo sensu hic ab Hipp. sumitur, quoniam hic solummodo verba facit de nutritione. *Diæta quæ dicatur.*

III. In nutritione autem hic duo extrema attingit, nempe nutritionem pleniorem, & parciorem; observat, quid victus hi maxime distantes faciant in morbis acutis & chronicis. De reliquis autem victus speciebus aliis locis agit.

IV. De *Tenui* & *Exacta Diæta* dicit Hipp. eam in longis morbis semper periculosam esse; in acutis interdum, quando nempe non expedit; in sanis autem extreme tenuem difficilem esse. Ergo præcepta tradit de tenui victu in tribus casibus. Initium facturi ab ea, quæ statuitur in sanitate, 2. in morbis longis, 3. in acutis, ita meliori ordine sequetur doctrina. *Diæta tenuis.*

V. Extrema *Tenuis Diæta* proxime accedit ad jejunium. Eam dicebant fieri veteres, si parum admodum ingerebatur de alimentis facilis admodum materiæ, atque hoc per longum tempus: eam dicit difficilem esse. Hoc præceptum opponi videtur Celsi effato & multorum, abstinentia & quiete multos morbos præveniri & curari. Sed etiamsi parum comedimus, aut mediocrem copiam ingerimus, pergit tamen motus vitalis deterere partes firmas, & corrumpere humores: si vero parciore ingestione tantum non potest restitui, quantum consumitur & corrumpitur, id merito difficile dici potest, quia homo inde debilitatur. De hoc autem victu in sequenti Aphorismo amplius agendum. *In sanit.*

VI. Si exacta diæta, quæ nutritioni non sufficit, in morbis longis instituitur, periculosa est. Morbi enim longi sensim debilitant vires, & victus exquisitus detrahit necessarium nutrimentum, quare homo talis binis caussis debilitantibus afficitur, quarum una sufficiebat ad inducendum debilitatem, quare periculum est, ne sufficiat æger, qui mediocri victu erat sustentandus, ut posset ferre morbum illum longiorem. Non debemus vero in oppositum incidere, imperando his pleniorem victum, uti multi existimant, quo plus ingerimus eo magis nutriri, cum morbo longo corpora debilitata, neque copiosiora, neque concoctu difficiliora, in nutrimentum convertere possunt, sed in corruptelam spontaneam abire permittunt. Ex hoc autem præcepto deducimus, summam medelam non quæri oportere in strictissima Diæta, ut multi contendunt in morbis chronicis. *In Chronicis.*

VII. In morbis autem *acutis* passim Hipp. & alii exactam seu parcam Diætam præcipiunt, hic vero loci dicit periculosam esse, si non expedit. Quare regulariter in Acutis convenit Diæta parcior; sed invenitur casus, in quo non conducit: hunc casum quia non exprimit hic loci Hippocr., ex aliis locis sup- *In acutis.*

plendus eſt. Intelligi autem poteſt ex iis, quæ mox ſequuntur in Aph. VII. *ubi vero non* (eſt morbus peracutus) *pleniore victu uti neceſſe eſt*. Si enim homo ceteroquin ſanus corripitur morbo, qui ex ſua natura deſiturus eſt inter quatuor dies, ille homo tantum chyloſi habet in ſuo corpore, ut non ſit periculum, eum defectu alimenti debilitari tam brevi tempore: adeoque motus vitalis hoc tempore unice elaborandam habet morbi materiam, cum non divertatur novorum alimentorum concoctione. Si vero morbus ille acutus ultra quatuordecim dies ſit perſeveraturus, tam diu non reſtaret chylus in nutrimentum vel bonos humores convertendus, quare aliquid eſt exhibendum, quod non eget multa corporis actione, & quod vires non ſuperat ſua copia, ne circa morbi finem, & morbi vehementia, & defectu alimenti debilitetur æger. Ille itaque eſt caſus acutorum, in quo exquiſitiſſima diæta non caret periculo.

LIB. I. APH. V.

V. *IN tenui victu delinquentes ægrotantes magis læduntur. Omne enim delictum, quod committi poterit, magis magnum committitur in tenui quam in paulo pleniore victu. Quapropter etiam in ſanis periculoſus eſt valde tenuis, & conſtitutus, ac exactus victus: quoniam delicta gravius ferunt. Ob hoc igitur, tenuis & exactus victus periculoſus eſt magis quam paulo plenior.*

I. SUpponit in hoc Aph. *Hipp.* omne nimium naturæ inimicum eſſe, fieri poſſe damnum ex parciore & largiore victu: ſed comparationem nunc facit inter exceſſum & defectum, quid majus damnum inferat, tam in ſanitate quam morbis: & concludit, majus malum fieri ex defectu alimentorum, quam ex abundantiore.

II. Ut concluſio hæc refutetur vel comprobetur, 1. inſpicienda eſt regula generalis, omne nimium naturæ inimicum eſſe & nocere. 2. Quid faciat victus abundantior. 3. quid victus parcior. Denique producta horum inter ſe ſunt comparanda, ut conſtet, quid majus malum induxerit.

Alimenta nimia. III. Neminem latet, Deum ita noſtrum creaſſe corpus, ut ſit definitis actionibus limitatum, quos limites ſi tranſcendamus, ſtatim deflectamur de ſtatu bono: in his autem quædam obſervatur latitudo, ut poſſimus decedere aliquo modo a mediocri aſſumtorum copia ſine ſanitatis detrimento; poteſt enim homo paulo plus & minus comedere quotidie ſine ulla noxa: quia vero mediocritas non eſt adſtricta ingeſtioni, ſed viribus corporis, eadem itaque quantitas, quæ mediocris eſt debilibus & otioſis, nimis parca eſt robuſtis & operariis, & vice verſa. Quæ igitur quantitas habita ratione virium corporis, mediocritatis limites excedit, ſive fiat in exceſſu ſive defectu, nimium dicitur. Id nimium, quia vel tantum non ſuppetit vel plus ſuppetit, quam requiritur, ut maneat ſanitas, ſemper detrimentum adfert, atque hoc non ſolum in alimentis porrigendis, verum etiam in aliis quoque rebus obtinet, ut demonſtraturi ſumus (ad Aph. LI. Lib. 2.).

Plena diæta. IV. Victus plenior non ſolet ita ex copia æſtimari, ſed ex natura aſſumtorum; diluta enim etiamſi ſint copioſiora, non faciunt victum pleniorem, cum in minori copia alimentorum difficilioris digeſtionis ſæpe plus nutrimenti habeatur. Si itaque plus alimentoſi aſſumitur habito reſpectu virium corporis, quam corpus iſtud poſſit mutare in ſuos humores, plenior eſt victus. Id autem quod a viribus vitæ non ſubigitur vel ita manet, ut aſſumebatur, quando vocatur *Crudum*: ſi vero aſſumta diutius retenta in loco calido & humido, quemadmodum fit in noſtro corpore, per ſpontaneum motum, ſive ſit fermentationis, ſive putrefactionis, commutantur in alienam indolem, humor tali modo natus vocatur in primis viis ca-

co-

cochylia, & per totum corpus dispersus cacochymia. Qui liquor natus varios morbos inducit. Si vero æger deinceps se abstineat a tali copiosiore ingestione, non suppeditatur Materia, ex qua cacochylia vel cacochymia formari potest: itaque pergente motu vitali id alienum sensim subigitur & expellitur, quoniam non habet scaturiginem; ergo per Diætam solam valemus morbos ex pleniore victu natos curare: ita recte præcipiunt, per abstinentiam multos morbos curari, illos nempe, qui ex pleniore victu fuere nati.

V. Tenuis autem seu strictissima Diæta tunc statuitur, si minor alimenti copia suppeditatur, quam potuisset viribus corporis in proposito casu præparari: non respicimus hic ab quantitatem ingestam, sed ad comparationem virium corporis, & consumtionem corporis nostri. Ita homo se multum exercens tenui victu fatigatur, si non ingerit plus, quam alius otiosus: ita robustus tenui victu utitur, si iisdem alimentis & eadem copia utitur, ut homo debilior. Si minus suppeditatur, itaque, quam deteritur & corrumpitur actione vitæ, necesse est, ut tale corpus laboret defectu, qui quoque simul inducit debilitatem: & quia non suppeditatur novum, id quod corruptum & detritum est, omne non evacuatur, sed portio relicta bonis mista etiam generat cacochymiam. Si tunc ille homo pleniore victu utitur, ea quæ ingesta sunt ob vires debilitatas non convertuntur in bonum succum, sed tunc sæpe laborat duplici genere cacochymiæ, nempe ex humoribus propriis inutilibus factis, & ex crudis vel sponte alienatis alimentis. Id quoque incommodi accedit, quod quæ a bona sua indole per nimiam actionem degenerarunt, deinceps nequeunt in bonum succum converti, sed fiunt actione vitali sensim deteriora, ut semper debeant evacuari: interim succurrere non possumus substituendo bonum succum, quia ingesta non præbent bonum succum, nisi præcesserit concoctio virium vitæ, quæ cum nimis debiles sint, potius ex assumtis suppeditatur crudum vel corruptum, quam bonus humor. Inde toties reconvalescentes ex morbo ex pleniore victu in cacochymiam & cachexiam incidunt: & nisi ægri vires restaurentur, & mediocrem victum servent, diu manent valetudinarii. *Tenuis Diæta.*

VI. Si nunc conferamus ea, quæ ex parciore & largiore victu eveniunt, sine hæsitatione pronunciare possumus, *Delinquentes in tenui victu ægrotantes magis lædi*. Quippe producta ex victu pleniore sponte potuere emendari, & expelli, si autem restitissent in primis viis, aut per purgans potuissent eliminari, & ex tota massa per diuretica & sudorifera; imo sola abstinentia morbi causam eradicare valet detracto pabulo; vel motu musculari id crudum quoque subigi potest & expelli: sed alienum ex tenuiore diæta natum, & inducta debilitas neque motu, neque largiore victu tolli potest. Quare si sit peccandum, minus malum esset, in abundantia quam in defectu committere errorem. Hoc quoque verum esse in morbis Acutis & Chronicis, superius demonstravimus. *Tenuis victus magis lædit.*

LIB. I. APH. VI.

VI. AD *Extremos morbos, exactæ extremæ curationes optimæ sunt.*

I. IN tradendis regulis de victu hunc interposuit Hipp. Aphorismum, ut sit pro fundamento generali, cujus species etiam illa est curatio, quæ per victum curat. Si ergo generalis regula procedit, specialis de victu quoque est admittenda, quod nempe debeamus tenuissimum victum vel perfectam inediam imperare in morbis extremis.

II. *Extremus, ultimus, postremus*, aut *summus morbus*, ita ut nihil supra sit, tunc dicitur præsens, cum morbus minatur interim, cui nisi succurramus prom- *Morbus extremus.*

pte, brevi vel certe interficiet. Tales morbi sunt 1. acutissimi, qui tanto impetu exagitant corpus, ut nisi compescatur, omnia destruat: in hoc præcipiti casu largiorem mittimus sanguinem, & ducimus alvum, & abstinemus ab omni victu, quæ omnia in mitiori malo non essent facienda. 2. Chronici tales multi sunt, quorum causa vi vitæ tolli nequit, neque solita medela emendari. Ita os carie infectum respuens medelam, exstirpationem exigit; Cancer, si fieri possit, simul & semel abscindendus; angina quæ minatur suffocationem, bronchotomiam indicat; pus in pectore paracenthesin; fractura cranii terebrationem. Ita *curationes* omnes dicuntur *exactæ extremæ*, quia violentæ sunt & nunquam nisi in summo discrimine adhibentur; cum præstantius sit truculentam subire operationem, vel amittere aliquam partem, quam ut homo moriatur. Regula igitur est generalis, violentæ & extremæ curationes sunt adhibendæ, si malum neque vi vitæ, neque mitioribus superari queat, & minetur interim vel majus malum.

Curatio extrema.

LIB. I. APH. VII.

VII. *UBi quidem peracutus est morbus, statim etiam extremos labores habet, & extreme tenuissimo victu uti necesse est. Ubi vero non, sed pleniore victu uti licet, in tantum subdescendendum est, in quantum morbus extremus mollior fuerit.*

Diæta in morbo acuto.

I. IN hoc aphorismo determinat victus quantitatem ex morbo præsenti, & ex omnibus morbis eam eligit classem, quæ est acutorum; hos iterum acutos distinguit in peracutos, & minus acutos, vel molliores. Et in peracutis imperat tenuissimum victum: in molliore autem seu remissiore victum pleniorem.

II. Omnes morbi, qui brevi tempore vel cessant vel ad interitum vergunt; sive cum, sive sine periculo sint, vocantur *Acuti* (vid. T. 53. XLVII.) modo non durent ultra viginti quatuor, vel ad summum quadraginta dies; qui vero ante diem quartum terminantur, *peracuti*, & *acutissimi* vocantur.

Morbi peracuti.

III. Peracuti sunt vel cum laboribus, id est validissimis symptomatibus, quæ ab irritata vi vitæ concitantur, quales hic ab Hippocrate proponuntur; vel sunt sine laboribus multis, uti morbus peracutus benignus, Ephemera febris vel Synochos simplex; vel peracutus malignus, uti Pestis, & aliæ Febres malignæ brevi tempore interficientes; vel peracutus periculosus, uti Apoplexia, Lethargus, Angina.

Peracutus futurus conjicitur.

IV. Si incipit morbus acutus cum magno æstu, siti, siccitate, pulsu duro, respiratione frequenti, magna molestia, anxietate & aliis vehementioribus symptomatibus motus validioris circulationis, cognoscimus eum morbum fore peracutum; nam initia tam valida sensim increscentia diu tolerari nequeunt, quin omnia sint destructa: apposite itaque adjecit Hipp. *statim etiam extremos labores habet*, ut cognoscamus speciem morbi acuti, & eum peracutum futurum esse.

Tenuissimus victus in peracutis.

V. In tali peracuto morbo expertus est Hipp. tenuissimum victum prodesse, quoniam tenuissimus victus, & ob minorem quantitatem, & qualitatem facile superabilem, non eget multa virtute agente corporis; quare conducit corpori debilitato ex morbo: neque verendum est ex defectu alimentorum, uti in chronicis, cum corpus diu ferre debeat morbum: & in peracutis, ubi vires sunt debiles, & tempus breve, non est verendum, defectu alimentorum vires debilitari.

In quo acuto vetatur tenuissimus.

VI. *Ubi vero non*. Ubi scilicet morbus ille acutus non statim incipit cum multis laboribus, ex quibus judicamus, morbum diutius duraturum & simpliciter acutum fore. In tali statu non debemus victu tenuissimo uti, quia tunc tantum alimenti est ingerendum, quantum sufficere potest ad sustentationem corporis.

Qualis.

VII. Differentia victus exposita, quæ est inter victum morborum acutissimorum

rum intra quatuor dies desinentium, & inter victum acutorum diu durantium ultra viginti, imo 40. dies, Hipp. voluit reliquos quoque intermedios determinare. Ad hoc dicit, quo acutus morbus magis accedit ad acutissimorum genus, eo parciori diæta est utendum; quo vero ad diuturniores accedit, eo meraciori & copiosiori victu utendum, ne vires cadant defectu alimenti. Nam in morbis acutis, qui prope accedunt ad acutissimorum genus, tantus defectus ex parciori victu non est expectandus, quam in iis, qui ad longissimum genus accedunt: & in his minor est vehementia symptomatum, quæ victum largiorem vitarent, quam in illis; quare quo acutior est morbus, eo parcior debet esse victus; & vicissim quo morbus est longior, eo largior victus est concedendus. *diæta in acutis.*

LIB. I. APH. VIII.

VIII. *Quum in vigore fuerit morbus, tunc tenuissimo victu uti necesse est.*

I. In præcedenti demonstratum est, qualis nam victus debeat esse in vehementiore & mitiore morbo: nunc proponit sine discrimine omnem morbum acutum, sed in eo vult distinguere tempora morbi, quæ accuratissime passim ab Hipp. citantur. Ex temporibus morbi eligit *Vigorem* seu *Morbi statum*, qui vocatur ἀκμή; in quo tempore morbi causa validissima infert symptomata; id est quando ab initio morbi symptomata non amplius increscunt, sed nunc persistunt, post quod tempus, vel moritur æger vehementi causa obrutus, vel morbus declinare, id est mitescere incipit, prævalentibus viribus vitæ, quibus superatur & denique expellitur morbi causa. *Tenuissimus in morbi vigore.*

II. In hoc temporis articulo summum est discrimen, & maxime laborant vitæ vires, quæ si deficiunt, æger succumbit. Per se itaque patet, Medicum nihil agere debere, quod vires avocare vel supprimere potest. Si nunc probari possit, alimenta ingesta vel avocare vires vel istas supprimere, dicti veritas constat. In præcedentibus demonstratum est & nemini quoque dubium esse potest, quin alimenta ingesta subigenda sint viribus nostri corporis; itaque hoc dum peragunt, a duabus causis urgentur vires, a materia nempe morbi, & ab alimentis ingestis, quare eæ vires, quæ vix sufficiebant ad superandam morbi materiem, nunc deficere debent, cum desiderantur insuper ad alimentorum subactionem.

III. Neque hoc tantum, sed in morbi vigore materia morbi disponitur, si supervicturus sit æger, ad crisim seu evacuationem criticam, quæ debet fieri ad naturalia emunctoria, ut præparata materia eliminetur: si vero hoc tempore contraria fiat humorum determinatio ad interiora, salubris critica evacuatio perturbatur, retinetur materia, obsidet interiora, homo non liberatur a morbo, sed materia retenta vel opprimit, vel novam facit exacerbationem, ut hoc semper pronunciatur, si ex signis constat, post morbi vigorem, materiem criticam non evacuari.

IV. Restat itaque probare, ab alimentis sumtis determinationem fieri ad interiora. Hoc deducimus ex generali lege in nostro corpore observata, qua constat, si alicubi quædam functio sit peragenda, copiosiores eo versus derivantur humores. Ita inter masticandum affluit saliva in os; dum ventriculus est plenus, copiosior succus pancreaticus & bilis funditur in duodenum: omnesque humores conspirare videntur, ut commune adferant auxilium ad elaboranda alimenta. Hoc naturale in sanitate non desinit, dum morbus quoque adest: Imo ita creatum est corpus, ut, si alicubi noxium hæreat, eo mandet copiosiorem humorum fluxum, oculus enim irritatus lachrymas fundit, & acria masticatoria salivam eliciunt, *Alimenta ad interiora determinant.*

imo

imo anus vellicatus suppositorio rejicit contenta. Hic quoties fit alia secretio, evacuatio solet minui; quare vomitorium & purgans a cute ad interiora derivat liquores, non quod copiosiorem faciant evacuationem, sed quod partes agitatæ eo versus derivent humores. Inde naturalis crisis, quæ exspectanda erat per emunctoria, aliam directionem patitur, atque materia ea cum humoribus copiosius ad ventriculum confluentibus post cibum sumtum, eo ducitur, quo motu inverso perturbatur ea crisis salubris, retinetur materia, & derivatur in interiora loca.

V. Quamvis itaque Hipp. constanti observatione didicit, victum pleniorem hoc tempore obfuisse & ægros aggravare, non caret ratione, ut non solum dicta Hipp. quotidiana observatione videamus confirmata, sed & ratione quoque comprobata. Ne autem nimius esset alimentorum defectus, selegit talia alimenta, quæ vix egent aliqua corporis actione.

Tenuissimus in paroxysmo. VI. Quæ dicta sunt de vigore morbi acuti continui, optimo jure ad *Paroxysmos* quoque referri possunt, cum in febribus intermittentibus singuli paroxysmi tanquam integri morbi acuti haberi possint. Caute propterea evitant Practici in vigore paroxysmi largius nutrire, sed eligunt apyrexiam, ut nutriant, quando corpus minus vexatur vehementia morbi.

LIB. I. APH. IX.

IX. *Simul autem conjectare oportet, an æger ex victu durare possit ad morbi vigorem: & utrum ille prius deficiet, & ex victu durare non possit: aut morbus prius deficiet ac obtundetur.*

Diæta in morbi incremento. I. De Diæta in morbi vigore egit in præcedenti: nunc vero de *Diæta* in *morbi Incremento* vult agere. At certam regulam proferre non valet, sed exigit conjecturam vel judicium, ex quo concludere debemus, num parcius vel largius æger in Morbi Incremento nutriendus.

Quantum alimentorum dandum in morbis. II. Præmonendum est, vires nostri corporis æque debilitari ex defectu alimenti, quam superari multitudine: nam ita est nostrum corpus creatum, ut suis actionibus se destruat, quod nutritione nova est resarciendum; quæ refectio si non satis fiat, minuuntur vires, quod tam in sanitate quam morbo verum experimur. Itidem plus iugestum quam quod viribus vitæ potest vinci & in bonum succum converti, vires opprimit, & in corruptelam abit.

III. In morbis itaque, qui vi vitæ sunt superandi, tantum debet dari, quantum sufficit ad conservandas vires, ne ex defectu alimenti debilitentur; nec plus dandum, quam a viribus superari possit, ne supprimantur vires, & ingesta malum succum ex defectu præparationis suppeditent. Ad hoc Medicus præcipue attendere debet in morborum acutorum Incremento, cum tempus, nempe ἀκμὴ, instat, in quo maxime laborare debent vires ad morbi causam subigendam: quod si tunc diminutæ sint vires ex defectu, vel oppressæ ex majori copia assumtorum; periculum erit, ne vincat materia morbi & pereat vel succumbat æger.

IV. Ut medicus itaque cognoscat, quanta quantitas sit danda, hoc sola conjectura assequi potest, nam quo acutior est morbus, eo parcius nutriendum; quo vero diuturnior morbus est, eo largius nutrire debet (ut ex *Aph.* 7. constat) inde victum in morbi incremento debet determinare ex signis morbi acutioris vel longioris futuri.

Ex symptomatum vehementia. V. Quia vero hoc judicium desumitur ex vehementia symptomatum, quæ validiora sunt, si acutissimus futurus est morbus, sed mitiora, si longior morbus exspectatur, cautelam necessariam adjecit ad evitandum errorem in supputatione his verbis, *aut morbus prius deficiet ac obtundetur*. Quippe mitia conspiciuntur sympto-

ptomata ex bona & mala causa. Si causa morbi est parva, mitia symptomata conspiciuntur, cum vis vitæ non multum instigatur ad vehementia symptomata inferenda: ex hoc judicaret itaque medicus largius nutriendum esse, quia vires valentes facile diætam largiorem ferre possunt, & quia acme longe distat. Sed fiunt etiam mitia symptomata ex mala causa, si nempe vires vitæ a morbi causa superantur. Quippe non est in nobis morbi causa, quæ vehementia symptomata infert, sed vires corporis instigatæ per morbi causam. Si igitur tam valida sit causa, ut vires emergere nequeant, pauca & mitia conspiciuntur symptomata, non quod morbi causa sit parva, sed quod superentur vires. Hoc prudentissimos sæpe fefellit medicos, non attendentes, cum mitia fiant symptomata ex bona vel mala causa, quare sæpe ægri moriuntur, extra opinionem medici. Tale quid fieri, perpetua observatione in morbis acutis constat, qui abeunt in sphacelum; præcedentia symptomata validissima mitia incipiunt fieri, & ita ægri cum summa spe levaminis, & futuræ sanationis, ex improviso moriuntur. Hoc monet Hipp. ne decipiamur lenibus his symptomatibus, dum morbus deficit vel obtunditur. Nam si tunc largius nutrimus, magis obruentur vires, quæ forsan eluctatæ fuissent.

VI. Ut melius intelligatur quid *Hipp.* intelligat per mitia symptomata, discrimen ponendum est inter symptomata Vehementia, Maligna, & Benigna; nam si in corpore notabilis observatur mutatio in actionibus, aut actiones admodum auctæ, illæ actiones conspectæ vel observatæ dicuntur Symptomata Vehementia; non quod signa illa conspecta ex morbi causa proveniant, sed actione vitæ mutata vel aucta; inde in vehementibus symptomatibus non ita veremur interitum ex morbi causa, sed ex actione vitæ destruente omnia. Symptomata autem Maligna tunc fiunt, quando a causa morbi actiones vitæ minuuntur, quare cum vix ulla fiat actio in corpore, exigua quoque fiunt signa; sed quoniam illa oriuntur ex magnitudine causæ morbi, adeoque verendum est, ægrum non sufficere posse, inde constat, quo sunt mitiora symptomata, eo periculosiora esse; nam declarant eo majorem esse causam. Mitia autem & Benigna tunc fiunt, si præcessere vehementia symptomata per auctam vim vitæ, quæ nunc, minuta instigante causa, sensim leniora fiunt. *Quid symptoma vehemens & mite.*

LIB. I. APH. X.

X. *Quibus igitur statim vigor est, his statim tenuis victus adhibendus est. Quibus vero vigor posterius, his ad illud & paulo ante illud tempus subtrahendus est. Antea vero uberius æger victu tractandus est, quo durare possit æger.*

I. PRæceperat Hipp. (*Aph.* 8.) in acutissimis morbis tenuissimum victum præscribi debere, eandem quoque in vigore (*Aph.* 8.) & in præcedente vero regulam præbuit, qua evitatur error ex mitioribus symptomatibus: nunc istud nutriendi genus ulterius inculcat in morbi Incremento: proponit quidem in Incremento acutissimorum tenuissimum victum: in Principio autem acutorum plus dandum esse: hujus victus rationem istis locis dedimus. *Diæta in morbi incrementi principio.*

II. Sed in hoc loco differentiam victus describit in principio incrementi, ejus progressu & circa finem seu initium status. Statuit in principio incrementi, post datam regulam generalem victus tenuissimi in acutissimis, & victus largioris in acutis, largius nutriendum esse, quam circa finem hujus stadii, rationem addit, ut *sufficiat æger*.

III. Regula est generalis, ex alimentorum defectu vires cadere, & ex abundantia in morbis vires supprimi. Ex hac causa in morbis acutissimis, qui sunt brevis durationis, tenuissimum victum præcipit, & quandoque perfectam ine-

diam;

diam ; ita etiam in morbi vigore, quia tunc vis vitæ ad morbi materiam coquendam multum laborat: quod ergo incrementum morbi propius est ad ἀκμὴν, eo magis de cibo est detrahendum, ne tamen deficiat.

Diæta duobus generibus acutorum. IV. Ne autem de victu regula in omni morbo acuto accipiatur generalis, parcius vel uberius in morbi incremento esse nutriendum, duo genera morborum acutorum proponit, unum quod brevi tempore ad statum venit, alterum autem quod ad quatuordecim dies & ulterius sit duraturum, antequam ad vigorem pervenerit; in illo tenuissimum victum vel inediam imperat, in hoc largiorem victum concedit, qui sensim minuendus, quo magis morbus ad statum venerit. Regula hæc est utilissima, quoniam circa statum tenuissimus victus esse debet, ne vires corporis premantur in elaboranda materia morbi & alimentis assumtis: sed si non nisi post aliquot dies sit vigor exspectandus, æger defectu alimenti nimis esset debilitatus, ita ut circa vigorem ob defectum alimenti non sufficeret ad subactionem & expulsionem materiæ morbi.

V. Hæc pulchra regula paucis potest esse usui medicis, nam medicus ad ægrum vocatus in principio morbi acuti, præscire debet, num brevis vel longus sit futurus morbus: si enim brevem exspectat, tenuissimum; si longiorem, pleniorem victum concedere debet: at paucis datum, hanc differentiam ex præcedentibus phænomenis eruere, propterea, nisi simul indicetur futura longitudo vel brevitas, nihil emolumenti ex hac regula habet æger.

Brevitas morbi. VI. Febris acuta continua brevis solet observari in juvenibus robustis, æstate; calida & tenuia præbens excrementa; statim in initio, si signa critica apparent in urina & sudore; si morbus ex sua natura brevis est, ut febris scarlatina, ephemera, morbilli; si in pleuritide & peripneumonia statim apparent sputa cocta. Ne igitur multitudine ingestorum laudabilis concoctio & expulsio materiæ morbi turbetur, tenuissimus victus est concedendus: nam æger talis cum exiguo victu sufficere potest per paucos istos dies, donec subacta & expulsa sit materia.

Longitudo morbi. VII. In morborum acutorum initio cognoscimus, longiorem fore morbum ex dictorum (VI.) absentia; si morbus vehementioribus symptomatibus incepit, sed statim delitescere videtur sine ratione, id est sine laudabili evacuatione; urina intense rubra, tenuis, clara, spumosa; frigida & crassiora excrementa; inconstantia in omnibus signis; evacuationes per consueta loca: in morbis pectoris sputum nullum; corpus vehementer pallidum aut cirrinum; sudores frigidi, exigui, vel nulli: hæc si adsunt, paulo largius nutriendum, donec ex signis coctionis in urina vigorem instare sciamus, quando parcius dandum, ne perturbetur crisis. Quamobrem autem dicta signa brevitatem & longitudinem præsagiunt, aliis locis exponetur.

LIB. I. APH. XI.

XI. *IN exacerbationibus cibum subtrahere oportet. Exhibere enim noxium est. Et quicumque morbi per periodos exacerbantur, in exacerbationibus subtrahere oportet.*

Diæta in & inter paroxysmos. I. VErsatur Hipp. in tradendo victu morbis acutis accomodato, sed quoniam duplex genus est acutorum, unum, quod eodem tenore increscit, stat, decrescit & finitur, qualis *febris* hodie vocatur *Continua:* alterum genus autem totam periodum illam non æquali vigore absolvit, sed uno tempore symptomata magis urgent, quam alia, ita tamen, ut nunquam æger a febre integre liberatus sit, quam *febrem* hodie vocant *Remittentem*. Itaque si morbus acutus nunc occurrat per exacerbationes ingravescens, sciendum quoque erat, an non ipsæ exacerbationes & remissiones aliquam facere debuissent in victu mutationem.

II. Tra-

II. Traditam hanc regulam in victu morbi acuti remittentis etiam ad ampliorem usum adducere vult; quamobrem in fine hujus aphorismi repetit priorem regulam, & eam applicat ad reliquos quoque morbos, tam febriles Intermittentes, quam Chronicos, qui per paroxysmos fiunt. Quare non parum allucinantur, qui existimant, Hippocratem eandem rem bis repetere, cum repetitione hac hanc regulam de victu ad multos morbos utilem facere, quod sine repetitione non potuisset fieri.

III. Quid sit Paroxysmus in morbis, exposuimus (*Comp.* T. 53. XXI.) Tunc vel nullo vel tenuissimo victu uti debere, superius (*Aph.* 8. VI.) notavimus. In hoc nunc casu ita est accipiendum; omni tempore exhibere potuit cibum ab initio morbi ad statum, sed sensim parcius; verum si morbus increscat per paroxysmos sensim graviores, non est licitum omni tempore dare cibum, sed præcedenti regulæ id insuper est addendum, nos in vigore istius particularis paroxysmi quoque cibum detrahere debere, & si quid dandum sit, id exhibendum esse, dum paroxysmus quiescit, ne corpus paroxysmo graviore pressum, magis aggravetur a cibo sumto. *Diæta in Remittentibus.*

IV. Alterum genus febrium est Intermittens, quæ inter paroxysmos aliquod tempus permittit, in quo nulla febris symptomata sentiuntur, quod proprie vocatur Apyrexia. Uti est febris quotidiana, tertiana, quartana, & semitertiana, in his instante paroxysmo corpus non est nutriendum, sed finito paroxysmo, quia non solum corpus a paroxysmo & cibo onustum magis laborat, sed etiam ingestus cibus per motum turbatum febrilem in succum alienum commutatur. Idem quoque sentiendum in Intermittentibus protractis, induentibus naturam remittentium; possunt hujusmodi febres, ut sæpe experimur in quartanis autumnalibus reduplicatis & prolongatis, per longum tempus durare, ut æger tam diu inedia vexari nequeat, sed cogatur in ipso paroxysmo cibum capere: eligendum tunc est tempus decrementi paroxysmi. *In Intermittentibus.*

V. Morbi Chronici intermittentes, ut Epilepsia, Podagra, si periodos regulares habent, eandem regulam exigunt, quæ præcepta est in febribus; si enim instat paroxysmus, a cibo abstinendum; & in paroxysmo podagræ tenuis diæta concedenda, quoniam paroxysmus diu durans non permittit tam diu a cibo abstinere: sed Podagræ generalis paroxysmus aliis curtioribus paroxysmis, ut recte observavit Sydenham, componitur; quare secundum hanc regulam in generali paroxysmo id est observandum, quod superius in remittentibus (III) notavimus. In Epilepticorum paroxysmis, qui nequeunt cibum capere, non est opus hanc regulam adducere. *In Intermittentibus Chronicis.*

LIB. I. APH. XII.

XII. *EXacerbationes autem & constitutiones indicabunt morbi & anni tempora, & periodorum ad invicem collata incrementa, sive quotidie, sive alternis diebus, sive longiore fiant tempore. Sed etiam iis, quæ mox apparent, eadem indicantur, velut in pleuriticis sputum, si statim appareat veniente morbo, abbreviat: si vero postea appareat, producit. Et urinæ, & alvi excrementa, & sudores, cum apparent, vel judicatu faciles, vel difficiles, vel breves, vel longos morbos fore indicant.*

I. SEnsum hujus Aphorismi quia quidam non recte capiunt, non erit inutile aliis verbis perspicuum facere. Morbi judicatu faciles, & difficiles, longi & breves desumuntur: sed 1. ex acerbatione seu modo invasionis morbi: 2. ex morbi constitutione seu natura: 3. ex anni temporibus: 4. ex paroxysmis se invicem excipientibus longiori, breviori intervallo: 5. ex epiphænomenis, signis nempe

post morbi invasionem apparentibus in sputo, urina, alvi excrementis, sudoribus.

Morbus facilis & difficilis. II. Morbi faciles & difficiles duobus modis a medicis accipiuntur. 1. Morbi ex sua natura raro multum damni inferentes, uti febris ephemera & tertiana vernales, aliique morbi sponte desinentes, vel medicamentis facile abigendi, dicuntur judicatu faciles: verum qui sæpe hominem interficiunt, aut diu durant, multa & gravia inferunt symptomata, medicamentis & diætæ vix obtemperant, dicuntur judicatu difficiles; ut omnes morbi maligni, putridi, acuti, vehementes. 2. Morbi nomen servantes, licet sint benigniores vel vehementiores, ita habetur pleuritis, peripneumonia, febris, morbus acutus & chronicus facilis & difficilis judicatu, ad quod detegendum, & præcipiendum multa signa attulit passim Hippocrates.

Longus & brevis. III. Duplici quoque modo accipitur morbus Longus & Brevis. 1. Quidam morbi ex sua natura Breves sunt, cum, vel sine periculo, ut ephemera, apoplexia, phrenitis. In quibus scilicet vel morbi materies actione vitæ facile superari & expelli potest, vel tam multa & valida, ut vim vitæ superet: alii vero sunt longiores ex sua natura, uti quartana febris, phthisis, scirrhus, cancer, omnesque morbi chronici; in quibus non respicimus ad periculum, sed ad solam durationem. 2. Morbi autem ejusdem brevitas & longitudo multis signis passim proponitur ab Hippocrate & aliis Practicis, ut in morbo, qui diu durare potuisset & brevi finiri signa habeamus, ex quibus talem exitum præsagire valemus. (*Conf. Aph.* 10. VI. VII.)

Longus &c. ex Invasione. IV. Quinque fontes proponit Hipp. ex quibus derivat cognitionem morbi Longi & Brevis, facilis & difficilis judicatu. Primus est ex Invasionis modo. Utinam observatione practica constaret statim ex invasione morbi num longus, brevis, facilis, aut difficilis esset exspectandus morbus. Hoc autem didici observatione practica, & ex aliis intellexi, qui morbi cum duritie alicujus partis incipiunt, & qui longo tempore increscunt, antequam ad summum vigorem pervenerint, illos *Longos* futuros esse, cum ad duritiem solvendam natura diu laborare solet; & longum incrementum quoque secutum fuisse, a longo statu & decremento.

Longus ex morbi natura. V. Qui morbi ex sua natura Longi habentur, superius recensiti sunt. (111) Si vero morbi, qui breviores fuissent, prolongantur, ipsa prolongatio multa mala parit: nam ingesta alimenta minus debito præparantur, cum actio vitæ diuturnitate morbi debilitata & turbata, non valeat nova ingesta in eam bonam indolem mutare, qualis in sanitate requiritur, atque ipsi humores naturales ante morbi invasionem sani, perseverante hac sensim exuunt bonam indolem, & corruptam non omnino evacuatam generant in corpore cacochymiam. Partes etiam firmæ alienis humoribus irrigatæ enervantur, & laxantur, ipsa caro invenitur laxa & flaccida post morbos diu toleratos. Atque ex ita alienis humoribus parcior spirituum proventus facit debilitatem virium, imo observavimus cum Sydenhamo, stultitiam ex febre protracta natam, solis roborantibus curandam, exstincto morbo ita prolongato. Ex protracto morbo ultra modum certum est, vel materiem pertinaciorem esse, vel vires non valere materiem subigere, inde vel materies recrudescit sensim & recidivam facit, vel in aliam sæpe pejorem corruptelam abit, atque producit novum morbum, vel denique longitudine morbi ita deteruntur vires, ut pereat æger, qui non succubuisset ex eodem morbo, si non fuisset ultra modum prolongatus, quare quidam morbi per se non periculosi, prolongati autem hominem interimere valent.

Longus ex Temporibus anni. VI. Vere & æstate morbi breviores, autumno & hyeme iidem morbi longiores & pertinaciores observantur, ita ut vernali tempore, si oriatur febris tertiana vel quartana, (quod autem raro,) brevitatem promittamus: Sed tertiana vel quartana mensibus autumnalibus invadens, sæpe totam hyemem perseverat, & quamvis antidoto exstinguatur, post aliquot septimanas recrudescit, non cedens ante

te

te vernale tempus. Cui autem causæ hæc differentia sit adscribenda, non satis constat, an dependeat ex hyemis frigiditate, minuente insensibilem perspirationem, & materiæ morbi exhalationem; an vero ex pertinaciori causa præcedente æstate solis calore nata. Forsan binæ hæ causæ concurrunt. Æstate autem ob majorem solis calorem, uti quoque in regionibus calidis omnia fieri acriora & magis deleteria, constans observatio affirmat; hyeme autem & in regionibus frigidis mitiora manere; quod alienum ergo in æstate confectum est; si infecit corpus, deterius, quam quod hyeme, conficitur; inde liquere videtur, æstivos morbos periculosiores esse debere quam hyemales. At tali modo res non est concipienda; nam morbi hyemales non producuntur a noxia materia, quæ hyeme confecta est, neque æstivi ex materia in æstate nata, sed vicissim hyemales morbi fiunt ex materia æstate confecta, & vernales ex materia in hyeme facta. Nam dum in æstate solis calor humores in terræ ambitu excoxerit, circa finem æstatis admodum sunt exaltati, & corrupti; accedens tunc frigus autumnale non emendat, quod antea corruptum fuit, sed corrupti exhalationem impedit, facitque, ut id quod telluris calore expellitur, alte adscendere nequeat, aeris enim frigiditas vaporis sublationem inhibet; quare nos materiem circa telluris superficiem vagantem inspirantes, nostrum corpus illa virulentia inquinamus, quam non facile excutere vel subigere possumus minuta perspiratione in autumno, unde autumnales morbi frequentes & pertinaces. Vernali autem tempore, quia corpus mitiorem materiem hyeme confectam inspirat, & sequente calore æstivo eam facilius expellit, aer, elevatis vaporibus in altum, magis depuratus quam autumno, citius liberat a morbo, dum autumnus post infectionem non subsistit novum suppeditare virus, quo aer est imprægnatus.

VII. Paroxysmorum durationem, anticipationem, postpositionem, reditus tempus, prolongationem, abbreviationem, augmentum, decrementum, intervalla temporis, reduplicationem, & multa alia promittere morbi longitudinem & brevitatem morbi, expositum inveniet Lector in *Comp.* 7. 53. XXII. quare non opus eadem hic repetere. *Brevis & Longus ex Paroxysmo.*

VIII. Dum morbus in corpore est natus, quædam alia conspiciuntur, sive dependeant ex morbi causa, vel alia re accedente, quæ in textu dicuntur *mox apparentia*, epiphænomena: hæc multa admodum morbi longitudinem & brevitatem atque reliqua indicant. Ex his pauca attingam, nam de his omnibus, ubi examinaturi sumus signa epiphænomena, fusius est agendum. Adducit auctor *sputum*, *urinam*, *alvi excrementa*, & *sudores*. *Longus ex epiphænomenis.*

IX. Pleuritis & peripneumonia duo præcipui sunt morbi, qui ex sputo judicantur, in his enim quo citius bonum sputum apparet, eo citius quoque homo liberatur a morbo: & contra sputum malum, olens, amurcosum, spumosum, tenax, sero apparens, non solum morbum producit, sed & periculum portendit. Non est hujus loci cuncta de sputo, quæ ad hunc titulum collegi, proferre. Hoc solum est adstruendum, sputum cito prodiens abbreviare morbum, sero apparens morbum protrahere. Quandiu morbus acutus intenditur, omnia inveniuntur sicca, & humores ulterius compinguntur; sed si morbus subsistit, ea compacta sensim incipiunt solvi, quod solutum tunc aliquam portionem emittere incipit per emunctoria naturalia, inde cutis siccitas commutatur in levem humiditatem, urina nubeculam & aliquid sedimentosi profert: ita etiam in morbis pectoris, trachea arteria & bronchia hucusque siccissima, nunc incipiunt humectari, & quod rudimentum sedimenti in urina aliorum morborum, id est in morbis pectoris sputum coctum, quod expectoratione redditur. Cito itaque apparens sputum indicat, subsistere morbum, & in solutionem tendere; sed si sputum in his non apparet nisi sero, certum est, morbi materiem tam tenacem esse, ut non po- *Brevis & Longus ex Sputo.*

tuerit nisi longo tempore & iterata actione vitali subigi; itaque cum finem exspectare non possumus, nisi præcesserit morbi status, ergo quo diutius durat antequam perventum est ad statum, eo quoque longior futurus est morbus.

Brevis & Longus ex urina. X. Quoniam omnia observata practica morbi brevitatem & longitudinem exhibentia, collecta inveniri possunt in *Comp.* T. *36.* LVII. 22. & 29. non erit opus eadem hic recensere (*Conf. Aph.* 31. & 34. Lib. 7.).

Brevis & Longus ex alvi excrementis. XI. Alvi excrementa viridia, potissimum in acutis, spumosa meraca, valde liquida & rursus compacta, varios colores habentia, cum vehementi strepitu emissa, copiosa in pectoris morbis, longitudinem præsagiunt: quia viridia & porracea in acutis corruptam bilem indicant, quæ brevi tempore in acutis subigi nequit, & talis quoque evacuatio non est critica, levamen adferens, sed symptomatica: spumosa colliquatæ pinguedinis & putredinis est indicium, & quoniam morbi putridi per longum tempus durant, talia excrementa quoque longitudinem præsagiunt. Reliqua autem indicia ex excrementorum colore, odore consistentia & quantitate ex *Comp.* T. *90.* peti possunt.

Brevitas & Longitudo ex sudoribus. XII. Frequentior non est via, qua morbosa materia e corpore eliminatur, quam per cutim sub forma sudoris; arteriæ enim & nervi in poros cutaneos desinentes, totius massæ humorem aliena hac via eliminare valent; inde roridi calidi sed copiosi sudores ad febris finem venientes post peractam coctionem (vid. *Aph.* *36.* L. 4.) corpus liberant a materia morbosa: verum si sudores secum non ferunt morbi materiem, auferendo humorem bonum, majorem debilitatem inferunt; tales sunt copiosi & diffluentes alieno tempore, nullumque levamen adferentes: hujusmodi sudores longitudinem portendunt, nam nisi tollatur in acutis morbi materies, non desinit morbus; & quoniam post tales sudores corpus magis fuit debilitatum, eo minus valet materiem morbi subigere: imo si cum sudore copioso non evacuatur morbi materies, signum est, eam pertinacem esse, ad quam tenacitatem subigendam & expellendam longum tempus est insumendum. Interdum quoque sudores prodeunt ex colliquatis humoribus, uti sunt frigidi & copiosi, nam sudor bonus vi vitæ majore, qua simul concitatur calor corporis, est expellendus, quare frigidus sudor certum signum præbet, sudorem vel ex colliquatis humoribus, vel relaxatis osculis profluere: utræque hæ causæ longitudinem portendunt, nam putredo seu colliquatio & debilitas virium in acutis brevi tempore curari nequit.

XIII. Restaret in hoc explicandum, quomodo ex his fontibus demonstraretur morbus judicatu facilis, & difficilis; verum quia hoc ex brevitate & longitudine morbi facile intelligi potest, dicta sufficere reor.

LIB. I. APH. XIII.

XIII. *SEnes facillime jejunium ferunt, secundo ætate consistentes. Minime adolescentes. Omnium minime pueri: ex his autem, qui inter ipsos sunt alacriores.*

Alimentorum defectus in ætatibus. I. CORpus nostrum sensim incrementum accipit, & ad statum perventum in eo conservatur alimentis assumtis, quæ etiamsi nobis sint aliena, tamen assumta ita actione corporis commutantur, ut veros nostros humores & partes firmas constituant. Quandiu crescit homo vel animal, ex alimentis assumtis non tantum conficitur, qnantum actione istius corporis consumitur, deteritur & expellitur, verum plus conficiendum est, quod cedit in incrementum. Itaque actio conficiens validior est in crescentibus, quam in corporibus non amplius crescentibus. Ita est nostrum corpus creatum, ut motu vitali ex assumtis alimentis præparentur partes nostræ, & eodem quoque motu deteratur & consumatur, quod confe-

fectum est. Sed quo propriores sumus origini, eo actio, qua præparatio absolvitur, comparata ad causam deterentem, est major: quo seniora fiunt animalia, eo illa præparans actio comparative est minor. Ex hac creata lege constat, eandem alimentorum quantitatem in crescentibus, ceteris paribus, citius commutari in bonos humores, quam in ætate provectioribus. Inde quo origini animalia sunt propiora, eo citius commutantur alimenta, quo vero magis ad senectutem accedunt, eo diutius durant, antequam alimenta fuere commutata.

II. Si igitur æqualis quantitas in junioribus & adultioribus alimentorum ingeritur, in junioribus citius consumta erit, quam in adultis: Potest itaque in junioribus alimenti defectus esse eodem tempore, in quo nulla est in adultioribus ingerendi necessitas: si igitur puer & senex ad id tempus exspectant, ad quod senex ferre potest inediam sine detrimento, puer necabitur alimentorum defectu. *Puer difficile, senex facilius fert jejunium*

III. Quoniam hæc actio cum ætate sensim decrescit, inde, quo successive magis distant ab origine, eo facilius longiorem inediam ferre possunt, ex qua regula generali, seu creata in nobis & aliis animalibus lege facile capitur totum mysterium, senes facillime &c. jejunium ferre posse, cum eam actionem immutantem minus validam habent.

IV. Addit Hipp. *qui inter ipsos sunt alacriores*. Sed & hoc etiam ex generali regula deduci potest; corporis enim exercitiis citius cibi subiguntur, nam tunc non solum motus vitalis hoc absolvit opus, verum etiam motus animalis, quidum operatur, auget quoque circulationem; quare operarii & exercentes plus alimenti assumere coacti sunt, quam quiescentes & otiosi. Pueros autem alacriores, agilioresque, cum corpus suum magis movent, quam segnes & torpentes, eodem modo ut exercentes citius subigere ingesta. *Alacriores difficilius ferunt jejunium.*

LIB. I. APH. XIV.

XIV. *QUæ crescunt, plurimum habent calidi innati: plurimo igitur egent alimento: sin minus, corpus consumitur. Senibus autem paucus calor: propterea paucis fomitibus indigent, a multis enim extinguitur. Idcirco etiam febres senibus non similiter acutæ, frigidum enim est corpus.*

I. QUod nos in præcedente Aphorismo ex creata a Deo actione vitali in nobis aliisque viventibus deduximus, id Hipp. Calido innato adscribit in hoc loco. Si quis existimat, Hippocratem magis cognitam reddidisse causam, quia citat Calidum innatum, nos vero legem a Deo creatam, eum existimo rem non satis perspexisse: nam dicere ex Calido innato fieri, sensum magis intricatum facit, si ulterius enim urgemus, unde ille veniat calor nativus seu Emphyton thermon, id creationi, ut nos actionem vitalem, adscribendum est; & tum habet hanc difficultatem, Calidum innatum tum quoque esse explicandum, quod a Veteribus non peractum est: malo itaque statim in principio ad Creationis opus confugere, quod a nemine explicari potest, ad quod si veniant hodierni Medici & Physici, contenti acquiescunt, quam ut aliquid insuper incogniti interponam. Si qui sunt dicentes, se intelligere, quomodo actio vitæ sit creata, credo mentiri, fateor ego me latere. Invenio tamen, vitæ actionem esse in omnibus viventibus, qua distinguuntur a rebus mortuis. *Incrementum an a calido innato, vel actione vitæ.*

II. Calidum innatum multa obtinuit nomina, nonnulli Flammam, Auram, Animam vitalem, Archeum eum vocarunt, putarunt esse Humidum primigenitum calore & spiritu perfusum, quod a parentibus acceptum vocarunt Insitum, sed alimentis conservatum & revocatum dixerunt Influens, mera verba omni sensu carentia. Nam planta, insecta, & pisces vivunt, crescunt, nutriuntur, uti anima- *Calidum innatum.*

lia

lia calentia, dum tamen non magis quam alia mortua caleant; quare vitæ actioni non ſemper junctus eſt calor. Et quoniam animalia frigida viventia eodem modo creſcunt & nutriuntur, uti animalia calentia, Calor non eſt vitæ attributum inſeparabile. Quid autem volumus per actionem ſeu motum vitalem, id in ſpeciali *Exercitatione* I. expoſuimus: de Calore corporis egimus in *Comp.* T. 49.

Corporis incrementum an a Calido innato.

III. Quod Hipp. obſervatione Practica detexit, invenimus vera fide nobis reliquiſſe; quod autem ex placitis Philoſophorum ſui temporis, quando hæc diſciplina defectu experimentorum admodum erat manca & mutila, deduxit, non parum a veritate ſæpe recedit. Non conſtat experimentis, infantes plus calidi innati continere, quam viri: imo ex apparitione videretur, calidum in adultis abundare, nam eorum corpora ad thermometrum calidiora inveniuntur, & a frigore externo non tam facile vincuntur, quam in tenella ætate; ſi ergo ex mente Hipp. magnitudo incrementi penderet a copia calidi innati, majus incrementum fieret in adultis, quam infantibus. Quod cum experientia contrarium comprobat, hujus aſſerti abſurditas facile patet. Atque frigida animalia etiam creſcere non potuiſſent, ſi ex innato calido pendeat incrementum. Quare augmentum non adſcribimus Calido innato cum Hipp. 1. quoniam ſine eo quoque quædam animalia creſcunt: 2. quia in calidis animalibus incrementum non eſt proportionatum calori.

Quæ corpora plurimo alimento egent.

IV. Quatuor genera corporum invenimus multo alimento egere, 1. Corpora origini propiora, quoniam obſervavimus actionem immutantem aſſumta in his validiorem eſſe, quam in adultis, & quia talia quoque corpora pro incremento elaborant: nolo tamen, ut ſenſus hic accipiatur, ac ſi vellem infantem plus cibi capeſſere, quam adultum, ſed habito reſpectu molis corporis, ſi enim decuplo ponderoſius ſit corpus adulti quam pueri, puer plus quam decima parte alimenti eget, qua fruitur adultus, ut vivere poſſit ſine detrimento ex cibi defectu. 2. Aſſuetos multum cibi capere, hi enim cum mediocri quantitate dicuntur defectu laborare. 3. Operarii & ſuum corpus exercentes, quoniam in his non ſolum motu vitali, uti in quieſcentibus citius convertuntur aſſumta alimenta; verum etiam motu animali, & motu vitali tunc quoque validiore facto, in his ſubiguntur aſſumta. 4. Corpora ex morbis ſubito reconvaleſcentia, quemadmodum poſt quartanam febrem ſanatam: in his autem cavendum eſt, ne nimium ſimul ingeratur; famelici quidem ſunt & alimento copioſiore egent, ſed ſi appetitui indulgeamus, corpus adhuc dum debilius multitudine obruetur, & verſabitur in recidivæ vel alterius morbi periculo.

Senes cur egent calefacientibus.

V. Tandem ad ſenectutem perventa corpora labaſcunt, motus vitalis a Deo in corporibus viventibus creatus ſenſim languere incipit & debilitari, unde omnia fiunt in ſenibus, quæ mala ex infirmiore actione vitali etiam in junioribus conſpiciuntur, in quibus tamen recuperatis viribus, nata mala emendantur, in ſenibus autem, quia vires recuperari nequeunt inevitabili lege deperditæ, ſenſim in deteriora abeunt: quæ igitur mala ex deficiente actione vitæ nata ut evitentur & aliquo modo præveniantur, adhibemus auxilia, actionem vitæ ſuſcitantia; Hipp. dicit, egere *fomitibus*, id eſt adhibenda ſunt auxilia, quæ majorem calorem ſua potentia in corpore excitant, qualia hodie vocamus Calefacientia, qualia ſunt ſpirituoſa & aromatica (*Conf. Comp. T.* 84.) Ita enim eſt noſtra vitæ actio comparata, ut a quibuſdam aſſumtis ſe validius agitet. Talia Calefacientia ſenibus, minime vero Juvenibus ſunt adhibenda, utpote his actio vitæ ſatis valens non eget ſtimulo, quem ſi adhibes, morbus fit ex nimia agitatione, ſed ſenum corpora languentia ſtimulo exagitanda. Hanc autem adjicit cautionem, a multis fomitibus extinguitur, & ut Galenus: Lampas modico olei nutritur, nimio autem obruitur: nam ut modico ſpirituoſo refocillantur ſenum vires, uſque ad ebrietatem vero aſſumto, eædem exſtinguuntur.

VI. Quo-

VI. Quoniam senum corpora sunt frigida, dicit Hipp. non corripiuntur febre acuta: experientia autem testatur, non raro senes febre acuta corripi. Quare hic sensus alio modo est capiendus. Si senes eadem febre calida tentantur, qua juvenis, illa in senibus multo minorem calorem concitabit; atque levior causa, qua in juvene febris calida concitatur, in senibns modicum calorem suscitabit, quod ex hac lege generali facile deduci potest: Motus vitalis a nativitate usque ad perfectum incrementum sensim redditur robustior, in eo perstat, dein languere incipit; stimulus idem applicatus eo validiorem motum suscitat, quo vis vitæ est robustior, inde pueri & senes parum, adulti vero maximum calorem experiuntur a stimulo. *Senibus an non fiunt febres acutæ.*

LIB. I. APH. XV.

XV. *Ventres hyeme & vere natura sunt calidissimi & somni longissimi; In his igitur temporibus etiam alimenta plura exhibenda. Innatum enim calorem majorem habent, nutrimento igitur copiosiore indigent. Judicium sunt Ætates & Athletæ.*

I. HUjus aphorismi sensus ut facilius capi & exponi possit, ejus aliquo modo mutabo ordinem. Alimenta plura sunt exhibenda hyeme & vere 1. quia ventres hoc tempore sunt calidissimi; 2. somni longissimi; 3. innatum calorem majorem habent; 4. judicium sunt Ætates & Athletæ. Examinaturi sumus primo, quæ præmittuntur, ut videamus, an exinde per legitimam conclusionem inferre possimus, copiosiora alimenta danda esse.

II. *Ventres* multas significationes habent, interdum enim omnem cavitatem; aliter tres notabiles cavitates, caput, pectus & abdomen, vel ventriculum cum intestinis significant. Ex his in hoc loco Hipp. intelligit ventriculum & intestina, quoniam ab his partibus recipiuntur alimenta & in iis præparantur. Itaque ex sententia Hippocratis ventriculus & intestina hyeme & vere sunt calidissima. Hanc autem sententiam desumsit ex communi opinione, qua statuitur, hyeme interiora magis calere quam æstate: sed quoniam hæc sententia iteratis experimentis per thermometra captis satis refutata sit, non est opus his amplius insistere, constat enim, æstate contenta ventris magis calere quam hyeme: quare hæc adducta ratio nihil suggerit ad probandum, nos egere pluribus alimentis hyeme quam æstate. *Hyeme an ventres calidissimi.* *Ventris significatio.*

III. Alterum argumentum est, quia cum somni hyeme & vere sint longissimi, corpora egerent plus alimenti. Ex assumta hypotesi, a somno fieri coctionem, dictum Hipp. firmari potest, sed experientia contrarium probat, non solum enim animalia totam hyemem quasi dormientia non egent alimento, sed etiam quidam homines sopore oppressi per plures vivunt dies sine alimento, vel multo minori copia, quam quæ sufficeret ad sustentandam vitam in vigilantibus: atque experientia confirmat, somnum longiorem vitam conservare cum exiguo alimento. An igitur ratio experientiæ contrariatur? imo si falsa sit, quemadmodum hæc est hypothetica, nam a somno fit laudabilis coctio, ut exposuimus (*Persp. Cap.6.v.*) sed per coctionem, quæ fit in somno, non intelligitur citior assumtorum subactio; nam in vigiliis citius subiguntur alimenta, quam in somno, utpote solo blando motu vitali in somno alimenta sunt subigenda, sed in vigiliis actione vitali validiore, & sæpe etiam motu animali promovetur subactio. Hinc satis constat, quam perverse nonnulli statuunt, largiorem cœnam esse sumendam, quoniam optima fit a somno sequente coctio, quoniam alienam de coctione fovent sententiam. Satius itaque est in infirmis largiorem evitare cœnam, ne somnus *Somnus longior an egeat pluribus alimentis.*

mul-

multitudine alimentorum turbetur, & cibus nimis diu quiescens corrumpatur. In robustis autem, qui solo vigente motu vitali omnia subigere valent, non est opus strictam hanc regulam servare.

Ventres an hyeme & vere majorem calorem innatum habent.

IV. Superius (II) demonstravimus, ventres hyeme & vere non habere majorem calorem, sed hæc est alia quæstio, an vero calidum innatum (*Aph.*14.II.) his temporibus sit majus, nam statuunt in pueris, quibus ad thermometrum minor est calor, majus esse calidum innatum, adeo quidem existimant, maximum esse posse calidum innatum, etiamsi ejus calor detegi nequeat thermometro, quemadmodum in aromate, & spiritu vini dicitur inesse calorem, quamvis is ad thermometrum non percipiatur. Si pro Calido Innato, de quo multum litigant veteres, aliam rem cognitam ponamus, nempe eam actionem vitæ in nobis viventibus a Deo creatam, qua corpus nostrum suum accipit calorem sine calore vel igne adventitio, quem fieri demonstravi (*Persp. Cap.* VIII.) ex attritu, responsio erit facilis. Nam hyeme & locis frigidioribus hæc actio magis valens est. Nos versamur semper in aere ambiente frigidiore, quam est gradus caloris nostri corporis, certum itaque est, in nobis esse causam hunc majorem calorem producentem, quæ tanta est, ut corpus ab ambientibus refrigeratum, tamen suum caloris gradum conservet: si igitur in majore frigore externo æqualis maneat caloris gradus in corpore, vel si tantum non minuitur calor corporis, quantum augetur externum frigus, evincimur, causam calefacientem in nobis in eo aere frigidiore validiorem esse, quam in aere calidiore. Experimur quoque omnes, ex subito ingruente frigore corpus nostrum ad thermometrum magis refrigerari, quam si idem frigus aliquandiu perstetit: quare in frigore perseverante causa calefaciens in nobis validior fit. Neque hoc est contra rationes, nam demonstratum est, pro validiore attritu augeri calorem, eum autem attritum a frigore in nobis viventibus majorem fieri, consentaneum est, quia partes firmæ nostræ a frigore uti omnia corpora contrahuntur & accurtantur; si ergo motus vitalis idem manet, sed cum aucta applicatione unius partis ad aliam, validior fit attritus, & inde major istius effectus, nempe calor. Hac igitur actione validiore transfluentes humores plus patiuntur, seu quæ sunt aliena, uti alimenta, citius commutantur in bonos humores; atque ex alimentorum defectu novi assumendi nascitur necessitas. Inde roboratis visceribus hyeme major necessitas capiendi alimenta nascitur. Si igitur per Calidum innatum intelligunt Actionem vitalem, allati veritas satis constat.

Athletæ & Ætates indicant copiosiora alimenta.

V. Quænam Ætas copiosioribus & paucioribus eget alimentis, superius (*Aph.* 13.I.) notavimus. *Athletæ* autem ex consuetudine & corporis exercitio plurimo alimento egent; nam qui assuescunt sua saginare corpora, paucis alimentis non possunt contenti esse; atque corpora exercitata quia plus deterunt, citius defectu alimenti laborant. Hoc autem an ex calido innato majore proveniat, ex superius dictis facile colligi potest.

Conclusio.

VI. Ex allatis rationibus & experientia constat, hyeme largiora assumenda esse alimenta, sed non ex dictis rationibus Hippocratis, quia per se non satis firmæ sunt. Num vere quoque id sit faciendum, admodum dubito, quia, si corpus multitudine fuit onustum, accedens calor enervans actionem vitalem, partesque firmas laxans, facit humores non satis enervatis actionibus agitatos, in alienam naturam degenerare.

LIB. I. APH. XVI.

XVI. V*ictus humidus febricitantibus omnibus confert, maxime vero pueris, & aliis tali victu uti consuetis.*

I. Tri-

Victus humidus.

I. TRibus in casibus Hipp. dicit, victum humidum conducere; 1. in febricitantibus omnibus; 2. maxime pueris; 3. consuetis. Videtur ex textu constare, Auctorem velle febrientes pueros & consuetos humido victu utentes. Ergo sciendum est omnium primum, quid sit humidus victus. Qui nihil solidioris cibi capit, sed cuncta liquida magnaque copia aquæ diluta, victu humido utitur; ergo nihil tunc ingeritur, quin ita sit solutum, ut forma liquida intret, quare ad subactionem non eget corporis actione, & effusione liquidi, quæ requiruntur cibo solido & sicco, antequam eo usque perveniat, ut lactea vasa intrare possit. Si liquida mediocri copia ingeruntur, non dicitur humido victu uti, sed humida copiosius ingeruntur vel & applicantur. Denique auxilia, quæ dicuntur saponacea acescentia & fructus horæi, mediocri quantitate ingesta humectant, horum usus etiam dicitur victus humidus. Videndum nunc est, num tria hæc genera victus humidi omnibus febricitantibus pueris & consuetis conferant.

Febricitantibus.

II. Febris omnis sive sit essentialis sive symptomatica nunquam est præsens, nisi concitet majorem circulationem, calorem, & corporis ægritudinem. Ex febris causa non possumus ratiocinari, quia latet, seu res est nobis incognita, quæ se per hæc criteria prodit. *Major* autem *Circulatio* non solum ex morbosa sed etiam ex mechanica causa seu motu musculari semper inducit sanguinis lentorem, seu sanguis acquirit majorem concrescendi potentiam, atque quidquid ita compingi non potest, extruditur: massa sanguinis ita compacta multa mala facit, quæ non sunt hujus loci citare (vid. *Comp.* T. 45.) Ut autem hæc evitetur compactura, non solum humida sunt ingerenda copiosiora, verum etiam quæ humectant, qualia hodie dicuntur antiphlogistica; nam iis temperatur motus ille major & prævenitur nimia illa concrescibilis potentia in sanguine. *Calor æstuans* in febribus breve omnia in putrilaginem convertens egregie iisdem temperatur, & quoniam dicta Antiphlogistica non facile per majorem calorem in putredinem convertuntur, quoniam sunt Acescentia, præ omnibus aliis in febribus sunt laudabilia: miror igitur perversitatem multorum, qui in omnibus febribus non dubitant dare decocta carnis, quoniam in corporibus a febre calentibus cito in putrilaginem convertuntur. Non novi, me unquam sine *ægritudine*, seu infirmitate observasse febrem: quæ ergo causa est, ut nova ingesta imperfectius elaborentur? nostrum itaque est evitare ea, quæ multa subactione egent, ut sunt cibi solidi; sed quæ facile vel minima corporis actione in bonos humores nostros converti possunt, uti sunt liquida, quæque soluta sunt antequam ingerebantur: imo quia in febricitantibus difflatur tenuissimum, ad subigenda ingesta alimenta non confluit satis magna copia liquidi; atque corpus humido privatum, hoc victu humido etiam suppetias accipit. Quare non solum ex sententia Hipp. verum etiam ex ratione & experientia conducit victum humidum præscribere febricitantibus. Practicis graviter obstat, quid sit faciendum in Hydropico febricitante, nam victu humido augetur hydrops. At tales multæ in praxi occurrunt difficultates, si signa contra indicantia occurrunt, in quibus Medicus judicium ferre debet, quid ex his contra indicantibus præcipue tollendum sit. V. G. si hydrops magis urget, quam febris, non est victus humidus imperandus, secus vero si æger ex febre magis periclitatur. Non est ex hydropis natura febricitare, sed si accedat, est morbus novus alteri accedens, vel producitur ex corrupto latice. Atque in morbis compositis generalis regula non valet, unde allata difficultas illa non est alicujus momenti, nam si vellem plures alios quoque compositos casus fingere, hæc regula generalis de victu humido febrientium sæpe pateretur exceptiones.

III. Nostrum corpus observatur a nativitate ad perfectum incrementum non solum augeri mole, verum etiam robore, ut quo propius est origini, eo minus sit

valens; ante nativitatem enutritur enim solo præparato a matre succo; post nativitatem lacte & pauxillo panis, non fert solidiora alimenta, sensim vero increscens viribus etiam pollet; est ergo ex sua natura puerorum corpus debile, & alimentis liquidis concoctu facilibus sustentandum. Quod si oboritur in tali corpore per febrem major infirmitas, in hoc itaque omnino debemus abstinere a cibo solido & concoctu difficiliori. Recte igitur Hipp. imperat victum humidum, præ primis in pueris febricitantibus.

Consuetis. IV. Corpus nostrum etiam malis rebus assuescere, notavimus (in *Persp. Aph.* 208. & 231.) hæc consuetudo hic est persequenda in victu humido. Qui a longo tempore nihil nisi humida & digestu facilia accepit, ejus ventriculus & reliqua organa ita emolliuntur & relaxantur, ut imparia fiant duriora subigere: hoc experiuntur illi, qui ad evitandam podagram vel phthisin protrahendam utuntur diæta lactea, quod si lac amplius ferre nequeunt, & tunc volunt ad victum communem redire, haud facile priorem victum ferunt; ita operarii si longo tempore fuere otiosi, ad labores antecedentes citius fatigati erunt; qui se domi continere sunt consueti, in apricum vel ventum venientes, magis læduntur quam consueti. Igitur maxime confert victus humidus omnibus febricitantibus, ut dictum est, sed præ primis consuetis, nam hi ob duas rationes per alium victum læderentur, 1. ex natura febris, 2. ex consuetudine.

LIB. I. APH. XVII.

XVII. *Et quibus semel aut bis, & plura vel pauciora, & per partes offerri conducat, videndum. Concedendum autem aliquid & consuetudini, & tempestati, & regioni, & ætati.*

I. Hic Aph. rigide primo examinat ingerendi tempora, seu quoties in die cibus sit dandus; dein quantitatem determinat. Sed monet deinceps, recedendum interdum esse a rigidissima hac regula ob consuetudinem, tempestatem, regionem, & ætatem. Quare primo generaliter inspiciendum, quid magis conducat in sanitate & morbo, semel aut bis, multum vel parum ingerere.

Quoties capienda alimenta. II. Cum quidam homines semel, alii bis, imo ter quaterve de die cibum capientes omnes manent sani, experientia non constat, quid sit eligendum sanitati maxime conveniens in sanitate conservanda; itaque ratione quadam satagunt hoc examinare, tam in sanis, quam ægrotantibus. Quidam solummodo afferunt, bis vel ter de die tutius esse quam semel (*vid. Persp.* C. II. XIII.) alii vero contrarium statuunt. *Videndum est* habetur in textu: quid itaque videbo, si experientia non comprobat unum vel alterum; & ratio vario modo a Medicis accipitur? Ponderabimus itaque rationes, ut inde aliquid certi petere possimus. 1. Capiuntur alimenta ut restituatur id, quod inevitabili actione corporis deteritur, ex hac itaque ratione omni tempore & parum simul esset ingerendum, ut suppleatur amissum. 2. Ventriculus & reliqua organa chylopoietica facilius possunt parvam quantitatem simul subigere, quam magnam semel ingestam; atque saliva, bilis, ventriculi & pancreatis succus assiduo affluens, melius possunt parvam quantitatem simul ingestam superare & solvere, quam magnam, quia tanta copia horum liquorum confluit eo tempore dum semel in die comeditur, cum hærent alimenta in ventriculo & intestinis, quam affluit, si eadem quantitas partitis vicibus fuisset ingesta. Constat ergo ex causa, quæ alimenta præparat conducere, sæpius de die capere cibum saluberrimum esse. Sed *Sanctorius* (*vid. Persp. Aph.* 306.) Pestis est, inquit, *comedere ante cibi præcedentis concoctionem*. Hoc ergo confirmat bis aut ter de die capere cibum conducere, modo tantum spatium intercurrat temporis,

ut

ut præcedens ingestus cibus perfecte coctus sit. Istud ex hac recepta hypothesi adstruit, coctionem, quæ ad minimam quinque vel sex horas insumit, novo ingesto turbari, ut alimenta ebullientia in olla ab affusa nova aqua desinunt ebullire. At longe abest, nam in infantibus, qui fere omni hora lac sugunt, experimur non turbari coctionem ventriculi, & in reconvalescentibus & infirmissimis, quo sæpius & parva copia simul sumunt alimenta, eo facilius hæc subigere, & eo minus aggravari; atque rationibus allatis consentaneum est, eo melius esse quo sæpius assumuntur alimenta. Patet itaque ex his, falsam assumtam fuisse hypothesin, qua contendunt, coctionem turbari novo ingesto. Decepti utique sunt existimantes, coctionem turbari novo ingesto, quia hoc desumunt ex comparatione coctionis per ignem substratum, cum in nobis dicitur coctio, si actione vitali organorum, & affluxu humorum saponaceorum subiguntur ingesta, minime vero ab igne substrato, uti illi existimarunt. Videntur autem duæ obstare rationes. Prima est, omnes homines in victu communi nunquam omni hora capere alimenta; si melius esset omni hora sumere, cur non faciunt istud? Hoc autem Dei benignitati est tribuendum, qui nostrum corpus ita creavit, ut quidem omni momento alimento egeat, sed huic molestiæ prospexit, ut quoque valeat semel in die si capiat alimentum, istud coacervare: eodem modo quoque cum excretionibus constitutum est, omni momento secernitur urina & segregantur fæces, sed non sumus coacti excrementa omni momento reddere: hoc argumentum igitur non destruit utilitatem capiendi frequentissime cibum in ægrotantibus & ex ætate debilibus. Alterum est, non concedi tempus sufficiens collectioni bilis in vesica fellea; quia ventriculus semper manens in æquali distensione eodem modo cistam urget, dum vero a ventriculo vacuo cista minus compressa in se bilem colligere valeat, quam evomit, si deinceps ventriculus impletur. Innuitur hoc argumento, requiri bilis collectionem, quasi collecta stagnans redderetur melior & efficacior ad præparanda alimenta, quis hoc probavit? existimo acervaculum bilis nobis a Deo datum esse, ne essemus coacti omni momento cibum capere, sed ut eo tempore, quando ventriculus est vacuus, non efflueret frustra ad præparanda alimenta per duodenum transeuntia, sed tunc eo copiosius, si post jejunium copiosiora alimenta ingererentur, ut simul præsto esset major copia humoris præparantis. Ex his itaque omnibus colligo, sanitati admodum conducere aliquoties de die capere cibum, & maxime debilibus ex ætate vel morbo: sed sanos & firmos in sanitate permanere posse, etiamsi semel in die cibum sumunt, quia in nobis ita sunt fabricata organa, ut unica vice tantum possimus ingerere, quantum intra viginti quatuor horas requiritur ad nutritionem; quemadmodum hoc quoque in excrementis exonerandis experimur: sed propterea non sequitur eum modum optimum esse ad conservandam & recuperandam sanitatem.

III. Si attendimus ad scopum, cur sumuntur alimenta, facile est definire quantitatem generalem, nam in crescentibus paulo plus est ingerendum quam corpus deterit, quia ab assumtis incrementum debet formari; sed in ætate constante tantum est ingerendum, quantum consumitur, modo non sit causa vetans tantam ingestionem, uti sæpe in morbis. Ut itaque homo in sanitate sciret, quantum sit ingerendum, Deus nobis dedit monitorem, famem scilicet, quæ in sanis satis fideliter declarat, quantum assumendum sit: sed hanc minus quam saporem consulunt, quare gratiora nimia copia sæpe assumunt, minus grata vix ad sustentandam vitam. Qui vero sani viventes corpus nutriunt tanta quantitate alimentorum, quantum fame indicatur, & in potione a siti, non egent aliis regulis sanitatis quantitatem indicantibus, cum non omnes homines omni ætate, & anni tempore, in otio & quiete, eandem quantitatem requirant: semper tamen in sanis pari passu augetur fames & sitis cum alimentorum necessitate (vid. nostram Exer- *Quantum assumendum.*

citationem de fame & siti). In morbis autem longe alia est ratio: sæpe enim vitiata fames & sitis plus vel minus petit quam requiritur: corpus ex ægritudine debile non valet modicam præparare copiam; satius est emaciari parciori cibo, quam assuetam quantitatem ingerere, quæ subigi nequit, & tamen permittit corpus macie consumi, & insuper crudo & corrupto opplet.

Ex Consuetudine. IV. Tempus sumendi & alimentorum quantitas, tam in sanis quam ægrotantibus, aliquam mutationem patitur ex Consuetudine, quod, etiamsi in præcedentibus ea fuere definita, interveniente tamen Consuetudine, debeamus aliquo modo a receptis regulis recedere. Tantum enim valet Consuetudo, ut dicatur altera natura, & qui certis temporibus consuetus est cibum capere, si idem tempus recurrat, appetitu aucto moneatur tempus esse capiendi alimenta: hi si alio tempore comedunt, alimenta difficilius digeruntur; ita multi ex Consuetudine contenti sunt & sani vivunt semel in die capientes cibum: alii vero quater de die assueti, non nisi difficulter ferunt semel comedere. Idem quoque verum est de quantitate, nonnulli enim gloriosi se multum devorare vel bibere posse artificiosi fiunt heluones & bibones. His autem diu assuetis difficillime restituitur victus, quamvis id in sanitate tentant, sed morbo correpti aliquo modo perseverare debent in consueto vitæ genere; nihil enim in podagricis periculosius, quam dum doloribus langueant potum spirituosum in aquosum commutare; vidi quoque in hydrope post abusum spirituosorum damnosum esse omnino a spiritu fermentato abstinere. *A multo tempore consueta etiamsi fuerint deteriora, insuetis minus turbare solent. Lib. 2. Aph.* 50.

Ex Tempestate. V. Tempestates hic duplici modo capi possunt, vel significant variam aeris constitutionem, calidum, frigidum, humidum, siccum, nebulosum, pluviosum &c. vel respicere possunt ad solita anni tempora, æstatem, hyemem, ver, & autumnum; æquinoctium, solstitium. In his præcipit auctor, aliquid concedendum esse, uti hyeme frequentius & copiosius est dandum; æstate autem parcius; sed cuncta quæ præcipienda sunt in victu his temporibus & tempestatibus aliis in locis exponitur: debemus autem si morbus in tali aeris constitutione vel anni tempore occurrit, simul perpendere, num istis temporibus non debeat fieri quædam in victu mutatio, ut quoque ad ea aliquo modo nostram curationem dirigamus.

Ex Regione. VI. Regiones calidiores pauca sed diluta & humida magis egent; frigidiores vero solidiora & copiosiora: atque humidiores alimenta ficciora postulant, sed ficciores humidiora. Interdum quibusdam locis unum præ alio genus victus magis conducit: quæ omnia ex locorum inhabitatione sunt observanda, ut si in istis locis incidit morbus, aliquo modo recedamus a regula generali, nosque magis accommodemus ad victum tali in loco saluberrimum.

Ex Ætate. VII. Ex iis quæ superius (*Aph.*13.I.) notavimus, facile est determinare, in exhibitione, tam quoad copiam, quam qualitatem, quando & quomodo debemus recedere a generali regula in ætate varia: in pueris enim & junioribus copiosiora & dilutiora exhibemus; in senioribus autem solidiora & pauciora. Ita semper est in medicina ratiocinandum: primo proponendus est casus singularis & absolutus, in quo cuncta præcepta traduntur; itidem in alio singulari casu: sed tunc deinceps hi duo inter se sunt conferendi, ut si differentia occurrat, eligatur temperamentum, ut nempe de singulis aliquid detrahatur & addatur, quo in casu composito non peccemus in nimis stricta regula hujus vel illius.

LIB. I. APH. XVIII.

XVIII. *Æstate & autumno cibos difficillime ferunt: hyeme facillime, deinde vere.*

I. In

I. IN Aphorismo præcedente præceptum generale tradidit, aliquid in alimentis porrigendis concedendum esse Tempestati (*Aph.* 17. V.) in hoc nunc quatuor anni partes agitat, ut cibus parcior sit exhibendus æstate & autumno, sed copiosior hyeme & vere. Ex quibus autem caussis hæc regula firmatur, videndum: nam his temporibus quædam naturalis debet fieri mutatio, quæ copiosiora, vel pauciora alimenta exigit vel tolerat.

II. Æstate solis calorem majorem partes firmas non solum nostri corporis, sed & alia relaxari, minus contractilia & elastica esse, atque humores omnes citius suscipere corruptelam, omnia experimenta suffragantur, cum calore enim majore chorda, corium laxantur, in frigore vero contrahuntur, ita ut ipsa metalla flexibiliora fiant æstate, dum autem in frigore hyemali rigeant: atque caro, pisces & cuncta corruptibilia brevi tempore in æstate putrilaginem contrahant, quæ hyeme diu sine corruptela potuerunt servari. Est ergo in partibus firmis nostris æstate minor actio quam hyeme; sed ingesta alimenta corporis actione erant subigenda, quæ nunc debilior facta, non valet ut antea tam cito ingesta subigere: itaque si eadem servatur ingerendi quantitas, aliquid de ingestis restabit in corpore non subactum. Hoc dein per spontaneam seu insitam actionem commutatur in corruptelam, quæ non esset exspectanda, si tantum fuisset detractum de ingestionis quantitate, quantum vires fuere diminutæ per supervenientem calorem. Imo non solum enervatur ex calore contractilitas in partibus firmis, verum infirmior etiam fit motus animalis & vitalis, corpora enim nostra cum eodem pondere sentiuntur graviora, quia vires moventes fuere enervatæ. Quod non subactum est de ingestis, citius quoque in corruptelam convertitur; si itaque per abundantiam hyeme peccatum fuerit, quoniam tarde in corruptelam convertitur, sequentibus diebus id abundans sæpe emendatur; sed in æstate protinus abundans in corruptelam conversum morbos parit: quare æstas minorem copiam alimentorum ferre potest quam hyems. *Æstas difficile fert cibos.*

III. Ex allatis rationibus, cum aucto calore corporis vires minui, patere videtur, autumno facilius ferri posse alimenta, cum aer tunc frigidior fieri incipiat: sed pari modo non procedit, ab accedente frigore vires augeri, quemadmodum fit virium diminutio cum caloris augmento: nam per calorem, ut diximus, laxantur solida & exhauriuntur spiritus, sed per frigus augetur quidem contractilitas, verum non adduntur spiritus, qui generandi sunt propria actione nostri corporis. Inde ingruente frigore autumnali solida quidem contrahuntur, verum, quia vires simul non augentur, a quibus validis alimenta sunt subigenda, & quia minuitur insensibilis perspiratio, alimenta tam copiosa ferri nequeunt: nam ingesta a viribus infirmioribus minus præparantur, &, quod exhalare debebat, retentum morbos parit: tum aer a præcedente calore maligna infectione inquinatus pronior est ad producendos morbos. Quare qui morbos autumnales studet evitare, caveat a nimia ingestione alimentorum hoc tempore; & studeat, ut conservetur corpus in eodem pondere, ut erat pondus æstivum, id est ut servetur corpus perspirabile. *Autumnus difficile fert alimenta.*

IV. Tandem vero continuato frigore sensim magis roborantur corpora, nam ex frigore subito veniente non ita augebatur spirituum copia, ut valerent majorem alimentorum copiam ferre, neque statim emendatum fuit corruptum ex antecedenti calore æstivo, verum si hyeme diu continuatum fuit frigus, corpora ferendis oneribus redduntur paria; & tandem liberatur aer ab omni inficiente: Quare hoc tempore alimenta copiosiora non solum facilius feruntur, uti experimur omnes, nos hyeme plus comedere quam æstate, sed etiam in morbis victus humidus & parcior minus conducit, quam æstate. Hipp. autem rationem hujus redderet ex majore calido innato, cum ventres hyeme sint ex ejus sententia calidissimi. (vid. *Aph.* 15. IV.) *Facile ferunt alimenta hyeme.*

V. Di-

Pars. V. Discrimen ponere videtur Hipp. inter hyemem & ver, nam non dicit hyeme, & vere, sed *hyeme facillime, dein vere*, quasi innueret hyeme facillime ferri alimenta, sed vere minus, facilius tamen quam autumno & æstate. Hoc non est sine ratione, nam hyeme & ob majorem contractilitatem in partibus firmis, & spirituum copiosiorem proventum facile fertur major alimentorum copia, magisque deteritur, & inde copiosiora alimenta tam in sanis quam ægrotantibus desiderantur: sed vere ob accedentem calorem sensim relaxantur partes firmæ: verum quia calor non est nimius, sola valida adhuc actione vitæ subiguntur alimenta, inde vere minus ferri potest, quam hyeme, plus vero, quam æstate & autumno.

LIB. I. APH. XIX.

XIX. *His qui per circuitus exacerbantur, nihil dare oportet, neque cogere, sed auferre de appositionibus ante judicationes.*

I. IN præcedente *Aph.* XI. egerat Hipp. de Diæta generali in paroxysmis morborum, qui dicuntur Remittentes & Intermittentes: deinceps dixit in morbis judicium desumi ex exacerbatione, natura morbi, anni temporibus, paroxysmis, & epiphænomenis: hinc dat regulas diætæ ætate varia, tempestatibus anni, consuetudine; concludit aliquid concedendum esse consuetudini (*Lib.* 1. *Aph.* XVII.) majorem dandam quantitatem hyeme & vere, minorem autem æstate & autumno; hanc nunc arripit occasionem ut dicat, quando nihil dari oportet. Tria enim in victu observari possunt, ut plus, vel minus, vel nihil detur: ut itaque hoc ultimum traderet, vel debebat antecedentem Aphorismum XI. repetere, vel locum citare, ad clariorem autem doctrinam verba quam locum repetere. Hoc Hippocrati non est infrequens, nam sæpe eadem verba repetita invenies, si ejus opera pervolvuntur: & quando ordo pertractationis nos eo deduxit, ut eadem res antea fuerit explicata, locum præcedentem indicabo. Sensum hujus, quia iste ex præcedente peti potest, non est opus hic proponere.

LIB. I. APH. XX.

XX. *QUæ judicantur & judicata sunt perfecte, neque movere oportet neque innovare, sive purgantibus, sive aliis irritamentis, sed sinere.*

I. HUc usque egerat Hipp. de dirigenda diæta in morbis; nunc autem mutat sermonem & agere vult de evacuationibus faciendis in morbis, initium sumens a morbis acutis, nam agit de crisi in morbis, quæ non ita in chronicis observatur: in acutis præceptum dat de irritamentis & purgantibus adhibendis determinato tempore acutorum, nempe dum morbus acutus judicatur vel judicatus fuerit; & hoc perfecte: nam si imperfecte judicatur vel judicatus fuit morbus, hæc regula non valeret, ut infra constabit. Quare in hoc aphorismo primo determinandum venit, quid sit intelligendum per judicantur perfecte & perfecte judicatum, deinceps quamobrem eo tempore irritamenta & purgantia sunt evitanda.

Crisis. II. Crisis doctrina ab Hipp. accuratissime observata & descripta, a neotericis vario modo agitata, hodie admodum incerta & fallax, imo nullius momenti a quibusdam habita, facit, ut tiro medicus incertus, num observanda vel repudianda sit hæc doctrina, anceps hæreat. Veteres autem ex observationibus practicis in ægris, dum versabantur in locis calidioribus, atque ex ratione, qua statuebant pugnam vel luctamen fieri inter morbi materiem & vires vitæ, statuebant in morbis fieri crisin seu judicium: Sed neoterici, vel quod minus attenderunt naturales mor-

morborum mutationes; vel easdem præpostera curatione perverterunt; vel in regionibus frigidioribus minus observabiles sint, totam hanc doctrinam, ex assumta hypothesi, naturam non habere mentem, qua observaret tempora, omnino delerunt & repudiarunt. Quid autem sit sentiendum, paucis videbimus.

III. Omnes fere morbi acuti, qui nempe sensibili evacuatione finiuntur, vel metastasin faciunt ad aliquam partem, (nam inveniuntur quoque, qui materiem sensibilem non habent, ut pestis; atque alii, qui desinunt per insensibilem perspirationem, ut levis ephemera; vel crisin non subeunt, ut putridi & erysipelatosi atque maligni morbi) certo tempore morbi ex sua natura, si nulla inducitur mutatio vel per artem, vel res non naturales, moliuntur evacuationem, qua eliminant morbi materiem. Hoc tantum interest, num ea evacuatio fiat certis diebus morbi, an vero indifferenter omni tempore & die. Neoterici contendunt certum tempus observare non posse naturam anima carentem, at qui observat accuratissime stadia, quæ servant variolæ, nemo negare potest hodie adhuc morbi materiem servare tempora. Quod autem hodie crisium doctrina sit incerta, ex allatis rationibus facile colligitur, præ primis si quis morbos putridos & erysipelatosos observans, detegit, incertis diebus naturam moliri evacuationem, facile concludet omnia incerta fore: sed aliquid certi esse in diebus criticis, morborum observatio affirmat.

IV. Crisis apud veteres duobus modis accipitur, vel intelligunt symptomata, quæ concitantur, dum morbi materia præparatur & expellitur, vel intelligunt ipsam evacuationem. Dum vis vitæ versatur in elaboranda materia morbi, quando in excretis quædam signa hujus confectionis conspiciuntur, dicebant, crisin instare: si vero dein augentur symptomata & procedit evacuatio materiæ præparatæ, concipiebant fieri crisin, post hanc evacuationem cum mitescebant symptomata, dicebant crisin factam esse.

V. Quam primum ergo ac in urina vel aliis excretionibus apparent signa, quæ præcedere solent in morbis acutis, post quæ laudabilis secuta fuit evacuatio cum morbi diminutione, morbus dicitur judicari, atque etiamsi natura versatur in expulsione, etiam dicunt, morbum judicari. *Quæ judicantur.*

VI. Ultimum hoc & quando facta seu absoluta est evacuatio, morbus dicitur judicatus, nam dum evacuatio fit, quia antecessere signa hanc evacuationem præsagientia, res quidem versatur in judicio, sed respiciens ad præcedentia, dicitur judicata. Si vero evacuatio fuerit peracta, absoluta est judicatio, & morbus dicitur judicatus. *Quæ judicata sunt.*

VII. Tria hæc tempora, primo futura evacuatio, secundo evacuatio ipsa, & tertio quando evacuatio fere absoluta est, distinguuntur in perfecta & imperfecta; nempe cum in futura evacuatione deteguntur omnia, quæ bonam evacuationem præcedere solent, perfecta dicitur: ita quoque in evacuatione & post evacuationem: sed si quædam notæ deficiunt, vel aliena simul conspiciuntur hoc tempore, crisis dicitur imperfecta. *Crisis perfecta & imperfecta.*

VIII. Multi contenti sunt dicere, perfectam crisin bonam esse, imperfectam vero malam, sed junior medicus nesciens, ex quibus signis colligere debet, num in ægro perfecta vel imperfecta fiat crisis, æque incertus est in prædictione & modo agendi, ac si nihil scivisset, quare operæ pretium erit istas hic addere notas, quas praxis detexit in morbis perfectam crisin concomitari, ut junior medicus ex istis detectis & observatis dijudicare valeat de perfecta & imperfecta crisi. (1) Omnis perfecta crisis fieri debet per *Evacuationem*, quoniam morbi materia ad aliquam partem deposita omnem quidem materiem deponere potest, sed quia non fertur extra corpus, illa liberatio est imperfecta. (2) *Evacuatio signis* antea debuit esse *indicata*, id est aliquid sedimentosi in urina præcedere debuit, ut constaret, præparationem materiæ morbi inceptam fuisse, cum unico momen- *Crisis perfecta*

to materia cruda non convertatur in coctam, sed sensim: si ergo statim magna fit evacuatio, illa critica esse nequit in morbis acutis. (3) *Satis copiosa*, idest respondens magnitudini morbi, quare copiosior in magno, quam parvo morbo esse debet: si enim parvus morbus magnam molitur evacuationem, hæc partim ex morbi materia, partim etiam ex bonis humoribus pervenit, quare non est perfecta crisis, quia ablatione boni alium sæpe inducit morbum. (4) *Per locum conveniens*: ita enim nostra sunt creata emunctoria, ut specialem materiem a communi massa segregare valeant, non vero sine discrimine omnem materiem morbosam, id quoque non fit in sanis; cerebrum enim secernit spiritum, hepar bilem, renes urinam, sed hi humores non segregantur a communi massa sine discrimine per quodcumque organum secretorium vel excretiorum; frustra enim laborarem omnem urinam ducere per cutis spiracula, vel perspirabile omne per renes trajicere. Ita quoque sentiendum est, morbi materiam purulentam commodissime per renes segregari a communi massa, minus commode per alvum vel cutis spiracula: interdum tamen pus aliam affectat viam, sed in crisi perfecta reddi debet per renes, vel si in pectore hæret, etiam per sputum. (5) *Debito tempore*. Multi, ut monuimus, indiscriminatim omni tempore perfectam crisin fieri contendunt; Hippocrates autem passim inculcat, execretionem perfectam fieri debere diebus Criticis, si verum fateor, quod observavi in morbis acutis, Hippocratis sententiam veram inveni, si morbus perversa curatione vel errore in diæta non turbatur, optima crisis a me observata fuit diebus criticis: & ut non errarem in signis, sedulo perscrutatus sum variolarum stadia, in quibus mutationes magis quam in aliis morbis acutis sunt manifestæ, semper detexi, minime periculosas esse variolas hæc tempora observantes; sed ab iis temporibus recedentes, erant periculosiores: quare minus irridendi sunt veteres, quam a quibusdam fieri assolet. Tamen tempus non ita valet, ut crisis alio tempore sine vitæ discrimine non potuisset fieri. Experimur etiam, malas herbas florendi & semen maturum proferendi tempus accurate quoque observare; non est ergo mirum, semina morbosa sua quoque tempora servare: valeo tamen præmature flores & semina generare conciliato majore calore; & retardare, detracto calore naturali, hoc quoque fieri in morbis, experientia practica confirmat: optimæ tamen fruges debito tempore colliguntur, quare optima quoque est crisis, quæ critico die perficitur. (6) *Tollens omnem morbi materiem*, nam si aliquid relinquitur, id novum morbum faciet, vel recidivam inferet, quod cognoscimus ex virium incremento post eam evacuationem: nam si bonus humor evacuatur, vires inde non recuperantur, neque minuuntur morbi symptomata. Si omnes hæ notiones adsunt, *perfecta* dicitur seu optima; si multa vero, *bona* potest vocari; si quædam *mala*; & quo pauciora adsunt vel his contraria, eo *pejor* habetur.

In Crisi perfecta non movendum. IX. In Crisi dictis signis indicata, quæ ad salutem tendit, vetat nunc Hippocrates *Moventia*; hoc expertus est observatione practica, si tunc irritamentum addatur, turbabitur illa crisis laudabilis, quia omnis mutatio inducta unum alterumve bonum signum detrahit. In vitæ actione modus est, a quo si recedit, vel quod motus fiat major, vel minor, in utriusque malum producitur, nam motus major invertit laudabilem præparationem, & corrumpit bonos humores: ita tepor naturalis avium imprægnatum ovum facit producere pullum, minor impedit, major corrumpit. Inde contra hanc regulam non parum peccant, qui in variolis cum optimis signis erumpentibus exhibent calefacientia, moventia, quibus fictam malignitatem excuterent, dum experiuntur variolas nunc bonas, his auxiliis in corruptelam verti.

Perfecta Crisis vetat purgantia. X. Motus vitalis æqualis est per totum corpus in sanitate, sed in exonerandis liquoribus suos contentos liquores in vasis magis ad aliquam partem dirigit: atque

que in morbis observamus, impetum majorem interdum fieri ad caput, pulmones, hepar, aliaque organa: in ulceribus etiam si instat hemorrhagia, præcedit partis pulsatio indicans sanguinis fluxum magis ad eam partem dirigi motu vitali arteriarum: hoc etiam in mensium fluxu instante. Valemus etiam medicamentis ad aliquam partem dirigere fluxum, ut in purgantium diureticorum, emmenagogorum, sialogogorum exhibitione observatur: cuncta enim hæc ore assumpta, proprias tamen suas exequuntur operationes: hoc etiam tota doctrina derivantium comprobat, motum vitalem in arteriis sanguinem majore impetu ferre posse ad aliquam partem. Sed insuper observatur, si talis vel ex natura vel medicamentis fiat derivatio, reliquas excretiones minui & sisti, ut in sudoribus, si alvus fluat, in alvi fluxu, si sudor erumpat. Si ergo natura in morbo moliatur crisin bonam vel per sudorem vel urinam, illa directio ex dato purgante pervertitur ad alvum; at vero quia illa morbi materia adaptata est, ut possit per cutis spiracula duci, ad intestina delata exonerari nequit, quia quodcumque emunctorium suum proprium liquorem separat & exonerat. Quare per purgans exhibitum retinetur id, quod in crisi perfecta fuisset evacuatum. Aliquis tamen dubitare potuisset, si crisis fieret per alvum, an tunc illa non esset promovenda purgantibus: neque hoc faciendum in crisi perfecta, nam in ea evacuaretur omnis materia, si addas purgans, plus eliminetur, sed quia tantum non est de materia morbi, id quod purgantibus evacuas, est de bonis humoribus, qui cum detrimento ægri evacuantur. Ergo non sine ratione concludit Hipp. *sed sinere*. Nihil enim præstari potest medicamentis ad melius.

LIB. I. APH. XXI.

XXI. *QUæ ducere oportet, qua maxime vergant, eo ducenda, per loca convenientia.*

I. IN generali evacuatione facienda Hipp. hæc tria observat. (1.) Ut sit materia apta ad evacuandum, & quæ ablatione ejus mitigare vel curare potest morbum. (2.) Ut observetur naturæ directio, nam reluctante natura difficulter procedet evacuatio, vel aliena evacuabuntur. (3.) Sed quia interdum per alienam viam, quæ magnum damnum inferret, natura evacuationem molitur, in eo casu ductio derivanda est ad alium locum minus periculosum.

II. Qualia ducere oportet, in sequente Aphorismo præcipit, nempe *Cocta* non *Cruda*. Tria sunt humorum genera, quæ evacuari possunt. (1.) Sola materia morbi evacuationi adaptata, sed talis nisi hæreat in primis viis, eliminari nequit in morbi principio, nisi talis sit naturæ, quæ præparatione non eget, ut materia perspirabilis retenta. (2.) Cocta, quæ in sequente aphorismo tradetur. (3.) Bonus humor, ut in venæ sectione, qui aufertur ad temperandum nimium motum & minuendam abundantiam humorum, si peccat: ex his ea ducere oportet, quæ cum emolumento ægri auferri possunt, & quæ natura evacuare solet, si hominem in sanitatem restituit. Verum talis sæpe fit evacuatio sine ullis auxiliis, tunc illa quoque medicamentis non est turbanda, sed si experimur, naturam languere, suppetias ferre debemus, nam materia erat evacuanda, & non satis evacuatur, quare ejus evacuatio medicamentis est promovenda, hoc denotat *quæ ducere oportet*. *Quæ ducenda sunt.*

III. Sanguis materia morbi infectus ex cordis ventriculo sinistro in aortam pulsus, si sola cordis actione & elatere arteriarum propellitur, secundum leges hydraulicas æquali quantitate feretur per omnes ramos arteriarum, seu quantitates per æquales canales fluentes erunt eo majores, quo minor est resistentia. In vasis igitur integris & corpore quiescente, ut in decumbentibus ægris, nulla fieri potest *Observanda naturæ directio.*

 dire-

directio ad hanc vel illam partem major: nam si cor validius operatur, per omnes arterias æquabiliter augebitur velocitas, ut experimur in fontibus salientibus per varia emissaria ex eadem scaturigine provenientia; & vicissim languente cordis actione, per omnes arterias fit tardior fluxus. Certum itaque est ex observatis hydraulicis, si in nobis sola actione cordis peragatur circulatio, naturam facere non posse directionem, quæ tamen toties in morbis observatur: veritate itaque victi, cogimur admittere causam aliam, circulationem facientem, quæ potest in quodam ramo majorem & minorem concitare motum. Talis est motus vitalis in fibris arteriarum, nam si in alicujus arteriæ ramo major fit motus vitalis, in eo ramo accipit sanguis majorem impetum, quam in aliis: sed quoties liquor circulans in itinere accipit novum impetum, sanguis a tergo veniens, in eo ramo minorem inveniens resistentiam ob magis propulsum in eo ramo sanguinem, majori copia eo derivabitur. Ergo natura potest ad aliquam partem facere directionem, si modo concitetur in quodam ramo motus vitalis validior. Hanc directionem possumus quoque præstare topicis medicamentis, nam stimulantia applicata in istius loci arteria, majorem motum concitant: sed an directionem quoque facere possumus exhibitis internis medicamentis, minus liquet: quæ enim stimulant, quia toti massæ mista sunt, non videntur in speciali parte motum concitare posse. Verum aliter ratiocinamur in rebus mortuis & aliter in viventibus: multa fiunt in nobis, quæ longe superant detectas leges motuum in physicis: & interdum fit in viventibus actio a nemine mente consecuta. Quis physiologicorum ex alimentis in machinis mortuis fecit lac? quis potuit ex sanguine solam separare urinam? bilem? semen? spiritus? si deficit organum motu vitali instructum, nihil horum ulla arte assequi potest: nam sanguis per organum tale mortuum trajectus, non conficiet urinam, semen, spiritus, bilem: quare directio vasorum, fabrica organi, transitus liquoris per id organum, non sunt sufficientes causæ ad horum liquorum præparationem & secretionem, adesse insuper debet motus seu actio, quæ in viventibus solis præsens est: imo hanc actionem in viventibus non omni tempore præsentem esse, docet observatio in seminis & lactis confectione, nam si illi humores non conficiuntur, præsens tamen est organum & fluxus humorum per istud in viventibus; verum naturaliter lac solummodo post partum formatur in mammis, & semen in matura ætate. Quare admittere debemus, in organis his requiri præter structuram & generalem motum vitalem, alium specialem motum, quem Deus in distinctis organis locavit. Eum autem motum seu actionem majorem & minorem fieri posse, experientia dictitat; sentiunt enim feminæ lactantes quodam tempore lac veluti ad mammas pelli, quando etiam facilius & copiosius ab infante attrahitur; sed motus ille non dependet ab arbitrio lactantis, quare non est voluntarius motus, neque motus a generali causa dependens, cum in tali lactis copiosiore ad mammas affluxu nulla observetur in cordis vel arteriarum actione commutatio, sed dependet a sola agitatione organi in mammis. Neque hoc solummodo in mammis, lachrymæ enim, saliva, & aliæ secretiones ex animi pathemate augentur, non quod totius corporis circulatio augeatur, sed in istis solis organis, ut taceam, quid fit in generationis actu. Negari ergo nequit, in organis specialem fieri posse motum: eum non pendere ab arbitrio nostro, neque a generali motu vitali. Hunc motum vocat Hipp. *Natura;* & vult *si natura vergat ad aliquod organum excretorium, ut eo ducamus.* Constat ex dictis præstare posse confectionem motum illum specialem in quibusdam organis; non ergo est absurdum, eundem quoque motum concedere renibus, intestinis, cuti, aliisque organis excretoriis, cui, si fiat, facilius est medicamentis suppetias ferre, quam eum auxiliis suscitare. Atque altera subest ratio: morbi materia non sine discrimine per quodvis organum secretorium a communi massa potest

segre-

segregari, pus enim commodissime per urinæ vias, melancholicus humor per intestina, infectio venerea per glandulas salivales, variolosum per cutim, segregatur. Si ergo ex inchoata evacuatione percipio, motum specialem in quodam organo augeri, materiem aptam esse, ut per istud organum possit eliminari, non solum difficile erit ad aliud organum eum ducere liquorem reluctante natura, verum etiam sæpe frustra hoc contendimus, cum materia evacuanda inepta possit esse, ut per istud organum separari possit: quare inducta perturbatione per nostram præposteram sapientiam, non raro retinetur morbi materia in corpore cum ægri damno.

IV. Quisnam sit locus conveniens evacuationi, non satis constat apud practicos, unus laudat cutim, alter alvum, urinam, vomitum; imo artificialem viam. Ut hoc generale in morbis cum judicio tractetur, distinguendum est inter humorem generalem & specialem: nam quidam humores per omnia loca patiuntur educi, & tunc eligimus commodissimum: vel humores unico organo segregari possunt, & tunc debemus imitari naturam. Hæc autem regula in exemplis clarior fit. V. G. ob majorem motum vel plethoram requiritur sanguinis evacuatio, sanguinis missionem instituo in pede vel brachio, quia locus est conveniens, in quo operatio potest institui: sed si natura conatur se exonerare per hæmoptoen vel mictum aut vomitum cruentum, non sequor naturam, sed conor naturam divertere per aliam viam, quia æque facile per venam brachii vel pedis communis abundantia potest tolli, quam per vias istas periculosas. Aliter autem faciendum in particularis humoris eductione; si enim empyematicus deponat materiem ad alvum, tali evacuatione non liberabitur, cum omnis alvi fluxus malus sit in phthisicis & empyematicis, intestina enim non valent pus segregare a sanguine, renes id commodius peragunt, vel per sputum eliminatur, si ergo in empyematicis natura moliatur evacuationem per alvum, ea cohibenda, & promovenda expectoratio & diuresis. Et quoniam observatur in praxi, materiem tenuem per alvum evacuandam, etiam duci posse per cutim, & vicissim ad alvi fluxum cohibendum exibentur sudorifera. Constat ergo secundum Hipp. præceptum, nos interdum recedere debere a naturæ conamine, si per alienam viam affectet evacuationem; atque hoc arte fieri posse, ex iis quæ supra disputavimus, satis firmari posse reor. *Evacuatio per locum convenientem.*

LIB. I. APH. XXII.

XXII. *Concocta purgare & movere oportet, nam Cruda, neque in principiis, nisi turgeant. Plurima vero non turgent.*

I. Maxime fatigavit Commentatores hic Aphorismus, variam hinc adduxere interpretationem, & inversionem sensus, & ad probandum varia loca Galeni adferunt: sed quia auctoritas nihil valet in medicina, sed experientia, & inde deductis rationibus veritas est adstruenda, videbimus quid Experientia & Ratio dictitat. (1.) Examinandum, num concocta sint purganda & movenda. (2.) Num Cruda neque purganda neque movenda sint. (3.) Num Cruda non sint movenda & purganda in principio, nisi turgeant. (4.) Plurima non turgere.

II. Cuncta, quæ alimenti nomine ingeruntur, nobis sunt aliena, sed sensim actione vitæ & affluentium humorum ita commutantur, ut maxima ingestorum pars convertatur in liquida & firma nobis propria, qualis elaboratio dicitur Nutritio; altera autem pars assumtorum huic nutritioni inepta, commutata tamen, ut præbeat alvi excrementa, urinam & perspirabile si actione corporis etiam fuerit subacta, & a materia nutriente separata, vocatur Cocta: nam si illæ excretiones præ- *Concocta quænam dicantur.*

 bent

bent materiem minus elaboratam, vel & partem nutrientem, dicuntur Cruda emitti. Formatur ergo ex assumtis duplex genus materiæ coctæ. (1.) Humor sanus perfecte elaboratus nostris assimulatus. (2.) Humor alienus nobis inutilis, sed excretioni adaptatus, ex assumtis confectus, si emittitur, Coctum evacuari dicitur (*vid. Persp. Cap.* VI.) Sed si humor ille bonus evacuatur, vel quod emittendum erat retinetur, dicimus evacuare & retinere Crudum. Nam bonus & utilis humor ratione evacuationis, dicitur Crudus; & bonus ad evacuandum retentus etiam dicitur Crudus.

In morbis. III. In morbis alio sensu accipitur Coctum. Quædam morbi materia actione vitæ elaboranda est, antequam cum levamine emittitur, alia vero ulla virtute corporis præparari nequit; nam omnis materia morbi non ita mutabilis est, ut actione corporis subigi possit, quemadmodum non omnia, quæ per os assumuntur, in laudabile nutrimentum converti possunt; sed manent immutabilia, ut assumebantur, vel abeunt in sibi propriam mutationem. Morborum inflammatoriorum materia, quæ præcipuam partem acutorum generat, observatur actione vitæ commutari; vel forsan in nutrititium seu bonum iterum liquorem, si parva fuit facta mutatio, ut in levissima febre, vel lentore nato validiore exercitio corporis; tunc potest ille lentor sine materiæ coctæ evacuatione in bonum succum commutari: sed si materia illa sit copiosior, attenuatur, interdum exit per insensibilem perspirationem, desinit etiam morbus sine crisi sensibili. Sed si major fuerit degeneratio, constans observatio practica docuit, evacuationem & retentionem hujus dici Crudum evacuari & retineri, de quibus infra: sed si materia hæc continuata corporis actione fuerit subacta & evacuationi adaptata, dicitur Coctum, quando per emunctoria evacuatur: sed retentum dicitur Crudum. Ut evitetur ambiguitas, res ipsa in exemplo clarius concipi potest: si quis in morbo acuto reddat urinam cum multo sedimento, albo, lævi, constanter, is dicitur evacuare coctum, & morbi materies ab omnibus practicis statuitur cocta. Verum si in eodem morbo istud sedimentosum dispareat & reddatur urina tenuis sine sedimento, dicunt crudum retineri & talem urinam arguere cruditatem, quam materiem antea vocarunt coctam. Ergo eadem materia morbi, quæ respectu evacuationis est cocta, respectu retentionis est cruda.

Cruda quæ dicantur IV. In Cocti descriptione quasdam species Crudorum delibavimus, omnes vero in hoc loco, quantum ex practicis colligere potui, recensebo. (1) Alimenta ingesta sine commutatione per os, vel alvum, rejecta. (2) Eadem quoque corrupta & dein ejecta vel retenta. (3) Chylus bene elaboratus per emunctoria evacuatus. (4) Chylus corruptus evacuatus vel retentus. (5) Sanguis & reliqui humores boni evacuati: interdum tamen sanguis bonus in plethora vel impetu majore emissus cum levamine non vocatur cruda evacuatio. (6) Materia inutilis facta actione corporis & dein retenta. (7) Morbi materia quævis retenta sive sit inepta sive apta evacuationi. (8) Morbi materia non satis subacta & ita evacuata Cruda vocatur. Sunt ergo multæ species materiæ Crudæ, & id ex vario respectu, vel quia evacuatur id, quod retinendum erat; vel retinetur id quod erat evacuandum; vel quod evacuatur non satis subactum. De his omnibus plura videri possunt in *Comp. T.* 39. *Persp. Cap.* V. & passim in *Persp. Aph.*

Cocta purganda. V. Præcipit Hipp. *Cocta medicanda esse.* Liquet facile, qualem materiem Coctam intelligit, nempe (1.) Materiem ex alimentis confectam evacuationi adaptatam (II.2.). Nam si talis in morbo retinetur, ulteriori mora & motu perturbato corrumperetur; conducit ergo collectum illum evacuare per emunctoria naturalia: inde licitum est omni morbi tempore, si talia fuere collecta, purgare corpus, id est liberare a materia illa cocta, ne retenta novum morbum pariat, vel præsentem augeat. (2.) Materiem morborum acutorum actione vitæ eousque ela-

elaboratam, ut evacuationi (III.) sit adaptata: hæc quamvis matura sit, non tamen semper subsequitur ejus evacuatio, sed arte est facienda, uti in abscessu diutius clauso istud pus diutius stagnans corrumpetur in ichorem, qui absorptus novum morbum putridum facit. Talis ergo materia morbosa vel per naturalia vel artificialia emunctoria est educenda, si sponte hujus evacuatio non procedit.

VI. Cum duplex sit coctus humor, alter bonus ex alimentis in corpore retinendus, alter evacuationi adaptatus, & evacuandus, videndum, num hi humores sint movendi. Chylus in primis viis optime confectus, si diutius retineatur, commutabitur in cacochyliam; necesse igitur est ut moveatur, id est ducatur majore motu ad ea loca, ubi servire debet: quare diætetici admodum extollunt corporis exercitia & stomachica calefacientia eo tempore, quando chylus est coctus. Morbi materia ut est Lentor si conversus sit in pus, aut inflammatio in abscessu, omnino alia indicatio curativa nascitur, quam ante istud tempus: hucusque enim minuimus motum per antiphlogistica, sanguinis missionem, & refrigerantia; sed nunc, si hæc facta sit mutatio, moventia adhibemus, & evitamus omnia motum minuentia, hinc in stadio variolarum suppuratorio licitum est calefacientibus uti, quæ damnum inferunt, si ante suppurationem propinantur. Utique igitur peccant, qui semper calefacientia, & qui semper refrigerantia in acutis, inflammatoriis morbis, & variolis adhibent. *Cocta movenda.*

VII. Duplex genus Crudi quia observatur, (1.) bonus humor corpori inserviens, (2.) alienus ineptus nutritioni & evacuationi, videndum, cur noceat horum evacuatio. Vires vitæ materiem morbi subigere debent & expellere, hæ quoniam generaliter minuuntur evacuatione boni humoris, tali itaque evacuatione minuendo causam præparantem, morbi curatio protrahitur: neque evacuatione boni detrahitur materia morbi, quare hujus evacuatio non valet morbum tollere, qui unicus est scopus medicinæ. Constante etiam observatione experimur in morbis inflammatoriis, evacuationem materiæ ante maturitatem exasperare morbum, qui enim apostema ante maturitatem aperit, morbum protrahet: quare Chyrurgi monent, abscessum ante maturitatem non esse aperiendum. Hoc imitantur medici in curatione febris ardentis acutæ, quæ est veluti inflammatio generalis per totum corpus; si conantur lentorem evacuare per emunctoria, morbus exasperabitur. *Cruda non evacuanda.*

VIII. Nisi adjiciatur, quid sit intelligendum in hoc loco per Crudum, hæc regula, cruda non esse movenda, non procederet. Nam si virium defectu nata fuit Cruditas, uti in multis morbis chronicis, nisi moveamus crudum, id ad coctionem deducere non possumus: sed Hipp. hic intelligit Lentorem seu materiem morborum acutorum majore motu febrili compactam; si huic addas moventia, magis compingetur & ad maturitatem non perveniet: inde Chirurgi nunquam Emplastra vel Cataplasmata calefacientia & moventia adhibent tumori inflammatorio, quandiu pus non est factum; neque Medici prudentiores in febris inflammatoriæ incremento adhibent calefacientia & stimulantia, ne lentorem ultra modum compingant. *Cruda non movenda.*

IX. Turgere hic significat copiam humorum majorem impetum facientem, ut exeat. Ita in principio morborum acutorum sæpe turget sanguis, tunc oborta hæmorrhagia sedatur impetus & corpus minus turget: quamvis itaque per sanguinis eductionem emittimus sanguinem seu humorem crudum, conducit tamen eam tunc facere evacuationem, non ut tollatur morbi materia, ut multi existimant, sed ut nimius impetus, quo partes vel totum corpus turget, & qui laudabilem coctionem inverteret, temperetur: nam æque ex nimio, quam languidiore motu vitali pervertitur materiæ concoctio. Ita etiam in morbis chronicis, si ventriculus & intestina cacochylia turgent, in principio conducit eliminare contenta. *Evacuare & movere si turgent.*

X. Ne

Plurima non turgent. X. Ne ergo medicus crederet, in omni principio acutorum & Chronicorum sanguinem esse mittendum, vel Vomitorium aut Purgans esse dandum, addit *Plurima non turgere*. Hanc raro practici observant regulam, nam invenio nonnullos statim vel venam secare, vel vomitorium aut purgans dare, sine ullo discrimine, existimantes hæc auxilia tollere morbi materiam; & in sua praxi confirmantur, quia sæpe levamen ex tali medicatione observarunt; si vero successum bonum non habuit medela, id morbi naturæ adscribunt. Sed monitus hac regula, sedulo observavi semper in morbi Cruditate, num turgeret materia, tunc adhibui evacuantia cum summo successu, aliter vero utiliter a me omissa sunt. Si quis variolas curandas habet, quæstio est, num in principio sanguis sit mittendus, aut alvus ducenda, unus hanc, alter illam sententiam tuetur, & acriter litigant. Verum lis illa statim componi potest admittendo evacuantia, si materia turgeat, ut sæpe in juvenibus; & omittenda si non turgeat, ut in infantibus.

LIB. I. APH. XXIII.

XXIII. *QUæ prodeunt, non copia sunt æstimanda, sed si prodeant, qualia oportet, & facile ferat. Et ubi ad animi deliquium ducere oportet, hoc etiam faciendum, si æger sufficiat.*

I. DUo diversa complectitur hic Aphor. (1.) Ex quibus notionibus petenda sit cognitio bonæ & malæ evacuationis. (2.) An non interdum licitum sit evacuare usque ad animi deliquium. In evacuatione præcipit, æstimationem non fieri debere ex *Copia*, sed ex *Qualitate*, & *facili tolerantia*. Quæ res sensim examinandæ sunt.

An Evacuationis copia non sit æstimanda. II. Quæstio hæc bipartita potest concipi. (1.) Num nullo modo debeamus ad quantitatem evacuationis respicere. (2.) Num vero minus sit ponderanda quam evacuati qualitas & facilis difficilisve tolerantia. Primum hic velle Hipp. haud credo, quoniam utilissimum est in morbis, si evacuatio respondeat magnitudini morbi: nihil enim parvum est criticum; & nimia evacuatio debilitat: neque in morbo parvo magna debet esse evacuatio, neque in magno morbo parva evacuatio: sed tantum debet evacuari, ut judicare possimus, materiem omnem morbi ablatam esse. Minus enim evacuatum pro magnitudine morbi declarat, portionem materiæ morbi relictam esse, quæ vel recidivam faciet, vel novum pariet: magis autem evacuari nequit, quin id abundans desumatur ex bonis humoribus, & ita non levat: verum debilitatem inducit.

III. Cum humores boni & mali evacuati copiam egestionis præbeant, sola observatio quantitatis non sufficit ad cognitionem, nam incertus sum, num illa copia ex bonis vel malis sit petita. Necesse ergo est, simul respicere ad qualitatem egestorum. Quidnam vero horum magis sit ponderandum, ita accipi potest: quantitas relinquit dubium, num sit ex bonis vel malis, atque facilis est copiæ æstimatio: verum qualitatis observatio declarat, num bonus vel morbosus humor educatur & morbo conveniens, & summo judicio est opus, ut videamus, num sit qualitas conveniens. Igitur magis attendendum ad qualitatem, quam quantitatem; sed non debemus propterea totam quantitatis observationem negligere.

Qualia oportet evacuari. IV. Si omnibus in morbis eadem esset evacuanda materia, facile esset judicare qualia prodire deberent ad morbi solutionem, humores enim evacuati graphice cum omnibus his notionibus describi potuissent: sed qui prodeunt in uno morbo, damnosi sunt in aliis; quare decerni nequit, nisi addatur morbus, imo inter-

terdum morbi tempus, num quæ prodeunt, bona sint vel mala. Nimis longum foret omnes percurrere casus, quare unum alterumve adferam ad hujus rei clariorem intellectum. Bonum est in Pleuritide & Peripneumonia si sputum æquale, album, inodorum prodeat; sed varium, spumosum, flavescens, fœtens, malum. In morbis acutis urina est bona modice tincta cum sedimento lævi & albo; sed clara, tenuis, vel cum nigro sedimento lethalis. Sanguinis fluxus in acutorum principio bonus, circa finem autem lethalis. Sudores boni calidi ex toto corpore erumpentes; sed frigidi olentes, tantum circa collum & pectus, mali. Ex quibus rationibus autem dicta dicuntur bona & mala, aliis locis exponitur.

V. Ponamus hominem materia morbi obsessum, quæ materia irritat vires vitæ, ut inde quædam nascantur symptomata. Si motu illo concitato superatur & expellitur morbi materia, constat, corporis vires prævalere ad subigendum & expellendum; & si secuta fuit evacuatio, talis æger liberatus est ab ea materia, quæ vires opprimebat: ergo necesse est, ut facta evacuatione æger roboretur. Talis evacuatio dicitur fieri cum facili tolerantia, & propterea bona est, quia recuperantur ægri vires, & aufertur causa morbi. Si vero vires vitæ minus valent, sæpe etiam fit evacuatio, sed tunc victis vitæ viribus quivis humor ad emunctoria veniens transmittitur, non potest tunc fieri mali a bono separatio, sed effluit sine discrimine bonum & malum simul: quia vero bonorum evacuatio debilitat, & crudorum exoneratio recrudescere facit morbum, æger ille nullum levamen ex tali evacuatione percipit, imo qui antea non valebat morbi materiem superare, nunc hac evacuatione magis debilitatus succumbet. *Evacuationis judicium ex facili tolerantia.*

VI. Superius (*Aph.* 3. IX.) demonstravimus ex Hippocratis sententia immodica evacuatione abundantiam non tollendam esse, hic vero contrarium videtur statui. Quare multi Commentatores refugia quæsiverunt, alii vero omnino contradixerunt: sed si res ipsa penitus inspiciatur, a veritate non recedit Hipp. nam ponit casum, in quo facienda esset evacuatio usque ad animi deliquium, ut homo servetur, quæ si non fieret, periisset homo; satius tunc est tam copiosam facere evacuationem & servare hominem, quam permittere, ut vi morbi opprimatur. Hoc ergo loco perstringit meticulosos, qui in morbo sola magna evacuatione curabili existimant, satisfecisse, si parvam fecerunt. Sed *ad Extremos morbos, extrema remedia exquisite optima.* (*Aph* 6.) Si aliquis pleuritide, peripneumonia, angina, phrenitide, febre inflammatoria tam valida corripiatur, ut timor sit, ne homo servari possit, dum tantus sit in corpore motus, qui omnia destruet, vel imminet suffocationis periculum, si subito summa non adhibentur auxilia, tali in casu præstans est sanguinem ducere ad animi deliquium ex lata plaga: nam minor evacuatio tam subitaneum levamen adferre nequit, quin prius extinctus sit æger. In his igitur oportet ducere ad animi deliquium, sed tam vehemens non est facienda medicina, si faciliori & leviori auxilio levare ægrum possimus: sed si aliter homo servari nequit, ut monet Auctor, id quoque faciendum est, cum ex inducta lipothymia per majorem evacuationem non tantum periculi sit exspectandum, quam immineret ex morbi vehementia. *Quando oportet ad animi deliquium ducere.*

LIB. I. APH. XXIV.

XXIV. *IN acutis affectionibus raro, & in principiis purgante utendum, atque hoc diligenti prius adhibita cautione faciendum.*

I. UT intelligatur, an ex usu sit purgans exhibere in principio morbi acuti, sciendum est (1.) Qualia purgantia fuere Veteribus in usu. (2.) Quinam morbi dicuntur Acutæ Affectiones. (3.) Quodnam tempus habuere pro

mor-

morbi principiis. Ex his dein inter se comparatis judicium ferri potest. His perspectis tandem examinandum, quæ cautio sit adhibenda.

Purgantia Veterum. II. Veteribus in frequenti usu fuit Helleborus, medicamentum validissimum, vel Colocynthis, Scammonium, Agaricus, aliaque drastica, quibus hodie, cum mitiora, ut Rhabarbarum, Sennam, Mannam, Cassiam possidemus, vix uti audemus. Veterum itaque purgantia magnam vim exercebant, & corpus mirifice turbabant; hodie autem istis lenioribus satis commode alvum ducere valemus: quare hoc tempore licitum est etiam turbare alvum, quod olim non erat licitum. Quare olim in morbis exhibitum purgans sæpe crisin pervertebat, quod hodie minus verendum est.

Acutus morbus. III. Acutarum affectionum apud veteres lata est significatio. (1.) Omnes morbi breves sunt acuti, sive sint cum vel sine periculo, ita febris Ephemera, Apoplexia, Phrenitis sunt apud ipsos morbi acuti, dum tamen nullum subsit in Ephemera periculum. (2.) Acutæ quoque affectiones erant cum vel sine febre, ut ex allegatis morbis constat; modo brevi tempore morbus ex sua natura ad finem perducatur, vocatur Acutus. Acutæ autem affectiones, vel morbi, si absolute ponuntur ab Hipp. intelligit fere semper morbos breves, cito desinentes vel in sanitatem vel mortem, cum adjuncta febre, & non sine periculo. Hi acuti morbi calidi febriles sunt. (1.) Inflammatorii. (2.) Erysipelatosi. (3.) Putridi. (4.) Maligni. In quibus cum magna fiat signorum differentia, sæpe Aphorismi Hipp. sibi mutuo contrariari videntur: quare utilissimum foret in praxi medica, si semper adderetur in quanam specie morbi acuti hoc vel istud signum bonum, vel malum fuit observatum. In hoc loco intelligit Auctor morbum acutum Inflammatorium, ut infra patebit.

Morbi principium. IV. Morbi acuti Principium triplicem habet significationem. (1.) Notat ipsam morbi invasionem, id est id tempus, in quo prima signa morbi apparuere: nonnulli pro principio accipiunt id tempus, in quo æger lecto affigitur, sed tali modo nunquam accipitur ab Hipp. & hodiernis Medicis, nam si fieri debet numeratio dierum, V. G. in variolis, primus dies statuitur, dum æger corripitur febre variolosa, nam quarto die solent primo apparere pustulæ vel stigmata rubra; & in discretis variolis ne tunc quidem lecto affiguntur ægri. Interdum vero ponitur principium, dum homo a morbi causa inficitur, etiamsi nulla signa morbi appareant, quemadmodum in Hydrophobia, Venerea Lue, Peste, morbo Epidemico & Endemico, dum virus morbosum in corpore latitat. Communi autem significatione intelligunt tempus id, in quo signa morbi apparent. (2.) Totum quoque morbi tempus ab invasione usque ad statum pro principio capitur, adeo ut morbi Incrementum complectantur auctores sub generali titulo principii. (3.) Interdum ipsum etiam morbi vigorem intelligunt, modo signa coctionis non conspiciantur. Tria hæc tempora Hipp. hic velle videtur, quia ἀρχῇ utitur in plurali.

Raro in acutis adhibendum purgans. V. Purgantia omnia sive sint validiora sive mitiora, semper tamen contenta intestinorum ejiciunt, & faciunt humorum corrivationem ad intestina, fortiora autem magis, mitiora minus. Si ergo in acutorum principio intestina cacochylia sint oppleta, quam maxime conducit eam eliminare, ne increscente morbo in majorem corruptelam convertatur, & morbum augeat: verum his ejectis, non est iterum dandum purgans, nam tam brevi tempore ex ingestis nova fieri nequit accumulatio; quare semel & ad summum bis alvum ducere in morbi principiis sufficit ad huic scopo satisfaciendum. Si vero exhibeatur purgans ad eliminandam materiem morbi ex reliquo corpore, duæ nascuntur difficultates. (1.) Intestina non sunt organa secretoria naturalia ad eliminandas humorum impuritates ex circulatoriis organis; huic muneri destinati sunt renes, & pori cutanei, qua-

quare raro in acutis critica evacuatio observatur per alvum (*vid. Comp. Tr.* 90., CXII.) (2.) In morbi principiis omnia sunt cruda, sed *cocta purgare, minime cruda oportet* (*Aph.* 22.). Si autem morbus acutus nascatur ex bile corrupta, quæ hac via commode educi potest, conducit præ primis saponaceis acescentibus & salibus saponaceis neutris alvum ducere. Hodie autem multi existimant, parum differre operationem purgantis in morbis inflammatoriis a sanguinis missione; sed quia purgans omne semper aliquam in corpore commotionem facit, atque dirigit humorum fluxum ad alvum, quæ in sanguinis missione non observatur, atque raro crisis fit per alvum, ut monuimus, sed in principiis frequentissime per hæmorrhagias, minus præstans tamen in acutorum principiis, si ultra debitum terminum non apparebat in urina signum coctionis, inducta turbatione per purgans, postero die laudabile sedimentum in urina apparuisse cum ægri levamine: sed tunc non licitum est repetere purgans, nam perturbaretur crisis. Ergo constat, nos raro, id est semel debere; & raro, id est non in omni morbi acuti principio purgans exhibere.

VI. Qualis sit adhibenda cautio, ex exhibitione purgantium in morbis acutis colligi potest ex *Comp. T.* 90., CXII. His dictis constat, exhibendum esse purgans in principio, si corpus cacochylia sit onustum, si progrediente morbo adest in corpore materia morbi cocta, seu quæ retinetur; si materia morbi impetum ad caput faciat, ut derivetur ad alvum, his absentibus plus mali quam boni per purgans facere solemus. Si ulterius ponderare volumus in morbis acutis aliis morbis junctis, omnes morbi sunt percurrendi, in quibus alvi fluxus & purgans prodesse & nocere possunt, quos citavimus *Comp.* T. 905. LXXI. ad CXLVIII. *Qualis sit adhibenda cautio.*

LIB. I. APH. XXV.

XXV. *Si qualia purgari oportet, purgentur, confert, & facile ferunt: si vero contraria, difficulter.*

I. Eadem fere verba inveniuntur (*Aph.* 2.) scilicet *in perturbationibus alvi & vomitibus sponte evenientibus*; hic vero agit de generali evacuatione artificiali, si natura non moliatur evacuationem, sed medicamentis faciamus evacuationem, illa si reddat talia, qualia oportet, id confert, & ægri facile ferunt: si vero ducas, quod non oportet, id quoque non confert, & ægri difficile ferunt. Ergo videndum, quales debent esse notiones, quibus constat, nos talia ducere, qualia oportet: dein cur hoc confert & tale fertur, & contra.

II. Ducimus qualia oportet. (1.) Si ducuntur cocta (*Aph.* 21. IV.) (2.) Per emunctorium conveniens (*Aph.* 2. XII.) (3.) Morbo conveniens (*Aph.* 23. IV.) (4.) interdum evacuandus bonus humor, (*Aph.* 3. V.) si abundet vel nimium impetum faciat. *Qualia purgari oportet.*

III. Talis evacuatio *Confert*, id est, præveniet ea mala, quæ ex retentione materiæ morbi, vel ex boni humoris abundantia aut majore motu erant exspectanda. Nam materia morbi ad maturitatem deducta si diutius retinetur, corrumpetur, atque ita vel prolongabitur morbus, vel in alium degenerabit: ut si pus maturum sit in abscessu, confert educere pus; retentum enim diutius vel inquinabit totum corpus, vel abiet in ichorem. Confert etiam bonum ducere sanguinem in abundantia & majore motu; nam sæpe in morbis cum aucta circulatione generatur gangræna & sphacelus destructis partibus majore motu, qui prævenitur, si in principiis debita quantitas sanguinis detrahitur. *Qualis evacuatio confert.*

IV. Quæ vero evacuatio educit materiam crudam, non conducit, nam tali eductione non prævenietur morbus, imo potius morbus recrudescet, ut tumoris *Qualis non confert.*

apertura ante maturitatis tempus: & sanguinis missio, dum non abundat & non facit majorem impetum, quemadmodum in fine morborum acutorum & multis morbis chronicis.

Facile ferunt. V. Omnis evacuatio in *sanis* debilitatem infert, nisi sit evacuatio naturalis educens id, quod inevitabili actione nostri corporis fuerit corruptum & detritum, nam plus educi nequit, quin auferatur de bonis humoribus, atque ita destruitur æquilibrium inter liquores & partes firmas. Sed si adsit *abundantia* aut major *Impetus*, destructum æquilibrium restituitur evacuatione, & motus nimius temperatur, atque ita statim ægri percipiunt levamen ex hac evacuatione. Id quoque sentiendum est de evacuatione materiæ morbi, quandiu enim morbosus humor est in corpore, ægri vires ab eo opprimuntur, & extinguuntur, nam ægrotantes, amittentes vires agentes, non possunt ferre sine molestia solitam humorum quantitatem; & morbi materia humoribus mista laudabilem confectionem & secretionem spirituum invertit: inde qui ante morbi invasionem mediocrem copiam humorum ad causas agentes habebat in corpore, nunc debilitatis viribus in destructum æquilibrium ex superante humoris copia incidit; nam non fit supputatio æquilibrii inter quantitatem partium firmarum & fluentium, sed inter causas agentes & copiam humoris: potest ergo æquilibrium destrui solis diminutis viribus, ut fit in sanis, si corripiuntur morbo vires debilitante. His igitur si detrahuntur humores, sive sint sani, sive morbosi, restituitur æquilibrium, facta evacuatione spontanea vel artificiali tam humoris sani, quam morbosi, inde toties per sanguinis missionem & alvi ductionem, quæ evacuat etiam humores bonos, vires eriguntur copia majore pressæ. In morbis quoque acutis cum aucto motu invadentibus summo cum levamine statim in principio concitantur evacuationes: nam motu circulatorio aucto, ut alibi demonstratur, arteriæ magis implentur & turgent humoribus, quam in quiete, qua turgescentia vasa arteriosa latitudinis modum excedentia molestiam adferunt, non nisi largiore evacuatione tollendam. Quibus igitur morbis statim adest valida circulatio, his conducit, nisi sponte fiat, artificialem facere evacuationem, ut ad mediocrem redeant arteriosa vasa. Hi homines igitur facile ferunt evacuationem largiorem boni humoris. Quod si in istis casibus fieri potuisset restitutio æquilibrii, detractione materiæ morbi, non solum inde, sed & depuratione reliquæ massæ, ut ita perfectius præparentur spiritus, facile ferunt evacuationem largiorem. Cognoscimus itaque ex facili tolerantia, nam talia fuere evacuata, qualia oportet.

Difficile ferunt. VI. Difficilis autem Tolerantia contrarium fieri indicat; nam quibus larga fit in perfecta sanitate evacuatio, his inducitur debilitas; atque eo magis, si defectu humorum destructum sit æquilibrium: vasa enim modice distenta optime operantur, sed inanita collabuntur & languent. In morbis autem pluribus modis per Evacuationem generatur difficilis tolerantia. (1.) Si evacuantur Cruda. (2.) Boni humores in ægro, neque abundantia, neque majore impetu laborante. (3.) Copiosior evacuatio humoris alieni seu morbosi. Horum dabimus exempla.

Evacuationem Crudi. VII. Sæpe fiunt in morbis tam Acutis quam Chronicis copiosæ evacuationes pravorum humorum, ex quibus non satis in medicina expertus judicaret, omnem morbi materiem auferri, dum tamen inveniat, ægrum tali evacuatione aggravari, & interdum breve post perire. Ita si morbi hi abierunt in corruptelam seu colliquationem, non raro magnam copiam vitiosorum reddunt per alvum, ex qua evacuatione magnum exspectant levamen: sed quia illa est judicium corruptelæ & Evacuatio symptomatica, ægri deinceps aggravantur. Atque in principio acutorum magnæ evacuationes pravorum humorum, quia denotant morbi materiæ abundantiam, difficile ab ægris feruntur. Phthisici quoque in alvi fluxum incidentes, plerumque pereunt. Has omnes Evacuationes difficile ferunt ægri.

VIII. Bo-

VIII. Bonorum humorum, id eſt eorum, quales ſunt humores corpori inſervientes, evacuatio, niſi fiat in abundantia & majore impetu, difficile ab ægris toleratur. Qui verbi gratia iu principio acutorum incidunt in hæmorrhagiam largam, aut quibus inſtituitur venæ ſectio, ex ægri facili vel difficili tolerantia judicare valemus, num evacuatio ea proderit vel nocuerit. Qui enim poſt talem ſanguinis emiſſionem minus dolent & calent quietioreſve redduntur, ſignum eſt profuiſſe. Qui vero inde non levantur, ſed potius debilitantur, atque inquietiores fiunt, non ſolum ſcimus ex difficiliori tolerantia nocuiſſe hanc Evacuationem, ut talem proferamns prognoſin; ſed egregiam curationis quoque regulam præbet, quid faciendum ſit: nam talis ſpontanea tunc evacuatio eſt cohibenda, atque evitanda eſt iterata venæ ſectio. *Evacuationem Bonorum.*

IX. Paradoxum videtur, Evacuationem malignorum difficile ferri poſſe ab ægro, cum auferatur morbi materia, quæ neceſſario levamen adferre videtur: invenitur tamen in praxi frequentiſſime, ut in ſequentibus conſtabit. Quibus hydropicis in cruribus fit abſceſſus magnus fundens ingentem puris copiam, quo major fit evacuatio, eo magis aggravatur. Sedimentum copioſum in urina demonſtrans morbi materiæ evacuationem, quo copioſius cernitur in morbis chronicis, eo difficilior fit tolerantia, & niſi minuatur ſedimenti quantitas cum faciliore tolerantia æger non convaleſcet. Ulcus cacoethes quo majorem copiam virulenti ichoris fundit, eo difficilius ferunt morbum. Ita morbi omnes fomitem intus habentes, vel qui ex colliquatione interna naſcuntur, quo majorem fundunt copiam virulenti humoris, eo difficilius tolerantur. Quare obſervatio Tolerantiæ tam in ſpontanea, quam artificiali Evacuatione admodum neceſſaria: confert enim per eductionem juvare, non lædere, atque hoc quam maxime cognoſcimus ex facili vel difficili Tolerantia. *Evacuationem malorum.*

MEDICINA HIPPOCRATICA, EXPONENS APHORISMORUM HIPPOCRATIS. LIBRUM SECUNDUM.

PRÆFATIO.

Ost Hippocratem paucis Aphoristice Medicinam conscribendi modus arrisit, multi vero observationum in praxi historias publici juris secerunt, quarum tantus exstat numerus, ut ne unius hominis vita ad istas pervolvendas sufficiat. Qui autem Aphorismos conscribere adgressi sunt, ut Ballonius & Baglivius, quædam duntaxat specimina exhibuere, neutiquam vero totam Medicinam complexi sunt, ut fecit noster Auctor. Cum vero constitui totum opus de Aphorismis Hippocratis partitis Libris publici juris facere, singulis præmittenda erat Præfatio: ne autem hæc constaret nudis verbis, aut inutili sermone, Compositionem Aphorismorum hoc loco exhibere volui.

Aphorismus est brevis, sed sententiosa oratio, quæ rei alicujus proprietates brevissimis verbis tradit, in qua non opus, ut antecedentibus vel sequentibus aphorismis cohæreat, at ut sententia absoluta proponatur, fundata in experimentis vel observationibus medicis. Dum enim eadem res aliquoties occurrens, quæ dispersa est per multas historias medicinales, unica sententia proferatur, non amplius res hæc ad historiam vel observationem medicam refertur, sed ad Aphorismos seu canones medicinales. Ut sententia talis generalis vel particularis inveniatur, non est fingenda hypothesis, ad cujus normam sunt componendi Aphorismi, sed quæ in praxi occurrunt, aut quæ in Observatoribus exstant, sunt pervolvenda & memoriæ mandanda, quali modo etiam Empirici tandem sibi comparant generalem cognitionem. Quandiu autem pauci pertractantur morbi, ingenium satis valet ex observationibus his elicere regulas generales, uti fit in morbis Epidemicis, si sæpe idem genus morbi pertractamus. Si vero varios morbos pertractandos habemus, quemadmodum fit in quotidiana praxi, vel lectione observationum, vix aliquis erit

tan-

tanta perspicacitate judicii præditus, & memoria firmus, ut in hac rerum multitudine valeat constantes formare aphorismos in omnibus.

Ut imbecillitati memoriæ & ingenii succurrerem, cogitare cœpi, an non esset modus aut auxilium, quod levare posset. Quæcunque igitur, quæ vel per propriam praxim, vel lectionem observatorum comparare potui, literis mandavi sine ullo ordine, nisi quod inventa serie numerorum distinguebantur. Cuncta dein nomina rem aliquam designantia, vitatis omnibus synonymis, quæ, in tali annotatione inveniebam, notavi, hosque numeros congessi ad quandam analyticam divisionem universæ medicinæ. Pergente itaque opere unumquodque nomen in analysi multos numeros, semper idem nomen indicantes, recipiebat.

Hucusque autem erat Medicina Empirica, nisi quod valerem ductu numerorum in adversariis eandem rem ubique invenire. Sed ut inde formarentur aphorismi, ordo erat inveniendus, qui rem compositam in suas simplices species distingueret, qualis ordo in multis admodum differt, & paucis verbis hoc loco describi nequit. Ita tamen quævis res composita in suas species soluta, sine ulla hypothesi aut ratiocinio perspici potest, neque tali modo error fieri potuit, nisi ipse Observator erraverat: quare tali modo nata medicina firma erit & stabilis ad omnia tempora.

Verum ut ex collectis his formetur Aphorismus, judicio & prudentia opus est, ut Noster fecit Senex, is ingenio magno pollens ex propria praxi, & iis, quæ ex aliis didicerat, multos conscripsit aphorismos non solum in hoc, sed & passim in ejus operibus, non contentus sola observatione ægrorum, sed & res externas sic dictas non naturales & contra naturam perscrutatus est. Num vero hæc omnia memoriter conscripserit, an vero quodam sit usus artificio, non ita ex ejus scriptis constat. Videtur autem mihi, Nostrum Auctorem seorsim collegisse quasdam regulas, dum versabatur in morborum descriptione; quoniam sæpe eadem verba aliis in locis repetita invenio, ut in Coacis prænotionibus, Epidemicis, libro de Morbis, & alibi; & quoniam inter Aphorismos raro persequitur alicujus doctrinæ series, sed videntur diversis temporibus exarati, ex rebus occurrentibus; animus forsan fuit Hippocrati generalissimas seorsim colligere sententias ad levandam memoriam, cum scientia medica tam diffusa sit, ut memoria vix retineri possit.

Ut autem novi comparentur aphorismi practici & ab aliis traditi ulterius adstruantur, eousque est illa recensita analysis dividenda, & subdividenda, donec res quævis composita in suas simplices species sit divisa. Illa tunc species per numeros appositos indicabit cuncta loca in Adversariis, ubi de ea specie agitur ex observatione practica: quibus perspectis, quæ detecta sunt in praxi medica, facile liquebit, num res illa sæpe, interdum, vel raro occurrat, num sit constans vel incostans, quo tempore morbi, & in quo morbo, bonum vel malum, ut & qualem habuit exitum, quæ curatio in tali specie optime procedebat, quæ vero secus. Quando ergo aliquis ex his fidelibus observatis conficit Aphorismum, is æque certus erit, quam observatio practica. Hoc tamen commodi habet, quod paucis verbis rem aliquam specialem vel generalem complecti possit, quæ sparsim & multis verbis in historiis morborum invenitur.

Qui vero adgreditur hos Aphorismos explicare, eruere tenetur ex observationibus medicis, num sententia hæc in historiis medicis sit fundata, & quantum conveniat experimentis physicis in rebus mortuis, & quantum ab his recedat, dum complectitur res in hominibus viventibus assequendas. Quantum potuimus, hoc assecuti sumus, primo perspiciendo ea, quæ olim collegeram in adversariis de eadem re, quæ in proposito Aphorismo traditur; hanc deinceps rem experimentis Physicis & Medicis comparavi, ut eo clarior & firmior esset sententia.

Hic Liber Secundus in quatuor specimina divisus publice fuit ventilatus; & quoniam duo specimina priori Libro destinaveram, hujus libri initium fuit Speci-

men Tertium, continens Aph. I. ad XV. quod censuræ publicæ proposuit Gerhardus Vermeer Harderovico-Gelrus, ad diem 28. Octobris 1739. Quartum autem specimen, continens Aph. XVI. ad XXVI. publice defendere sustinuit Godefriedus Gerhardus Schoeler Romberga-Montensis, ad diem 5. Decembris 1739. Quintum specimen continens Aph. XXVII. ad XLI. Examini publico submisit Gerhardus Otto Rauvvrtz Zutphaniensis, ad diem 7. Maji 1740. Sextum seu ultimum hujus Libri specimen, continens Aph. XLII. ad LIV. Disquisitioni publicæ exposuit Jacob van Calverlagen Amstelodamo Batavus, ad diem 28. Maji 1740. Si Deus largiatur vitam & otium, inceptum opus, singulis annis unum alterumve Librum Aphorismorum in publicum emittendo absolvere conabor.

APH.

APHOR. I.

26. *IN quo morbo somnus laborem facit, lethale: si vero somnus juvet, non est lethale.*

I. Uid in hoc loco per *Laborem* sit intelligendum, facile ex opposito sequente colligi potest, nam si somnus *juvet*, non est lethale, ergo hic per laborem intelligitur molestia, læsio, ærumna, noxa: ita describuntur a practicis febres laboriosæ, in quibus summa est corporis inquietudo & molestia, & morbos difficile ferre. Si ergo æger absoluto somno se sentiat pluribus novis symptomatibus pressum, vel si præcedentia magis fuere acta, dicitur somnus attulisse laborem. Tunc autem quam maxime, si in ægris major nascatur molestia & inquietudo, taliaque symptomata, quæ malignitatem potius quam vehementiam declarant, dicitur somnus laborem facere, quia ægri tunc inqueti se jactantes, quasi laborarent, gestiunt. (Conf. *Persp. Aph.* 441.) *Somnus labo em faciens.*

II. Si vero æger ex somno prægresso se sentiat agiliorem, paucioribus vel benignioribus stipatus symptomatibus, nunc facilius quiescere potens, talis somnus dicitur juvans, quoniam declarat morbi magnitudinem per somnum fuisse minutam, sed ægri vires auctas. Cur autem illæ mutationes post somnum apparentes bonum & malum portendant, non potest intelligi, nisi præmittantur effectus naturales in nobis, qui ex somno fiunt; qui cum morbo comparati firmabunt doctrinam. *Juvans.*

III. Quæ in *Exercit. secunda* fuse disputavimus de somno, collecta proferam, ut unico aspectu res fiat perspicua. Si comparemus hominem dormientem ad vigilantem, invenimus motum animalem omnino nullum, sensus externos & internos sopitos, carnem laxiorem, pulsum æquabiliorem minorem & rariorem, respirationem rariorem minus profundam, sed sæpe stertorosam, membra omnia laxa & flaccida, perspirationem parciorem. Quæ omnia simul sumta declarant vitæ actionem minorem esse, minusque consumi spiritus, quibus in vigiliis peraguntur sensus interni & externi atque motus animales. Itaque in somno naturali post vigilias resolvuntur humores, præcedente motu majore compacti; fit spirituum materiæ accumulatio; concoquuntur humores, qui motu minore præparandi sunt; colliguntur humores magis in venis & cellulis; ex quibus in præcedente motu fuere depulsi, spatiola inter partes firmas humiditate implentur, quare partes firmæ fiunt humidiores & laxiores; materia ad insensibilem perspirationem præparatur; vires augentur collectis spiritibus; sitis lenitur, & alvus humectatur (*Persp. Aph.* 399.); Caloris æstivi molestiam tollit. *Mutationes in somno.*

IV. Qui autem aliquo morbo correptus est, non acquirit ea bona, quæ aliter ex somno placido in sanis profluunt: nam ex mutationibus in dormientibus mali causa augeri vel minui potest: quare ut cognoscamus an prosit vel noceat somnus, alicujus morbi causa comparanda est cum somni mutationibus. Morbi generaliter dividuntur in Acutos & Chronicos, seu in morbos cum aucta & minuta circulatione. Quia in somno circulatio sit minor, facile liquet generaliter somnum magis concludere Acutis quam Chronicis: tamen si isti morbi seorsim examinentur, facile patebit, somnum in utrisque prodesse & nocere posse. *Somnus in morbo.*

V. Concitatur somnus in acutis, (1.) si homo ob præcedentem motum majorem impeditus fuit dormire, nunc cessante illo motu aucto & perturbato in somnum labitur, qui si sit placidus, egregium ægrotantibus præbet auxilium: *Somnus in acutis.*

nam

nam æger per majorem illum motum spiritibus privatus, laborans lentore seu sanguine compacto, atque solidorum siccitate, a somno ejus corpus temperato calore fruetur, viribus erit auctum, lentor erit dispositus ad crisim faciendam. Talis igitur somnus non solum *non lethale*, ut dicit Hipp. sed admodum salubre est. Huncque bonum statum cognoscimus ex viribus auctis, diminutione symptomatum, temperatiore calore & motu, subsequente critica evacuatione, urina minus tincta, muto sedimento albicante saturata, pulsu minus duro & minus citato, respiratione liberiore & faciliore, madoris suffusione per totum corpus, faciliore morbi tolerantia. (2.) Si autem in acutis ob majorem sanguinis impetum ad caput opprimatur cerebrum, ut æger in soporem incidat, talis somnus ut signum malum est accipiendus: nam quod æger dormiat, morbi causa non augetur, imo potius minuitur, quia in majore impetu conducit temperare motum, ut fit in somno, sed quia talis somnus concitatur ex mala causa, declarat ægri somnum non esse naturalem, sed symptomaticum, & inde id boni, quod ex somno provenire solebat, non producitur. (3.) Somnus inductus medicamentis hypnoticis, neque salutem, neque mortem declarat, nam omni tempore talis potest concitari: experientia docuit in principio acutorum somnum hypnoticis inductum raro profuisse, quoniam tempus non est in quo lentor mutari potest in materiam criticam; at suppurationis tempore conducit hypnoticis conciliare somnum, ut diu fuit observatum in variolis: quæ multo felicius curantur, si suppurationis tempore nimius motus compescatur hypnoticis diluentibus. Hinc Papaverina miscent pectoralibus in fine peripneumoniæ & pleuritidis.

Somnus in Chronicis. VI. In morbis autem Chronicis, ut signum & causa malum inferre potest: morbi enim hi fere omnes languidiorem habent circulationem, minoremque actionem vitalem, si tunc ex viscidi copia opprimatur cerebrum, ut inde homo fiat somnolentus, & obdormiat, talis somnolentia indicans pituitæ in encephalo collectionem, malum est signum; atque ipse somnus non solvit pituitam, sed debilitata actione vitæ in somno major fit pituitæ collectio: quare in his neque somnus longior, neque hypnotica conveniunt. Interdum vero in Chronicis ex humore tenui & acri natis, aut quibus est motus perturbatus, ut in mobilitate & passionibus hystericis, somnus & somnifera conveniunt; omnium optime humores tenues somno & somnifero crassescunt, quod dicitur coctio in his humoribus; & nisi quies inducatur motui perturbato, non solet cessare paroxysmus. Ita a priori determinare valemus, num proderit somnus, vel damnum sit allaturus: in nostra autem opinione firmiores simus, si peracto somno æger sentiat levamen vel laborem.

VII. Ex dictis facile liquet, in quo sensu capi debeat *Lethale*, & *non Lethale*: nam experientia docet, sæpe somnum attulisse laborem sine morte subsequente, ut hæc vox indicare videtur; quare pro lethale mallem ponere *malum*, & pro *non Lethale*, *bonum*, quia post somnum, si æger percipiat levamen, inter præstantissima signa salutis instantis observatur.

LIB. II. APH. II.

27. U*Bi somnus delirium sedat, bonum.*

In Delirio somnus. I. HIc Aphor. est veluti exemplum prioris, nam posuit in quovis morbo somni indicia, hic vero duntaxat in Delirio, quoniam morbus hic exemplar præbere potest, tam in Acutis, quam in Chronicis. Omnis enim mentis abalienatio Paraphrosyne seu Delirium dicitur, sive fiat cum vel sine febre, tam a causa externa & cognita, quam interna latente. Quam maxime laborant Commenta-

tatores Delirii species perscrutari, ut sit vel continuum, vel interpolatum, cum studio, tristitia, mœrore, furore, stultitia, & aliis notionibus, ac si multum faceret ad prognosin & curationem: hinc multa quoque finxerunt nomina, quæ magis retardant, quam promovent Medicam scientiam. In omnibus autem morbis nomen mutuantibus ex phænomeno, quale est Delirium, perscrutandæ sunt causæ variæ eum morbum producentes; præcipuas earum delibabimus, nam omnes recitare nimis longum foret.

II. Qui ex morbosa causa aliena percipit, cogitat, & agit, quam idem homo sanus antea vel cogitare vel agere nolebat, a Medicis talis censetur Delirare: nam aliena facere ex voluntate, malevolentia, vel quavis alia actione voluntatis a Medicis non dicitur Delirare, quoniam mentis aberratio ex morbosa causa sola ad forum medicum pertinet. *Delirii definitio.*

III. Si perscrutemur morbos eorumque causas Delirium inferentes, invenimus istas in Externas & Internas satis commode dividi posse. Quæ omnes (1) turbant æquabilem per cerebrum circulationem; (2) Defectum spirituum pariunt; (3) Spirituum naturam mutant. Neque hæc generalis divisio ad cognitionem, num somnus proderit nec ne, sufficit, ad hujus enim divisionis simplices species est descendendum, antequam certum potest comparari judicium. *Delirii causæ.*

IV. Causæ externæ *Turbantes* spirituum æquabilem motum sunt omnes cerebri læsiones a vulnere, contusione, fractura cranii &c. in his, nisi tollatur Delirii sensibilis causa, somnus obrepens nihil boni præstare potest, talis tunc somnus ex Cerebri oppressione generari solet, & tunc est mortis indicium: sed ablata causa, ut in fractura cranii sublato fragmento ossis, vel educto humore ex encephalo, si obrepit somnus, valde bonum, quia significat mali causam turbantem ablatam esse. *Detrahentes* autem causæ sunt omnes evacuationes copiosiores, studia severiora profundiora, vigiliæ protractæ: in his si somnus juvat, valde bonum, quoniam declarat, per somnum illum restitutos fuisse spiritus: sed si non sedat somnus, delirium tale malum est, quia inde scimus, non ex solo defectu spirituum, sed ex eorum etiam mutata indole Delirare hominem. *Mutantes* naturam spirituum multæ sunt externæ causæ: ita omnis spiritus fermentatus, stramonium, cicuta aquatica, aliaque philtra, atque morsus canis rabidi, & in fervidis regionibus Opium. In his omnibus si somnus sedat Delirium, servantur, sed si non levat, admodum periculosum est. *Causæ Externæ.*

V. A multis causis internis *Turbatur* æquabilis spirituum fluxus, ut generetur Delirium. Ita inflammatio, Erysipelas Meningum; sanguinis impetus major ad cerebrum; commotio febrilis præ primis in capite, serum, lympha, acris quivis humor in encephalo collectus, morbus ad caput metastasim faciens: consensus præ primis affecto pulmone, hepate, diaphragmate: In quibus omnibus optimum est, si somnus delirium sedat, nam, nisi minuantur vel evacuentur illæ morbosæ causæ, non cessabit Delirium: ut si quis obdormiat auctis istis causis, sopore premitur, non vero fruetur placido somno, Hypnotica in his omnibus non æque bona sunt: nam in Inflammatione & Erysipelate non tollunt causam, sed inducunt soporem, nihil levaminis afferentem, neque evacuant humorem acrem in encephalo collectum: sed in majore impetu, si simul adhibentur derivantia, sanguinis missio, & refrigerantia, cum levamine conciliant somnum; atque ex consensu delirantibus egregium præbent hypnotica auxilium. *Causæ Internæ turbantes.*

VI. Non raro post lochiorum profluvium in puerperis, vigilias diuturniores ex morbo diu toleratas, febres intermittentes & longas invaletudines, exhaustis spiritibus, generatur Delirium, solis recuperatis viribus abigendum, quale etiam fit in summa senectute: vel spiritus exstincti commutatis humoribus in sphacelum, ut in moribundis ex acutis, vel spiritus inviscari lentore morborum acutorum, *Detrahentes spiritus.*

aut viscoso chronicorum generant Delirium, in quo somni observatio multum valet. Nam qui ex debilitate virium delirant, si a somno levantur, magna spes est, tandem vires recuperari posse iterato somno. Delirium ex Lentore egregie levatur somno, quia somno placido Lentor commutatur in materiam, quæ critice evacuari solet: Sed in viscoso, quoniam augetur quiete & somno, somnus Delirium aut stultitiam augere solet.

Mutantes Spiritus. VII. Ut quædam externa (IV) valent ita commutare naturam spirituum, ut mens omnino sit alienata, ita etiam in nobis generantur Morbosi humores crasin spirituum invertentes, qualis est bilis corrupta, materia melancholica, pus corruptum, deliquata materia chronicorum, urina retenta ad cerebrum delata. In his omnibus, quia per somnum non fit commutatio in melius, sive somnus fiat ex naturali causa, sive ex cerebri oppressione, nihil boni ex somno in hujusmodi Delirio est exspectandum: neque propinanda sunt hypnotica: sed tale Delirium eductione & emendatione illarum causarum est curandum.

LIB. II. APH. III.

28. S*Omnus, vigilia, utraque modum excedentia, malum.*

Somnus modum excedens. I. OMnes fere Commentatores hunc Aphor. absolute ponunt, tam in sanitate, quam morbo, & inde in sequentibus, *somnus vigilia utraque modum excedentia, morbus*, eodem modo exponunt; sed ex nexu hujus cum duobus præcedentibus facile liquet, in hoc loco somnum & vigiliam ut signa epiphænomena capienda esse: nam in primo hujus libri exponi somnum in quovis morbo; in altero autem qualis esse debeat in Delirio; nunc vero dicit somnum & vigiliam longiorem quam exigit natura morbi, malum facere. Duplici modo somnus & vigilia excedentia, ut signum nempe & causa, malum indicans.

II. In sanis hominibus quandiu somno sit indulgendum exposuimus (Ex 2. LVI.) Sed & ex istis constat hominem ex necessitate interdum longius, interdum vero brevius tempus, quam octo horarum, concedere debere somno, atque in omni ætate idem tempus non servandum esse, in his longius & brevius tempus non dicitur modum excedens, quia sanitati conducit. Sed si homo, cui competit somnus brevior, utitur longiore, & vicissim, aut qui longo eget somno, adhuc magis somno indulget, quam exigit sanitatis conservatio: in his omnibus somnus modum excedit. Ita etiam in morbis hic sensus capiendus; nam qui post diuturnas vigilias longo fruitur somno, is non dicitur excedere modum, sed est conveniens; quia supplet defectum præcedentis temporis.

In acutis. III. Multi in ea sunt sententia, quo plus & diutius dormiunt ægri in *Acutis*, eo melius esse, quasi non potuisset somnus in acutis modum excedere, contrarium vero inculcat noster Auctor: nam in acutis oppresso cerebro ex mala causa, diutissime dormiunt, ut in *Caro*, in quo somno quo diutius detinentur, eo pejus signum, quo enim cerebrum magis est oppressum, eo profundior & diuturnior *Caros*. Sed somnus longior ut causa in acutis modum non excedit; nam relaxatis partibus firmis, temperatiore motu Lentor morborum acutorum optime disponitur ad criticam evacuationem.

In Chronicis. IV. In morbis autem *Chronicis* somnus modum excedens, ut signum & ut causa malum portendit. Omnibus fere morbis chronicis est tardior vitæ actio, quo humores abeunt in spontaneam corruptelam, & minus commutantur ingesta deficientibus viribus in bonum succum, quare talia corpora frequentissime laborant Corruptela spontanea & Cruditate, quæ causæ morbosæ ex minori actione in somno (Conf. Exc. 2. XLII. XL., XIV., XXXV., &c.) augentur: sed majore agi-

ta-

tatione sunt concoquendæ & expellendæ ; quare in Chronicis raro per somnum longiorem curantur morbi, vid. (*Aph.* 26., VI.) Qui somnus ex morbosa causa modum excedit, quale exemplum habetur in *Lethargo*, nunquam bonum præsagium præbet : cerebrum enim Pituita oppressum non facile liberatur.

Vigilis modum excedens in Acutis. V. Frequentius in acutis vigiliæ modum excedunt, & malam præbent prognosin : nam vigiliis protractis, constat cerebrum continuo in morbo turbari, ut non concedatur quies pro somno capiendo ; quare in perpetuo vigilantibus, quoniam Lentor in acutis formatus, continuato illo motu raro ad criticam evacuationem deducitur : interim vigiliis & motu aucto in acutis quam maxime exhauriuntur spiritus, unde summa debilitas generatur.

In Chronicis. VI. Minor & quietior motus in Chronicis disponit quidem corpus ad longiorem somnum capessendum, sed si æger nimis vigilat, inde scimus, aliquid acre latitare, quod hunc languidiorem motum turbat, atque vigiliis protractis exhauriuntur quoque spiritus, quorum privatione corpus sensim magis debilitatur. Et quoniam viribus auctis superandus est morbus Chronicus, corpus vigiliis debilitatum, morbum quoque auget. Inde in Chronicis hypnotica corpus ad naturalem somnum redigentia, vera videntur esse Cardiaca.

L I B. II. A P H. IV.

29. *Non satietas, non fames, neque aliud quicquam bonum est, quod naturæ modum excedat.*

Sensus Aphorismi. I. Generalem de omni excessu, & specialem de fame & satietate complectitur sententiam. Omne nimium naturæ inimicum non est opus adstruere, utpote omnibus satis cognitum : quid autem hic per Satietatem & Famem sit intelligendum, non constat inter auctores : maxima pars sensum hujus ad parciorem & copiosiorem ingestionem alimentorum refert ; de his autem in morbis superius egit Hipp. Lib. I. Neque hic regulam tradere vult de quantitate alimentorum assumenda in sanis ; nam statim in primo Aph. hujus libri incepit *quo in morbo*, & in eo examinavit somnum ; conducit ergo, ut nunc regulas præbeat de sensu famis, quia versatur in corporis actionibus observandis, quid boni aut mali portendunt in quovis morbo.

Satietas. II. Per satietatem intelligo hoc loco, si corpus præcedentia ingesta alimenta omnia subegit, ita ut si fuisset sanum, nunc debuisset esurire, sed quamvis nihil alimentosi sit in corpore, tamen talem sensum percipit ac is qui saturus est, id est, cibum non appetit, aut si parum ingerit, statim saturus est.

Fames. III. Quid sit Fames, satis exposuimus (*Exc.* 3.) In hoc loco intelligitur sensus famis præter modum urgens, ut fames non placetur modica ingestione alimenti citiusque redeat quam in sanis hominibus redire solebat post assumpta alimenta, imo urgeat ventriculo pleno. Utrumque hoc dicit Hipp. in morbis est malum, quod paulo altius ex suis causis est eruendum.

Satietas non bona in morbis. IV. Ad famem naturalem concitandam (1.) requiri Chyli defectum in sanguine ; (2.) ventriculum vacuum alimentis ; (3.) bilis bonæ confluxum in ventriculum vacuum, quæ nuda ventriculi latera tangens sensum famis excitat, olfactus ab odoriferis & gustus a sapidis applicatis in *Exc.* 3. demonstravimus ; si vero ventriculi latera muco nimis obducta, vel bilis sit iners, cum alimenti defectu in ventriculo & chyli in sanguine, homo non solum saturus videtur, & minima ingesta alimenti quantitate oppletus, verum etiam multo difficilius quoque ingestum cibum in bonum chylum convertit.

Acutis. V. Constante observatione practica experimur, in fine morborum acutorum ho-

hominem non securum esse, quandiu fames naturalis non redit; ut enim vires præcedente morbo amissæ restaurentur, bonus chylus est suppeditandus, qui in tali inappetentia imperfecte conficitur, ut notavimus *Exc.* 3., XL. Et vigente morbo acuto semper minor est fames, quam in sanis; si æger vero nihil appetit, sed semper saturus videtur, multo pejus est, quam si alimenta petit.

In Chronicis. VI. Frequentissime in Chronicis observatur, famem deletam esse, vel quod ventriculus pituita scateat, vel bilis sit iners: in his quia inappetentia malam latentem declarat causam famem exstinguentem; & quia tunc imperfecte concoquuntur ingesta alimenta, quæ morborum Chronicorum causam fovent, satietas illa in Chronicis mala est censenda.

Fames nimia in morbis non bona. VII. Ut olfactus & gustus interdum a morbosa causa concitantur, & tunc pro natura materiæ istos sensus excitante bonum & malum signum præbent hi sensus, ut odor fœtidus sine fœtente applicato naribus; sapor salsus, dulcis, putridus sine applicatione earum rerum, ita etiam fames ex non naturali causa excitatur in *Bulimo* (*Exc.* 3., XLIII.) & *Cynorexia*, (*Exc.* 3. XLIV.) denotat morbosam esse causam, hanc alienam famem excitantem.

In acutis. VIII. Naturale est in acutis parum comedere, si vero tantam Famem sentit, vigente morbo, ac sentiunt in sanis, talis tamen fames dicitur modum excedere: sed finito morbo acuto, aut in morbis acutis, qui per paroxysmos exarcebantur, bonum est sentire naturalem famem: quia significat, causas famem excitantes naturales intactas esse, sed in tali casu cavendum est a nimia ingestione alimentorum, corpus enim debilius non valet, ut sanum, mediocrem quantitatem concoquere, sed permittit, portionem manere crudam, vel abire in spontaneam corruptelam.

In Chronicis. IX. In Chronicis autem morbis melius est, si fames modum excedat, quam si sit deleta: interim non est bonum nimia fame laborare, nam talis non fit ex sanitatis causa, & quoniam nimium quoque solet ingeri, quam id corpus ex ægritudine debile potest superare, corpus morbo & multitudine alimentorum onustum in graviorem solet incidere morbum. Paulo itaque minus, quam in sanis requiritur, est ingerendum, licet fames plura exigit, & interim nimiæ famis causa est curanda.

LIB. II. APH. V.

30. S*Pontaneæ lassitudines morbos denunciant.*

Lassitudo laboriosa. I. QUi post Labores vel exercitia multa sentit in membris ad movendum ineptitudinem, ita ut, si membra movere conatur, debeat plus virium adhibere, quam antea solebat, atque in ipso motu aliquam molestiam percipiens, dicitur lassus vel defatigatus; illa autem lassitudo sequente quiete & somno iterum evanescit. Talis conveniens laboris magnitudini non recensetur inter morbos, & vocatur *Lassitudo laboriosa*. Qui vero ex minori labore fit lassus, talis dicitur debilis. Lassitudo hæc laboriosa erat præmittenda, ut constaret, quid esset sentiendum de causis Lassitudinem spontaneam inducentibus. Motum membrorum fieri copiosiore spirituum influxu, eoque motu spiritus consumi, colligi potest ex iis, quæ in *Comp.* T. 18. exposuimus. Hac spirituum consumtione nascitur major movendi difficultas, & frequentiore musculi agitatione relinquitur dolor seu molestia in ea parte; quæ utraque somno & quiete satis longa emendantur, regenerantur enim spiritus, & rediguntur humores atque partes firmæ musculorum æquali motu vitali in pristinam sanitatem, nullisque egent medicamentis.

II. Qui vero in suis membris similem difficultatem & ineptitudinem sine laboribus prægressis sentit, is *Lassitudine spontanea* laborare dicitur: est ergo in corpore causa morbosa, ita minuens vel immutans spiritus, ut ad hunc motum peragendum sit defectus vel ineptitudo. Spontanea igitur est, non quia sponte sine causa nascitur, sed quia generatur sine laboribus præcedentibus, qui Lassitudinem in sanis inferunt. Hanc autem spontaneam lassitudinem veteres non sine ratione diviserunt in *Squalentem*, *Laboriosam*, *Ulcerosam*, *Tensivam*, *Phlegmonosam*, ex adjunctis symptomatibus causas Lassitudinis indicantibus. *Lassitudo spontanea.*

III. Qui in membris citra labores prægressos observat Lassitudinem cum cutis colore squalido, hæc signa juncta satis denotant, ex Cacochymia vel Cachexia hanc generari lassitudinem: atque ita formatur Curatoria indicatio, nos debere anticachecticis hanc discutere Lassitudinem, corpus esse movendum & fricandum. Talis lassitudo mane surgenti solet sentiri major, atque moderato labore levatur, quia id crudum aucto motu solvitur & expellitur, sed somno & quiete magis accumulatur. *Squalens.*

IV. Lassitudine autem pressus sine per momentum quidem in eodem situ manere potest, sed continuo præ anxietate membra hinc inde jactat, ut fit in febre laboriosa, talis lassitudo periculosissima est, nam ex lassitudine constat virium defectus, & ex inquietudine, organa vitalia affici, hominemque anxietate urgeri. *Laboriosa.*

V. Molesta vero sensatio in membris, quemadmodum in membris ulceribus obsessis, cum lassitudine tunc observatur, quando ex materia purulenta per corpus dispersa generatur lassitudo; sæpe etiam in scorbuto & cacochymia in acrimoniam conversa. Talis ergo lassitudo si sit ex pure, quietem exigit & medicamenta, quæ puris corruptelam inhibent: In chronicis autem Antiscorbutica & Diaphoretica præcipua sunt. *Ulcerosa.*

VI. Ex humoris abundantia æque, quam ex diminutis viribus nascitur lassitudo, sed quia copia major non solum inducit lassitudinem: verum etiam impletionem, inde plethorici Lassitudine tensiva laborant, quæ facta naturali vel artificiali evacuatione evanescit: ita unica instituta venæ sectione, vel superveniente alvi fluxu tollitur sæpe vernali tempore lassitudo. *Tensiva.*

VII. In febribus acutis, ardentibus, inflammatoriis frequentissime observatur Phlegmonosa Lassitudo, quia aucta circulatione & compacto lentore diminuti sunt spiritus, sed irritamento concitatus motus vitalis non desinit urentem calorem in corpore producere: admodum periculosa hæc est Lassitudo, antiphlogisticis curanda. *Phlegmonosa.*

VIII. Omnes species spontaneæ Lassitudinis ex morbosa oriri causa, jam satis constat; ergo non est ambigendum, quid denotet *morbos denunciat*, nempe Lassitudo illa semper oritur ex latente Morbosa causa. Hæc autem phrasis sæpe in futuro sumitur, id est morbum præsagit. Lassitudo enim a quibusdam non accipitur ut morbus, sed ut signum indicans morbum instare; hoc declarant multi, si sine labore corpus sentiunt lassum, ajunt, morbum exspecto, nam plus solito sum defatigatus. Hoc non est sine ratione, nam Lassitudo semper indicat minorem agendi potentiam, qua ingesta alimenta nova non satis subiguntur, & quæ sunt evacuanda, retinentur, ipsique boni humores ex laudabili statu recedunt: ita ex his corruptelis inductis per motum infirmiorem varii nascuntur morbi. Ut igitur præveniantur morbi, spontanea lassitudo est curanda. *Spontanea morbos denunciat.*

L I B. II. A P H. VI.

31. *QUicumque aliqua corporis parte dolentes, dolorem fere non sentiunt, his mens ægrotat.*

I.

Sensus hujus. I. QUam maxime laborant Commentatores in hoc Aph. explicare, quomodo Dolor, qui sensus est molestus, tamen possit dici non sentiri, quia sentire & non sentire simul constare nequeunt. Sed si verum capimus sensum, facile hæc dictio admitti potest, & non erit contradictoria, nam si pars quædam dolet, &, manente causa dolorem ante inferente, pars illa non amplius a nobis percipitur dolere, vero sensu dicimus, nos non sentire istius partis dolorem.

Sentire quid sit. II. Ita creavit Deus nostrum corpus vivens, eique junxit animam, ut si in organis sensui dicatis, (nam non omnia organa communicant suas mutationes animæ) quædam a rebus externis vel internis inducitur mutatio, anima alicujus mutationis in istis organis redditur conscia: & quamdiu durat mirabilis ille nexus inter animam & corpus, atque organum manet integrum, semper omnis mutatio in tali organo facta a mente percipitur: experimenta autem probant, animam agere in nervorum principia, & eorum principiorum mutationes, quæ in encephalo fiunt, immediate percipere; & quia sensuum mutationes a rebus externis fiunt in nervorum extremitatibus, igitur ipsa inducta finibus nervorum mutatio per nervum vel ejus spiritus, est propaganda ad nervorum principia, seu aliquid aliud per nervum vel spiritus propagatur a finibus ad principia, quod productum menti communicatur, ut mens percipiat aliquid fieri in nervorum extremitatibus. Hanc propagationem a finibus nervorum, ope spirituum fieri, qui continentur & fluunt in canaliculis nervorum, alibi (*Comp.* T. 16.) demonstravimus, & quidem hoc modo, fluunt spiritus ex encephalo æquabili & continuo fluxu per canaliculos nervosos sensui famulantes; quoties ille liber fluxus retardatur, mutatur, aut turbatur in finibus eorum canaliculorum nervosorum, statim quoque influxus in principia eorum mutatur, quæ mutatio a mente percepta dicitur sentire. A causa autem interna non raro circa medium hujus canaliculi in transfluxu inducitur mutatio, qua in principio hujus canaliculi quoque turbatur spirituum influxus, quia tunc mens eandem mutationem percipit, quam antea percipiebat ex affectione extremitatis, mens errare dicitur, quamvis error non sit in mente, sed in organo, quod afficitur alieno loco.

Dolor quid sit. III. Omnis causa sensum excitans in organo quovis sentiente validius agens nobis ideam doloris præbet, quamvis multi dolores ad solum organum Tactus referant: nam dolent oculi ex nimia luce; aures ex acutiore sono; lingua a nimis sapidis; & nares ab acrioribus odoriferis. Causam excitantem dolorem existimant consistere in tanta fibrarum tensione, qua ruptioni imminent: verum si omnes perscrutemur dolorem inferentes causas, detegimus, eas sistere liberum fluxum spirituum per canaliculos nervosos sensui dicatos, sive fibra nervosa tendatur, ut ita fiat angustior, sive prematur, sive ipsa contrahatur, ut in nimia exsiccatione & levi combustione, omne impedimentum hujus fluxus æquabilis spirituum per sensuum nervos, dolorem infert: leve autem impedimentum facit sensum, majus Dolorem, & quo impedimentum est majus, eo acrior fit Dolor, donec tandem totus subsistat fluxus, quando etiam subsistit Doloris perceptio: inde in sensim increscente causa doloris tandem subito omnis exstinguitur dolor, tunc nempe, quando impedimentum hujus fluxus eo usque fuit auctum, ut fluxus omnino subsistat. Mens ergo nostra percipiens in principiis nervorum impeditum influxum, in nervis sensuum Doloris ideam præbet. Hinc, quo partes pluribus nervis ad sensum sunt ditatæ, eo vividior in istis Dolor; quo vero pauciores, eo Dolor obscurior, verbi gratia in ossibus; his autem nervis destitutæ licet afficiantur ab iisdem causis, quæ in aliis partibus Dolorem intulissent, nullus tamen sentitur Dolor, ut sæpe in pulmonibus & hepate: sed loco Doloris

sæpe

sæpe generatur Anxietas, quemadmodum observatur in Doloris metastasi ad interiora viscera minus sentientia.

IV. In ensibus & Doloribus duo loca simul occupantibus observamus, (1) si unus præ alio sit major, majorem non solum minuere, sed interdum omnino exstinguere perceptionem mitioris, imo profundiore cogitatione sensus hebescent. (2) Si nervus sentiens in organo destructus sit, ut in parte quadam sphacelata: ita pars contusione destructa, vel combustione valida exusta non infert Dolorem: & pars antea vehementer Dolens per supervenientem sphacelum exstincta, statim desinit dolere. (3) Quia alio in loco hæret Doloris causa, quam ubi mens Dolorem percipit, inde intercepta via communicationis, causa aliter Dolorem inferens nunc nullum Dolorem inducit; ita ligato, abscisso, compresso, vel destructo nervo, tendente ad partem Dolore correptam, statim facit omnis Doloris exstinctionem. Tandem (4) quando principia nervorum, quibus mens consensit, ita immutantur, ut ad mentem debita non feratur mutatio, hoc in casu dicitur, mentem aberrare. Potest ergo mens esse incorrupta, & tamen non sentire Dolorem. Ex his igitur constat, nos non ita certos esse, semper mentem ægrotare, si non percipitur Dolor alicujus partis. *Dolorem fere non sentire.*

V. Si vero constet ex signis, necessario in quadam parte Dolorem adesse, vel ex ratione sciamus, Dolorem non potuisse cessare, atque pateat, partem ipsam non esse destructam, aut nervum intermedium compressum vel destructum; his tamen non obstantibus, æger non conquerens de Dolore, demonstrat, vel principia nervorum non communicare menti, vel mentem ipsam ita ægrotare, ut mutationes principiis nervorum inductas non animadvertat. In utroque casu a medicis dicitur, mentem ægrotare, nam si vitiatis spiritibus aut perturbatis principiis nervorum, quibus consentit anima, aliena percipiuntur, mens tamen, etiamsi esset integra, diceretur ægrotare. An vero semper vitio corporeo, an vero mutatione mentis, an utrisque vitiatis æger non sentiat Dolorem, non est hujus loci amplius perscrutari. *Mens ægrotat.*

LIB. II. APH. VII.

32. *QUæ longo tempore extenuantur corpora, lente reficere oportet: quæ vero brevi, celeriter.*

I. MUlti Commentatorum existimant, hunc Aph. absolute poni, minimeque cohærere præcedentibus, contrarium vero statuo, quia nullus est magis conveniens præcedentibus, quam hic: in primo hujus libri Aph. inchoat descriptionem in quovis morbo, nempe Acuto & Chronico; examinavit in his somnum, vigiliam, satietatem, famem, spontaneam lassitudinem, atque dolorem fere non sentire: nunc vero regulam tradere vult de Refectione in maciatis post morbos tam Acutos, quam Chronicos. Nam post morbos Chronicos extenuata corpora præcipit lente reficienda esse: post Acutos autem brevi. Perscrutemur hujus asserti rationes, ut in refectione macilentorum post morbos certas comparemus regulas. *Nexus.*

II. Refectio duplici significatione recipitur a medicis, (1) Corporis vires præcedente morbo debilitatas restaurare, ne corpus ex Debilitate relicta morborum recidivare faciat, vel alium novum morbum producat. Talis Refectio tunc post morbum acutum statim facienda, quare Hipp. alteram Refectionem hic intelligit, quæ fit ingestione alimentorum, ut deperdita quantitas in extenuatis post morbum restituatur. Præmonendum est de alimentis ingestis, ea quidem augere humorum quantitatem, sed ut suppleant amissum bonum, illa alimenta actione *Refectio quid sit.*

no-

nostri corporis ita sunt mutanda, ut amissis bonis fiant similia: quare ingesta alimenta in corpore debiliore non subeunt hanc bonam hujus actionis mutationem, sed vel manent cruda, ut ingerebantur, vel per corruptelam alimentis propriam, in alienam indolem convertuntur. *Conf. Aphor.* 3. x.

Maciei species & causæ. III. Constat corpus nostrum partibus firmis & liquidis; firmæ partes in morbis parum consumuntur, sed liquores evacuantur sæpe copiose, unde corpus humiditate ea privatum dicitur Aridum. Si vero Pinguedo naturaliter multis partibus firmis interstrata auferatur, talis corporis extenuatio dicitur *Macies*. In qua varias species notant Medici, ut si quis ex inedia vel improbo labore multum de hac Pinguetudine amittat, proprie vocatur *Macies* aut *Corporis Extenuatio*. Qui vero toto corpore extenuantur sine his prægredientibus causis, & sine aliquo visibili morbo, nisi quod ingesta alimenta defectu actionis corporis non convertantur in bonam pinguetudinem, tales dicuntur *Atrophia* laborare. Similis extenuatio ex quodam membro, vel quod nutriens actio deficiat, vel influxus sanguinis arteriosi in id membrum remoretur, pars illa *Aridura* dicitur correpta. Verum consumptio totius, corruptione totius massæ inducta, sive fiat ex Deliquatione, sive ex pure toti massæ misto, eam vocant *Phthisin* seu *Tabem*; eam autem distinguunt in *Tabem nervosam*, si fiat ex colliquatione, uti fit in multis Chronicis, & in *Purulentam*, si adsit abscessus vel ulcus internum: si vero ulcus hæreat in Pulmonibus, *Phthisin veram* vocant. Summam vero Extenuationem, ut corpus sit instar sceleti pelle tecti, vocant *Marasmum*. Ex his nunc speciebus videndum, quamnam intelligit Hipp. Ex nexu cum præcedentibus constat, Hipp. eam intelligere Maciem, quæ vel ex morbo Acuto vel Chronico fuit nata, remanens post morbi curationem, ut nulla alia sit in eo corpore labes morbosa, nisi quod humores, & præprimis pinguedo, consumta sint, quæ sunt restituenda nutrimentis ingestis. In hac refectione præcipit, Maciem relictam a morbo Acuto brevi supplendam esse; sed post morbum Chronicum corpus lente reficiendum esse. In reliquis autem speciebus hæc regula non procedit, nam manente causa Maciem inducente, frustra tentamus refectionem; imo observamus, quo largius nutriuntur talia corpora, eo sæpe magis extenuantur.

Refectio post Acutos. IV. Qui morbi *Acuti* salubri critica evacuatione finiuntur, relinquunt corpus Lassum seu Defatigatum prægresso motu aucto, & Extenuatum expulsis humoribus, ceteroquin id corpus ponitur sanum: nam aliquod vitium morbosum si relictum fuit, abiit morbus Acutus in Chronicum, quando refectionis regula ex natura morbi relicti est petenda, & præceptum hoc ab Hipp. allegatum locum non habet. Tale corpus lassum brevi tempore recuperat pristinas vires, ut omnis Lassitudo inducta, si ejus sit ablata causa, ita ergo valet nova ingesta alimenta brevi convertere in bonum succum, quo suppletur defectus humorum prægresso morbo Acuto inductus. Statim autem finito morbo, non sunt multa ingerenda alimenta, sed sensim eorum est augenda copia, cum incremento virium.

Post Chronicos. V. Alia autem est in *Chronicis* ratio, hi enim morbi Defectu virium nati, quamvis evacuatione materiæ morbi cessant, non solum relinquitur in partibus firmis lassitudo, sed Debilitas quædam, quæ longo tempore eget, antequam superetur: itaque multo lentius suppeditanda sunt alimenta reficientia; nam si paulo plus ingeris, superantur vires, & ingesta commutantur in corruptelam. Regula Refectionis erat in Acutis cum augmento virium augere copiam nutrimenti, eadem etiam in Chronicis est observanda; sed quia post morbos Chronicos lentius recuperantur vires, quam post Acutos, lentius quoque erit procedendum in Refectione; imo in his conducit stomachicis & roborantibus adjuvare restaurationem virium, & promovere ingestorum concoctionem.

LIB.

LIB. II. APH. VIII.

33. *SI a morbo cibum quis capiens non roboretur, indicat corpus uberiore alimento uti. Si vero cibum non capienti hoc eveniat, evacuatione opus habere, noſſe oportet.*

I. COnvaleſcens ex morbo, ut monuimus, laborat tamen virium aliquo defectu & æquilibrio inter partes firmas & fluentes deſtructo, ablata nimia quantitate liquoris; ut igitur vires reſtaurentur, & æquilibrium reſtituatur, nova erant ingerenda alimenta tanta copia, quæ viribus increſcentibus reſpondebat. Hæc autem comparatio difficillime fieri poteſt: fames enim major & minor hanc quantitatem præprimis definire debet, quæ ſæpe ſanato morbo non eſt naturalis, interdum plus exigens, quam corpus ſubigere valet: imo interdum ceſſantibus omnibus morborum ſignis morbifica materia depoſita hæret in ventriculo & inteſtinis, ubi ſtagnans nova ingeſta alimenta corrumpit. Igitur neceſſe eſt ad reſtaurandas vires & reſtituendum æquilibrium, ut habeamus ſigna, quibus cognoſcimus, num corpus iſtud nimio utatur alimento, num vero hæreat in primis viis cacochylia expellenda. Ita enim valet medicus moderari Diætam, vel exantlare alienum, ut priſtina ſanitas recuperetur. Totum hoc ſtatuit Hipp. conſiſtere in obſervatione virium multum vel parum comedentium.

II. Poſt morbum quemcumque perfecte curatum, relicta debilitate & deſtructo æquilibrio ex humoris defectu, neceſſe eſt ut fames fiat major: quippe ipſe nutrimenti defectus eſt famis cauſa, & tunc ſemper etiam in ſanis hominibus ſentitur. Debilitas non eſt cauſa ſenſum famis impediens, niſi per debilitatem mali fuere nati humores, qui in perfecta ſanatione ſupponuntur non adeſſe. Ita igitur conſtitutus homo ſi tantum ingerit, quantum fames exigit, ingeſtum omne ſubigere nequit: fames quidem indicat corpus alimento egere, ſed corporis vires non valent tantam ingeſtam copiam alimentorum commutare in bonum nutrimentum. Quare corpus ex morbo convaleſcens, etiamſi fames urget, non debet tantum ingerere, quantum ingerit corpus ſanum, adeoque magis peccat, ſi plus ingerit, uti ſatisfaciat fami auctæ: nam id ſuperfluum non ſolum corrumpetur, verum id ſimul corrumpet quoque, quod minori copia ingeſtum fuiſſet ſubactum & in nutrimentum converſum. Cui ergo fames reconvaleſcenti redit, huic parum edenti, ſeu tantum, quantum viribus debilitatis vinci poteſt, corpus roborabitur, plus vero comedens debilitabitur. Nam alimenta ſubacta roborant, eadem autem corrupta debilitant. Ex obſervatione reconvaleſcentis bene comedentis non ſolum cognoſco, id corpus a præcedente morbo omnino fuiſſe depuratum, & non roborari nimia ingeſtione alimentorum; verum etiam quid ſit agendum, quod auctor non præcipit, nam exquiſitiore victu comparabitur robur, & ſi cacochylia interim in primis viis ſit collecta, ea expellenda ſemel leni purgante. *Poſt morbum multum comedens ſi non roboretur.*

III. Cui vero ex morbo convaleſcenti non redit fames, quæ neceſſario adeſſe debebat, ut ſuperius demonſtravimus, ſignum eſt alienum remanſiſſe humorem in corpore, naturalem ſenſum famis extinguentem: quod hoc modo ſæpe fit. Si morbi materia toti maſſæ circulanti miſta morbum faciens, ſeparata fuit in inteſtina & ventriculum, ut exoneretur, liberatur quidem corpus a præcedente morbo, ſed materia in his locis collecta non ſolum exſtinguit appetitum alimentorum, verum etiam nova ingeſta alimenta huic materiæ miſta, in alienam nutritioni ineptam convertuntur. Cui ergo fames a morbo convaleſcenti non redit, ſignum eſt in primis viis morboſam collectam hærere materiem. Pro *Cibum capiente* intelligo famem, pro *Cibum non capiente* inappetentiam: nam id manifeſtiſſime pa- *Non roborari in cibum non capiente.*

tet ex ſenſu hujus aphoriſmi ; nemo enim ex morbo reconvaleſcens ſine cibo ſumto roborari poteſt, hoc quoque ſcivit Hipp. Quare ſi loco dictorum intelligatur fames & inappetentia, verus eſt hujus aphoriſmi ſenſus.

In inappetentia relicta indicatur evacuatio. IV. Præcipit Hipp. in cibo non capiente poſt morbum ſi non roboretur corpus, Evacuationem eſſe faciendam, ſed qualem vult evacuationem, non determinat. Exiſtimo autem facile determinari poſſe ex ſuperius allatis rationibus: nam in his non redit fames, quia in primis viis collecta hæret Cacochymia; igitur talis eſt facienda evacuatio, quæ hanc cacochymiam evacuat, ut eſt purgans vel vomitorium. Eligerem purgans, quoniam tunc via ab ore uſque ad anum expurgatur, & quia hujus operatio mitior magis conveniens eſt corpori debilitato, & quia naturalis eſt via pro excrementis ejiciendis. Vomitorium eſt vehementius, inverſam faciens evacuationem, neque totam hanc viam evacuans. Nullam hic de Sudoriferis aut Diureticis facio mentionem, quæ aliena ex tota maſſa circulatoria eliminant, nam quamdiu his humoribus miſta eſt morbi materia, morbus non eſt finitus.

LIB. II. APH. IX.

34. C*Orpora ubi quis purgare voluerit, facile fluentia reddere oportet.*

Diviſio. I. DUplici ſenſu hic Aph. accipi poteſt; vel ut reſpiciat ad præcedentem aph. ſi corpus non roboretur in eo qui cibum non capit, cum facienda ſit evacuatio; vel ut ſit generalis regula in quovis morbo, ſi ſit evacuandum. Utrumque examinaturi ſumus, quando conſtat, quid ſit intelligendum per *fluentia reddere oportet*.

Præparatio. II. In Liquoribus vaſis coercitis nullus eſt motus ad evacuandum urgens, ſi excipias motum inteſtinum & gravitatem liquoribus propriam; ſed ut contentus liquor expellatur, a partibus firmis eſt protrudendus; verum tenacitas in liquoris partibus & cum partibus firmis, quibus adhærent, impedimentum eſt expulſioni: atque liquores ducendi per canaliculos minimos, ut fit in excretionibus corporis noſtri, exigunt aliquam convenientiam (*Aph.* 2. XII.) ut non quilibet humor per quodlibet Emunctorium poſſit duci. Fluentia tunc ergo redduntur evacuanda, ſi deſtruatur illa major tenacitas, & adaptetur alienus humor: ad hanc vel illam Evacuationem, qualis mutatio medicamentis vel aliis auxiliis inducta hodie dicitur *Præparatio*.

Præparatio in convaleſcentibus. III. Qui ex morbi materia toti maſſæ miſta ægrotat, tunc demum convaleſcit, ſi materia ea ſit ſubacta; ſed ſi ſimul evacuatur, perfecta ſequitur curatio; verum retenta, vel alicubi depoſita, videtur convaleſcere æger, ſed vel recidivam patitur, vel in alium morbum, corrupta ſtagnante materia, relabitur. Imperfectam hanc curationem cognoſcimus, ſi corpus cum inappetentia manet debile, ut in præcedente Aph. notavit Hipp. Sed in tali caſu, quia materia evacuationi eſt apta, verum retenta, magis conducit ſtatim moliri evacuationem, quam præmittere præparantia, nam vitium non eſt in concoctione, ſed expulſione. Sin vero poſt longiorem moram concrevit humor, fieri poteſt ut humor evacuandus præparandus ſit. Hanc itaque regulam ad generalem curationem mallem, quam ad ſpecialem convaleſcentium referre, quia ſæpe ſine prævia præparatione difficile ſequitur evacuatio.

In Acutis. IV. Materia autem Morborum acutorum, ut eſt Lentor, evacuationi eſt inepta; aut ſi extruditur, morbum exaſperat: ita per moventia in acutorum principio ſi materia quædam expellitur, ipſa evacuatio morbum auget binis rationibus; nam lentor eo majore motu magis compingitur, & ex bonis humoribus novus generatur; ipſa etiam eductio recrudeſcere facit morbum, uti experiuntur, qui apoſte-

ſtema ante maturitatem aperiunt, quia forſan inchoata coctio in reliqua maſſa cruda præparationem promovet, ut fermentum integram maſſam panis in fermentationem citiorem conducit, & adjecto putrefacto reliquorum putredo acceleratur. Obſtare autem videtur venæ ſectio educens materiem in morbi principio, quæ promovet morbi acuti ſolutionem: at longe abeſt, venæ ſectionem materiem inflammatoriam evacuare, bonum enim educit ſanguinem, qualis tunc eſt in toto corpore majore motu acutorum compactus, ut evacuatione hac nimius ille motus pervertens lentoris præparationem temperetur. Hinc ſanguinis miſſiones & hæmorrhagiæ præcipua ſunt præparantia in acutis, cum frequentius motu aucto quam minuto impediatur lentoris concoctio. Itaque præparantia in acutis ſunt præprimis illa auxilia, inter quæ quoque ſanguinis miſſio & refrigerans alvi ductio eſt numeranda, quæ motum circulatorium temperant, ut Lentor commutetur vel in materiem criticam vel purulentam. Hæc auxilia tandiu ſunt adhibenda, donec Lentor hanc mutationem induerit, antequam ipſius materiæ eſt tentanda evacuatio. Interdum ob majus imminens malum ante maturitatem evacuatio eſt facienda, ut ſi tumor inflammatorius ad interiora minetur ruptionem, ſatius eſt protrahere hac evacuatione morbum, quam permittere, ut ruptione ad interiora æger pereat.

V. Eandem hanc regulam Præparationis in morbis Chronicis fere omnes practici ſtrictiſſime ſervant, ut non audeant cortice peruviano vel alio antidoto abigere febrem intermittentem, niſi præceſſerit præparans, ſemperque antequam moliantur aliquam evacuationem, præmittunt aliquod præparans. Sed morborum Chronicorum longe alia eſt ratio quam Acutorum, quia varia ſunt Chronicorum genera, quæ non omnia præparationem exigunt, ut ſunt omnes morbi ab humore tenui provenientes; ſed qui viſciditatem adjunctam habent, ejus ſolutio loco præparationis præcedere debet, ut eo commodior fiat iſtius humoris evacuatio. Omnes etiam morbi firmarum partium, uti laxitas, rigiditas, humiditas, ſiccitas, ſine prægreſſo præparante ſtatim curandi ſunt. Quare præparationis regulam magis generalem in Acutis ſtatuo quam Chronicis. *In Chronicis.*

VI. Purgare late ſignificat omnem depurationem, qua aliena ſeparantur a bonis & auferuntur, quare in medicina denotat ſæpe omnem evacuationem alienorum humorum e corpore: ut plurimum autem proprie denotat evacuationem per alvum, in quo ſenſu hic ab Hipp. videtur accipi. Videndum igitur, qualis præparatio tam in Acutis quam Chronicis præcedere debet, antequam exhibetur purgans. In morbo Acuto correptis omnes medici ſtatim ſine ullo præparante præmiſſo exhibent purgans; in Chronicis etiam a purgante dato initium curationis multi inchoant: videntur ergo contra hanc regulam Hippocratis peccare, in qua præcipit, *ubi quis purgare voluerit, facile fluentia reddere oportet*. Verum qui inde intelligunt ſemper præmittenda eſſe ſolventia, non intelligunt ſenſum: quippe ſi contenta inteſtinorum ſatis fluentia ſint, non eſt opus ſolventia præmittere; ſi vero in inteſtinis hærent craſſa & tenacia, quæ difficulter educi poſſunt, neceſſe eſt tenacia hæc primo ſolvere, & dein educere. Hoc etiam hodie in praxi verum eſt. Quare hoc modo hic Aph. intelligi poteſt. Si alvus ducenda ſit, eſt attendendum, num contenta ſint craſſa & tenacia, num vero facile mobilia; quod ſi tenacia ſint, præmitti debet ſolvens, ut commodior non ſolum, ſed & perfectior fiat contentorum evacuatio. *Præparatio ad alvi ductionem.*

LIB. II. APH. X.

35. I*Mpura corpora, quo magis nutriveris, eo magis lædes.*

I. SEnsus hujus absolute in omnibus potest accipi morbis, quando tradit regulam victus in omni corpore impuro, ut debeamus minorem alimentorum copiam dare impuritatibus laborantibus. Vel restringitur ad præcedentem (33) in Convalescentibus ex morbis, si cibum capiens non roboretur, nos tunc non debere copiosiore ingestione alimentorum onerare corpus. Utrumque examinaturi

Impuritas quid sit. II. Antequam aliquid certi statuere possumus de nutritione in Corporibus impuris, constare debet inter Medicos quid sit intelligendum per Impuritatem: de qua hic agit Auctor, nam multæ sunt impuritates quæ neque indicant, neque vetant nutritionem, uti sunt externæ corporis vel ulceris sorditates, tam ex morbis quam neglectu depurationis. (1) Quæ corpora valetudinaria solitum ingestum cibum convertere nequeunt in bonos humores, qui cibus dein longiore mora corruptus & non evacuatus, vel in primis viis hæret, vel circulantibus est permistus, ea corpora tali succo onusta dicuntur impura. (2) Quæ corpora sana nimia copia alimentorum onusta non valent cuncta subigere & expellere, tandem multitudine corruptorum oppressa & infecta etiam dicuntur Impura. (3) Si morbi materia ex præcedente morbo facta non expellatur, sed intricata maneat aliis bonis liquoribus, vel alicubi detineatur, ita ut antecedens morbus videatur omnino curatus, sed homo tamen ad perfectam sanitatem non redeat ob alienam retentam materiem; talia corpora etiam dicuntur impura. (4) Denique humores actione nostri corporis inutiles facti, partesque firmæ detritæ, quæ per emunctoria naturalia debebant evacuari, in corpore retenta, ut sæpe fit, impedita perspiratione, ea faciunt quoque corpus impurum.

Nutrire quid denotet. III. Videndum nunc est, an talia corpora sint nutrienda. Hipp. dicit, *quo magis talia corpora nutriveris, eo magis lædes.* Nutrire proprie significat per ingesta alimenta id restituere, quod inevitabili vitæ actione fuit deperditum: si hoc sensu hic reciperetur nutritio, absurdum foret interdicere nutritionem, cum vitæ actione semper quædam pereant, quæ sunt restauranda. Sed per *nutrire*, uti in hoc loco, solam sæpe intelligunt alimentorum paulo copiosiorem ingestionem. Hunc nutritum non sine ratione interdicit Hipp. nam ut ingesta alimenta nutriant, corporis actione in nutrimentum sunt convertenda, quod difficilius fit in corporibus impuris, ut statim videbimus.

Impura corpora non nutrienda. IV. Vis vitæ valens omnem morbi materiem subigit & expellit; ea vero retinetur in corpore vel deficientibus viribus, vel obstinata resistentia materiæ, ne tamen homo defectu nutrimenti pereat, aliquid est porrigendum, de qua exhibitione superius multis locis; sed hoc tempore cavendum esse præcipit, ne alimentorum multitudine ægri collapsas vires conemur refocillare, corpusque emaciatum ex præcedente morbo saginare, non sortiemur bonum effectum, cum ingesta illa copiosiora alimenta non convertentur in bonum nutrimentum corporis nostri, quo fiet refectio virium & corporis splendor, sed in corruptelam, qua corpus magis debilitabitur & potius emaciabitur. Corpus enim impurum manens ex virium defectu, vix valens modicam cibi quantitatem in bonum convertere succum, multitudine obrutum succumbet, permittetque, ut non solum suppressis viribus boni humores etiam corrumpantur; sed etiam ingesta, per insitam spontaneam mutationem in loco calido, convertantur in succum nobis alienum; ita ut ea, quæ nutritioni erant destinata, præbeant novam morbi materiem. Quod vero corpus manet impurum per obstinatam materiæ morbi resistentiam, eadem hæc materia ingestis mista tanquam fermentum malignum, alimenta in alienam indolem nutritui ineptam convertit. Quare corpora ea modica copia cibi sunt sustentanda, minime vero majore quantitate opprimenda.

L I B. II. A P H. XI.

36. F*Acilius eſt replere potu quam cibo.*

I. APhoriſmus hic poteſt vel abſolute poni, adſtruens corpus tam in ſanitate quam morbo facilius impleri poſſe potu quam cibo; vel reſtringi ad Refectionem corporis ex præcedente morbo debilitati. De curatione enim eorum jam ante (*Aph.* 32.) inceperat agere, quæ ex morbo erant relicta, in qua præceperat *Refectionem* (*Aph.* 32.) *Evacuationem* (*Aph.* 33.) *Præparationem* iſtius evacuationis, atque in præcedente (*Aph.* 35.) *nutritionem*: in hoc nunc appoſite agere poteſt, num nutrire debeat Medicus Potu vel Cibo. Poteſt ergo hic Aphoriſmus duplici modo exponi, vel ut regula generalis, vel ſpecialis. Quonam in ſenſu hic ab Hipp. ſumitur, non curo, quia ſcopus non eſt ſenſum auctoris interpretari, ſed propoſitas ſententias explicare, ut Aphoriſmi nobis duntaxat agendi normam præbeant.

Nutrimentum quot modis ingeritur.

II. Veteres exiſtimarunt tres diſtinctas partes eſſe nutriendas, firmas nempe, liquidas, & ſpiritus, inde cibus ſolitus, potio, & vapor has tres diverſas nutrirent: verum non cogitarunt non admodum magnam inter corpora firma & fluentia intereſſe differentiam, cum Caro in gelatinam vel jus coctione converſa, & lac coagulando concretum cibi nomine veniens, propterea non nutrirent differentes partes, ſed fluentes & firmas partes eodem cibo ſive fluido ſive firmo nutriri: imo vapor ab his non differt, quia eſt humidum ſolutum aeri miſtum. Præter dictos modos tres, addi poteſt applicatio in forma epithematis; atque injectio ope clyſmatis. De duobus his poſterioribus quam maxime litigant multi exiſtimantes nihil corpori communicari poſſe quod non intrat per vaſa lactea, & quia ex cute & inteſtinis craſſioribus ſtatuunt nulla oriri vaſa lactea, contendunt his viis alimentum communicari non poſſe. Verum ex his partibus per vaſa abſorbentia deferentia receptum liquorem, tandem in venas cruentas recipitur, quod alio loco fuſius eſt exponendum.

Facilius repletur potu quam cibo corpus ſanum.

III. Facilior repletio in ſanis his modis accipi poteſt. (1) Facilius fit impletio, quia potio ſine prævia manducatione deglutiri poteſt. (2) Facilius quoque quoniam minimo tempore impleri poteſt ventriculus potione, ſed longius tempus exigit, antequam impleatur cibo ſolido. (3) Quoniam alimenta in forma liquidi regulariter minore egent actione corporis, ut convertantur in noſtros humores nutrientes.

Ægrotans.

IV. Si Repletio reſpiciat ad præcedentes aphoriſmos, idem ſignificat quam *Refectio*. Qui igitur ex præcedente morbo ſunt emaciati & debiles, hi facilius ingeſto potu quam cibo refocillantur. (1) Nulla alimenta nutriunt niſi in fluorem ſint redacta, aliter enim non poſſunt ingredi lactea vaſa, quæ igitur ingeruntur liquida, non egent organorum chylopoieticorum actione, ea in fluorem redigente, ſed ſtatim prompta ſunt; adeoque facilius tradi poſſunt corpori toti. (2) Ex morbo convaleſcentes plerumque oris ſiccitate & inappetentia laborant, quibus cibi ſolidi deglutitio redditur moleſta, & interdum impoſſibilis, dum tamen admittunt potionis ingeſtionem: ſi vero accedit ſitis, quod ſæpe fit, avidiſſime potum ingerunt. (3) Solet quoque ad cibum ſubigendum major requiri corporis actio; quæ in convaleſcentibus parva eſt, quam ad commutandum potum; inde conducit in his refectionem facere alimento liquido & tenui, donec corpus recuperatis viribus magis ſit firmatum, cibum ſolidum ſubigere valens. Inde etiam infantes ſolis potionibus ſuſtentantur, denique ſenſim ad cibum ſolidiorem veniunt.

LIB.

LIB. II. APH. XII.

37. *QUæ in morbis post crisin relinquuntur, Recidivas facere solent.*

I. DUo in hoc Aph. sunt examinanda, (1) quid sit Recidiva; (2) quomodo ea generari possit ab iis, quæ in morbis post Crisin relinquuntur.

Recidiva. II. Non omnis reditus in morbis a Medicis vocatur *Recidiva*, quare a ceteris congeneribus rite decernenda. (1) Requiritur ut redeat morbus priori similis, nam si post morbum sanatum alius nascitur, vocatur morbi Mutatio seu Transitus in alium morbum, ita morbi acuti sæpe transeunt in chronicos: talis Transitus si morbo est naturalis, & frequens, etiam dicitur morbi Exitus; ita abit inflammatio in abscessum, sphacelum, & scirrhum; Transitus in sanitatem & mortem dicitur etiam morbi Exitus. (2) Ut totus morbus vel integre vel fere desinat, antequam sequens novus priori similis incipit, nam citius inchoans sævire, Recrudescentia aut morbi Exacerbatio vocatur. (3) Ut reditus non sit ex morbi natura, inveniuntur enim morbi, qui ex propria sua natura per Exacerbationes, id est Paroxysmos totam periodum absolvunt, talis autem reditus nunquam vocatur Recidiva, sed Paroxysmus: si vero ille morbus, qui vocatur intermittens, non amplius suis temporibus paroxysmum concitat, sed deinceps post aliquod tempus, talis reditus vocatur Recidiva; ut si quartana intermittens v. g. per quatuordecim dies nullum paroxysmum faciat, dein vero rediens dicitur quartanam Recidivare. (*Conf. Comp.* T. 53. XVII.)

Recidiva duplex. III. Duplici modo fieri potest recidiva. (1) Si morbi materia ita fuit subacta, ut morbus lateat, verum si materia non omnino sit extincta vel expulsa, quæ dein adolescens morbum priori similem profert, ut in nephritide & ictero a calculo, venerea lue, febre quartana, totus morbus plane evanescere videtur, sed ex latente causa deinceps recrudescit. (2) Si morbi materia omnino sit expulsa vel subacta, verum relinquatur ea causa quæ priorem morbum regenerare potest; quemadmodum in Hydropis curatione si relinquitur debilitas, sensim novum hydropem generans; in Cacochymia per intemperantiam nata si curata fuit, homo in eadem intemperantia pergens Cacochymiam recidivare facit. Prius genus hic vult Hipp. nam dicit Recidivas fieri ab iis, quæ post crisin a morbis relinquuntur, ergo a materia præcedentis morbi non satis subacta vel expulsa.

Quæ post crisin relinquuntur. IV. Per Crisin intelligi morbi commotionem, aut ipsam evacuationem, superius, (*Aph.* 20. IV.) notavimus, utroque sensu hic accipi potest; nam si perturbatio Critica præcesserit sine subsequente evacuatione, relicta morbi materia Recidivam facere potest: atque ipsa facta evacuatio, modo sit imperfecta, relinquens aliquam portionem de materia præcedentis morbi, etiam Recidivam producere valet: uterque hic modus a medicis vocatur Crisis imperfecta. Non sine ratione dicit Auctor, *Recidivas facere solent*, nam ea materia relicta non solum Recidivas facit, sed & materia commutata non raro degenerat in alium morbum, imo interdum interimit; vel ad quædam loca depulsa parit metastasin. Quare ex iis, quæ post crisin relinquuntur prædicimus Recidivam, verum etiam Transitum in alium morbum, mortem, & metastasin.

Recidivæ prædictio post imperfectam crisin. V. Ut itaque ex arte prædicatur Recidiva ex iis, quæ post Crisin relinquuntur, sciendum est. (1) Nobis proponi morbum, qui crisi finitur, cum non omnes morbi per Crisin terminantur. (2) Illa Crisis debuit esse Imperfecta, quia post Crisin perfectam (*Aph.* 20. VIII.) nunquam fit Recidiva. (3) Remanere signa, quæ declarant, materiem retentam potius resuscitare Recidivam quam metastasin, vel aliam mutationem morbi (*Conf. Comp.* T. 53. XX.) Signa hæc gra-

graphice depinxit *Hipp.* a, 444. („ *Recidiva fiunt in his, quibus febribus desinentibus vigiliæ fortes accedunt, aut somni turbulenti, aut corporis robur, „ aut dolor uniuscujusque membri; & quibus febres sedantur, neque signis „ solutoriis contingentibus, neque in judicatoriis diebus: & si deficiente febre, & „ sudore accedente, urinam fulvam minxerint, albam subsidentiam habentem, his „ febris recidivam eadem die exspecta. Hæ vero recidivæ quinto die judicantur ex- „ tra periculum. Et si ex judicatione facta urinam rubicundam, rubram subsiden- „ tiam habentem minxerint, etiam his recidiva febris fit eadem die, & pauci ex „ hac servantur. Quum recidit febris ardens, plerumque etiam exudat. Et si re- „ vertens tot diebus detineat quot prius, etiam tertio recidivat, si non impari die „ dimiserit reversa. Plerumque si crudæ sint urinæ, & alia signa non secundum „ rationem eveniant, morbus in die judicatoria recidivat. Quandoque etiam rever- „ titur in die judicatoria, his talibus relictis.* „) Quibus si addantur signa Recidivam præsagientia ex urina (*Comp.* T. 36. lvi. 29.) admodum certa habetur Recidivæ prædictio ex iis, quæ in morbis post Crisin relinquuntur.

LIB. II. APH. XIII.

38. *Quibus Crisis fit, his nox ante exacerbationem gravis est. Subsequente vero levior plerumque.*

I. Num quædam in morbis post Crisin relinquantur, quæ Recidivas facere solent, hic aphorismus definiet, perfecta enim Crisis (*Aph.* 20. VIII.) nihil relinquit, sed imperfecta semper aliquid; vel omnem materiem; utrisque antecedit nox gravis, sed post perfectam Crisin nox sequens levior; post imperfectam vero nox gravior. Hoc loco Hippocratem per Crisin intelligere ipsam evacuationem, minime vero perturbationem criticam, facile colligitur, quia per noctem ante paroxysmum gravem perturbatio critica intelligitur, quod augmentum morbi indicat instare Crisin, quæ si bona fiat & perfecta, faciet subsequentem noctem quietiorem, si vero imperfecta fuerit, sequens nox etiam erit gravis, quoniam corpus a materia morbi non fuit liberatum.

II. Istud tempus in morbis dicitur grave seu molestum, in quo symptomata morbi fiunt vehementiora & plura, quam antea: instante Crisi necesse est symptomata augeri, & interdum alia accedere; nam in morbi statu solo fit Crisis. *Nox gravis ante crisin.* Quippe vis vitæ instigata a morbi acuti materia sensim majorem facit motum, quod verum est in omni irritatione, donec tandem vel hoc motu subigatur & expellatur causa irritans, vel motus se ipsum destruat, parsque destruatur, & motus vitalis extinguatur: si alienum irritans subigatur vel expellatur, brevi post sedatior fit motus: sed si vis vitæ extinguatur, parsque sphacelescat post validum motum, cessant quoque symptomata ex majore motu nata, sed nascuntur alia, quæ dicuntur maligna, etiamsi videantur mitiora: sed si neque materies morbi vincatur aut expellatur, neque vis vitæ destruatur, post pugnam aliena relinquuntur symptomata. Post hunc conflictum ergo si nulla fiat evacuatio, aut metastasis, nox sequens manet gravis, quia morbi materia irritans fuit relicta: si vero sequitur evacuatio, hæc si educit morbi materiem, nox sequens levior; si autem alius evacuatur humor faciens symptomaticam evacuationem, sequens nox iterum gravis est, quoniam corpus a morbi materia non est liberatum. Qualia vero symptomata hac nocte conspiciuntur, quæ noctem graviorem faciunt, determinari nequit, etiamsi illa a practicis annumerantur: nam prout varia instat Crisis (*Comp.* T. 53. xlv.) vel morbus terminatur in Abscessum, vel in aliquam Metastasin (*Comp.* T. 48. XVI.) symptomata differunt. Hæc quia quoque turbant so-

ſomnum; qui nocte fieri debet, non ſine ratione dicit Hipp. nox ante exacerbationem gravis eſt, atque regulariter nocte ſolent graviora obſervari ſymptomata, quam de die.

LIB. II. APH. XIV.

39. *IN alvi profluviis mutationes excrementorum juvant, niſi in prava mutentur.*

I. QUoniam poſt criſium deſcriptionem ſtatim hunc Aph. de alvi profluviis ponit, poteſt itaque hoc alvi profluvium tanquam critica evacuatio capi. Sed ſi hic Aphor. non cohæreat præcedentibus, abſolute ſententia eſt exponenda de mutatione excrementorum in alvi profluviis. Utrumque ſumus examinaturi.

Excrementorum mutatio in alvi profluvio critico.

II. Critica tam bona quam mala alvi dejectio obſervatur a practicis in morbo acuto (*Comp.* T. 90. cxiii.) & febre (*Comp.* T. 90. cxxix.) At raro Morbus acutus vel febris legitima per alvum deponit morbi materiem, cum inteſtina non ſunt creata ad impuritates totius corporis eliminandas, in ſtatu enim ſano inutilia facta in ventriculo & inteſtinis, atque recrementa aſſumtorum hac via eliminantur: reliquæ autem impuritates in circulantibus natæ, vel per renes, vel per cutim a communi maſſa ſegregantur & eliminantur; quare non eſt via regia ad eliminanda aliena toti maſſæ miſta alvus. Si vero inde confluunt humores morboſi, colliquationis ſignum eſt, quod humores ſoluti labe morboſa, non vero cocti & organis excretoriis adaptati, in inteſtina confluant, & ita exonerentur. Hinc tam pauca a Practicis recenſentur ſigna criticum alvi fluxum præſagientia (*Comp.* T. 53. xlv.) Quibus vero febris vel morbus acutus concitatur ex cacochymia hærente in inteſtinis, meſenterio, & hepate, aut in quibus morbis acutis hæc ſimul adeſt materia, his critica alvi perturbatio poteſt fieri, auferens alienum illum humorem: nam non ſolum ex inteſtinorum cavo evacuari poteſt humor alienus ibidem collectus; ſed & alienus in vena portarum coacervatus, ad Hepar delatus, per ductum choledochum in duodenum exonerari poteſt: quare morbi acuti a bile corrupta vel materia melancholica alvi profluvio non raro tolluntur. In hujuſmodi critica alvi evacuatione *Excrementorum mutationes* ſunt obſervandæ. Nam dum corruptus talis humor deponitur, Alvi Excrementa admodum varia ſunt; verum tandem naturalia & magis compacta prodire debent, quibus deſignatur, omnem eam materiem ablatam eſſe: ſi vero continuatur talis evacuatio malorum, malum eſt ſignum, quia denotat fontem eſſe perpetuum, ut fit, ſi iſtis in locis per putredinem continuo ſuppeditetur novus morboſus & alienus humor: adhuc pejus eſt, ſi Excrementa ſenſim deteriora evacuantur, nam in augmento putredinis aut corruptelæ ſenſim magis a ſanis diſtantia excrementa ejiciuntur. Non parum ergo allucinantur multi, exſpectantes ſolutionem ex pravorum continuata vel aucta dejectione, cum tandem reliqui boni humores hac corruptela commutati eliminentur.

In alvi profluvio morboſo.

III. Si alvi copioſior egeſtio, ut in Diarrhœa (*Comp.* T. 90. lxxxiii.) Lienteria (*Comp.* T. 90. xxviii.) Dyſenteria (*Comp.* T. 90. cxxiv.) Cholera (*Comp.* T. 90. xlix.) Fluxu hepatico (*Comp.* T. 90. c.) Excrementa diu ſimilia ejiciuntur, malum eſt ſignum. Quippe ab aſſumtis alimentis non poteſt tanta ſuppeditari copia excrementorum, ut ſemper ſimilia maneant, quin ipſa alimenta, quæ lactea intrare debebant, egerantur, ut in *Lienteria*: conducit vero in hoc morbo excrementa mutari in naturalia, ut conſtet, chylum intrare lactea vaſa; ſi vero loco chyli emittantur humores corrupti, id eſt ſi in prava commutentur;

id

id malum signum præbet, nam talis dejectio non emittit, quod retinendum erat, sed insuper designat chylum corrumpi: melius autem est, ut bonus evacuetur humor, qui potest inducere debilitatem & defectum humorum, quam ut bonus ille humor primo corrumpatur, & dein educatur, quia talis evacuatio non solum dicta quoque infert mala, sed insuper designat corruptionem, & facit corruptus ille humor, ut ceteri liquores, qui boni mansissent, hac corruptela inquinentur, & ad vitam sustentandam inepti fiant. Nec minus valet in ceteris morbosis alvi dejectionibus observare Excrementorum mutationes. Sensim debent ad consistentiam, colorem, & odorem naturalem redire, ut promittatur sanitas, ita enim constat, minui in corpore morbi materiem. Si vero morbosa continuantur emitti, certum est, fomitem esse intus continuo suppeditantem, vel bonos humores ad intestina delatos corrumpi & egeri, qualis evacuatio nunquam est critica. In prava vero mutari, eo pejus est, quia quo morbus fit major, quo corruptelaque magis intenditur, eo praviora generantur, & emittuntur. Qui vero ex pravis dejectis bonam proferunt prognosin, non parum decipiunt ægros, quoniam signum est augeri corruptelam, bonosque humores etiam corrumpi.

LIB. II. APH. XV.

40. *Ubi fauces ægrotant, aut tubercula in corpore exoriuntur, excretiones inspicere oportet: si enim biliosæ fuerint, corpus una ægrotat: si vero similes sanis fiant, tutum est corpus nutrire.*

I. De Excretionum inspectione in faucium morbis & tuberculis per corpus obortis hic agit Auctor, ut sciamus num illi morbi sint particulares ex vitio istius partis, num vero totum corpus una ægrotet, ut sciamus, tutum an sit corpus nutrire, vel medicamenta sint adhibenda. Faucium autem morbi & Tubercula corporis duplici modo accipi possunt, vel ut morbi ipsi particulares, vel ut metastases. Excretiones hic accipi possunt, vel pro sola alvi egestione, quia de ea in præcedente Aphorismo egit, vel simul hic intelligi potest urinæ inspectio.

In faucium morbis biliosa alvi excrementa.

II. Faucium morbi difficilem deglutitionem aut respirationem facientes speciali nomine Anginæ vocantur, sed si illa symptomata non adsunt, vel non admodum difficilis habetur deglutitio cum libera respiratione, uti in parotidibus, atque tonsillarum, vel palati mobilis, vel uvulæ tumore, generali nomine hi morbi dicuntur ab Hipp. si fauces ægrotant. *Pharynx* est in textu, quo nomine intelligit totam partem posteriorem oris, quæ oculis conspici potest hiante ore & radice linguæ depressa; hodie vero solum caput œsophagi vocatur Pharynx, & per fauces, plures adjacentes partes intelligunt. Hæ fauces si vitio organico corripiantur, uti reliqui morbi particulares, sana relinquunt excrementa, & urina quoque inde non mutatur; nutrire ergo licet, si deglutitio fieri possit, quia intus omnia sana bene subigent alimenta. Sed si bilis corrupta hæret in ventriculo, illa eructans fauces comburit, tunc vero ex bile simul exeunte excrementa fiunt biliosa: in hoc casu magis a cibo abstinendum, quia bilis corrupta nova ingesta corrumpet, quare ab alimentis assumtis non generabitur corpori nostro nutritius humor, sed morbosus, qui morbum augebit, vel novum insuper pariet. (Conf. *Comp.* T. 90. XLIX.)

Biliosæ urinæ.

III. Morbi autem faucium ex generali causa duplici modo generantur. (1) Si morbus generalis vehementissima sua symptomata in faucibus exerceat, quemadmodum Inflammatio, Erysipelas, Hydrops: tunc tota massa simili morbo infecta reddit urinam morbo convenientem. Ex his eligit urinam biliosam, id est quæ intensiorem flavum colorem habet, (*Comp.* T. 36., XIII. *ad* XVIII.) nam in tali urina etiamsi non adessent morbi faucium, non esset licitum nutrire, cum

morbi Inflammatorii, Erysipelatosi, Putridi, & Icterus, plura alimenta vetant. (2) Morbi faucium ex Metastasi, ut sunt Parotides (*Comp.* T. 48., XVI.) indicant corpus ab omni morbi materia non esse liberatum; si tunc redditur urina biliosa, summam cruditatem arguit, in qua non est licitum nutrire.

In corporis tuberculis, alvi Excrementa biliosa. IV. Alvi Excrementa biliosa indicantia, bilem corruptam esse in primis viis, largiorem nutritionem vetant, sive Phymata adsint vel non adsint: eo magis quia verisimile tunc est Phymata, sive pustulæ sint parvæ, sive tubercula majora, ut furunculi, ex bile acri per corpus dispersa generari.

Urina biliosa. V. Talia autem Tubercula nata ex bile corrupta per totum corpus dispersa, vel ex alia materia flavescente, ut est pinguedo colliquata, vel pus in ichorem conversa, ex quibus redditur urina quoque biliosa, omnino non convenit nutrire corpus. Nam excretiones illæ morbosæ designant, totam massam circulantem materia corrupta infectam esse, cum tales evacuationes ex communi massa depromantur.

Vetant nutrire. VI. Quando tale corpus nutritur, malum est, quia assumta alimenta priusquam in sanguinem veniunt, a cacochymia in intestinis, cui admiscentur ingesta alimenta, ita invertuntur, ut omnino laudabilem naturam suam exuant, vel per alienos admistos humores impediuntur in bonum chylum converti. Ita igitur cruda vel & corrupta cum chylo in sanguinem delata multorum etiam aliorum morborum causæ sunt. Ergo non conducit, his signis in alvi excrementis apparentibus, nutrire corpus. Neque prodesse potest, si bilis corruptæ signa in urina apparent; licet bonus chylus tradatur sanguini, corrupta bile infecto, ad ulteriorem perfectionem perduci nequit, quia a bile corrupta laudabilis coctio invertitur.

Quando nutrire liceat. VII. Si vero tam ex alvi excrementis, quam ex urina constat, primas vias non scatere corruptis humoribus, atque ex urina sana massam sanguinis puram esse, etiamsi tubercula adsint, vel fauces ægrotent, nulla est manifesta causa, quæ nutritionem vetaret: nam morbi illi non sunt nati ex vitio generali, cui alimenta admiscentur, sed quia pars illa morbum in se fecit, reliquum autem corpus purum nutriri debet, ut vires valeant, quæ requiruntur ad morbi particularis subactionem. Præterea morbi particulares diuturniores esse solent, quam ut posset tam diu ferre inediam æger, donec morbus ille curatus sit.

VIII. Regula hæc specialis, magis generalis potest accipi, quia signa in excrementis, ex quibus deduximus, num tutum vel non tutum esset nutrire, non deducta sunt ex faucium ægritudine vel tuberculis, sed quoniam morbus alicujus partis, si designat totam massam infectam, vetat nutritionem, sed aliter permittat. Hinc inferri potest eadem regula de omnibus morbis particularibus ad dirigendam diætam. Ex eadem quoque doctrina patet, frustra sæpe examinari ad eruendas morborum particularium causas excrementa; quia sæpe sana prodeunt, etiamsi corpus laboret particulari morbo.

LIB. II. APH. XVI.

41. UBi fames, non oportet laborare.

I. UT hujus constet veritas, examinandum (1) quid faciat Labor. (2) Qualis fames hic sit intelligenda. (3) Denique quam ob rem non sit laborandum, ubi fames.

Labor quid faciat. II. Ut ut corporis Exercitium moderatum saluberrimum habeatur ab omnibus, invenitur tamen tempus, in quo hoc saluberrimum ceteroquin damnum inferre potest. Constat omnibus, Exercitium peragi motu musculorum, qui voluntati obtemperant; ad quem peragendum requiritur spirituum influxus, qui hac actione consumuntur: si ergo eodem hoc motu in nobis non fieret humorum restauratio

& co-

& coctio, corpus necessario magis debilitaretur consumtione spirituum per moderatum etiam motum muscularem, quam si quiesceret. Sed si in nobis habentur humores crudi majore motu ad perfectionem deducendi, quia Exercitio fit motus major, major proventus spirituum ex crudo succo habetur, quam dispendium spirituum per hunc moderatum motum, & inde sæpe corpora moderato motu reficiuntur & robustiora fiunt. Itidem alimenta assumta in chylum conversa, circulantibus mista, solo motu vitali minus debito assimulantur, verum accedente motu animali ad perfectiorem concoctionem rediguntur. Quare præstantissimum est, ut assimuletur chylus, exercere corpus: major enim bonorum humorum habetur proventus ex eo motu musculari, quam ex eodem habetur dispendium bonorum & spirituum; atque corpus perfectius liberatur ab inutili humore per largiorem insensibilem perspirationem. *Conf. Persp.* 18., XI.)

III. Quid sit fames, ex *Exercitatione Tertia* satis constat, quare in hoc loco solummodo videndum, quotuplici sensu fames a Practicis accipiatur, & quali sensu hic sit capienda. Fames ex sanitatis & morbi causa concitatur. In sanitate & victu moderato tunc in nobis concitatur fames, si alimenta ex ventriculo & intestinis tenuibus sunt depulsa, atque Chylus sanguini traditus commutatus fuit in alios humores, his peractis Deus voluit, ut in nobis concitetur sensus hunc defectum declarans, quem famem vocamus. In sanitate permanens quoque observatur fames in iis, qui ex voluntate inedia se macerant, & ut olim fiebat in rigidissima diæta. At vero in morbis per varias causas (vid. *Exerc.* 3., XLII.) fames concitatur, quarum quædam subigerentur motu musculari, ut est acrimonia acida nimiam famem excitans. Quia vero Hipp. vetat laborem, satis constat, eum in hoc loco velle famem naturalem in sanitate, vel in rigidissima diæta, quia fames morbosa interdum labores exigit. *Fames quotuplex.*

IV. Corporis motu musculari consumi spiritus, concoctosque humores degenerare in excrementitios, atque chylum & crudum humorem in nostros bonos commutari humores, alibi demonstravimus. Igitur quandiu ex Crudis & Chylo major fit bonorum humorum proventus, quam consumtio bonorum per exercitia corporis, ipsa exercitia saluberrima sunt. Verum si in sanis excitatur fames, signum est, omnem chylum esse consumtum, aliter enim in nobis sanis non fit fames, itaque motus muscularis facit degenerationem bonorum in excrementitios humores, & fit spirituum consumtio; verum quia in tali corpore nulla est materia, quæ eodem motu in bonos potest commutari humores, necesse est, defectum fieri bonorum, qui mutati vel colliguntur in corpore, & ita pariunt cruditatem ex alienis retentis; vel expelluntur, facientes majorem humorum bonorum defectum. *Ubi fames, non laborandum.*

V. Quidam contendunt, ante cœnam & prandium corpus movendum esse ambulatione; alii vero contrarium statuunt: quia vero ad sanitatem conservandam hoc scire maxime interest, hanc quæstionem, quia ex præcedentibus facile determinari potest, hoc loco agitare volui. Qui perfecte sanus est, quique ex evacuato ventriculo & intestinis, atque defectu chyli in sanguine fit esuriens, non conducit huic ex superius allegatis rationibus suum corpus ante cibum exercere: Qui vero antequam fames nova alimenta exigit, quique ventriculum & intestina alimentis semiplena habet, multumque chyli in sanguine, volens tamen, quia tempus est cœnæ vel prandii, cibum capere, huic conducit prius suum corpus exercere, ut chyli viæ exonerentur, & chylum in sanguine abundantem consumere, antequam nova ingerit. Quia vero mores sæpius suadent nondum fame monitis ingerere alimenta his temporibus, ut plurimum salubrius est, ante prandium & cœnam movere corpus. Illa autem regula damnosa est concionatoribus publicis, non audentibus cibum sumere in prandio, cum sequens oratorius labor, si fiat cum alimenti defectu in corpore, maximam debilitatem inferat. Propterea non suadeo, ut corpus suum multis alimentis hoc tempore onerent; corpus enim cibo onustum mul- *An corpus movendum ante cibum?*

to minus est agile, quemadmodum hoc in sequente Aph. explanabitur.

LIB. II. APH. XVII.

42. *UBi cibus præter naturam copiosior ingressus fuerit, id morbum facit. Ostendit autem sanatio.*

I. IN hoc observanda veniunt (1) Quinam sit Cibus copiosior præter naturam ingressus; (2) Cur morbum pariat, & qualem; (3) Num, *ostendit sanatio*, ut signum, vel curatio capiendum.

Cibus copiosior in sanis. II. De pleniore Diæta superius (*Aph.* 5. IV.) verba fecimus: in hoc autem loco examinaturi Cibum copiosiorem in Sanis, Morbo laborantibus, & Convalescentibus. Sani homines tantam exigunt Cibi quantitatem, quæ sufficit ad restaurandum id, quod inevitabili actione corporis fuit consumtum. Qui vero plus ingerit, id ingestum vel iterum redditur vomitu, aut alvi copiosiore evacuatione; vel corpori traditum plethoram aut obesitatem generat, modo tamen actione corporis id ingestum in laudabilem succum converti possit; si vero etiam a nobis subigi nequit, varia genera morborum parit, ut infra exponetur.

In morbis. III. Morbo autem aliquo afflictus, qui corpore est debilis, ipsam salubrem ceteroquin mediocritatem non fert: nam actiones corporis enervatæ quæ debebant ingesta alimenta in bonum convertere succum, nunc permittunt ingesta permanere tali indole, ut erant ingesta; vel permittunt corrumpi, ex quibus igitur non solum alienus generatur humor, sed copia majore ingestorum vires pressæ succumbunt. Quare ægris ne mediocris quidem sanorum quantitas est porrigenda, multo minus major copia. Hinc patet, quam perverse multi agunt ægrorum corpora ultra farcientes, ut languentibus addant vires, cum cibo corpora onusta magis debilitentur.

Convalescentibus. IV. Convalescens ex morbo corpus obtinet sanum, omni morbi materia liberatum, sed tamen debilitatum ex morbo præcedente: in hoc itaque corpore consumtus est chylus ex massa sanguinis, ablatæ sunt causæ in ventriculo famem extinguentes, hinc fiunt famelici, quemadmodum observatur post febrem quartanam antidoto curatam; hoc corpus itaque debile & famelicum si tantum ingerit, quantum expostulat fames, nimium assumet: nam fames illa magnum chyli defectum indicat, sed vires debiliores non valent tam magnam subigere ingestorum quantitatem; quare si in Convalescentibus famem consulentibus nimium ingerimus, quod abundans opprimens vires, & degenerans in alienam indolem, vel novum parit morbum, vel priorem recidivare facit. Utile est igitur in Convalescentibus non indulgere fami, neque vulgi opinioni, qua statuitur, virium restaurationem ingestorum quantitati proportionatam, sed paulo minus ingerere, quam fames & communis victus ratio expostulat.

Morbum parit. V. Cibus præter naturam copiosior in sanis (1) sua multitudine opprimit vires. (2) Actione corporis & humorum commutari nequit in bonum succum, nam si hæc absint, non dicitur Cibus præter naturam copiosior. Expositis his sequentia fiunt. (1) Corpus onere pressum se sæpe liberare conatur per vomitum, vel Alvi secessum: aut Cibus toti corpori traditus sudorem vel urinam copiosiorem parit. (2) Pars ingestorum abundans propriam suam servans indolem, tam in primis viis, quam in circulantibus, mole sua superat agendi æquilibrium, unde præcordiorum gravitas, oppletio, corporis languor, lassitudo, pigritia, somnolentia, quæ omnia sensim evanescunt per subsequentem inediam, & corporis exercitia, quia novo non addito, corporis continuata actione, id quod antea erat abundans, tandem facta evacuatione inutilium, ad mediocritatem redigitur, atque ita sola abstinentia & corporis motu tollitur abundantia, & prævenitur instans

ſtans morbus. (3) Non ſemper autem copioſior ingeſtus cibus tam diu ſuam bonam & commutabilem ſervat indolem, ſæpe citius in corruptelam convertitur per motum inteſtinum cibo proprium, priuſquam iterata corporis actione id, quod abundat ſubigi potuit, præprimis ſi continuetur in copioſiore ciborum ingeſtione. Si Cibus ita fuerit corruptus in primis viis, præbet Cacochyliam, in reliquo corpore Cacochymiam, imo Cachexiam: illi autem morbi non ſemper ſubſequente abſtinentia & corporis motu ſuperantur, cum actio corporis non valeat quamcumque corruptelam inductam emendare & expellere. Ex hac igitur corruptela multi & varii fiunt morbi, quorum vix poteſt exhiberi enumeratio, ipſa enim aſſumtorum varietas diverſos morbos parit, & corporis partes variæ phænomena diſtincta præbent. Quales præterea morbi fiunt in Morbo decumdentibus & Convaleſcentibus ex copioſiore Cibo, nimis longum foret enumerare.

VI. Ultimum eſt demonſtrare, num verba *Oſtendit autem ſanatio* ut ſignum vel curatio ſint capienda? ſi quis præter naturam copioſiorem ingeſſerit cibum, & dein ſequente uſu alicujus medicaminis non corripitur morbo, ipſa curatio oſtendit nimium fuiſſe ingeſtum: ſic ſæpe ex juvantibus & lædentibus, id eſt ex modo curationis expiſcamur cauſas. Qui vero nimis ingeſſerit, & perpendit deinceps, corpus ſuum non valere tantam copiam in laudabilem humorem convertere, vel ſi ſentiat corpus inde onuſtum, vel oppletum, format hanc indicationem curativam, corpus liberandum eſſe ab eo onere, ne deinceps in graviorem morbum incidat: ergo in hoc etiam ſenſu oſtendit ſanationem. Uterque modus ut Signum & Curatio admitti poteſt. Mihi autem magis arridet amplecti poſteriorem ſententiam, quia non eſt opus, tam anxie per ablationem ſequentem examinare, num nimis fuerit ingeſtum, ipſe æger hoc facile indicabit: ſed quid agendum, ſi Cibus ultra naturam ingreſſus fuerit, id medici eſt perpendere. Sanare debemus illam abundantiam, ne ſupra recenſita mala fiant, ergo ſuggerit indicationem Curatoriam. Quali autem modo curari debeat, alibi tradetur. *Oſtendit autem ſanatio.*

LIB. II. APH. XVIII.

43. *Eorum, quæ confertim, & celeriter nutriunt, celeres etiam fiunt egeſtiones.*

I. Tria in hoc Aph. exponenda veniunt. (1) Quæ confertim & celeriter nutrientia dicantur. (2) Cur ea celeres quoque faciant egeſtiones. (3) Qualem inde medici in dirigenda diæta uſum habeant.

II. Vocabulum ἀϑρόως, quod hic *Confertim* exponitur, a Commentatoribus & affatim & univerſim exponitur, reduciturque vel ad quantitatem, vel qualitatem ingeſtorum. Sed quoniam ſcopus eſt res ipſas, quæ in Aphoriſmis proponuntur, ad majorem uſum medicum redigere, minime autem ad eruendum verum Auctoris ſenſum, Commentatoribus de vero ſenſu hujus vocabuli relinquimus ſuas ſententias. Hoc loco conabimur adſtruere, alimenta facilis coctionis, id eſt quæ celeriter nutriunt, magna copia, brevi temporis ſpatio, aſſumta, celeres quoque facere egeſtiones. *Confertim nutrientia.*

III. Quæ alimenta celeriter nutriunt, earum partes tam laxe inter ſe cohærent, ut brevi actione ſeparari poſſint, & adaptari ad ingreſſum vaſorum lacteorum; quæ vero tarde nutriunt, earum partium firmior eſt cohærentia, & diutius in ventriculo & inteſtinis morantur, antequam in lactea intrare poſſunt: quæ itaque celeriter ſoluta ſunt, brevi tempore maſſæ circulanti traduntur, & quæ tarde ſolvuntur, longius tempus inſumunt, priuſquam circulantibus permiſcentur. Sed Circulantibus tradita alimenta non tamen ſtatim evacuationibus ſunt adaptata, in hoc *Celeres egeſtiones faciunt.*

quo-

quoque organo ulterius sunt elaboranda; non est sine ratione adstruere, quæ in prima officina facile potuere actione corporis subigi, eadem quoque in sanguificationis organo celeriter adaptari posse, quare facilis digestionis alimenta non solum citam nutritionem præbent, sed actione corporis quoque celeriter ad egestiones faciendas adaptantur: hæc mediocri copia assumta largam non faciunt egestionem per urinam, vel insensibilem perspirationem, aut sudorem, sed confertim ingesta, id est, magna copia simul brevi tempore copiosas evacuationes faciunt; cum hoc tempore multum suppeditetur materiæ. Sed difficilis digestionis alimenta mediocri quantitate assumta, non possunt augere egestiones, & majori copia ingesta vires opprimunt, ut corpus non valeat se liberare ab opprimente onere, neque talia patiuntur tam brevi temporis spatio excretionibus adaptari.

Usus hujus observationis. IV. Quibus itaque debilibus post confertim ingesta celeriter nutrientia oboritur urina, vel sudor copiosior, talis evacuatio neque est colliquationis signum in Chronicis, neque crisis in Acutis, sed ab assumtis inducta: sed eadem evacuatio sine tali assumtione alimentorum, præcedentia indicare potuisset. Si morbi acuti materia evacuationi adaptata propter corporis siccitatem non exit, optimum est, præprimis si vires simul defectu alimenti sunt debiles, exhibere confertim alimenta celeriter nutrientia, suppeditato enim humido, tanquam vehiculo, facilius eliminatur illa concocta materia, & corpus defectu alimenti languens refocillatur. Quibus ob susceptum externum frigus prohibita fuit insensibilis perspiratio, cum ex materia illa retenta acri febricitant, summum quoque auxilium experiuntur, si confertim celeriter nutrientia cubitum ituri assumant, subsequens in aurora largior perspiratio, vel sudor, id acre retentum simul per cutim vel renes eliminans, specificum febris antidotum prædicatur.

LIB. II. APH. XIX.

44. *Acutorum morborum non omnino certæ sunt prædictiones, neque mortis, neque sanitatis.*

I. PRædicere posse in morbis aliquid Divinum esse, veteres existimarunt, & quam maxime in hac parte laborarunt, ut ita non solum apud ægros, sed & adstantes & amicos honorem, fidem, & auctoritatem aucuparentur. Equidem eximia est pars in medica scientia, in qua nemo plus præstitit, quam Auctor noster; totum enim ejus opus Prædictionibus est plenum, sed in hoc Aphor. statim monet, etiamsi in subsequentibus absolute dicat; hæc vel illa secutura, ita esse accipienda, ut interdum fallant; nempe omnes prædictiones non sunt tam absolute certæ, ut nunquam aliter evenire potuissent. Ut igitur constet, unde petatur in morbis Prædictio certa, fontes Prædictionis rimandi.

Prædictionis fons. II. Quidam morbi, inter quos excellunt Acuti, certum sequuntur ordinem, quem omnes fideles Practici graphice depingunt: V. G. experientia constat, quarto die ab invasione morbi variolosi incipere stigmata rubra; septimo omnia stigmata in pustulas mutata esse, quarum quædam incipiunt suppurari; undecimo omnes pustulas suppuratas esse, & quasdam exarescere; decimo quarto omnes esse in crustulas mutatas, & jam incipere decidere. Sed insuper observant, victu & medicatione refrigerante hæc stadia longius insumere tempus; sed victu & curatione calefaciente stadia illa citius absolvi; addunt præterea phænomena, quæ in his stadiis fuere observata, tam in iis, qui convaluere, quam qui moriebantur. Hucusque medicus solam fidelem historiam exaravit, ex qua deinceps formabit Prædictiones: nam si in morbi cursu detexit constantiam, intrepide audebit in morbo jam præsente præsagire eadem, quæ antea constanti observatione di-

didicit, in antecedentibus ſemper fieri. Quod enim in antecedente morbo erat Obſervatio, in ſequente commutatur in Prædictionem. Ex hac doctrina facile liquet, quinam prædicere poſſunt & qui non valent: nam ſolus is novit præſagire, cui hiſtoria certa iſtius morbi eſt cognita, indoctus vero ſi hanc artem exerceat, mirum eſt, ſi res prædictioni reſpondeat. Vidi tamen & doleo, hanc artem æque ab indoctis quam expertis ad magnum vituperium ſcientiæ exerceri, & quia ægri neſciunt, num prædictio ex conſtante obſervatione vel figmento cerebri ſit petita, docto & indocto æqualem præbent fidem, donec tandem ſuo detrimento experiantur, quiſnam horum ex Arte Prædictionem formaverit.

III. Si omnes morbi ſemper ſimili modo decurrerent, ut nunquam a tramite eo ſecederent, Prædictiones tandem æque certæ potuiſſent formari per longam ſeriem obſervationum, ut quævis alia in rerum natura res certa; ſed idem morbus uno tempore aliquo alio ordine abſolvitur, aliaque profert phænomena, & exitum habet, quam alio tempore aut in alio homine: hoc mutabile per artem immutabile fieri nequit, & magnam in Prædictione præbet difficultatem. Hinc recte ſtatuit Hipp. Prædictiones non omnino ſunt certæ, ſed propterea non ſunt ſemper fallaces & incertæ, ut omnem Prædictionem debeamus repudiare. Mathematicum certum in his rebus nullus quærere debet, ſed quod fere ſemper ita obſervatur in morbis, pro certo admittere tenetur. V. G. Si quis aſſumſit mediocrem doſin purgantis, & ejus non laxatur alvus, de hoc medicamento non dicet, incertum eſt purgans, quamvis ſemel, aut bis in ſpeciali caſu fallit, habetur tamen inter certiſſima purgantia, modo fere ſemper talem præſtet operationem: ſimili quoque modo deducimus præſagium certum ex apparentibus ægrorum phænomenis. *Non omnino certa.*

IV. Morborum generalis diviſio eſt in Acutos & Chronicos. Cur autem Hipp. ſelegit Acutos, quam maxime ſe torquent Commentatores, quaſi Auctor hic vellet innuere, Chronicorum Prædictiones certiores eſſe. Verum Hipp. longe plures Prædictiones habet in ſuis operibus de morbis Acutis, quam Chronicis, quæ certum exitum ad ſalutem vel mortem complectuntur; ne igitur in his quæ præcipua ſunt & videntur certiſſima, aliquis judicaret, has Prædictiones nunquam fallere, hoc aphoriſmo indicare voluit, ne deinceps ſemper hæc verba repetere deberet. Forſan ad ſolos morbos Acutos attendere voluit, non indicans Prædictiones Chronicorum certiores eſſe, nam hic quoque Aphoriſmus eſſet verus, ſi dixerat, Acutorum & Chronicorum morborum Prædictiones ſunt non omnino certæ, cum veritatem praxim exercentes paſſim experiantur, Chronicos non minus quam Acutos interdum recedere a conſueto ordine. *In Acutis.*

V. Opportunus hic mihi videtur locus, reſerare difficultates, quæ in Acutis præbent Prognoſin incertam. Morbus Acutus non eſt unicum morbi genus, nam Inflammatorius, Eryſipelatoſus, Putridus, & Malignus, uno nomine Acutorum morborum recipiuntur. Quum vero inter hos magnum ſit diſcrimen, non eſt mirum, ſi quædam phænomena conſpiciuntur morbi putridi, & inde formatur Prædictio, ac ſi orirentur ex morbo Inflammatorio, quod talis Prædictio non reſpondeat exitui. V. G. ſalubre eſt in acutis, ſi oboriatur hæmorrhagia larga, quia compeſcit impetum, temperat calorem, minuit capitis dolorem & pulſationem: at eadem larga hæmorrhagia in morbo putrido mortem præſagit, deſignans tantam corruptelam in humoribus, quæ vaſa perrodit, tantamque fluiditatem, ut undique effluant. Id quoque verum eſt de ſudore & alvi egeſtione copioſiore, quare medicus etiam peritus ſæpe anceps hæret, an bonum vel malum ex ſenſibili evacuatione ſit præſagiendum, non ſatis attendens ad diſcrimen, quod eſt inter dictos morbos, qui tamen omnes dicuntur Acuti. Ex hoc facile tanquam fundamento multa loca Hippocratis, quæ ſibi invicem obſtare videntur, nos facile & cum ſcientiæ incremento conciliare poſſe autumo. Hipp. enim noſter ſe ubique

fide-

fidelem gessit observatorem, non ex ingenio depromsit sententias, sed hausit istas ex observationibus coram ægris. Non est ergo mirandum, si plures morbi natura distincti eodem nomine proferantur, quod post eadem phænomena bonus & malus exitus fuerit secutus.

LIB. II. APH. XX.

45. *Quibus, dum sunt juvenes, alvi sunt humidæ, in iis senescentibus siccantur. Quibus vero, dum sunt juvenes, alvi sunt siccæ, his senescentibus humectantur.*

I. Si duo sunt Juvenes eodem victu utentes, quorum unus alvum magis constrictam & siccam habet, alter vero alvum humidam, magisque lubricam, hi si senescunt, fere semper hanc mutationem subeunt, ut alvus sicca mutetur in Lubricam seu humidam, & quæ erat humida, mutetur in Siccam: si vero talis fiat mutatio ex mutato victu, non debet referri ad hanc observationem, ut recte monet Galenus: qui etiam dicit, hanc observationem sufficere, licet nulla adjiciatur ratio. Commentatores tamen varias inquisiverunt hujus mutationis rationes, quas non sumus examinaturi, ne refutando consumatur tempus, nostram solam proferemus rationem, quæ num sit valens, aliis dijudicandum relinquo.

Alvi siccioris naturalis causa. II. Quoties per alvum egeruntur fæces compactæ, duræ, paucæ, Alvus dicitur sicca a medicis; talis fit, vel quia ab ingestis alimentis & deglutitis & confluentibus in intestina humoribus nimis cito absorbeatur omne humidum, ut nihil nisi crassum, quod lactea intrare nequit, in cavo intestinorum relinquatur: vel ita fit, quia minor humoris copia in intestina confluit, nam si tale fiat ex parciore ingestione, vel victu exsiccante, talia licciora excrementa ad hanc observationem non pertinent. Ergo in tali juvene vel est promtior humidi absorptio, vel parcior ad intestina confluxus.

Alvi Humidioris naturalis causa. III. In cujus autem intestinorum cavitatem plus humorum confluit, vel in quibus parcior fit absorptio, huic fiunt alvi fæces humidæ, liquidæ & copiosiores, quales quoque fieri possunt per victum humectantem, sed tunc ad hunc titulum non referuntur.

Causæ mutantes. IV. Causæ mutantes alvum siccam in humidam, humidam in siccam, sunt eædem, nempe sola mutatio juvenis in seniorem, quoniam eadem causa in eodem subjecto eundem effectum edit, sed in diversis subjectis sæpe contrarium effectum; ita igne liquescit cera, sed argilla in lapidem commutatur: per se igitur patet, nos hujus diversi effectus causam quærere debere in corporibus juvenum, quod nempe causa alvi siccæ per senectutem fere semper convertatur in causam alvum humectantem; & vicissim causa alvi humidæ naturaliter commutetur cum ætate in causam exsiccantem.

Alvum siccam in humidam. V. Quibus juvenibus est corporis robur, quo humores quam maxime compinguntur, & qui compingi nequeunt, per insensibilem perspirationem difflantur, his caro durior, compactior, corpus gracilius, sed tamen viribus pollens; quoniam talis juvenis confluentes in intestina humores promte absorbet, & derivatio ad cutim pro insensibili perspiratione largiore est major, quæ in intestinis restitant, sicca esse debent & compacta. Talis autem juvenis robustus senior factus, naturali lege naturæ istius corpus sensim fit minus potens; minus igitur compinguntur humores, absorptio ex intestinis languidior, perspiratio minor, ergo ab eodem victu nunc, & in intestinis, & in reliquo corpore, plus humidi colligitur, inde sæpe ob abundantiorem humiditatem alvus sensim incipit magis humectari, & corpus pinguescit.

Alvum humidam in siccam. VI. Quorum vero juvenum corpora sunt humida, succulenta, mollia, & tamen valentia, facile hæmorrhagiam ferentia, qualia corpora fœminarum solent multum sanguinis menstrui fundere, & copiosum post partum generare lac. Talia autem corpora

pora juvenum cum ætate debiliora facta, minorem humorum confectionem faciunt, quemadmodum quoque tales fœminæ sensim parciores menses habent, & minorem lactis copiam generant. His igitur, quia parcior succi pancreatici, hepatici, ventriculi copia in cavum intestinorum ferri incipit, contenta intestinorum minus diluta, sicciora & magis compacta debent reddi, atque hoc solummodo ex naturali mutatione, quæ omnibus hominibus accidit: nam si ex morbosa causa hæ mutationes inducantur, observatio hæc non deberet restringi ad sanam mutationem, ut fecit Hipp., sed ad morbosam.

LIB. II. APH. XXI.

46. F*Amem vini potio solvit.*

I. FAmes duplici modo accipi potest: naturalis nempe in sanitate, vel præternaturalis in morbis, quia vero hic absolute ponitur, videndum, quomodo fames tam naturalis, quam morbosa solvatur vini potione.

II. Famem naturalem in nobis concitari, si ventriculus sit vacuus, Chylus fere omnis in reliquo corpore consumtus, quando vel a proprio succo, vel succo pancreatico refluente, vel bile excitetur quidam in ventriculo sensus, quem alimentis solemus placare, demonstravimus (*Exerc.* III.) si vini potio potest tollere istas causas famem concitantes, Hipp. veritatem dixit. Verum si quis vinum bibat, quod confectum est ex succo uvarum, fermentatione mutatum, aliquid ingerit nutritii, itaque post vini potionem ventriculus non amplius est vacuus, atque vini dilutione temperatur naturalis acredo in confluentibus & jam collectis humoribus in ventriculo, quare sensus hujus affectionis redditur minor, sed quia eo major est fames, quo major fit affectio, inde necesse est in perfecta sanitate, ut vini potio minuat famem. *Fames naturalis an solvatur vini potione.*

III. Huic sententiæ quammaxime obstare videtur, multos homines ante prandium & cœnam potare vinum, ut desidem appetitum erigant: si enim vini potio solvit famem, hi homines perverse agerent, cum tamen experiantur, a vini potione augeri appetitum. Qui ita simpliciter hæc dicta perpendit, existimaret, hæc sibi invicem omnino obstare, verum qui animadvertit, nos posuisse perfectam sanitatem, & in eo casu agitur de quadam inappetentia, si ergo quædam sit inappetentiæ causa, quæ vini potione tolli potest, certe in hoc homine vini potione ad prandium vel cœnam intendetur fames. V. G. Qui laborat ventriculi laxitate & viscriditate, ita ut ventriculus affici non possit muco obsessus a refluente bile in ventriculum; huic, si ingerat vinum, vel & spirituosa, quæ solvunt mucum, & ventriculum vi calefaciente & constringente exagitant, fiet fames major; cum post assumptionem vinosi, vel a vinoso aut spirituoso ipso, vel validiore applicatione laterum ventriculi ad contenta, aliquis in ventriculo concitatur sensus, quem famem vocamus. *Cur quidam potant vinum ad famem excitandam.*

IV. De fame morbosa non tam certum potest ferri judicium, illa enim ex multis causis potest generari, quarum quædam minuuntur, quædam vero non per vini potationem. Eligamus ex multis unicam causam excitantem famem non naturalem, ut in bulimo, quod ventriculi contenta acriora inter plicas ventriculi hærentia præternaturalem famem excitent: quæcunque id acre applicatum diluunt & removent a ventriculi lateribus, quibus applicata sua vellicatione sensum famis excitabant, equidem in tali casu per ipsam dilutionem temperaretur sensus famis. *Fames morbosæ an solvatur vini potione.*

LIB. II. APH. XXII.

47. A *Repletione quicumque fiunt morbi, evacuatio sanat. Et quicumque ab evacuatione, repletio: Et aliorum contrarietas sanat.*

I. DUas profert Hipp. curationis regulas in hoc Aph., unam in Repletione per Evacuationem: alteram in Inanitione per Repletionem. Ex quibus denique generalem Conclusionem format, *Contraria contrariis medentur*. Quare primo examinaturi sumus, an in Repletionis & Inanitionis morbis hæ curationis regulæ sint universales & semper observandæ; deinceps, num conclusio illa generalis ad omnes morborum curationes possit applicari.

Quinam sint Repletionis morbi. II. Repletio tunc est, quando major humorum est copia in corpore, quam ad sanitatem conservandam requiritur: Quoniam triplex est in nobis humor. (1) Chylosus ex alimentis assumtis confectus, quo nomine quoque complector ipsa alimenta assumta, nondum in chylum conversa: hujus repletio *Satietas* vocari potest, quam quoque significationem admittit πλησμονή. (2) Bonorum humorum tanta copia, ut inde æquilibrium inter humores & causas agentes destruatur, qualis Repletio plerumque vocatur πληθώρα. (3) Humorum excrementitiorum & morbosorum in corpore redundantia, quæ κακοχυμία vocatur. Hæc tria genera humorum suos morbos per solam abundantiam inferre possunt: qualia tunc conspiciuntur symptomata, illa dicuntur morbi Repletionis. Vel dicti humores diutius in corpore manentes, inducta corruptela nova symptomata inferunt, seu fiunt alii morbi Repletionis. Hos autem morbos, quamvis producantur ex aliena quantitate, ad morbos repletionis referri, constat ex annumeratione morborum, qui formantur ex mensibus retentis, vel hæmorrhagia consueta suppressa, quamvis non sint symptomata repletionis, sed corruptelæ supervenientis.

An quæcumque Repletionis morbos evacuatio sanat? III. Satietatem & plethoram evacuatione sanari, nullum est dubium, nam per ablationem abundantiæ restituitur æquilibrium: an vero hoc quoque procedat in Cacochymia, & quando reliqua abundantia per corruptelam mutata, non tam liquide constat. Nam quibus ex suppressis evacuationibus, vel per degenerationem humorum fuit nata Cacochymia, solis evacuantibus a morbo liberari nequeunt, quoniam materia illa, ante evacuationi apta, per corruptelam inversa, non tam prompte eliminari possit; & etiamsi educatur, morbosa labes partibus firmis illata, post omnem evacuationem restaret. Omnis enim materia morbosa non est educenda, nisi sit præparata (vid. *Aph.* 22. v. & VII.) Igitur distinctione opus est, qui hanc regulam generalem ad praxin vult applicare, ne cujusvis humoris repletionem hoc loco intelligat.

Evacuationis & defectus humorum morbi quinam? IV. Ut ex humorum abundantia destruitur æquilibrium, ita etiam ex humorum Defectu, per auctam evacuationem inducto, ab altera parte destruitur æquilibrium. Si per copiosiores Evacuationes Defectus sit natus, remanens humor non est opus ut alienam possideat qualitatem; sed non diu durat, quin ex hoc destructo æquilibrio multi quoque generentur morbi. Quare etiam duplex genus morborum ab evacuatione: vel merus defectus & symptomata inde nata, atque morbi ex superveniente corruptione.

An hi morbi Repletione curandi? V. Quoniam in defectu humorum nihil alieni est in corpore, facilius videtur ille morbus curari posse, quam qui fit abundantia, quoniam sæpe adjunctam habet alienam qualitatem: sed si penitus inspiciantur auxilia, multo facilior erit morborum ex abundantia curatio, quam ex Defectu per Evacuationem. (1) Evacuatio ipsa si morbum fecit per Defectum, non subsistit protinus, sed valemus imperata abstinentia abundantiæ suppetias subtrahere, quibus detractis, corpus ipsum sine medicamenti auxilio minuit abundantiam; Evacuationem autem sæpe multi laboris est compescere, vel moderari. (2) Purus defectus difficilius suppleri potest, quam pura abundantia minui. Copiosiore addito nutrimento non suppletur Defectus; quippe alimentis non satis actione corporis subactis, & in bonos humores conversis, resarcire defectum frustra molimur (vid. *Aph.* 3. V.); his enim impletum corpus scateret crudis. Et quia semper in humorum Defectu est

est virium imbecillitas, non erit facile per Additionem resarcire, quod deficit; Verum abundantiam solam promte valemus vomitoriis, purgantibus, sanguinis missione, & abstinentia ita minuere, ut non amplius abundet. (3) Quod si per defectum alii fuere inducti morbi, illa materia corrupta si educatur, major inducitur Defectus; tale corpus Replere, addit cruda; inde summa in curatione difficultas, ut superius (*Aph.* 32. IV. & V.) demonstravimus.

VI. Tandem examinare restat, num ex præcedentibus regula generalis curationis elici possit *Contraria contrariis mederi*. Ex iis, quæ disputavimus satis constat, non omnem Repletionem curari ablatione, neque omnem Defectum tolli Repletione, non valemus itaque inde generalem formare conclusionem, sed duntaxat sæpe Contraria contrariis curari. Quoniam hanc regulam multi universalem faciunt, operæ pretium erit, quasdam proponere exceptiones, ut satis constet, quam circumspecte nos debeamus ad omnem casum hanc applicare regulam. Qui laborant hæmorrhagia ex abundantia & impetu majore, curantur sanguinis missione. Febris cacochymica febre curatur. Pars gelu constricta solvitur nive applicata. Quæcumque perfrigerata sunt, excalefacere oportet, præterquam a quibus sanguis erumpit, aut erupturus. Alvi fluxus sæpe per purgans, & vomitus per vomitorium tollitur. Inflammatio mitescit tepidis applicatis, recrudescit ab actu frigidis. Pars combusta non fert actu frigida. Ex istis & multis aliis exemplis, quæ adduci potuissent, abunde constat, hanc regulam non esse generalem, sed sæpe locum habere. *Contraria contrariis medentur*

LIB. II. APH. XXIII.

48. A*Cuti morbi in quatuordecim diebus judicantur.*

I. QUid sit morbus Acutus, & quinam varii morbi hoc nomine intelligantur, superius (*Aph.* 24. III.) definivimus; hos morbos nunc dicit judicari (vid. *Aph.* 20.) quatuordecim diebus, id est: intra istud temporis spatium, sive septimum, sive septimo, undecimo die ab invasione, sive ipso die decimo quarto notabilem facit mutationem, vel ad mortem, vel ad salutem; vel ad melius, vel deterius. Cum vero morbi Chronici sæpe longum tempus insumant sine notabili mutatione,

II. Qui omnium apparitionum reddere conantur rationem, sæpe ipsa ratio observatione constante est obscurior, & in multos non raro incidunt errores. Quod morbi acuti veri intra quatuordecim dies notabilem mutationem faciant, tam constans est observatio, ut si non fieret in aliquo morbo, is non reciperetur in Acutorum morborum classe. Qui ulterius urget, exigens hujus temporis termini rationem, existimans se tale ex veritatis amore petere, meo arbitrio eum a vera ratione aberrare puto, ut facile liquebit, si terminus temporis ad alias res applicetur. Ut si quis quærat, cur non omnes plantæ eodem tempore florent, fructusque maturos proferunt? Cur non omnia animalia idem tempus gestationis habent? Cur una planta quotannis, alia perennis? & centena talia. Equidem tandem invitus cogeretur fateri, Deum in creatione omnibus his terminum temporis præscripsisse, nos nescire, ex qua lege alia cuncta hæc eundem semper servent. A nobis tamen plus exigunt scifcitantibus materiæ morbi mutationes, num ex quadam lege alia hunc temporis terminum servent. Cum vero rerum naturalium perscrutatores sint contenti, perpetua observatione constantem temporis terminum in aliqua re invenire, nos quoque non nimis curiosi contenti esse debemus, morborum acutorum materiem intra hoc tempus semper notabilem subire mutationem, hocque constare inter medicos a vetustissimis ad hoc usque tempus per continuam *Cur acuti intra quatuordecim dies judicantur.*

observationum seriem. Hunc autem terminum non tam fixum esse, quin possit prolongari & minui, nihil derogat, idem quoque in reliquis rebus naturalibus observatur; calor enim major applicatus præcoces profert fructus, & frigus maturitatem retardare valet. Quare tempus hoc solum nititur constanti practica observatione, quæ si non fuisset indagata, fateor, nos nunquam potuisse ex fabrica corporis, vel examine humorum hoc tempus in morbis rimari. Ita multa sunt in morbis, quæ latuissent physiologicos, cum talia per solas observationes in praxi sunt eruenda. Hinc quisque facile perspicit, subtilitates physiologicas in scientia medica utiles esse, nondum tamen valere cuncta, quæ in morbis accidunt, perscrutari. Morbus enim est res aliqua diversa, non semper servans leges in sanitate detectas: quare utile est praxin exercenti, ut non minus se in observationibus practicis exerceat, quam ut solis subtilitatibus theoreticis totum tempus terat.

LIB. II. APH. XXIV.

49. *SEptimorum quartus est index. Alterius septimanæ octavus est initium. Notandus vero undecimus: is enim quartus est alterius septimanæ. Notandus rursum decimus septimus: hic enim est quartus quidem a decimo quarto, septimus vero ab undecimo.*

Dierum criticorum annumeratio.

I. POstquam posuerat Hipp. Acutos morbos in quatuordecim diebus judicari, hoc loco voluit istos intermedios dies accuratius definire. Dividit igitur XIV. dies in duas septimanas; prioris initium est ipse dies invasionis; alterius est dies octavus ab initio, adeoque utrique septimanæ tribuit septem dies integros, nam finis prioris septimanæ est dies VII. & finis posterioris dies XIV. Isti dies Critici dicuntur, sed dies IV. & dies XI. sunt Dies judices, quibus diebus conspicerentur in morbis Acutis mutationes, indicantes vel VII. vel XIV. die futuram esse crisin. Si ergo ponatur dies octavus pro initio secundæ septimanæ, utræque septimanæ pari divisione dierum distinguuntur. In morbis autem intermittentibus quivis paroxysmus pro uno die numeratur, dies vero apyrexiæ vel induciarum non numerantur, adeo ut paroxysmus quartus, septimus, undecimus, & decimus quartus habeantur pro tot diebus, etiamsi multi dies interim prætérlapsi fuerint, in quibus nullus fuit morbi paroxysmus. Quomodo vero fit reliquorum dierum annumeratio & denominatio, aliis locis tradetur.

Num dies Critici sint observandi.

II. Inter Practicos longo tempore fuit diffidium, num Dies Critici, quemadmodum traduntur ab Hippocrate & Galeno, in ægris observentur, num aliquem habeant in arte medica usum. Nonnulli tanquam pro aris & focis contendunt, in morbis observari, non quod ipsi istos observarunt in Praxi, sed quia ab Hippocrate & Galeno rotundis verbis, quemadmodum in hoc Aphorismo & multis aliis locis, descripti inveniuntur, quasi quæ ab his sunt dicta, quamvis non observentur in praxi, satis essent firma. Alii vero hanc sententiam oppugnant, non solum rationibus ex non respondente lunæ cursu, sed experientia in multis ægris, in quibus incertis diebus evacuationem criticam observaverunt Acutorum; verum etiam loca multa ex Hippocrate adducunt: ex quibus constat, his diebus Crisin non fuisse factam, sed omnino alio die. Et ut tamen rationem reddant, cur Hipp. hos dies ita descripserit, existimant morem sectari medicorum sui temporis, atque veteres, qui arcana in dierum numero quæsiverunt. Res ergo de diebus Criticis, de quibus tot libri sunt conscripti, relinquitur in incerto. Id autem certum est, si Dies Critici in Acutis magni momenti sunt æstimandi, male ageret medicus, si hos non observaret: si vero nullum certum habent, frustra laboramus tam accurate istos sectari.

III.

III. Hanc ſententiam tam miſere agitatam fuiſſe, anſam dedit (1) Morborum diverſitas, qui uno nomine Acutorum proferuntur: ſi enim acutorum morborum unica & ſimplex eſſet cauſa, forſan aliquid certi in terminis dierum quiſque medicus obſervaſſet; ſed ſi varias cauſas, varias ſpecies morborum uno nomine complectimur, quorum una cauſa ſuggerit conſtantibus temporibus ſuas mutationes, altera vero omnino ſine ullo ordine incedit, non eſt mirandum, a quibuſdam in diebus Criticis aliquod certum inveniri; ab alio vero medico cuncta incerta; imo non erit quoque mirum, ſi Hippocratis ſcripta, qui ex fide paſſim, quemadmodum in ægris detexit, obſervationes vel inde deducta dogmata ſcripſit, rimamur, ſæpe inveniri, aliis quoque temporibus bonam fuiſſe factam criſin, vel omnino nullam diebus criticis. Medicos autem per morbum acutum intellexiſſe Inflammatorios, Eryſipelatoſos, & Putridos, atque Malignos, modo haberent adjunctam febrem, imo quoſdam ex morbis cum minore motu vitali, uti Apoplexiam, & multos alios, ex iis, quæ ſuperius diſputata ſunt (Aph. 24. III.) abunde colligi poteſt. Quia vero dicti morbi in mutationibus producendis toto cælo ſæpe diſtant, non eſt mirum, cum tamen omnes iſti morbi uno nomine proferuntur, quod in compoſitis hujuſmodi morbis ſæpe contraria obſerventur.

Impedimenta obſervationis.

(1) Acutorum varietas.

IV. Alterum impedimentum, quod non minorem difficultatem parit, eſt *Diæta* varia & Regimen; quidam verſantur in calidis & calefacientibus, alii laudant Regimen frigidum; alii venam ſecant, alvumque ducunt, & nil niſi antiphlogiſtica in acutis crepant; dum alii in eodem morbo per Alexipharmaca malignitatem ſatagunt ex cutis poris eliminare: ætas quoque varia & habitationis loca citiori vel tardiori maturationi favent. In tanta quæſo rerum diverſitate ſi agitetur morbus, qui ex ſua natura certum habet temporis terminum, nonne unus bis potuiſſet abſolvere totam periodum, dum alter vix perveniſſet ad acmen? Imo vero hodie norunt media hyeme calore artificiali conciliato æſtivos producere fructus. Atque media æſtate in locis ſubterraneis creare glaciem. Sed ſi quis inferret, omnino incertum eſſe rerum ordinem, nemo huic haberet fidem; & tamen fidem præbent medicis, qui perverſa curatione ſua totum invertunt rerum ordinem, in morborum criticis diebus nihil certi inveniri.

(2) Varia Diæta, medicatio, Clima, Ætas.

V. Ex iis, quæ diſputavimus, Criticorum dierum oſores nullam gloriam aſportare poſſunt, niſi quod in omnibus morbis ſic dictis Acutis non obſervetur certus temporis terminus: ſed propterea non ſequitur, omnes morbos acutos diebus criticis carere. Quia vero maxima pars Acutorum ex Morbis inflammatoriis conſtat, qui vel reſolvuntur, vel abeunt in ſuppurationem, aut ſphacelum, atque interdum in putrilaginem, in his, inquam, ſi naturæ ordo non turbetur, accuratiſſime tempora Critica obſervantur, niſi morbus tranſeat in Putrilaginem. Fidem habeo ex manifeſtiſſimo morbo inflammatorio, variolis nempe benignis; nullus medicorum eſt, qui novit, quarto die erumpere exanthemata, ſeptimo die ſuppurari, undecimo incipere exareſcentiam, decimo quarto decidere arefactas variolas. Tantum in hoc valet naturalis & conſtans morbi mutatio, ut inde probati medici hunc morbum in quatuor ſtadia diſtinguant; eandem quoque conſtantiam in febre inflammatoria obſervamus. Qui vero variolas regimine calido tractat, citius facit, non tamen minori periculo abſolvit hæc ſtadia: qui vero variolas aggreditur refrigerantibus, ſtadia ſæpe ad longius tempus protrahit; nondum tamen conſtat, Criticos dies inde ex ſua natura incertos eſſe. Si vero variolæ abeunt in putrilaginem, quemadmodum in confluentibus non raro obſervatur, poſt eruptionem ſtadia omnino incerta ſunt: adeo ut variolæ ultra viginti dies perſiſtant. Ex hac ratione ſtatuo, Criticos dies eſſe obſervandos in morbis Acutis, ſed ne fallamur ex adjunctis ſignis, morbus Acutus in ſuas ſpecies eſt diſtinguen-

Criticos dies in Acutis Inflammatoriis obſervari.

guendus, atque solummodo in Inflammatoriis hæ rimandæ mutationes, quæ a veteribus ad Criticos dies referuntur.

Causa criticorum dierum. VI. Hac non contenti observatione practica, in morbis inflammatoriis causas hujus temporis conati sunt investigare, eamque plerique quæsiverunt in lunæ cursu, alii in stellis; sed quia Criticorum dierum osores facile perspiciebant, omni tempore, & etiam contraria Lunæ phasi fieri Criticorum dierum annumerationem, eamque non referri ad Lunæ cursum, sed incipi numerari ab invasione morbi, quæ omni die fieri potest, hanc totam doctrinam non immerito repudiarunt. Quare theoria Criticorum dierum huic doctrinæ semper obfuit. Verum quia, ut supra monui (*Aph.* 48., II.) constantes mutationes sunt petendæ ex materiæ morbi natura, quæ eodem modo, ut plantarum semina, certo tempore ad maturitatem veniunt, florent, & ferunt fructum, solummodo restat sedulo perscrutari, an non possimus ex observationibus practicis Criticos dies magis firmare, & ab erroribus, qui ex præpostera theoria irrepserunt, depurare.

Dies Indices. VII. Antequam Criticam evacuationem molitur natura, quæstio est, an non prius concitet in corpore mutationes, quæ sensibilia proferunt phænomena, eaque finito tempore prægrediantur; an vero crisis fiat sine præviis phænomenis. Si vero natura talia moliatur, quæ instantem Crisin præsagiunt, & in iis servat ordinem, non erit sine ratione æque admittere Dies Indices, quam Criticos. Nullam hic inveniri impossibilitatem, ex iis, quæ superius disputata sunt, plane constat. Quippe non eodem tempore planta floret & fert semina matura, sed flores sunt frugum prodromi, & ex florendi tempore dijudicamus quoque, quo tempore matura sunt exspectanda semina; neque pustulæ erumpentes in variolis statim sunt pure plenæ, sed ex tempore eruptionis determinatur maturitatis tempus. Illi igitur sunt Dies Indices, in quibus oboriuntur phænomena instantem evacuationem præsagientia.

Quantum distant a Criticis. VIII. Hippocrates passim aliique Practici notant, si quarto die quædam apparent phænomena, septimo die futuram esse Crisin; si vero undecimo conspiciuntur, nos decimo quarto die expectaturos evacuationem Criticam: adeoque inter florendi & maturitatis tempus præterlabitur tempus trium dierum; num vero hoc sit possibile vel impossibile, non disputo, quia sola observatione practica veritas hæc firmatur, quæ me multosque alios practicos docuit, regulariter ea fieri, quæ Hippocrates notavit. Nonne unusquisque liberrime fatebitur, si videat septimo die ab invasione variolarum inchoare hinc inde pustularum suppurationem, regulariter omnes pustulas undecimo die maturas fore, & decimo quarto decidere? Quod si itaque quarto vel undecimo die in urina conspicio rudimenta seu inchoatam coctionem, nulla est ratio dissuadens, ex his signis apparentibus, hoc tempus vocare Diem Indicem. Dierum itaque Criticorum & Indicum doctrina firmo nititur talo, sed ex oscitantia, perversa medela, permistione multorum morborum a non satis in praxi attendentibus ad veterum nugas, hæc temporum observatio damnata fuit.

LIB. II. APH. XXV.

50. *Quartanæ æstivæ plerumque fiunt breves: autumnales vero longæ, & maxime quæ prope hyemem incidunt.*

Criticorum dierum observatio firmatur Quartanis. I. Antequam redditur ratio, cur Autumnales febres quartanæ vernalibus plerumque sint longiores, non erit inutile, ex hoc Aphorismo adstruere veritatem Dierum Criticorum. Superius notavimus, solos dies paroxysmi numerari, ad intermedios apyrexiæ non attendi. Regulariter autumno incipientes Quarta-

næ evanescunt vere; adeoque æger per 180. dies circiter premitur a febre, in quo tempore fiunt 60. paroxysmi. Hippocrates observavit in morbis longioribus quam dies 40., annumerationem fieri debere per vicenarium numerum. Inde 60. 80. 100. sunt ipsi dies Critici. Itaque febris quartana legitima, nulla perversa curatione aut errore victus turbata, satis respondet huic termino. Sydenham (Cap. v. *de Febribus Intermittentibus Annorum* 1661. 62. 63. 64.) sedulus morborum perscrutator, nulli addictus hypothesi, ex meris observationibus, ut fecit noster senex, firmare & excolere studens medicam scientiam, in eadem quoque est sententia, in Quartana scilicet febre Criticorum temporum habendam esse rationem, victus constante observatione, hic sola naturæ vestigia premens, hæc profert, verba, *quod Continuæ conceptam semel effervescentiam* συνεχῶς, *unoque tenore perficiant, Itermittentes autem partitis vicibus, ac diversis temporibus, eadem defungantur. Interim in utrisque fermentatio naturæ ductu peragitur spatio horarum* 336. *aut circiter*. Hic igitur vir in practica observatione fidelis, victus observatione constante, voluit per numerationem horarum, ad tempus quatuordecim dierum restringere seu ad spatium 336. horarum, posuit pro singulo paroxysmo quinque horas cum dimidia. At vero inter nostrum & Sydenhami calculum nulla est differentia essentialis, volumus enim utrique quartanam febrem diebus criticis finire, ille ad hoc faciendum facit additionem horarum, quibus premitur æger a paroxysmis, ego autem pro singulo paroxysmo posui integrum diem; sed sive quis meum vel Sydenhami sequitur calculum, constat tamen, febrem Quartanam sequi Dies Criticos: dum Sydenham Quartanam perstringere voluit ad morbos acutos, ego vero ad morbos longiores, seu qui ultra XIV. dies excurrunt.

II. Antequam de febris Quartanæ longitudine & brevitate agitur, constare debet, qualem febrem medici intelligant per Quartanam. Omnes febres Essentiales dividunt in Continuas, Intermittentes, & Remittentes. Ex Intermittentibus, quæ per paroxysmos invadunt, & intermedias inducias faciunt, una est, quæ relinquit duos inter paroxysmos dies sine ulla febrili exacerbatione, hanc vocant Quartanam legitimam, quam quoque Hipp. hoc loco intelligit. Hæc vero si duplicatur, duobus diebus successivis paroxysmum facit, unum diem pro apyrexia relinquens, hæc dicitur duplex quartana, denique si omni die exacerbatur, eam vocant quartanam triplicem. Interdum aucto morbo & corporis viribus debilitatis, ita protrahuntur duplicati paroxysmi, ut mentiantur febrem Remittentem, vel Continuam. Ex his solis hoc loco intelligit puram, legitimam febrem Intermittentem Quartanam, quæ nullam commotionem febrilem duobus intermediis diebus facit, nullum alium habet adjunctum morbum, in corpore ceteroquin sano & robusto.

Quartana febris.

III. Inutile foret tempus vernale describere, & adstruere, hyemem semper prægredi; at inde deducere, cur vernales Quartanæ propterea fiant breviores, quam quæ adoriuntur autumno, altioris est indaginis. Ut ordine procedamus, investiganda sunt, quæ nobis naturaliter fiunt hyeme, & qualem mutationem vere subeant. Hyeme aeris frigiditas facit, nos sine incommodo ferre posse majus pondus humorum (vid. *Persp.* 193.) Eodem quoque tempore vix ulla fit in humoribus putredo: superveniens vero calor copiosiorem difflationem facit (*Conf. Aph.* 12. VI.) Qui morbi igitur ex deficiente motu, parciore difflatione in corpore fuere nati, ab accedente calore facilius solvuntur, & per insensibilem perspirationem difflantur; quare regulariter non solum febris quartana, sed & alii morbi vernales observantur breviores.

Vernalis cur brevior?

IV. Ut Hyems Ver, ita Æstas prægreditur Autumnum; sed in æstate solis calore corpora magis ad putredinem disponuntur, quod attenuatum invisibiliter exhalat, verum accedente Autumno minuitur insensibilis perspiratio, colligitur corruptum in corpore, nam corpora Autumno solito fiunt ponderosiora. Atque corru-

Autumnalis cur longior?

ruptibilia in ambitu telluris hærentia corrupta, virus emittunt, quod tam diu elevatur, ac aeris calor valet discutere vapores; sed vero accedente frigore, non desinunt tamen corrupta exhalare virulentiam, verum hæc in aere, quem inspiramus, hærens, nostrum corpus coinquinat, unde toties nascuntur morbi Autumnales præprimis post æstatem æstuantem. Adeoque hoc tempore frequentior est causa corpus inficiens autumno, quam vere: atque nos, ob parciorem difflationem, receptam infectionem retinemus frequentius: imo quod inficit, pertinacius est, utpote corruptum, quod non patitur actione nostri corporis emendari, dum cruda vere accepta iterata tandem corporis actione assimilentur. Si igitur ex tali recensita causa formetur in Autumno febris quartana, non est mirandum, eam diutius persistere, quam si materia vernalis, quæ emendari & expelli facilius potest, quartanam concitaverit. Hæc omnia vera inveniuntur, si actione vitæ quartanæ materia sit subigenda & expellenda; sed si detectum habeatur antidotum, exstinguens illam virulentiam, ut acidum & alcali se mutuo exstinguunt, non erit opus tam diu tolerare quartanam. Sed quia Hipp. hic agit de quartana, si actione vitæ curetur, curatio per antidotum hic non debet examinari.

Quo propius hyemem ingruunt, eo longiores. V. Observavit præterea, quo propius hyemem, id est, mense octobri, vel novembri, adoritur quartana, eo longiorem esse. Ego vero in praxi febris quartanæ observare non potui; sed an verum vel falsum sit, non disputo: hoc autem inveni, non in omnibus epidemicis constitutionibus febris quartanæ, eas æque pertinaces esse.

LIB. II. APH. XXVI.

51. *Febrem convulsioni supervenire melius est, quam convulsionem febri.*

Morbus morbum sæpe supervenit. I. Corpus morbo tentatum, non immune propterea est aliorum morborum, sed interdum alio insuper corripitur: novus accedens morbus vel potest ex eadem oriri causa, ut prior, vel ex sua causa propria. Regulariter quo una causa plura profert mala symptomata, quæ seorsim considerata tot dicuntur morbi, eo majorem causam declarat: interdum vero quædam symptomata ex eadem causa concitantur, quæ futuram solutionem portendunt; sic sudor copiosus in febre, si absolute consideretur sudor copiosus, vocaretur morbus, sed nunc in febre oboriens, signum est solutionis. Si vero novus morbus accedat ex alia causa, illa potest corpus quoque aggravare, quia pejus est duobus morbis affligi, quam uno; interdum tamen accedens causa valet priorem extinguere, aut concitato motu, vel evacuatione priorem curare. Ergo non potest ex generalibus constare, quid sit melius, aut pejus, sed debemus hoc perpendere in singularibus casibus, quemadmodum hic facit Hipp. faciens comparationem inter febrem & convulsionem, quinam horum morborum primus veniat, melius, vel pejus indicium præbeat.

II. In proposito aphorismo duo citantur morbi, Febris nempe, & Convulsio, qui se mutuo sequi possunt, non tamen perinde est, quisnam horum primus veniat. Aliis in locis dicit Auctor, febrem supervenientem solvere Convulsionem, & a convulsione superveniente perire, qui correptus est febre: hoc autem loco comparationem facit melioris & deterioris. Observavit quidem noster Senex hanc in praxi veritatem, qualis vero subsit causa differentiam ponens, Commentatores maxime laborant investigare. Inde provenire debet, quod febris possit minuere, vel expellere Convulsionis causam, verum Convulsio non valeat febris causam tollere, verum eam potius augeat, vel denotet, novam morbi causam aggravantem accessisse. Igitur opus est, generales Febrium & Convulsionum causas & effectus rimari, ex quibus hæc veritas est elucidanda.

III.

III. In nostro corpore vivente duo diversi præprimis motus observantur, unus qui vocatur vitalis, in quem nullum exercemus imperium; alter vero animalis, qui a nostro arbitrio dependet. In motu vitali, qui consistit in alterna constrictione & relaxatione, quamdiu sumus sani, hanc invenimus legem, ab omni irritatione vel stimulo facere vel vibrationes suas frequentiores & potentiores, vel producere continuam constrictionem, quem motum Tonicum vocant, sed ab Hippocrate Tetanus. Quod si motus alternus fiat potentior & regularis, adjacentes humores quam maxime propellit, & corpus aucto attritu incalescere facit; sed inordinate si fiat & simul valide, tunc in organo vitali vocatur Convulsio; si vero successive fiat per aliquod organum & adjacentes partes, vocatur Convulsio flatulenta. Talis motus alterne constringens violens in musculis motus animalis, etiam vocatur Convulsio, quæ si validior cum sensuum extinctione, Epilepsiam vocant. Constante observatione practica experimur, ex multo minore causa generari Convulsionem in organo vitali, quam animali, frequentior enim fit convulsifica intestinorum & ventriculi agitatio, quam Convulsio in membris externis. *Convulsionis definitio.*

IV. Febrem autem definire haud facile est, quia tria stadia diversa observantur, quæ tamen omnia vocantur febris: ita in initio dum frigus urget cum motu vitali minore; in vigore dum calor est ingens cum motu vitali aucto; in remissione dum sudor erumpit, redeunte motu vitali ad solitum tenorem, cuncta hæc ita distincta tamen vocantur uno nomine febris. Si hæc ab aliqua interna causa inferuntur, plerumque noxium hoc incipiens agere, sistit motum vitalem, sed dein pergens, quam maxime motum vitalem instigat, quo transfluentes humores commutantur fere omnes (nam putrefactum & compactum hoc motu non assimulatur) ex sua natura in indolem nostram primo, sed dein pergente motu aucto vel compinguntur in Lentorem vel deteruntur in Excrementitium. Hoc absoluto stadio, dum languere incipit ille motus, quod in excrementitium fuit conversum, per emunctoria cutanea sub forma sudoris eliminatur, atque sanguis hoc majore motu compactus sensim iterum incipit liquescere. *Febris definitio.*

V. Si nunc causæ & effectus convulsionis & febris inter se conferantur, facile erit definire, cur in convulsionibus quibusdam, si febris veniat, fiat solutio. Frequens enim causa convulsionis est acrimonia cruda, quæ ex spontanea mutatione est nata, quæque motu circulatorio aucto subigi potest & expelli, hæc ergo irritans nervos, faciens convulsionem, per motum vitalem auctum in secundo stadio febris subigitur sæpe, atque demum una cum sudore febrili in tertio stadio febris expellitur. Quare quoque hujusmodi Convulsiones per calefacientia aromatica curantur: non quod illa medicamenta specifica virtute extinguant acre Convulsionem faciens, sed instigando & roborando motum vitalem hæc materies vel assimulatur, vel expellitur. Utique omnis naturalis concoctio in nobis viventibus hoc motu absolvitur, si moderatus sit, vel & paulo major: verum si multum augetur, multa quoque destruit, & optimam præparationem invertit. Est enim in nobis coctio talis materiæ morbi commutatio, qua amplius non valet symptomata morbosa producere, vel qua ita invertitur, ut quæ antea non potuit evacuari, nunc possit per organum secretorium a reliqua massa segregari. Quæ commutatio producitur motu circulatorio moderato, aut paulo majore, quam qui fit in sanitate. Nam languidior circulatio permittit spontaneam corruptelam, & validior nimis compingit. *Febrem convulsioni supervenire melius est.*

VI. Si autem quis febre correptus convulsione tentatur, sive illa oritur ex eadem febris causa, sive ab alia accedente, nihil boni inde possumus exspectare: nam ex eadem causa veniens, declarat accedens convulsio in motu vitali causam fuisse auctam, quia ex multo minore causa commotio febrilis potest concitari, quam Convulsio: illa si præterea fiat in musculis motus animalis, adhuc majorem cau- *Convulsionem febri supervenire pejus est.*

sam significat, quia leviore causa motus vitalis inordinate convellitur, quam motus animalis. Neque juvat, ex nova accedente causa generari Convulsionem, quia non cognita est causa Convulsionem faciens, quæ causam febrilem extingueret, ergo homo duabus causis morbosis laborans, quæ se invicem non destruunt, in majore discrimine versatur, quam antea. Neque quidquam boni ex effectibus Convulsionis exspectamus, ipse enim motus convulsivus major non subigit, neque assimulat, neque expellit febrilem causam, ille motus non est talis, qualem in motu febrili notavimus, qui humores concoquit, aut præparat, sed semper mala parit. Historiæ quidem testantur, motu febrili multos morbos curari, sed non novi, ab aliquo observatum fuisse, per motum Convulsivum unicum morbum fuisse sublatum. Ergo recte statuit noster Senex in hoc brevi, sed & utilissimo Aphorismo, melius esse, ut febris superveniat, quam Convulsio.

LIB. II. APH. XXVII.

52. H*Is, quæ non secundum rationem levant, credere non oportet, neque timere valde, quæ præter rationem fiunt prava, multa enim horum sunt inconstantia, nec admodum permanere, neque durare solent.*

Ratio in morbis quid sit.

I. TOtum mysterium hujus Aphorismi in cognitione rei, quam Rationem vocat Hipp. consitum est, quæ enim ex Ratione fiunt, sunt constantia & permanentia, quare si bona phænomena fiant ex Ratione, certa salus instat; si vero mala fiant, valde timendum. Quæ vero bona fiunt sine ratione, his fidere non debemus; & mala non admodum debemus vereri. Ut igitur omnibus constet quid sit Ratio in Morbis, in memoriam revocandum est, omnem materiem morbosam rem esse distinctam in corpore vivente, quæ non erat in sanitate præsens, sive lateat sine ullis phænomenis, ut sæpe materies Luis venereæ, & multorum aliorum morborum, antequam indicia præbet, sive manifesta signa exhibeat. Hæc res sui juris est, sed agitatur actione vitæ, quare ut semina malæ herbæ, tandem adolescit, & in morbum perfectum erumpit. Ille autem morbus cognoscitur suis signis propriis, distinguiturque iisdem a ceteris, ita ut multa signa aliis quoque morborum causis sint communia, sed tamen quædam profert diversa, quæ in nullo alio morbo conspiciuntur, vel quædam phænomena una profert, qualia unita in nullo alio morbo inveniuntur; aut facit consequentiam singularem causarum antecedentium & signorum præsentium, quæ simili ordine in aliis morbis non occurrunt. Ex his tribus valet peritus Medicus unam morbi causam ab altera distinguere. Si tali modo rimatus est causam, non amplius versatur in perscrutandis signis, sed mentem applicat ad detectam causam, consulit dein vel fideles Auctores practicos, vel propriam experientiam de natura & naturali mutatione causæ detectæ; ex his invenit quales mutationes huic causæ sunt naturales, quæ mutationes fiebant, & qualia signa apparebant, dum causa hæc viribus vitæ superabatur, atque ita extinguebatur; quales fiebant, si causa hæc commutabatur in aliam naturam; & denique quales apparebant, si causa hæc mala superavit vires vitæ. Istas mutationes tam parum ex proprio ingenio potest deducere, ac potuisset Botanicus ex conspecta radice vel semine ignoto terræ commisso divinare, qualia folia, flores, & fructus, sint exspectanda. Sed si simul viderit ista omnia producta, tunc deinceps novit Botanicus quales mutationes futuræ sint; quoties suum cognitum semen vel radicem terræ committit. Ita quoque nos non a priori valemus ex detecta causa divinare mutationes futuras, sed si ipsi observavimus omnia producta istius causæ, vel legendo ex aliis observatoribus horum notitiam nobis comparavimus, valemus ex causa dete-

cta, secundum ordinem mutationem huic causæ naturalem, quædam prædicere certa, quæ ab indocto prædici non possunt. Has mutationes naturales detectæ causæ in ægro apparentes, dicimus fieri ex Ratione, seu secundum Rationem, quia morbi causa sequitur naturalem ordinem, si vero quædam alia phænomena in illo ægro apparent, non provenientia ex naturali ordine causæ, hæc dicuntur præter Rationem fieri, sive signa sint bona vel mala, quoniam vel ex aliquo incidente, vel nova accedente causa producuntur.

II. Cuncta igitur phænomena, sive ad salutem, sive ad mortem tendunt, quæ naturalem mutationis ordinem sequuntur, constantia esse debere, nullus erit qui dubitet; nam, nisi ponatur, verbi gratia, in progerminando aliquod infortunium, planta suis temporibus fert folia, flores, semina; ita etiam in progressu morbi, materia inferet suo tempore constantia symptomata: quam primum vero ob aliquod infortunium aliquo modo ab ordine deflectitur, propterea non infertur totius materiæ mutatio, sed cessante illa levi causa, quæ aliquam in ordine induxit mutationem, materia morbi viribus vitæ ulterius agitata ad priorem ordinem redigitur. *Quæ fiunt præter rationem inconstantia sunt.*

III. Quia ordinem turbans plerumque levis est causa, hæc viribus vitæ facile vincitur; quare morbi prioris causa, dein sola in corpore relicta, pergit suo suscepto ordine absolvere totum cursum, qui per levem illam causam interruptus fuit. Si vero accedens causa quoque sit valida, ordo morbi fit permistus ex binis morbosis causis simul agentibus. Sed quia accedens causa levis esse solet inferens ordinem turbatum, inde noster Auctor recte statuit, symptomata illa non diu solere permanere & durare; si vero illa causa semper esset levis: dixisset absolute illa anomala non diu durabunt. *Nec admodum permanere solent.*

IV. In morbis periculosissimis, ex quorum causæ natura nobis per constantes in morbis observationes constat interitum esse exspectandum, si aliquod bonum fiat phænomenon, uti videtur, huic monet non esse fidendum, quia tale quid provenit, vel quod morbi materia pro tempore quasi latitet, vel quod vis vitæ superata, vehementia non inferat symptomata, sed mitia, & maligna symptomata ægro blandiantur. Ita febris ardens cum diris & vehementibus symptomatibus subito si lenimen doloris infert, tunc monet noster Senex, huic Levamini non est fidendum, ut multi faciunt, existimantes ægrum nunc esse incolumem, quum liberetur a sævissimo illo dolore, sed istud levamen erat sine Ratione, quia in eo morbo ex naturali ordine causæ tam subito sine manifesta humoris morbosi evacuatione non potuit fieri solamen. Ita in Pleuritide in suppurationem abeunte, si æger subito sine multa sputi vel urinæ sedimentosæ evacuatione libere spirare incipit, hoc est sine Ratione; nam pus factum sine sensibili evacuatione non potuit evanescere; ergo id levamen est infidele: forsan abscessus fuit ruptus, effudit pus in cavum pectoris sed non liberavit hominem. Quare semper in memoria tenendum dictum Auctoris: non debemus fidere iis, quæ præter Rationem fiunt, neque valde timere oportet præter Rationem si valida oriantur symptomata, sæpe enim vis vitæ instante Crisi validissima infert symptomata, quæ tamen non veremur, cum nox ante crisin soleat esse gravis (*Aph.* 38. II.) *Neque oportet hæc timere, aut fidere.*

LIB. II. APH. XXVIII.

53. *FEbricitantium non omnino leviter, permanere, & nihil remittere corpus, aut etiam magis quam pro ratione colliquefieri, malum est. Illud enim morbi longitudinem indicat, hoc vero infirmitatem.*

I. NOn oportere iis, quæ præter rationem fiunt, fidere, neque ea admodum vereri in præcedente exposuimus, hujus rei in hoc Aph. tradit non so-

lum exemplum, sed id insuper ita exhibet, ut quoque ad prognosin applicari possit. Ex ratione enim est, ut corpus extenuetur proportionaliter cum magnitudine morbi. Si vero extenuatio corporis non respondeat magnitudini morbi, aliquid anomalum adest, vel quod impedit extenuationem, vel nimiam extenuationem facit. In hoc Aph. igitur videndum (1) Ex qua ratione febres naturali ordine corpus debeant extenuare. (2) Ex qua causa talis in febre interdum non fiat Extenuatio. (3) Quæ causa præter modum corpus in febre emaciet. (4) Cur causa impediens emaciationem possit morbi Longitudinem præsagire. (5) Denique cur causa nimiam Extenuationem faciens Infirmitatem declaret.

Febris cur extenuat. II. Nulla cognita est febris totam periodum absolvens, quin faciat majorem circulationem, & calorem, & finitur sudore copiosiore, si legitima sit: atque febris tempore pauciora ingeruntur alimenta, aut si æqualis ingeratur quantitas, ingesta tam probe non assimulantur, quam in sanis; quare secundum rationem est, facta largiore excretione, cum parciore restauratione, corpus Extenuari, præprimis cum calore concitato etiam pinguedo liquescens simul pro parte exeat. Quo igitur febris est major, eo etiam major Extenuatio fieri debet; quæ nisi sit notabilis, vix oculis animadverti potest, inde in febre levi non observatur, sed in febre validiore, ut monet Auctor.

Quando febris valida non extenuat. III. Sive post febrem seu in fine febris fiat copiosior evacuatio, sive non, sive ægri plus sub forma sæpe potationis assumant quam evacuantur humores, tamen nimio motu febrili fuere degenerati a sua indole. Hic humor evacuatus, ut monuimus, Extenuationem inducit; sed si non egeritur plus quam ingeritur, nulla fit Extenuatio: hoc si fiat, quia colliquefactum non expellitur, remanebit morbosus humor in corpore: si vero plus ingeritur, corpus erit crudo onustum.

Cur febris nimiam extenuationem indicat. IV. Secundum rationem esse, tantam fieri Extenuationem, quæ proportionata est febri, ex dictis colligi potest: interdum tamen hæc Extenuatio modum excedit, & propterea non dependet a sola febris agitatione, sed ab alia accedente causa. Hæc plerumque est Putredo vel Colliquatio, qua humores attenuati nimia copia excluduntur; ita ut pro magnitudine febris nimis extenuetur, uti sæpe observatur in febre Hectica & Colliquativa dicta, in qua cum exigua incandescentia febrili sæpe summa observatur Extenuatio corporis.

Morbi longitudo ex minori extenuatione. V. Morbus solvitur actione vitali, si morbi materia subacta evacuationi adaptata, tandem viribus vitæ e corpore eliminatur: si vero illa materies non expellitur, uti in minori Extenuatione demonstravimus, vel quando interim oneratur multo crudo, finis morbi secundum rationem non potest adesse; quare vel protrahitur idem morbus, vel recidivat, vel in novum alium morbum degenerat, prout nempe natura est materiæ retentæ, nunquam vero totus desinit. Quare ex hac observatione practica non solum præsagirem longitudinem, sed unum ex his tribus.

Cur nimia extenuatio Infirmitatem præsagit. VI. Nulla observatur causa citius exstinguens vires corporis quam Colliquatio humorum, quando naturalis potentia inter partes nostros liquores constituentes ita aufertur, ut vix cohæreant: igitur si per motum febrilem majorem exhauriantur vires, ut fit ab omni febre, atque insuper per Colliquationem nova accedat debilitatis causa, nullus dubitare potest, quin major debeat generari Infirmitas. Has autem utrasque operari causas in nimia Extenuatione post febrem superius comprobavimus.

LIB. II. APH. XXIX.

54. *INcipientibus morbis, si quid movendum videatur, move: vigentibus vero, quiescere melius est.*

Movendum quali sensu accipiatur. I. OMnes fere Commentatores per *movendum* intelligunt Evacuare per vomitum, secessum, & sanguinis missionem; verum frequenter verbum *κινέω* signi-

fignificat omne id, quod exiftimas faciendum effe quovis auxilio; interdum quoque concitare motum indicat. Vix videtur verifimile Hipp. hoc loco voluiffe *Evacuare*, nam de hac fignificatione fuperius egit (*Aph.* 22.) & de alvi ductione in Principiis (*Aph.* 24.) Quare in hoc loco examinaturi fumus (1) An movendum fit, id eft major motus faciendus. (2) An reliqua auxilia, inter quæ numerari poffunt antidota, in principiis morborum fint adhibenda.

II. Non omnium morborum principia eodem modo tractanda, quum quævis caufa fuam propriam naturam fervet, quare in hoc loco folummodo agere conftituimus de Incipientibus febribus, quia Hipp. verfatur in curationis & fignorum regulis in febribus tradendis. Juniorem Medicum ancipitem hærere, num in febrium principiis debeat antiphlogifticis refrigerantibus temperare motum, num vero Alexipharmacis & Calefacientibus debeat intendere motum, nullus dubito; nam fi infpicio praxin hodiernam, tota fere in principiis febrium conftat, nitrofis, diluentibus, fuccis fructuum horæorum, acidis & acefcentibus, junior medicus his imbutus fi confulit Veteres, inveniens Veteres fæpe hoc tempore præfcribere Alexipharmaca calida, fudorifera, ita incertus tamen praxin exercet; interdum ex doctrina comparata in ægro, qui alexipharmacis curandus erat, adhibet Refrigerantia, vel Veterum veftigia premens, præpoftere proponit interdum Alexipharmaca. Quod fi noftri Auctoris monitum fuiffet fecutus, non ita verfatus effet in ancipiti. Hic enim dicit, *fi quid movendum videatur, move*. Vult itaque ut adtendat medicus, num motus major fit faciendus in morbi principio nec ne; Si vero judicas movendum effe, move non cunctanter, fed in principio. Ergo hoc loco præprimis examinandum venit, an non interdum in principio febris debeamus motum majorem facere. Nullus eft, neque ex Hodiernis, neque Veteribus, quin credat, fi morbi materia viribus vitæ fit fubigenda, tantum concitandum effe motum, qui valet eam materiam morbi fubigere & expellere; hinc veteres alexipharmacis hunc motum augere conati funt, ut eo citius fubigatur morbofa materies, quare adhuc multi in principiis variolarum alexipharmacis fatagunt extrudere materiem variolofam, non attendentes nimio motu omnem laudabilem coctionem inverti, materiemque cum ægri damno ante maturitatis tempus extrudi. Ea mala obfervantes neoterici, fæpe ex nimio motu & calore ante legitimum tempus materiem extrudi, omni ope conati funt refrænare hunc motum refrigerantibus antiphlogifticis, præprimis cum obfervent ufu horum ægros multo quietiores effe. Verum hac methodo fæpe ita frænatur motus, ut ægri vires multitudine materiæ obrutæ exftinguantur. Quid ergo fentiendum de his ita oppofitis curationibus? num olim & nunc non funt naturæ febrium eædem? an mutabitur rerum ordo, fecundum Methodi medendi mutationes? Minime. Conftans & perpetua eft naturæ lex in morbis, fed variatis opinionibus mifere agitatur. Interdum enim fedatior motus, quam ad fubactionem & expulfionem materiæ morbi requiritur, eft concitandus; interdum effrænis motus, quia omnia perverteret & deftrueret, eft fedandus. In hoc igitur cafu dicit Hipp. fi obfervas motum non fufficere, quod ex pulfu, calore corporis, & tinctura urinæ cognofcimus, *move* in principio, ne vires a materia morbi opprimantur, & nimis diu protrahatur primum morbi ftadium, aut relinquatur in vifceribus impacta morbi materia, quæ ad ambitum corporis erat pellenda. Si autem obfervas motum fatis valere, non egebit ftimulo. Quare fedulo attendendum in morbis, qui actione vitæ funt curandi, ut tantus concilietur motus, qui valet fuperare, & temperetur, qui deftrueret, ut ita moderato, id eft paulo majore, quam qui fit in fanitate, motu fubigatur morbi caufa.

An major motus faciendus in principiis.

III. Si vero primum ftadium percurrit febris, & ad vigorem venit, non tam tutum eft movere fecundum noftrum Auctorem, nam dicit, *Melius eft quiefcere*, quare non abfolute præcipit, nunquam in vigore morbi movendum effe, fed exifti-

Cur in vigore quiefcere melius eft.

ſtimat melius eſſe ſtatim in principio. Si a principio morbi ita valuerunt vires, ut morbus ad Vigorem pervenire potuerit, fere ſemper hoc tempore plus mali exſpectandum ex nimio motu quam languente. Calor tunc & pulſus durus frequens, cum corporis ſiccitate urgere ſolent, tunc oleum non eſt addendum camino, quare ſatius eſt ſedare tunc illum nimium motum, ne omnia invertat & deſtruat. Poſt hoc autem ſtadium, ſi vires languere incipiunt, corpuſque refrigerari, iterum erat tempus movendi, ſed de hoc tempore alio loco dicetur.

An in principiis antidota danda? IV. Si vero occurrit febris, quæ virtute medicamenti abigi poteſt, non quod medicamentum majorem aut minorem motum faciat, & ita curet, quia talis methodica curatio habetur pro curatione ipſius naturæ, ſed per auxilia, quæ vel eliminare valent e corpore morbi materiem, vel ita extinguere, ut priorem naturam exuant, ut fit ex permiſtione acidi cum alcali. Secundum noſtri Auctoris ſententiam hæc eſſent facienda in principiis. Hoc imitati ſunt multi & in Arte Medica Clariſſimi viri, exhibentes vomitorium, vel purgans, vel ſudoriferum eo tempore, ut eorum maxima fieret operatio in incipientibus paroxyſmis, hæc pro arcanis ſæpe ſunt vendita vel celata, quaſi ſpecifica virtute infringerent materiem febrilem, dum tamen tota virtus in evacuatione erat locata. An vero in exhibitione Antidoti febris hoc quoque debeamus ſequi, non conſentiunt; in aliis autem Antidotis apud omnes valet, quo citius adhibentur, eo præſtantius, ne, ut ajunt, malum nimis altas egerit radices: febrifugum autem excipitur a multis, ex quo autem fundamento, non ſatis exponunt. Generalis obſervatio eſt, quo citius applicetur Antidotum, eo melius: debet eſſe igitur aliquid ſingulare in materia febrili, quod facit recedere ab hac regula generali. Si perſcrutemur venena & alias cauſas, quæ antidotis tolli poſſunt, fere omnes non patiuntur viribus vitæ ſubigi, ita venerea lues, hydrophobia; ergo quia in his nihil boni exſpectari poteſt cunctando, protinus ad antidota ſe conferunt Medici, ſed febrilis materia ſæpe ſine auxiliis a viribus vitæ ſubigitur, quare exſpectando abſolvitur pars curationis: verum Acrimonia acida quoque viribus vitæ ſubigitur, non tamen dubitamus protinus propinare acidi Antidotum. Quare non ſatis firma ſtat ſententia, nam omnino eſſet illicitum protinus Antidoto abigere febrem, ſi pura ſit, nulluſque alius præterea in corpore morbus, qui motu febrili poſſet minui. Experientia dictum firmat, ſæpe enim fugata fuit febris Antidoto, ſine ulla remanente labe morboſa, in principiis propinato; ſed ſi febris corpus fecit ex ægritudine debile, ſæpe fugata febre remanſit Cachexia, vel Hydrops, qui morbi tunc perverſo uſui corticis peruviani adſcribuntur. Si vero receſſiſſet uſu ſalis Ammoniaci, Gentianæ, Centaurii minoris, Abſinthii, Cardui benedicti, Chamæmeli, vel antiquartii Riverii, aut cujuſvis novi inventi Antidoti, omnino careret periculo, ſolo autem Cortice ſubacta febris periculum inferret, quis credere poſſet?

LIB. II. APH. XXX.

55. *Circa principia & fines omnia ſunt debiliora. Circa vigores vero vehementiora.*

I. Hippocratem in præcedente magis reſpexiſſe ad motum faciendum, vel alia auxilia adhibenda, quam ad evacuandum, hic Aphor. declarat, qui veluti ætiologia eſt præcedentis; quaſi diceret Auctor: ſi ſcire vis, quando movendum eſt, id ex temporibus morbi poteſt peti, nam movendum eſt, ſi debilis eſt motus, ſed motus ſedandus eſt, quando nimis viget, quia motus debilior eſt circa principia & fines; his igitur temporibus movendum eſt, ſed nimius motus temperandus eſt in vigore. Tria tempora citantur, in quibus ſtatuit regulas, nempe prin-

principium, vigorem, & finem: paucis videbimus, quid sit sentiendum de moventibus & motum sedantibus in his temporibus.

II. Quid per morbi Principium sit intelligendum, superius (*Aph.* 24. IV.) exposuimus: in hoc loco accipitur pro toto illo tempore, quod est ab inchoatione fere usque ad summum vigorem, vel notabile incrementum symptomatum. Cur autem hoc tempore omnia sint debiliora, non potest ex quantitate vel qualitate materiæ morbi deduci, sed ab instigatis viribus vitæ. Concipiamus noxium hærere, quod irritando febrem excitat, hoc noxium hærens in corpore non augetur quantitate, sed viribus vitæ, si mutabile sit, subigitur aliquo modo, quare dici non potest in morbis, qui sanantur, circa vigorem deteriorem accepisse indolem, quum aliquo modo id noxium sit subactum seu coctum, id est præparatum ad excretionem. Verum vis vitæ instigata a noxio, non statim vehementissimum motum concitat, imo in invasione febris ut plurimum sistitur, ut patet ex frigore, quo fere omnes febres incipiunt. Sed pergente irritatione sensim magis magisque concitatur motus vitalis, ita ut in vigore sit validissimus, tunc sæpius corpus plus patitur ex eo motu aucto, quam ex ipsa morbi materia. Quod igitur circa principia omnia sint Debiliora, non ita debet intelligi, ac si vellet Hipp. vires corporis circa principia sunt Debiliores, sed motus vitalis tantum non est instigatus ac in Vigore. Si ergo videas pro ratione morbi motum vitalem non satis increscere, stimulus debet addi, ut legitimo tempore per motum vitalem majorem subigatur febris materia. *Cur circa Principia omnia debiliora?*

III. Lex est perpetua in motu vitali circulatorio, ut si pars quædam stimuletur, non protinus concitet magnum motum, sed si continuetur stimulandi causa, sensim magis magisque ille motus intendatur, tandem eousque intenditur, ut si stimulandi causa non auferetur vel exstingueretur, pars ea destrueretur vehementissimo illo motu, & fieret sphacelus. Dum ad illum vigorem proritatus fuerit motus vitalis, morbi materia hac agitatione subigitur, atque ita vel tollitur vel mitigatur causa, si morbus tendat in salutem: nam nisi hoc fiat, pars ita agitata periret. Igitur circa tempus mutationis materiæ vehementissimus est motus vitalis: inde phænomena, quæ per hunc motum concitantur, hoc tempore, nempe in Vigore morbi, sunt vehementissima; non quod morbi causa tunc maxima sit, est enim tunc aliquo modo subacta, sed quia tamdiu motus vitalis fuerit instigatus. *Cur circa Vigorem vehementiora?*

IV. Post vigorem si homo convalescet, superata est morbi causa, verum omnis materia non ita est subacta & expulsa, ut nullo modo natura stimulari possit, quare ex residuo sed mitiore motus quoque vitalis cessare incipit. (2) Etiamsi omnis materia esset ablata, statim non haberetur quies. Ut si spina sit infixa carni, concitatur dolor & calor in tali parte ex irritato motu vitali, sed si tollatur spina, ita ut nulla remaneat stimulandi causa, quemadmodum in ablata palea in oculo illapsa, quæ concitavit oculi inflammationem, per aliquod tempus, tamen continuatur nimius concitatus motus, sed sensim mitescet. (3) In morborum acutorum & febrium materia stimulante, quando totius corporis vires vitæ fuere instigatæ, post tam longum motum validiorem, incipiunt quoque deficere spiritus, quare ex defectu virium debet motus minui, seu symptomata minus valentia esse. Si vero ex hac sola causa, defectu nempe spirituum, languescere incipit motus, symptomata videntur mitescere & debiliora fieri, sed fiunt maligna, id est periculosa, sed non vehementia. Si vero mitescant defectu virium, una cum stimuli subactione, sæpe materia ita subacta, quæ viribus valentibus fuisset expulsa, in corpore retinetur, vel recidivam, vel novum morbum, vel mortem creat: opus est ergo hoc tempore instigare vires vitæ, ut subacta illa materies expellatur. Hinc est, quod in fine morborum acutorum, & circa finem sæpe debeamus dare calefacientia, vinosa, spirituosa, aromatica, ut moveamus, quæ in morbi vigore prohibentur, quia tunc magis veremur mala ex nimio concitato motu, quam ex multitudine vel *Cur circa fines debiliora?*

ma-

malignitate materiæ morbi. Propterea aurea hæc eſt regula, quam præcipit in hoc Aph. Auctor, ſi conferatur ad præcedentem Aph. ut ſciamus, quieſcendum eſſe in Vigore, ſed ſæpe movendum eſſe in principiis & finibus morborum.

LIB. II. APH. XXXI.

56. A *Morbo belle comedenti, nihil proficere corpus, malum eſt.*

I. HIc Aph. maxime convenit præcedenti, (33. II.) ubi exponitur, ſi quis poſt morbum multum comedens non roboretur, verum ibidem ut ſignum proponitur hæc ſententia, nam denotat, corpus uberiore alimento uti. In hoc autem loco non ſolum refertur ad robur virium, ſed ad quantitatem quoque humorum, quare hic videndum, cur ſit malum ſignum, ſi corpus non proficit, id eſt recuperat quantitatem, & ſanum colorem humorum, poſtquam a morbo præcedente fuit liberatum, & ſatis comedit.

Convaleſcentes belle comedentes quid ſignificat?

II. Quando morbus præſens vel ſponte vel arte ſublatus fuit, propterea non ſtatim perfecta recuperata eſt ſanitas, quia noſtrum corpus per morbum fatigatum, etiamſi omnis iſtius morbi materia fuerit ablata, ſtatim non ſuperavit eam debilitatem ex morbo natam, & emendavit mutationem humoribus inductam, ſed exigit aliquod temporis ſpatium, ut dicta emendet. Hoc non ſolum in morbis, ſed etiam in exercitiis ſanorum obſervatur, qui enim a laboribus deſiſtit, aliquamdiu tamen manet laſſus & fatigatus. Ut igitur reficiantur ea mala, quæ a morbo relicta ſunt, duo præprimis requiruntur. (1) Continuo ſunt toti corpori ſuppeditanda alimenta in primis viis præparata, quæ reficere poſſunt amiſſum. (2) Illa bona humoribus circulantibus tradita, ulteriori actione humorum & virium vitæ ſunt aſſimulanda, ut reſarciant id amiſſum. Non habemus certius criterium, ex quo conſtat, num alimenta recte in primis viis præparentur, quam quod æger belle comedat, id eſt habeat famem ſatis valentem, & nullam moleſtiam ſentiat ex aſſumtis. Igitur belle comedere deſignat, primam coctionem laudabilem eſſe.

Nihil proficere cur malum?

III. Qui ita comedit, ſemperque bene elaboratum chylum adfert ſanguini, ex ratione videtur, tale corpus non ſolum ſenſim recuperaturum vires, ſed etiam reſtauraturum amiſſam quantitatem humorum & pinguedinis, ita ut ſanitatis ſplendor, quem per morbum præcedentem amiſerat, brevi recuperetur. Si vero ea bona non ſequantur, ſed maneat corpus macilentum & exhauſtum, aliquo lurido colore infectum, certiſſimum eſt eum laudabilem chylum, ſanguini traditum, non commutari in bonos humores: quare indicium eſt aliquid a morbo fuiſſe relictum, quod hanc laudabilem refectionem intercipit & invertit. Malum utique eſt videre ſigna indicantia in corpore latitare morboſum, quod bonum chylum corrumpit. Eſt etiam malum præſagium, nam quamdiu corpus non proficit, timor eſt, ne aliquis morbus ex latente cauſa ſit naſciturus. Operæ pretium eſt hic examinare cauſam, quæ facit, ut corpus nihil proficiat. Talis homo convaleſcens ſatis magnam copiam alimentorum ingerit, & quia corpus non augetur mole, neceſſe eſt, ut quoque habeat magnam evacuationem. Duæ frequentiſſimæ hujus rei cauſæ inveniuntur in convaleſcentibus. Prima eſt tanta inducta imbecillitas virium in organis hæmatopoieticis, ut non valeant bonum chylum traditum in ſanguinem alioſque noſtros ſanos humores convertere: ſed redeunt chyloſum & utile vel per urinam, quæ tunc plerumque eſt alba craſſa & copioſa, vel per alvum, quando dejectiones ſæpe obſervantur chyloſæ & ſolito copioſiores. Vidi ex hac cauſa miram faciem morborum eſſe natam, nam ſi ita diu manent valetudinarii, hoc crudum in acrimoniam ſenſim converſum plerumque aggreditur nervoſum ſtamen, quod debilitatum & hoc acre irritatum verſatiles ſæpe præbet dolores, vel miras convulſiones ſæpe in parti-

bus

bus motui vitali destinatis. Altera est relicta in humoribus putredo, quæ recipiens bonum chylum, eum in similem convertit corruptelam, hinc urina copiosa & colorata, atque sæpe spumosa, interdum tenuis, si omne chylosum liquefactum fuit; interdum vero crudo sedimento varii coloris saturata; imo sæpe tota massa manet turbida, quando materia non satis fuit liquata. Qualis est urina, talis est lympha per vasa lymphatica cutis & oculorum trajecta, nempe sanorum lympha erat candida, & sanguinis globuli rubri miscelam rosei & splendidi coloris in cute producebant, nunc vero ex chylo & humoribus bonis, si adsunt, per corruptelam generatur flavescens corruptus liquor, atque pauci sanguinis globuli rubri, unde nascitur color ex pallido flavescens, ut est color cachecticorum, cum corporis extenuatione; qualis morbus vocatur a Medicis *phthisis nervosa*, qui, nisi succurramus, hominem post longam infirmitatem tandem interimit. Non sine ratione ergo pronunciavit noster Auctor, malum esse non proficere corpus, tanquam signum latentis mali, & tanquam præsagium mali instantis, sæpe enim noster Auctor tales suo tempore observavit inde natos morbos, quales hodie in praxi quoque occurrunt.

LIB. II. APH. XXXII.

57. *Ut plurimum omnes, qui male habent, circa principia quidem bene comedentes, & nihil proficientes, ad finem rursus cibum non appetunt. Qui vero circa initia quidem cibum omnino non appetunt, postea autem bene appetunt, melius liberantur.*

I. Non consentiunt Commentatores, quodnam morbi tempus hic ab Hipp. intelligitur, nempe Morbi initium, an vero initium Convalescentiæ, quod est tempus (*Comp.* T. 53. XV.) post finem morbi. Si autem respiciamus ad præcedentem Aph. voluit Hipp. initium Convalescentiæ: in qua quoque sum sententia. Versatur enim Hipp. in descriptione appetentiæ Convalescentium, & affirmat, belle appetentes malum producere, si Convalescens inde nihil proficit. Nunc vult amplius illa mala exponere, nempe observavit in Convalescentibus valetudinariis, id est in omnibus, qui hoc tempore male habent, ad finem cibum non appetere, & inde morbum recidivasse, vel novum fuisse natum morbum. E contra observavit in initio Convalescentiæ, ægros vix cibum appetere, postea vero bene appetentes melius liberari. Quare hoc *Initium* non est morbi, sed Convalescentiæ. Hanc mutationem appetentiæ, quæ maximi momenti est in utroque tempore, nostris Commentariis explanare conabimur. *Quodnam morbi tempus intelligendum*

II. Ut homo percipiat, num Alimenti defectus sit in corpore, nobis innata est sensatio, quam famem vocamus, qua monemur corpus egere alimento, hæc igitur sensatio est naturalis, si defectu alimentorum excitatur: sed si eodem tempore, dum corpus privatum est alimento, homo non percipit hanc sensationem, morbosa est causa naturalem perceptionem, ad vitam sustentandam tam necessariam, intercipiens, vel exstinguens. Ergo Inappetentia semper agnoscit morbosam causam (vid. *Exercit.* III.) nemo enim medicorum diceret, hominem alimentis saturum laborare Inappetentia. Verum appetentia potest esse naturalis & morbosa; si enim defectus alimentorum famem excitat, naturalis est & semper laudabilis; quæ autem ex causis morbosis (*Aph.* 29. II.) concitatur, mala est. Quia vero Inappetentia semper ex morbo, fames vero ex utrisque generari potest, generaliter debemus pronunciare, Appetentiam præstantiorem esse Inappetentia, sed quæ ex morbosa fit causa, interdum pejorem esse posse. *An Appetentia vel Inappetentia præstantior?*

III. Qui Convalescentes bene appetunt, indicare causam appetitum exstinguentem esse ablatam, organa chylopoietica præparare ingesta, superius (*Aph.* 56. *In Convalescentibus.*

56. II.) exposuimus. Ergo fames in Convalescentibus ab hac causa est præstantissima. Potest autem fames in Convalescentibus duobus modis mala esse, nam quæ a morbo redit, quoniam acris quidam humor in ventriculum confluens alienam appetentiam excitat, malum potest esse signum, atque præbens occasionem plura alimenta ingerendi in corpore ex morbo debili, potest novos producere morbos, atque vires vitæ multitudine ingestorum obruere. Quare Medici est in redeunte appetentia, num ex alimentorum defectu naturali redeat, perscrutari, ne fami indulgeat, sed tollat morbosam causam non naturalem famem excitantem; & cavere in fame naturali, ne nimium ingerat (*Aph.* 33. II.) Bonum igitur est regulariter in Convalescentibus & fine morborum redire Appetentiam; sed malum potest esse signum, si redeat ex morbosa causa (vid. *Exercit.* 3. XLVIII.)

In morbis. IV. Appetentiam in morbis tam malum esse signum, eamque remorari curationem, non solum apud vulgum, sed, quod miror, multos medicos invaluit opinio, ut verear, vincere num valeam, rationibus hanc præposteram opinionem superare. Qui enim, contendunt, laborat quartana febre, si habeat appetentiam, raro sanabitur, hoc firmant multis experimentis. Existimo tamen præstantius esse in quartana & aliis morbis frui Appetentia, quam laborare Inappetentia. Quippe superius demonstravimus, famem naturalem notare organa chylopoietica valere, Inappetentiam vero semper ex morbosa causa provenire: hoc si applicetur ad regulam judicandi generalem in morbis, qua constat, quo plures functiones recedunt a naturali ordine, eo majores vel plures esse morbosas causas, atque judicium ferendum esse ex magnitudine & multitudine causarum ad sanationem & interitum vel periculum: quo enim causa morbi est major, & quo plures adsunt, eo periculosior morbus, modo singulæ sint æque valentes. Quia vero Inappetentia semper est signum causæ morbi, nunquam bonum præsagium præbere potest, sed appetitus rediens vel manens ex bona causa oriri potest, ergo tunc bonum est indicium. Potest tamen per accidens Inappetentia præstantior esse in morbis. Verbi gratia, homo corripiatur morbo, manente Appetentia, hinc plus ingerit alimentorum, quam hoc corpus ægrotans subigere posset: alius vero Inappetentia simul laborans, parum ingerit; potest homo famelicus ille ob majorem ingestionem in difficiliorem morbum incidere, quam ille qui Inappetentia laborat. Verum hic casus non destruit regulam, quod enim fit per accidens, non derogat regulæ generali; ita optimum sanitatis statum per accidens valemus in deteriorem commutare. Ut si quis perfecte sanus in aquam prolabens moritur, præstantius fuisset ægrotare; quia in lecto decumbens spem habet sanationis. Altera difficultas videtur majoris momenti: potest Appetitus ex majore causa morbosa generari, quam Inappetentia, & inde periculosior esse. Hoc fateor, sed potest etiam ex minore causa morbosa generari; quare judicandum est in morbosa Fame & Inappetentia, quænam harum causarum sit major, & inde, non vero ex sola fame, vel Inappetentia, ferendum est judicium.

Cur appetentes ut plurimum ad finem non appetunt? V. Antequam hanc mirabilem observationem aggredimur, appetentes in principio Convalescentiæ ut plurimum ad finem Inappetentia afficiuntur, status quæstionis ad mentem Hippocratis bene capi debet. Hippocrates proponit morbi præcedentis finem, atque ita initium Convalescentiæ, quo tempore æger se *male habet*, id est, liberatus quidem est a symptomatibus præcedentis morbi, sed manet adhucdum admodum debilis, neque rediit naturalis corporis color, adeoque non ita ut antea est morbo pressus, sed tamen est valetudinarius, multum adhuc distans a perfecta sanitate. In tali homine dicit, si appetitus viget, & bene comedit, verum dein non reficitur corpus, plerumque, ergo non semper, ad finem rursus non appetit. Hanc veram esse sententiam, experimentis & rationibus firmari potest. Talis Convalescens luctatur corpore debili & effœtis humoribus, si tamen viget chylificationis organum, bonum quidem præparat chylum, sed is circulantibus effœtis

&

& corruptus mistus tandem quoque in similem putrilaginem convertitur, aut plus ingerit fame monitus, quam sanguificationis organum subigere valet, quod abundans in corruptelam convertitur; denique vigens appetitus ex aliena causa in Convalescentibus, tam in primis quam reliquis viis corruptelam parit ex assumto nutrimento, in tribus his casibus putrefactum tandem ad ventriculum quoque delatum omnem appetitum exstinguit. Verum si ex bona causa Convalescens appetit, non nimis ingerit, & sanguificationis organum non nimis debile, appetentia manebit, & talis æger brevi tempore recuperabit vires, naturalem corporis colorem & incrementum. Hinc plerumque ad finem venientes cibum non appetunt, sed non semper, ut ex allegatis mutationibus constat.

VI. Alimenta in duabus præprimis officinis sunt elaboranda, antequam in bonos nostros humores convertuntur, nempe in organo Chylopoietico & Hæmatopoietico. Si nullum sit vitium in Convalescentibus relictum, quod impediret chyli commutationem in bonum sanguinem, potest tamen talis homo sanitatem recuperare, etiamsi in primis viis minus perfecta absolvitur chyli confectio: nam sæpe homines ceteroquin sani vivunt, qui tamen longo tempore defectu coctionis ventriculi & Inappetentia laborarunt, quoniam vitium in primis viis productum, deinceps in circulante organo emendatur. At minore temporis intervallo restauratæ fuissent vires, si quoque organum chylificationis valuisset, quare multi medici stomachum habent pro scaturigine multorum morborum. Si vero ex signis constat, circulatorium organum valere, sed Chylificationis debile esse, verum sensim ejus actionem roborari, certum est omne malum tandem superatum iri. Hoc constat ex recensitis ab Auctore signis, nam valens est organum circulatorium, si æger laborans inappetentia post morbum, sensim ad naturalem appetitum redeat. Si vero una cum Inappetentia non valeret Circulationis organum, appetitus sensim non rediret, quia mali & corrupti humores continuo ad ventriculum delati omnem appetentiam exstinguerent.

Qui postea bene appetunt melius liberantur.

VII. Ex his quæ disputavimus non potest concludi, melius esse, ut æger Convalescens inappetentia laboret, quam ut vigeat appetitus, ut quidam ex dictis Hippocratis colligere voluere, quia dicit, melius liberantur, qui circa initia cibum omnino non appetunt, postea autem bene appetunt. Sed propterea melius liberantur, quia in iis, qui sensim appetitum amittunt, designatur, materiem morbi augeri, & vires vitæ debilitari. Verum quibus sensim redit appetitus, signum est, morbum minui, & vires augeri. Ergo ipsa appetentia est bonum semper signum, nam nisi rediret in eo, qui circa initia inappetentia laboravit, non facile liberaretur a morbo. Quare non ita in hoc Aphor. attendendum ad Appetentiam vel Inappetentiam, sed ad commutationem horum, tanquam signa indicantia augmentum vel decrementum malorum; melius enim est ut in initiis Convalescentiæ mala adsint signa, quæ sensim in meliora cummutantur, ut est appetitus post inappetentiam, quam quod post bona signa sequantur mala, ut post naturalem famem si fiat inappetentia.

Conclusio.

LIB. II. APH. XXXIII.

58. *In omni morbo mente valere, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum est: contrarium vero, malum.*

I. Ex omnibus partibus & actionibus in morbis non solum debet medicus petere indicia boni & mali, verum etiam ex mentis operationibus & affectionibus, adeo ut nihil relinquatur in toto homine, quin aliquid tribuat ad cognitionem & prædictionem formandam. Noster itaque Auctor ex Mentis obser-

Mens præbet signa in morbis.

ſervatione generalem ſuggerit in morbis regulam. (1) Bonum eſſe in quovis morbo mente valere, contrarium vero malum. (2) Bonum, mentem ſe bene habere ad ea, quæ offeruntur, ſed contrarium, malum.

Mentem valere in morbis, bonum.

II. Experimur omnes etiam ſani Mentem omni tempore non æque valere; uno tempore conceptus formatur facilius quam alio tempore, atque ſæpe cum corporis debilitate mentis actiones debilitantur. Non tamen cum omni virium imbecillitate minuitur mentis actio in ratiocinando, reminiſcendo, & percipiendo, quia non omnia corporis vitia æquali modo menti conſentiunt. Mens tunc dicitur in nobis valere, ſi ſit promta in ſenſibus internis exercendis; non facile turbatur per ſenſus externos; neque aliena imaginatur in ſenſibus internis, neque alio modo percipit per organa ſentientia, quam naturalis fit per res externas perceptio. Igitur ſi in morbis ita valet mens, indicium eſt, ſtamen nervoſum, & Cerebrum non agitari a vigente morbo, atque ſufficientem eſſe in corpore ſpirituum copiam atque æquabilem fluxum. Ergo pars ſane princeps eſt illibata in noſtro corpore; quia his partibus affectis mens non manet valida, aut debilitatur, aut aberrat, vel non percipit, ut ſi æger non ſentiat dolorem (*Aph.* 31. V.) Quæ omnia mala præbent indicia, quoniam ex numero majore functionum depravatarum deducimus morbi magnitudinem & periculum, atque ex paucis mutatis ſalutem.

Mentem ſe bene habere ad ea quæ offeruntur, bonum.

III. Quid ſit intelligendum per *Mentem ſe bene habere ad ea, quæ offeruntur*, non tam liquide conſtat, & niſi planius exponatur, nullam in obſervationibus morborum præbebit utilitatem, res enim, non verba ſunt in ægrotantibus obſervanda, quod ſi nullus intelligat rem his verbis deſignatam, ipſa verba nihil valebunt. Offeruntur autem ægro alimenta & medicamenta, mens debet ſe bene habere ad ea. At ſe bene habet, ſi in alimentis eundem ſaporem, & odorem percipit, ut antea dum erat ſanus, ſi eadem quoque expetit, ſeu habet appetentiam: verum ſi alienum odorem, vel ſaporem in iis percipit, aut ſi ad aſpectum corripiatur faſtidio, mens ſe bene non habet ad alimenta, quæ offeruntur, & hoc erit malum ſignum. Nam alienati in nobis humores alienum odorem & ſaporem, dum capimus cibum, præbent, quando non accuſant ægri humores corruptos, ſed oblata alimenta, quia neſciunt iſtos odores & ſapores alienos ex cauſa in nobis latente generari. Igitur bonum eſt, mentem ſe bene habere ad ea, quæ offeruntur, quia deſignatur alienis humoribus non affici organa ſentientia; ſed malum eſt indicium ſi mens ſe bene non habet, quoniam corruptorum vel alienatorum humorum præſentiam declarat. In medicamentis quoque hoc obſervari poteſt, ſi enim æger ab omnibus medicamentis abhorret, vix valet medicus quidquam præſtare: ſi vero præter conſuetudinem abhorret, idem eſt de medicamentis ſentiendum, quod de alimentis monuimus.

LIB. II. APH. XXXIV.

59. *IN morbis minus periclitantur, quorum naturæ, & ætati, & habitui, & tempori magis ſimilis fuerit morbus, quam in quibus horum nulli fuerit ſimilis.*

Senſus.

I. SI duo ſunt homines ſimili morbo laborantes, & iiſdem atque æque gravibus ſymptomatibus preſſi, de his præcipit, cui naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori non reſpondet talis morbus, propterea ille verſatur in majore periculo, nondum tamen vult difficilius curari poſſe & diutius durare, quare in hoc loco ſolummodo attendit ad periculum. Fundamentum omnium ponitur in magnitudine cauſæ, quia ad ſimilem morbum producendum in contrariis his major debet eſſe morbi cauſa, quam in alio homine, cujus naturæ &c. morbus eſt ſimilis. Hanc comparationem perſequemur in ſingulis.

II.

II. Per naturam hoc loco intelligit Hipp. Temperiem humidam, siccam, calidam, frigidam, biliosam &c. Sensus igitur est, morbus frigidus in frigida temperie est minus periculosus quam in temperie calida, quoniam ex minima causa frigiditatem inferente generari potest talis morbus; verum magna requireretur causa, quæ potuisset in calido temperamento producere morbum frigidum. Ut si homo temperamenti frigidi & humidi corripiatur febre ardente æquali calore vexante, ac in homine temperamenti calidi, certe prior in majore versaretur periculo. Si enim hydropicus febre calida corripitur, plerumque moritur. *Periculum ex dissimilitudine naturæ.*

III. Certis ætatis temporibus quidam fiunt morbi, qui in reliqua ætate rarius observantur, ut Variolæ & Convulsiones pueris frequentiora; juvenibus Hæmorrhagiæ; senibus morbi Catarrhosi & Pituitosi: hi morbi si conspiciuntur in alia ætate, propterea censentur periculosiores. Si enim æqualis numerus adultorum vel senum laboraret variolis, quam est numerus puerorum, pauciores pueri e variolis perirent, quare adulti semper ita timent si variolis corripiantur, dum vero idem morbus censeatur levis, seu non admodum periculosus in pueris: atque Epilepsia puerorum sæpe fit, & rarius interimit; in adultis autem raro, sed periculosior Convulsio. In Juvenibus frequens fit hæmorrhagia, sed non periculosa; in senibus autem semper periculosior observatur, quia senes non facile valent amissum sanguinem restaurare, & non nisi ex valida causa in hæmorrhagiam incidunt. Obstare tamen videtur Hæmoptoen Juvenibus periculosiorem esse, quam adultioribus; hoc autem fit per accidens, quia juvenis in hæmorrhagiam pronus, iterata hæmoptoe tandem pulmonis ulcus contrahit, sed in reliquis speciebus non est majus periculum, morbus Catarrhosus & Pituitosus sæpe corripit senem, & diu durare solet, verum ille morbus æque gravis in Juvene majoris esset periculi. Quare generaliter hæc observatio potest admitti, interdum tamen contrarium experimur in quibusdam. *Ex dissimilitudine ætatis.*

IV. Ad Habitum corporis referre possumus Gracile, Obesum, Robustum, & Debile corpus. Si corpus Gracile verbi gratia corripitur hydrope vel œdemate, ille morbus periculosior erit, quam si in corpore obeso pedes tument; si vero obesus admodum extenuatur per phthisim nervosam, illa extenuatio majoris erit periculi, quam similis extenuatio in homine gracili. Ita virium debilitas in fœminis, & qui ex natura sunt debiles; sed si homo robustus ita debilitatur, ut non plus valeat quam fœmina imbecilla, certe majus periculum erit in Viro, quam fœmina. *Ex dissimilitudine Habitus.*

V. Hoc etiam in anni Temporibus observatur, si quis hyeme corripitur febre ardente, aut æstate affligitur tanto tumore hydropico ac inversis istis temporibus, majus periculum subesset. Qui autem autumno corripitur febre quartana, illa erit periculosior & obstinatius resistens, quam si aggreditur vernali tempore. Quare hæc regula non tam universalis est admittenda, ut nullam patiatur exceptionem; interim tamen ad generalem prognosin statuendam multum valet, ut ex allatis exemplis constat. *Ex Dissimilitudine Temporis.*

LIB. II. APH. XXXV.

60. *IN omnibus morbis, quæ partes ad umbilicum & imum ventrem sunt, crassitudinem habere, melius est. Valde autem tenue & eliquatas ipsas habere, malum. Periculosum vero illud est, etiam ad infernas purgationes.*

I. NUlla est in nostro corpore pars externa, quin possit sua præbere indicia in morbis, sed quia similia phænomena in partibus variis non suppeditant eadem indicia, cum subjacentia viscera in suo usu maxime differant, inde si quadam

dam in parte observantur phænomena, ex Anatomicis sciendum est, quænam viscera tali sub parte externa detecta jaceant: atque inde in quadam parte latissima subdivisio est facienda, ut finitis nominibus semper aliquam portionem istius partis latissimæ indicemus, & nunquam aliam.

Umbilicalis regio. II. Duas assignat partes Auctor, nempe ad Umbilicum & Imum ventrem. Cicatrix funiculi umbilicalis fœtus, quæ nunquam cum ætate eluitur, sed semper visibilem foveam circa centrum abdominis relinquit, ita omnibus nota est, ut non indigeat loci indicatione, verum medici ambitum circularem ad tres vel quatuor pollices ab umbilico illo vocant Regionem Umbilicalem. Pars supra regionem umbilicalem usque ad pectus, media inter hypochondria vocatur Præcordia, quia subtus hæret os ventriculi superius, quod Cardian vocant. Partes autem ab utroque latere regionis umbilicalis dicuntur mollitudo laterum. Sed pars inferior a regione umbilicali ad pubem Hipp. ἦτρον vocatur, Latinis Sumen & Aqualiculus audit. Omnes autem hæ partes simul uno nomine dicuntur Abdomen. *Sumen.*

Regionis umbilicalis & Suminis contenta. III. Quia scopus est per signa externa statum viscerum latentium rimari, non est opus morbos externos in integumentis communibus vel musculis abdominis exagitare, aut qui ad peritonæum pertinent. Sub Regione umbilicali hærent Tenuia intestina, atque Omentum; possumus igitur ex indiciis circa regionem umbilicalem dignoscere, num partes magis minusve tumeant. In Sumine hærent etiam intestina tenuia, & interdum Omentum; vesica autem urinaria ultra modum extensa hoc quoque in loco hærere potest, sed tunc illa signa potius ad pudenda referuntur. At Uterus in gravidis multa quoque signa in his locis præbere potest. Hipp. autem cum dicat in omnibus morbis, gravidarum observationes in his locis non vult proferre. Quare quæ signa hic traduntur, solummodo adducuntur ad cognitionem Omenti, & Intestinorum tenuium.

Crassitudinem habere, melius est. IV. Nihil melius est in morbis, quam ut partes naturalem magnitudinem servent, nisi quod pro ratione morbi corpus simul aliquo modo extenuetur (vid. *Aph.* 53.) quod etiam de his partibus intelligendum est, quare hic Aphorismus præcedenti obstare videtur: verum in hoc loco adstruit, utrumque malum esse ultra modum Crassitudinem & Extenuationem in his partibus observare, at melius esse ex his si adsit Crassitudo, quam Eliquatio. Crassitudinem in Regione umbilicali & Sumine ex iis, quæ disputavimus, constat provenire a mole aucta Omenti, Intestinorum tenuium, Mesenterii, vel impletione quadam in cavo ventris: talis fit impletio ex Pituita, vel Lympha, aut Crudis collectis in intestinis. Omnes autem illi morbi non sunt curatu admodum difficiles, quoniam resolventibus & evacuantibus facile minuitur talis tumor.

Tenuis & eliquata, pejus. V. Si vero pinguedo fuerit consumta Omenti, Mesenterii & Intestinorum, quando anterior pars admodum gracilescit, signum igitur est morbum abire in putredinem, qua liquescit omnis illa pinguedo; ille autem morbus est curatu admodum difficilis. Hæc comparatio reduci potest ad duplicem morbi exitum, vel in hydropem, vel putredinem circa hanc partem, sed quia collectio pituitæ facilius evacuari potest, & recuperatis viribus non facile redit; verum putredo difficile emendari potest, hæc observatio magni non solum momenti est ad prædicendum, sed etiam ad formandam indicationem curativam, num debeamus uti evacuantibus, & dein roborantibus, num vero antisepticis sit aggredienda curatio.

Vetant purgare. VI. Sensus ex Hippocratis textu dubius est, num purgationes ad infernas partes periculosæ sint in Crassitudine vel Extenuatione. Qui vero præcedentia a nobis proposita perspexit, huic nullum dubium remanere potest, quin sensus hic respiciat ad tenues & eliquatas partes, quia in laticis vel crudorum collectione conducit contenta ea evacuare; sed si putrefacta purgantibus adgredimur, nimis, quam æger ferre potest, evacuabitur.

LIB.

L I B. II. A P H. XXXVI.

61. *QUi ſana habent corpora, pharmacis purgati cito exſolvuntur, ut & qui pravo utuntur cibo.*

I. VIres in corpore ſano debilitantur, ſi boni humores, qui ſpiritibus materiem debebant ſuppeditare, auferantur e corpore; vel ſi ſuppeditetur humor ſpiritibus producendis ineptus: quia, ut corpus maneat robuſtum, requiritur ſufficiens bonorum ſpirituum influxus. Duas propterea cauſas adducit Auctor, nempe Purgans auferens bonum, & Cibum pravum aliena ſuppeditantem. Quia vero Purgans eſt in frequenti uſu ad præcavendos morbos in ſanis, & in Convaleſcentibus, ut corpora ad perfectam ſanitatem reducantur, atque præveniatur recidiva, operæ pretium erit hanc ſententiam penitius perſcrutari.

II. Purgantia præprimis Veterum validiſſima magnam quantitatem liquorum per anum evacuare, omnibus conſtat: ſi ponamus hominem perfecte ſanum, is pauca continet in cavo inteſtinorum, quæ quotidie nomine dejectionis vel fæcum ejiciuntur; ſi tali in homine ſuſcitetur tam copioſa evacuatio per purgans, prima vice plerumque inteſtinorum contenta emittuntur, deinceps vero reliqui humores, qui in inteſtina confluere poſſunt, illi poſſunt eſſe boni & mali, verum quia ſupponitur corpus ſanum, ergo nullum habens in corpore vitioſum humorem, id, quod deinceps evacuat ex bonis humoribus, qui corporis actionibus inſervire debebant, detrahitur: quare corpus bono & utili humore privatum debilitatur. *Purgans cito exſolvit.*

III. Exiſtimant autem multi, corpora ſana multas tamen quiſquilias & impuros in corpore habere humores, qui per purgans ſunt deſpumandi & depurandi; hinc præcipiunt aliquoties alvum ducere conducere ad ſanitatem conſervandam, quare, niſi quis vernali tempore utatur potione majali purgante, æſtate non potuiſſet vivere ſanus. Nimis audax autem videbitur hanc abrogare laudabilem conſuetudinem, & tamen, ſi ſequimur noſtrum Auctorem, purgans in ſanis corporibus eſſet abrogandum, nam præcipit, corpora ſana purgante cito exſolvi, id eſt debilitari, aut in animi deliquium incidere, qualia mala producere non licet medico. Inſtare poſſunt, theoriam hodiernorum meliora docere, tunc temporis arcanum deſpumationis & depurationis non ſatis cognitum fuiſſe, veteres enim latuiſſe doctrinam chylificationis. At vero iſtud arcanum adhucdum latet, nulla fit in inteſtinis deſpumatio aut depuratio, qualem ſtatuunt; Inteſtina enim conſtituunt organum præparatorium, & qui humores in inteſtina confluunt, non ſunt inutiles excrementitii, ſed boni & agentes eo confluunt, ſaliva, ſuccus pancreaticus, & bilis, ut abſolvatur alimentorum concoctio & præparatio: quæ autem actione hac non poſſunt aſſimulari, tanquam inutilia poſtea rejiciuntur una cum humoribus iſtis, qui agendo inutiles fuere facti. Ergo inteſtina non ſunt organa, malos humores ex bonis ſeparantia, quando aliquod vitium hæret in maſſa circulante, organa enim liquorem ducentia, quæ annumerata ſunt, ſecernunt bonos & utiles humores. Nemo igitur ſtatuet, credo, ex dato purgante ita immutari naturam hepatis & pancreatis, ut nunc tantum non ſecernerent inutiles humores, & alias utiles: quare pro certo admitti poteſt in ſanis corporibus per purgantia educi bonos humores, qui debuiſſent in corpore manere; & propterea & experientia & effato Auctoris non eſt tutum corpora ſana valida purgante debilitare. Non tamen ſtatuo nunquam purgandum eſſe, imo vero ſæpe conducit, ſed hic ſolummodo cum auctore noſtro corpora ſana a purgantibus debilitari, & hoc non conducere. *An Purgans depurat?*

IV.

Cibus pravus exsolvit. IV. Qui comedit cibum nutritioni ineptum, vel qui solutus actione nostri corporis alienum suppeditat humorem, corpus duobus modis debilitatur, primo quia non suppeditatur materia, ex qua boni spiritus possunt formari, & dein alienus humor circulantibus mistus naturam spirituum atque aliorum quoque humorum invertit, quare tale corpus defectu bonorum laborat, sed scatet crudis & alienis.

LIB. II. APH. XXXVII.

62. **Q***Ui bene valent corpore, purgatu sunt difficiles.*

I. NOn omnes Interpretes verba φαρμακεύεσθαι ἐργώδεες, eodem modo exponunt, quidam enim interpretantur *Difficulter ferunt medicationes*, qui sensus magis conveniens est, ut infra constabit, quam ille, quem secutus sum in Editione *ab Almeloveen*. Egerat enim Hipp. in præcedente de malis ex purgatione per alvum & pravo cibo in corpore sano provenientibus: hanc nunc observationem applicare vult ad reliquas medicationes quascumque in sanis corporibus, adstruens *Corpora sana Medicationes ægre & moleste ferre*. Præcipuas itaque Medicationes in sanis corporibus delibabimus, ut pateat, num multi bene agant in sanitate conservanda medicationibus uti, ut est Sanguinis missio, Alvi ductio, Diureticum, Sudoriferum, Diæta rigidissima.

Sanis an conveniat sanguinis missio? II. Quid sit sanitas alio loco (*Aph.* 3. II.) exponitur, solummodo respectiva sanitas ad Medicationes sequentes est proponenda. Respectu sanguinis missionis id corpus est sanum, in quo æquilibrium est inter sanguinis quantitatem & actiones moventes; quoties enim supponitur sanguinis major abundantia, quæ tolli potest venæ sectione; non ponitur casus in corpore sano, nam qui laborat æquilibrio destructo, non est sanus. Quam primum vero detrahitur sanguis, ipsa Medicatione destruitur æquilibrium, atqui æquilibrium destruere non conducit, ergo sanguinis missio erat omittenda, ut servetur æquilibrium. Multi tamen contendunt, saluberrimum esse auxilium Vere mittere sanguinem; hoc etiam ex Hippocratis *Aph.* 3. constat, ubi præcipit: *Horum igitur causa bonum habitum solvere confert haud cunctanter.* Ad eum autem locum observavimus, nisi Hipp. intelligat nimiam humorum abundantiam, sanguinis evacuationem non conducere. Sed quia in hoc loco vetat omnem Medicationem in *Corpore sano*, sed *Aph.* 3. citat *Bonum habitum*; existimo his verbis non esse eundem sensum adscribendum, sed Bonum habitum referendum esse ad plethoram, quando hic Aphorismus non est oppositus alteri. Vere autem salubriter venam secari ad conservandam sanitatem constans est observatio, & tamen non obstat huic sententiæ; præcipit enim Auctor sanis corporibus non conducere, ceteris in eodem statu manentibus; si quis contendit Vere ad sauitatem conservandam egregium esse auxilium, quia calor æstivus sequens tantam humoris copiam nequit ferre, veram habuit observationem, in qua aliquid mutatur, ob quam mutationem, quam exspecto, instituebatur sanguinis diminutio. Si sit licitum addere aliquam mutationem, ut inde probetur sanguinis missionis abusus, eligerem Autumnum, quando exspecto frigus, tunc frigus superveniens post venæ sectionem multa mala induceret: quare nulla tam salubris, aut vix ulla damnosa regula potest proferri, quin valeam per accidens facere exceptionem. V. G. Vulnus semper malum potest bonum esse, si fiat in homine plethorico, ut ita tollatur illa abundantia, quæ multa mala induxit, si homo per vulnus non evacuaverat illam abundantiam. Aut si vulnus aperuit abscessum latentem casu. Verum tales exceptiones non derogant regulæ generali.

Alvi ductio. III. Quia superius (*Aph.* 61. II.) demonstravimus, Purgans exsolvere corpus sa-

ſanum, ad ſanitatem conſervandam conducere nequit. Ratio erat, quia bonos humores educebat; forſan ipſi ſpiritus quoque eliminantur, quia invenimus in majore confluxu humorum ad ventriculum & inteſtina facilius fieri animi deliquium, quam ut poſſimus judicare, eam Debilitatem, Vertiginem, Scotomiam, & Syncopen fieri poſſe ex diminuta quantitate totius maſſæ. Anatomici docent, ad inteſtina multo majorem copiam nervorum ferri, quam ad ſenſum & motum Inteſtinorum videtur requiri, alia enim pars corporis magis movenda, & acutiori ſenſu prædita paucioribus gaudet nervis; quare mihi veriſimile videtur, in ſtatu ſano ſpiritus per hos nervos allatos reduci vaſis lymphaticis meſenterii, & effuſos in cavum inteſtinorum, reſorberi vaſis lacteis, & ita tradi circulantibus, ut præbeant materiem novis ſpiritibus producendis. Verum ſi concitetur alvi fluxus per validum purgans, ut Veteres facere ſolebant, credibile eſt iſtos effuſos ſpiritus e corpore eliminari, reliquos in inteſtina exonerari, ut ita hujus materiæ defectus generetur: atque quia verſus omnem partem ſtimulatam major copia ſpirituum derivatur, non erit ſine ratione credere, ad inteſtina purgante agitata tantam copiam ſpirituum ferri, ut reliquæ partes iſtis privatæ langueant, unde dicta ſymptomata facile fieri poſſunt, quæ ſpirituum defectum arguunt. An tamen ſanis corporibus nunquam dandum purgans, cum multi medici ad præſervandos morbos ita extollant purgantia, & fere omnem curationem a Purgante inchoent? Imo vero Purgantia eodem modo ut Sanguinis miſſio prodeſſe poſſunt, aut quando inteſtina impuritatibus ſcatent. Verum prior caſus non facit exceptionem, ut monuimus, & alter caſus eſt morbus, quare non derogat huic regulæ.

IV. Quæ adductæ ſunt rationes in Sanguinis miſſione, bonum humorem evacuari in Alvi ductione, inteſtina non eſſe organa depuratoria maſſam circulantem, eæ non poſſunt Renibus applicari; ſunt enim organa inutiles humores a tota maſſa ſecernentia & eliminantia e corpore, itaque quo perfectior fit ſeparatio, & ut loquuntur, deſpumatio, eo perfectior ſanitas: imo addi poteſt, noſtrum corpus ſanum ſua actione ſemper generare inutiles humores; quare perfecta depuratio, quæ fit per Diuretica, nunquam damnum inferre poteſt, inde tutum videtur Diureticis uti ad conſervandam ſanitatem. Qui ita libere cum indoctis ratiocinatur, nihil videtur opponi poſſe ad firmandam noſtri Auctoris ſententiam, qui Diuretica quoque interdicit. Videamus igitur, quid aſſumitur in hac ſententia. Adſtruunt, Diureticis perfectam fieri depurationem, qualis non fit in ſanis, ſed ſi corpus ſanum non ſecernit omne inutile, ut egeat adjutore, non eſt ſanum; ergo qui per Diuretica conſervant ſanitatem, non ratiocinantur de corpore ſano, ſed ægrotante & debilitato, quod non valet omne inutile ſeparare & eliminare, ergo inde non conſtat ſanis conducere. Diuretica duplicia ſunt, quæ quantitate ingeſta copioſiorem urinam ſuppeditant, vel quæ ſua ſpecifica virtute urinæ ſecretionem promovent. Aquæ tepidæ potum augere urinæ ſecretionem, nemo neſcit; verum corpus ſanum emittebat omne inutile per urinam, ergo poſt potionem plus evacuare nequit, niſi potio plura inutilia faciat, ſed hoc non conducit: neque ſtatui poteſt, nimia potatione aquæ corpus perfectiorem ſanitatem acquirere, cum perfecta erat, antequam ingerebatur aqua; verum contrarium eſt verendum, illa enim nimia potatio, ut omne nimium, morbum producet. Quæ ſpecifica virtute urinam fundunt, quia plus inutile non eſt in corpore, quam evacuatur, in ſanis, ergo ipſum Diureticum plus educere nequit, ſed quod evacuatur, eſt ex utilibus humoribus. Huic tamen obſtare videtur, Renes ſolos humores inutiles ſegregare, utiles relinquere, ergo majore evacuatione ſolos inutiles evacuari. Veritatem profert hæc objectio, modo maneat ſanitas, Renes inutiles duntaxat ſecernere liquores, at renes inſtigati validioribus Diureticis, tam bonos, quam malos tranſmittunt liquores: forſan, ut monuimus de Inteſtinis ex magna

Diureticum.

copia nervorum, qui tribuuntur Renibus, multi quoque spiritus eliminantur, si fiat per Diuretica ad Renes major determinatio; unde facile intelligimus, quamobrem ex Diureticorum abusu nascitur vertigo, temulentia, animi deliquium, & alii morbi defectum spirituum arguentes.

Sudoriferum & Diaphoreticum. V. Quæ de Diureticis dicta sunt, ad sudorifera quoque applicari possunt. Accedit, quod Sudor semper sit ex causa violenta (vid. *Persp.* 180.) & sanis non necessarius, (vid. *Persp.* Cap. 15. II.) Atque corpus sanum satis largam Perspirationem habet, quam si augeas Diaphoreticis, exspectamus morbos ex aucta Perspiratione (vid. *Persp.* Cap. 13. XIV. & *Persp.* Cap. 3. VI.)

Diæta rigidissima. VI. Quid sentiendum sit de Diæta rigidissima & jejunio in sanis hominibus, quia supra (*Aph.* 4. V. & *Aph.* 5. V.) egimus, non erit opus repetere.

LIB. II. APH. XXXVIII.

63. *Paulo deterior & potus, & cibus, jucundior autem eligendus potius, quam meliores quidem, sed ingratiores.*

I. Duo genera alimentorum hic proponit Auctor, quæ sanis & ægris dari possunt, nempe grata & salubria: quænam vero ex his sunt præferenda, an grata & minus salubria, (nam quæ omnino mala sunt, & non sunt esui hic non accipiuntur;) vel ingrata & salubriora, hic etiam nolit talia, quæ propter ingratum saporem, vel odorem sunt abominabilia. Concludit Jucundiora eligenda esse, etiamsi sint paulo deteriora. Ergo antequam hæc conclusio vel probari vel refutari potest, examinandum venit, quo sensu Deteriora & Meliora, atque Jucundiora & Ingratiora sunt capienda.

Deteriora & meliora alimenta. II. Cibus & potus melior & deterior dicitur vel per experientiam vel ex ratione aut potius opinione. Si sit aliquod genus alimenti, quod omnibus fere hominibus sanis male cedit, ut aggravet ventriculum, febriculam, anxietatem, cardialgiam & similia producit. Alterum genus est quod nullam molestiam hominibus sanis infert, sed quod medici tamen existimant pravi nutrimenti esse, ut sunt quædam genera avium, piscium, quadrupedum, quæ deteriora a multis censentur. Idem quoque in Ægrotis, quædam alimenta, ut pinguia, sale & fumo condita, quæ dum comeduntur, morbum aggravant; alia vero facile subiguntur, ut tenuia, macra, ptisana. Sed ex medicorum sententia interdum fructus horæi, farinosa, flatulenta inter deteriora numerantur; unus laudat multam potationem vel aquæ, vel vini, vel cerevisiæ, vel decocti alicujus; alter vero imperat abstinentiam. Quare communi consensu inter Medicos non constat, quænam semper sint Meliora, aut Deteriora; atque quod in uno morbo est optimum, in altero est pessimum, ut medicus habita ratione morbi judicare deinceps debeat, quid sit melius & deterius.

Jucunda & Ingrata. III. Quod alimenta sint grata vel ingrata, id a perceptione assumentium dependet, quæ his sunt suavia, aliis sunt abominabilia, imo in eodem homine ætate diversa observatur diversitas. Dulcia enim pueris, amara adultis magis placent; & gravidæ sæpe quædam summo desiderio appetunt, quæ postea fastidiunt. Ægri etiam sæpe fiunt siticulosi, qui antea moderata copia potionis erant contenti. Si observamus animalia, hæc norunt varia genera alimentorum eligere, & reliqua repudiare, instinctu naturali instigata: nos autem ratione magis ducti vix obtemperamus instinctui naturali, sed ducimur ratione, ut comedamus quæ ex ratione censentur grata, quasi in nobis nullus esset naturalis instinctus. Experimur tamen nos ea perceptione non omnino privatos esse, sed minus vigere quam in animalibus. Qui enim assumit, quæ ipsi sunt grata, ea facilius fert quam ingrata,

ta, quamvis in ceteris hominibus constat, illa huic homini ingrata facilioris esse concoctionis; potest ergo gratum & ingratum aliquid facere ad faciliorem & difficiliorem digestionem.

IV. Si nunc comparamus jucunda cum melioribus alimentis, facile erit dijudicare, quænam generaliter sunt præferenda. Jucunda habent instinctum naturalem, seu aliquod desiderium in assumente, quam ob rem sunt grata, hoc desiderium valet, etiamsi alimentum sit concoctu difficile, ut tamen in tali homine bene cedat. Meliora autem talia non sunt omni tempore, & in quovis morbo, vinum conducit seni, non vero juveni, aquæ potus egregium auxilium in ardentibus, & hydropem auget; cibus durior conducit robustis, sed mollior debilibus. Ergo ex ratione nostra debemus judicare, quænam sint meliora. Verum nostrum ratiocinium quia non valet omnia minutissima perpendere, & semper meliora eligere; itaque tutius erit cedere desiderio assumentis, & non tam obstinate ægris resistere, si hoc vel istud genus cibi, vel potionis appetant avidissime. Sed quemadmodum fit in nimium esurientibus & sitientibus, qui ex nimia ingestione læduntur, modus est servandus. *An Jucunda melioribus præstantiora?*

V. Quæ disputavimus de jucundis & melioribus, sine multa mutatione ad hanc quæstionem solvendam facile applicari possunt, quare ulteriore sermone hanc quæstionem non persequar. Hipp. igitur in hoc Aph. non parum perstringit istos, qui semper ex ratione, sive sit vera, sive falsa, certum genus cibi & potionis ægris imperant, nolentes unquam vel minimam licentiam in victu decumbentibus concedere, quare sæpe audiunt, medice vivere pessime vivere. Etiamsi experiantur, ægros contra opinionem medicorum assumsisse cibum vel potum, in quem summo desiderio flagrabant, sanitatem recuperasse iisdem, tamen non desistunt obnixe in aliis ægris semel susceptam opinionem tueri. Qui vero Hippocratica medicina instructus est, didicit temperatius cum ægris agere, sæpe concedere ægris grata, etiamsi ex ratione minus salubria videantur. *An Ingrata deterioribus magis noxia?*

LIB. II. APH. XXXIX.

64. *Senes ut plurimum quidem juvenibus minus ægrotant. Quicumque vero ipsis morbi fiunt diuturni, plerumque commoriuntur.*

I. Non semper idem tempus ætatis vocabulo senectutis, & juventutis apud medicos intelligitur, cum terminos ætatis, ut hic fit, per senectutem & juventutem exprimunt, non intelligunt finitum ætatis tempus, quod senectuti adscribitur, sed a 40 anno ætatis, donec corpus ex decrepita senectute languescere incipit, inde in sequente Aph. assignat valde senes. Per Juvenes omne spatium vitæ a perfecto incremento corporis ad dictum tempus ætatis intelligit; ergo quæstio ita potest poni, an homines intra 20 & 40 ætatis annum frequentius ægrotent, quam inter 40 & 60 annum ætatis. *Senum & juvenum ætas.*

II. Num Hippocr. in hoc loco intelligat omnes morbos, an vero solos acutos, quia postea assignat in senibus Morbos Diuturnos, non consentiunt Commentatores. Videtur autem mihi, Hipp. omnes intelligere morbos tam Chronicos quam Acutos, quia passim, si vult intelligendos acutos morbos, scribit in Acutis. Voluit autem in hoc loco comparationem omnium morborum facere ex ætate, sed insuper adjungere, quod si seniores morbo Diurno corripiantur, plerumque istos perdurare usque ad mortem. Quæ sententia seorsim est exponenda.

III. Qui existimat experientia probari posse plures juvenes ægrotare quam senes, facile falletur, si calculum faciat ex numero ægrotantium vel in propria Pra- *An juvenes frequentius*

quam senes ægrotent? xi vel in observatoribus, qui ætatis tempus, ut fere semper fit, adjecerunt. Communi illo calculo multo plures ægrotabunt inter 20 & 40 ætatis annum, quam inter 40 & 60. Sed inde non constat, juvenes ut plurimum frequentius ægrotare, nam numerus hominum viventium inter 20 & 40 annum ætatis est multo major quam inter 40 & 60. Nullus enim potest attingere 60 annum, quin antea fuerit juvenis, sed non omnes juvenes fiunt senes, quare senum numerus semper minor. Si igitur multos juvenes comparo ad pauciores senes, equidem in majore illo numero frequentiores observari possunt morbi, quare legitimus non deducitur calculus. An vero Hipp. dicto modo per observationes generales hanc comparationem deduxerit, asserere non possum. Sed si comparatio esset facienda, idem numerus juvenum & senum esset ponendus, quod haud facile fieri potest; nisi quis utriusque ætatis certum numerum personarum seligeret, in quibus post decursum viginti annorum observaret, in quo numero plures fuere observati morbi: atque tunc ex unica hac observatione non potuisset generalis deduci regula. Aliam propterea Auctores ingressi sunt viam, refugerunt nempe ad continentiam senum, & intemperantiam juvenum, vel alias abstrusiores causas, sanguinem scilicet in senibus esse crassum & frigidum, non facile corruptioni obnoxium; in juvenibus vero sanguinem esse acriorem, volatiliorem, facile fermentantem & putrescentem esse, & inde frequentiores generari morbos. Sed qui ex hypothesi futili, ut sunt adductæ rationes, ratiocinatur, stabilem regulam formare nequit. Si hujus regulæ tradenda sit ratio, assignata causa debet vera esse & constans. A 20 ad 40 annum adest summus corporis vigor, majorque copia humorum generatur, quam requiritur ad solam corporis nutritionem, quod in fœminis clare patet, & in viris hæmorrhagiis obnoxiis, qui sanguinis evacuationem cum euphoria tolerant; post istud autem tempus ætatis sensim magis debilitantur, venere, aliisque debilitantibus evacuationibus, ut in fœminis lactatio, minus delassantur, quam post 40 annum per easdem evacuationes; quia corpus valens in juvenibus hanc evacuationem supplere potest. In senibus autem ante 60 annum vis vitæ non ita est debilitata, quin possit tantum suppeditare, quantum ad corporis sustentationem requiritur, & tamen non est verendum ex abundantia vel nimio motu tantum, quantum in juvenibus. Ex ratione est, corpora, quæ fovent causas facile producentes morbum, multo frequentius in morbos incidere, quam alia, quæ a sola causa accedente affici possunt. Senes autem ratione virium agentium & quantitatis humorum non fovent morbosam causam, in dicta enim ætate corpus adhuc satis valet suos præparare humores, partes firmæ satis cohærentes sunt, ut non facile a paulo majore motu dissolvantur. Decrepita autem senectus, quæ hic non intelligitur, defectu actionis, & callositate firmarum partium laborare incipit. Juvenes autem, quibus est maximus vigor movens, solidæ partes ad majorem impetum ferendum ineptæ, sanguinis nimia abundantia: his igitur vel ex abundantia facile destruitur æquilibrium, ex minimo stimulo ingens & morbosus motus, ex paulo majore impetu facilior vasorum ruptio, quæ in senibus non observantur, neque inveniuntur in dicta ætate causæ aliæ internæ ad morbum disponentes. Ergo juvenes morbis magis obnoxii, quam senes. Si his addatur intemperantia juvenum frequens, & continentia senum, non erit mirandum, senes ut plurimum minus ægrotare.

Senum diuturni morbi cur ad mortem durare solent? IV. Omnes morbi diu durantes vel habent causam insuperabilem viribus vitæ, vel si causa fuisset superabilis, tantam induxerunt debilitatem, ut senum corpus non valeat, nisi adferantur suppetiæ, eam causam superare. Quod si talis causa cum debilitatis viribus fuisset in juvenibus, spes esset, ut increscentibus viribus tandem potuisset superari, verum quia in senibus raro tantum deinceps increscunt vires, morbus ille ad mortem durare solet, nisi optima adhibita medica-

ca-

cation, vel minuatur morbi causa vel augeantur vires, quod interdum quoque fieri potest, quare Hipp. adjecit *plerumque*.

LIB. II. APH. XL.

65. R*Aucedines & gravedines in valde senibus non coquuntur*.

I. QUoniam per senectutem non intelligunt medici idem ætatis tempus, ut monuimus (*Aph.* 64. I.) & in hoc loco dicit Auctor, *Valde senes*, ergo necesse est secundum communem opinionem medicorum senectutem dividere, ut intelligamus, qualem ætatem Auctor hic intelligit. Dividunt senectutem in Crudam usque ad annum LX. ut indicavimus, mediam statuunt inter LX. & LXX. decrepitam a LXX. ad finem vitæ. Hic terminus vitæ in hoc loco indicatur per *valde senes*. *Senectutis divisio.*

II. Aer pulmonibus receptus compressione pectoris ductus per contractam rimulam glottidis sonum format, qui eo est clarior, quo superficies hujus rimæ est æqualior, & membrana cartilagines rimæ glottidis formantes tegens est magis tensa. Si vero illa membrana nimis sit laxata, tumens, multa humiditate obsessa, vel inæqualis, vel muco obducta, transactus aer obscurum & interdum nullum sonum edit. Hoc vitium in formando sono vel voce vocatur *Raucitas*, quæ igitur ex multis causis generari solet. *Raucedo quid sit?*

III. Si membrana vestiens interna narium, sinus frontales, maxillares, fauces, imo interna membrana laryngis multum muci secernit & colligit, ut inde impediatur libera respiratio præprimis per nares, cum sensu gravitatis & sæpe frigiditatis circa has partes, talis affectio pituitosa medicis dicitur *Gravedo*, quæ ex multis quoque causis generari potest, quod non est hujus loci exagitare. *Gravedo quid sit?*

IV. Inter frequentes causas Raucedinem & Gravedinem inducentes est materiæ pituitosæ accumulatio in membrana pituitaria & quæ vestit laryngem interne, quæ collectio fit major, si in dicta membrana modus vitalis ita langueat, ut ibidem delati humores soluti manere nequeant, sed quiescentes debiliori motu vitali fibrarum in hac membrana non propulsi sponte inviscantur: naturale igitur est senibus, in quibus vis vitæ languere incipit, ut fiant morbi ex deficiente motu vitali, qualis est morbus omnis pituitosus. Observamus enim, morbos pituitosos multo propterea frequentiores esse in senibus, quam in constante ætate. Non tamen necesse est, ut gravedo & raucedo sit in omni sene, sed quando motus vitalis in hac præprimis membrana languet, generantur hi morbi. Et quia facilius in senibus quam alia ætate, maxime in iis, qui ad decrepitam senectutem pervenerunt, quædam pars nimis debilitatur & relaxatur, hi morbi quoque frequentius valde senes aggrediuntur. *Cur senibus gravedo & raucedo frequens?*

V. Per coctionem phlegmatis in Gravedine & Raucedine intelligebant veteres eam subactionem & mutationem, qua materia hæc assimulatur sanis humoribus, nam valde senes satis copiosa phlegmata rejiciunt, & tamen non sanantur, quare voluerunt commutationem in humoribus talem, quæ non eget evacuatione. Verum in valde senibus vix possumus exspectare tantum virium augmentum, ut præveniatur phlegmatis generatio, quare hi morbi plerumque concomitantur, nisi auxilio roborante aliquantulum roborentur illa corpora senilia. Hinc hyssopo, vino malvatico, hydromele vinoso, zingibere, aliisque calefacientibus in senibus curantur illa phlegmata, quæ in alia ætate minus valent. *Cur in senibus non concoquuntur?*

LIB. II. APH. XLI.

66. *QUi sæpe & vehementer, absque manifesta causa, animo linquuntur ex improviso moriuntur.*

Quid sit animi deliquium? I. AUctores practici quatuor species Animi deliquii describunt, quæ omnes solo gradu differunt, & singulis præbent suum proprium nomen, quod non parum remoratur scientiam medicam, præprimis facile inducit medicum juniorem, ut credat, has quatuor species distinctos esse morbos. Hoc si fieret in omni morbo, infinitus haberetur morborum numerus. Ut autem B. L. intelligat in posterum omnes has species, quas omnes vocabo animi Deliquium, sciat, subitaneum & non diu durantem motus animalis aliquem defectum, cum minore sensuum perceptione, ab auctoribus vocari *Eclysin.* Si vero motus animalis magis langueat, ut vix ullus sit, sensus fere omnis extinctus, pulsus admodum debilis, cum respiratione sana vel minore, quæ omnia subito invadunt & non diu durant, quod in omnibus his speciebus semper est observandum, *Leipothymiam* & *Leipopsychiam* vocant. Hic morbus gravior, ut æger omni sensu & motu animali privetur, & pulsus tam exilis fiat, ut vix percipi possit, corporis extrema frigeant, sudorque frigidus exprimatur, cum respiratione admodum minuta, & interdum per tempus subsistente, dicitur *Syncope.* Tandem gravissimus gradus statuitur, si homo instar cadaveris jacet omni motu animali & vitali, atque sensibus privatus, sed tamen postea ad se redit; in his quia Anima videtur extincta, vocant *Apsychiam*; sed ex abolito pulsu *Asphyxiam.* Quoniam Hippocrates dicit, qui vehementer animo linquuntur, non possunt primam speciem intelligere, sed ultimam vel penultimam.

Cur ex improviso moriuntur? II. Animi deliquium nomen habet ex citatis phænomenis, quare morbus ipse non præbet futura indicia mortis, sed illa petenda sunt vel ex detecta causa hoc phænomenon producente; vel ex collectis signis, quæ causam absconditam indicant; vel ex futuris effectibus, qui ex tali phænomeno provenire solent. Tria addit Hipp. criteria; (1) ut sit vehemens; (2) sæpe recurrens; (3) sine manifesta causa. Igitur nemo potest ex natura causæ prædictionem formare, si enim fieret syncope ex sanguinis profluvio, catarrho, passione hysterica, vel alio cognito morbo, potuissemus judicium desumere ex natura morbi, sed causa latet. Id tamen maximi momenti est, morbum in suo genere esse vehementem, & propterea periculum auget. Sæpe redit, habet ergo causam constantem, licet incognitam, quæ tandem vincere potest, hoc auget periculum. Et quia latet causa, difficultas curationis nascitur, nisi enim possimus morbi causam eruere, incerta est curatio. Sufficeret in theoria dogmatica ex tribus his signis collectis cum Hip., pronunciare, tales homines tandem ex improviso perituros, quia constante observatione practica hoc confirmatum est. Sed & alia est via prædictionis ex phænomenis, si perpendamus, quænam causa interna latens esse possit, quæ potest mortem ex improviso inferre, & quæ habet tria hæc criteria. Si perpendo Phænomena, causa debet esse in organo motus vitalis vel animalis, primo aspectu videtur organum motus animalis & sensuum magis affectum, quia subito exsolvuntur vires motus animalis, & sensus exstinguunt; sed tunc persisteret pulsus & respiratio, uti in Apoplexia; Sed homo Syncope correptus fere privatur pulsu & respiratione, quæ phænomena non fiunt ex affecto organo animali, quin semper sequatur mors, ut experimur in apoplecticis. Sed si alterum examinemus organum, vitale scilicet, cuncta liquebunt. Ut motus animalis & sensus exerceantur, perpetuus æquabilis spirituum fluxus requiritur per nervos his actionibus destinatos: sed illi ut fluant continuo, etiam ex allato sanguine sunt secernendi: quoties sanguinis affluxus igitur cessat, subsistit etiam spirituum secretio & fluxus:

xus: si minor copia sanguinis adducitur, tardius & minori copia fluunt spiritus: in priori casu omnium sensuum privatio & virium exolutio, ut in Syncope; sed in posteriore casu generatur levis Eclysis. Causa igitur quærenda est in organo pellente sanguinem ad Encephalon, vel in sanguine ipso. In hoc organo vel sanguine quærenda est causa dicta tria criteria suggerens, & quæ valet ex improviso mortem inferre. Si nunc perscrutemur cadavera eorum, qui post vehementem syncopem fuere exstincti, invenimus vel cor fuisse corrosum, putredine saniosa corruptum, aut ulceribus scatens; pericardium pure plenum vel consumptum, vel undequaque cordi accretum; polyposam concretionem in cordis ventriculis, auriculis, & ejus magnis vasis. An vero omnes hæ causæ exhibeant casum ab auctore nostro propositum, paucis videbimus. Examinavi prægressa signa in istis, & detexi, omnes sine prophasi post frequentem Leipothymiam vel syncopem periisse, præter istos, quibus inventus fuit polypus: & inter hos quidem sine aliis cum alternata palpitatione periere. Quare credo non perinde esse, num in arteriis vel venis majoribus cordis polypus hæreat. Si sit polypus in Aorta vel pulmonali arteria, cor sanguine turgens vehementer simul palpitare debet, quare talis æger non perit sine manifesta causa, quoniam palpitatio etiamsi sit phænomenon, inter causas a multis medicis censetur. Quibus autem polypus hæret in vena cava vel pulmonali impediens sanguinis fluxum in cava cordis, sola deficiente circulatione sine palpitatione generare potest syncopen. Imo vero mihi verisimilius videtur, si a præcedentibus causis morbosis frequens generetur animi deliquium, quod inde formetur polypus, qui tandem implens magna illa vasa vel cava cordis, mortem ex improviso inducit. In tam vehementi enim Eclysi perfecta habetur sanguinis stagnatio in cordis cavis & vasis majoribus, & quia est ex sanguinis natura, stagnantem in quadam cavitate, tam in, quam extra nostrum corpus, concrescere in thrombum, credibile, inquam, mihi videtur, quod quamdiu homo patitur syncopen, & sanguis manet fluidus, reviviscat, contractilitate remanente in vasis, ducta sufficiente sanguinis quantitate ad encephalon: sed si stagnans ita concrevit, ut contractilitate remanente post exstinctum motum vitalem, sanguis ad encephalon urgeri nequeat, æger syncope correptus ad se redire nequit. Etiamsi mihi nunc constaret, cordis consumtione, pure in pericardio hærente, pericardii defectu aut coalescentia, allegatam speciem animi deliquii esse natam, fateor, me tamen non posse ullis auxiliis prævenire mortem ex improviso, quia nullum novi medicamen, quod his morbis mederi valet. Quare ex perspecta causa coacti sumus solam hanc prognosin proponere cum Hippocrate. Removet autem omne dubium, quod semper restat in re incognita, an non interdum invenietur auxilium.

LIB. II. APH. XLII.

67. *Solvere apoplexiam, vehementem quidem, impossibile: debilem vero non facile.*

I. A Præcedente morbo non multum distat Apoplexia, sed pauciores functiones abolentur, quam in syncope: Apoplexia enim hodie vocatur a medicis ille morbus, qui subito invadit hominem, cum sensuum omnium internorum & externorum exstinctione, atque laxa immobilitate omnium musculorum motus animalis. Sed respiratio vitalis & pulsus non est opus, ut aliquo modo mutentur: si vero pulsus simul debilitetur, Respiratio fiat stertorosa & inæqualis cum spuma circa os, vehemens est Apoplexia, qualis hic ab Hipp. depingitur: sed debilis Apoplexia, quæ non multum mutat respirationem & pulsum. *Definitio.*

II. Observavit Hipp. & Praxi quotidiana firmatur, omnes fere ex Apoplexia perire, sed homines sæpe syncope corripi & convalescere: quare Medici hac obser- *Cur periculosior syncope?*

va-

vatione instructi non multum timent animi deliquium, sed admodum verentur Apoplexiam. Si autem consulamus symptomata in utrisque, syncope gravior est morbus, quam apoplexia, hæc enim relinquit respirationem & pulsum, illa autem utrasque has quoque actiones vitales pro tempore extinguit. Corruit igitur regula practica, nos periculum deducere ex multitudine functionum læsarum, vel abolitarum. Revera si solummodo attendimus ad actiones læsas, regula illa pateretur exceptionem in Apoplexia ad animi deliquium: sed tunc intelligimus, si fiat ab eadem causa aucta, vel pluribus causis accedentibus. Examinanda igitur in utrisque est causa læsas functiones inferens. In Apoplexia læsa est functio animalis, ex cujus læsione non est opus, ut mutetur functio vitalis. In animi deliquio læsa est functio vitalis impediens sanguinis fluxum ad organum animale, quam ob rem etiam actiones Animales propter deficientem spirituum animalium fluxum subsistere debent. Cardo igitur rei versatur in perscrutatione naturæ harum functionum, si motus animales & sensus a morbosa causa, intacta functione vitali, extingui & mutari possunt, ut actio vitalis, equidem apoplexia minus periculosa esset, quam animi deliquium: sed si actio vitalis ex minima causa potest sisti, ut ita simul sistatur actio animalis, & actio animalis semper exigit causam vehementem, necesse erit apoplexiam periculosiorem censere. Perscrutemur igitur magnitudinem harum causarum. Tantam invenimus in Respiratione vitali & animali differentiam, ut quisque valeat sanus per respirationem animalem omni modo mutare respirationem vitalem, hoc inflando, sorbendo, loquendo, cantando, quæ omnes actiones respiratione animali peraguntur, ita experimur, ut aliquis existimaret, respirationem vitalem nullo modo obluctari his actionibus animalibus: quare causa faciens respirationem animalem validior, quam quæ vitalem facit. Hanc quoque differentiam observamus inter motum animalem musculorum, & vitalem cordis, & arteriarum. Quæ enim corpori applicantur vel ingeruntur, ut & morbosæ causæ circulationem mutantes sæpe parvæ sunt & vix perscrutandæ: sed ut obluctante voluntate in motu animali fiat motus convulsivus, vel movendi impotentia, semper fatemur, majorem esse causam, quam ut motus vitalis a minimo stimulo applicato ab ordine suo recedat. Sed illi motus animales, qui motu vitali agitato auxiliantur, per consensum hunc facile quoque & a levi causa mutari possunt, ut in tussi, sternutamento, vomitu; non quod ipsi motus animales primo afficiantur, sed organum vitali motu donatum a levi causa movetur, & inde illa organa animalis motus contra voluntatem contrahuntur, aut moventur, ut in dictis involuntariis actionibus detegitur. Quid levius quam pluma irritare nares? illa tamen causa valet tot musculos & tanta vi movere, ut experimur in sternutatione; cujus motus causa non quærenda in motu animali, sed vitali, qui motum animalem in consensum trahit.

Cur motus vitalis facilius quam animalis turbari potest?

III. Ex iis, quæ hucusque disputavimus, constat, quendam motum vitalem nullum consensum exercere cum motu animali, ut est pulsus cordis & arteriarum, nisi sit nimius; quendam vero motum vitalem in consensum trahere motum animalem, ut in allegatis, & pluribus aliis. Sed inquirere nunc est, an non subsit quædam naturalis ratio ex actione vitali & animali deducenda, qua facile patet hæc differentia. In *Exerc.* 1. de *motu vitali* & *Comp.* T. 18. demonstravimus, æquabili fluxu spirituum per nervos ad motum vitalem ex organi fabrica fieri motum alternum; sed in nervis ad motum animalem requiri mentis voluntatem, ut in sanis hic vel ille musculus moveatur. Quoties igitur in nervo vitali paulo major, aut minor fiat spirituum fluxus, toties quoque ille motus, dependens ab hoc influxu, vel augetur, vel minuitur; inde irritatio parva faciens per illum nervum paulo majorem fluxum facit, ut motus vitalis organi, quod ab influxu horum spirituum movetur, perturbetur. Alio autem modo constitutum est cum motu

ani-

animali, nisi enim accedit voluntas, musculus non movetur. Ergo ut ex morbosa causa motus animalis fiat, vel impediatur, multo major causa requiritur, quam ad motum vitalem turbandum.

IV. Duobus itaque modis sisti potest motus animalis a morbosa causa subito. (1) Si motus vitalis tantum minuitur, ut non sufficiens sanguinis quantitas feratur ad organum, quod spiritus animales secernit: sed quia demonstratum est eam mutationem in motu vitali fieri posse ex levi causa, inde morbus hic, qui vocatur animi deliquium, facilius abigitur. (2) Si motus animalis & sensus extinguitur, ut in apoplexia, magna requiritur causa impediens spirituum animalium fluxum. Igitur ex magnitudine causæ pronunciamus quoque periculum & difficultatem curationis. Obstare tamen videtur Apoplexiam natam vehementem vocari, si simul motus vitalis affici incipit, quia diximus motus & sensus animales minus periculosa esse, si dependeat causa a motu vitali impedito. Verum hæc nulla est difficultas, nam in allegato exemplo vehementis Apoplexiæ non fiebat sensus, & motus exstinctio affecto motu vitali; sed quia causa illa magna agens in organum animale nunc tantum increscit, ut quoque motum vitalem sistat. Inde qui homo superstes potuisset manere in apoplexia per aliquot dies, donec motu vitali vel aliis auxiliis erat apoplexiæ causa sublata vel exstincta, nunc mortuus est. Potest enim sine sensu & motu animali per aliquot dies vivere, modo motus vitalis permaneat; sed sine motu vitali nequidem per unicam horam potest nostrum corpus esse, quin nunquam redibit motus vitalis. Quæ adferuntur exempla, homines mortuos & habitos sepultos ad vitam rediisse, vix credibile est, toto illo tempore omnino nullum adfuisse motum vitalem, sed tam exiguum, ut ab adstantibus non potuerit animadverti. Ergo constat ex magnitudine causæ nos judicare de periculo & difficultate curationis in Apoplexia. Quia vero apoplexia morbus est ex variis causis natus, non omnis æque periculosa est, sed quia non est hujus loci omnes has diversas causas rimari, sufficiet solam causarum magnitudinem assignare.

Apoplexia cur impossibilis, vel difficilis curatu?

LIB. II. APH. XLIII.

68. *EX iis, qui strangulantur & resolvuntur, nondum autem sunt mortui, non se recolligunt, quibus spuma circa os fuerit.*

I. ANtequam judicium fiat de spuma circa os collecta, constare debet, qualis morbus in hoc loco ab Hipp. intelligatur. Quibus aeris ingressus & exitus per laryngem intercipitur, vel ab externa causa, ut in aqua submersis, suspensis laqueo, aut compressione quacumque ad laryngem; vel a causa interna, ut Polypo, alienis laryngi illapsis, angina, aliove tumore premente, vel spasmo has partes constringente, dicuntur strangulari vel suffocari, si tales homines simul actione animali conantur frustra animam ducere. Talis autem homo laborans frustraneo conatu si resolvatur, id est, desinat amplius motu animali hunc edere conatum, simulque privetur sensibus, talis enim status hic per resolutionem intelligitur, is si colligit circa os spumam, morietur, vel, ut Galenus interpretatur, fere semper morietur. Quia vero in his locis Hipp. agit de morbis, qui subito corripiunt, ut animi deliquium & apoplexia, ex nexu cum prioribus in hoc loco intelligitur strangulatio subito inducta ab aliqua morbosa causa impediente aeris transitum per laryngem vel tracheam: & quoniam addit, Resolvuntur, κατακλυομένων, in talem statum, ut est in iis, qui moriuntur, patet eam resolutionem sequi strangulationem.

Strangulatio & resolutio quales morbi?

II. Perscrutanda nunc est causa subito inducens strangulationem, quam brevi sequitur resolutio. Strangulantur seu suffocantur homines, si musculi claudentes la-

Strangulationis & resolu-

ti nis causa. laryngem corripiantur spasmo, ut sæpe fit in hystericis & hypochondriacis; vel quando fibræ tracheæ & bronchiorum spasmo afficiuntur, ut in Asthmate convulsivo. Spasmus in musculis laryngis cadit igitur in motu animali, quia illi musculi in voce formanda serviunt. Hic spasmus aliis in musculis vix ullum periculum infert, sæpe enim in musculis membrorum perpetuam morbosam constrictionem spasmodicam toleramus longo tempore sine periculo vitæ: sed si idem morbus hos aggreditur musculos, quorum constrictione impeditur respiratio, homo, quia tam diu sine respiratione vivere nequit, nisi brevi tempore hic dimittit spasmus, suffocata respiratione exstinguitur. Alter casus in fibris bronchiorum & tracheæ, quæ quidem habent motum, sed neque animalem, neque vitalem, ut in corde & arteriis, sed specialem præparationi sanguinis in pulmonibus dicatum, qui motus requiritur, ut libere transeat sanguis per pulmones, quod asthmatici sæpe experiuntur, qui summo conamine per motum animalem, convulsis his fibris, luctantur animam ducere. Hæ inquam fibræ spasmodicæ nimis diu constrictæ circulationem intercipientes valent suffocare, & quia harum spasmo simul intercipitur respiratio atque circulatio, valent etiam hominem interficere. Spasmodicæ hæ constrictiones in musculis laryngis & fibris tracheæ & bronchiorum si non diu durant, anxietatem ob suffocatam respirationem & impeditam circulationem per pulmones inducunt; sed dimissa constrictione, homo ab ea anxietate liberatur, restituta libera circulatione per pulmones; atque in ipso paroxysmo valent motu animali continuare aliquo modo respirationem & circulationem. Si vero, ut hic monet Auctor, æger Resolvitur, id est, privatur omni vitali, & animali actione, ut in moribundis, signum est, eam spasmodicam constrictionem tam validam esse, ut motu animali respiratio non possit peragi, sed ex defectu circulationis per pulmones, quia cor nihil accipit, non potest sanguis duci ad encephalon, unde ex hac causa nunc generatur syncope periculosissima, quoniam causa non hæret in motu vitali circulatorio, qui levi causa potest turbari, ut demonstravimus (*Aph.* 67. III.) Sed in motu animali, vel in motu speciali in pulmonis fibris, qui diutius potest continuare hanc constrictionem, quam homo sine respiratione potest vivere.

Strangulati & Resoluti non sunt mortui. III. Quibus ex spasmo, quem Tetanum vocant, tam valide & diu constringuntur fauces, ut instar mortuorum decumbant, hos dicit non esse mortuos; vult enim significare, in tali homine non esse exstinctam omnem potentiam, qua vivere potest, & abolitæ vitæ actiones suscitari. Experientia quoque firmatur, multos homines pro mortuis habitos ex hac causa, ad se rediisse, & diu postea vixisse. Mirum est observare in his penitus cessare omnem actionem animalem & vitalem, & tamen ad se redire: nihil ergo in his restare videtur, cujus actione talis vita amissa rediret. Sed si perscrutamur hunc morbum, & comparamus huic actiones in corporibus viventibus, fieri potest, ut talis vita amissa recuperetur. Spasmus dependet ab inordinato valido & morboso influxu spirituum per nervos in dictos musculos, si superveniat Resolutio, non amplius hi spiritus feruntur per dictos nervos ad hos musculos, omnis enim spirituum animalium fluxus cessat, inde defectu influentium spirituum musculi laryngis quoque resolvuntur, qua resolutione tollitur respirandi obstaculum. Si hoc nunc tempore in tali corpore restat causa propellens spiritus, facile redibunt actiones vitales, quia in hoc articulo temporis actiones vitæ non peraguntur, deficiente spirituum vitalium influxu. Si in hoc casu Experimenta examino, invenio motum specialem vitalem in intestinis verbi gratia, & fibris pulmonum diu a morte adhucdum continuari in partibus his a corpore vivente separatis; atque invenio in viventibus quasdam fibras esse tensas, quæ sua contractilitate adhucdum pergunt in corpore detruncato continuare motum, quare venæ in mortuis animalibus pleniores & arteriæ evacuatæ inveniuntur, atque videmus ductum thoracicum in necato animali adhucdum sub ligatura intume-

mescere. Binis his causis, remanente motu in quibusdam partibus & contractilitate in fibris per actionem vitæ extensis, existimo, stagnantem sanguinem in arteriis versus encephalum pelli sine actione cordis, atque spiritus stagnantes in canaliculis nervosis motus vitalis, eadem contractilitate vaginæ nervi, & restante in eadem motu vitali, duci sensim ad cor & reliqua organa vitalia, quæ hoc renovato fluxu se iterum movere incipiunt, & quia sublata est causa constringens laryngem, parvus ille renovatus motus valebit renovare amissam respirationem, atque ita successive omnes actiones vitæ redeunt.

IV. De spumæ generatione circa os nescio quasnam fingunt malas causas, ut adstruerent hujus mali signi rationem: mihi autem videtur admodum simplex causa, quæ in proposito casu est assignanda. Experimentis constat, salivam & mucum tracheæ arteriæ tenacia esse, & conquassata admodum spumescere, ergo in trachea arteria & larynge solummodo est assignandus motus agitans hunc mucum, ut misceatur aeri in hoc loco hærenti, statim enim habetur spuma. Quando fauces spasmo constrictæ sunt, motus specialis in membrana interna laryngis & tracheæ & forsan bronchiorum, ut continuet respirationem, mucum adhærentem exprimit, eumque miscet aeri in aperta trachea & bronchiis hærenti, ita formatur intus spuma hoc motu violento, quæ spuma majus spatium occupans, quam mucus non conquassatus, atque spasmosdica constrictione angustatis bronchiis atque trachea, spuma truditur per rimam laryngis, ut impleat os & emineat. Spumæ apparitio igitur denotat motum specialem pulmonum superare non potuisse spasmum constringentem, sed ulterius fecisse majorem bronchiorum & tracheæ constrictionem, ita ut nunc tota illa via plena sit muco spumoso. Hinc constat, validam adesse suffocantem causam, quæ si tollatur per supervenientem Resolutionem, non valebit rediens actio vitæ, admodum adhuc debilis, tantum dilatare pectus in inspiratione ut ingrediens aer posset superare omnem spumam ad restaurandam respirationem, quare demum quoque cessante speciali motu pulmonum & actione ex contractilitate, nulla restat causa, qua cessantes actiones revocari potuissent. Atque ita ex tali paroxysmo interficitur æger, qui in vitam potuisset revocari, modo spuma non implevisset vasa aerea pulmonis.

Se non recolligunt, quibus spuma circa os.

L I B. II. A P H. XLIV.

69. QUi *natura sunt valde crassi, magis subito moriuntur, quam graciles.*

I. QUibus hominibus major est mollium partium moles secundum corporis latitudinem, quam in hominibus sanis reliquis observari naturaliter solet ejusdem staturæ, hi dicuntur Crassi & Obesi: istis igitur est partium mollium succulentarum major proportio ad ossa, quam in ceteris hominibus esse solet: hinc valde Crassi tales sunt, in quibus hæc differentia tanta est, ut non solum omnibus intuentibus facile pateat, sed ut ille homo, etiamsi omnes functiones exercere valeat, non multum distet a morbo. Hæc enim plenitudo seu obesitas non provenit augmento firmarum partium, sed collectione humorum in earum receptaculis & vasis, ita ut æquilibrium inter causas agentes firmarum partium & molem humorum fere sit destructum: nam si copia humorum paulo major fiat, vires agentes multitudine obruerentur; dum vero in mediocri corporis mole homo nihil damni patiatur, si aliquo modo humorum moles fiat major. Corpus ergo valde Crassum non est morbus, sed talis status sanus, qui non potest ferre aliquod augmentum humorum vel diminutionem virium, quin incidat in morbum ex destructo æquilibrio. Talis status duobus modis acquiritur, vel natura vel arte: qui enim corporis quiete & otio, atque opiparo victu valde crassi fiunt,

Qui dicuntur natura valde crassi?

hanc obesitatem dicuntur acquisivisse ex arte vel auxilio adhibito: qui autem sine his in victu mediocri, imo parciore fiunt admodum crassi, ex natura dicuntur tales esse. Etiamsi ab utrisque causis eadem sit facta moles, periculosius erit ex natura talem habere habitum, quam per diætam; quia quod arte vel diæta fuit natum, contrario artificio multo facilius potest tolli, quam quod ex natura sine causis artificialibus fuit inductum; valet enim medicus imperata parciore diæta artificialem plenitudinem minuere sine damno, sed ex natura crassus huic vix obtemperat, &, si duriore victu minuatur moles, plerumque simul in aliquem morbum incidit.

Qui graciles? II. Quia in hoc loco Corpus Gracile opponitur Crasso, non debemus intelligere omnem corporis Extenuationem; nam qui ex morbo fiunt graciles, uti in Aridura, Atrophia, Phthisi, in periculosiore versantur statu, quam corpora crassa: neque hic intelligenda corpora labore vel inedia emaciata, sed quæ in mediocri victus genere minorem molem partium mollium circumferunt; quæ corpora etiamsi otio torpeant, & victu opiparo fruantur, æque macilenta manent. Talis macies, quæ nihil morbosi continet, in qua homines æque sani degunt, ac illi qui mediocri habitu prædit sunt, multum detrahit de corporis splendore & elegantia, sed tamen est status minus periculosus, quam obesitas: nam dum additur in obesis, simul non increscunt vires, quare multitudine facile opprimuntur: gracilibus autem si major fit detractio, simul detrahuntur vires, & inde nullus timor, ut ex tali destructo æquilibrio, superantibus viribus agentibus quantitatem humorum, nisi sit nimis acervata detractio, quæ etiam obesis obesset, aliquid mali sit exspectandum: Id est Corpus gracile tantum non periclitatur ablatione quadam, quam obesum additione.

Cur crassi magis subito moriuntur quam graciles? III. Non solum observatione Hippocratis constat, verum hodierna etiam experientia firmatum est, Obesos sine causa sensibili subito sæpe mori, raro autem id contigit Gracilibus: debet ergo esse in corpore crasso quædam causa subitaneam mortem inferens, quæ non invenitur in gracilibus. Subito perit æger, si intercipiatur actio cordis, cerebelli, aut pulmonum: hæ autem actiones exstingui possunt in obesis, si sanguis majore quantitate feratur ad encephalum, ut multitudine humorum opprimatur cerebrum, ut in apoplecticis, vel & cerebellum, ut in syncope, asphyxia, & catarrho suffocativo: hanc multitudinem obruentem vereri possumus in iis, in quibus tanta est humorum abundantia, ut fere inde destruatur æquilibrium, qualis est in obesis: sed in gracilibus, qui sine detrimento facile ferre possunt augmentum quantitatis, non est verendum mortem sæpe fieri posse ex abundantia.

LIB. II. APH. XLV.

70. *Epilepticis pueris mutationes, maxime ætatis, & regionum, & vitarum, liberationem faciunt.*

I. PRoponit Auctor in hoc Aph. morbum, qui raro curatur, sed plerumque ad mortem ægrotantis solet perdurare, in quo tamen quosdam ponit casus, qui si obveniunt, hominem a morbo illo terribili & pertinaci liberabunt. Duæ adesse debent conditiones, prima ut sit in Pueris: reliqui autem exponunt in juvenibus, sed quia noster Auctor *Aph. 7. sect.* 5. dicit, *quibus epilepsiæ ante pubertatem contingunt, mutationem habent*, Pueri potius quam Juvenis nomen retinere volui, quia illa ætas pueris competit. Secunda, ut aliquid fiat in tali epileptico puero, quod observatum fuit attulisse sanationem, nempe (1) Ætatis mutatio circa pubertatem; (2) mutatio regionis; (3) Vitarum seu victus mutatio.

Er-

Ergo hæc tria si accidant, spem sanationis in puero epileptico præbebunt, sed non in adultis.

II. Quoniam Epilepsia morbus est, qui nomen obtinuit ex iis, quæ in ægro conspiciuntur, phænomenis, ille itaque ex phænomenis citatis a quovis alio morbo est distinguendus, ut inter omnes medicos constet, quum tales in ægro conspiciuntur apparitiones, eum Epilepsia laborare. (1) Adesse debet invita & reciproca violens musculorum motus voluntarii constrictio, ut illi musculi, qui in sanis solo imperio mentis constringebantur & dimittebantur, nunc ex causa morbosa non mediocri, sed violenta constrictione alterne contrahantur, quæ contractionis potentia sæpe superat potentiam eorundem musculorum, quam exercere idem posset homo ex sua voluntate. (2) Multi vel omnes musculi actionis voluntariæ ita debent agitari, quia si in quibusdam tantum obtineat, vocatur ille morbus motus convulsivus, & refertur ad species Convulsionis. (3) Cum hac invita constrictione debent simul exstincti esse omnes sensus externi & interni, atque actiones ex voluntate, ita ut homo epilepsia correptus nec audiat, nec videat, nec sentiat violentissimos dolores, nec recordetur, quæ acta sunt, dum tentabatur epilepsia: nam si sensus aut motus voluntarii in tali paroxysmo exerceri possunt, imperfecta species est Epilepsiæ; atque ad Convulsiones refertur. (4) Illa alterna invita constrictio vel per paroxysmos periodicos aut vagos recurrere debet, ita ut tempore intermedio æger fruatur perfecta sanitate, nisi quod ex præcedente paroxysmo aliquo modo sit delassatus: si vero interim aliquo morbo sit correptus, ut ille non sit hujus convulsionis causa: qui enim tali modo ex febre corripiuntur convulsione, ea agitatio vocatur Convulsio febrilis: & si perpetuo durat, etiamsi reliqua omnia epilepsiæ adsint, a medicis non dicitur epilepsia, sed Convulsio, quare reditus per paroxysmos pertinet ad essentiam Epilepsiæ. *Epilepsiæ definitio.*

III. Qui sedulo rimatur observata physiologicorum de generatione animalium, inveniet, quo animal propius est origini, eo nervorum imperium in reliquum corpus plus valere; oritur enim animal ex vermiculo capitato seu animalculo exiguo, capitulo mole reliqui corporis majore prædito, atque carina seu cauda, quæ increscente animali convertuntur in contenta encephali & spinæ: sensim vero reliquum corpus proportionate magis increscit, quam id medullosum, quod in animali perfecto principium nervorum constituit: hoc inæquale incrementum durat, donec totus homo ad incrementi perfectionem venerit: & quo origini est propius animal, eo major est proportio hujus medullosi seu potius nervosi ad reliquum corpus: adeo ut si minima causa hoc nervosum afficiat, tenera membra statim consentiant, & in motum perturbatum quatiantur: magis autem firmata membra non tam facile ex levi causa a solitis muneribus detruduntur: ita Infans ex dentitione, torminibus ventris, vel & quavis leviore causa in totius corporis convulsionem incidit: adultus autem non nisi ex validiore causa convellitur. Ex dictis igitur constat, adultos non nisi magna causa incidere posse in Epilepsiam, sed infantes etiam ex causa levissima; quare sæpe accidit, ut convulsiones epilepticæ sine multo periculo tolerentur, ut in variolarum invasione. Igitur in pueris fieri possunt Epilepsiæ curabiles & incurabiles, sed in adultis raro curantur. Inde solent quoque practici Epilepsiam puerorum, ac si alius esset morbus, distincto titulo proponere. *Cur epilepsia facilior pueris quam adultis?*

IV. Ex his, quæ hucusque disputavimus, satis constat, puerorum Epilepsiam interdum oriri ex levissima causa, quæ talis esse debet, ut tolli possit mutatione facta in ætate, regione, vel vita seu diæta: nam illa phænomena recensita, ob quorum apparitionem hic morbus vocatur Epilepsia, non tolluntur, nisi tollatur causa hæc phænomena producens: sed illa causa multiplex esse potest, ut clare constat ex *Compendio nostro* Tr. 30. Quæ omnes hac inducta mutatione, *Quæ species Epilepsiæ liberatur mutatione ætatis, regionum, vitarum?*

et-

etiamsi epilepsiam in puero inducant, auferri non possunt. Quædam igitur in pueris sunt citandæ, quæ huic mutationi auscultant. Frequentissima Epilepsiæ puerorum causa, ut quoque olim demonstravit Harris, ut & multi alii, est Acrimonia *Acida*, in primis viis congesta, ibidem irritando totum corpus in consensum trahens; hoc autem Acidum continuo circulantibus traditum, totam massam simili acredine inficit, ut tandem quoque nervorum succus aciditate infectus, forsan frequentiores epilepticos insultus faciat, quam acidum in primis viis. Hoc autem praxi constat, medicamenta acidum curantia longo tempore adhibita in epilepsia puerorum esse arcana, ut longus ille usus tandem omnem aciditatem humorum extinguat. Qui pueri ab hac causa fiunt Epileptici, dum per Ætatem robustiores sunt facti, sponte id acidum curant: quia acidi productio nunquam in nobis formatur, nisi ex assumtis alimentis acescentibus, quæ defectu virium permittuntur in acidum assumtis proprium commutari; sed acidum natum si non accipit suppetias, quoniam corpus viribus sensim magis pollet, sensim evanescere incipit; imo viribus valentibus extinguitur, ut experiuntur robusti acidum assumentes, nihil acidi nisi ex sua natura in aliam indolem conversa, evacuant. Quoniam vero admodum constans est virium incrementum circa pubertatem, & incrementum virium semper extinguit acrimoniam acidam, spontanea mutatione inductam, recte adjunxit Auctor *maxime*, quia reliquæ mutationes minus certe hoc acre emendant. Interim Regionum, & victus mutatio generationi aciditatis contraria, ut & medicamenta acidum emendantia hanc puerorum Epilepsiam curare valent.

Acidum frequens est causa.

LIB. II. APH. XLVI.

71. *Duobus doloribus simul obortis, non in eodem loco, vehementior obscurat alterum.*

I. Etiamsi hæc medica observatio Doloris unicuique nota sit, multos tamen naturæ perscrutatores in admirationem rapuit, sciscitantes modum & causam hujus phænomeni. Ergo veritas hujus non est multis experimentis confirmanda, sed invenienda est lex generalis, ad quam hoc phænomenon referri potest, nam leges naturales nobis innatæ experimentis detectæ ampliore explicatione ulterius exponi nequeunt; nisi quod a summo Opifice ita sint conditæ.

Quid sit Dolor.

II. Omnium primo inter medicos constare debet, quid sit Dolor, de quo superius (*Aph.* 31. III.) quoque verba fecimus, sed in hoc loco ita est definiendus, ut intelligatur cur Vehementior obscuret alterum. Qui rogaret indoctum quid sit Dolere, risum equidem moveret, quum nullus sit, quin interdum Dolorem perceperit, aut vel levi experimento in proprio suo corpore potuisset experiri. Illam tamen rem notissimam describere verbis, multis magnam præbuit difficultatem, quia voluerunt ex causa dolorem inferente definire Dolorem: quidam enim dicunt esse impeditum spirituum fluxum, alii nervorum vellicationem, alii tensionem fibræ nerveæ ruptioni imminentis, alii iterum alia adferunt. Sed qui quærit, quid sit Dolor, ponit Dolorem esse rem incognitam, quam vult habere cognitam per aliquam descriptionem rerum cognitarum, sed non quærit Doloris causam. Igitur suppeditanda est alia res quærenti cognita, cui Dolor est comparandus, vel multæ res cognitæ sunt conjungendæ, ut eæ conjunctæ uno nomine Doloris exprimantur. Suppono itaque, quærenti cognitum esse, quid sit sentire aut percipere sensum; intelligere quoque quid sit ingratum, quid molestum, quid adversum, quod evitare conatur, si possit. Qui igitur in suo corpore percipit sensum, sed solito vehementiorem, junctum cum ingratitudine, tristitia, aversatio-

ne,

ne, molestia, talis perceptio vocatur dolor. Hæc descriptio Doloris propterea non data est, ut rem incognitam exponerem, quasi nulli esset notum, quid sit Dolor; sed ut ex separatis rebus in Dolore concurrentibus invenirem, quæ sint præcipue in Dolore observanda. Ita enim invenio esse sensus speciem, atque organis sensuum exerceri, quare Doloris naturam possum ex sensuum doctrina exponere: atque scio causas sensum inferentes, etiam Dolores inferre posse, sed quia Dolor est sensus vehementior, scio, sensus causas majores & validiores in Dolore esse. Denique ex ingrata perceptione colligo, meum corpus inde aliquod damnum pati posse, aut in parte dolente aliquid interitum minari.

III. Unus Dolor, inquit, obscurat alterum, quod denotat Dolorem mitiorem non curari, vel tolli, sed minus sentiri, si levior Dolor aliam partem infestat, ne decipiamur in judicio, ac si ob vehementiam Doloris causa alterius mitioris doloris minueretur, sed quia vivida Doloris perceptio solummodo obscuratur. Hi duo Dolores possunt esse in eodem membro, vel parte, sed tunc potuisset compressione nervi per Dolorem vehementiorem minui sensus Doloris mitioris; sed observavit, obscurari quoque Dolorem in quacumque alia corporis parte per Dolorem vehementiorem, ubi nulla potest esse suspicio obscurationis ex nervo compresso. Hinc per Dolorem vehementiorem debet aliquid fieri in corpore, quod vividam perceptionem in quacumque alia corporis parte obscurat. Hæc observatio generalis est ex sensuum exercitatione deducenda, in qua experimur, unum sensum obscurare non solum alterum, sed inter omnes actiones voluntarias hoc observatur vinculum & necessitudo, ita profunde cogitans imperfectius exercere potest sensus externos & motum voluntarium: sensum externum cum studio exercens minus valet sensum internum & motum voluntarium exercere. Qui vero motum voluntarium exercet, minus attente operatur sensibus externis & internis. Omnia hæc exemplis vel experimentis illustrare, nimis longum foret: unusquisque hoc in semetipso experiri potest, nisi arte vel consuetudine didicit, duas tresve actiones voluntarias exercere simul, experietur, non omnes perfecte fieri. Itaque Dolor quia est species sensus, has quoque leges generales sequitur, nihilque arcani hæc observatio complectitur. Hoc autem boni suggerit, quod liberet nos a perverso judicio de Doloris ablatione, dum propter Dolorem vehementiorem in quavis alia parte videatur evanescere. Quare semper in Doloris mitigatione attendendum, num mitigetur obscuratione, vel diminutione causæ.

Cur dolor vehementior obscurat alterum?

LIB. II. APH. XLVII.

72. *Circa puris generationes dolores, & febres magis accidunt, quam ipso facto.*

I. In corpore sano nunquam Pus reperitur, est ergo semper morbosus humor, sive maneat in corpore, sive exeat; estque productum actionis vitalis, quia in cadavere nunquam formatur, aut ulla arte chemica generari potest: nullus enim chemicorum ullo artificio ex quovis humore nostri corporis Pus facere potuit. Et in nobis observatur solummodo formari in loco quodam clauso: nam si ulcus aeri aperto exponitur, in superficie format crustam, sub qua pus confectum colligitur, aut si ulcus emplastro vel alio operculo tegitur, sine crusta locus ille pure repletur. Ipsa autem medicamenta non conficiunt Pus, quoniam sine medicamentis tamen in nobis formatur: sed si quædam sunt in nobis impedimenta, iis impedimentis sublatis promovetur Suppuratio. Operæ pretium erit rimari actionem vitæ pus facientem, & materiam, ex qua formatur pus. In viventibus duæ actiones inveniuntur; una vitalis, qua ex assumtis alimentis conficitur sanguis;

Puris Generatio quid sit?

guis; atque ex eo reliqui boni & servientes liquores, partesque firmæ, qua etiam inutile factum, vel quod subigi nequit adaptatur evacuationi, & actu expellitur, altera est automatica, ut corruptio, fermentatio, putredo, effervescentia, quorum effectus Chemicus norit artificio suo imitari. Sed neque actione vitali, neque automatica conficitur pus: quod in nobis producitur actione automatica, est corruptum aliquid, minime autem Pus. Invenimus quoque, hoc interesse inter Pus & Corruptum liquorem; Pus habere majorem quam aqua pura specificam gravitatem, in aqua enim dimissum fundum petit, ut nostri humores boni circulatorii; sed Corruptus humor supernatat, uti nostri humores excrementitii. Propterea non inepte dixit Galenus in hoc Aph. Pus esse humorem semi-corruptum, quia notas non habet boni & corrupti humoris, sed de utrisque participat, neque productum esse motu automatico corrumpente, neque motu vitali moderato: atque puris generationem inter bonas mutationes censeri, non tamen esse commutationem in humorem nutrientem; sed humoris degenerationem per corruptionem semper esse malum.

Quæ actio vitæ generat pus? II. Constat perpetua observatione solis in viventibus formari Pus: sed actio illa in sanis hoc nunquam facit, ergo hoc fieri debet, si actio vitæ aliquo modo ab ordine solito recesserit. Experimenta in viventibus, & morbi docent, post majorem circulationem vel in toto corpore, vel in quadam speciali parte pus prodire: nam post febres ardentes & morbos acutos sæpe magna copia puris emittitur, aut alicubi in parte speciali deponitur sine prægressa inflammatione istius partis: vel post inflammationem particularem pars antea inflammata abscessum purulentum format: imo pars sana vulnerata, vel læsa, ut inde inflammationem concipiat, pus in loco læso post aliquod tempus colligit. His omnibus constat, circulationem seu motum vitalem per totum corpus vel in speciali parte formare pus. Sed hoc quoque experimur, eum motum nimis validum non formare Pus, sed abire in corruptionem, quam sphacelum vel gangrænam vocant. Hinc actio vitæ moderata dicitur Coctio faciens humores nutrientes; actio validior autem Coctio materiæ morbi in purulentiam; actio validissima tendit in destructionem seu corruptelam per nimium motum vitalem: sed actio minor quam in sanis, permittit corruptionem automaticam. Hinc intelligitur, quantum debet augeri vel minui motus vitalis in acutis, quum optima mutatio fiat in Pus, instigandus est motus vitalis, si torpeat; sed sedandus, si nimis intensus sit, ut paulo majore circulatione humor mutetur in Pus.

Ex qua materia formatur pus? III. In corpore sano nullum alienum morbosum humorem continente infligatur vulnus, eo in loco formatur pus, ergo materia illa, ex qua formatur, est humor nutritius ex assumtis, vel excrementitius, vel bonus, qui corpori est utilis. Ex tribus his per colorem album decepti existimarunt nonnulli, Chylum commutari in pus, sed in Chylo deficit illa naturalis major gravitas, quæ in pure observatur, atque post longam inediam tamen formatur, etiamsi nihil chylosi restet in corpore: neque excrementitius humor hanc mutationem subire valet, cum corporis actione ad eam specificam levitatem ductus, non patitur tantum compingi, ut hanc acquirat puris gravitatem: Quare verisimile mihi videtur, materiam gelatinosam humorum & concrescibilem motu majore vitali commutari in pus.

Cur circa puris generationes Dolores & febres magis accidunt, quam ipso facto? IV. In morbis inflammatoriis internis & inflammationibus externis particularibus, egregia est observatio medica practica, sensim intendi in his dolores & febres, donec pus sit natum, sed eo facto sensim leniri dolorem & mitescere febrem, quia inde nobis constat, minui posse inflammationis symptomata, etiamsi non sit curatus morbus, sed transiit in suppurationem. Atque inde cognoscimus, num morbus adhucdum versetur in inflammatione, vel commutatus fuerit in morbum suppuratorium: ut ita valeat quoque medicus suam simul mutare medendi methodum.

dum. Hujus mutationis hæc mihi videtur causa. Dum pars quædam corporis vel a causa mechanica vel stimulo inflammatorio instigatur, sensim motus ex stimulo magis magisque intenditur, ut experimur in parte quacumque irritata, si maneat stimulans causa, partes ita sensim magis agitatæ, sensim quoque magis calere & dolere incipiunt: hoc si fiat per universum corpus, vocatur febris calida vel ardens, & in parte speciali Inflammatio localis. Ablato autem stimulo sensim quoque incipit ille motus ex stimulo major compesci, atque Dolor ex eo motu & stimulo natus mitigari. Ita Pus ex hoc aucto motu natum, collectum inter causam stimulantem & partem vitalem, facit, ut stimulans causa non amplius eam partem tangat, quare obvoluto stimulo per pus natum, quietem concedit his partibus stimulo agitatis: quare hoc tempore sensim majore copia puris interposita, & quia sensim quoque instigatus motus compescitur, Dolor & febris ex hoc instigato motu nata minui incipiunt, & ita loco Inflammationis habetur morbus purulentus. Quando ob stimulum minorem minor Calor, Dolor, & Febris observantur.

LIB. II. APH. XLVIII.

73. *IN omni corporis motu, quando dolere cœperit, interquiescere statim lassitudinem curat.*

I. EX physiologicis demonstratum assumo, nam nimis longum foret hic proponere, motum voluntarium fieri alterno & copiosiore spirituum influxu per nervos in istos musculos, qui voluntatis actione exercentur, atque hoc alterno motu, præprimis si vel nimis diu duret, vel nimis fortis sit, fibras musculares agitatas simili fere modo affectas esse, uti a levi contusione, vel frictione unius partis ad aliam, cum musculi alterne non possunt constringi, quin simul una fibra musculi terat aliquo modo alteram, ob quem attritum nimium evitandum Deus posuit inter fibras musculares pinguetudinem, quæ motu continuato sensim consumitur, ut tandem circa finem una fibra alteram magis terat. Cum vero ille motus voluntarius diutius continuatus fuerit, spiritus sensim deficere incipiunt inserviendo: ex hac denique penuria spirituum formatur ad motum ineptitudo, seu impotentia, quæ ex motu musculari nata vocatur *Lassitudo*. Et quoniam continuato illo attritu fibrarum inducitur levis inflammatio, quæ conjunctum Dolorem habet, inde pars illa præ cæteris agitata quoque dolet: ut omnes homines experiuntur, qui sua corpora diutius & validius exercent. Hoc quia omnibus constat hominibus, existimarunt Interpretes nonnulli, hanc sententiam Hippocrate indignam esse, quasi nil nisi arcana debuisset noster Auctor proferre. Ego autem existimo, eum, qui fundamenta artis studet condere, oportere notissimas res quoque proferre, ut istis demonstratis possit uti ad obscuriora explicanda, quemadmodum in sequentibus constabit. *Corporis motus dolorem & lassitudinem facit.*

II. Qui post tamdiu toleratos labores suum corpus ad quietem componit, huic non amplius tanta copia spirituum fertur ad musculos, neque fibræ musculares amplius fricantur: sentit tunc quidem ex spiritibus consumtis ineptitudinem ad motum, & molestum sensum in contritis fibris levi inflammatione affectis; sed quia cessat causa duo illa producens, inde corporis actio vitalis ex reliquis humoribus præparat materiem spiritibus suppeditandis aptam, præprimis si superdormiat; quare post aliquod tempus restaurata materia spirituum, corpus iterum fit agile, ut antea. Levis quoque inducta inflammatio sensim iterum evanescit, ut si pars ex fricatione rubet, cessante fricatione ad naturalem colorem redit sensim, ita quoque in his musculis agitatis inducta lenis inflammatio evanescit: atque con- *Quies curat lassitudinem & dolorem ex labore.*

sumta pinguetudo per continuatum motum, nunc per quietem restauratur, ut ita ea pars similis fiat, ut erat ante exercitationem. Hæc autem ipso momento quietis non restaurantur, ut nonnulli ex hoc Aph. colligere conantur, hoc nimis obesset quotidianæ experientiæ, quam ut hoc nescivisset Hipp. Quare ut sensus constet, hoc modo legendus est hic Aph. *In omni corporis motu quando dolere cœperit, interquiescere statim, lassitudinem curat*. Monet igitur Hipp. nos non debere continuare illum corporis motum, si Dolorem aut Lassitudinem induxerit, ut multi conantur, ut per motum continuatum superent eum Dolorem & Lassitudinem; sed vult, ut talis homo statim quiescat, quoniam quies multo melius curabit Lassitudinem & Dolorem, quam motus continuatus.

LIB. II. APH. XLIX.

74. *Consueti solitos labores ferre, etiamsi fuerint debiles aut senes, insuetis, robustis licet & juvenibus, facilius ferunt.*

I. Multum valere Consuetudinem in capiendis alimentis, superius (Aph. 16. IV. Aph. 17., IV.) notavimus, in hoc autem loco sermo habendus, quid valeat consuetudo in corporis exercitiis, de quibus prædicat Auctor tantum valere, ut sæpe superet innatam potentiam: sine Consuetudine enim juvenes & robusti facilius tolerant labores, quam senes & debiles, dum tamen contendit, contrarium fieri posse ex Consuetudine. Duæ itaque res in hoc loco examinandæ veniunt: (1) an illa veritas experimentis sit firmata: (2) quali modo nostrum corpus Consuetudine laboris firmatur, ut facilius toleret labores. Monuerat in præcedente, quamdiu labores erant tolerandi, ut conservetur sanitas generaliter in omnibus hominibus tam assuetis quam insuetis. Hoc autem loco indicare vult, quod si aliquis multos & graviores velit ferre labores, eum non oportere se statim accingere, sed comparare sibi aliquam consuetudinem.

Consueti facilius tolerant labores. II. Qui manuum pedumque opera totam vitam assueti fuere victum quærere, vel qui gladio, saltu, quavisque corporis exercitatione suum corpus fatigarunt, a duriore illo labore vix fatigantur: nos vero otiosam vitam ducere consueti, literisque dare operam, interdum levi ambulatione non solum corpus statim sentimus lassum & ad ulteriorem motum ineptum, atque dolens; sed si obnixe contendimus cum assueto licet viribus minus valente, continuare labores, nostrum corpus veluti comminutum sentitur, ita ut longo tempore egeat, antequam restauratur. Illi vero e contra severiore studio brevi hebescunt, imo ad ætatis constantiam pervenientes ad studia excolenda se sentiunt inidoneos, dum vero literis assueti etiam in senectute ulterius discere valeant. Tantum valet Consuetudo in nobis, ut non solum corporis actiones obfirmentur, sed & nostra mens immortalis ingenii exercitatione firmetur. An vero certo generi laboris assuetus minus defatigetur in diverso genere laboris, quam qui omnino otiose vixit, hoc generali observatione in hominibus est assequendum. Experimur ab insolitis laboribus magis defatigari quam a solitis, sed tamen corpus laboribus assuetum ferre facilius potest quosvis alios labores, quam corpus continuo otio torpens: ita qui exercuit ingenium, quavis quoque alia in scientia valebit magis, quam ille, qui nunquam literas excoluit.

Laboris consuetudo quid in nobis faciat? III. Aliam legem in nostro vivente corpore invenio, quam in ullis rebus mortuis: omnia enim corpora mortua usu deteruntur, nostrum autem corpus ab exercitiis, frictionibus & attritu occallescit, durius fit & tenacius cohærens, quod non solum in cute externa manuum & pedum operariorum, verum etiam in partibus interioribus verum invenimus: hinc in iis aorta callosa, imo ossea fuit inventa, & cal-

& callus obtegens capitulum ossis luxati non repositi: modo statim non applicetur vehementior attritus, quam cohæsione fibrarum potuisset sine solutione sustentari. Ex lege generali ergo constat, fibras musculares toties exercitatas tenaciores fieri, & propterea non tam facile disrumpi posse & inflammari, quam fibræ motui inassuetæ. Ex laboribus non ita vehementibus inassuetis generabitur in manibus rubedo, vesiculæ aquosæ, & excoriatio, aut diutius ambulanti inflammabuntur pedes; quorum autem manus & pedes callo obducta sunt, ab iisdem laboribus ne minimam læsionem percipient. Ita igitur ex innata generali lege, quia fibræ musculares callosæ sunt factæ, laboribus assuetus in istis musculis minus dolebit. Ex his autem non patet, quam ob rem minus fatigantur defectu spirituum. Sed experimur quoque omnes, corpora evacuationi assueta minus lædi quam non assueta, quoniam corpus longa consuetudine quasi firmatum ad generationem majoris copiæ spirituum, tandem quoque majorem aptitudinem acquirit. Ulterior hujus rei inquisitio neque utilis est, neque prodesse potest medico, debemus tandem fateri, hanc legem nostris corporibus viventibus a Deo innatam esse, quæ in rebus mortuis non invenitur: eamque observare medico sufficit, licet primas causas non attingat.

LIB. II. APH. L.

75. *A Multo tempore consueta, etiamsi fuerint deteriora, insuetis minus turbare solent. Oportet igitur etiam ad insolita mutare.*

I. DUm nascitur homo, nullis rebus assuetus est, at ex innata natura exigit alimenta facilis digestionis sæpe de die, atque corpus sensim increscens naturalem habitum & figuram acquirit sine ullo artificio. Statim vero accedit ars curatricum, cingunt ligantque membra, quasdamque corporis partes, ut pulchriorem formam, ut putant, acquirant. Ita *Hipp.* a, 348. narrat de quadam gente, in qua infantum capita ita cingebantur, ut prohiberetur rotunditas, sed acquireretur figura oblonga, hos macrocephalos vocat; tandem longa illa consuetudo non amplius egebat artificio, quasi natura cum consuetudine conspiraret. Hodie autem strictissime cingunt præcordia, ut graciles fiant puellæ. In aliis regionibus stringunt pedes, ut maneant parvi, tandem formantur corpora in quamcumque formam, quam decus istius gentis vel morum exigit. Hoc etiam in victu *Aph.* 17. IV. Laboribus tolerandis *Aph.* 74. & omnibus aliis in rebus verum observatur. Sed ut Consuetudo convertatur in naturam, primum est, ut instituatur statim a nativitate, nam in adultioribus non facile fit: alterum est, ut longo tempore fiat, brevi enim tempore si aliquid fiat, consuetudo in habitum seu naturam non commutatur.

Consuetudinis differentia.

II. Quænam hic intelligantur per Meliora & Deteriora, exponendum est; quia si aliquis rebus quibusdam assuetus sit, omnes mutationes ipsi videbuntur deteriores. Itaque accipiendi sunt homines nullis rebus assueti, quæ tunc in his observantur conservare sanitatem, nullamque molestiam afferre, dicuntur meliora; quæ autem difficilius tolerantur ab homine non consueto, dicuntur deteriora. De his nunc Deterioribus dicit Auctor, ea minus turbare vel molestare consuetos a longo tempore, quam insuetos. Ut si quis longo tempore degit in regione calida vel frigida, usus fuerit victu duro vel levi, copioso vel parco, corpus multum vel parum exercuit longo tempore, talis homo non fert mutationem, quin inde turbetur vel molestiam percipiat, quia longa illa Consuetudo quasi in naturam sit commutata, ut superius de corporis varia artificiali forma monuimus. Hoc non solum in rebus, quæ æque bonæ censentur, sed & in deterioribus, quæ cor-

Cur consueta deteriora insuetis minus turbare solent?

poribus nullis rebus assuetis intulissent molestiam & damnum. Qui potione *spirituosa* a longo tempore deperierunt, ut unum adferam exemplum, infinita vero incurrrunt, hi podagra correpti, vel hydrope, vel debilitate affecti ex spirituosorum abusu, si omittant spirituosorum potionem, admodum periclitantur, etiamsi genius morbi abstinentiam exigeret: sæpe enim observavi spirituosis addictos, si propter doloris vehementiam, vel monitu adstantium aut amicorum vel medicorum omiserunt hanc potionem, deficiente stimulo consueto spirituoso, periisse. Tantum ægris valet Consuetudo, ut deterioribus debeamus indulgere.

An cuidam generi vitæ assuescendum?

III. Inter medicos non constat, an certum & fixum vitæ genus sit eligendum ad sanitatis cnnservationem & longævitatem acquirendam, num vero varium & mutabile debeat vitæ genus institui. Si absolute ratiocinemur, ea sola sunt eligenda, quæ nobis non assuetudini addictis nullam adferre possunt molestiam; id est temperate vivere maxime salubre, quia omnia deteriora, etiamsi propter Consuetudinem non amplius inferant molestiam, tamen sanitati & longævitati obsunt, quum intemperate viventes raro decrepitam ætatem attingant. Quia vero omnes homines inopinatis rerum sortibus subjiciuntur, ne incidamus repente in nobis insueta, satius est, inquit Galenus, omnia tentare. Atque Celsus monet, sanum hominem, beneque valentem nullis obligare se legibus debere.

Et noster Auctor, *oportet etiam ad insolita mutare*. Sed quæ est causa hujus mutationis, regulariter magis conducit solis melioribus uti, sed quoniam multi in his totam vitam transigere nequeunt, coguntur multa tentare, ut ex consuetudine a deterioribus nimis lædantur. Ergo deterioribus uti non est conservare vitam & sanitatem; sed quia non semper valemus in communi vita evitare deteriora, hinc illis, qui non obstricti sunt interdum deterioribus uti, non est opus ad vitæ & sanitatis conservationem singulis mensibus vomere vel bibere ad ebrietatem, ut monet Celsus; nemo enim cogitur ex natura abuti spirituosis, aut edere vel bibere nimium.

LIB. II. APH. LI.

76. *Multum, & derepente aut evacuare, aut replere, aut calefacere, aut frigefacere, aut aliter quocumque modo corpus movere, periculosum est. Nam etiam omne multum naturæ est inimicum. Quod vero paulatim fit, tutum est: tum alias, tum si quis ex altero ad alterum transeat.*

Consueta non subito mutanda.

I. Dixerat in præcedente, nos consuetudine acquirere habitum, ut facilius toleremus deteriora, si ergo recedere volumus ab hac mala consuetudine, nunc regulam generalem suggerit, eam mutationem paulatim fieri debere, cum omnis subita mutatio non careat periculo: imo addit damnosum esse, sive recedamus a pejoribus ad meliora, vel a melioribus ad pejora, quam sententiam his verbis complectitur, *tum alias, tum si quis ex altero ad alterum transeat*. Egerat enim in superiore de consuetudine deteriorum, & meliorum, quam rem hoc loco ulterius vult persequi, ut demonstret, quali modo consueta sunt mutanda. Quæ igitur hoc loco proponuntur, ad Diætam sunt perstringenda, sed minime ad omnes curationes morborum extendenda, interdum enim in periculosis morbis subitaneæ mutationes sunt inducendæ ad majus malum evitandum. Hujus regulæ generalis quædam exhibet specimina.

Periculosum est multum & derepente evacuare.

II. Quoniam versamur in homine vel perfecte sano, vel leviter ægrotante, sententia de multa & repentina evacuatione ad talem casum est perstringenda, & quidem in homine hujusmodi evacuationi non assueto, quod si vel per venæ sectionem multum sanguinis detrahas, vel purgante vel vomitorio multum evacues

& su-

& subito, talis æger facile incidet in syncopen, & forsan non revivifcet: quod si talis evacuatio instituta fuit ob nimiam humorum abundantiam, ne quidem tunc conducit, ut monuimus *Aph.* 3. IX. Si vero sine abundantia *Aph.* 2. V. fiat, eo pejor est, quia tunc cum ablatione boni destruitur æquilibrium. In Consuetis autem minus malum, quoniam hi largiorem ferunt evacuationem sine multo detrimento: ita fœminæ copiose menstruantes facilius ferunt largiorem sanguinis evacuationem, quam viri robusti sine metu leipothymiæ, quod multi mirantur: in his autem si modum excedat, uti in mensium profluvio, non raro fiunt hydropicæ; quare ne quidem repentina & multa evacuatio assuetis conducit. In morbis quoque multis non est licitum talem facere morbosi humoris evacuationem, uti in hydrope & empyemate: cavent enim omnes prudentiores Medici & Chirurgi, ne nimis cito omnem humorem evacuent. Sed in phrenitide, pleuritide, aliisque morbis, quibus subito instat summum periculum, imperamus largam evacuationem, ut præveniatur majus malum.

III. Quæ corpora magnam simul copiam alimentorum sumere sunt consueta, etiamsi minus lædantur reliquis, ad sanitatis autem conservationem non conducit, corpus nostrum toties onere pressum, tandem succumbit: magis autem id experietur corpus insuetum; est enim in nobis nata definita actio subigens, quæ valet mediocre ingestum in bonum succum assimulare: sed si nimis ingeritur, id abundans non solum opprimit vires, ut corrumpatur, sed etiam reliquum, aliter in mediocri quantitate sumtum subigendum, impedit præparari, quare omne ingestum manet crudum, & dein corruptum non carens periculo. Vide quæ disputavimus Aph. 5. III. & Aph. 42. II., III., IV. his satis constabit afferti Auctoris veritas. *Replere.*

IV. Duobus modis corpora nostra calefiunt, unum genus dicitur fieri Actu, alterum Potentia. Nos enim, ut omnia corpora etiam mortua a calido applicato incalescimus, sive sit aer calidior, sive ignis accensus, sive collectus in aliquo corpore; de hujus Caloris communicatione nemo ambigit: sed alterum genus in viventibus solis observatur, si excipiamus incalescentiam putredinis, fermentationis, & effervescentiæ, qui calor dependens ab actione vitæ, augetur omnibus stimulantibus, majorem motum vitalem facientibus, & inde calefacientibus dictis. Ita experimur, aromaticis, vel spirituosis assumtis aut applicatis, etiamsi illa ad thermometrum nullum indicium præbeant caloris, in nobis tamen calorem verum & sensibilem concitare. De utrisque nunc monet Auctor, periculum esse, si multum & repente excitetur Calor. Qui enim consuetus est in aere frigidiore versari, deferatur in aerem admodum calidum, aut si tempestates subito mutantur, non solum homines magnam molestiam experiuntur, sed etiam hanc mutationem non sine periculo experiuntur. Qui partem gelu constrictam majore calore tentat degelare, partem destructam inveniet. Qui calido vapore, vel accenso alcohole conatur resolvere concretos humores, caveat, ne nimis cito nimium calorem concitet; perierunt enim nonnulli ferre non potentes tam repentinam mutationem, qui calor sensim auctus in majori gradu sine damno potuisset tolerari. Hoc quoque consuetum est observare in Calefacientium exhibitione, si a majore dosi inchoamus, magnam molestiam adferunt, sed a minima dosi data, sensim vero adscendens ad majorem dosin, felicem dedit in Chronicis curationem. *Calefacere.*

V. Quod monuimus de Calefacientibus, id quoque statuendum est de Frigefacientibus: sunt enim corpora actu frigida, quæ alteri corpori calidiori demunt calorem; sunt etiam quæ potentia refrigerant, ut nitrum & omnia nitrosa. Non minus in his, quam in præcedentibus datur peccandi locus. Corpora enim excalefacta exponere aeri frigido nihil periculosius, quæ experimenta omnibus ita sunt obvia, ut non egeamus exemplis. Sed de Refrigerantibus videtur hodie nullum periculum exstare, quasi nemo in his, quæ antiphlogistica vocant, in excessu potuis- *Frigefacere.*

tuis-

tuisset peccare, sed secundum nostrum Auctorem & experientiam constat, antiphlogistica omnis periculi non esse expertia, etiamsi toties non in his, quam in actu frigidis experimur damnum.

Motus & quies corporis. VI. Qui equos aliaque animalia exercere norunt, nunquam permittunt, ut equus a stabulo veniens statim valido agitetur cursu; neque ut a cursu veniens statim in stabulo quiescat: experientia enim didicerunt, si hac cautela non fuere usi, hæc animalia sæpe damnum passa fuisse. Ita etiam in hominibus observamus, qui a longo tempore didicerunt suum exercere corpus, si dein se totos tradant otio, plerumque aliquo corripiuntur morbo, neque tam facile est vitam otiosam in validiora exercitia commutare. Lente semper omnis illa mutatio est inducenda. Quare regula generalis constat, omnis subitanea mutatio non vacat periculo.

Omne multum naturæ inimicum. VII. Hucusque cum nostro Auctore probavimus Replere, Calefacere, Frigefacere, & Movere non conducere, si subito fiant, quoniam corpus consuetum alicui rei non facile patitur subito ad contrarium statum duci. Restat autem videre, multum Replere, &c. quoque periculosum esse, sive corpus assuetum sit, sive non. Qui enim multum evacuat, sive sit bonus sive malus humor, semper destruit æquilibrium, detrahitque naturale sustentaculum: vasa enim & fibræ nostri corporis mediocri vel majori etiam copia humorum distenta, se nequeunt tam subito accurtare, ut satis firmiter amplectantur relictos humores tanta copia privatos; unde vasa non satis humoribus distenta collabuntur, & semi-impleta istos minus propellunt, imo stagnare patiuntur. Si talis subito Evacuatio fiat ex cavis corporis, nisi artificiale accedat sustentaculum, vasa antea humoribus incumbentibus sustentata, nunc sustentaculo orbata, ultra modum tument, omnesque fere reliquos e corpore humores in se recipiunt, imo interdum disrumpuntur, ut observamus in subitanea puris ex abscessu, vel cavo pectoris eductione, & in paracenthesi hydropicorum. Quare sive corpus sit assuetum sive non, sive bonus educatur humor sive morbosus, omnis evacuatio nimia non caret periculo. Neque Repletio modum excedens in hominibus quidem consuetis sanitati conducit. Multi autem existimant, pari passu corpus nutriri cum copia ingestorum, judicantes inde multum lædi non posse. Sed si perpenderent, ingesta alimenta natura diversa esse ab eo, quod in nobis nutriri debet, illa actione nostri corporis primo esse commutanda, quæ actio multitudine obruta nil boni conficit, facile intelligerent, multum ingestum potius inducere cruditatem vel corruptelam, quam bonos nutrientes humores generare. Hoc etiam sentiendum est de Calore & Frigore: nimius enim Calor etiam in corporibus assuetis non conducit sanitati, quoniam nimius Calor enervat nimis, disponit ad putredinem, & ultra modum dissolvit humores, fervor autem coagulat humores & partes firmas crispare facit; sed frigus nimis inspissat humores, atque tantum minuit motum vitalem, ut in nimio frigore omnino subsistat; dum vero tepor moderatus saluberrimus sit corpori: quare non parum peccant medici, qui excessu refrigerandi vel calefaciendi conantur morbis mederi. Etiamsi in multis morbis Chronicis corporis Exercitatio summum statuatur auxilium, longe vero abest corpus multum exercere conducere sanitati, mediocris quidem membrorum agitatio humores concoquit, sed nimius motus bonos humores nimis vel deterit, vel convertit in lentorem: neque multum quiescere debet homo ad sanitatem conservandam, quoniam omnis præparatio solo motu vitali est absolvenda, & multi humores in remotissimis vasculis & cellulis stagnantes, quia ultra debitum tempus ibidem relinquuntur, dum exeunt, corrupti inveniuntur. Ex his constat, omne multum & derepente factum tam in Consuetis quam in Inconsuetis periculosum esse, etiamsi Consuetos minus afficiat.

LIB.

LIB. II. APH. LII.

77. *OMnia secundum rationem facienti, & non secundum rationem evenientibus, non transeundum ad aliud, manente eo, quod visum ab initio.*

I. SI omnes curandi modos perscrutemur, experimur his tribus modis tentari Curationem. (1) *Empirica* est, quæ solis vagis nititur experimentis: ut si aliquid profuerit in dolore, inappetentia, debilitate, delirio, vertigine, reliquisque morbis, qui ex unico præcipuo phænomeno obtinuerunt nomen, protinus audito vel viso phænomeno in promptu habet appropriatum medicamentum, vel didicit medendi methodum, aut adhibet regimen in diæta, quibus ille morbus antea fuit curatus, si fideliter agit Empiricus. Nihil est, quod majus damnum intulit Medicinæ, quam hujusmodi arcana, quoniam idem phænomenon in sensus incurrens, ad quod solummodo attendit Empiricus, & existimat se ex arte agere, variis & sæpe oppositis nascitur causis, quæ suam appropriatam exigunt curationem. Hos morbos ex variis nasci causis, variamque postulare curationem, passim indicavimus in Compendio nostro. Quare non mirandum, Empiricos suis probatis medicamentis frustra toties tentasse curationem: & nostram scientiam, ad hoc usque tempus in Curatione non majorem fecisse progressum. Sperandum itaque esset in posterum, si quis detegit vel medicamentum, vel methodum medendi, vel quodvis aliud auxilium in curatione morbi, qui ex prævalente phænomeno nomen obtinuit, ut addat simul causam hoc phænomenon producentem, quæ ex multis simul phænomenis collectis vel causis procatarcticis prægressis colligitur: hæc tunc probata medicamenta & auxilia erunt constantia, eorumque usus in posterum non erit inutilis vel contrarius, ut sæpe in empiricis auxiliis evenit. Altera est *Conjecturalis*. Qui medicus curandum habet morbum multis phænomenis stipatum, incertam indicantibus latentem causam, ut sæpe fit, quia causa ita abscondite latet, ut ne a peritissimo in Arte medica possit erui, talis tunc medicus ex quadam verisimilitudine conjicit de causa latente, ut aptam adhibeat medendi methodum: hos vituperant Empirici, sed ipse Empiricus nihil plus præstare potest, ille enim sibi solum maxime conspicuum proponeret phænomenon, hoc etiam valeret facere medicus, qui ex conjectura tentaret curationem; sed quia novit phænomenon hoc incertam indicare causam tollendam, reliqua quoque rimatur, an non possibile sit omnium apparitionum eruere causam; cum vero facilius sit in medicina ex multis inter se collatis latentem invenire causam, quam ex unica apparitione, itaque Conjecturalis illa curatio præstantior est censenda: si vero occurrit morbus nomen ex causa habens, ut Inflammatio, vulnus, combustio, fractura, in his non utitur conjectura, sed ut Empiricus probatam adhibet curationem. Denique est *Rationalis*. Qui in Physicis, Chemicis, Anatomicis, aliisque adminiculis, quibus eruuntur absconditæ causæ, est instructus, in phænomenis morborum versatus, statim sedulo examinat omnia, quæ suis sensibus possunt detegi, quæque ab ægro referuntur, cuncta inter se comparat; quod si his auxiliis morbi latentem detexit causam, demum examinat auxilia & methodum medendi, quæ optimum successum in inventa causa habuere, istis tunc utitur. Hoc nunc modo agere est *secundum rationem facere*. Detexit enim certis indiciis causam latentem, & adhibet auxilia probatissima & experientia comprobata, nihil præstantius excogitari potest, si enim morbus sit curabilis, hoc solo modo curari potest, & nullo alio meliore. Quod si valuisset semper ita eruere causam, & scivisset probatissima auxilia, Rationali medico nihil temere in medicina esset periclitandum, sed quia sæpe nimis abscondita latet causa, quam perspicacissimo

Curatio secundum rationem quunam?

Empirica Curatio.

Conjecturalis curatio.

Rationalis curatio.

& ex-

& expertissimo ingenio possit detegi; vel interdum desunt probata auxilia, quibus detectam causam valemus tollere, in illo cogimur sæpe uti conjectura, & in hoc facere periculum: hæc ergo conjectura & temeraria experimenta non sunt adscribenda medico, sed imperfectæ scientiæ.

Quæ secundum rationem fiunt non sunt mutanda. II. Qui medicus ex certis criteriis latentem detexit causam, vel curandum habet Morbum ex evidente causa natum, huicque adhibet auxilia, methodum medendi & diætam, quæ probatissima in tali causa & morbo fuere inventa, eum monet Auctor, etiamsi ex voto non sequitur curatio, non transeundum esse ad aliud, sed ut viarum peritum inceptam debere persequi viam, donec attingit metam. Quoties enim decedit a curatione sua ad quamcumque aliam priori contrariam, vel temeritatis, vel inconstantiæ, imo malevolentiæ potest insimulari, nam conscius ægrum a recta via curationis deflectit. Qui morbi causa cognita probatis non cedit auxiliis, incertis non est tentanda: quam primum enim Rationalis medicus conatur experimento vago tollere morbi causam, nihil differt ab idiota, & temerario, qui tentandi gratia omnia experiuntur. In Conjecturali autem causa ex juvantibus & lædentibus fieri debet curationis mutatio, quia causa est incerta. Hic autem monendum est, Auctorem nostrum nolle, nos debere semper iisdem uti medicamentis, sed si morbi genus mutatur, nostra auxilia quoque esse mutanda: si enim Inflammatio abierit in suppurationem, Auctor non docet medicum Rationalem in iisdem pergere debere auxiliis, nam hoc non est secundum rationem, sed curatio mutata cum natura morbi est secundum rationem. Ita etiam in Chronicis non debemus statim ab uno genere auxilii deflecti ad contrarium, si non satis cito sequitur curatio, sed si formata sit ex detecta causa legitima indicatio curativa, & huic appropriata fuere adhibita auxilia, in iisdem debemus perseverare, vel si natura assuescat, ut sæpe fit, medicamina sunt aliquo modo mutanda, manendo in eodem genere auxiliorum, sed non transire ad aliud contrarium. Non parum igitur Hipp. hoc monitu perstringit temerarios & fluctuantes medicos, qui omni die mutant auxilia, & periclitantur nova, ac si diceret, istos scientiæ ignaros esse, nescientes, quæ auxilia sunt adhibenda, vel temerarios experiundi gratia hominis vitam periclitantes.

LIB. II. APH. LIII.

78. *Quicumque alvos habent humidas, dum quidem juvenes sunt, melius liberantur his, qui siccas habent. Ad senectutem vero, pejus liberantur: siccantur enim ut plurimum senescentibus.*

Sensus hujus. I. Si retineatur translatio hæc T. J. ab Almeloveen, sensus admodum esset obscurus, sed si conferatur cum Aph. 45. facile erit veram sententiam Hippocratis concipere: ibi enim posuit mutationes naturales in duobus juvenibus, uno alvo constipata sicca, altero vero laxa laborante: in hoc nunc loco vult inter hos comparationem facere, qui status sit melior censendus, ut nempe juvenis alvum humidam habentis, vel alvum siccam sit melior conditio: & concludit, *qui juvenes alvum humidam habent, dum quidem juvenes sunt, melius degunt* (*seu juventutem melius agunt*) *his, qui siccam*, rationem addit, *ad senectutem vero pejus degunt, siccatur enim alvus utplurimum in senescentibus*. Quare alvus humida præfertur, & alvus sicca damnatur, præprimis si talis fiat ex naturali mutatione.

An alvus sicca vel humida sit præferenda? II. Molles & modice compactas reddere alvi fæces saluberrimum est, sed paulo magis compactas vel sicciores deponere, aut paulo liquidiores nostrum corpus fert sine detrimento sanitatis: si vero hæc mutatio modum excedit, ad morbos re-

refertur, ut ad alvi fluxum, vel constipationem, de quibus hic non agit Auctor. Neque hic disputandum est, quid horum sit melius in morbis, uti fecimus in Compendio nostro T. 90. Ex iis, quæ supra exposuimus Aph. 45. VI. constat, alvum humidam juvenum propter defectum affluentium humorum sensim commutari in siccam: ergo ratione signi est malum indicium alvum exsiccari senioribus, satius enim foret, ut mollis maneret alvus. Alterum est, si alvus sit modice humida, sine molestia deponunt fæces, dum siccior sæpe multas molestias adferat. Denique in modica & humida alvi egestione non est verendum, humores excrementitios retineri in intestinis: sed si siccior sit alvus, vel omne excrementitium non deponitur in intestina, aut si deponitur, stagnans diutius & corruptum absorbetur, atque ita reliquos humores excrementitio corrupto inquinat. Auctor addit, quia magis senescentibus alvus reddi solet siccior, ut tandem fiat morbus, qui alvus adstricta vocatur.

LIB. II. APH. LIV.

79. *PRocero corpore juventutem quidem degere liberale est, nec deforme: insenescere vero, incommodum, & parvis deterius.*

I. QUod olim moris fuit, hodie etiam est acceptum, Procerum corpus laudare in juvenibus, ut corpore & verbis simul imperent, atque in tam procero corpore fere omnes magnum & liberale ingenium censent contineri, adeo ut corpus procerum juvenum sit tanquam literæ commendatitiæ, quod ingenio & ætate deficere videtur, id decoro corpore supplent juvenes. At vero ad senectutem si pervenerint, gravi senili auctoritate & ingenii præstantia præditi, non amplius ex corporis statura, etiamsi non sit vituperanda, honores tribuuntur: tunc magis in senibus ad vitam commodam, quam decoram respicimus. An vero Hippocratis tempore humilia magis quam corpora procera salubriter vixerunt, ignoro: his autem temporibus procera corpora magis sana & robusta vivunt, quam humilia. Quare hic Aphorismus in hoc sensu accipi potest, Procera corpora juvenibus magis decora quam senibus: parva autem deteriora juvenibus, quam senibus.

MEDICINA
HIPPOCRATICA,
EXPONENS
APHORISMORUM
HIPPOCRATIS
LIBRUM TERTIUM.

PRÆFATIO.

N hoc Libro duas præcipue res agitare voluit Hippocrates, easque quodam tractare ordine, ut doceat quanti intersit scire naturales & non evitabiles Ætatum & Tempestatum mutationes. Sedulo perscrutatus est morbos his mutationibus frequentiores, ut sæpe miratus fuerim ad tantum scientiæ fastigium eo tempore perductam fuisse Medicinam, tam exacte enim cuncta respondent hodiernis observatis, ac si omnibus instrumentis physicis noster Senex instructissimus fuisset, quibus hodie summo ardore & industria utuntur Medici & Physici. Superest ergo, ut plura hujusmodi observata experimentis detecta in publicum commodum colligantur, & publici juris fiant. Sed ut ægri inde aliquod acquirant auxilium, unusquisque non valet componere Aphorismos Medico & ægro utiles, sed talem exigit hominem, qui in Physicis & Medicis est imbutus, ut possit has duas partes inter se comparare: qui enim hujus illiusve cognitione caret, crudos immaturos & mancos atque mutilos conficiet canones. Quemadmodum merus Physicus parum in arte Medica valet, ita purus Medicus hallucinabitur semper in causarum investigatione. Quæ enim a Medico & Physico res pertractantur legibus inviolabilibus sunt distinctæ, ut tota rerum natura certis legibus, solis experimentis assequendis, suas absolvit actiones, quas rimatur Physicus; ita Morbi in hominis corpore vivente suas proprias sequuntur leges, non nisi praxi Medica detegendas. Quam parum valet Medicus ex observatione morborum ratiocinari in rebus Physicis; tam parum quoque valet physicus in morbis, cum corpus vivens morbo correptum in multis ab actionibus physicis in rebus mortuis recedat: imo nemo valet ex omnibus perspectis actionibus corporis sani, ejusque accuratissima cognitione Anatomica perspicere, quid faciat morbus in homine vivente, nisi sedulo rimatur simul, quæ observatio practica profert; habet enim morbus, ut res physica, & corpus vivens sanum, suas proprias leges. Atque hoc non sufficit in arte Medica cognoscere morbos, eorumque omnes intel-

intelligere mutationes, & tenere actionum læsarum leges, æger enim semper exigit auxilium, sine quo frustra tota Medica scientia excolitur, quippe non petit a nobis cognitionem, sed curationem atque levamen. Hæc autem auxilia ratione non sunt detecta, sed multiplici experientia, quæ certa esse nequit, nisi capiatur ab eo, qui bene novit quonam in morbo & ex qua causa nato Medicamentum fuerit adhibitum.

Si ergo rem paucis contrahamus, in Physicis, Chemicis, Anatomicis, Physiologicis, sine auxilio Medico per experimenta quisque valet sibi certam comparare rerum notitiam: sed ad cognitionem morborum veram nemo pervenire potest, nisi in præcedentibus sit instructus, & adhuc multo minus pervenire ad cognitionem curationis: ea enim curatio exigit cognitionem propriæ naturæ cujuscumque morbi, & auxiliorum, quæ tali in morbi causa cum effectu fuere adhibita. Inutilis ergo est omnis cognitio physiologica, inutilis est omnis empirica Medicamentorum traditio, nisi utraque jungatur. Nam cognitio morbi sine auxilio, atque auxilium sine cognitione ægro laboranti sunt inutilia.

Quod autem his temporibus studio excolatur Physiologia, & cognitio & curatio morborum vilipendatur, laudare non possum. Noster enim senex, qui in arte Medica ad hoc usque tempus neminem habuit superiorem, non per Physiologicas speculationes ad tantum fastigium perfectionis deduxit artem Medicam, sed per propria experimenta in sanis & ægrotantibus. Qui ergo ad majorem perfectionem deducere satagit artem Medicam, id agere oportet, ut cuncta quæ in ægris observat, redigat in regulas generales, quemadmodum fecit Auctor noster. Quæ autem observanda sunt in temporibus anni & ætatibus, secundum normam in hoc libro traditam concinnari possunt.

Hic Liber specimen fuit septimum, quod Publice ventilavit sub nostro præsidio GREGORIUS ERICUS BARNSTORFF Gottingensis. *Die* 30. *Novembris* 1740.

APHOR. I.

80. *Mutationes anni temporum maxime pariunt Morbos : & in ipsis temporibus magnæ mutationes aut frigoris, aut caloris, & alia pro ratione eodem modo.*

Temporis divisio.

I. Tiamsi omnibus sit notum, annum dividi in quatuor tempora, vel facile ex calendariis possit addisci; observare tamen debemus, ab omnibus medicis hæc tempora non semper eodem modo accipi. Hippocrates enim fere semper distinguit Morbos secundum communia anni tempora, in Vernales, Æstivos, Autumnales, & Hyemales. Alii duntaxat in Æstivos, & Hyemales, quando annum dividunt in duas partes, ab uno Solstitio ad alterum. Quidam vero his adjiciunt morbos solstitiales, hyemales, & æstivos; atque morbos Æquinoctiales, vernales, & autumnales. Quid autem his temporibus præprimis sit observandum, in sequentibus demonstrabitur.

Cur mutationes anni temporum maxime pariunt morbos?

II. Inter causas morbum inferentes non infimum tenet locum, uti in hoc loco indicatur, observatio temporum anni, dicit enim, *maxime* vel *potissimum*, quoniam omni momento aer est inspirandus, & quoniam sine ejus præsentia vivere non possumus: quoties itaque aer in natura sua est mutatus, protinus in nobis generantur morbi, imo interdum mors, ut patet in exhalationibus aeri mistis a nobis assumtis: imo bonus aer aliquoties a nobis inspiratus vitæ continuandæ fit inutilis, cum experimentis hodie constet, omne animal respirans vase quodam inclusum, si impediatur aeris renovatio, perire; hoc etiam experiuntur urinatores. Quare non solum sufficit, ut alterne dilatemus & constringamus pulmones ad continuandam circulationem, sed qui inspiratur, bonus debet esse aer, & sæpe renovatus. Ex hac observatione non obscure indicatur, respirando aliquid a nobis ex aere recipi, quod requiritur ad vitæ sustentationem, cum aliter animal potuisset facile in eodem vivere aere. Si huic observationi adjiciamus aliud experimentum animalis viventis in vase clauso, in quo hæret etiam barometrum aeris quantitatem indicans, hoc barometrum suo descensu declarat, ab animali vivente aerem consumi. Nullum itaque est dubium, quin animal vivens consumat aerem. Quod vero in sanguine circulante ne guttula aeris inveniatur, & quod non possit ingredi aer arteriam vel venam pulmonalem, ut multi contendunt, hoc non refutat experimentum certum de aeris consumtione ab animali vivente: potest enim aer unitus nostris humoribus amittere omnem vim elasticam, quemadmodum exstinguitur spirituosum in vino, si convertitur in acetum. Atque multis corporibus inesse magnam quantitatem aeris, nullum sui indicium præbentis, constat ex omni observatione combustionis, fermentationis, effervescentiæ, putredinis, congelationis, quibus modis multum aeris elicitur e corporibus, in quibus experimentis physicis aeris præsentia non potuit detegi. Ex iis, quæ disputavimus, probatum est, aerem consumi ab animali vivente, & eam consumtionem perpetuam esse debere, aerem vitiatum vitæ & sanitati conservandæ ineptum esse. Ergo solummodo restaret probare, mutationibus anni temporum mutari hanc aeris qualitatem, ut magis minusque prona sit ad producendos morbos. Verum hoc satis constare potest ex morbis, qui certis temporibus anni propullulant, ut observavit præ ceteris Sydenhamius. An vero hæ mutationes inducantur vario influxu siderum, varioque eorum aspectu, ut veteres astrologi voluerunt, inutile est medico observare, hoc naturæ perscrutatoribus relinquemus. Nobis

bis sufficit observare, aerem mutatum potentissimam esse causam morbos inferentem, quia nec cibus, nec potus, nec externæ injuriæ, quibus nostrum corpus est expositum, tam frequentia sunt, quam aeris inspiratio.

III. Quoniam non solum ex varietate aeris diversis temporibus anni naturales generantur morbi, sed etiam morbi fiunt ab aeris mutatione quocumque tempore anni, qui regulariter eo tempore non fuissent nati, satis constat, non oriri morbos præprimis ab influxu siderum, sed ex quadam in aere nata mutatione. Ex his mutationibus solummodo annumerat Calorem & Frigus, & addit *alia pro ratione*: scilicet observare quoque debet Medicus, quinam morbi fiunt cœlo sereno, nubiloso, cœnoso, humido, sicco, in ventis variis, pruina, pluvia, grandine, tonitru, aliisque meteoris apparentibus. In his observavit Auctor, & post eum quoque omnes medici, mutationes subitaneas periculosiores esse, quod ex iis, quæ supra de Consuetudine *Aph.* 75. II. disputavimus, facile intelligi potest. *Aeris mutationes magnæ in ipsis temporibus.*

L I B. III. A P H. II.

81. N*Aturarum aliæ quidem ad æstatem, aliæ vero ad hyemem bene aut male sunt constitutæ.*

I. IN præcedente monuerat, quænam erant exspectanda ex variis anni temporibus, nunc vero ad illa tempora applicat varias hominum naturas, volens indicare, omnia illa anni tempora æque salubria & damnosa esse omnibus. Ex his temporibus duo citat, Æstatem, & Hyemem. Existimo autem, Auctorem hic nolle indicare tantum anni partem quartanam pro singulis, ut fieri solet in communi divisione (*Aph.* 80. I.) sed intelligere partes anni ab uno æquinoctio ad alterum, ut passim quoque fecit Sydenham. *Quæ tempora anni hic intelliguntur?*

II. Vocabulum *Natura* tot rebus variis adhibetur, ut vix valeamus simplici definitione determinare, quid sit natura. Aliud enim est naturæ directionem observare in evacuatione; *Aph.* 21. III. Aliud iterum morbus periculosus naturæ dissimilis; *Aph.* 59. II. Natura valde crassi magis subito moriuntur quam graciles; *Aph.* 69. I. Hoc loco notat Habitum, Constitutionem, Catastasin vel Temperiem corporis, sive sit nativum; sive artificiale per consuetudinem, vel morbum acquisitum, quo quidam homines salubrius vel ærumnosius vivunt hyeme aut æstate. Hanc observationem veram esse, vita quotidiana comprobat. Miramur autem causas, quare cum medicorum maxime intersit, istas paulo penitius rimabimur. *Naturæ quid denotat hoc loco?*

III. Hyems regulariter habet aerem humidiorem & frigidiorem, ut indicant notiometra & thermometra: nostra igitur corpora ab aeris ambientis frigiditate magis frigescunt; humiditas per insensibilem pespirationem expellenda, parcius aufertur: hoc tempore ventres esse calidissimos, supra *Aph.* 15. II. contra Hipp. refutavimns. Frigiditate hac minuitur actio vitalis, ut quædam animalia mortua jacentia non nisi accedente calore reviviscant: sed omnia corpora mortua per frigus densantur, id est in minus spatium contrahuntur: quod tam constans, ut ex densatione certam habeamus quantitatem frigoris; Thermometra enim hac densatione quantitatem frigoris, & expansione per calorem, caloris gradum indicant. Ergo in nobis motus vitalis minuitur frigore, sed augetur contractio automatica in fibris. Inde corpora gracilia, quia volumen majus proportionatum habent ad superficiem, quæ ab aere frigido tangitur, magis quam corpora crassa & procera ab aere frigido læduntur. Maxime vero debilia, sive talia sint ex nativitate vel morbo; vel quæ corpora insueta sunt aeri frigido, ab aere frigido hyemali magis afficiuntur, cum debilior motus vitalis in his per nimium frigus *Quæ natura non fert hyemem?*

fere

fere totus exstinguatur; contra vero robusta ob auctam contractilitatem in firmis partibus magis roborantur. Quibus itaque corporibus vis vitæ superatur frigore, his frigus hyemale damnosum; quibus vero non superatur, prodest. Aeris etiam humiditas, quoniam minus absorbet exhalantem humiditatem, corporibus difficile perspirantibus admodum noxia, cum perspirabile retentum varios generet morbos: quibus vero constans est perspiratio, viribus corporis valentibus expellenda, aeris humiditas minus noxia; cum corporis vires valeant id inutile expellere, etiamsi per aerem ficciorem cito non auferatur.

Quæ natura non fert Æstatem? IV. Calor autem Æstivus minuit contractilitatem in solidis, rarefacit humores, omnes motus automatici putredinis, & fermentationis sunt promtiores, sed citior quoque fit humorum exsiccatio, ut probant omnia experimenta; in nobis motus vitalis moderato calore maxime valet, sed nimio calore omnia corpora enervantur. Quæ corpora igitur prona sunt in putredinem, ab accedente calore maxime læduntur: obesa, ob defectum refrigerii nimium calorem in se concitantia, enervantur. Sed morbis chronicis, præprimis ex defectu insensibilis perspirationis natis, calor & siccitas æstiva prodest. Hæc generalia delibavimus, casus particulares & compositos examinandi in sequentibus Auctor noster dabit occasionem.

LIB. III. APH. III.

82. *Morborum alii ad alia (tempora) bene aut male se habent: & ætates quædam ad tempora, & regiones, & victus.*

Connexio. I. Etiamsi Hipp. in compositione Aphorismorum raro observat nexum, quem tamen multi Commentatores sedulo quæritant, hoc in loco facile concipitur: agit enim de variis effectibus temporum anni; hoc proposuit in varia natura & temperamento, hoc nunc loco eosdem persequitur in statu morboso, & ætate varia. Ergo primo ponendum est, hic velle indicare Hippocratem tempora duo antea citata, æstatem nempe, & hyemem: in quibus dicit, quosdam morbos se bene & male habere. Itidem ætates variæ his temporibus se melius & pejus habent: his denique addit ad ætates pertinens, Regiones, & Victus. Totus hic ergo Aphorismus est generalis, & inde fundamentum multorum specialium.

Morbi facile & difficile ferentes hyemem. II. Hoc loco duntaxat attendendum ad generalia, quæ hyeme contingunt, ut aeris humiditatem & frigiditatem, quoniam hyems si sit sicca, ventosa, calidior, si varii flant venti, hoc suis locis est exponendum. Superius notavimus, regulariter motum vitalem minui, & contractilitatem augeri, parcioremque fieri difflationem; adeoque omnes morbi, qui conjunctam habent debilitatem virium, qui lentum habent humorem, motu vitali & calore majore solvendum, quique præprimis per insensibilem perspirationem expellere debent materiem, difficile ferunt hyemem: quales sunt omnes morbi nervorum, febris quartana, gravedo, tussis, hydrops, leucophlegmatia, vertigo, apoplexia, debilitas ex morbo relicta, cachexia, cruditas, pituita, & multi alii in particularium examine proponendi. Quibus vero morbis est motus vitalis major, putredo cum adjuncto calore, hyeme facilius illos morbos tolerant: in quo numero sunt Acuti inflammatorii, erysipelatosi & putridi, quibus, si in æstate obtinent, adhibentur antiphlogistica & refrigerantia diluentia.

Æstatem. III. Ordo dicendi tantummodo est invertendus, nam qui morbi facile ferunt hyemem, difficile ferunt æstatem; quique difficile ferunt hyemem, facile ferunt æstatem, ut accedente calore & siccitate æstiva, sponte evanescant illi morbi, quos optimis medicamentis non potuimus expugnare.

Tempora ætatibus. IV. Cui ætati summus est corporis vigor, ut nimis instigatis viribus majus fit

fit periculum exſpectandum, quam ex virium imbecillitate, talis ætas facile fert hyemem, quæ ſua frigiditate & humiditate temperat prævalentem motum vitalem, & tonum contractionis laxat ſeu reſolvit aliquo modo, qualis ætas obſervatur in juvenili & virili ætate, æſtate autem magis periclitantur. Cui vero ætati eſt naturalis infirmitas fibrarumque atonia, ſive quod non ſatis firmatæ ſint, uti in infantibus & pueris, ſive quod calloſæ & inertes ſunt factæ, ut in ſenibus, hæc ætas difficile fert hyemem; & in ſola æſtate bene degunt, apricaque loca quærunt, ut reſocillentur ſenes.

magis minuſque convenientia.

V. In Regionibus ſolas qualitates manifeſtas obſervare volumus, ut maneamus in generalibus. Hæ ſunt ſiccæ, frigidæ, humidæ, & calidæ, vel de utriſque participant. Quare ex iis, quæ ſupra delibavimus, facile intelligi poteſt, Regiones calidas & ſiccas pueris & ſenibus conducere; ſed frigidas & humidas magis juvenibus & viris, etiamſi nemini ſalubris ſtatuitur Regio, in qua humiditas cum frigiditate jungitur; iſtud tamen incommodum facilius fert conſtans ætas viribus pollens, quam quorum corpora ſunt imbecilia ex ætate, quum vires debiliores ab his noxiis cauſis facile ſuperantur, quibus facile reſiſtere poſſunt robuſtiores.

Regio ætatibus magis minuſque conveniens.

VI. Quali ſenſu accipiatur Victus, ſuperius *Aph.* 4. II. expoſuimus. Hoc in loco videtur ſolummodo reſtringi ad alimentorum aſſumtionem, vel nutritionem: quare videndum, qualia & quanta alimenta ſingulæ ætati conveniant. Alimenta tenuia, facilis materiæ, ſæpe & parum ſimul ingeſta pueris conducere, ſupra *Aph.* 16. III. demonſtravimus. Eadem diæta ob corporis imbecillitatem ſenibus quoque convenit. Sed Juvenibus & Viris alimenta copioſiora ſunt danda *Aph.* 13. I., & quæ minus facile ſolvuntur, quia eorum corpora valentia nimis cito ſubigerent & expellerent præcedentia genera alimentorum.

Victus ætatibus magis minuſque conveniens.

L I B. III. A P H. IV.

83. *IN temporibus, quando eadem die modo calor, modo frigus fit, autumnales morbos exſpectare oportet.*

I. OMnes morbi, qui in Autumno aggrediuntur hominem, ex tempore illo vocantur Autumnales, hos autem Hipp. hoc loco non intelligit, quoniam dicit in temporibus, quare quoque reliqua tempora anni intelligit. (2) Illi etiam morbi nominari poſſunt Autumnales, qui magis in Autumno viſuntur, quam in aliis anni temporibus, quos in ſequentibus tradit, ut ſunt febres quartanæ, erroneæ, lienes, hydropes, tabes, urinæ ſtillicidia, lienteriæ, dyſenteriæ, iſchiades, anginæ, aſthmata, volvuli, epilepſiæ, inſaniæ, melancholiæ, ſemitertianæ, continuæ ex intermittentibus, rhachitides, podagra, arthritis, tuſſes, gravedines. Vel (3) Qui morbi aliis temporibus ſævientes, typum induunt morbi autumnalis, nempe ut ſint difficiliores curatu, pertinaciores, magis anomali, faciliuſque recidivantes, & periculoſiores, quam iidem morbi iſtis temporibus nati ſine tali aeris frigidi & calidi viciſſitudine prægreſſa. Utrumque mihi videtur hoc loco ab Hipp. intelligi per Morbos Autumnales: quoniam ex hac cauſa aliis temporibus anni naſcuntur morbi, qui ordinario in autumno adoriri ſolebant; &, ſi morbi iſtis temporibus ſoliti naſcuntur, fiunt magis pertinaces &c.

Qui morbi dicantur autumnales.

II. Noſtrum corpus ex conſuetudine ferre poſſe deteriora, & conſueta non facile mutanda eſſe, in antecedentibus *Aph.* 75. & 76. expoſuimus; ex quibus colligitur, noſtrum corpus multum affici ab omni ſubita mutatione, ſit in melius, ſit in pejus. At vero ſi eodem die modo ſit calor, modo frigus, plane conſtat, noſtrum corpus vario modo affici, ut inde poſſimus generaliter pronunciare, viciſſitudines caloris & frigoris, ut ſupra *Aph.* 80., morbos parere, præprimis ſi tam

Cur crebra aeris calidi & frigidi viciſſitudo producit Autumnales?

crebræ fiant mutationes eodem die. Non vero sensus Auctoris ita est accipiendus, ac si existimaret, si modo uno die hæc contigeret mutatio, hoc valere ad morbos autumnales producendos, addit enim in *temporibus*, quæ phrasis significat multos dies successivos. Ergo si per aliquot dies successivos jam frigus, jam calor habeatur, Morbos Autumnales exspectare oportet. Hoc habuit Auctor ex constante observatione, atque hodie quoque idem a medicis observatur. Multi hac pura observatione non sunt contenti, accusantes nostrum Auctorem, eum nullam addidisse rationem. Ego autem existimo, non opus esse in aphoristico scribendi modo ubique observatis practicis adjicere rationes; sufficit enim in Aphorismis generales observationes promulgare: sed qui aggreditur expositionem sententiarum, ad majorem fidem, usum, & faciliorem intellectum, bene agit, si addit rationes earum observationum, an respondeant legibus naturæ. Hunc sensum itaque in formam quæstionis commutavimus, cujus prima pars patet, morbos nempe generari hac aeris vicissitudine, quia in antecedentibus hæc res fuit agitata: sed cur Autumnales fiant, nempe illi, qui in Autumno adoriri solent, ex similitudine mutationis in aere profluunt, quoniam dicti morbi Autumnales præcipue formantur ex aeris vicissitudine, quæ nullo tempore anni frequentior est, quam in autumno: si igitur frigoris calorisque vicissitudo potest in autumno istos morbos generare, eadem causa alio anni tempore eosdem quoque potest producere morbos: & quia causa est similis, morbi nati eodem modo decurrunt, ut sint pertinaciores solito, & graviores.

Morborum autumnalium natura. III. Autumnus non solum morborum ferax, sed & quos producit, observantur *Pertinaces*, diutius durantes, quam similis morbus in alio anni tempore: qui enim corripitur quartana vel tertiana, ut plurimum eadem vexari solet usque ad vernale tempus, cum aeris varietas jam prohibendo perspirabile, jam vero retentum superveniente calore & humiditate, (veteres autem dixerunt autumnum esse frigidum & siccum, sed notiometra nostram sententiam firmant) in corruptelam convertit, & impedit exhalare, aut actione vitæ concoqui; quare morbi non tam facile superari possunt actione vitæ, quam vernali tempore, quod coctionem & exhalationem promovet. Et quia fere omnes morbi methodica curatione, id est directione virium, sunt expugnandi, ex eadem ratione data fiunt *Curatu difficiles*. Si vero materia morbi subacta videtur, quia symptomata silent, retenta vero sensim recrudescit, vel facit *Recidivam*, vel abit in aliud genus morbi. Quando autem viribus vitæ subigitur morbi materia & expellitur, talis sequitur typum regularem; sed si subigi & expelli non potest, sæpe mutat morbi faciem, pro diversa corruptela, quam subit retenta materia; inde redduntur autumnales sæpe *Anomali*. Neque caret *periculo* toties vario genere morbi affligi diutius durantis.

LIB. III. APH. V.

84. *AUstri Auditum gravantes, caliginosi, caput gravantes, segnes, dissolventes. Quum hic dominatum tenuerit, talia in morbis patiuntur. Si vero aquilonium fuerit anni tempus, tusses, fauces asperæ, alvi duræ, urinæ difficultates, horrores, dolores costarum, pectorum. Quum hic dominatus fuerit, talia in morbis exspectare oportet.*

Ventus quid sit. I. NAturalis translatio aeris ab una telluris plaga in alteram ab omnibus vocatur *ventus*, ut & aeris propulsio artificiosa folle, flabello, vel quavis alia machina: hoc autem loco intelligitur ventus naturalis. Dum igitur ita transfertur aer, exhalationes atque vapores aeri misti simul transferuntur; atque ex

pla-

plaga calidiore veniens simul calorem adfert, e contra vero ex frigido loco veniens frigiditatem asportat, & prout loca magis humida, vel sicca sint, ex quibus ad nos veniunt venti, simul observantur sicciores, vel humidiores. Venti corporis nostri superficiem lambentes secum ferunt atmosphæram calefactam, & novum suppeditant aerem a nobis non calefactum; quare venti semper nobis videntur inferre frigus. Thermometra autem docent, aerem vento vel folle agitatum non producere majus frigus. Quibusnam causis generantur venti varii & inconstantes, atque etesiæ, non est hujus loci exagitare.

II. Quoniam venti vel motu vel qualitate nocere & prodesse possunt, quæ ex aeris motu proveniunt, generalem usum habent, sed quæ aeris qualitate producuntur, pro regionum situ admodum sunt diversa. Ex qualitatibus autem aeris generalibus, ut de humiditate & siccitate, calore & frigore, puritate & impuritate, generales possunt longa observatione constantes acquiri regulæ, sed quæ observantur in ventis, magis spectant ad singulares regiones, ubi homines habitant: quare observatio in hoc Aph. magis spectat ad morbos endemios, quam ad morbos universales. *Ventorum observationes an omnibus quadrent?*

III. Duos hic proponit oppositos ventos, unum ex meridie, alterum ex septentrione spirante; ergo ille venit ex loco calidiore in frigidiorem, hic vero ex frigidiore in calidiorem. Non concipiendum est, nostrum Auctorem per Austrum vel Notum solum illum voluisse ventum, quem Belgice vocant *Zuiden*, sed & omnes intelligit, qui aliquid de austro participant inter Zephyrum & Eurum. Quod etiam intelligendum est de Aquilone seu Borea. Experimentis constat, aquam ab aere calido elevari, & cum aere circumferri, qui aer magis refrigeratus vapore prægnans, ad corpora frigida applicatus facit vaporem in guttulas colligi, corporique frigido adhærere, imo guttatim destillare, quod non solum in instrumentis destillatoriis quotidie experimur, sed & quovis corpore frigidiore exposito aeri calidiori experiri potest, quare lapides & parietes frigidi, dum mutatus ventus adferat aerem calidiorem, vaporem ex eo aere colligunt, quando vulgus existimat, humorem illum ex lapide vel pariete transsudare. Regulariter igitur Austri venti sunt calidiores & humidiores, nisi mutetur diversitate regionis, per quam transiit ille ventus. *Auster quos morbos pariat?*

De hoc vento pronunciat, eum *auditum gravare*, βαρυήκοοι dicit, id est eo flante vento minus acute audire valemus, quod vel in corpore sonoro, vel aere transferente sonum, vel in ipso organo auditus latitare potest. Videtur mutatio aeri inducta aliquid in omnibus præstare. Corpora enim sonora aliquo modo humectata obtusiorem sonum edunt; atque aer vaporibus saturus, minus elasticus, tremores suscitatos minus propagat; nostraque corpora tempore & humiditate aeris enervata non tam acute sentiunt.

Ex eodem humido vapore aeri misto radii lucis non tam libere transeunt per aerem. Quo enim aer siccior, eo pellucidior; quare hi venti aerem aggravantes humiditate dicuntur *Caliginosi*, ἀχλυώδεες, quam visus caliginem veteres experimentis physicis non satis instructi, ex alieno principio, quod non est hujus loci exagitare, deduxerunt.

Eadem aeris humiditas & enervans tepor facit in partibus firmis atoniam, minuitque humiditas difflationem corporis, quare corpora in tali udo aere ad sensum fiunt graviora, & sæpe etiam ad stateram; ita enervata corpora, minus valentia firmare partes, videntur graviora: non quod ipse aer sit factus, ut indicant Baroscopia, gravior, sed quia nostrum corpus in tali aere amisit aliquid de viribus suis; inde non solum *Caput gravantes* καρηβαρικοὶ, sed *segnes* & *Dissolventes*.

IV. Ut Auster ex loco calidiore spirat, ita Aquilo seu Boreas ex septentrione veniens frigus inducit; in Belgio Zephyro-Boreas seu Cirsius, Belg. *Noord-vvest* ple- *Aquilo quos morbos pariat?*

plerumque simul humidus est & impetuosus; sed Euro-Boreas, seu Vulturnus; Belg. *Noord-oost*, siccior & frigidior fere semper, qui ventus anno 1740. in principio Januarii tam urens induxit frigus, ut hydrargyrus sub signis in thermoscopio descenderet, seu superaverit 32. gradum sub signo gelu. Homines attamen vix ullo morbo in Belgio corripiebantur: si autem Cirsius spirat, aerque humidior est, multi observantur morbi, qui ab Auctore nostro citantur.

Si enim aer frigidior & humidior ingruit, prohibens exhalationem humiditatis ex pulmonibus atque corporis ambitu, hæc materia muco tracheæ intricata, acrior, irritando *Tusses* producit, tam diu durantes, donec vel subacta sit, aut per exscretionem, perspirationem, vel urinam ejecta sit.

Ea quoque materia retenta in lateribus faucium, ista tumere facit, & faucium æqualem superficiem exasperat, naturalique muco obliniente privat, unde vox rauca, & fauces in deglutitione & loquela, ac si essent epithelio suo privatæ, dolent, quem morbum φάρυγγες vocant. *Alvum duriorem* non tam constanter observare potui in hominibus; neque *urinæ difficultates*, nisi in debilibus & catarrhosis, qui in aere sicciore id acre per insensibilem perspirationem evacuare soliti, nunc magis ad renes ducebant, ut inde quædam nephritidis species, quam lymphaticam vel catarrhosam vocant, nasceretur.

Quoniam nulla pars nostri corporis magis est aeri exposita, quam pectus, quod non solum, ut reliquæ corporis partes, externe tangitur ab aere, sed intus singulis respirationibus aerem haurit, præ ceteris ab aeris mutatione afficitur, unde *Costarum* seu potius *Pleuræ* & *Pectoris dolor*.

V. Quemadmodum illi venti producunt dictos morbos in hominibus sanis, ita etiam morbo aliquo decumbentes interdum iisdem insuper morbis corripiuntur, qui ab aeris natura dependent, quod voluit monere Auctor, ne phænomena illa ex vento producta adscribantur morbis, quibus jam antea ægri decumbebant.

LIB. III. APH. VI.

85. QUum *Æstas sit Veri similis, sudores in febribus multos exspectare oportet.*

Æstas verisimilis. I. VEre, quoniam ob telluris frigiditatem major est collecta humiditas in prægressa hyeme, per accedentem solis calorem multum vaporis ex terra elicitur, plantis præbens nutrimentum & incrementum, quod vero sensim in æstate evanescit: quare ex minori altitudine solis est tepidum, & per copiosiorem exhalationem ex tellure est humidum ver: interdum vero vento vario, aliqua accedente alia tempestate, ver has solitas non obtinet proprietates. Æstas autem per majorem solis elevationem, & continuatam exhalationem e terra facit aerem calidum & siccum, quoniam tellus humido privata, aerem non amplius humectare potest: interdum vero imbribus cadentibus, aliisque tempestatibus, & ventis ex septentrione spirantibus, naturalis constitutio mutatur. Quando igitur Hipp. dicit, Æstatem Veri similem esse, intelligit, naturalem tepidam & humidam aeris constitutionem haberi in æstate.

Cur tunc sudores multos in febribus exspectare oportet? II. Exspectare oportet, consuetus est Hippocratis dicendi modus, quando indicare vult, frequentissime aliquid fieri, sed tamen non semper. Ergo quando æstate tales oriuntur febres, hæ solent finiri sudoribus. Inde valet hic Aphorismus ad prædictionem sudoris in febribus; atque in curatione quoque scimus, quid sit agendum, quænam evacuatio est promovenda, ut eliminetur morbi materia. Ut hæc Prognosis & Indicatio curativa firmetur, non solum experientia, ex qua noster Auctor hunc canonem desumsit, sed etiam ratio est consulenda. Sciendum est,

est, corpora temperate viventia hyeme ponderosiora esse, quam æstate, quia æstas calidior & siccior id abundans per insensibilem perspirationem aufert; largiorem quoque esse difflationem salubrem æstate quam hyeme, ut id, quod calore majore corrumpitur, magis in æstate quam hyeme hac difflatione copiosiore auferatur. Si igitur æstas sit frigidior & humilior, minuitur inde perspiratio insensibilis, atque materia, quæ debebat exhalare, colligitur in corpore. Ex hac materia sæpe generantur febres æstivæ in citata tempestate frequentiores, habentes materiem parspirabilem corruptam pro materia. Naturale igitur est & rationi conveniens, ut materia talis febrem excitans eliminetur per proprium suum organum, nempe cutim, quia huic organo magis quam aliis conveniens *Aph.* 21. IV. Sed quando perspirabilis humor majore copia erit, sudorem præbet; in tali febre sudoris evacuatio est critica. Potest tamen sine sudore finire, modo eadem materia minore copia insensibiliter diffletur, quod minus frequens est, evacuata parte crassiore cum urina, quæ laudabile sedimentum coctum continet.

LIB. III. APH. VII.

86. *IN siccitatibus febres acutæ fiunt. Et, si annus quidem pro majori parte talis fuerit, qualem fecit constitutionem, ut plurimum etiam tales morbos exspectare oportet.*

86. IN præcedente notaverat, æstate multos exspectandos esse sudores in febribus, si æstas esset veri similis; ergo nunc in hoc Aph. aliam observat aeris constitutionem, in qua excellit nimia aeris siccitas; nam αὐχμὸς magnam & nimiam siccitatem denotat, plerumque ex vehemente æstu provenientem; indicat interdum etiam siccitatem summam cum frigore, quali modo in altera parte hujus aphorismi est accipiendum; in qua non solum intelligit Auctor siccitatem æstivam ardentem, sed & siccitatem cum mitiori calore, imo cum frigore. Ergo in expositione hujus non est attendendum ad ullam aliam aeris qualitatem, quam ad solam siccitatem nimiam, seu quæ excessum facit. Experimentis constat, quo siccior est aer, eo avidius aquosum humorem imbibere, corporaque humida humiditate privare, ut docent notiometra. Quare massa liquida, partim constans volatilibus aquosis, partim fixis aeri non miscibilibus partibus, in tali aere admodum sicco, & præcipue æstivo tempore, privatur omni humiditate aquosa: & partes firmæ humidis naturaliter irrigatæ, fiunt aridæ. Ergo sanguis noster, qui totus non est volatilis & aquosus, amittit in tanta siccitate omne suum fere humidum, quare remanens magis spissum, continebitur in arteriis & venis. Membranæ, fibræ, vasa, in nobis semper humida, per tantam exsiccationem fiunt arida; & quia siccando simul accurtantur fibræ, partes firmæ fiunt graciliores, sicciores, magisque contractæ. *Aeris nimia siccitas quid faciat?*

II. Ex hac inducta mutatione in humoribus & partibus firmis deducendum est, cur frequentius formentur Febres Acutæ, quam in alia aeris constitutione. Si tali in corpore nunc ponatur noxium morbosum, irritans actionem vitæ, facilius nunc quam in alia constitutione generabitur Febris Acuta: nam partes firmæ per siccitatem admodum tensæ validius se movent, quam dum essent laxæ & humidæ, ut chorda sicca tensa si pulsatur, validius oscillat. Inde motus corporum viventium stimulo morboso agitatus validiorem actionem exercet, qua formatur summus corporis ardor, quod est summum criterion febris acutæ. Hoc motu aucto, agente in ita inspissatum sanguinem, statim formatur Lentor seu inflammatoria dispositio in sanguine, qui in sanguine magna copia humidi diluto tam cito formari nequit; inde quod restabat in sanguine fluidum, hoc motu compingitur in *Cur in siccitatibus febres acutæ?*

lentorem, cui accedit cutis summa ariditas, sitis intensa, ob humidi defectum. Quæ omnia juncta si inveniantur phænomena, uno nomine vocantur Febris Acuta. Si vero idem noxium stimulans accessisset, sed in sanguine magis diluto, & partibus firmis laxioribus & humidioribus, nondum inde tantus calor, & siccitas esset formata.

Altera pars Aph. III. Quoniam talis dispositio nata in corpore per nimiam siccitatem æstate facilius producit febres acutas, aliis etiam anni temporibus idem genus morbi inferre potest. Hinc possumus formare prædictionem, si constitutiones aeris diu fuere siccæ, exspectandas esse Febres Acutas, etiamsi adhucdum talis febris non sit præsens, quia hæc constitutio pronior est ad producendas Febres Acutas, quam quævis alia. Inde tamen non inferre licet, aeris siccitatem minus salubrem esse, quam ejus humiditatem: unaquæque tempestas excedens suos morbos infert, sed si respiciamus ad numerum & frequentiam, Tempestates humidæ multo plures & frequentiores inferunt morbos, quam siccitates.

LIB. III. APH. VIII.

87. *IN constantibus temporibus, si tempestive tempestiva reddantur, constantes, & judicatu faciles fiunt morbi: in inconstantibus autem, inconstantes, & difficiles judicatu.*

Tempora anni Constantia & Inconstantia. I. TEmpora anni a solis cursu pendentia (Aph. 80. I.) *Constantia* sunt; sed & his temporibus regularis fit quædam aeris mutatio in caliditate, frigiditate, siccitate, & humiditate. Potest etiam his temporibus alia esse aeris constitutio, ut, qualis solet esse in autumno vel vere, accidat Æstate vel hyeme, & vicissim: hæ mutationes lente vel subito incidere possunt. Quando igitur unaquæque naturalis cuicumque tempori anni habetur aeris constitutio, & illa sensim ingruit manetque constans, tempestive tempestiva redduntur, & dicuntur *Constantia*. Si autem aliena & sæpe mutata aeris qualitas istis temporibus anni fiat, dicuntur tempora *Inconstantia*.

Constans & inconstans morbus. II. Ex tempore anni, quo venit morbus, *morbus* dicitur *Constans* & *Inconstans:* & qui morbi autumno, vere, vel alio anni tempore venire solebant, si in alio tempore incidunt dicuntur *Inconstantes;* sed suis temporibus venientes respectu temporis dicuntur *Constantes:* unde habentur morbi autumnales, vernales &c. Sed & etiam morbi semel nati, si sequuntur regularem mutationem, etiam dicuntur *Constantes;* qui vero anomalam mutationem faciunt, jam in melius jam in deterius tendunt, variaque symptomata inferunt, dicuntur *Inconstantes*.

Facilis & difficilis judicatu morbus. III. Quod hic dicitur *judicatu facilis*, in Textu est εὔκρινής, denotans purum, distinctum, ordine locatum. Intelligitur igitur morbus simplex, minime vero aliis morbis complicatus, aut anomalis symptomatibus stipatus: quare facile est judicium ferre, uti in omnibus rebus ordinatis & simplicibus, qualisnam exitus sit futurus; utque in his quoque facilior fit evacuatio critica, quam in morbo anomalo & composito, quare ex ratione tales morbi dicuntur judicatu faciles, tam quoad prognosin, quam ad curationem. *Difficiles* autem *judicatu* in Textu δυσκρίτοι, sunt morbi, qui admodum inordinati sunt, variis stipati symptomatibus, aut ex variis compositi, de quibus nulla certa prognosis aut curatio promitti potest, quique etiam difficilius curantur, quam tales morbi eodem nomine insigniti curari solent.

Cur morbi judicatu faciles ex constitutione temporis? IV. Admodum pauci oriuntur morbi, si singula anni tempora suam naturalem constitutionem caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis habent, & tempestive, id est una constitutio non subito, sed lente alteram excipiat, quoniam tunc corpus nostrum non patitur ex subita mutatione, quæ multos morbos parit (vid. Aph.

Aph. 80.) Si vero morbus fiat, quoniam interim corpus nihil patitur ex tempestatis inconstantia, vis vitæ medicatrix morborum, in sua functione non perturbata, constantem facit morbi materiæ mutationem, modo non avertatur præpostera curatione. Unde valet medicus in historiis morborum peritus præsagire naturales in eo morbo mutationes, atque auxilia adhibita multo certius, quia actio corporis per variam tempestatem non mutatur, suum effectum sortiuntur, ut æger citius liberetur a morbo, subacta & expulsa ejus materia.

Cur morbi judicatu difficiles ex constitutione temporis?

V. Si vero admodum inordinata & intempestiva est aeris constitutio, multo plures nascuntur morbi, & qui fiunt propter variam hanc causam magis observantur complicati, seu plus quam uno morbo affligitur æger; quare ex confluentibus phænomenis non tam facile erit decernere, quibusnam morbis decumbat æger; nam quædam signa characteristica unius morbi, per causam alterius exstinguuntur vel invertuntur; atque morbus tunc magis irregulares facit mutationes, tum quia morbus est complicatus unus alterum perturbans, tum quod varia aeris constitutio perseverans morbi naturam aliquo modo invertat. Quare impossibile est, ut peritus etiam medicus certam prognosin formare possit ex regulari mutatione, quæ nunc omnino est irregularis. Et quoniam inde incerta fit cognitio, talis quoque fit curatio, quia vires corporis pluribus morbis pressæ non tam constanter & facile morbi materiem possunt subigere & expellere, ac si unicus morbus esset superandus. Impeditur insuper vis vitæ morbum superare per inæqualem illam constitutionem aeris, dum aliter in constitutione tempestiva juvamentum accipit.

LIB. III. APH. IX.

88. IN *autumno morbi acutissimi & perniciosissimi omnino: Ver autem saluberrimum, & minime exitiale.*

Scopus Auctoris.

I. IN hoc Aph. conatur Auctor describere discrimen temporis, ut medicus ex generali temporum observatione discat, quodnam tempus anni magis minusque salubre vel exitiale sit: ex istis temporibus eligit Ver & Autumnum seu tempora æquinoctialia. Pro Autumno intelligi possunt September, October, & November; & pro Vere Martius, Aprilis, Majus; quæ tempora multo facilius concipiuntur, quam ab ortu & occasu stellarum. Neque opus est tam anxie definire hæc tempora in morborum Autumnalium & Vernalium observatione; aeris enim major & minor calor his temporibus morbos Autumnales & Vernales citius & tardius oriri facit.

Quinam acutissimi morbi?

II. Ut intelligatur, cur in Autumno sæpe vel omnino fiunt morbi Acutissimi & Perniciosissimi, constare debet, qualis morbus his nominibus a medicis accipiatur. Morbum Acutissimum idem fere semper indicare, quod Brevissimum, ex iis, quæ supra *Aph.* 7., I. & *Aph.* 24., III. exposuimus, facile colligi potest. Hunc ut servent sensum maxime laborant Interpretes in hoc Aphorismo, quoniam experiuntur Autumnales fere semper longiores esse Vernalibus morbis; febris enim tertiana & quartana intermittens, imo ipsa febris continua diutius affligit ægrum in Autumno, quam si simili febre vernali tempore corripiatur *Aph.* 50. Quare non credo Hipp. per morbum Acutissimum intellexisse morbum brevissimum, sed vehementissimum & acerrimum. Atque sensus hujus Aph. admodum est planus, si per morbum acutissimum intelligamus morbum Acrem, Vehementem, multos labores & molestias inferentem, quoniam ex practica observatione constat, morbos Autumnales pluribus & gravioribus symptomatibus stipatos esse, quam Vernales.

Quinam pernicio-

III. Triplex est morborum exitus, nempe in sanitatem, alium morbum, & mor-

fissimi morbi? mortem. Morbos Autumno natos dicit Hippocrates perniciosissimos esse, id est propter vehementiam, magnitudinem causæ, vel malignitatem, morbi Autumnales frequentius mortem minantur, quam morbi Vernales: quare Autumnus pertinaciorem vel majorem morborum causam generat, quam alia anni tempora.

Cur in autumno morbi acutissimi? IV. Morbum Acutissimum denotare in hoc loco Morbum Vehementem & Acrem, superius indicavimus; sed cur talis morbus frequentius in Autumno, quam aliis anni temporibus observatur, hoc loco inquirere restat. Quidam generationem morborum Acutissimorum in Autumno adscribunt fructibus tunc copiosius nascentibus & assumtis; alii aeris inæqualitati, ut jam sit calor, jam vero frigus; alii denique cutis constipationi. Quare non satis inter Auctores constare videtur, quænam sit vera causa in Autumno horum morborum. Certe autem scio, nullum accedere Autumnum, quin præcesserit Æstas. Regulare est aeris calorem Æstate majorem esse quam in Autumno; atque in æstate humores disponi ad putredinem & acrimoniam, corpusque nostrum hoc tempore largius perspirare, quo facile expellit id corruptum & acre. Si nunc mutetur aeris caliditas in frigiditatem, & siccitas in humiditatem, qualis mutatio in Autumno est naturalis; quæ corrupta fuere in telluris ambitu & auferebantur, quam diu aderat aeris calor & siccitas, nunc ob telluris remanentem calorem attolluntur, sed per aeris frigiditatem & humiditatem non auferuntur, quare miasmata corrupta ad telluris ambitum suspensa a nobis continuo hauriuntur, corporique nostro applicantur: quæ quum sint acria, aliena, & corrupta, sæpe nostrum corpus inficiunt, & quoniam nobis admodum sunt aliena, non facile actionibus nostri corporis subigenda, pariunt morbos suæ naturæ convenientes, id est Acutissimos, vehementes, & acres; corruptio enim per calorem inducta acerrimam acrimoniam inducit. Hæc fiunt ratione causæ applicatæ, sed ipsum nostrum quoque corpus hoc tempore parat morbosam materiem; nam æstivo calore humores excrementitii fiunt acriores, verum quia in calore exonerantur per insensibilem perspirationem, corrupti hi & acres humores nullum possunt inferre damnum. Verum facta mutatione aeris in Autumno, minuitur perspiratio insensibilis: corruptum id non amplius evacuatum, sed in corpore retentum, mora sensim acrius factum, morbum Acutissimum generat. Ex hac, vel illa, vel binis causis simul generantur morbi Acutissimi Autumnales, quæ causæ tam frequentes aliis anni temporibus non concurrunt, quare Autumno frequentius morbi Acutissimi observantur. Conf. *Aph.* 50. IV.

Cur perniciosissimi? V. Homo materia morbi infectus, ut in sanitatem redeat, debet hanc materiem vel subigere actione vitæ aut medicamenti, vel expellere: si vero hoc præstare nequit, vel quia materia nimis pertinax est, vel continuo additur nova, tandem superatis viribus vitæ, moritur. Ex præcedente descriptione liquet, utrumque malum in morbo Autumnali excellere: corruptum enim in aere nobis communicatum, ut & quod in nobis natum fuit per æstivum calorem, ad summam acrimoniam fuit evectum, unde magis perniciosum seu lethale, quam quod minore calore productum fuit. Atque id alienum non solum est expellendum & subigendum, verum dum æger premitur morbo, continuo nova aggeritur materia, nam haurimus interim aerem miasmatibus similibus infectum, & quod in corpore receptum fuit, propter parciorem difflationem vix valemus excutere, quare tandem detritis viribus succumbimus, vel difficulter superamus morbum. Quales morbi dicuntur lethales, & perniciosissimi, non quod semper mortem inferant, sed sæpius, quam similes morbi Vernales.

Ver saluberrimum & minime exitiale. VI. Ut spatium trium mensium tribuitur Autumno, ita etiam Veri, hoc autem habet antecedentem Hyemem, in qua multi sunt collecti in corpore humores, sed vero multo minus ob præcedens frigus corrupti. Quare morbi Autumnales præcipue oriuntur ex vitiata qualitate, dum morbi Vernales fere semper ex abun-

abundantia proveniunt. Hæc autem abundantia per subsequentem calorem, atque largiorem perspirationem facillime tollitur, vel evacuantibus artificialibus demi potest. Quare rariores hoc tempore fiunt morbi, quam in Autumno, & qui nascuntur ex abundantia, minus sunt exitiales, quam ex vitiata indole humorum fiunt, faciliusque tolluntur, quoniam nova non accedit materia, atque recepta malignitas per largiorem perspirationem facilius excutitur. Hæc autem omnia, quæ de morbis Autumnalibus & Vernalibus dicta sunt, generaliter sunt capienda; interdum enim Vere quoque observantur morbi acutissimi & perniciosissimi, dum in Autumno habentur morbi leviores; quare hæc observatio non est admittenda sine ulla exceptione; sed quod plerumque hoc observetur.

LIB. III. APH. X.

89. A*Utumnus tabidis malus*.

I. IN præcedente Aph. egit Auctor de insalubritate Autumni & salubritate Veris in producendis morbis acutissimis & perniciosissimis: inde hoc loco statim subnectit observationem in Chronicis, & quemadmodum ex Acutis citavit Acutissimos & perniciosissimos, ita ex Chronicis quoque maxime Chronicum & perniciosissimum proponit, nempe Tabem. Sed in oppositione hoc discrimen invenitur, quod omittit ver saluberrimum & minime exitiale, quoniam Tabidi etiam vere maxime periclitantur, multi enim martio mense moriuntur. Satis ergo constat, alterum adjunctum de vere non sine judicio omissum esse. Ut autem constet sententia aphoristica, (1) Sciendum est, quid sit Tabes, & (2) cur autumnus his sit malus. *Connexio.*

II. Phthisis nomine duos distinctos complectuntur morbos Medici, nempe Corporis emaciationem seu Maciem, atque Corruptionem. Qui autem hos duos morbos mistos non admittunt, confundunt Atrophiam, & Ariduram cum Phthisi, in quibus medicus non attendit ad Corruptionem, sed solam totius corporis vel alicujus partis Extenuationem vel Maciem. Alii autem Cacochymiam & Cachexiam Phthisis quoque speciem faciunt; verum in his non attendunt ad corporis extenuationem. Hinc ut morbus vocetur Tabes vel Phthisis, (1) Debet adesse summa macies; (2) Corruptio humorum vel & partium firmarum; (3) Atque hi duo morbi debent totum corpus afficere; quoniam si pars quædam particularis extenuetur & corrumpatur, manente reliquo corpore sano, talis homo non dicitur Tabe laborare. Qui igitur per nimiam quamcumque evacuationem, vel per rigidissimam inediam ad maciem fuit redactus, quamdiu non accessit corruptio, non laborat Phthisi; sed accedente corruptela, ut frequentissime fit in hujusmodi humorum defectu, Maciei nomen mutatur in Tabem. Idem morbus videtur nasci posse ex vitiata alimentorum confectione in nobis, quoniam tunc quoque corpus privatur suo pabulo; sed quoniam tanta vitiata coctio nunquam existit sine corruptione, inde talis extenuatio statim ab initio nomen Tabis meretur. Non semper est opus, ut primo habeatur extenuatio seu macies, & dein accedat Corruptela, interdum enim Corruptela prægreditur, quemadmodum in Cachexia & Cacochymia, qui homines in principio sæpe tument, & dein macie consumuntur. Quæ Tabes ab interna & veluti latente causa sine majore evacuatione vel detrectatione nutrimenti adoritur, ad tria genera referri potest. *Tabes quid sit?*

III. *Purulenta* vocari potest, quoties pus alicubi in corpore formatum, retentum, in putrilaginem conversum, circulantibus mistum, sanguinis & reliquorum humorum crasin ita invertit, ut fiant nutritioni inepti: frequentissime hoc fit ex *Tabes Purulenta.*

pul-

pulmonis ulcere, quare etiam auctores hanc speciem vocant *Phthisin veram*, dum maciem cum corruptione ex abscessu vel ulcere aliarum partium *Phthisin notham* solent vocare. Quod autem ex Pulmonis ulcere pertinacior & frequentior formetur Phthisis, ex his clare patebit. Puris generatio ex bonis humoribus, atque puris corrupti & resorpti permistione cum circulantibus, ut in reliquo corpore Abscessus, Ulcera, & Vomicæ, naturale consumit corporis pabulum, & circulantes bonos humores corrupta purulenta putrilagine inficit: sed præterea Pulmo pus formans, quia sursum contra naturalem puris gravitatem se evacuare debet, hic multo magis, quam alibi pus retentum corrumpitur & inficit. In hoc solo si consisteret differentia, vomicæ etiam viscerum internorum pari passu inducerent phthisin, quæ confectum pus non facile eliminare valent. Sed major differentiæ causa accedere debet, cur Pulmonis ulcus magis quam aliorum viscerum Tabem inducit: nullum enim est in nobis organum tam præstans præparationi humorum datum, quam Pulmo, cujus functio per ulcus vel vomicam vitiata, facit ut humores minus debito præparentur, quæ præparatio requiritur, ut commutetur ingestum alimentum in indigenos humores; dum vero reliquorum viscerum secretoriorum & excretoriorum vitiata functione, non ita Nutritio, quam Secretio & Excretio turbatur. Hoc si adhuc insufficiens videtur, suppleri potest observando, Pulmonis Ulcus aeri magis expositum esse cum difficili puris liberatione, quam ullum aliud internum viscus; quare hic magis, quam alibi pus stagnans in corruptelam vertitur, cum aeris aditus egregie promoveat putredinem humoris, qui in alio loco clauso sine multa putredine diu potuisset conservari. Ob has igitur non evitabiles causas corruptionem & emaciationem inducentes ex pulmonis ulcere *Tabem* ex hac causa natam *Veram* vocare placuit veteribus.

Tabes Catarrhosa. IV. Altera species vocari potest *Tabes Catarrhosa* seu Colliquativa frigida, quæ a quibusdam refertur ad Phthisin nervosam. Corporis scilicet emaciatio cum humorum corruptione ab interna latente causa, in qua Tabe sæpe vexantur Catarrhosis destillationibus e capite veluti provenientibus, & in pulmones descendentibus, a quibus sæpe & vehementer tussiunt, multumque expectorant phlegmatis salsi & spumosi, vix cum ulla febricula, sed potius corporis refrigeratione & rosione circa dorsi spinam: interdum autem levi phlogosi tentantur, donec omni consumto corporis pabulo cum summo pallore & marasmo, moriuntur. In qua specie mihi videtur esse tam debilis actio vitæ, ut quæ ingesta fuere alimenta, loco commutationis in bonos humores, nunc per spontaneam corruptelam degenerent in humorem tenuem, acrem, deliquatum, ineptum nutritioni, quem humorem Veteres vocarunt Pituitam salsam.

Tabes Colliquativa. V. Non multum distat a præcedente, quam voco *Tabem Colliquativam*, in qua etiam sine visibili causa totum corpus consumitur Tabe lenta, cum adjuncta erratica febre, & corporis incalescentia; frequentior observatur in locis calidis quam frigidis, atque in viris præprimis post febres diu toleratas. Videntur in hac specie per supervenientem putredinem humores sani deliquescere in humorem tenuem, acrem, & calefacientem, seu speciem ichoris, quæ ingesta alimenta in similem corruptelam convertit, consumens omne corporis pabulum, pinguedinem fundens, quæ sub forma urinæ oleaginosæ tinctæ & spumosæ exit, aut nomine sudoris colliquativi effluit.

Autumnus Tabidis malus. VI. Qualem hic intelligit Auctor Tabis speciem, non consentiunt Commentatores. Galenus dicit se conjectari non posse. Ego autem existimo, Hipp. præcipue intelligere Tabem ex ulcere pulmonis, quoniam Hipp. & alii Medici, si morbi nomen absolute ponunt, qui morbus varias habet species, semper intelligunt speciem frequentissimam, quam veram vocant: ita Pleuritidem ab inflammatione pleuræ, Nephritidem a calculo renum intelligunt. Videbimus tamen, an non omni-

mnibus speciebus Autumnus malus sit. Contendunt, Autumnum Tabidis insaluberrimum esse frequentissima aeris variatione; sed quoniam frigoris & caloris crebra etiam invenitur in aliis anni temporibus vicissitudo, hæc causa soli autumno non esset adscribenda. Verum caloris commutatio in frigus, quod corruptum in præcedente calore inhibet exalare, quodque corporis ex ægritudinis debilis motum vitalem fere totum exstinguit, nulli tempori magis quam Autumno tribui potest. In Tabescentibus igitur corporibus, sive ex pure corrupto, vel catarrhoso, vel deliquata materia, qua erant oppleta, in Æstate satis libere corruptum exhalantia, nunc accedente frigore autumnali, quo inhibetur corrupti difflatio, & motu vitali in his nimis languido, fere tota actio per frigus exstinguitur, unde ita accumulatur corruptum, & suffocatur vitæ actio, ut inde æger pereat.

L I B. III. A P H. XI.

90. *DE temporibus, si quidem hyems sicca & aquilonia fuerit, ver autem pluviosum & australe, æstate necesse est febres acutas fieri, & ophthalmias, & dysenterias, maxime autem mulieribus, & viris natura humidis.*

I. PRæter morbos, qui naturalem & consuetam temporis mutationem sequuntur, alii etiam sunt, qui variam istius temporis anni sequuntur, ut ex hoc Aphorismo constat, non enim regulare est, ut Æstate fiant Ophthalmiæ, Dysenteriæ, & febres acutæ; sed si antecesserit Hyems sicca & aquilonia, & ver pluviosum & australe: & tunc non omnibus hominibus, sed maxime mulieribus & viris natura humidis. Quare hic citatur series causarum se invicem excipientium, ex quibus collectis tandem hi morbi generari solent. Galenus existimat, Hippocratem hanc prognosin formasse ex lege naturæ, sed non ex pura observatione. Si autem inspicimus locum, ubi horum morborum reddit rationem, quem invenimus *Hipp. Lib. de Aere, Aquis, & Locis*, H, a. 342. non detego illam legem. Hæc sunt Auctoris verba, quibus probat hanc prognosin, (Quum enim Æstus de repente accedat, terra humida existente a vernis imbribus & ab Austro, necesse est, æstum duplicatum esse, & a terra irrigua ac calida, & sole urente, quum ventres in hominibus nondum constricti sint, neque cerebrum resiccatum, &c.) Nam aeris humiditas potius temperat nimium calorem ad Thermometrum, sed nobis toleratu facit molestiorem. Quid autem per ventres nondum constrictos, & cerebrum non resiccatum sit intelligendum, tam plane non constat, ut esset ratio sufficiens ad istos morbos præsagiendos. Videtur igitur mihi, Hippocratem, cum in ejus senectute collegit aphorismos ex præcedentibus suis operibus, puras & constantes voluisse tradere observationes medicas, sive physicis istius temporis principiis congruerent, sive contrariari viderentur, modo Auctor certissime esset persuasus longa observatione medica, tales morbos fere semper secutos fuisse in humidis temperamentis post talem aeris vicissitudinem. Ex observatione hac & multis aliis mihi non obscure patere videtur, Hippocratem sibi conscripsisse Tabulas meteorologicas, quæ quoque his temporibus a Medicis & Physicis conscriptæ in publicum emittuntur, ex quibus hanc prognosin practicam petiit, quæ autem Tabulæ deinceps turpiter fuere neglectæ. Sperare autem hodie possumus, aliquem inventum iri, qui ex hodiernis more Hippocratico nobis plures & utilissimas in medicina observationes ex collectionibus variis in regionibus conficiat, & publici juris faciat; nam quamdiu versamur in particulari observatione, quemadmodum ipse quoque feci a multis retro annis, licet sine his comparari non possit, medica scientia non magnum usum inde mutuatur. Quare Edenburgensium inceptum non satis laudare possum, qui hanc ingressi sunt viam.

Quid faciat hyems sicca & aquilonia? II. Multum tamen ad promovendam scientiam differre, sive experimenta vaga, sive de industria instituantur, omnes Medici & Physici norunt, qui in his multum laborarunt; multo enim magis promovetur doctrina per experimenta a peritis in scientia & cum judicio instituta, quam quæ negligenter pertractantur. Quare experimur etiam medicos in arte medica consumtos, & frequenti praxi exhaustos, non raro tamen in medendo stupidos esse, quia praxin sine ulla norma, & negligenter excoluere, multa perversa detegentes & non emendantes; vel quia praxin obiter exercent, dum reliquum tempus in physicis, anatomicis, botanicis, chemicis, vel quavis alia utili scientia impendunt; vel, quod pejus est, in colloquiis, compotationibus, reliquisque vitæ deliciis vitam transigunt. Ut ergo cum fructu instituantur experimenta, illa obiter non sunt capienda, sed sedulo & accurata attentione omnes minutiæ etiam sunt notandæ, ut facit Auctor noster, qui non Veris constitutionem notat, ut præsagiat æstivos morbos futuros; sed & etiam prægressam Hyemem. In qua Ventum & siccitatem citat, quare non sufficit, ut flet Aquilo, nam si simul adferret humiditatem, propositi morbi non essent expectandi, sed si spirat Aquilo, aerque simul sit solito siccior. Aquilonari vento, præ reliquis omnibus frigido, quia ex telluris plaga venit minus a sole irradiata, & apud nos quoque marina, si jungitur siccitas, effectus in nostro corpore deduci possunt ex aeris frigiditate & siccitate; quibus junctis partes firmæ fiunt robustiores magisque contractiles, unde humores continuata hac actione fiunt densiores magisque compacti.

Quid faciat ver pluviosum & australe? III. Auster autem ex regione calidiore delatus, si simul sit pluviosus, omnino priori oppositos præbet effectus, nam loco frigoris fit calor, & loco siccitatis fit humiditas, quare ob mutationes has generantur facilius morbi. Verum quamdiu in corporibus humidis & laxis, qualem naturam hic citat Auctor, per aeris frigiditatem firmabantur solida, & compingebantur humores, hæc corpora satis sana vivebant: nunc vero accedente vernali & australi calore firmarum partium relaxatur tonus, qui magis enervatur pluviosa tempestate. Hinc quod compactum fuit, iterum liquescit, sed quia virtus agens infirmior, tam ex propria natura ægrotantium, quam ex vento australi & humido, id liquatum, ineptum nutritioni & functionibus præstandis, tamen colligitur in corpore. Scatent igitur hujusmodi corpora materia cruda resolutis & non expulsis humoribus nata; quam ob rem se tunc sentiunt ponderosiora, tum ob multitudinem, tum ob firmas partes relaxatas; sed quia hæc materia vix ullam hucusque acquisiverit acrimoniam, nulla febris observatur.

Cur æstas deinceps febres acutas, Ophthalmias, & Dysenterias faciat? IV. Illa autem materia aliena evolare prohibita aeris humiditate & enervato tono solidorum in natura humidis & mulieribus, (nam corpora robusta, obstante hac causa, hanc materiam excuterent per insensibilem perspirationem,) longiori mora retenta, & calore æstivo sensim in majorem acrimoniam evehitur; quidquid enim in nobis est alienum, quod etiam expelli non potest, mora & calore corrumpitur. In tali itaque Æstate corpora laxa, & humida fovent in se humorem alienum, tenuem per deliquationem, & acrem. Hic humor tandem lateribus arteriarum applicatus, in arteriarum fibris per stimulum majorem motum facit, qui cum habetur per totum corpus, vocatur *febris Acuta*. Si vero præcipue inficit Lachrymas, oculi his lachrymis continuo irrigati, & irritati, ruborem contrahunt, quem morbum vocant *Ophthalmiam* seu Lippitudinem. Interdum vero ad intestina delatus copiosiorem facit alvi dejectionem, & quoniam simul acris est, Tormina infert, qui morbus vocatur *Dysenteria*.

Hujus observationis usus. V. Ad Prognosin formandam hæc vicissitudinum observatio egregia est, verum in arte Medica ægri evitationem instantis mali, & curationem exigunt, si hujusmodi morbis conflictantur: quare medendi modus est exponendus præveniens instans

ma-

malum. Facile conſtat, non eſſe in medici poteſtate hanc evitare tempeſtatum mutationem, quare medicina eſt dirigenda ad humanum corpus. Corripiuntur præ ceteris laxa & humida corpora, & propterea, quod liquatam materiem non expellant per inſenſibilem perſpirationem. Igitur duo agenda ſunt a Medico Vernali tempore, antequam nimius æſtivus calor accedit, ut promoveatur inſenſibilis perſpiratio, qua excluditur id retentum, & ut corpus firmetur roborantibus. Ergo nec venæ ſectio, quia id inutile liquatum non evacuat, ſed bonum ſanguinem; nec Alvi ductio, ſola aliena inteſtinorum excludens, non vero perſpirabile corruptum, ad præveniendos hos morbos, ut multi faciunt, conducunt; ſed promovenda eſt illa excretio, ſcilicet inſenſibilis perſpiratio, cujus materia retenta dictos morbos infert. Si autem nimis ſero vocetur medicus, dum ſcilicet materies ſit acris facta, & febrem Acutam, Ophthalmiam, vel Dyſenteriam induxerit, morbi genus primo eſt inquirendum. Hodie febrem Acutam & Ophthalmiam deducerent fere omnes Medici ex Inflammatione, aggrederentur hos morbos ſanguinis miſſione, nitroſis, diluentibus, laxantibus, aliiſque auxiliis Inflammationi appropriatis, exſpectarentque in urina critica ſigna. Qui autem ſedulo attendit ſubjectum, corpora ſcilicet humida & laxa, materiem corruptam tenuem eſſe cauſam, ſæpe copioſam fieri alvi dejectionem cum torminibus, facile perſuaderi poteſt, dicta non convenire Inflammationi, corporibus robuſtis & ſiccis frequentiori morbo, eamque conjunctam ſemper habere ſummam ſiccitatem & denſitatem humorum. Unde non mirum alicui videri poteſt, hos morbos curari non poſſe ſolita methodo Inflammationis, ſed nos debere antiſepticis Diaphoreticis internis, qualia in putredine calida præſcribi ſolent, tentare materiæ emendationem & expulſionem per inſenſibilem perſpirationem, quia hujus organi materia retenta acrior facta, hos morbos producit, quæ non patitur per alienum organum, puta alvum, vel urinam, tam facile eliminari, quoniam obſervanda eſt naturæ directio, *Aph.* 21. III. Oculis interim applicari poſſunt, ſi Ophthalmia vexat, refrigerantia & leniter adſtringentia: atque in Dyſentericis parva doſi Rhabarbari ſæpe repetita alvus ſervanda aperta, ne acris in inteſtinis effuſus humor diutius ſtagnans exulceret inteſtina, dum interim maxima humorum colluvies educatur per cutim. Poſt evacuatum acrem humorem corporis remanens debilitas roborantibus cardiacis eſt curanda.

LIB. III. APH. XII.

91. *SI vero hyems auſtralis & pluvioſa, & tranquilla ſit, ver autem ſiccum & aquilonium, mulieres quidem, quibus partus in ver incidit, ex omni occaſione abortiunt: quæ vero pepererint, infirmos & morboſos pariunt pueros, itaut vel ſtatim illi pereant, vel tenues & morboſi vivant. Cæteris vero mortalibus dyſenteriæ, & ophthalmiæ ſiccæ fiunt: ſenioribus autem catarrhi brevi perimentes.*

I. BIpartita ſectio quia faciliorem huic Aphor. præbebit intellectum, qui a Commentatoribus vario modo accipitur, magis eſt obſervanda, quam in aliis. (1) Proponitur cauſa generalis morbos inferens, conſita in aeris & ventorum mutatione Hyeme & Vere. (2) Illa deinceps mutatio examinatur, quid faciat in gravidis, infantibus, pituitoſis, bilioſis, & ſenibus. *Diviſio.*

II. Aeris hæc conſtitutio plane oppoſita eſt præcedenti, niſi quod additum ſit Tranquilla, Clemens vel Placida, quia a multis, uti a Celſo Lib. I. cap. I. *Si vero auſter pluviaque hyemem occuparunt*, omittitur, & ab aliis adſtruitur, addi non oportere, quoniam oppoſitum non invenitur in prægreſſo Aphoriſmo. Quare vero *Hipp. Lib. de Aere, Aquis, & Locis* H, a, 345. huic ſententiæ addat *Quid faciat hyems auſtralis & pluvioſa & tranquilla?*

ἄδηλος, nullus est dubitandi locus, quin sit verus sensus nostri auctoris. Si ergo consueta frigida & tempestuosa Hyemis constitutio mutetur in Australem Humidam, & Tranquillam, seu clementem & placidam, id est magis tepidam & minus ventosam constitutionem, corpora sana in partibus firmis manent laxiora, humoresque manent tenuiores magisque proni ad corruptionem, atque propter aeris humiditatem perspirabile magis retinetur in corpore, quæ omnia amplius disputata sunt & exposita in *Lib. de insensibili perspiratione*.

Quid faciat deinceps ver siccam & aquilonium? III. Si vere accedente aeris humiditas convertatur in siccitatem, id quod præcedente hyeme per aeris humiditatem fuit retentum, exhalaret, si simul adesset aeris calor, verum Ventus aquilonaris frigidus corporibus applicatus hanc liberam exhalationem immoratur: quare id quod exhalare debuit, ab aere sicco & frigido partium firmarum contractilitatem augente fortius agitatur. Humores crudi hucusque non satis sublati, per validiorem firmarum partium agitationem assimulantur in bonos humores, sed humores evacuationi destinati, qui non patiuntur actione corporis validiore assimulari, eadem actione magis degenerant a proba indole; quod si corpus posset, obstante aeris frigiditate aquilonia, se liberare ab hac inutili materia, perfecta sanitate frueretur; sed si expellere eam materiem non valet, actione corporis ultra modum agitata, sui generis infert morbos, qui a priore non possunt ex natura materiæ definiri, quoniam differt pro natura corporis & humorum, qui in tali tempestate Vernali agitantur: propterea experientia est consulenda in subjectis variis, in quales morbos hæc materia Hyeme retenta & Vere agitata erumpere solet.

Cur in tali vere frequentior abortus? IV. Mulieres in præcedente Hyeme gestantes utero, quoniam aer est solito humidior & calidior, laxans firmarum partium tonum, in suo corpore minus præparant humores, sed colligunt in se abundantiam crudorum indigestorum materiæ perspirabilis: laborant itaque duplici cruditate, scilicet ex alimentis non satis subactis, & materia excrementitia nondum expulsa. Vere nunc accedente frigido & sicco partes firmas contrahente, modo minima accedat causa ad Abortum disponens, quare dicit Auctor *ex omni occasione*, fœtus crudo nutrimento nutritus, debilis, impetu humorum aucto ad uterum, facile excluditur, depulsa placenta ab adhærente utero. Talem instantem Abortum melius Hyeme quam Vere prævenire valet ars medica; si enim gravidarum corpus tanta copia crudorum sit onustum, non facile erit brevi tempore, dum mutatur aeris constitutio, istud ab his impuritatibus liberare, ut præveniatur Abortus: sed in tali constitutione Hyemali siccantibus, roborantibus, stomachicis, & diaphoreticis curandum est, ne generetur in gravidis crudorum cumulus, ne forsan aeris mutatio, quam nemo præsagire valet, Abortus ansam præbeat.

Cur infantes nascuntur infirmi? V. Ut fortes creantur fortibus, ita ex infirmis & valetudinariis nati Infantes asportant non raro parentum infirmitatem, morbisque ex hæreditate natis luctantur, quemadmodum in his regionibus sæpe in rhachiticis infantibus experimur, sive quod Maritus crudum & indigestum vel morbosum præbuit semen, vel Mater valetudinaria immaturum vel corruptum continuo præbuit nutrimentum fœtui tenello: ita enutritus fœtus & ex immaturo semine natus nequit in firmum & validum adolescere infantem & puerum; infans enim debilis natus a matre separatus sua propria coactus deinceps præparare alimenta, vel succumbit impotens, vel diu luctatur valetudinarius. Hoc ergo loco solummodo astruendum, prædictam aeris constitutionem præbere humorem nutritioni tenello fœtui ineptum, vel non satis idoneum. Constat autem ex iis, quæ hucusque disputavimus, gravidam fœminam duplici crudo onustam esse, quem crudum humorem fœtus in tenello suo & debili corpore acceptum non valet in probum nutrimentum & incrementum suum convertere; quare solito pumiliores & infirmiores nascuntur,

vel

vel brevi a partu moriuntur, quod malum eadem methodo, in abortu præveniendo tradita, præveniri potuisset.

VI. Hippocratem intellexisse Dysenterias fieri in Pituitosis, liquet ex ejus allegato textu *de Aere, Aquis, & Locis*, ubi diserte dicit, *Pituitosis igitur Dysenterias fieri verisimile est, & mulieribus, pituita de cerebro defluente propter naturæ humiditatem*. Mutatio recensita ergo est applicanda ad homines pituitosos, humidos & laxos, dum vero sine interpretatione hac ipsius Auctoris sententia non esset sine dubio, an hic esset intelligenda Dysenteria sicca vel humida, quoniam statim subdit *Ophthalmiæ siccæ*. Dum igitur in tali Hyemali constitutione corpora natura humida & pituitosa humoribus crudis scateant, accedente frigore boreali superante eorum corporum vires vitales, sed tamen aucta contractilitate solidorum per frigus, contenti humores ad quæcumque excretoria urgentur; sed quia frigus magis afficit cutem, quam lambit & tangit, ac intestina nunc laxiora, verisimile est, minui insensibilem perspirationem per cutim, sed humores se exonerare per alvum laxiorem; quod si in tam diu collecto humore quædam adsit acrimonia, ille transeundo rodens intestina, dejectionem copiosam facit cum dolore, quem morbum Dysenteriam soliti sunt medici vocare. Qui ergo in pituitosis prævenire satagit instantem Dysenteriam vernalem, id agere oportet, ut roborantibus, stomachicis, & discutientibus hyemali tempore corpus liberetur ab abundanti pituita: sed si Dysenteria ex tali constitutione sit nata, primo purgante Rhabarbarino confluxos & acres humores ex intestinis exturbare debet, sed fluxum ulterius crudorum ab intestinis derivare ad cutim, viam naturalem exonerantem, quod ex prohibita perspiratione fuit retentum, ubi facilius & minori molestia id crudum acre & corruptum potest evacuari, quam per intestina, quæ bonos & morbosos humores una evacuant, & propterea majorem debilitatem & imperfectiorem depurationem faciunt.

Cur pituitosis fiunt Dysenteriæ?

VII. Ex allegato loco Auctoris constat, Hippocratem intelligere Ophthalmias in biliosis, quia etiam rationem addit, nempe *propter carnis caliditatem ac siccitatem*. Missa sententia nostri Auctoris, videbimus cur illa tempestatis mutatio in Biliosis sæpe Ophthalmias inferat. Biliosi statuuntur, qui in suo corpore habent vel facile generant humorem tenuem acrem calorem inducentem. His in hyeme australi & pluviosa quoque parcior fit difflatio; sed quando accedit ver siccum & aquilonium, id tenue propter calorem majorem corporis naturalem facile excutiunt aquosum, verum pinguitudo retenta & corrupta præcedente hyeme, tam facile excuti nequit, privata parte meabili & aquosa, magis adhærens lateribus vasorum, calidas biliosas & erysipelatosas ægritudines parit, quæ videntur ex observatione practica cum lachrymis ad oculos delatæ, in albo oculorum proritare rubedinem, refrigerantibus & adstringentibus antisepticis temperandam, & mucilaginosis obvolvendam; atque derivantibus per alvum vel cutim per antiphlogistica diaphoretica evacuandam, quum relicta in corpore materia illa tenuis & acris, longiore mora, sensim reddatur acrior.

Cur biliosis ophthalmiæ siccæ?

VIII. Denique assequitur morbos ex eadem tempestatum mutatione in valde senibus, de quibus allegato loco, *valde autem senibus defluxiones propter raritatem venarum, adeo ut aliqui derepente pereant, aliqui vero semi-siderati fiant*. Ergo constat, Hippocratem voluisse valde senes, & non omnes derepente perire, sed & quosdam etiam hemiplecticos fieri, quod non satis ex ipso Aph. liquebat. Valde autem Senes, pituitæ productioni pronos, non est mirum in humida tempestate cruditatibus scatere, quæ tempestas etiam in robustioribus faciebat crudorum abundantiam: sed quando tunc accedit Ver boreale & siccum, hæc pituita tam diu in aere humido & tepido fluxilis, nunc incipit concrescere & veluti coagulari, seu abit, ut loquuntur veteres, in pituitam vitream. Quia vero corpora seni-

Cur senioribus catarrhi?

senilia debilissima non valent pituitosum crudum viribus vitæ servare solutum, facile in locis quibusdam subsistens concrescit; quod si fiat in encephalo, spinali medulla, gangliis nervorum, pulmonibus, ubi maximus est humoris pituitosi proventus, aut comprimendo nervos apoplexiam pituitosam, hemiplexiam, vel alios morbos periculosos, ut & mortem producit ex pituitæ abundantia & concretione, vel ita opplet bronchia pulmonum, ut omnis intercipiatur respiratio. Hos autem morbos in valde senibus prævenire vix valet ars medica, cum senibus novas addere vires nesciat medicina, Vinum malvaticum, Styrax, Benzoin, Balsamus peruvianus, & similia nervina calefacientia sunt præcipua hyemali tempore propinanda, antequam vernale frigus & siccitas ingruat.

LIB. III. APH. XIII.

92. *SI vero æstas sicca & aquilonia fiat, autumnus autem pluviosus & australis, capitis dolores ad hyemem fiunt, & tusses, & raucedines, & gravedines: quibusdam vero etiam tabes.*

I. EX quatuor anni temporibus solummodo observat duo recedere a solita sua constitutione, ut ver & hyems consuetam constitutionem servent, sed Æstas & Autumnus descripto modo sint mutata: sed ulterius non determinat, in quo temperamento corporis illi morbi sequenti hyeme sunt exspectandi, ut fecerat in præcedente Aph., neque tradit morbos autumnales ex tali mutatione tempestatum, non quod nulli fiant, sed quod solum scopum habeat præsagire morbos Hyemales post has observatas temporum mutationes. Haud credo Hippocratem hos morbos deduxisse ex rationibus, aut necessitate rei, sed hos invenisse morbos frequentiores observatos fuisse & notatos in suis tabulis observationum post Æstatem & Autumnum talem prægressum. Hæc igitur pura observatio sine ulla addita ratione satis esset firma & constans. Utinam vero etiam nostris temporibus ulterius sedulo excoleretur, ad firmanda a veteribus prolata, & adderentur plura alia scientiæ medicæ promovendæ, & sanitati conservandæ utilissima.

Æstas sicca & Aquilonia quid faciat? II. Aquilonem commutare naturalem Æstivi aeris teporem in frigus, constans est observatio, huic si adsit aeris siccitas, ratione frigoris minuitur perspiratio, sed ratione siccitatis promovetur, quare in perspirationis quantitate non videtur fieri magna differentia ad aerem calidiorem, sed humidum. Verum ab utrisque his partes firmæ majori contractilitate operantur, cum & frigus aquilonare & siccitas aeris intendat automaticam firmarum partium constrictionem: unde humores transfluentes magis fiunt compacti, & humido tenui spoliati, tam validiore expulsione per constrictionem auctam, quam aere sicciore absorbente. Ad finem igitur hujusmodi Æstatis solida sunt contracta & sicca, humores vero compacti & densi.

Quid deinceps Autumnus pluviosus & Australis faciat? III. Si corpori ita prædispofito applicatur aer humidus & tepidus, qualis fit in Autumno spirante Austro, laxantur tunc solida constricta, humores compacti liquescunt sed propter aeris humiditatem minus exhalantes, talia corpora fiunt oppleta humoribus crudis, provenientibus ex liquatis bonis absoluto munere, non satis per insensibilem perspirationem expulsis. Sed quoniam in Autumno non tantus est calor, quam si talis tempestas fuisset in æstate, hi humores liquefacti & retenti cum solidorum atonia, minorem acrimoniam habent, quam si in æstate fuissent retenti.

Cur tunc Capitis dolores hyeme? IV. Supponit nunc Auctor post talem Autumnum sequi Hyemem naturalem frigidam & humidam, in qua corpus crudo succo plenum in partibus firmis majorem acquirit per frigus superveniens contractilitatem; sed quia in hac tempestate

ſtate tamen manet parca diſflatio, id crudum copia majore atque vitiata qualitate afficit caput, unde partim diſtenſio vaſorum meningum & cerebri, partim a cruditate acri caput dolore vexatur. Qui ergo vellet hunc inſtantem prævenire dolorem, id agendum haberet, ut in autumno prægreſſo roborantibus & ſtomachicis præpararetur retenta materies ad expulſionem; & firmaret corpus autumno relaxatum; atque ſiccantibus diſcutientibus & diaphoreticis liberaret corpus ab abundante & nunc præparata materia, ut ſuperveniens frigus hyemale non inveniret corpus crudo & acri ſucco onuſtum, quo deinceps generatur capitis dolor. Sed ſi ſine hac cautela homo ab hac cauſa in capitis dolorem incidit, non tam facile erit eum curare. Alvi ductio enim & ſanguinis miſſio quidem demendo quantitatem, & minuendo impetum, leniunt dolorem, ſed non valent id acre & crudum emendare. Sudorifera & Diaphoretica calida crudum expellentia & concoquentia non ferunt ægri, quia aucto motu dolorem exaſperant. Diuretica raro medentur capitis morbis. Quare ſatius erit Autumno hos prævenire Dolores, quam eorum curationem in Hyeme aggredi.

V. Ex iis, quæ hucuſque diſputavimus, colligere poſſumus, iſtos homines ad finem autumni ſcatere humore crudo & utcumque acri, accedens frigus, quia præ ceteris applicatur laryngi, tracheæ, & pulmonibus, atque membranæ pituitariæ, quas partes reſpirando ſemper lambit tranſiens aer; illas itaque partes contrahit, & ſi quos habent in ſe pituitoſos humores, in ſuis vaſculis, glandulis & cryptis colligit, atque ab aere tranſeunte frigido & ſicco ſubſiſtere & condenſari permittit. Mucus igitur ſeu Pituita naturalis harum partium, etiam in ſanitate ſatis copioſus, aeris caliditate & humiditate in Autumno ſervabatur fluidus, ſed nunc accedente frigore inſpiſſatur; & qui antea vel circulantibus permiſceri potuit, vel libere exſpectorari, vel emungi, ita fit tenax & cohærens, ut ex cryptis ſuis excuti nequeat. Quoniam autem humores retenti non carent acrimonia cruda, ex tali ſucco nati, in Trachea, & Larynge mucus tenax has partes ſtimulat, qualis ſtimulus ſemper Tuſſim adjunctam habet. Membrana rimulam glottidis veſtiens, majore muci craſſioris copia tumens, æquabilem glottidis ſuperficiem mutat, quo vox formata per talem glottidem fit Rauca. Atque ab eodem muco craſſiore in Pituitaria membrana hærente, inveſtiente nares adjectoſque ſinus, eum parit morbum, quem Gravedinem ſeu Coryzam vocamus. Qui morbi laudata methodo maxima ex parte præveniri potuiſſent, ad minimum brevioris fuiſſent durationis, cum minor crudorum copia in corpore tam multas ſuppetias non tuliſſet his morbis continuandis. *Cur nunc Tuſſes Raucedines, & Gravedines?*

VI. Ex Textu facile colligi poteſt, minus frequentem generari Tabem ab hyeme ſuperveniente talem conſtitutionem Autumnalem, quia addit *Quibuſdam vero Tabes*. Hinc Commentatores fere omnes quæſiverunt cauſam in varietate ſubjecti, quod ab Hippocrate deſcribitur pronum eſſe in Phthiſin ſeu potius Hæmophthyſin. Fateor equidem, quibus ex nativitate ſunt pulmones debiles, his quoque facilius generari phthiſin: ſed dubito vehementer, an in hoc loco talis Tabes ſit intelligenda, quæ ex ulcere pulmonis poſt hæmoptoen in juvenibus eſt frequentior: potius crederem hic intelligi debere *Tabem Catarrhoſam* ſuperius (*Aph.* 89. IV.) traditam, cum hic nulla ſit ſuſpicio morbi inflammatorii, ſed catarrhoſi & crudi: frequens enim eſt tuſſis & coryza in aliis; quare veriſimile eſt iſtos morbos in quibuſdam tam ſævos eſſe, ut ipſam Tabem inferant in omni ſubjecto, in quo generatur Tuſſis, Coryza, & Dolor Capitis, ſed ex majori vehementia cauſæ morboſæ in tali conſtitutione natæ. Quod ut plane conſtet, corpus in Autumno crudum & acre colligens ad Hyemem veniens, præcipue hanc materiem colligens in pulmonis aereis vaſis, in principio quidem craſſitudinem habet humor, at diuturniore mora liqueſcens abit in humorem acrem & rodentem, quem ve- *Cur quibuſdam Tabes?*

veteres vocarunt Pituitam ſalſam, natam ex pituita craſſa, ſuperveniente deliquante corruptione ſolutam. Hæc irritando perpetuam concitat Tuſſim; quæ invertendo laudabilem pulmonis actionem intercipit humorum in nutrititium commutationem; bonos huc affluentes ſimili corruptela liquefacit: unde tandem conſumto corporis nutriente pabulo, tuſſiendo, & ejiciendo multum ſputi pallidi & ſpumoſi pituitoſi, minime purulenti, corpus lenta Tabe conſumitur. Utinam æque conſtaret quibus auxiliis medicina valeret hanc incipientem curare Tabem! pectoralia enim omnia mollia, indocendo majorem pulmonibus debilitatem, pituitoſi proventum augent: acriora exaſperant tuſſim; quare pauca in Phthiſi ſpecifica huc conferunt. Hunc tamen morbum non eſſe incurabilem, niſi corpus ad maraſmum ſit redactum, experientia practica me docuit: fumo aromatico, ex ſtyrace, maſtice, olibano, candenti prunæ injectis, ſuſcitato; cum aere inſpirato, roborando pulmonis aerea vaſa, ſimulque iiſdem & aliis reſinoſis atque balſamicis, reſolventibus internis præveni novam pituitæ generationem in pulmonibus, atque ejus colliquationem impedivi antiſepticis. Ita ſenſim & lente miteſcebat tuſſis, minuebatur ſpumoſi expectoratio, atque denique recuperatis viribus liberabantur a phthiſi, & illa debili febre hectica.

LIB. III. APH. XIV.

93. *SI vero aquilonius & ſine pluviis (autumnus) fuerit, iis quidem, qui natura ſunt humidi, & mulieribus commodus erit: reliquis vero erunt ophthalmiæ ſiccæ, & febres acutæ, & gravedines diuturnæ: nonullis vero etiam melancholiæ.*

I. UT ſenſus hujus Aph. fiat perſpicuus, accipiendus eſt, ut pars altera vel continuatio præcedentis, in quo ſupponitur anteceſſiſſe Æſtatem Siccam & Aquiloniam, & dein ſequitur etiam Autumnus ſiccus & aquilonius, quales tunc exſpectamus morbos Hyeme. Verum in præcedente complexus eſt generalem prognoſin in quovis ſubjecto, hic autem facit ſubjectorum diſtinctionem, ut Pituitoſis & humidis ſit commodum: Bilioſis autem infeſtiſſimum, quibus fierent Ophthalmiæ ſiccæ & Febres Acutæ ac Diuturnæ, & aliquibus Melancholiæ, ut videre eſt *Lib. de Aer. Aq. & Loc.* H, a, 344.

Quid Autumnus ſiccus & aquilonaris faciat poſt ſimilem æſtatem?

II. Si per æſtivum aerem ſiccum & frigidum partes firmæ fuere magis conſtrictæ & humores compacti (*Aph.* 92. II.) permanente eadem conſtitutione in autumno, effectus igitur fiunt majores per continuatam cauſam, quare in corporibus temperatis ad Hyemem nimia obtinebit ſolidorum contractilitas, & in fluentibus nimia inſpiſſatio & compactura: quare talia corpora magis diſpoſita tunc ſunt ad ſuſcipiendum Inflammatorium morbum, & Rheumatiſmum.

Cur humidis & mulieribus commodus?

III. Quæ autem corpora firmarum partium atonia & humiditatis abundantia ſua natura ſunt prædita, tali aeris conſtitutione, qua humidi abundantia tollitur, & invigorantur partes firmæ ad mediocrem & ſalubrem corporis habitum rediguntur; quare tales mulieres atque viri natura humidi bene degunt, imo melius quam quæ corpora aliter ſunt bene temperata.

Quid Bilioſis & ſiccis faciat?

IV. Quibus autem corporibus eſt naturalis ſiccitas & compactura humorum, hac continuata conſtitutione in morboſam diſpoſitionem excedentem convertuntur. In Aph. tantum habet, *reliquis vero*, ſed in *Lib. de Aq. Aer. & Loc.* diſerte dicit, *Bilioſis autem infeſtiſſimum hoc tempus exiſtit.* Sibi etiam appoſitam addit rationem, ſcilicet *quod liquidiſſimum ac aquoſiſſimum in bile eſt conſumitur, denſiſſimum vero & acerrimum relinquitur.* Materia enim veteribus bilioſa & aquoſa non habet ſimilem naturam; Aquoſa non patitur compingi, ſed manet ſemper fluxi-

fluxilis & volatilis· verum materia Biliosa, quæ ipsis duplex est, nempe bilis ipsa oleosa & pinguetudo nostri corporis corrupta acris & calida facta veteribus est eadem materia; quæ non facile avolat, sed longa agitatione sensim redditur acrior; hæc vero humiditati mista & una macerata liquescit, atque ita humido illo vehiculo absumitur, nisi longiori mora nimis oleosa & acris sit facta, amissa omni saponacitate, renuens cum aquosis unionem. Altera materia biliosa est pars magis nigra & terrestris, minus oleosa, sed magis glutinosa, potius ex sanguinis rubri parte compacta, quando ruber color in nigredinem convertitur, quæ ipsis Melancholia audit. Hæc quoque difficile redditur compingendo volatilis, sed humiditati mista liquescit. In utroque igitur temperamento, Bilioso nempe & Melancholico, Autumnus materiem præcedente Æstate compactam, ulterius sua siccitate & compactura majore compingit, nullumque concedit tempus liquescendi & volatilizandi, unde tandem utrique hi humores incipiunt abundare, & in qualitate admodum degenerare, quod infestissimum est.

V. Superius *Aph.* 91. VII. observavimus, Ver siccum & aquilonium generare etiam Ophthalmiam siccam, post Hyemem australem & pluviosam; videtur ergo hic fieri non posse eundem morbum, cum antecesserit Æstas & Autumnus siccus & aquilonaris. Hoc quoque credo. Sed hic habetur quidem idem nomen morbi. Ophthalmia sicca, id est oculorum inflammatio, rubedo, dolor cum adjuncta siccitate, sed propterea non est eadem causa hæc phænomena inducens. In præcedente judicavimus dictum morbum naturam Erysipelatis sortiri, quia humor biliosus erat tenuis, acris & calidus: verum quia eadem quoque phænomena oriuntur ab Inflammatoria diathesi, verisimile mihi videtur, hanc Ophthalmiam potius ex Inflammatoria dispositione provenire; quare non dubitarem in hoc casu sanguinem mittere, alvum ducere, antiphlogistica præscribere, emollientia & laxantia oculis applicare, quæ curatio præcedenti speciei Ophthalmiæ siccæ minus conveniebat, cui adhibebamus simul adstringentia refrigerantia. *Cur Ophthalmiæ siccæ?*

VI. Si vero id pingue biliosum, longa compactura per æstatem & sequentem autumnum perductum fuerit in Hyemem, nunc ex sua consueta natura magis humidam, aliquo modo liquescere incipit; id compactum, tam diu retentum, nunc liquescens, non carebit acrimonia, & quia Hyems quoque parcam habet perspirationem, corpus illo alieno liquefacto & acri non facile liberabitur, sed diu cum cæteris humoribus circumductum, sensim in majorem acrimoniam evehitur, quod tandem succum forsan arteriarum inficiens, arterias in majorem motum irritat, seu febrem Acutam, id est vehementem & calidissimam, in hoc loco, excitat, atque diu durantem, (in Lib. citato habetur, *febres Acutæ, ac Diuturnæ*,) quoniam materia illa irritans, longa mora facta, non patitur actione febrili cito subigi & expelli. Conduceret ergo in tali autumno corporibus siccis venam secare, alvum ducere, & uti humectantibus, ut promoveretur Lentoris solutio & expulsio. Sed si talis febris nata sit, tentanda est hujus materiæ commutatio in suppurationem, ut materia sub forma puris, vel per urinam, vel per abscessum, si aliter fieri non possit, eliminetur. In hujusmodi febribus acutis criticos dies observabiles esse confido; minus autem in iis, quæ ex præcedente, *Aph.* 91. constitutione nascuntur, observari criticas mutationes. *Cur febris acutæ?*

VII. In hoc loco variam invenio lectionem. In citato lib. coryzam non invenio; multi omittunt χρόνιαι, sed quoniam scopus non est omnia rimari exemplaria, ut vera habeatur lectio, sed ut perspiciamus rem ipsam, quæcumque lectio admitti potest, cum Hippocratis verba non majorem quam aliorum fidelium Observatorum auctoritatem habeant. Quare solummodo examinaturi, an, & quomodo præcedens aeris constitutio inducat, & qualem Gravedinem. Ex materia in Bilem vel Lentorem commutabili nostrorum humorum non concipio in hyeme forma- *Cur gravedines diuturnæ?*

ri tunc posse gravedinem: sed quando humorum pars, in pituitam lentam commutabilis, nimis compacta fuit, tandem accedente Hyeme colligatur in Membrana pituitaria, mihi verisimile videtur coryzam generare: quæ pituita veteribus Gypsea & lenta tenax, tam longo tempore confecta, hanc partem occupat, non videtur verisimile Coryzam brevi cessaturam. Quamobrem rei magis conveniens videtur legere, *Gravedines diuturnas:* & quoque omitti posse hæc verba, si nolumus respicere ad morbos in hac constitutione ex Pituita provenientes.

Cur nonnullis Melancholiæ? VIII. Ex Aphorismi sensu & loco citato plane constat, Melancholiam post talem Autumnalem constitutionem non tam frequenter generari, quam morbos præcedentes. Hoc potuisset desumi ex minori numero Melancholicorum temperamentorum; sed tunc non credo Auctorem tantam in observationibus detexisse differentiam, ut hos morbos a præcedentibus distingueret. Credere malo Atrabilarios ex natura per hanc constitutionem non semper ita affici, sed interdum materiem tenacem & terrestrem sanguinis continuata aeris siccitate & frigiditate resolvi & expelli, interdum vero compingi; quando vero materia hæc Melancholica compacta fuerit, verisimile est, ab hyemis clementia & humiditate resolvi, & circulantibus mista, ad cerebrum delata, cogitationes perturbare, & tale Delirium inducere cum tristitia, quod solemus Melancholiam vocare.

LIB. III. APH. XV.

94. *Ex anni vero constitutionibus, in universum quidem, siccitates pluviosis sunt salubriores & minus lethales.*

I. Varios morbos ex aeris humiditate & siccitate se invicem excipientibus hucusque agitavit, in hoc loco suggerit generalem observationem comparativam inter has duas constitutiones, & pronunciat siccitates salubriores & minus lethales esse pluviosis. De duplici hac prognosi multi intelligunt eandem esse sententiam; alii existimant differentiam esse pertinentem unam ad quantitatem, alteram ad qualitatem. Verum existimo constitutionem pertinere ad statum sanum, ut siccitates pauciores inferant morbos, & pluviosos plures; & propterea siccitates sanis salubriores esse. At minus Lethales perstringi puto ad morbis correptos, ut morbi ex siccitate nati pauciores interficiant homines; sed qui ex nimia humiditate nascuntur morbi, plures homines interimere. Intelligitur in utraque constitutione excessus, tam humiditatis quam siccitatis; cum mediocritas sit saluberrima; videndum igitur erit quali modo dictæ constitutiones inferant morbos, tam quoad frequentiam, quam ad difficultatem curationis, ut ex his observatis legitima comparatio possit elici generalis.

Quid faciat nimia aeris siccitas in sanis? II. In hoc loco, quia determinati sumus ad generalem observationem, non debemus nobis proponere subjectum aliquo temperamento præditum: nam si respiciamus ad temperamenta humida, Tempestates siccæ salubriores essent ipsa modica aeris constitutione; e contra vero in aliis temperamentis bona & mala potest dici Tempestas sicca. Quare consideremus Temperamenta, ut vocant, Temperata, in quibus Tempestas tam sicca quam humida in excessu morbos inferre potest. Aer itaque siccior nos ambiens, & a nobis inspiratus, ratione humoris liquidissimum absumit, crassius relinquit; ratione partium firmarum, istas magis contrahere facit, ut exsiccatio solidorum accurtationem facit. His ita mutatis humidum, quod remanet in corpore, ultra modum compingit. Præcipuam humiditatem per insensibilem perspirationem aufert: quare inducit morbos ex nimia perspiratione, densitate humorum, & constrictis solidis. Si vero assequimur exitum horum morborum, & curationis difficultatem, experiemur hos morbos non

admo-

admodum exitiales esse vel curatu difficiles. Quam primum enim aliquis ex hac causa in morbum incidit, statim quoque incipiunt partes firmæ, oborta debilitate, se dimittere & relaxari; vel si hoc non satis cito veniat, promoveri potest instituta venæ sectione, & adhibitis humectantibus, quibus emendantur nimium compacti humores, & humectantur siccata & constricta solida; atque ipsa debilitate, per morbum inducta, non amplius compinguntur humores, sed minus compacti liquescunt. Quare hi morbi non admodum inveniuntur exitiales & curatu difficiles.

III. Si autem aer ambiens nimis diu fuerit humidus, morabitur insensibilem perspirationem, colligetur id excrementitium in pulmonibus & reliquo corpore; solida fiunt ad humiditate laxiora; humores minus compacti: quare in sanis corporibus per nimiam humiditatem generantur morbi retento excrementitio perspirabili, humoribus minus justo præparatis & compactis, solidorum laxitate & humiditate. Isti morbi nati non tam facile per se vel auxilio medicamentorum abiguntur; nam accedente morbo, qui vires minuit, magis augentur hæc omnia mala, & crudum, tam diu retentum, solida uliginosa & laxa, humores crudiores, difficillime Medicamentis emendari possunt: imo non raro ægri his morbis diu vexati rapiuntur. *Quid faciat nimia aeris humiditas in sanis?*

IV. Si nunc comparemus has duas constitutiones inter se, luce meridiana clarius patet, generaliter siccitates pauciores & facilius curatu morbos inferre, quam humiditates. Quare homines ad sanitatem conservandam non sine ratione quærunt loca sicca, elevata, arenosa; evitant autem loca humida, depressa, uliginosa, minus propterea salubria. Unum præterea est morbi genus, quod tempestatem humidam infestam facit, promta nempe degeneratio in putredinem seu corruptionem, quare humiditas a quibusdam dicatur mater putredinis. Quæ enim corpora diu sine corruptione potuerunt servari siccata, accedente humiditate in corruptelam deliquescunt prompte. Quam difficile sit morbos ex putredine vel spontanea corruptione natos curare, norunt illi, qui sedulo exercuerunt aliquamdiu praxin medicam. Si modo hoc solo genere morbi aeris constitutio humida differret a tempestate sicca, satis esset hominibus infesta, cum vix ullum sit morbi genus difficilius curatu, & sæpius interficiens. *Siccitates pluviosis sunt salubriores & minus lethales.*

LIB. III. APH. XVI.

95. *Morbi autem in pluviosis quidem plerumque fiunt, & febres longæ, & alvi fluxiones, & putredines, & epileptici, & apoplectici, & anginæ. In siccitatibus vero, tabidi, ophthalmiæ, arthritides, stranguriæ, & dysenteriæ.*

I. Generalem regulam de Aeris Siccitate & Humiditate in hoc Aph. exemplis particularibus conatur Auctor adstruere: quare ad sequentium morborum frequentiam, & faciliorem vel difficiliorem curationem debemus attendere, ut constet, quænam aeris constitutio humida aut sicca sit, magis minusque salubris aut lethalis.

II. Quid Pluviosum Ver (*Aph.* 90. III.) Hyems (*Aph.* 91. I.) & Autumnus (*Aph.* 92. III.) faciat, retro observavimus, prout una alteram excipiebat aeris constitutionem: hoc loco generalis est habenda observatio de iis morbis, qui plerumque fiunt omni anni tempore, modo Tempestas sit humida & pluviosa. Quid autem generaliter faciat Aer humidior & pluviosus in corporibus ceteroquin sanis, nulla Idiosyncrasia vel temperamento particulari præditis, recensuimus supra, (*Aph.* 94. III.) Quare hoc loco videndum, cur producat febres longas frequentius & curatu difficiliores. Frequentior nulla est causa febrem inducens, *In pluviosis febres longæ.*

quam perspirabile excrementitium retentum: hæc enim evacuatio præstantissima & perpetua corpus nostrum liberat ab omni inutili excrementitio magis, quam per omnes sensibiles evacuationes simul, ut nos docuere experimenta statica (*Persp.* Cap. 12. XXXIX.) Hoc retentum in Acrimoniam converti, etiam (*Persp.* 12. XLVI.) demonstravimus. Acre istud organis motus vitalis applicatum suo stimulo febrem excitat, quæ durabit, donec id alienum vel sit subactum vel expulsum. Qui vero corpora tempestate pluviosa sunt enervata, & manente aeris humiditate parcius perspirant, non facile erit eam materiem subigere & expellere: imo dubito, an subactio sit possibilis, cum materia perspirabilis actione vitæ inutilis facta haud possit eadem actione assimilari, aliud vero crudum facilius posse subigi, credere malo. Inde ex hac causa non solum febris frequentior, sed & diuturnior & periculosior generatur. Præstantissimum ergo esset ad præveniendas has febres uti Diaphoreticis roborantibus; sed si nata sit, amaris sudoriferis & calefacientibus diu adhibitis hujus materiæ præparatio & expulsio est tentanda, cum id alienum, quod exire fuit cohibitum unica vice excutere non valeamus.

Alvi fluxiones. III. Materiem perspirabilem retentam ex talis aeris constitutione, interdum ferri ad intestina, facientem alvi fluxionem, olim (*Persp.* 12. LVII.) quoque observavimus. Sed quoniam quivis humor suo appropriato organo est secernendus & evacuandus (*Aph.* 21. III. & IV.) quod deponitur, minuit quidem copiam generalem, minime vero id speciale, quod prohibita perspiratione fuit retentum. Manet ergo alvi fluxus diu, sed sine levamine, cum morbi materiam hac via eliminare non valeat. Ut talem sistamus alvi fluxum, humor morbosus est ad cutim ducendus, & eo evacuandus, quod in permanente aeris humiditate difficulter obtineri potest, quare hic etiam morbus curatu est difficilis, & non caret periculo. Præveniendus autem erat laudata methodo.

Putredines. IV. Pluviosi dies multis modis inducunt morbos Putridos, & frequentes, & curatu difficiles. Corpora enim corruptibilia, quæ sicca potuissent ad longum tempus asservari, si humectantur, brevi putrescunt. Qui humores arcentur a corruptione modica actione vitali in nobis viventibus, debilitata hac actione, ut fit in enervatione virium, per aerem continuo humidum, sponte sensim incipiunt corrumpi & putrescere. Quod absolvit munus, nobisque inutile est factum, evacuationi destinatum, si retinetur in corpore, ut fit ab aere humido inhibente perspirationem insensibilem, functionibus obeundis impar, tandem in putrilaginem convertitur. Imo aer in continuis pluviis, miasmatibus putridis ex tellure assurgentibus mistus a nobis haustus, egregie vel in sanissimis corporibus putredinem inducit. Sed si morbus Putridus sit natus, eum difficile curari posse, diu durare, & non carere periculo, constans est observatio practica. His in casibus non solum cogimur antisepticis uti, sed quæ etiam absorbendo abliguriunt omnem humiditatem, ut ulterior progressus putredinis ablato humido impediatur.

Epileptici. V. Quid sit Epilepsia, superius (*Aph.* 70. II.) definivimus, simulque demonstravimus, acre quodvis partibus nervosis applicatum hunc motum validum & inordinatum concitare posse: ergo demonstrare restat, ab aere humido & pluvioso generari posse acrimoniam, quod cum satis in præcedentibus sit demonstratum, non eget ulteriore sermone. Observatio etiam practica constanter affirmat, passionem hystericam & hypocondriacam multo frequentiores hujusmodi aeris constitutione facere paroxysmos, atque homines mobilitate laborantes convulsionibus tentari, quam temporibus serenis: Quia id acre, quod solent per insensibilem perspirationem evacuare, retentum, & nervis applicatum motum convulsivum hunc excitat. Quare hujusmodi species Epilepsiæ volatilibus, & diaphoreticis, nisi nimis altas egerint radices, sustulimus omni mane exhibitis ad promovendam perspirationem.

VI.

VI. Apoplexiam superius (*Aph.* 67. I.) definivimus, eam generari posse ex omni abundantia humorum cerebrum comprimente, ita cuivis notum est, ut vix mereatur probationem, eamque esse morbum periculosissimum, demonstravimus (*Aph.* 67. IV.) Ergo hic solummodo notandum venit, in aere Pluvioso generari humorum abundantiam, quæ obruens cerebrum, Apoplexiam infert: verum minuta perspiratio & solidorum laxitas hanc causam satis arguunt; quam ob rem frequentius exspectamus in hac quam alia tempestate Apoplexiam. Quæ subitaneam sanguinis missionem & alvi ductionem exigit, ut minuatur humorum abundantia cerebrum opprimens, dein vero nova accumulatio est prævenienda, & partes laxiores roborandæ, evitando omne, quod humectat, sed adhibendo, quod roborando exsiccat. *Apoplectici.*

VII. Difficilis respiratio vel deglutitio nata ex causa afficiente Laryngem vel Pharyngem, vel utrasque partes simul, a medicis generali nomine Angina vocatur: propterea, quot sunt morbi varii has partes afficientes, ut inde impediatur vel molestior fiat Respiratio & Deglutitio, vel unum ex his, tot sunt variæ species Anginæ. Ex his speciebus solent Anginam veram vocare, quæ ab inflammatis his partibus oritur. An vero Hippocrates in hoc loco intelligat Anginam veram, vehementer dubito, quoniam dies pluviosi non inferunt Inflammationes, sed potius tumores œdematosos & catarrhosos. Ex hac ratione judicarem, Anginam nunc fieri ex tumefacta membrana faucium & Laryngis, augustante viam pro cibi & aeris transitu. Causa hæc etiamsi sit levissima in aliis partibus corporis, hic vero summum periculum portendit, nam si pergat tumor occludens aeris transitum, homo suffocatus perit. Promta igitur sunt adhibenda auxilia, quæ tumorem hunc laxum, œdematosum, seu pituitosum solvunt & discutiunt, gargarizando, manducando, fovendo iis, quæ experti sumus sine tumefactione hujusmodi tumores discutere. *Anginæ.*

VIII. Quoniam auctor agit de constitutionibus morbum inferentibus, facile intelligitur, in hoc loco non concipiendum esse mediocrem sed excedentem siccitatem (*Aph.* 86. I. *Aph.* 94. II.) quæ morbum producere potest, de hac autem dicit salubriorem esse, id est minus frequenter morbos producere & minus lethales. In pluviosis numeravit sex diversos morbos: in siccitatibus autem quinque, ergo hoc non facit tantam differentiam, ut inde major & minor salubritas potuisset deduci. At vero qui sequuntur morbi, multo rarius ingruunt, quam præcedentes in humiditate. Ex hac ergo ratione potest siccitas dici salubrior. An vero minus Lethales sint, facile constabit, si difficultatem curationum in sequentibus conferamus cum curationibus præcedentium. Primus morbus citatus est Tabes, de cujus significatione non consentiunt Commentatores, & ipse Galenus existimat, hanc vocem pertinere ad Ophthalmiam, ut denotaret extabescentiam oculorum. Sed quid juvat auctoritatibus litigare? nonne his etiam temporibus valemus observationibus determinare, num Phthisis purulenta ex Pulmonis ulcere nascatur ex aeris siccitate? non experimur autem sicciorem, modo absit nimius calor, generare Tabem, quare potius substituerem emaciationem, morbum corpulentiæ oppositum, quia aer siccior nimis absumit humiditatem corporis. Sed si fiat oppositio inter Emaciationem per siccitatem, & Intumescentiam ex humiditate, magna invenietur differentia, forsan decies occurret Intumescentia aquosa, dum ne semel accidat emaciatio. Atque Aer siccior per vaporem exhalantem facillime humectari potest: verum ad aerem liberandum a vapore humido vix ulla habemus auxilia. *In siccitatibus Tabidi.*

IX. Oculorum tunica adnata & cornea quia lachrymis continuo est irriganda, ex earum defectu non mirum, has membranas exarescere, ut fit ex nimia ablatione humiditatis per aerem sicciorem; hæ membranæ aridiores factæ aliquo modo inflammari incipiunt, sed si oculi foveantur liquido molli & humectante, similiaque instillentur *Ophthalmiæ.*

col-

collyria, nulla est Ophthalmiæ species, quæ faciliorem curationem admittat.

Arthritides. X. Si auctor indicaret dolorem vagum articulorum, vel Podagram, omnino erraret, quum hi morbi multo frequentiores fiunt in aere pluvioso, quam sicco: sed si quemcumque dolorem articulorum, verbi gratia ex muci articulorum defectu & rigiditate ligamentorum, quibus articulus cum dolore movetur, indicaret, assentior; verum talis morbus ex hac causa raro occurrit, & natus fotu & potu humectante facile tolleretur.

Stranguria. XI. Urina duplici constat materia, una est urinæ propria, quæ non patitur per alia organa excerni; altera est communis, auget, si cum priori exit, urinæ quantitatem, sed & potest etiam per Diaphoresin atque alvum evacuari: hæc est magis aquosa diluens & lenis. Quo urina de hac materia majorem copiam admissam habet, eo minus observatur acris: ea autem privata redditur acrior & saponacea. Quoties vero aeris nimia siccitas omnem fere humiditatem abstulit per cutim & pulmones, non solum generatur urina parcior, sed & simul acrior & magis saponacea abstergens. Illa transeundo per urethram, mucum naturalem abstergens, tangit urethræ nuda latera, quæ irritata urethram toties constringunt, quoties urina per eam descendit, id est guttatim & cum molestia emitti potest urina. Fit quidem ab hac causa interdum stranguria, sed tamen frequentius ab humorum acrimonia. Unde hic morbus quoque minus frequens, quam præcedentes ex aeris humiditate. Atque hujusmodi stranguriæ curatio esset facile superanda largiori hydrogalactis potatione.

Dysenteriæ. XII. Quod monuimus de Urinæ difficultate, etiam ad Dysenteriam applicari potest, ut defectu humiditatis in alvi excrementis, reliqua fiant acriora, intestina stimulantia, atque ita non solum dolorem seu Tormina ventris inferentia, sed etiam frequentem dejectionem flatuum, loco excrementorum faciant, quam speciem hodie vocarent Dysenteriam siccam. Morbus equidem ex hac causa rarissimus, & qui potione molli copiosiori facile cederet, vel injectione in intestinum colon ex similibus facta facile obtemperaret. Veritas igitur præcedentis Aphorismi his adductis exemplis plane constat, morbos ex humiditate aeris natos frequentiores esse & magis lethales.

LIB. III. APH. XVII.

96. *QUotidianæ autem constitutiones, aquiloniæ quidem, corpora compingunt, & robusta, & facile mobilia, & bene colorata, & melius audientia faciunt, & alvos siccant, & oculos mordent, & dolorem circa thoracem, si quis præexistat, majorem faciunt. Austrinæ vero corpora dissolvunt, & humectant, & auditus graves, & capitis gravitates faciunt, & vertigines in oculis, & corporibus motum difficilem, & alvos humectant.*

Aphorismi sensus. I. BIpartito hoc Aph. conatur Auctor ulterius adstruere, Siccitates Pluviosis salubriores & minus lethales esse, ut & in priore solas mutationes humiditatis & siccitatis agitavit, in hoc Aph. siccitatem jungit frigori & humiditatem calori: agit enim de Aquilone & Austro, qui venti his qualitatibus sunt præditi (*Aph.* 84.) De iisdem quoque egit supra (*Aph.* 84.), ubi recitat morbos duntaxat si talis ventus dominatus fuerit: hoc autem loco bona & mala annumerat, quæ profluunt ex quotidiana eorum ventorum constitutione, ut probet siccitates cum frigiditate salubriores esse & minus lethales, quam humiditates cum calore; quam sententiam non potuit præcedente *Aph.* 84. adfirmare, in quo sola mala minime vero bona proponuntur: hinc necesse erat novam proferre sententiam. Quam ob rem vero hic primo proponit Aquilonem, & dein Austrum, dum contrarium fecerat in præcedente, non video aliquid involvere arcani,

ni, potuissent enim æque ab Aquilone quam Austro incepisse. In hoc autem perpendendum est, quid boni & mali faciat Aquilo seu Aer siccus & frigidus, quid Auster seu Aer calidus & humidus, ut constet, aquilonem esse salubriorem & minus lethalem. Hic autem non intelligitur mutatio unius venti in alterum, sed si hi venti sint quotidiani in quovis fere anni tempore, ut si per totum annum vel Aquilo, vel Auster multum spiret.

II. Quæ causæ duo corpora laxe cohærentia ita uniunt, ut acquirant majorem cohærendi firmitatem, compingentes dicuntur: in partibus itaque solidis nostri corporis per Aquilonem fieri debet firmior nexus; & in fluentibus, partes liquorem componentes majorem cohæsionem acquirere debent. Per Aquilonem intelligit aerem ficciorem & frigidiorem; nostras autem solidas partes modica exsiccatione, qua humidum partibus elementaribus partium fibrarum mistum aufertur, magis fieri cohærentes & tenaces, experimenta physica omnia comprobant, ita membrana, & chorda humida per modicam exsiccationem fit tenacior & firmius cohærens. Atque frigus etiam, nisi modum superet, quando transit in fragilitatem, omnes membranas & fibras magis cohærentes facit. Binæ itaque causæ junctæ admodum compingunt partes firmas nostri corporis. Ita etiam in liquidis seu fluentibus fit, nam exsiccatione ablata pars aquosa ex reliquis magis concrescibilibus facit, ut massa remanens magis sit compacta: atque frigus in omnibus liquidis ita auget cohæsionem, ut calor dissolvit. Quod igitur olim observavit Auctor, id hodie experimentis physicis confirmatur. *Aquilonis corpora compingunt.*

III. Robur hoc loco duplici sensu accipi potest. Primo, corpora, quæ, ab externis injuriis non facile læduntur, dicuntur robusta, qualia inveniuntur in regionibus septentrionalibus, cum aquilonis frigiditate & siccitate non solum solida magis fiant compacta & tenaciora, sed & potentiorem contractionem exerceant, quare non tam facile tonum per causas externas amittunt. Secundo, fibræ musculares, quo sunt magis contractiles, eo ab eodem spirituum influxu fortiorem & constantiorem exercere possunt actionem, quæ actio validior & constantior quoque vocatur Robur. *Robusta faciunt.*

IV. Facile mobilia corpora videntur opposita auctæ compacturæ, sed nomen, quo utitur Auctor, denotat agilitatem & mobilitatem, nempe talia corpora, quæ facile exercere possunt motum muscularem: tunc autem omnino congruit præcedentibus, nam solida compacta & robusta simul fiunt agilia, quoniam talia organa muscularia a spiritibus influentibus promtius & majori vigore moveri possunt, dum vero corpora majori calore & humiditate redduntur segnia & laxa. Forsan frigus junctum siccitati puriores facit in nostro corpore præparari spiritus minusque exhalantes. Invenimus enim, in hyeme sicca non solum motum muscularem expeditiorem fieri, sed etiam viscera chylificationis promtius & facilius subigere alimenta: ex quibus constat, omnes actiones tunc fieri validiores. *Facile mobilia.*

V. Color partium firmarum nullus potest dici, quia omnis color varius in nobis dependet a calore liquoris transfluentis, imo nigrum colorem Æthiopum & in oculis demonstrant fieri a pigmento nigro partibus firmis adhærente, cum solida nostri corporis omnia ab omni humiditate privata sint candida vel pallida. Coloris igitur mutatio præprimis in facie, quoniam ad hujus partis colorem attendit Auctor, declarat varium humorum transfluentium statum. Quod si sanguis noster constet colore eleganti rubro & lympha pellucida, faciei color est ruber vel roseus, qualis ab omnibus statuitur optimus, quia talis est sanguinis bene præparati color naturalis: quoties vero quantitas rubri sanguinis minuitur, facies pallet: si lympha autem corrumpitur & flavescit, faciei color fit luridus, & ut hodie vocamus, cachecticus. Ille autem color constans esse debet minime fugax, uti in phlogosi & pudore. Hipp. dicit corpora ab Aquilone fieri Colorata, *Bene colorata.*

ta, intelligit ergo Aquilonem plures facere globulos rubros in sanguine, & servare lympham ab omni corruptela. Globulos autem rubros valida actione circulationis fieri, ex iis quæ in *Comp.* T. 31., XII. ad XXIII. adduximus, colligi potest. Humores quoque in tali vento sicco & frigido minus corrumpi, sed perfectius præparari ex antecedentibus deduci potest. Et quoniam in hoc loco comprobavimus actionem corporis vegetiorem fieri, nullum restat dubium, quin veram observationem protulerit Auctor, quæ etiam constanti observatione hodierna ulterius adstruitur.

Melius audientia. VI. Duobus modis per aeris mutationem Auditus fit melior, id est, idem sonus ex corpore sonoro emanans facilius vel & ad majorem distantiam potest audiri. Primo si aer sonum transferens omni humiditate sit liberatus: quo enim aer est magis vaporosus & nebulosus, eo magis a vapore minor elastico, quam est purus aer, obtunditur tremulus motus soni, quare a nobis tam facile audiri nequit. Dein aer siccus & frigidus tendendo partes firmas nostri corporis facit, ut membrana tympani facilius contremiscat, ut inde melius sonum percipere possimus. Tot bona ex Aquilone profluunt, quare auctor concludere potest, Aquilonem esse salubrem. Alterum nunc est demonstrandum, minime esse Lethalem.

Alvos siccant. VII. An alvus siccior inter bona vel mala signa sit numeranda ambigo: eam autem exsiccari non recedit a ratione, quamvis ego hoc in ægris non satis constanter observare potui (*Aph.* 84. IV.) Major utique actio per aerem frigidiorem & sicciorem potest promtiorem & perfectiorem facere ex intestinis absorptionem, unde fæces fiunt magis compactæ, modo continuetur satis larga perspiratio: sed si aeris frigiditate parcior fiat in quibusdam perspiratio, alvus redditur laxior; quæ forsan fuit causa, quod minus constantem hunc effectum observaverim.

Oculos mordent. VIII. Aer autem siccus frigidus magis operatur in partibus nudis, quas tangit, ut in oculis, hi ab aere frigido & sicco nimis constringuntur, & suppressa secretio smegmatis oblinientis facit, ut oculi nimis siccati, constricti in suis membranis, & smegmate privati aliquo modo doleant. Ille antem morbus curatu est multo facilior, quam præcedentes dolores ex ophthalmia, (*Aph.* 90. IV. *Aph.* 91. VII. *Aph.* 93. V. & *Aph.* 95. IX.) nam si tegantur oculi molli fomento, brevi evanescit hic morsus.

Dolorem pectoris augent. IX. Quod statim observavimus in morsu oculorum, id quoque in Pectoris dolore verum est: nulla enim pars magis est aeri exposita quam pectus, intus enim per totam pulmonis compagem singulis inspirationibus distribuitur inspiratus aer, qui frigidior & siccior fibras pulmonum & pectoris magis constringere facit; in quibus si præcesserit dolor, ab hac constrictione augetur. Sed incrementum hujusmodi doloris, quia vapore calido facile lenitur, non potest inter morbos lethales numerari, qui erat probationis scopus ab Auctore, quo hos omnes effectus constitutionis Aquilonaris adduxit.

Austrina corpora dissolvunt &c. X. Nunc tandem aggreditur alteram partem, ut constet aerem calidum & humidum minus salubrem esse & magis Lethalem: & dicit Austrinas quotidianas constitutiones Corpora dissolvere, auditum graviorem facere, & capitis gravitatem producere, ut supra *Aph.* 84. III. Videtur igitur inutilis repetitio: sed si perpendimus scopum, non erit ejusdem repetitio inutilis. Superius enim solummodo numeravit morbos ex Austrina constitutione provenire solitos: hic autem demonstrare vult, hanc quotidianam constitutionem minus salubrem esse & magis lethalem: quare necesse erat ut proferret morbos frequentiores & magis lethales ex hac quam ex Aquilonia constitutione. Qui nunc examinat frequentiam horum morborum & difficultatem curationis cum morbis & effectibus ex aquilonia provenientibus, facile perspiciet, Hippocratem veritatem dixisse. *Corpora dissolvere* hoc loco notat laxare, segnia & inertia facere, unde etiam in oculis & cor-

corporibus sit motus difficilis ; id est , membra moventur majore difficultate, quasi facta essent ponderosiora, quando ægri accusant aeris gravitatem.

XI. Hæc sufficere potuissent ad generalem intellectum , sed quoniam invenio variam lectionem, & quia varia commentata sunt de Vertigine, hæc pauca clarioris intelligentiæ ergo adjicere volui. In Editione *Ab Almeloveen* , quam sequor , habetur *Vertigines in oculis* ; ita etiam in *Lindeni* Editione . *Foesius* autem , *& Vertigines afferunt*, *oculis & corporibus*, &c. Mercurialis, Tozzus, Sorbait, Heurnius, & fere omnes sequuntur Foesium, utpote rei magis conveniens, nam sufficit dicere Vertigine laborare brevitati studendo, ut noster Auctor, ut non opus addere in oculis . Sed quod majoris momenti est , non satis exponunt modum , quo Austrinæ constitutiones inducant Vertiginem frequentiorem & curatu haud facilem ; quod hic requiritur ex scopo Auctoris nostri . Quid sit vertigo, facile concipitur , si modo attendamus ad mutationem inductam in nervo optico in oculi fundo locato , quando revera videmus corpora in gyrum vel verticem agitari . Imagines pictæ tunc successive in oculi fundo supra pulpam nervi optici mutant situm : quamdiu talis imaginis mutatio motu rerum extra oculum positarum producitur , intelligimus ea corpora moveri ; si vero motu inordinato vel musculorum vel fibrarum in tunicis oculorum , vel ligamento ciliari, vel etiam in capsula nervi optici , ita inordinate movetur oculus , ut incidentes imagines rerum externarum situm mutent inordinata agitatione oculi ; hæc repræsentata imaginis motio vel circumgyratio est morbus , quem Vertiginem vocamus . Agnoscit igitur omnes causas , quæ dictas partes inordinate movere possunt , vel ipsum cerebrum agitare ad originem nervorum opticorum : quæ causæ multiplices esse possunt, quarum quædam generari possunt a constitutione Australi, nam si modo propter aeris calorem & humiditatem putrefactum ducitur ad cerebrum , vertigo generatur frequenter recurrens & non facilis curatu : in quo casu siccantia absorbentia forma epithematis capiti applicata magni sunt usus , ut id tenue & acre stimulans motum inordinatum inducens auferatur. *Vertiginis faciunt.*

LIB. III. APH. XVIII.

97. *Secundum tempora autem, vere quidem & prima æstate, pueri & his ætate proximi optime degunt, & maxime sani sunt. Æstate vero, & autumno ad aliquam quidem partem, senes. Reliquo autem Autumno, & hyeme, qui medii sunt ætate.*

I. In superioribus observaverat Hipp. (*Aph.* 82. IV.) quibus temporibus anni ætates magis minusque erant convenientes generaliter ; hoc autem loco speciatim agit. Ætatem in tria tempora distinguit. (1) tempus Incrementi, per hæc verba *Pueri* , *& hi ætate proximi*. (2) Decrementi, nempe *Senes*. (3) Status seu vigor vitæ , scilicet *Media ætas* . Itidem dividit annum in tres partes inæquales, ut pro Vere & Autumno intelligat quartam singuli anni partem, sed pro Hyeme anni partem dimidiam : veris initium mihi videtur ponere circa æquinoctium vernale , & continuare ad solstitium æstivum , quam ob rem dicit *Vere*, *& prima æstate* : ponens initium æstatis circa solstitium æstivum , & extendens ad æquinoctium autumnale, sed pro reliquo tempore accipit spatium temporis ab uno æquinoctio per hyemem ad alterum æquinoctium . Hæc Temporis divisio omnino quadrat divisioni Ætatis ; ut Ver ponatur pro ætatis incremento ; Æstas , & reliqua pars Autumni pro Ætatis decremento seu senectute ; denique ut dimidia pars anni tribuitur Hyemi , ita etiam dimidium Vitæ tempus concedatur Ætati mediæ. Secundum hanc divisionem Temporis & Ætatis videndum erit , quomodo possit dici corpora optime degere & maxime sana esse. *Scopus Auctoris.*

Puerorum & Veris naturalis convenientia. II. Per Pueritiam hic cum Auctore non intelligo strictum tempus puerili ætati datum, sed totum tempus a nativitate usque dum corpus non amplius increscit ad vigesimum, vel vigesimum quintum ætatis annum. Toto hoc tempore corporis vires non satis sunt firmatæ, sed quo minus distat ætas a nativitate, eo vires sunt minus firmatæ, non potentes ferre externas injurias, egentes auxiliis rerum externarum, donec satis confirmatæ sint. Vicissim autem constitutum est cum anni Tempestate, ab æquinoctio vernali ad solstitium æstivum sensim fit majus fructificationis incrementum, quare etiam corpora animalium fere eodem modo ut vegetantia facilius acquirunt incrementum: in plantis hoc certo constat experimento, Vernali tempore ceteris paribus semina terræ commissa melius progerminare quam post solstitium æstivum: hoc etiam Hippocratem sedula observatione in nostris corporibus increscentibus detexisse, quod manifeste in plantis observatur, non est sine ratione. Inde ver non solum omnibus saluberrimum (*Aph.* 88. VI.) sed maxime Pueris ex allegata ratione. Principium autem veris maxime conveniens videtur infantibus, sed finis veris adultioribus.

Senum & Æstatis naturalis convenientia. III. Post constantem autem ætatem si vires nostri corporis sensim magis languere incipiunt, hoc tempore nulla spes est Vernali tempore ut in pueris novas recuperari posse vires, sed quod viribus languentibus non potest concoqui, res externas exigit coctionem promoventes. Senes defectum coctionis præprimis laborare, superius (*Aph.* 65. V.) & egere calefacientibus (*Aph.* 14. V.) observavimus: quamobrem istud anni tempus, quod fructus crudos maxime ad maturitatem concoquit, ut tempus anni a solstitio æstivo ad æquinoctium autumnale, admodum conducit senibus. Sed quod observavimus supra de Incremento ætatis contra incrementum anni, id quoque hic locum habet; nam circa solstitium decrepita senectus optime degit, sed crudior senectus facilius fert æquinoctium autumnale.

Mediæ ætatis & Hyemis naturalis convenientia. IV. Media autem & constans Ætas per se satis valens ingesta præparare, & expellere aliena, viribus pollens, plus periculi ex nimis instigatis quam debilitatis viribus exspectat, quare a solstitio vernali ad solstitium autumnale sæpe incidunt in Hæmorrhagias, Inflammationes & morbos acutos calidos, quod tempus anni calore luxurians nimis intendat eorum corporum actiones. Hyemalis autem frigiditas temperans hunc nimium motum facit, ut talia corpora rarius corripiantur morbis. Ex his igitur constat, quibusnam in corporibus ad sanitatem conservandam instituere Diætam debemus calefacientem aut refrigerantem: scilicet calefacientem conducere pueris, sed maxime senibus; sed refrigerantem constanti ætati & robustis.

LIB. III. APH. XIX.

98. M*Orbi autem omnes quidem in omnibus temporibus fiunt: nonnulli vero in quibusdam ipsorum magis & fiunt, & exacerbantur.*

I. A Principio hujus sectionis seu *Aph.* 80. proposuit morbos ex anni temporibus, tempestatibus, & ætate vario modo inter se mistis: nunc vero ulterius tradit regulas observationum in quatuor anni temporibus, & dein in ætate varia: ne igitur aliquis judicaret hæc omnia absolute poni, hunc Aphorismum interponere voluit, ut cuilibet constaret, dictas observationes non ita constantes esse, ut quoque iidem morbi non potuissent fieri aliis anni temporibus; inde enim præcipit, omnes morbos quidem in omnibus temporibus fieri, sed tamen istis temporibus frequentius generari & magis exacerbari. Duo in hoc Aph. sunt exponenda, primo omnes morbos omni tempore fieri posse, & dein si fiant morbi, temporibus conspirantibus magis exacerbari, & frequentiores esse.

II. Si

II. Si sola anni mutatione in nobis generantur morbi, necesse foret, ut statis temporibus quoque haberentur iidem morbi; sed & sunt præterea multo plures classes causarum morbos inferentium sibi proprios: ita enim supra observavit, æstatis mutationem certa genera morborum inferre, ita ventus, atque varia aeris tempestas, non raro in victu commissus error, vel quævis res externa omnibus temporibus morbos inferre solet. Morbi Endemici & Epidemici ab aere infecto non ita constanter sequuntur anni tempora. Quare etiam in Æstate conspicitur Hydrops, Vere febris quartana, Hyeme febris Ardens, & morbi biliosi, cum accedentes causæ alieno anni tempore insolitos istis temporibus morbos inferant. *Morbi omnes omni anni tempore fieri possunt.*

III. Quoniam vero omnes causæ morbum inferentes omni tempore incidere possunt, qui morbi favens habent simul anni tempus, necesse est, ut hoc tempore frequentius fiant: sæpe enim causæ solitariæ, nisi cooperans habent anni tempus, non producerent morbum, imo sola anni mutatio certum genus morbi cum levissima morbosa causa generare potest; unde his temporibus morbi temporales fiunt frequentiores: raro enim vere & principio æstatis fiunt morbi ex prohibita perspiratione; & hyeme morbi putridi, quoniam aeris naturalis mutatio his temporibus parum favet generationi horum morborum. Qui autem dictis temporibus corripiuntur morbo, de iis dicit magis exacerbari, id est, graviores paroxysmos faciunt, & medicamentis, vel benignitate naturæ curati frequentius recidivant: ut experimur in Hydrope, & febre quartana autumnali tempore. Huic sententiæ obstare videtur, quod dixit Auctor *Aph.* 59. V. sed si accipiatur morbus tempori magis similis, ut ibidem interpretati sumus, nulla restabit differentia. *Morbi magis fiunt suis temporibus & magis exacerbantur.*

L I B. III. A P H. XX.

99. *Nam vere quidem insaniæ & melancholiæ, & epilepsiæ, & sanguinis fluxiones, & anginæ, & gravedines, & raucedines, & tusses, & lepræ, & impetigines, & vitiligines, & pustulæ ulcerosæ plurimæ & tubercula, & articulorum dolores.*

I. Ut probet, quod posuit in præcedente, morbos omnes omni tempore fieri, initium facit ab iis, qui Vere interdum fiunt, & tamen ad morbos aliorum temporum potius pertinent; ut insania, epilepsia, melancholia, angina potius referuntur ad morbos Autumnales; gravedo autem, raucedo, tussis ad Hyemales; hæmorrhagiæ, pustulæ ulcerosæ ad morbos Æstivos. Ex quibus constat, hos morbos plerumque fieri aliis temporibus anni, sed & etiam Vere observari provenientes ex causis aliis quam a naturali mutatione aeris. Hoc certissime constat in iis citatis morbis, qui nomen habent ex causa. Sed in aliis, qui ex phænomeno, ut insania, epilepsia, angina &c. nominantur, admittentes causas varias, non est opus præter naturalem temporis mutationem aliam assignare causam, cum tales morbi æque ex causa hyeme, æstate &c. nata quam quæ vere generatur, produci possunt: ita alia est Angina Inflammatoria, Erysipelatosa, Pituitosa, Convulsoria, etiamsi morbus generaliter vocetur Angina, quod etiam de ceteris est intelligendum.

II. Demonstravimus superius (*Aph.* 88. VI.) Ver esse saluberrimum; videtur autem obstare, hic tam multos citari morbos etiam curatu difficiles & periculosos. Si vero attendimus ad scopum hujus Aphorismi, nulla erit difficultas. Nam in superioribus demonstratum fuit, Ver saluberrimum esse & minime exitiale, quoniam naturalis aeris mutatio conducit ad sanitatis conservationem & curationem morborum, quod quoque in hoc loco adstruitur: sed etiamsi anni tempus sit admodum favens, aliena hoc tempore tempestas, vel & reliquæ causæ mor- *Ver quales morbos producit?*

bum inferentes possunt tamen Vere generare morbos, quod in hoc Aphorismo adstruere vult. Imo ipsum saluberrimum Ver, uti dicit Galenus, corporibus impuris morbos parit, sed puris est saluberrimum. Ut cum fructu sequentes morbi deducantur ex naturali aeris mutatione vernali tempore, in memoriam revocandum est, antecessisse hyemem, in qua minor fuit facta perspiratio, collectio humorum tam sanorum, quam excrementitiorum & morbosorum, qui vere accedente debebant difflari: si autem illa collecta materia evacuationi inepta actu non evacuatur, quæ in frigore mansisset quieta, nunc ab accedente calore magis maturescit, tam in malam, quam bonam indolem; & quæ in malignitatem commutata fuit, nunc magis quam præcedente hyeme sævit, quamvis puris corporibus Ver sit saluberrimum.

Insanias & Melancholias. III. Insania seu *Mania* vocatur omnis morbus, in quo observatur mentis aberratio vehemens cum furore, & sine febre; nam quoties febris adest, Phrenitis vocatur; sed si fit sine febre, verum cum tristitia & timore, Melanchol a vocatur; quare in sequentibus indicabitur, Insaniam interdum solvi fluxu hæmorrhoidum, quando est Delirium ex atra bile: si vero absit furor, & febris, sed fiat delirium cum mansuetudine, dicitur Fatuitas. In hoc loco citat Auctor Maniam & Melancholiam, videntur hi morbi utrique ex eadem materia hyeme collecta, & vere acriore facta generari. Quando enim antecedente hyeme materia tenacior, coloris nigri, quam veteres vocant humorem atrabilarium seu melancholicum, in vena portarum præcipue fuit retenta, ab accedente solis calore vernali tempore incipit solvi, & acrior fieri, sanguini venæ cavæ tradita fertur ad cerebrum, ita cerebri actionem perturbat, ut homo mentis impos fiat, generatur inde varia species insipientiæ, prout magis minusque fuerit exaltata & degenerata, ut inde fiat Delirium sine febre, sed cum furore, vel cum tristitia & timore. Qualis autem sit propria hic mutatio producens Maniam vel Melancholiam, determinare non valeo; neque in prædictione aut curatione ullam parit differentiam, sufficit enim scire, hominem Vere deliraturum: & in utrisque id agendum est, ut eo tempore, antequam melancholica liquata materia tradita fuerit sanguini venæ cavæ, educatur per viam huic materiæ naturalem, vel per venas hæmorrhoidales, vel per alvi ductionem, ut forsan rami venæ portæ, quæ mesentericæ venæ dicuntur, se exonerent in intestina, vel forsan per ductum choledochum exoneretur; quare alvi laxantia melanagoga dicta in principio Veris data, & aliquamdiu continuata, Maniam & Melancholiam prævenient & natam compescent, citiusque cessare facient.

Epilepsias. IV. Epilepsiam superius (*Aph.* 70. II.) definitam variis causis oriri posse, citato loco indicavimus, inter quas frequentissima est causa humor crudus tempore hyemali collectus, & vernali tempore liquatus, acrior factus, nervis applicatus, quo attactu partes inordinate & cum vehementia constringuntur. Hujusmodi Epilepsiæ species, quæ satis commode ad Mobilitatem vel Passionem Hystericam aut Hypochondriacam potest referri, non est impossibilis curatu: qui enim stomachicis & anticachecticis hyeme prævenit cruditatis generationem, & instante Vere Diureticis & Diaphoreticis, id quod assimilari non potuit, evacuat, interim condit humores Resinosis, Balsamicis, ne formetur corruptela chronica, instantem Epilepsiam non solum præveniet, sed & multos alios morbos ex tali corruptione nascituros.

Sanguinis fluxiones. V. Nullus morbus frequentior Vere, quam Sanguinis fluxiones qualescunque, cum hyeme confectus sanguis a vernali calore magis expanditur, & partes firmæ eodem calore relaxantur, magisque moventur, facile generatur ex hac abundantia & minori cohærendi potentia in solidis ruptio vel dilatatio vasorum, & effusio contenti sanguinis: quare hæmoptoici hoc tempore maxime periclitantur, nisi instituta venæ sectione prius tollatur id abundans. Hæc evacuatio nisi modum excedat, modo non fiat ex pulmonibus, salubris solet esse, sed

quo-

quoniam plerumque modum excedit, in hoc Aphor. inter morbos recensetur:

VI. Quod medici vocant Anginam (Aph. 95. VII.) varias agnoscit causas; quare necesse erit perscrutari, quaenam sit primaria causa Vernali tempore anginam inferens. Si Ver generalem suam habet aeris constitutionem, debet esse Angina sanguinea, seu quae ex sanguinis abundantia generatur: sed quoniam interdum varia est aeris tempestas, & hoc quoque tempore variae possunt incidere Anginam producentes causae, tunc magis investigandae, quam naturalis constitutio Vernalis, ut inveniatur proxima Anginae causa. Anginis.

VII. Quid per Gravedines vel Coryzas sit intelligendum, exposuimus (Aph. 65. III.): istas Vere etiam fieri posse, modo habeat tempestatem inaequalem, ex iis, quae supra (Aph. 92. V. & Aph. 63. VIII.) disputavimus, facile colligi potest: sed si corpus sit purum, & Ver solitam mutationem sequatur, raro observantur Gravedines. Unde patet, nostrum Auctorem voluisse adducere hos morbos, ut probet generale monitum (Aph. 98.) morbos omnes in omnibus quidem temporibus fieri posse. Gravedines.

VIII. Eodem etiam modo Raucedines (Aph. 65. II.) & Tusses, quae irritatione Laryngis concitantur, sunt accipiendae, ut diximus de Gravedine: possunt quidem Vere incidere, sed ex naturali veris constitutione non profluunt. Raucedines & Tusses.

IX. Ad morborum cognitionem & curationem nihil magis obest, quam eodem nomine varium intelligere morbum, & eundem morbum multis nominibus insignire, quae interdum alium quoque morbum exprimunt; nam morbus est res ab omni alia distincta, saepe habens multas proprietates, quas omnes concipimus intelligi eodem nomine; si ergo unus medicus per aliquod nomen alium morbum intelligat, quam alter, hinc maxima confusio, uti patet in Lepra; qui hanc Lepram eamdem faciat cum Lepra Arabum, turpiter erraret. Celsus videtur Lepram referre ad primam speciem Impetiginis. Hodie ille morbus haberetur species Scabiei, vel Herpetis, vel Porriginis. Necesse est igitur, ut recitemus notiones, quae praesentiam hujus morbi declarant. (1) Adesse debet pruritus, (2) secessus squamularum, nam si furfures secedunt, Psora vocatur, (3) cutis aspera & arida, & durior, ejusque foeditas. Accusat Hipp. in uno loco pituitam, in alio autem Melancholiam. Hic morbus quoque interdum infestat vesicam urinariam, qui nomine scabiei a Ruyschio describitur, inveniens vesicam admodum duram & crassam, intus squamulis obsessam. Ex crescentibus & saepe renovatis squamulis patet, hunc humorem esse tenacem & semivolatilem, ut fluidus maneat usque in cutis superficiem, sed ibidem subsistens exhalante parte volatili in squamulas concrescit: habet praeterea acrimoniam, qua pruritum excitat. His temporibus si vere duntaxat oritur, facile cederet alvi ductione cum mercurio dulci, & abstergente & mercuriali linimento aut lavamento facile sanaretur, praecipue si insuper diebus a purgatione vacuis aeger biberet apozema diaphoreticum resolvens. Lepras.

X. Impetigines in Textu dicuntur Leichenes, sed quoniam Impetiginis nomine a Celso alius intelligitur morbus, & Leichenes Graecorum magis quadrant Celsi Papulis, in cognitione & descriptione multum variant auctores. Graeci & in hoc loco Hipp. per Leichenes intelligunt talem cutis foedationem, in qua summa cutis pustulis siccis admodum prurientibus exasperatur: qui morbus saepe Vere conspicitur, sed & aliis quoque temporibus, cum materia evacuanda per cutim praecedente hyeme retenta, nunc vernali calore ad cutim delata acrior facta, in cutis poris subsistens pruritum excitet; sed quia humor totus fere volatilis est, non relinquit squamas, ut lepra, neque furfures, ut psora, sed siccam & asperam pustulosam cutim, qui morbus leni abstergente antiseptico facile sanatur, quo residuum cuti inhaerens aufertur. Impetigines.

XI. Celsus Lib. 5. Cap. 28. tres species Vitiliginis numerat: ἀλφὸς vocatur, ubi Vitiligines.

color

color albus est, fere subasper & non continuus, ut quædam quasi guttæ dispersæ esse videantur. Interdum etiam latius & cum quibusdam intermissionibus serpit. μέλας & λευκὴ sunt præterea Celso duæ reliquæ species Vitiliginis: quare facile constat, quia Hipp. scribit ἄλφος, qualem speciem hic debemus intelligere, scilicet vitium cutaneum, ut duo priora, sed quod neque squamas, neque pustulas siccas, aut duram asperitatem facit, sed relinquit cutim fere æqualem, verum ejus colorem immutat in fœdam albedinem. In hac specie quoque videtur adesse humor lentescens hyemali tempore confectus, calore vernali ad cutim delatus, sed sine acrimonia lentescens in minimis vasculis cutaneis subsistens exsiccatus. Hujus igitur curatio solis abstergentibus & diaphoreticis absolvi potest, non ita egens antisepticis, ut priora duo genera; hanc speciem facilem curationem admittere, novit quoque antiquitas.

Pustulas ulcerosas. XII. Hipp. habet ἐξανθήσιες ἑλκώδεες, seu Efflorescentias ulcerosas, quali modo nostris temporibus conspiciuntur Variolæ; verum quia præcedentia vitia fiunt sine prægressa febre, non potest hæc species morborum cutaneorum a præcedentibus avelli, ut demonstraret morbum nostris variolis similem, præcipue quia his etiam temporibus hujusmodi efflorescentiæ vernali tempore sæpissime in juvenibus observantur, quæ in parva ulcuscula degenerant. Materia quoque hæc præcedente hyeme collecta, Vere ad cutim delata, lentoris naturam habere videtur; illa in poris cutaneis subsistens, stimulo suo parit pustulosas inflammationes, quæ in abscessulos, dein ulcusculos degenerant. Ut hujusmodi pustulæ præveniantur conducit primo Vere mittere sanguinem, & ducere alvum antiphlogisticis, quibus etiam si natæ fuere pustulæ, curantur; & si non facile cedunt, ablutione per lavamentum saponaceum acescens, & dein refrigerans, & leniter adstringens facile evanescent.

Tubercula. XIII. Tubercula seu φύματα a pustulis magnitudine differunt, sunt etiam tumores inflammatorii pustulis majores, qui interdum ovi gallinacei magnitudinem habent, uti phlegmone, furunculus, & similia tubercula limitata, quorum contenta materia in pus, vel lentam tenacem albam, vel flavam, vel subnigram materiem tandem convertitur. Ex eadem materia, qua pustulæ nasci videntur, sed majori copia in folliculis vel glandulis cutaneis collecta, Tubercula generantur: prout natura est materiæ collectæ, ita etiam est diversus Tuberculorum exitus, generale hoc habent, quod simili modo præveniri debeant, ut Pustulæ, sed nata Tubercula fortioribus suppurantibus sunt maturanda, & fortioribus abstergentibus sunt depuranda.

Articulorum dolores. XIV. Num Hipp. hoc loco intelligat quemcumque Articulorum dolorem, quum dicat ἀρθριτικά, vel specialem morbum, quem hodie vocant Podagram, non satis constat ex nominis significatione. Celsus hunc locum clare exponit Lib. 2. Cap. 1. his verbis. Hi quoque morbi, qui in articulis nervisque modo urgent, modo quiescunt, tum maxime & inchoantur & repetunt. Podagram vernali tempore præcipue paroxysmum facere constans est observatio, sed & etiam aliis anni temporibus aggreditur, quare vera est quoque Auctoris nostri observatio generalis ex hoc morbo, ubi statuit, morbos omnes quidem in omnibus temporibus fieri, etiamsi magis uno quam alio tempore anni observentur.

LIB. III. APH. XXI.

100. *Æstate vero & horum nonnulli, & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ plurimæ, & quartanæ, & vomitus, & alvi fluxus, & ophthalmiæ, & aurium dolores, & oris exulcerationes, & pudendorum putredines, & sudamina.*

Æstate cur nonnulli fiunt morbi vernales? I. Æstatem sequi ver, omnibus notum est, quando igitur omnis morbi materia vere non fuit expulsa, vel quod tenacior fuerit, vel ver solito frigidius fuerit, regulare est, ut prima æstate similes fiant morbi, qui vere obser-

servari solent, præprimis si Æstas sit Veri similis *Aph.* 85. I. aut si ver nimis diu continuare fecit hyemale frigus.

II. Multiplices species febrium ex invasionis modo commode distingui possunt in febres Continuas, & Intermittentes, illa quæ unico paroxysmo absolvitur, hæc vero quæ iteratis paroxysmis tandem finitur relinquens inter paroxysmos inducias, quas tempus apyrexiæ vocant Medici. Videtur autem unum genus febrium Remittentium omissum; verum hæc species partim referri potest ad Intermittentes, partim ad Continuas: nam cujus febris intermittentis paroxysmi ita prolongantur, ut nullum tempus supersit apyrexiæ, manet tamen febris intermittens in sua natura, etiamsi videatur continua, sequaturque curationem intermittentium, sed ob protractos paroxysmos facta sit periculosior. Quæ vero Continua febris multas habet exacerbationes, uti febres putridæ & hemitritææ, propterea non patiuntur e classe continuarum expungi, cum hæ exacerbationes accipi possunt tamquam recidivæ, quæ etiamsi fiant, non constituunt propterea aliud genus morbi. Ex his febribus duas species citat in utroque genere, nempe febrem Continuam, & febrem Ardentem in priore genere. Quod si voluisset Auctor eandem intelligere febrem per Continuam & Ardentem, non interposuisset particulam *&*, sed dixisset febrem continuam ardentem: quare mihi videtur hic indicari duplicem speciem. Omnis febris, quæ unico paroxysmo absolvitur, vel per recidivas, ut monuimus, vocari potest Continua, ut sæpe observatur in febribus putridis & erysipelatosis: sed constans febris ex Inflammatione ob summum fervorem vocatur speciali nomine febris Ardens: unde non sine ratione hic citat duas distinctas febres, Continuas scilicet, & Ardentes. Quare autem hæ febres præcipue æstate regnant, paucis videndum. Æstas regulariter habet majorem aeris calorem, qui si jungitur humiditati, producit febrem non solum calidam, sed & simul putridam remittentem, quod satis patere potest ex iis, quæ supra (*Aph.* 90. IV., & *Apd.* 94. III.) disputavimus; hujusmodi febris non est perfecta continua sed remittens, quæ ab Auctore dicitur *συνεχὴς*, quod nomen ob variam significationem multis difficultatem parit: nam notat febrem, quæ eodem tenore sine ulla remissione a principio ad finem durat, sed a recentioribus, ut inquit Galenus, vocatur *σύνοχος*, nobis Continua. Notat etiam febrem Remittentem seu Continentem, quæ non plane dimittit ægrum, sed tamen per intervalla exacerbatur, uti omnes febres putridæ, quales hic intelliguntur: imo febris intermittens prolongata, ut nullam apyrexiam faciat, eodem hoc nomine intelligitur. In posterum autem semper faciemus differentiam inter Continuas, Remittentes, & Intermittentes. Quæ febris hic vocatur Ardens, non videtur mihi confundendam esse Febri Remittenti, sed esse aliam febris speciem, quæ Continua est vocanda, proveniens ex Inflammatoria dispositione, & propterea alio nomine ab auctore insignita, ut hanc febrem Continuam distinguat a præcedente Remittente. Quando itaque aeris calor æstivus jungatur siccitati, non oriuntur febres Remittentes Putridæ, sed Continuæ Inflammatoriæ (vid. *Aph.* 86. II.)

Cur febres continuæ & ardentes?

III. Variam hic invenio lectionem: in Editione Ab Almeloveen, quam sequor, habetur *Tertianæ plurimæ & Quartanæ*; in aliis autem invenio *Tertianæ febres & quartanæ*. Celsus Lib. 2. Cap. 1. solummodo citat *Tertianas*. Fateor, Literatoribus emendandi & disputandi hic egregius invenitur locus, nos autem, magis attendentes ad rem ipsam exponendam, quam emendationem variæ lectionis, contenti erimus, si veritatem practicam eruere valeamus. Si dicta a nostro Auctore conferamus observationibus medicis, non erit difficile, quid sit sentiendum, invenire. Auctor posuit duo genera febrium continuarum, nempe Remittentem, & Continuam; persequitur sermonem in Intermittentibus, ex quibus etiam Tertianam & Quartanam adducit: quod autem Celsus & alii omiserunt Quartanam, hoc adscriberem hypothesi, quia statuebant quartanam febrem nasci ex Melancholia, quæ

Cur Tertianæ & Quartanæ?

Æsta-

Æstate generari non potuit: sed qualiscumque prævaleat opinio, experimur tamen in praxi Æstate & Vere etiam generari Quartanas, sed breviores (*Aph.* 50. III.) Tertianæ autem frequentiores observantur. Inde non inutile est, ut Hipp. dicat, *Tertianæ plurimæ* & *Quartanæ*, quoniam indicare voluit, raro fieri Quartanas, sed Tertianas frequentes. Judicarem, si æstas sit calidior & humidior, frequentiores observari Tertianas, in quibus fere semper bilis corruptæ adsunt symptomata: si vero Æstas sit frigida magis & humida, habens constitutionem Autumnalem, frequentius generari Quartanas.

Vomitus. IV. Experimentis constat, nullam causam fastidium, nauseam, & vomitum magis concitare, quam si putridum vel ingeritur vel colligitur in stomacho: hoc putrefactum quoniam promovetur calore Æstivo magis quam ullo alio tempore, frequens est Vomitus causa; præprimis quia Bilis in ventriculum confluens ad famem concitandam, præ ceteris humoribus corrumpitur, quum non volatilis sit, ut reliqui humores, qui corrupti facilius evanescunt; sed & maneat in corpore, sensim magis corrupta tandem ventriculum ad vomendum instigat. Ex hac observatione colligere itaque possumus, hunc vomitum non esse sedandum per narcotica, sed promovendum diluentibus, abstergentibus, & saponaceis acescentibus, ut corpus liberetur ab hac corrupta bile; dein saponaceis acescentibus stomachicis præveniendum, ne nova fiat bilis corruptæ generatio & collectio in ventriculo.

Alvi fluxus. V. Contrarium hoc loco videtur statui, quam quod superius (*Aph.* 95. III.) fuit observatum, augeri scilicet alvi fluxum minuta perspiratione, quoniam æstate omnium largissima habeatur perspiratio. Sed eo in loco non statuimus sola minuta perspiratione fieri alvi fluxum, verum inter frequentissimas recenseri causas. Putredo præprimis Bilis, quæ copiosius generatur æstate, non raro est alvi fluxus causa: illa enim sua acrimonia stimulat intestina ad egerendum, & sua putrefaciendi virtute omnes confluentes etiam humores in liquamen convertit; præcipue si æstas calidior simul sit humida, quando non solum fiunt Diarrhœæ, sed etiam Choleræ, de quibus testantur Observatores practici, istas fere semper inter Augusti limites contineri.

Ophthalmiæ. VI. Æstatem generare Ophthalmias notavimus (*Aph.* 90. IV.) an vero sicca vel humida hic sit intelligenda Ophthalmia, ambigunt Commentatores: existimo utramque speciem intelligi posse. Nam si æstas sit humidior putrefaciens humores, lachrymæ copiosiores & acriores (*Aph.* 90. IV.) generatur Ophthalmia humida: si vero sit solito siccior (*Aph.* 95. IX.) producitur Ophthalmia sicca.

Aurium dolores. VII. Quod diximus de ophthalmia, applicari quoque potest ad Aurium dolores: nam humores acres, qui delati ad oculos dolorem movent, iidem ad Aures depositi simili modo excitant dolores, & quidem atrocissimos interdum, quoniam membrana meatum auditorium cingens acutissimo sensu est prædita, atque cerumen auris acrius factum doloris causa esse potest. Veteres autem ex smegmatis amarore & flavedine existimarunt, morbos biliosos, qui maxime observantur æstate, præcipue afficere aures: an hæc sit vera observatio practica, infra examinabitur.

Oris exulcerationes. VIII. In sequentibus trium partium affectiones annumerat; nempe Oris exulcerationes; Pudendorum putredines; & Cutis sudamina, qui tres morbi diversi ab eadem tamen causa oriuntur, quamobrem horum morborum diversitas ex natura partium est deducenda. Primo occurrunt Oris exulcerationes, si saliva in os confluens acrior, epithelium oris corrodens, ulcus apertum faciat, quod leniter adstringentibus, acidis, antisepticis est curandum.

Pudendorum putredines. IX. Cum vero maxima pars excrementorum, quæ putredini magis obnoxia sunt, ano & pudendis redduntur, queque partes simul sumtæ etiam dicuntur obscœna, huc ergo confluentes humores æstate ab aere calidiore precipue putredine tentantur; fœtoremque contrahunt, quæ frequentiore ablutione per antisepticum

cum

cum adstringens calefaciens lene, & antisepticum curatur, cum pudenda minus ferant refrigerantia quam oris exulcerationes.

X. Galenus ἱδρῶα dicit esse pustulas in summa cute; Celsus autem inquit, quidquid sudore hominem resolvit, ubi hunc aphorismum in Latinam linguam vertit: utraque interpretatio admitti potest: nam Æstate frequentiores generantur pustulæ exigue prurientes, atque sudoribus copiosioribus enervantur corpora: verum curationes horum morborum inter se differunt, quum sudamina indicent acrimoniam calidam prurientem, quæ est temperanda; verum sudor copiosior deliquationis est indicium antisepticis præveniendum. *Sudamina.*

LIB. III. APH. XXII.

101. *AUtumno autem, & multi ex æstivis, & febres quartanæ, & erroneæ, & lienes, & hydropes, & tabes, & urinæ stillicidia, & lienteriæ, & dysenteriæ, & coxæ dolores, & anginæ, & asthmata, & volvuli, & epilepsiæ, & insaniæ, & melancholiæ.*

I. AUtumnum morborum feracem esse (*Aph.* 83. I.) morbosque producere curatu difficiles, pertinaces, anomalos, recidivantes, periculosos, (*Aph.* 83. III.) acutissimos, & perniciosissimos, (*Aph.* 88. IV. & V.) quoniam aer calidus & siccus mutatur in frigidum & humidum, quo humores in calore corrupti deinceps retenti morbos pariunt, observavimus: hoc nunc loco videre est, retentam eam materiem, prout origine differt, variamque subit corruptelam, diversos producere morbos.

II. In præcedente *Aph.* 100. dixerat, nonnullos morbos vernales observari æstate; hic autem dicit, multos morbos fieri Autumno ex Æstivis, quo indicare voluit morbos æstivos plures extendi per Autumnum, quam vernales per æstatem, quod non est sine ratione: quæ enim morbi materia vere excitaverat morbum, sæpe sequente calore & siccitate aeris æstivi reddebatur volatilis & evolabat; quæ autem in æstate peperit morbum, accedente Autumno frigidiore, & humidiore, pertinaciter retinetur, vel continuat morbum præcedentem, vel degenerans in aliam malignitatem, producit ex eadem sed mutata materia morbos Autumno magis proprios. *Autumno multi morbi ex æstivis.*

III. Quænam dicatur Febris Quartana traditum est (*Aph.* 50. II.), eamque vere breviorem (*Aph.* 50. III.) Autumno longiorem observari (*Aph.* 50. IV.) demonstravimus. Quod autem hoc tempore frequentissime generetur Quartana, id speciali humoris generationi est adscribendum, vel speciali mutationi in morbosa materia præcedente æstate mota, & nunc in morbum erumpente. Veteres contenti erant dicere, autumno generari melancholiam, & eam materiam formare Quartanam: ego autem judicarem, quoniam præcedens Æstas suo calore frequentiorem induxit corruptelam, quæ tamen materies, quam diu manet æstivus calor, exhalat, Autumnum sua propria aeris commutatione hanc corruptam materiem retinere, & in talem commutare indolem, quæ in corpore vivente omni quarto die parit paroxysmum, quo hæc materia subigitur & expellitur pro maxima parte per sudorem & urinam, sed ut mala herba relinquens semina intra biduum vel triduum maturanda. Si quis quærit expositionem hujus causæ, fateor me nescire, sed hanc vidisse mutationem fieri, ut invenio post fermentationem generari vel vinum vel acetum, & post putrefactionem oleum fœtens cum alcali volatili; quonam autem motu automatico vel intestino in hujusmodi corporibus hæ mutationes fiant, nemo chemicorum determinare ausus est, solummodo observavit hoc vel illud corpus fermentare & putrescere posse, istasque actiones qui- *Febres Quartanæ.*

busdam auxiliis promoveri & retardari posse. Idem quoque sed non amplius perspicere valeo in materiæ febris Quartanæ generatione : invenio enim materiem æstate corruptam, autumno retentam, specialis aeris mutatione commutari in materiem producentem febrem Quartanam, ut invenit chemicus produci vinosum, acetum, oleum fœtens, alcali volatile. Ex quibus constat, quoad generationem materiæ febris Quartanæ plus exigi non posse aut debere, quam datur in aliis rebus, quæ manu tractari possunt. Etiamsi ulterior non datur accessus, id tamen lucri habemus in curatione, quod valeamus continuando materiæ corruptæ, circa finem æstatis, vel principio Autumni, expulsionem, prævenire hujus febris originem, cum in nostra potestate non sit immutare naturalem aeris mutationem in autumno, vel dando aliquid, quod hanc commutationem intercipit, aut chemici adjectis quibusdam præveniunt fermentationem & putredinem: hoc autem experientia est inveniendum, ut fecerunt in arte sua chemici.

Erroneæ. IV. Febres Erraticæ seu incertæ ita vocantur ex inordinato reditu paroxysmorum, vel inconstantia symptomatum, ut jam leviores jam vero graviores fiant febres, atque inconstantem moliantur crisin. Quod facile in Autumno contingere potest; si enim multiplex materia retinetur, atque in morbosam indolem convertitur, variæ hæ inter se agentes causæ non possunt constantibus temporibus æqualia generare symptomata: imo, modo simplex formetur inde putrefactum, febris ex omni putredine est incerta & vaga. Inde constat, cur febres Erraticæ Autumnales minus solent obtemperare antidoto quam febris legitima quartana, cum aliam sæpe foveant causam, quæ antidoto exstingui non potest.

Lienes V. Lienis fabrica, situs & usus ex anatomicis & physiologicis peti debet, quia non est hujus loci omnia dubia, quæ de hoc viscere moventur, agitare, num sit viscus utile vel inutile, num exscindi possit nec ne, num atram bilem conficiat vel alium humorem, & centena hujusmodi farinæ. Sufficit observare σπλῆνες apud Hipp. indicare morbum vel morbos Lienis, præcipue autem ejus tumorem & indurationem. Hos itaque morbos Autumno sæpe occupare Lienem in hoc Aph. statuit. Ex antea disputatis assumo, in præcedente æstate magnam fuisse factam tenuium exhalationem, reliquam massam in partibus firmis per calorem enervatis, quamdiu manebat aeris calor, circumduci, sed accedente frigiditate autumnali, magis lentescere, quasi massa fermentans abiret interdum in vappam tenacem & glutinosam. Tali glutinosa materia vix acri si corpus sit oppletum, accedente Autumnali frigore omnium facillime subsistere potest, ubi omnium minime agitatur motu vitali, & ubi habetur tardissima circulatio: quæ enim materia actione vitæ satis valente potuit retineri fluida & mobilis, huc vero appellens, subsistit, eamque partem implet & infarcit. Nihil ergo exponere & probare restat, quam ut demonstretur, lienem esse viscus intricatissimum, parvo motu vitali donatum, atque tardissimam habere circulationem, suum sanguinem exonerare in venam portarum, quæ sanguinem nequit in venam cavam, nisi superatis angustiis arteriæ portarum in hepate, exonerare, & inde hic magis quam alibi pati remoram. Hæc autem omnia tam plana sunt & evidentissime demonstrata ab hodiernis physiologis, ut actum agerem, si hæc repetere vellem. Ex his autem inter se collatis evidentissimum est, si autumnus vappam tenacem format, generari debere splenes. Sed & id egregium inde habemus, quod possimus circa finem æstatis usu medicamentorum resolventium & moventium, corporisque exercitatione frequente & modica, in principio Autumni talem prævenire morbum, præveniendo hujus lentæ materiæ concretionem & collectionem ad viscus, tardiorem circulationem habens.

Hydropes. VI. Quoniam auctor dicit in plurali Hydropes, non obscure declarat, se non intelligere simplicem Hydropis speciem, sed & ejus species varias, tam ratione humoris retenti pituitosi, lymphatici & cacochymici, quam ratione variarum partium

tium in ambitu corporis, quando Leucophlegmatia vocatur, vel quando colligitur in quadam particulari parte. Omnes hæ species frequentissime generantur Autumno, præprimis si sit solito humidior; corpora enim calore æstivo enervata, frigore Autumnali pressa, parciorem perspirationem habent, quæ humiditas collecta, vel ob frigus minus fluxilis facta, facile hærere potest in vasis lymphaticis & cellulis pinguedinosis relaxatis. Qui igitur morbus præveniretur, si circa æstatis finem & principium Autumni talis homo usus fuisset roborantibus siccantibus: nam si Latex vel pituita collecta fuit, non tam facile erit corpus ab hac sarcina liberare, quoniam fibræ collecta lympha prolongatæ & atonæ factæ, accedente autumnali frigiditate & humiditate, in pristinum tonum difficulter redigi possunt.

VII. Qualem Tabem hic intelligit Auctor, & quomodo generatur præcipue Autumno, utcumque ex supra dictis (*Aph.* 89.) intelligi potest: omnes citatæ species in Autumno augentur, cum cohibeatur humoris corrupti exhalatio: Phthisis autem ex Hæmoptysi hoc tempore raro incipit, cum corpora vere & æstate in Hæmoptysin sunt proniora, sed si inde nata sit phthisis, quam maxime promovetur majore inducta corruptione pure in pulmonibus contento. *Tabes.*

VIII. Cum in autumno semper accusamus aeris majorem frigiditatem & humiditatem, illa causa non videtur inferre posse stranguriam, quia in superioribus (*Aph.* 95. XI.) demonstravimus, siccitatibus generari stranguriam. Verum non semper est unica causa, quæ generat morbum, sæpe enim morbus nomine idem ex contrariis generatur causis: ita quoque stranguria generatur, quoties in siccitatibus detrahitur commune vehiculum liquidum: sed & urinæ stillicidium inferre valet corruptela humoribus inducta & acris, quæ cohibita evacuari per insensibilem perspirationem, mandatur renibus. Ita urina ex hac materia acriore & corrupta, impedita exhalare, infecta, transiens per urethram inducere potest stranguriam. Vel etiam materia catarrhosa, in succum, oblinientem interna latera urethræ, deposita, stranguriæ causa esse potest. In utroque hoc casu constat, optimum esse auxilium, derivare a viis urinæ id acre ad cutim per Diaphoretica. *Stranguriæ.*

IX. Lienteriam, Celso alvi Lævitatem, indicare nimis citam assumtorum alimentorum & confectorum in ventriculo per intestina transitum & egestionem ex ano, indicavimus *Comp.* T. 90. XIV., & hujus morbi causas *Comp.* T. 90. XXIX. ad XL.; sed quomodo autumnus talem morbum inferre potest, non tam plane constat. Si vero observamus, æstatem præcedentem relaxavisse partes firmas, sequentem vero Autumnum sistere solitam perspirationem, quo major copia humorum fertur ad intestina; aut quod magis veritati convenit, humores æstatis calore solubiles si autumni frigiditate glutinescunt, ita ut mucus intestinorum tenacior factus, assumtorum introitum in vasa lactea intercipiat, potest cibus assumtus in ventriculo præparatus, sed defectu absorptionis intestinorum, quæ muco obsessa, ut os interdum Aphthis, introitum denegans chylo, per ita lævigata intestina cito duci ad colon & rectum, & ita exonerari. Quo in casu requiritur resolutio & abstersio hujus muci, ut referentur oscula lacteorum: quæ methodus mihi sæpe in hoc morbo felicem præbuit curationem. *Lienteriæ.*

X. Quoties vero autumnali frigore humores ad intestina devoluti simul habent acrimoniam, vel eam acquisiverunt, antequam ad intestina ferantur, vel stagnando in intestinis corrumpuntur: vel quia acre niduletur in muco intestinorum internam superficiem tegente, perpetuo hoc stimulo non solum urgentur ad frequentiorem egestionem, sed simul acris hic humor multa infert tormina ventris: qui morbus non facilius ex hac causa natus curatur, quam levi purgante educta materia, quæ in intestina confluxit, per sudorifera vel diaphoretica humorem illum acrem derivare ad cutim. *Dysenteriæ.*

XI. Qui morbus Hippocrati vocatur Ischias, Celso est Coxæ dolor. Videtur qui- *Coxæ dolores.*

quibusdam species Podagræ; aliis autem ad Arthritidem refertur; aliis iterum species Rheumatismi habetur: cum omnibus his maximam servat analogiam, sed in quibusdam ab omnibus distat, quare ut specialis morbus solet pertractari, quod non est hujus loci agitare: sufficit hunc dolorem generari ab acrimonia, quare in succo hujus articuli magis quam aliorum articulorum nidulatur: & nos inde intelligere, ea, quæ in Autumno corpora servant perspirabilia, egregie hunc morbum prævenire posse.

Anginæ. XII. Superius demonstravimus (*Aph.* 95. VII.) quid Medici per Anginam intelligant. Antea observavit in Pluviosis & Vere (*Aph.* 99. VI.) nasci, nunc vero dicit generari Autumno; num vero sit Angina cum vel sine signis externis, laryngem vel pharyngem magis afficiens, qualem veteres faciunt distinctionem, magis Prognosis quam Curationis exhibentem differentiam, determinare nequeo, cum utræque hæ partes a materia perspirabili Autumno retenta affici possunt. Ut eliciamus diversam causam Anginæ autumno natam, præscire debemus, qualis antecesserit Æstas, & qualis nunc sit Autumnus magis minusque frigidus, calidus, humidus, vel siccus; quamobrem ad firmam curationem hæc generalis observatio non multum præstat.

Asthmata. XIII. Respiratio difficilis anhelosa, ut plurimum cum sono aut sibilo, quæ vehementior est (inquit Celsus) dyspnœa, ut æger spirare non possit sine sono & anhelatione, sine febre, seu quæ ex paroxysmo febrili non producitur, neque oritur ex majori cursu, sed a causa interna morbosa, in qua respiratione æger debet aerem haurire motu musculorum actioni animali inservientium, vocatur Asthma, dum vero reliquæ difficiles respirationes hoc speciale nomen non habent. Asthmatis causæ multæ sunt, ut in sequentibus demonstrabitur. Cur autem frequens fiat Autumno, facile intelligitur, cum mucus bronchiorum antea fluxilis per aeris Autumnalis frigiditatem compactus, lentescens, bronchia & vesiculas pulmonales ita oppleat, ut non sint satis capaces ad aerem recipiendum, nisi vi majore per actionem animalem dilatentur. Quare in Asthmate Autumnali conducunt Expectorantia resolventia magis, quam alia mucilaginosa.

Volvuli. XIV. Qui morbus ab Hippocrate vocatur εἰλεός, Celso est Tenuioris intestini morbus, quoties vehemens dolor occupat ventrem in eo loco, ubi hæret Intestinum tenue ileon dictum, qui hodie communi nomine Colicæ passionis recipitur: sed est ex Colicæ affectionis specie gravissimus & vehementissimus dolor, cui sæpe adjungitur vomitus contentorum ex intestinis, cum alvo constipata pertinacissime, & ano ita sæpe contracto, ut non admittat suppositorium. Quia vero ille dolor generari potest ab omni acrimonia, quæ in autumno acerrima generatur, maximeque determinatur propter minutam perspirationem versus intestina, hoc tempore frequentius quam aliis generari potest Volvulus.

Epilepsiæ. XV. Quoniam Epilepsiam (*Aph.* 70. II.) generari pluviosis tempestatibus (*Aph.* 95. V.) demonstravimus, quod acre exhalare solitum, nunc retentum & magis corruptum, applicatum partibus nervosis hunc motum inordinatum & validum concitet, facile liquet, idem quoque frequentius fieri Autumno, cum autumnalis aer frigidior & humidior humoris acris exhalationem quoque inhibeat, quod acre retentum quoque frequentiorem paroxysmum Epilepsiæ producit. Scimus inde, medicamentis Diaphoreticis utiliter præveniri posse hanc speciem Epilepsiæ, quæ autem in reliquis speciebus minus valerent.

Insaniæ & Melancholiæ. XVI. Ut Ver (*Aph.* 97. III.) contentum humorem facit acrem, turbantem æquabilem cerebri motum, ita Autumnus retinendo acre, quod exhalare debebat, ad cerebrum quoque delatum simili modo mentem turbat, quare Autumno & Vere moventur Insaniæ, quæ in Autumno præveniuntur conservata perspiratione insensibili. Ex eadem quoque causa sæpe corripiuntur Melancholia, quæ magis exigit alvi ductionem, cum atra bilis hac via commodissime evacuari possit.

LIB.

LIB. III. APH. XXIII.

102. H*Yeme vero pleuritides, peripneumoniæ, lethargi, gravedines, raucedines, tuſſes, dolores pectorum & laterum, & lumborum, & capitis dolores, vertigines, apoplexiæ.*

I. SUperius ſpecialem conſtitutionem hyemalem (*Aph.* 90. II. & *Aph.* 91. II.) notavimus, hoc nunc loco videndum, quid Hyems generale faciat ad morbos producendos. Hyeme regulare eſt, ut ſit frigus majus, aerque minus exſiccans, quam aliis anni temporibus: unde partes firmæ magis contractiles & humores ſpiſſiores, ex quibus deduximus, Ventres hyeme eſſe calidiſſimos (*Aph.* 15. II.) corporaque facile ferre alimenta (*Aph.* 18. IV.). At morbi hoc tempore producti, pro naturarum in hominibus differentia, admodum poſſunt eſſe diſſimiles, ut in ſequentibus conſtabit. *Hyems quid faciat?*

II. Quibus hominibus eſt corporis & ætatis vigor, ſanguis a frigore hyemali magis compingitur, & partes firmæ admodum tenſæ hoc tempore facile incidere poſſunt in morbum inflammatorium, præcipue autem in Pulmonibus & membrana Pleura, quoniam nulla pars eſt in noſtro corpore ita aeri expoſita, quam partes hæ: exterius enim non ſolum pectus, ut ceteræ partes, tangitur ab aere, ſed etiam idem aer omnes pulmonis latebras permeans, ſi ſolito ſit frigidior, quibuſdam in vaſculis ita cogere poteſt ſanguinem vel lympham, ut ſubſiſtat. Quæ obſtructio facta in corpore ita valente, & ſanguine denſo prædito, ſua irritatione his in partibus ſuſcitat inflammationem: quæ promtam & repetitam exigit ſanguinis miſſionem, medicamentaque pectoralia laxantia & humectantia; quibus mature adhibitis ſæpe reſolvitur morbus ſine ſubſequente ſuppuratione. *Pleuritides & Peripneumonias.*

III. Quibus vero corporibus id excrementitium, quod exhalare debebat, retinetur in corpore per frigus hyemale, in humorem acrem tenuem & calefacientem converſum, ad cerebrum delatum, quod opprimit, producit ex cerebri compreſſione ſoporem cum oblivione, ex quo reſuſcitati ſtatim relabuntur cum leni, ſed continua vel circa veſperam aggravante febre, ſæpe tuſſiunt, ſalivamque liquidam & multam educunt, cum ſumma impotentia, ſi tenuis acer ille humor ſimul feratur ad pulmones. Si id liquidum feratur ad alvum, plerumque moriuntur. Hipp. monet curandum eſſe ut plurimum ſpuat, & calefiat, & a vino abſtineat: ſi vero effugerit, ſuppuratus fit H, b, 99. Quibus conſtat, hunc morbum non eſſe inflammatorium, ſed prope accedentem ad Eryſipelas. *Lethargum.*

IV. Gravedinem (*Aph.* 65. III.) Raucedines (*Aph.* 65. II.) & Tuſſes ſæpe generari a materia perſpirabili retenta hyeme, ad pulmones delata, ſuperius (*Aph.* 92. V.) quoniam demonſtravimus, non erit opus eadem hic repetere. *Gravedines Raucedines & Tuſſes.*

V. Quæ autem corpora ſunt debiliora, generantia in ſe acrimoniam crudam nitroſam, quam tamen largiore perſpiratione exonerant, per frigus hyemale id acre in ſuo corpore retinent, quod ad partes membranoſas & nervoſas applicatum infert dolores. Inde forſan noſter Auctor diſtinguere voluit Pleuritidem a Pectoris dolore, etiamſi a multis idem cenſeatur morbus, cum viderit hujuſmodi pectoris & lateris atque lumborum dolores, quos hodie practici vocarent Dolores Lymphaticos, admodum differre a pleuritide vera inflammatoria & Eryſipelatoſa. Quali modo hi Dolores generantur, cognoſcuntur & curantur, expoſuimus *Perſp.* Cap. 7. XXII. ad XXV. Ex quibus, & quæ notavimus *Comp.* T. 45. LIX. ſatis conſtat, non ſolum dictas partes dolere poſſe, ſed & multas alias. *Dolores pectorum & laterum & lumborum.*

VI. Quum Hippocrates non perſequitur annumerationem partium, quæ dolore pertentantur, ſed hic ponit *Cephalalgiam*, videtur mihi indicare velle, caput hye- *Cephalalgiæ.*

hyeme non unico genere doloris corripi posse, sed a diversa superius recensita materia Inflammatoria, Erysipelatosa, & Catarrhosa.

Vertigo, apoplexia. VII. Ex iisdem causis nervo optico applicatis Vertiginem generari posse, (*Aph.* 96. XI.) non inficior; sed quoniam statim subnectit Apoplexiam, quæ hyeme potius a Pituita comprimente cerebrum generatur, & quia Vertigines plerumque præcedunt Apoplexiam, judicarem Hippocratem hic intelligere velle collectionem pituitæ, quæ produceret Vertiginem & Apoplexiam.

LIB. III. APH. XXIV.

103. *IN Ætatibus autem talia eveniunt. Parvis quidem & recens natis pueris aphthæ, vomitus, tusses, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.*

I. GEneralem divisionem fecerat Auctor noster (*Aph.* 82.) in morbos Temporum & Ætatum, de quibus dixit, alios morbos ad alia Tempora bene aut male se habere, quod huc usque persecutus est: nunc vero examinat morbos Ætatibus frequentiores quam in alia ætate. Unde colligere possumus, certa Ætate generari causam huic vel illi morbo faventem. Hanc itaque mutationem naturalem perscrutabimur, licet propositus morbus possit etiam a variis aliis causis generari.

Ætatis divisio. II. Tota Ætas a nobis in tria tempora divisa fuit (*Aph.* 97. I.) in Incrementum, Statum, & Decrementum. Hic vero Incrementum subdividitur; (1) in parvis seu recens natis, (2) ad Dentitionem accedentibus, (3) qui sunt ætate majores, (4) ad pubertatem accedentibus, (5) juvenibus. Deinceps agit de morbis constanti ætati contingentibus; & ultimo de morbis senum. Quoniam veteribus perplacuit numerus septenarius, & quoniam his temporibus quoque maxime observantur in corporibus mutationes, ut Cl. Hoffmannus quoque observavit, non erit inutile tempora Ætatis secundum numerum septenarium dividere, ut Hipp. fecit. Citat (1) morbos primis septem diebus a partu, & qui primis septem hebdomadis contingunt usque ad septimum mensem. (2) A septimo mense usque ad mensem decimum quartum, quod est naturale Dentitionis tempus. (3) Qui sunt ætate majores pueri intelligi potest tempus a 14. mense ad septimum annum, quando dentes renovari solent. (4) Dein ab hoc tempore ad annum decimum quartum. (5) A 14. anno autem ad 21. vel & 28. annum, cujus primum tempus potest dici Adolescentiæ, posterius autem juventutis. Quænam mutationes naturales fiant his ætatibus & quales nascantur morbi, in sequentibus exponemus.

In Parvis & recens natis morbi. III. In Parvis & recens natis Infantibus, nempe a nativitate usque ad sextum vel septimum mensem, quando dentes erumpere incipiunt, varios numerat morbos, quos in duo genera distinguerem, qui scilicet veniunt a nativitate, dum meconium fuit omne evacuatum, & umbilicus consolidatus, & qui fiunt post istud tempus usque ad dentitionem. Dum enim nascitur infans, ejus os, œsophagus, ventriculus, & intestina muco sunt impleta, atque colon meconico turget; ejus abscinditur umbilicus; prima vice haurit ore lac, vel & alia alimenta; mutatur in suo corpore circulatio impedita via per vasa umbilicalia; præprimis nunc debet conficere nutrimentum; pulmones moventur & hauriunt aerem, qui pulmones huc usque quieverunt; mutatur externa pressio, antea enim undique sustentabatur corpus latice, nunc aer levior premit: cuncta hæc minimo temporis spatio mutantur, unde non mirum, Infantis corpus tot & tantas mutationes subiens admodum affici, ut mirandum sit, aliquem posse manere superstitem. Omnes nunc velle recitare morbos ex his mutationibus naturalibus provenientes, integram exigeret exercitationem, quare contenti erimus istos solos assequi, qui ab Auctore proponuntur.

IV.

IV. Non quævis oris ulcera dicuntur Aphthæ, imo similis morbus interdum occupat tracheam, œsophagum, ventriculum, intestina, imo interdum pudenda feminarum, quare non obtinuit nomen ex parte, quam occupat hic morbus, sed ex quibusdam phænomenis, quoniam hic morbus in infantibus & in fine acutorum & putridorum in adultioribus natus idem retinet nomen, etiamsi variam agnoscat causam. Si os & lingua obtegitur tenaci mucagine varii coloris, quæ collutione auferri non potest, corrodens epithelium, vocatur oris Aphthæ, unde est morbus veluti medius inter sorditatem & ulcus. Hujusmodi Aphthis recens nati infantes frequentius corripiuntur, & quidem sine morbo prægresso, dum vero in adultis raro nisi post morbum putridum conspiciuntur. Constat, totius corporis infantis superficiem tectam esse lenta mucagine, dum nascitur, quam sorditatem abluendo auferunt obstetrices, & in capite sæpe adhibere debent pinguedinem, ut primo emolliant: hæc lenta materia partim ex liquore, in quo natavit fœtus, partim vero ex proprio corpore deposita, formata lentescens, cuti adhæret, cum sæpe ablata renascatur: simili quoque modo formatur in ore, œsophago, ventriculo, & intestinis, hic vero saponacitate salivæ reliquorumque humorum saponaceorum soluta materia primis diebus cum meconio redditur. Si vero tenacior sit, vel infantis saliva non sit satis saponacea, vel si uti non possit propriæ matris colostro abstergente, lenta hæc materia toti oris superficiei adhærens corrumpi incipit, quia humores, quamdiu non exponuntur aeri, diu a putredine possunt servari; sed iidem aeri traditi promte corruptelam induunt; lentescens hic & corruptus humor partibus oris adhærens, corrodens epithelium vocatur Aphthæ. Quæ quo citius, eo melius sunt auferendæ Medicamento abstergente, adstringente, & antiseptico, in forma lincti, ne diutius persistens majorem induat corruptelam. *Aphthæ.*

V. Ventriculus post nativitatem non assuetus accipere alimenta, a novis istis assumtis tanquam sibi alienis, in motum inordinatum instigatur, & ita assumta vomitu reddit: atque mucosum in ventriculo quoque hærens, assumto lacte vel colostro fluxile redditum, ventriculi latera lambens nauseam & vomitum generat. Dein in adultioribus lac in ventriculo coagulans frequens est in infantibus vomitus causa. Hujusmodi igitur vomitus vix meretur inter morbos recenseri, cum sit naturæ conamen se liberans a sarcina opprimente. Quamobrem mulierculæ experientia edoctæ vomitus hos frequentes inter bona præsagia vitæ recensere solent. *Vomitus.*

VI. Plures sunt causæ Tussim excitantes quam in cætera ætate, & inde Tussis quoque frequentior. Mucus enim in trachea hærens post nativitatem non expectoratus, sed acrior factus; pulmo non assuetus admittere aerem frigidum; assumta acescentia in debili hoc corpore in acidum commutata; valent in hac ætate magis quam in alia Tussim concitare. *Tusses.*

VII. Naturale est in recens natis multum & fere assiduo dormire; ita ut sanissimi infantes ne quartam partem diei vigilent: si vero hi tantum vigilent ut adultus, morbus erit: hic autem laudabilis somnus non raro turbatur, quia quidquid turbat æquabilem circulationem per cerebrum, id somnum interrumpit, ut demonstravimus (*Exerc. de somno*). Infans autem suo corpore tenello facile permittit ingesta alimenta corrumpi, ex qua causa acrimonia nata in ventriculo & intestinis hærens per consensum cerebri æquabilem circulationem perturbat. Scio equidem multis in consuetudine esse hujusmodi infantes per opiata vel papaverina in somnum urgere, præstantius autem foret perscrutari irritantem causam, & eam tollere, qua sublata, infans ex propria natura satis dormiet. *Vigiliæ.*

VIII. Sæpe quoque Infantes e somno excitantur cum tremore & varia agitatione artuum & ejulatu, ut adulti ex re quacumque terrorem inferente, quare nonnulli existimarunt, mentem infantis agitari cogitatione terribili; quia vero huc usque in infantibus nulla apparuere indicia mentis, & corpus tenellum hoc ab a- *Pavores.*

cri-

crimonia vellicatum in hujusmodi convulsiones facile adigitur, hujusmodi Pavores affectioni corporis, minime vero mentis adscriberem, & propterea, quod acre acidum frequens sit causa, non est sine ratione, Pavores puerorum sæpe curari terreis & alcalicis, atque reliquis medicamentis acidum corrigentibus.

Umbilici inflammationes. IX. Primis a partu diebus frequentiores fieri Umbilici inflammationes, non eget explicatione, cum umbilicus ligatus vel abruptus, ut ceteræ læsiones, facile inflammationem suscipiat.

Aurium humiditates. X. Aures in recens natis madescere tam frequens est observatio, ut nutricibus sit notissimum, quæ inde sentiunt, si aures non madescant, puerum non recte valere: hanc autem naturalem Infantibus excretionem non intelligit Auctor, quoniam inter morbos non est recensenda evacuatio: sed quoniam sæpe ad hanc partem confluat tantus humorum confluxus, ut inde partes circumquaque excorientur, doleant, & fœtorem inducant, illa major depositio humorum hic intelligitur, quæ non est adstringentibus sistenda, sed moderanda, quum evacuatio hæc moderata sanitatis conservationi admodum conducat.

LIB. III. APH. XXV.

104. *AD dentitionem vero accedentibus, gingivarum pruritus, febres, convulsiones, alvi profluvia, & maxime ubi caninos dentes producunt, & iis qui inter pueros sunt crassissimi, & qui alvos duras habent.*

Dentientibus quinam morbi fiant? I. ALterum stadium temporis (*Aph.* 103. II.) a mense septimo in Infante ad mensem decimum quartum, quo maximus numerus Dentium nasci solet, ventriculus nunc magis lacti assuetus, sensim quoque accipit alia alimenta, modo autem hæc sint facilis materiæ & lacti matris analoga, Infans ab hac mutatione non multum turbatur. Verum tunc Dentes erumpere incipiunt, qui non parvam molestiam quibusdam infantibus afferre solent; quales morbos hic recenset Auctor breviter, amplius autem de his ait in *Libro de Dentitione* H, a, 590. Annumerat hoc loco quatuor morbos, quos credo ex Consensu generari; quia increscens Dens inferens dolorem facit in tenella ætate, ut reliqua organa in consensum trahantur.

Dentientibus gingivarum pruritus. II. Ex Anatomicis observationibus constat, etiam ante nativitatem semina dentium latitare in utroque margine maxillæ, ubi postea sunt erupturi Dentes, per limam enim si abradatur maxillæ os, ex fœtu vel infante edento desumtum, invenitur eo in loco, ubi postea hærebit dentis radix, folliculus liquore limpido plenus, qui sensim increscens in verum Dentem degenerat: quod si hoc tentetur in maxilla pueri, cujus dentes sunt renovandi, sub radice dentis prioris similis detegitur folliculus, qui dein increscens priorem dentem sæpe extrudit, vel sibi novam format sed alienam sedem. Ut itaque primus dens erumpat, membrana hujus folliculi, periosteum & gingivæ tegentes maxillæ marginem perrumpenda sunt. Quæ divulsio si incipit fieri primo, ut omnis levis attactus, parit Pruritum, sed pergens sæpe magnum dolorem excitat. Hunc Pruritum adesse demonstrant infantes, semper fricantes margines maxillarum: dein vero ejulatu, contorsione membrorum & inquietudine cum vigiliis satis declarant, Dentitionem inferre dolorem: quam ob rem nutrices semper præbent aliquid durum sed lævigatum in ore, ut mordendo disrumpantur integumenta supra erumpentem dentem extensa. Quidam suadent in graviori dolore incisionem levem in eo loco, ex quo dens est erupturus. Quia vero ab hac læsione gingivæ admodum dolent & calent, utile est ad gingivas applicare gratum mucilaginosum refrigerans.

Febres. III. Per irritamentum ex dentis eruptione natum motus vitalis circulatorius tandem in consensum trahitur, ut etiam fit in adultis, si pars quædam vulnere fuerit

rit affecta, aut si spina carni sit infixa, eo autem magis in infantibus, quorum corpora tenella multo magis consentiunt, quam in adultis. Quo majorem autem Dentitio infert dolorem, eo quoque gravior febris nascitur, quæ quum sit symptomatica, nullam sanationem afferre potest, neque auscultat febrifugis laudatis, sed sponte cessat facta ruptione in gingivis, & cessante dolore, quare in hujusmodi febribus præcipue conandum, ut ipse Dentitionis dolor leniatur, & præveniatur, ne nimia circulatione corpus istud tenellum nimis patiatur.

IV. Ex læsione quacumque tam in adultis quam infantibus facillime motus vitalis primo in parte læsa, dein per totum corpus in consensum trahitur, quamobrem pars vulnerata semper incipit post paucos dies inflammari, & dein generatur febris symptomatica: minus autem frequens est, per læsionem motum animalem consentire, nisi in vulneribus & puncturis nervorum & tendinum, quando summum imminet periculum. Sed in infantibus ex multo leviori causa motus animalis in consensum trahitur; his enim ex ventris torminibus frequens convulsio, in adultis autem raro, quoniam corpora tenera facile patiuntur, ut per levissimam causam omnes turbentur actiones. Hujusmodi Convulsiones non carent periculo, quum augeant constrictionem, & non tollant mali causam. Quæ in hoc casu præscribuntur antepileptica, quæ toties valuerunt curare Convulsionem Infantum ex acido intestina vellicante, nihil præstare possunt, cum in hoc morbo leniendus sit dolor Dentitionis, minime vero exstinguenda acrimonia acida, quæ frequens est causa Epilepsiæ Puerorum. *Convulsiones.*

V. Si vero motus naturalis, id est Peristalticus ventriculi & intestinorum in consensum ita trahitur, ut inde copiosior fiat humorum confluxus ad chyli organa, & copiosior depositio per alvum, minus tentantur Convulsionibus. *Quibus in Dentitione alvus amplius subducit, minus convelluntur, quam quibus parum. Quibus in Dentitione febris acuta accedit, parum convelluntur.* H, a, 590. Inde forsan, quia acre crudum acidum frequens convulsionis causa motu majore febrili subigatur, & alvi fluxu reddatur. Nisi autem hoc haberemus ex constante observatione practica, ex ratione a priore, ut ajunt, vix inveniri potuisset: sed cum hoc nunc constet, lucem præbere potest in curatione, nos debere lenioribus calefacientibus, si febris absit, facere febrem artificialem, atque servare alvum apertam, priusquam Dentiens infans convulsione tentatur, ut acre crudum primarum viarum subigatur & expellatur. *Alvi Profluvia.*

VI. Tres vel quatuor illi morbi citati maxime fiunt erumpentibus dentibus caninis, pueris crassioribus, & quibus alvus est dura. Constans est medicorum observatio, Dentitionis morbos plures & graviores fieri, quando *Dentes Canini* erumpere conantur, quod ex figura mucronata & acutiore magisque pungente deducunt. Maxime autem afficiuntur pueri *Crassissimi;* hi enim succo abundantes, qui fere superat actionem vitalem partium, ut observavimus (*Aph.* 69. III.) in majore versantur periculo, pluribusque cruditatibus scatent: si talia corpora itaque crassiora per Dentitionem agitantur, majore sarcina humorum onusta, se tam facile nequeunt liberare. Quibus vero *Alvus est dura* retinentibus cruda in intestinis, hi magis quam si alvus fluat, febre & convulsione tentantur, cum acre retentum junctum cum dentis irritamento, motum perturbatum admodum augeat. *Quibus illi morbi maxime fiunt?*

L I B. III. A P H. XXVI.

105. *Is autem qui ætate sunt majores, tonsillæ inflammatæ, ventriculi in occipitio introrsum extrusiones, asthmata, calculorum generationes, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi (stranguriæ) strumæ, & aliæ tubercula, maxime vero supra dicta.*

I. Absoluta dentitione Pueri non omnium morborum sunt immunes, quare præcipuos annumerare voluit istos, qui aggrediuntur pueros inter septimum & de- *Puerorum morbi post dentitionis tempus.*

decimum quartum ætatis annum. Inter hos nullam mentitionem facit morbillorum & variolarum, qui morbi his temporibus huic ætati admodum infesti sunt. Quare clare patet, Hippocratis & dein etiam Galeni temporibus hos morbos non exstitisse: citantur quidem exanthemata quædam ab his auctoribus, sed si tunc temporis variolæ & morbilli ita fuissent cogniti atque pueris frequentes quam nostris temporibus, nullum est dubium, quin in hoc Aphorismo invenirentur.

Tonsillæ. II. Locum ad finem oris angustiorem, postquam ampliantur iterum fauces παρίσθμια vocat Auctor, Latini Tonsillas seu potius angustias faucium. Atque hæ partes ex morbo tumentes idem retinent nomen, sive sit tumor inflammatorius, vel quivis alius. Cur autem ad ætatis decimum quartum accedentes hæ partes magis tumeant, naturalis debet esse causa. Observamus ita nostra corpora nata esse, ut ad hoc tempus accedentia pubescere incipiant, barba erumpat, vox fiat gravior. Dum ergo primo faucium partes tumere incipiunt, nova hac inducta mutatione, sæpe modum excedunt, ut nimium tumeant Tonsillæ, quare frequentissime quoque hac ætate vox solito obscurior fit. Ne autem hæ partes tumentes molestiam adferant, utile erit colluere fauces aliquoties de die refrigerantibus & adstringentibus, inter quæ præcipua nitrum, alumen, rosæ rubræ, saccharum saturni, ut coerceatur nimia intumescentia.

Vertebræ luxatio. III. Spondyla hic proprie denotat secundam colli vertebram, supra quam caput vertitur; hanc dicunt nonnulli intro versus tonsillas luxari, alii vero melius exponunt trudi. Hanc autem Luxationem vel Extrusionem fieri non posse per validam vim, ut ceteræ luxationes, tam planum est, ut nemo dubitare possit, cum generetur ex ætatis incremento, quare judicarem incrementum corporis hujus vertebræ, & incrementum cartilaginis Thyroideæ & Tonsillarum ab eadem pendere causa, nempe mutatione facta ab accedente pubertate.

Asthmata. IV. Asthmatis definitionem dedimus (*Aph.* 101. XIII.): hunc morbum huic ætati frequentem esse, fere omnes statuunt Commentatores, ob crudorum copiosiorem ingestionem, vel pituitæ generationem. Si autem illæ causæ generent Asthma, frequentius esset infantibus & senibus. Sed Asthma deducendum est ex naturali mutatione in hac ætate. Dum enim Pueri & Puellæ ad pubertatem accedunt, sensim augentur quoque cum corporis incremento vires, sed sensim minus proportionate increscit moles corporis. In Pueris increscunt generationis organa; in puellis menstrua purgatio incipit: partes igitur omnes magis turgent luxuriante sanguine. Hæc intumescentia naturalis, qua etiam in puellis mammæ sororiantur, si quoque fiat in tracheæ & bronchiorum interna membrana, pulmonum vasa aerea angustans, Asthma generat, quod superveniente hæmorrhagia in pueris, & mensium fluxu in puellis levatur, quare huic succurrere possumus mittendo sanguinem, si Asthma nimis urgeat.

Calculorum generationes. V. Pueros sepæ vesicæ Calculo laborare, sed senes nephritide seu Calculo renali, hodierna observatio confirmat; raro enim adultis lithotomia, frequens autem pueris instituitur: in utrisque autem minor est vitæ actio, ex qua ratione vel causa non absurdum est deducere Lithiasis originem, cum partes terrestres cum alimentis assumtæ, non satis attenuatæ, cum reliquo urinæ liquore evacuatæ, primo in sabulum, dein arenulas, postea in lapides seu calculos concrescant, quæ majore vitæ actione in ætate constante magis attenuatæ amittunt concrescendi illam potentiam: unde vitam sedentariam agentes, ac si corpus in tali otio minus valeret, frequentius tentantur calculo. Quod autem pueri sæpius Calculo vesicæ, sed senes nephritide corripiantur, mira sed tamen constans est practica observatio, quia in utrisque est debilior actio partes terrestres dissolvens, sed in increscente ætate organa præparantia sunt validiora, emunctoria autem debiliora, cum corpus sensim increscere debeat; verum ætas declinans præparatorium organorum amittit valorem, dum tamen emunctoria utcumque valeant. Renes itaque in senibus videntur debiliores, faciliusque permittentes partium terrestrium non satis attenuatarum concretionem, quam in

pue-

pueris. Hæc autem ratio videtur major in infantibus quam pueris, sed & infantes quoque calculi initia sæpe habent, & antequam calculus ad satis magnam molem increverit, septimus annus sæpe præterlapsus est. Quod autem pueri frequentius quam infantes tententur Calculo, hoc vitæ generi adscriberem in infantibus, non præbenti tantam calculo materiam, utpote infantes lacte aliisque alimentis levis materiæ sustentati, partes terrestres optime solutas assumunt, dum pueri sensim utentes cibo solidiore & magis terrestri, attamen corpus non satis valeat has partes dissolvere, Lithiasi materiæ majorem copiam suppeditat.

Lumbrici & Ascarides. VI. Ex tribus vulgo vermium generibus, qui in intestinis puerorum nasci solent, solos Lumbricos rotundos seu teretes, atque Ascarides numerat, utpote frequentiores, omittens Lumbricos latos Tænias dictos, quia minus frequentes. Utraque Lumbricorum genera etiam generantur in quavis alia ætate, sed quia frequentiores sunt Pueris, in hoc loco numerari debebant. Lumbrici rotundi in colo & reliquis intestinis, imo & in ventriculo sedem habere solent; Ascarides autem minores ut plurimum ad finem intestini recti seu in ano nidulantur. Utrorumque originem putredini adscribunt veteres, sed quia hodie a physiologis demonstratum est, cuncta insecta ex suis propriis ovis excludi, sed degenerare alio nacta pabulo, veterum sententia corruit. Hoc autem verum est, per putredinem multa animalcula ex ovis insectorum excludi, quæ aliter sine accedente fotu putredinis non fuissent exclusa ex suis ovulis. Quamdiu igitur actio peristaltica intestinorum valens non permittit spontaneam hanc corruptelam, hæc ova, quæ satis copiose cum alimentis & forsan cum aere inspirato assumuntur, non producunt suos vermiculos: sed quando intestinorum actio debilior in pueris utentibus omni genere alimentorum, hanc putredinem permittit, animalcula ex ovulis suis excluduntur & excrescunt in lumbricos. Nimis longum foret hoc loco totam vermium generationem persequi, sufficit notare, vermes in intestinis nasci defectu actionis intestinorum, quo permittitur spontanea exclusio, quæ actione vitæ inhibebatur. Ut igitur curentur & præveniantur vermes, utile erit per calefacientia amara augere intestinorum actionem, & per antiseptica cohibere promtam putredinem: qui autem nati sunt lumbrici mitissimo medicamento mercuriali vel necantur vel expelluntur, modo lene addatur purgans aloeticum.

Verrucæ. VII. Ex Verrucarum genere est quod Græcis dicitur ἀκροχορδών, Latinis Verruca pensilis, id est cum gracili basi, ac si a filo penderet. Credo autem nostrum Auctorem in hoc loco amplecti velle verrucas cum lata basi, quæ sæpe in superficie finduntur, & ex similitudine vocantur Porrum, quoniam hujusmodi Verrucæ in hac ætate frequentissime conspiciuntur, manus deturpantes. Pensiles verrucæ constricto filo facile auferuntur, cum ablatæ raro renoventur, sed Verruca sessilis & Porrum caustico sæpe renovato sunt consumenda. Sæpe etiam increscente ætate, ut sponte fuere nata, etiam evanescunt nullo relicto vestigio.

Satyriasmi. VIII. Satyriasmi nomen ex similitudine satyri desumtum esse, omnibus constat, sed qualem morbum hic intelligit Hipp. admodum ambigunt; quidam dicunt esse Tentiginem, seu priapismum; alii contendunt esse tumores glandularum circa aures oblongos; denique alii esse speciem verrucæ, quam minores aliæ cingunt. Adeoque manet nomen, rem incertam indicans, quod admodum remoratur scientiam medicam. Galenus & Celsus hoc nomen non habent. Si autem Auctoris textum inspiciamus, plane constat, esse speciem Tuberculi, nominavit verrucas, satyriasmos, strumas, & dein addit, *& alia tubercula*: quare satyriasmos speciem Tuberculi facit. Quod autem interposita sit *Stranguria*, non exstat in omnibus exemplaribus, & credo imperite interjectum esse, sed post *Calculorum generationes* locandum esse; quoniam pueri calculosi etiam frequente stranguria laborant. Videtur ergo mihi, Satyriasmum denotare tuberculorum genus, quod faciem

ciem præprimis dehonestat, cum æque ex faciei turpitudine quam ex tentigine puer satyro similis evadat. Quum igitur his temporibus in pueris non invenio aliquod genus tuberculorum frequens, verisimile mihi videtur in Regione Hippocratis & istis temporibus morbum Puerorum fuisse frequentem, qui his temporibus non observatur, sed in cujus loco accepimus morbillos & variolas.

Strumæ. IX. Struma seu χοιράδες sunt Tubercula duriuscula sub cute in collo, alis, & inguinibus hærentia, vix differentia a scirrho, quæ omni dolore carent, nisi vehementer tangantur, vel tandem contentus humor deliquescens acrimoniam induerit: raro unicum tale tuberculum habetur solitarium, plerumque multa simul tactu deteguntur, nam vix faciunt eminentem in cute tumorem, sed tactu explorata, videntur tanquam nuces vel glandes mobiles majores & minores sub cute hærentes, quæ huc illucque moveri possunt, occupantes glandulas hic hærentes, quæ transmittunt vasa lymphatica. Hujusmodi Scrophulos multo frequentius observavi in Puellis quam pueris circa hanc ætatem. Videntur mihi nasci ex materia gelatinosa concreta & subsistente in glandulis, quæ vasis lymphaticis accretæ sunt. In animalibus junioribus invenimus succum gelatinosum concrescibilem copiosiorem, quam in vetustis; sed si animalia non satis adoleverint, hic succus vix aliquam consistentiam habet, unde ante ætatem septem annorum in hominibus, quum hic succus non satis concrescibilis generetur, minus frequentes conspiciuntur hi tumores adenosi; sed quando major copia hujus gelatinosæ materiæ ex naturali ætatis mutatione generatur, frequentius hæc gelatina circa has glandulas collecta & concreta Strumas generat. Adultiores autem homines interdum etiam his tuberculis corripiuntur, sed tunc sæpe contenta materia liquescens, corrodens involucrum glandulæ, parit ulcera fistulosa curatu difficilia. Priusquam aperiantur in pueris vel puellis, feliciter curari solent gummis & balsamis aromaticis, radice Bryoniæ, & Scrophulariæ, cum mitissimo mercuriali applicatis.

Alia Tubercula. X. Plura genera Tuberculorum (*Aph.* 99. XIII.) hac ætate nasci posse, ut furunculus, anthrax, atheroma, ceterique tumores folliculosi, & scirrhus, nullus dubitare potest, sed ex istis omnibus nulla tubercula tam frequentia in hac ætate visuntur, quam quæ recensuit Auctor, quamobrem hanc cautionem adjicere voluit, ne aliquis existimaret reliqua Tubercula in hac ætate generari non posse.

LIB. III. APH. XXVII.

106. *Ætate adhuc provectioribus, & ad pubertatem accedentibus, & multa ex illis, & febres diuturnæ magis, & ex naribus sanguinis fluxiones.*

Adolescentiæ tempus. I. Galenus & Celsus non eodem modo interpretantur hunc Aph. Celsus enim ita Latine se exprimit, *Incipiente vero jam pube, ex iisdem multa.* Quibus verbis exprimit tempus post annum decimum quartum, vel inchoatam pubertatem. Galenus hic intelligit annum 12. 13. & 14. & in sequente (*Aph.* 108.) idem Auctor Hippocratem miratur, quod intermiserit adolescentum ætatem, quæ medium obtinet locum inter puberes & illos, qui consistentes ætatis vigorem habent. Ego vero existimo secundum generalem ætatis divisionem (*Aph.* 203. II.) hic intelligi debere tempus ætatis a decimo quarto ad vigesimum primum, quod tempus Adolescentiæ solet vocari Pubertas, etiamsi ipsius Hippocratis verba hoc tempus non satis clare exprimant.

Qui morbi hoc tempore fiunt. II. Non omnibus hominibus idem tempus est pubertatis; quidam enim maturius, quidam vero serius pubescunt, ut viderim puellas, quæ ante vigesimum primum non conspexerant menses; & quidam adolescentes ante hoc tempus non pubescunt; quare in hoc septennio etiam multi morbi in præcedente Aphorismo notati adolescen-

tes

tes infestant, præcipue istos, qui sero pubescunt. Sed præter dictos morbos insuper duos allegat, scilicet febres longas, & ex naribus sanguinis fluxiones.

III. Videtur Hipp. voluisse in utroque sexu indicare morbum frequentissimum, & primo in Puellis febrem diuturnam seu Chronicam, quæ hodie vocatur Chlorosis, qui morbus in hac ætate tam frequens est, ut nullus sit qui nesciat. Primis enim vicibus menses non tam facile fluunt quam in maturiore ætate, quibus subsistentibus puellæ fere semper in talem febrem albam chronicam incidunt, cujus curatio frustra suscipitur manentibus mensibus suppressis, iis vero in ordinem redactis sponte evanescit Chlorosis. *Febres longæ.*

IV. Adolescentibus hæmorrhagiæ narium frequentissimæ sunt: usque enim ad decimum quartum annum magnum accipiebat corpus incrementum, ut id, quod plus conficiebatur, quam requirebatur ad corporis nutritionem, per incrementum tollebatur: post hoc autem tempus auctis viribus conficientibus cum corporis minori incremento, generatur sanguinis abundantia, quæ sæpe sibi viam pandit, & quoniam narium membrana est mollissima, & vasa hic maxime patula, ex istis sæpissime adolescens fundit sanguinem: quæ hæmorrhagia, nisi modum excedat, salubris est, tollens sanguinis abundantiam, sed quoniam interdum nimia quantitas profunditur, sæpe exigit medicorum auxilium: promptissimum est, turundam mollem liquore styptico ebriam indere naribus, & succenturiata venæ sectione prævenire recidivam, quæ sanguinis missio rarius & minori copia est celebranda, ne tandem adultior factus adolescens huic evacuationi nimis sit assuetus. *Sanguinis fluxus.*

LIB. III. APH. XXVIII.

107. *Plurimæ quidem affectiones pueris judicantur, aliæ in quadraginta diebus: aliæ in septem mensibus: aliæ in septem annis: aliæ ipsis ad pubertatem accedentibus. Quæ vero pueris permanserint, neque solutæ fuerint circa pubertatem, aut fœminis circa menstruorum eruptiones, perseverare solent.*

I. Ætatem in tria tempora commode distingui posse demonstravimus (*Aph.* 97. I.). Absolverat Auctor hucusque morbos in ætatis incremento per partes in infantibus, pueris, adolescentibus, usque ad ætatem constantem; jam ulterius vult persequi morbos in ætate reliqua. Hinc præbet primo generalem regulam præcedentis ætatis in Incremento, qua finit sermonem morborum hujus ætatis. Totam hanc ætatem pueri nomine complectitur.

II. Medici in temporis assignatione solent initium ponere in primo die, quo incepit morbus. Hoc autem loco temporis initium est statuendum nativitas: ut si morbi fiant in quavis ætate, hi præcipue vel interficiunt puerum, vel solvuntur, seu pueri his temporibus liberantur a morbo. Quales affectioues vel acutas vel chronicas hic intelligat Auctor, facile colligitur, cum quadraginta dies ponantur pro fine acutorum, & qui diutius durant, censeantur inter Chronicos. Potest tamen Puer morbo acuto correptus quadragesimo die, vel septimo mense ætatis perire. Quare duntaxat indicare voluit Auctor, quibusnam temporibus ætatis pueri maxime periclitantur, & a morbis liberantur. Observavit Hipp. elata tempora in textu maxime observanda esse, quod quoque in præcedentibus exposuimus. Ex qua autem ratione hoc profluat, plane me latet, nisi quod hæc observatio in mera experientia sit fundata. Ut si quis quæreret, cur non æque annus septimus, vel verbi gratia quinquagesimus, sit tempus pubertatis, quam decimus quartus. Cur non etiam anno secundo, ut quibusdam animalibus, fit hominibus matura ætas? Nihil reponendum habeo, nisi quod Deo in creatione ita placuit certos hos ponere limites. Quamvis causam nesciamus, observatio tamen manet constans, multos morbos *Puerorum morbi quo tempore judicantur.*

bos

bos puerorum circa hæc tempora periculosissimos esse, & qui diu fuere morbi conflictati circa pubertatem liberari, ut demonstravimus (*Aph.* 70. IV.)

Morbi circa pubertatem aut menstruorum eruptiones non cessantes perseverare solent.

III. Si puer vel puella morbo longo vexatur, huic magna est spes cessaturum morbum, si ad pubertatem veniat: si vero ulterius continuetur morbus, raro deinceps liberantur, ut hodie quemadmodum olim constans testatur experientia. Si inspiciamus Celsum, qui dicit, *neque primis coitibus, neque in fœmina primis menstruis finita sunt, fere longa sunt*, statuendum videtur, seminis & sanguinis menstrui evacuatione liberari. Ego vero his evacuationibus, quamvis phænomenis manifestis, nollem tribuere horum morborum solutionem, sed viribus auctis, quum morbus, qui non potuit hucusque increscentibus viribus superari, tam pertinacem habet causam, ut vix ulla remaneat spes, eam postea superari posse.

LIB. III. APH. XXIX.

108. J*Uvenibus autem, sanguinis sputiones, tabes, febres acutæ, epilepsiæ, & alii morbi, maxime vero supra nominati.*

Qualis juvenum ætas hic intelligatur?

I. CElsus hunc Aphorismum sequenti modo exponit: *Adolescentia morbis acutis item comitialibus, tabique maxime objecta est: fereque juvenes sunt, qui sanguinem exspuunt.* Quibus verbis plane constat, hinc intelligendam ætatem eam, quæ inter XVIII. & XXXVI. annum continetur, etiamsi Galenus nostrum Auctorem carpit, cum oblitus fuerit Adolescentiæ, in quo tamen temporis spatio Adolescentia & juventus concipi potest.

Juvenibus sanguinis sputiones.

II. Naturalem hæmorrhagiæ causam in Adolescentia exposuimus (*Aph.* 106. IV.) consistere in cessante corporis incremento, dum tamen maneat conficiens abundantiæ causa: quando igitur ille sanguis non tollitur narium hæmorrhagia, non raro ex pulmonis vasculis ruptis effunditur, & una cum tussi ejicitur spumosus sanguis: præcipue si simul corpus ad hæmoptosin sit figuratum; vel juvenis abutatur spirituosis, vocemque nimis intendat. Qui vero trigesimum sextum annum ætatis superarunt, quoniam vasa sensim magis fuere confirmata, minorque generatur abundantia, rarius in sanguinis sputum incidunt, & qui eo corripiuntur, minus periculum subeunt.

Tabes.

III. Qualem speciem phthisis (*Aph.* 89. II.) hic intelligat Hipp. non consentiunt Commentatores; puto tamen plane constare sensum, quum statim post sanguinis spuitiones ponit Tabem, quo indicare voluit eam speciem, quæ solet sanguinis spuitiones sequi. Quæ species hodie quoque juvenibus est frequens, cum post sanguinis sputum ex pulmonibus ulcus relictum tandem Tabem generet. Frequentiorem Tabis generationem ex hac quam alia sanguinis evacuatione ex variis deducerem causis. Nam in spuentibus sanguinem non omnis in bronchia effusus sanguis emittitur ita, ut nihil restet, sed semper, quia sursum contra naturalem sanguinis gravitatem ducendus est sanguis, quædam portio in bronchiis & vesiculis pulmonalibus restat, quæ corrupta hic format ulcus, quod quoque difficulter suum confectum pus evacuare potest, & propterea ab incumbente & corrupto pure latius sensim serpit ulcus. Hoc etiam viscus continuo motu respirationis agitatum vix permittit consolidationem. Atque libero hoc aeris aditu summopere promovetur corruptela. Susceptum hoc ulcus minuens Pulmonum præparationis actionem, & corruptum pus miscens sanguinis massæ, ita corrumpit totius corporis pabulum, ut inde vera phthisis purulenta generentur.

Febres acutæ.

IV. Ex morborum acutorum genere febris Acuta est species, quare hæc phrasis non solum indicat morbum vel brevem vel vehementem, sed qui adjunctam habet febrem aut continuam, remittentem, vel intermittentem, præprimis ter-

tia-

tianam, cum quotidiana & quartana febris raro vocetur febris acuta. Si huic febri jungatur Inflammatio alicujus partis, generaliter a practicis vocatur morbus acutus vel Inflammatorius. Hujusmodi febres Acutas juvenibus frequentes esse non solum testatur experientia, sed & ratio dictat. His enim est humorum abundantia atque corporis vigor: cum igitur morbi propter vires admodum valentes calidiores esse solent, quam in ætate alia, causa quæ in alia ætate lentam induxisset febrem, in hac vero calidam & acutam: imo febrilis causa in tali ætate propter vim vitæ prævalidam redditur acrior & magis calefaciens, quam materiem veteres Bilem vocare solent. In hujusmodi febribus Sanguinis missio, Alvi ductio, & Refrigerantia præstantiora sunt, minuendo quantitatem & impetum, quam in febribus reliquis: cum abundantia & vigor major admodum augeat morbi periculum.

V. An Hippocratis tempore & in ejus Regione in Juvenibus frequens fuerit Epilepsia, negare haud possum, sed nostris temporibus & in hac Regione rarum est observare, nisi aliquis a pueritia eo morbo correptus fuerit. Si vero per Epilepsiam vult intelligere eam convulsionis speciem, quam in puellis referunt ad Passionem hystericam, omnino hujus morbi in hac ætate frequens est observatio; cum fœminæ mensium suppressione, vel & profluvio laborantes, sæpe tentantur insultibus epilepticis, quem morbum hodie referunt ad suffocationem uterinam, etiamsi omnes characteres Epilepsiæ (*Aph.* 70. II.) habeat. *Epilepsia.*

VI. Tandem addit aliis quoque morbis obnoxios esse juvenes, quoniam multi in pueritia nati hac etiam in ætate continuantur; ut & aliis corripiuntur morbis, sed ex omnibus istis annumerati morbi sunt frequentissimi. Quando igitur in sequentibus citantur morbi Juvenum, hos præcipue intelligere vult.

L I B. III. A P H. XXX.

109. *Ultra hanc ætatem vero progressis, asthmata, pleuritides, peripneumoniæ, lethargi, phrenitides, febres ardentes, alvi profluvia diuturna, choleræ, dysenteriæ, lienteriæ, hæmorrhoides.*

I. Ab anno ætatis XXXV. ad XLIX. dicitur virilis vel constans ætas, cum finis juventutis apud medicos ponatur annus XXXV. & initium crudæ senectutis annus XLIX. Non tamen ita stricte hoc tempus est accipiendum, quoniam in quibusdam citius, in aliis tardius venit Adultorum ætas, & finitur pro viribus corporis magis minusque valentibus: communis autem terminus virilis ætatis his quatuordecim annis continetur. *Adultorum ætas.*

II. Ut in Incremento ætatis sensim quoque increscebant vires, & in Decremento minuuntur vires, sed in medio hoc tempore Adultorum in eodem tenore fere persistebant: ita sensim a finito corporis incremento circa XXI. ætatis annum ad XXXV. sensim minuitur humorum abundantia, ut qui morbi fiebant in adolescentibus & juvenibus ex abundantia, nunc minus infestent. Post annum igitur ætatis XXXV. tolerabilis est humorum quantitas cum valentibus viribus. Unde morbi ex corporis vigore cum mediocri humorum quantitate hac ætate prævalent. *Adultorum naturalis mutatio.*

III. Ex Asthmatis definitione (*Aph.* 101. XIII.) satis constat, morbum esse ex quibusdam phænomenis nominatum, & agnoscere varias causas, sæpe enim fiunt Autumno (*Aph.* 101. XIII.) & in Pueris (*Aph.* 105. IV.) sed quæ adoriuntur Adultos aliam agnoscunt causam. Cum Adultorum corpora robusta sanguinem admodum compactum & tenacem faciant, videtur in his generari Asthma ex sanguinis lentore, quo majori molimine per pulmones possit trajici. Quamobrem asthmata adultorum, quæ ex hac ætate nascuntur, commode tolli possunt antiphlogisticis resolventibus, lentorem sanguinis minuentibus. *Adultis Asthmata.*

IV.

Pleuritides. IV. Pleuritidis nomen a Pleura desumtum generaliter significat omnem dolorem in hac membrana, sive sit in hoc vel illo latere pectoris, anterius vel posterius, ad superiorem vel inferiorem partem pectoris; cum has partes omnes hæc membrana pleura interne cingens dolore correpta Pleuritidem inferat. Si vero absolute ponatur Pleuritis, ut in hoc loco ab Hipp. & aliis practicis, intelligitur Dolor Pleuræ ab Inflammatione, quæ ex signis huic Dolori junctis innotescit, ut sit Dolor punctorius urens, uti in omni inflammatione, sed qui externo attactu vix augetur, cum pleura intus pectus cingens externo attactu vix moveatur: si vero ad attactum multum augetur dolor, aut si inflammationis signa externe in pectore conspiciuntur, hunc morbum vocant pectoris inflammationem. Huic Pleuritidi adest pulsus durus & frequens cum corporis siccitate & ardore, cum febre continua ex natura inflammationis: sed Tussis molestissima & dolorifica, Respiratio difficilis ab affecta pleura veniunt. Duo igitur genera signorum ad detegendam Pleuritidem veram requiruntur, unum, quod declarat Pleuram esse affectam, alterum, quo morbo ille dolor generatur. Et quando adjuncta signa declarant Inflammationem, talis Pleuritis dicitur Vera; sed si aliorum morborum dolorem inferentium adsunt signa, omnes illæ species Pleuritidis dicuntur nothæ. Hoc itaque loco duntaxat demonstrandum est, Adultos proniores esse in Inflammatorios morbos. Hoc loco suppono, quod alibi demonstrabitur, Inflammationem esse motum vitalem auctum in quodam ramo arteriæ, quo generatur in sanguine Lentor, & producuntur in parte omnia signa, quibus distinguimus Inflammationem a quovis alio morbo (vid. *Comp.* T. 47. 1.) Hunc motum validum fieri posse in adultis, quibus est summus vigor corporis, nullus dubitare potest: atque sanguinem facile compingi jam aucto motu, qui sanguis in sanis Adultis densior est, quam in quavis alia ætate, ut fidem facit sanguinis missi exploratio, nemo inficias ire potest. Cur autem Pleura sæpius hac tentetur Inflammatione, illi non erit mirum, qui novit, hanc membranam scatere arteriis, admodum esse tensam, valide agitari suis fibris, expositam esse aeris injuriis, cum intus a suscepto aere frigido, & externe tenuibus integumentis sit tecta membrana. Quibus concurrentibus causis hæc membrana frequentius, quam aliæ partes, Inflammatione corripitur (Conf. *Aph.* 102. II.).

Peripneumoniæ. V. Quamvis Peripneumonia ut Pleuritis nomen accepit ex parte, non tamen omnes Pulmonum affectiones vocantur Peripneumonia, sed quando Pulmo vel Inflammatione vel Erysipelate corripitur, est Peripneumonia, unde non opus hunc morbum in verum & nothum distinguere. Cognoscitur etiam ex generalibus notis Inflammationis vel Erysipelatis, cum mutatis functionibus pulmonum: sed quoniam hæ functiones impeditæ etiam mutant consuetos characteres inflammationis, imprudentem medicum facile fallere potuissent. Calor æstuans, siccitas, & febris continua acuta ex natura inflammationis manent. Sed pulsus fit mollior & debilior propter impeditum sanguinis transitum per pulmones. Dolor admodum obtusus, imo potius fit Anxietas, quia paucis nervis sensui dicatis gaudet Pulmo. Ex Pulmone affecto difficillima & laboriosissima sublimis fit Respiratio, ut ægri erecte sedentes cogantur spirare, etiamsi ex debilitate decumbere amant, quod Pulmo inflammatione turgens vix admittat aerem, qui si efflatur, calentibus nimis pulmonibus, fervidus sentitur. Facies phlogosi suffunditur magis quam in Pleuritide. Hunc morbum frequentiorem adultis fieri ex iis, quæ supra de Pleuritide diximus, facile colligi potest. Et mirum est Peripneumoniam, cum Pulmo nudo aeri exponatur, non fieri frequentiorem: forsan inde, quod suus specialis motus, quo claret pleura, & paucitas arteriarum ex Bronchialibus venientium, Inflammationis sit minus capax.

Lethargi. VI. Ex soporosorum morborum genere species est Lethargus, etiamsi interdum

acci-

accipiatur pro omni ſoporoſo morbo. Adeſſe debet ſomnus morboſus diuturnior & profundior, quam in hominibus ſanis obſervatur, ita tamen ut e ſomno poſſint excitari, ſed excitati protinus in eundem relabantur cum oblivione omnium rerum. Auctores non conſentiunt, an ad morbos pituitoſos vel bilioſos Lethargus ſit referendus, quare inter Coma, Carum, & Lethargum magna confuſio ſignificationis. Multi Lethargum ad morbos pituitoſos referunt, natum ex lenta frigidaque cauſa, dum autem in hoc loco ponatur inter morbos ardentes calidos, & in adultis, in quibus minime conveniret accuſare pituitam, ſed lentorem, qui cum minus libere duci poſſit per cerebri vaſa, contenta encephali comprimendo, ſoporem generat, quemadmodum Aſthma (111.) recenſitum impedito fluxu per pulmones. Unde toties reſpiratio difficilis jungitur Lethargo, & deſcribitur a practicis Lethargus pulmonum. Signa igitur lentoris in corpore cum ſomno profundo oblivioſo Lethargi præſentiam arguunt, talem quoque curationem exigunt. Quibus ſatis conſtat, quam male multi agunt, qui volatilibus & aromaticis conantur hujuſmodi ſoporem curare. Et plane concipi poteſt, robuſtos & adultos huic morbo magis eſſe obnoxios, quam quævis alia ætas.

Phreniti-des. VII. Eadem cauſa in ſuperioribus morbis recenſita ſi afficiat meninges, producit ſymptomata, quæ collecta uno nomine vocantur Phrenitis; morbus enim eſt inflammatorius cum febre continua, pulſu duro & frequente, atque corporis æſtuante calore, ſine ulla intermiſſione, quod etiam verum eſt in recenſita pleuritide & peripneumonia. Quando vero meninges agitantur inflammatione, ſubjectum cerebrum ita movetur, ut homo deliret, & nullus concedatur ſomnus, ſed, nimis compreſſo cerebro, interdum videntur dormire, dum tamen tales homines dicantur a noſtro Auctore valde Phrenitici. Qui vero inſaniunt ex paroxyſmo febrili, non vocantur phrenitici. Non eſt opus demonſtrare, Phrenitidem eſſe morbum Adultis frequentiorem, cum a præcedentibus duntaxat differat in loco inflammationis.

Febres ardentes. VIII. Ex æſtuante ſeu fervido calore cum febre, hæc ſpecies veteribus fuit vocata Cauſos: & quoniam febris Inflammatoria, Eryſipelatoſa, & Bilioſa, tertiana intermittens vel remittens ardore vexant, ſæpe omnes dicuntur Ardentes. Proprie autem febris Inflammatoria ſanguinem compingens in lentorem, eſt Cauſus, ſi nomen ponitur abſolute, uti in hoc loco, ad quam ceteræ ſpecies bilioſarum febrium ob urgentem calorem referuntur, in quibus tamen ſanguis admiſtu bilis acris ſaponaceæ, quamvis valide compingitur, magis manet fluidus. Hæc igitur febris eandem cum præcedentibus morbis agnoſcit cauſam, eandemque poſtulat curationem. Tantum differt, quod motus arteriarum vehementior habeatur per totum corpus, dum in reliquis quædam pars præ reliquis magis agitabatur. Ut ſit febris Ardens inflammatio generalis.

Alvi profluvia diuturna. IX. Quanto cum judicio Hipp. morbos adultis frequentiores annumerat, ex hoc Aph. conſtare poteſt. Hucuſque enim citavit morbos inflammatorios primo particulares, dein finem imponit cum inflammatione generali ſeu febre ardente. Jam vero aggreditur morbos bilioſos, ſeu qui ex bile liqueſcente & corrupta, per majorem motum nata, naſcuntur. Bilis enim majore motu non compingitur in humorem lentum, uti formatur majore motu ex parte gelatinoſa concreſcibili noſtrorum humorum, ſed liqueſcit, fit acris & urens, ut omnia pinguia per majorem calorem. Ita Bilis materia majore corporis robore & motu in Adultis ſecreta, & depoſita in inteſtina, ea ſua vellicante acrimonia in perpetuam dejectionem ſollicitat: & quoniam manet bilis ſcaturigo, etiamſi deponatur alvus, generari debet Alvi profluvium diuturnum; tam diu durans, ac generatur in hepate & veſica fellea bilis tenuis & acris. Hæc alvi copioſior & diuturnior egeſtio curanda eſt evacuatione & emendatione bilis acris & calidæ corruptæ;

nam si constipetur alvus adstringentibus, diuturniori mora in intestinis contenta bilis sensim fit acrior & furens. Conducit igitur eam bilem eliminare purgante acescente saponaceo, & dein compescere egestionem per acida, bilem tenuem & acrem compescentia, interim interdum intermiscere purgans, ne accumuletur corrupta Bilis in Intestinis. Sic sensim & sponte in ordinem redibit alvi egestio.

Cholera. X. Bilis tenuis illa & acris calida iisdem causis nata, sed congregata magna copia in vesica fellea, ductuque choledocho, tandem abundans in duodenum erumpens, sua rodente solvente virulentia non solum Intestina in motum inordinatum validum & inversum concitat, sed in ventriculum per pylorum delata, totum chyli organum mirifice agitat, ut ipsa bilis, ceteraque contenta intestinorum, & in ea confluentes humores concitato hoc motu magna vi pellantur per vomitum & secessum non sine ægri discrimine, ut hac nimia evacuatione, & valide motu perturbato interdum ægri paucis diebus moriantur.

Dysenteriæ. XI. Transit nunc ad tertium genus humorum, quod in robustis sæpius generatur, scilicet ad humorem acrem tenuem minus biliosum, quod majori motu generatur, quodque compingi non potest, sed in rodentem & tenuem humorem convertitur, quemadmodum id acre speciale, quod podagricum dolorem infert & Rheumatismum, quale genus raro nisi in adultis & robustis habet originem; simile fere acre ad intestina depositum multa infert tormina ventris, quæ dicuntur Dysenteriæ.

Lienteriæ. XII. Si vero humores concrescibiles adultorum compinguntur in glutinosum lentescens, quod in intestina depositum interna obstipat oscula lacteorum, cuncta alimenta deglutita in ventriculo quidem præparata, ob transitum in vasa lactea denegatum, deponuntur per alvum sub chyli vel alimenti confecti forma, qualis dejectio compesci nequit, nisi saponaceis reseratis lacteorum osculis, illo glutinoso obturatis.

Hæmorrhoides. XIII. Si Hæmorrhois vel Hæmorrhoides pro morbo accipiuntur, quemadmodum in hoc loco, duo genera morborum significant: vel exprimunt intumescentiam venarum circa anum; vel earum disruptionem, ut sanguinem fundant. Quoniam autem hic absolute ponuntur Hæmorrhoides inter recensionem morborum in adultis, non sine ratione est conjicere, Hippocratem utrumque morbum intellexisse. Cur autem Juvenibus hæmorrhagias frequentiores, sed Adultis Hæmorrhoides, meretur attentionem. Experientia constat, sanguinis abundantiam, qualis est in juvenibus, magis petere vasa narium ex aorta provenientium, ut arteriæ sanguine turgentes sibi viam parent per extremitates arteriarum; sed in Adultis dum vires magis per ætatem sint firmatæ, minorque sensim generetur abundantia, sed sanguis reddatur magis compactus, lentior ille sanguis ob tardiorem circulationem in vena portarum facile colligitur, totamque venam portarum turgere facit, & quoniam ita lentescens nigrum sibi comparat colorem, existimarunt Veteres esse bilem atram. Collectus ita in vena portarum hujusmodi sanguis, quia hæc vena caret valvulis, istis in partibus, ubi rami portarum minus sunt suffulti, ut circa anum, primo tumere incipiunt non raro cum dolore; dein pergente impletione & distentione harum venarum, venæ tumentes ruptæ sanguinem nigrum fundunt. Quod autem seniores, quibus etiam lentus est sanguis, rarius corripiantur hæmorrhoidibus, intellectu est facile, quoniam ad hanc collectionem sola non sufficit tenacitas ex concretione per minorem motum, verum compactus major viribus vitæ, & quædam etiam abundantia, quæ junctæ causæ senibus raro contingunt.

LIB.

LIB. III. APH. XXXI.

110. *Senibus autem spirandi difficultates, catarrhi tussiculosi, stranguriæ, dysuriæ, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexiæ, cachexiæ, pruritus totius corporis, vigiliæ, alvi, & oculorum, & narium humiditates, visus hebetudines, glaucedines, auditus gravitates.*

I. Finit hunc Librum cum hominis vita, seu exponit morbos, quibus ultimus vitæ terminus ex naturali ætatis mutatione est obnoxius. Divisionem senectutis in Crudam, Mediam, & Decrepitam senectutem dedimus (*Aph.* 65. 1.). Videtur Auctor in hoc loco tres has intelligere species, sed præcipue ultimam. Ut vires vitæ a nativitate increscunt ad ætatem constantem, perstant dein, sic postea sensim incipiunt minui. In hac observatione nullam habemus rationem, nisi quod Deo ita placuerit omnia animalia viventia creare, & hanc ponere legem inviolabilem, non solum in hominibus, verum etiam in cunctis animantibus; quidquid garriant chemici & alii rerum naturalium perscrutatores, constans tamen manet lex, tandem omnia animalia, etiamsi nullus accedat morbus, perire tamen morte senili, in quo ætatis anno ita sensim evanescunt corporis vires, nullo auxilio restaurandæ, ut tandem corpus fiat impar suis muneribus ad vitam continuandam peragendis, sive quod vascula minima sensim in callum conversa & obliterata; sive quod spiritus ceterique humores functionibus peragendis fiant inepti; sive quod id vitale a Deo viventibus concessum sit exstinctum, determinare non audeo. Invenimus tamen pergente vita hæc tria fieri. Vitæ enim actio sensim fit infirmior; multa vascula antea aperta & mobilia sensim occluduntur, fiunt callosa & rigida, humores omnes sensim minus perfecte præparantur: quæ omnes mutationes sunt inevitabiles. Sed diverso genere vitæ hæc præmature fieri possunt, corporis validior motus citius occallescere facit vasa: intemperantia citius consumit actionem vitæ: quare non sunt excusandi, qui immoderatis exercitiis, vel intemperantia aliquid veluti de suo vitæ curriculo detrahunt. *Senum naturalis mutatio.*

II. Ex sola virium diminutione difficilior fit Respiratio, cum ad eam peragendam actio vitæ requiratur. Verum etiam pulmonis ut aliarum partium fibræ rigidiores factæ & minus sequaces motus impedimenta pariunt. Hæc nulla arte sunt tollenda. Sed humorum viscositas, qua pulmo magis impletus in alia ætate satis facile tollitur, in hac autem ætate nullis pectoralibus laxantibus obtemperat, imo eadem difficiliorem inducunt spiritum: quamobrem medici experientia edocti detexerunt vino malvatico, resinosis & balsamicis calefacientibus omnium optime senum difficilem respirationem levari. *Senibus Dyspnœæ.*

III. Humor tenuis crudus & acer ex capitis internis partibus destillans ad ejusdem partes externas, vel fauces, pectus, aliasque partes remotiores, vocatur humor catarrhosus, atque ipse descensus dicitur destillatio seu Catarrhus. Hic humor destillans in interna laryngis membrana titillando Tussim parit. Materia Catarrhosa videtur in senibus esse, vel humor perspirabilis retentus huc depositus, vel materia mucosa liquescens. Et quoniam virium defectu muci proventus est copiosior, ejusque liquatio promtior in humorem acrem stimulantem, hinc ætati senili hic morbus debet esse frequentior, ut supra observavimus (*Aph.* 65. IV.). Quam vero difficilis sit hujus morbi curatio, cum respuat omnia mollia bechica, & morbi senum omnes chronici ad mortem durare soleant, (*Aph.* 64. IV.) facile colligi potest. *Catarrhi tussiculosi.*

IV. Ex guttatim cum crebra cupiditate mingendi, & dolore emissum lotium stranguriæ seu urinæ stillicidii obtinuit nomen, sed varias agnoscit causas, ita supra ex siccitatibus (*Aph.* 95. XI.) autumno (*Aph.* 101. VIII.): hic vero in senibus *Stranguriæ.*

observavit Hipp. frequentem fieri ſtranguriam. Cum aliis ſtatuo ſenes calculoſos ſæpe laborare ſtranguria, ſed in hoc loco puto magis reſpici debere ad duas in ſenectute præcipuas cauſas. Obſervamus, corpora viventia quo magis recedunt a nativitate, eo generare in ſe urinam acriorem, quæ abſtergens & acrior ſi abſtulit urethræ mucum, tangens nuda urethræ latera, parit mingendi perpetuum deſiderium, ſed quam primum ex veſica in urethram deſcendit urina, urethra irritata ſe protinus conſtringens, aliquot ſaltem guttulas urinæ tranſmittit non ſine dolore, manente mingendi cupiditate. Atque in ſenibus, quemadmodum mucus tracheæ fit acrior & tuſſim parit, ita etiam mucus viarum urinæ in hac ætate fit acrior liqueſcens, qui irritando urethram, crebram mingendi cupiditatem parit, & in tranſeunte urina magis ad urethram applicatus hic mucus acer, protinus quoque urethram conſtringi facit. Mollia quidem & diluentia temperant urinæ acrimoniam, ſed reſinoſa, aromatica, oleoſa, ut monuimus in Tuſſi ſenum, magis opitulantur ſtranguriæ ſenum ex muci acrimonia natæ. Ex iiſdem etiam facile intelliguntur, quæ de *Dyſuria* dicenda ſunt.

Articulorum dolores. V. Variis generibus dolorum Articuli infeſtari poſſunt, podagra, arthritide, rheumatiſmo, & aliis, verum hujuſmodi dolores non magis invadunt ſenes, quam alias ætates; unde in hoc loco quædam ſpecies doloris articulorum aſſignari debet, quæ frequentior eſt ſenibus. Deducerem itaque hunc dolorem ex eadem materia colliquativa acri, quæ depoſita in Laryngem producebat tuſſim, & in vias urinæ pariebat urinæ difficultatem: ſed quando id acre colliquatum miſcetur ſmegmati naturali articulorum, tunc ligamentis articulorum inferret dolorem, præcipue ſi movendo articulum magis prematur acre ad illa ligamenta. Quales dolores tentarem lenire balſamicis reſinoſis, calefacientibus, ad articulos applicatis, ut prævenirem ſpontaneam ſmegmatis liquationem, & excuterem, quod in articulis erat collectum.

Nephritides. VI. Omnes morbi Renum ſæpe dicuntur Nephritides, ſed præcipue Dolores. Non conſtat inter auctores, num renum calculus, num vero Inflammatio vocanda ſit nephritis vera. Quantum vero ex loco hoc colligere poſſum, Hipp. hic intelligere vult renum dolores, quoniam nephritidem inter dolores aliarum partium citat. Et quoniam verſatur in annumeratione morborum, qui ex liquata acri lympha oriuntur, non facile credere poſſum, hic intelligi debere nephritidem calculoſam vel inflammatoriam, ſed Lymphaticam dictam, quam mihi quoque ſæpe contigit obſervare in ſenibus, quamque feliciter balſamicis, reſinoſis, & oleis aromaticis ſuſtuli.

Vertigines. VII. Si vero humor pituitoſus liquatus, ſenibus frequens, ex meningibus ſecretus, ad infundibulum cerebri, unionemque nervorum opticorum collectus, hos nervos afficiens ita, ut inordinate moveantur eorum fibrillæ viſui deſtinatæ, mens percipit eandem ideam ac ſi imagines in oculo ſupra retinam pictæ inordinate moverentur: cum mens non valeat diſtinguere, num nervus opticus moveatur ab imaginibus rerum externarum in oculo pictis, num vero idem nervus moveatur e cauſa in calvaria hærente. Inde ſenum vertigini medemur cephalicis, aromaticis, calefacientibus, & volatilibus, & etiam apophlegmatizontis, quibus hunc humorem opticos prementem & agitantem evacuamus & diſcutimus.

Apoplexia. VIII. Si vero Pituita majore copia collecta ita opprimat cerebrum, ut ejus functiones aboleantur, generatur apoplexia (*Aph.* 67. I.) pituitoſa ſenibus frequens & perículoſiſſima, cum haud facile ſit hanc collectam pituitam diſcutere, & cerebri diu abolita functio, vel & ſenſim compreſſum cerebellum mortem adferat. Quoniam in nulla alia ætate tam copioſus eſt pituitæ proventus quam in ſenibus, inde etiam his frequentius accedit apoplexia pituitoſa quam cuivis aliæ ætati.

Cachexiæ. IX. Virium debilitas ſenibus naturalis non ſolum permittit humoris boni gelatinoſi naturalem degenerationem in lentam pituitam, vel in humorem tamen liquatum acrem, ſed etiam quæ aſſumuntur alimenta, minus juſto præparata

in

in tali corpore debili primo formant materiem crudam, qua quoque corpora senum scatere solent, dein vero cruditas non emendata, sed corruptione alienata præbet humorem flavescentem, qui per corpus dispersus, transparens luridum producit colorem, quem cachexiam vocare solemus. Nulla cachexiæ species difficiliorem promittit curationem, quam quæ generatur, cum curanda sit restauratis viribus, quas in senibus restaurare nescit medicina.

Pruritus totius corporis.

X. Sensus titillationis est Pruritus, quem ad scalpendum vel fricandum instigat, qui si major fiat, in dolorem commutatur: unde patet esse doloris causam vellicantem, sed partes sentientes tam leviter tangentem ut dolorem inferre non possit: multæ species acrimoniæ in principio, ubi leviter incipiunt operari, Pruritum inducunt. Quamobrem in hoc loco duntaxat demonstrandum est, senibus frequentius ad cutim colligi humorem acrem. Hoc autem ex antecedentibus palam fit, quoniam senum corpora debilia in producenda acrimonia spontanea per debilitatem prona sunt; hæc acrimonia ad cutim pulsa, ut cum perspirabile exhalet, propter minutam perspirationem facile in poris cutaneis hæret, & ita pruriginem excitat, quæ diaphoreticis antisepticis est corrigenda & auferenda.

Alvi, oculorum, & narium humiditates.

XI. Non semper nomen humiditatis designat majorem copiam humorum comparative ad partes firmas in nostro corpore, sunt enim corpora macilenta admodum uliginosa quædam, dum succi plena videantur sicca: imo sanguinis missio & purgans detrahendo humoris copiam humectant. Sed si humores retinentur in laxatis & minus motis partibus firmis, ut ad visum & tactum exhibeatur humiditas & laxa frigiditas, tales partes dicuntur esse uliginosæ & humectatæ. Hoc autem maxime fit in senibus, quorum corpora effœta & inertia deficiente motu vitali frigescunt, & vix valentia excutere humores per insensibilem perspirationem, in vasculis cutaneis quasi leucophlegmatia laborant. Cur autem alvus, oculi, & nares humectata dicantur, videndum est. Dum corpora parcius perspirant, quemadmodum senes, id aquosum, quod aliter per cutim exhalat, nunc ad intestina depositum *Alvum humidiorem* facit. Eadem quoque perspiratio minor etiam in sanis *oculos* & *nares* humectare solet; præcipue si harum partium simul adsit atonia, quemadmodum in senibus jam per ætatem debilitatis. Quare lachrymæ & narium stillicidium senum veluti sunt characteres.

Visus hebetudines

XII. Senibus ob multas concurrentes causas fiunt amblyopiæ. Parcior enim & imperfectior spirituum fit confectio; oculi bulbus laxior corrigatam veluti facit corneam; tunicæ oculorum amittunt pelluciditatem; humores oculorum sensim fiunt pallescentes minus pellucidi, ut tandem in senectute decrepita his causis omni lumine priventur. Et quoniam turbatur aqueus humor, vel opacitas lentis cæsium adspicientibus præbet colorem, glaucedine cum visus diminutione, vel & perfecta cæcitate laborant.

Glaucedines.

Auditus gravitates.

XIII. Quum auditus ut visus exerceatur spirituum bonorum influxu per nervos, ex generali causa debilitante & exstinctione actionis nervorum & spirituum, eodem modo ut visus redditur hebetior: atque tympani membrana relaxata, cum mucosi collectione in concha interna, & forsan etiam in labyrintho, non parum promovetur Baryecoia, quæ ex his causis nata nullam capit medelam.

ME-

MEDICINA HIPPOCRATICA, EXPONENS APHORISMORUM HIPPOCRATIS

LIBRUM QUARTUM.

PRÆFATIO.

T in Libro præcedente multa egregia de variis temporibus Anni & Ætatis reliquit Hippocrates, ita cognitu utilissima de Purgantibus & Vomitoriis, atque Morbis Ventriculi & Intestinorum in hoc tradidit Libro: quibus adjecit symptomata varia Febrium, bonum & malum præsagium præbentia præcipue ex sudoribus & urinis. Si quis vellet mirabilia hæc ex fonte alio quam observatione practica haurire, incassum impenderet operam. Quia vero omnes hæ detectæ regulæ omnibus in casibus non inveniuntur absolute veræ, in explicatione nostra utplurimum adjicere debuimus, quonam in morbo tradita regula inveniatur firma: & in assignandis causis solitariis coacti fuimus alias etiam addere causas, non quod Auctor nescivit plures causas eundem effectum visibilem facere posse, sed quoniam ex proposita morbosa causa detexit talia phænomena evenire. Quare non semper alicujus phænomeni recensentur causæ omnes, neque proponuntur omnes effectus causæ singularis, sed quædam horum. Talem enim descriptionem non permittit Aphorismorum brevitas, sed Dogmaticam alicujus morbi compositionem requirit, cujus specimen in nostra Medicina Dogmatica *nuper edita dedimus.*

APH.

A P H O R. I.

III. PRægnantes purgandæ, si materia turgeat, quadrimestres, & usque ad septimum mensem: hæ vero minus. Juniores autem & seniores fœtus caute vitare oportet.

I. NOn sufficit in Praxi Medica simplicis casus cognitionem possidere, cum sæpe in compositis a recepta medendi methodo debeamus recedere; si ulla, hæc sane pars magno judicio eget, vixque patitur regulis generalibus complecti, ut olim indicavimus (*Comp.* T. 54. XI.) Sed in speciali fere semper proposito casu judicium est ferendum. Egregium præbet Auctor in hoc Aph. exemplar, supponit enim fœminam gravidam, quæ si sana sit, omnem purgationem vetat, in hac supponit morbum Purgationem postulantem: quid autem sit faciendum, concludit, Purgandam esse, sed non nisi gravi ratione, adeo ut leves indicationes Purgationes exigentes in gravida fœmina sint omittendæ ob abortus metum. Atque magis vetat medicationes in juniori & seniori fœtu. Videndum igitur, qui morbi vel causæ in gravidis postulant Medicationem; cur uno tempore graviditatis periculosiores censeantur, quam alio tempore. *Contraindicationes agendi difficultatem pariunt.*

II. Quæ fœmina ætatis maturæ, in uteri cavo, clauso ejus orificio, continet ovum fœmineum semine virili prægnatum, istudque fovet, nutrit, & incrementum præbet, donec in illo ovo, utero recepto, formetur perfectus fœtus, qui finito termino certo gestationis, nisi prius abortu pereat, excluditur, ea fœmina a conceptionis tempore usque ad partum vocatur Prægnans & Gravida. Regulariter toto hoc tempore os uteri clausum esse oportet, sanguisque menstruus omnis in fœtus incrementum & nutritionem consumi debet. Si fœtus incrementum tantum circiter consumit de naturali sanguinis abundantia, quantum in naturali menstruatione evacuari solet, fœmina gravida æque sana vivere potest, quam non gravida; si vero consumtio confectioni sit impar, talis fœmina ex æquilibrio destructo in morbos vel ex defectu vel abundantia sanguinis incidere potest, quod Medici gravidarum curam gerentes sedule observare debent, ne præpostere addant vel detrahant ad præveniendos vel curandos prægnantium morbos. Regula autem aliqua generalis ex quantitate purgationis menstruæ utcumque desumi potest. Quæ enim fœmina parce purgatur, ex defectu sanguinis solet abortire, quæ autem copiosos solet habere Menses, frequentius per abundantiam profudit fœtum immaturum. *Prægnans quæ dicatur.*

III. Verbum φαρμακεύειν multiplicem significationem habens hoc loco solummodo indicat ex Galeni sententia, cui hac in re maxima habenda est fides, purgationem per alvum: quare duntaxat examinaturi sumus, qui morbi vel causæ in gravidis exigunt Purgationem. Etiamsi hoc loco non monet, Prægnantes non esse purgandas, plane tamen ex hac prolata sententia colligi potest, cum moneat, purgandas non esse, nisi materia turgeat, quasi diceret, tuto possumus quosvis homines sanos purgare, nihil inde periculi exspectandum; fœminam autem gravidam & sanam non licet purgare, nisi materia turgeat: atque in aliis hominibus morbo correptis levi ex indicatione propinamus purgans, at in gravidis tantum, si materia turgeat. Hæc autem sententia experimentis & rationibus adstrui potest, quum prægnans sana & morbo correpta a purgante forti dato facile abortiat: atque purgans concitando motum in intestinis versus anum, sæpe adjacentem uterum in consensum trahens fœtum elidit præmature. Hoc autem magis a Veterum pharmacis quam hodiernorum erat expectandum, quibus Elaterium, *Qui morbi & causæ exigunt purgationem in gravidis.*

Scam-

Scammonium, Helleborus, Colocynthis, Granum Gnidium, aliaque validiora erant in usu, dum vero hodie Cassia, Manna, Rhabarbaro, Senna, aliisque mitioribus vel in parva dosi datis alvum laxare conamur. Neque mitiora in Gravidis sanis conducunt, quoniam sine urgente necessitate non sit subeundum periculum: sed si alvi ductionis urgeat indicatio, hæc mitiora præ drasticis sunt eligenda. Indicatio urgens secundum Auctorem est, si *Turgeat*. Turgescentia refertur vel ad copiam majorem humorum, vel ad impetum versus aliquam partem. At nullam in his invenio indicationem in gravidis alvi ductionem suadentem præter contentorum in intestinis abundantiam. Si enim sanguinis adsit abundantia, retentis menstruis, levi purgante dato, quo magis determinatur sanguis turgens ad uteri vasa, extrudetur fœtus depulsa placenta ab adhærente utero. Gravidæ autem morbo acuto laboranti cum aucta circulatione, si ille impetus per purgans determinetur magis ad alvum, facile fiet abortus. His autem in morbis tam ex turgescentia quam impetu majore conduceret sanguinis missio, quæ minuendo copiam & orgasmum humorum præveniret Abortum. Si ergo liceret contra Galenum aliosque Interpretes per φαρμακεύειν intelligere sanguinis missionem, apposita esset Medicatio gravidarum, si materia turgeat: sed si notare debeat Alvi ductionem, nemini suaderem in gravidis hanc regulam practicam imitari.

Quando purgandum seu potius sanguis mittendus in gravidis?

IV. Quoniam demonstravimus tam in gravida sana quam morbo correpta non conducere Alvi ductionem ad minuendam sanguinis turgescentiam, frustra esset hoc loco persequi tempus gestationis, quo magis minusque conveniret purgans: hujus itaque loco substituemus sanguinis Missionem, quæ Medicatio in juniori & seniori fœtu est omittenda. Primis mensibus si concepit fœmina, ex menstruo sanguine retento non tanta timenda est turgescentia, quæ urgeret sanguinis missionem, progressu autem temporis crescente embryo in fœtum grandiorem, quibusdam gravidis, quibus menses solent esse copiosiores, generatur sanguinis tanta turgescentia, cum increscens fœtus omnem sanguinis copiam insumere nequeat, ut inter quartum & septimum mensem gestationis abortus fiat, quia vasa uterina tanta copia sanguinis turgescentia detrudunt adhærentem placentam. Grandiore autem facto fœtu plus nutrimenti capax facile potest id, quod fœmina naturaliter abundans in suo corpore conficit, in incrementum sui auferre, ut inde nulla tunc remaneat indicatio minuendi sanguinis copiam per sanguinis missionem. Contra hanc autem rationem his temporibus experior, invaluisse quibusdam consuetudinem mittendi sanguinem ultimis gestationis mensibus, & instante partu, proferentibus, venæ sectionem facilitare partum. An recte vel secus faciant, ex allata ratione facile erit discernere.

LIB. IV. APH. II.

112. *IN purgantibus talia e corpore sunt ducenda, qualia etiam sponte prodeuntia utilia sunt: contrario autem modo prodeuntia, sistenda.*

Evacuationis necessitas.

I. NOstrum corpus ea est lege creatum, ut actione vitæ continuo se ipsum destruat mutando humores in liquamen inutile, partesque firmas deterat: eadem autem actione ex assumtis alimentis bonos conficit humores, & resarcit firmas partes, ut maneat vita in longum tempus; sensim vero magis debilitata hac actione morte senili perit inevitabili lege. Corpus igitur perfecte sanum ex bonis tandem in se colligit inutiles humores, partesque firmas abrasas, quæ si non eliminantur, statim aliquo ex retentis corripitur morbo. Neque ita valens est nostri corporis actio, ut quævis alimentorum nomine ingesta in bonum & alibilem succum possit commutare, sed quæ restitant, non subigenda & commutanda, si reti-

retinentur, sui generis itidem morbos inferunt. His solis ex rebus si generarentur morbi, omnes facile in duo genera potuissent discerni; quorum unum genus complecteretur morbos ex retenta materia inutili, alterum quod permitteret bonos evacuari. Præter hæc autem duo infinita est morborum series alia, cum corpus nostrum injuriis externis expositum vario modo affici possit, humoresque vel nimis moti, vel minus agitati, aut stagnantes in variam alienam convertantur naturam. Ita mutatus a sano statu liquor interdum cum levamine, interdum cum detrimento evacuatur: hæc dicitur symptomatica, illa critica, cujus diversitatis cognitio sola observatione practica detegitur. Ut si pus modica copia emittatur, evacuatio dicitur critica; Putridum autem exiens, vel evacuatio quævis immodica, sola observatione practica æstimanda, vocatur symptomatica evacuatio, cum detrimentum adferat. Unde intelligitur in materiæ morbosæ evacuatione, eam solam esse bonam, quæ modicam quantitatem materiæ evacuationi adaptatam educit (*Aph.* 21. II.); Evacuationem vero copiosiorem & crudorum, & corruptorum (*Aph.* 22. VII.) esse symptomaticam.

II. Evacuatio autem est duplex, generalis scilicet, & particularis. De generali satis egimus passim; hoc loco de particulari evacuatione per alvum est agendum. Ut de hac speciali evacuatione stabilis & firma habeatur doctrina, animadvertendum est, Intestina nobis esse data ad alimentorum confectionem, quod confectum per vasa lactea ceteraque absorbentia conceditur corporis nutritioni, huc quoque ad eundem scopum multi confluunt humores. Quod autem confici non potest, & qui confluentes succi præparando inutiles fuere facti, sensim ad anum devolvuntur & exonerantur: unde non inepte alvus a veteribus habetur emunctorium primæ coctionis. Nullibi autem vel in ventriculo, vel toto intestinorum tractu invenio organum depuratorium totius massæ circulantis, sed multa quæ secernunt bonos humores ad chyli confectionem destinatos, vel quæ intestina munire debent, ne ab alienis afficiantur, qualia multa ad intestinorum finem mucum oblinientem secernendum destinata. Tria igitur præcipue genera inutilium vel malorum humorum hac via evacuari possunt; (1) Naturaliam assumtorum recrementa, & inutiles hic agendo facti humores; (2) Humores hic confluentes morbosi, & assumpta corrupta, quæ cacochylia vel cacochymia vocari potest; (3) Humores boni in generali abundantia hic copiosius depositi & evacuati. Cuncta hæc vel sponte, id est ipsa corporis actione, vel medicamenti auxilio eliminantur. De Purgantibus itaque hoc loco Auctor præcipit talia ducenda esse, qualia etiam sponte prodeuntia utilia sunt (*Aph.* 23. IV. *Aph.* 25. II.) id est, quæ evacuanda sunt, ut sanitas conservetur, vel amissa restituatur, nam quæ utilia sunt nutritioni, si evacuarentur per alvum, ratione evacuationis dicerentur inutilia & cruda. Ducenda ergo sunt purgantibus recrementa chylificationis, si in intestinis restitent, quod ex alvo tardiore facile innotescit, & facili alvi ductione obtineri possit. Ducenda quoque cacochylia in intestinis collecta, quæ sæpe prægredientem præparationem exigit & fortiorem alvi ductionem. Humorum abundantia hac quoque aucta evacuatione cum levamine potest minui, cum alvi fluxus in abundantia veniens sæpe curationem attulit. Quid autem sit sentiendum de evacuatione materiæ morbosæ toti massæ mistæ, ambigo. Omnes fere contendunt, corpus optime depurari alvi ductione, ita ut propterea tale medicamenti genus dicatur Purgans: sed quando morbi quædam materia bonis mista sit, nemo valet medicamentis facere depurationem, sed exigit organum secernens (*Aph.* 21. IV.) quod segregat, dum transmittit humores, malum a bono, unamque speciem humoris ab alia, ut supra quoque notavimus (*Aph.* 21. III.): adeoque si morbi quædam materia est in corpore, nemo valet ex theoreticis definire, quali organo morbosum segregari possit, num valeamus detectam morbi materiem ducere per alvum: sed observationes practicæ in variis

Qualia purgantibus evacuanda?

morbis sunt consulendæ, qualisnam materia sponte & critice per alvum fuit exonerata, qualia multa exempla ex Practicis collegimus in *Comp.* T. 90.

Quinam alvi fluxus sistendus? III. Alvi fluxum interdum promovendum esse, interdum sistendum, supra (*Aph.* 2. XIV.) indicavimus. Hoc autem loco dicit Hipp. si alvus reddat talia, quæ sponte prodeuntia utilia sunt, talis alvi egestio est sistenda. Desumit igitur indicationem ducendi vel sistendi alvum ex spontanea evacuatione. Vix dici potest non solum in alvi ductione, sed & in omni molienda evacuatione, quantum juvet imitari naturam: si enim vires valent morbi materiem ducere, ad organum opportunum solent ferre quod valet morbum secernere a bono & utili, atque deinceps evacuare, quæ tunc evacuatio minuit morbum, & erigit vires: sed si ex viribus deficientibus morbi materia decumbit in aliquam partem, ibique evacuatur, neque levat ex ratione morbum, neque permittenda talis est evacuatio, sive fiat natura, sive arte, nam qualia purgari oportet, purgentur (*Aph.* 25. II.) si vero contraria, non confert, sed sistenda est talis evacuatio, ne majus damnum inferat.

LIB. IV. APH. III.

113. *SI quidem, qualia purgari oportet, purgentur, confert, & facile ferunt: contraria vero difficulter.*

I. EAdem verba superius (*Aph.* 25.) & fere eadem sententia (*Aph.* 2.) recensita invenietur, ut non opus sit eundem repetere sermonem. Hoc autem loco ab Hipp. adducitur, ut inculcet ea, quæ a natura cum levamine solent evacuari, non esse relinquenda, si natura sponte non moliatur evacuationem: & ut sistamus spontaneam evacuationem, quæ detrimentum adferre solet.

LIB. IV. APH. IV.

114. *PUrgandum, æstate quidem, magis superiores ventres: Hyeme vero, inferiores.*

An magis Æstate vomendum? I. PEr φαρμακεύειν hoc loco intelligendum esse vomitorii & purgantis exhibitionem, plane ex sequentibus constat, quoniam utilitatem utriusque in sequentibus persequitur. Sensus igitur hujus Aph. est, Æstate magis, id est, non semper adhibenda esse Vomitoria; Hyeme vero purgantia per alvum. An vero hæc sententia observatione practica & ratione sit fundata, sedulo est indagandum, ne junior medicus Auctoritate gravissimi auctoris alicujus quidquam faciat, quod ægris obesse possit.

II. An Hipp. in hoc loco intelligat dimidiam partem anni, uti supra (*Aph.* 81. I.) an vero unam quartam solam partem, non consentiunt Commentatores. Hoc autem certum est, modicam temporis portionem inter utraque solstitia accipiendam esse, in qua major est aeris caliditas. In hac calidiore aeris constitutione magis conducere dicit Vomitorium. Hoc autem constare debet, (1) quod natura hoc tempore sæpe soleat vomitum cum levamine proritare, ut firmetur sententia superior (*Aph.* 112.): (2) quod æstate plures generentur morbi vomitu tollendi: (3) quod sit ex ratione, ut æstate aliquis sæpe vomat. At invenio Vomitum æstate obortum (*Aph.* 100. IV.) inter morbos numerari, quare vomitus sponte obortus non potest indicare vomitorium, quod fecisset, si vomitus æstate ortus tolleret morbum æstivum. Num plures frequentioresve generentur morbi Æstate, quam Hyeme vomitorio curandi, facile constare potest ex comparatione morborum æstivorum (*Aph.* 110.) ad Hyemales (*Aph.* 102.) Generales Æstate morbi sunt Inflammatorii, Biliosi, & Putridi; ex quibus soli Biliosi Vomitoriis interdum tolluntur, sed Inflammatorii, & Putridi intenduntur. Hyemales autem multi sunt Pituitosi & Catar-

rhosi,

rhosi, qui vomitoriis magis auscultant, quamobrem ex hac quoque ratione non invenio Æstate magis Vomitorium esse propinandum. Tandem Ratio hoc tempore suadere debet Vomitorium, ut præveniatur morbus æstivus. Aeris æstivi major caliditas & siccitas auget insensibilem perspirationem, humoresque in citam putredinem disponit: sed largior perspiratio non est minuenda vomitoriis, imo putrefacti exhalatio si derivetur ad ventriculum, multorum morborum est causa. Atque corpora calore dissoluta si Vomitorio urgentur, facile in ruptionem vasorum per vehementem vomitorii actionem incidunt, dum solum putrefactum in cavo ventriculi hærens, & forsan vesicula fellea vomitu elici possit, relicto corrupto in reliquo corpore. Ex quibus omnibus liquet, Æstatem non indicare Vomitorium. Quod autem homines intemperantius Æstate viventes magis quam hyeme egeant Vomitorio, quod sarcinam collectam exonerat, hoc non propter æstatem, sed propter intemperantiam indicatur, quæ etiam aliis anni temporibus committi potest.

III. Ut discernatur, num alvus hyeme sit ducenda, nec non, (1) videndum est in sanis num alvi fluxus præveniat morbos. Si quis hyeme in alvi profluvium ceteroquin sanus incidit, nimis sentiet suum corpus debilitatum & refrigeratum; Vere autem, & prima æstate, quando superveniens calor ferre nequit solitum pondus humorum, cum euphoria alvi fluxus obortus fuit; quamobrem non habemus præeuntem naturam per spontaneam evacuationem (*Aph.* 112.). Si vero ex materia morbi hyeme concitetur alvi fluxus levamen adferens, id omni tempore bonum est, & talis evacuatio non ratione temporis, sed materiæ est imitanda. (2) Morbi Hyeme frequentissimi sunt, qui oriuntur ex prohibita perspiratione: eam autem materiem per alvum ducere frustra conamur, conducit eandem augere excretionem, ex cujus diminutione morbi fuere nati (*Aph.* 2. XII. & *Aph.* 21. IV.). (3) Neque ex ratione est, ut aliquis habeat Hyeme alvum laxiorem, cum Hyeme homines habeant ventres calidissimos, (*Aph.* 15. II.) facileque ferant alimenta, (*Aph.* 18. IV.) sed laborent frequentissime morbis ex prohibita perspiratione: unde regulariter non debet fieri alvi fluxus, quin sit indicium, viscera ventris esse labefactata, & materiem perspirabilem minus evacuatam, ut inde symptomaticus, minime autem criticus fiat alvi fluxus. *An Hyeme alvus ducenda?*

LIB. IV. APH. V.

115. *SUb cane & ante canem difficiles sunt purgationes.*

I. HOc in Aph. satagit Hipp. demonstrare, quonam anni tempore molestiores sunt medicationes, id est alvi ductio & vomitus, cui quidam addunt sanguinis missionem: sed quoniam Auctor in Aphorismis præcipue agat de vomitorio & purgante, hæc genera medicationis hoc loco persequemur. Primo difficiles esse dicit, quare non interdicit horum usum in morbis, sed solummodo indicat, sanos hoc tempore ad præveniendos morbos non debere assumere vel purgans vel vomitorium: si vero aliquis hoc tempore aliquo laboraret morbo purgans indicante, hoc tempus non vetat purgantis usum.

II. Anxie admodum multi inquirunt hoc tempus, qui ex astrorum imperio quærunt medicationes, mihi autem videtur, nostrum Auctorem adduxisse stellarum nomina, ut certum præberet anni tempus, quod hodie in Calendario correcto incipit XXII. Julii, & terminatur XXIII. Augusti, sed quoniam Dies Caniculares circa X. Julii incipiebant annumerare, & auctor addit *Ante Canem*, sine multo errore hoc tempus accipi potest ab initio Julii fere ad finem Augusti, quo anni tempore maxime urget aeris calor. *Quod tempus anni hic intelligitur?*

Cur sub cane & ante canem difficiles purgationes?

III. Qui stellarum imperio multum tribuunt, responderent, a Canis ortu corpora ita debilitari, ut non facile ferant purgantia vel vomitoria, huncque Aphorismum adducunt ad stellarum imperium probandum: sed quoniam cuncta hæc hypothesin sapiunt, nullisque experimentis firmata, nulla huic doctrinæ potest esse fides. Quod autem hoc anni tempore quædam fiant, id non propterea tribuendum Canis imperio, sed quoniam hoc tempore maximus regnat cœli ardor, huic causæ cognitæ majori jure tribui potest damnum purgantium & vomitoriorum. Observavimus cum Hipp. (*Aph.* 100.) Æstate frequentissimos morbos esse putridos, fieri Vomitum & Alvi fluxum, hos autem præcipue generari Diebus Canicularibus hodierna quoque experimenta firmant. Quum igitur hæ evacuationes sint symptomaticæ, licitum non erit contra regulam generalem (*Aph.* 112.) alvum vel vomitum concitare, quoniam hac via non valemus depurare putrefactum a sanis, imo si putrefactum sit in corpore, sollicitatis his emunctoriis non raro humores liquefacti tanta copia confluunt, ut eam symptomaticam evacuationem non amplius sit in medici potestate compescere.

LIB. IV. APH. VI.

116. G*Raciles, & facile vomentes, sursum purgandi, vitantes hyemem.*

Vomitoria veteribus in frequentiori usu.

I. SUrsum purgare hoc loco idem significare quod exhibitionem Vomitorii, clare patet, quoniam adducit facile vomentes, quibus non magis quam aliis prodessent expectorantia. Hippocratis tempore vomitoria in frequenti usu esse, tam in sanis hominibus quam ægrotantibus, ex ejus scriptis facile colligi potest: an vero bene fecerit vel male, non est hujus loci agitare. Hoc autem observamus a prudentioribus Medicis, & qui perpendunt vomitum non esse evacuationem naturalem, atque ventriculum non esse organum excernens, sed recipiens & præparans, vomitorium propter summam efficaciam & virulentiam non nisi urgente necessitate præscribi (Vid. *Comp.* T. 89.).

In gracilibus & facile vomentibus.

II. Ne autem vomitorii frequentior usus inferret damnum, præcipit Auctor in istis sanis, qui facile vomunt, & qui sunt Graciles (*Aph.* 69. II.) vomitorium exhibendum ex levi indicatione, quum facile Vomentes per minimam dosin vomere possint, natura quoque assueta sit se hac via liberare. Addit insuper Graciles, primo quoniam hi minus incidunt in vasorum ruptionem per violentam vomitus actionem: & quoniam existimant, istos bilis abundantia sæpius laborare, quæ hac via facillime exonerari potest. Ego autem a vehementissimo hoc Medicamento abstinendum esse existimo, nisi urgeret vomendi indicatio. Vid. *Comp.* T. 89. LII.

Hyeme magis vitandum vomitorium.

III. Quoniam Hyeme vetat ex levi indicatione Vomitorii exhibitionem, non fine ratione aliquis concluderet, Æstate tutum esse vomitorium exhibere, quod ulterius deduci potest ex superius dictis, *Purgandum esse æstate magis superiores ventres:* sed quoniam hæc sententia a nobis (*Aph.* 114. II.) est denegata, non erit opus eandem hic repetere. Si autem vomendi indicatio urget, an non minus hyeme quam æstate Vomitorium exhibendum, aliquis quærere potest. Quoniam Hyeme corpora facilius ferunt alimenta, (*Aph.* 18. IV.) Æstate autem difficilius, (*Aph.* 18. II.) frequentior generatur Vomitorii indicatio æstate, quod cacochyliam collectam exonerat e ventriculo. Atque Hyeme homines sæpius laborant prohibita perspiratione, quod perspirabile retentum non est versus ventriculum alliciendum, sed ad solitum organum reducendum. Æstate autem cum largior fiat difflatio, frequentior vero cacochyliæ collectio, sæpius bona vomendi indicatio urget; ut inde sæpius æstate quam hyeme profuerit vomitus.

LIB.

L I B. IV. A P H. VII.

117. D*Ifficulter autem vomentes, & mediocriter carnosi, deorsum, vitantes Æstatem.*

I. UT in superiore Aphorismo desumsit indicationes propinandi vomitorium ex corporis habitu, & anni tempore, idem quoque assequitur hoc loco ad propinandum purgans. Propterea statuit, ex levi indicatione vel ad conservandam sanitatem conducere mediocriter carnosis ducere alvum omni anni tempore, excepta æstate. Videndum igitur cur hoc ægre vomentibus & mediocriter crassis conceditur, & cur æstate præprimis interdicatur.

II. Sorditates primarum viarum vel per Vomitum, vel per alvum duntaxat emitti possunt, hæ igitur si abundant, vel purgans vel vomitorium est propinandum, hoc autem præcipue ventriculum ductumque choledochum exantlat, illud autem naturali sed majore motu concitato cuncta aliena præcipue intestinis contenta emungit. Si igitur vomendi & purgandi valet indicatio, præcipit Alvum ducendam esse in difficulter vomentibus, id est in iis, qui non nisi magna dosi vomitorii in vomitum adigi possunt, vel qui, dum vomunt, admodum torquentur, multamque inde percipiunt molestiam, quales sunt δυσημέοι: quippe per utramque viam potest fieri evacuatio, quæ igitur facillime exonerat, illa est sollicitanda, quasi natura monstraret viam. An vero nulla egente indicatione alvus sit ducenda, ut quibusdam placet, ad conservandam sanitatem, his assentiri nequeo, cum a nobis supra (*Aph.* 3.) satis disputatum sit corpus sanum nulla egere medicina. *Cur ægro vomentibus conceditur purgans?*

III. Corpora sana in tria genera distinguuntur ratione molis, in gracilia, de quibus egimus, obesa, & mediocriter carnosa. In ultimis his, quorum corpora neque multitudine carnis nimis sunt expansa; in quibus admodum periculosa sunt vomitoria, neque propter gracilitatem defectu humorum laborant: his, inquit, admodum conducit ex levi indicatione alvum ducere. Talia mediocria corpora possunt quævis genera Medicamentorum facilius ferre, cum soleant esse robustissima, quare si minima valet alvi exonerandi indicatio, sine periculo propinari potest purgans: sed si perfecta sanitate fruantur, nemini essem auctor, purgantibus fatigare corpus sanum. *Cur mediocriter carnosis purgans dandum?*

IV. Quod antea observatum fuit de vomitoriis & purgantibus in diebus canicularibus (*Aph.* 115. III.) sine multa mutatione hic conferri potest: assignatum enim tempus maximam æstatis partem conficit, quare adductæ rationes, quæ generaliter omnem evacuationem abrogant, ad hunc locum referri possunt. *Cur æstate purgans evitandum?*

L I B. IV. A P H. VIII.

118. T*Abidi vero, vitantes purgationes sursum.*

I. UTitur Auctor vocabulo, quod denotat hominem phthisi correptum, & dispositionem ad phthisin habentem: inde vetat vomitorium in utrisque. Si igitur effectus vomitoriorum comparentur utrisque, facile patere potest, Hippocratem veritatem dixisse.

II. Vomitoriorum generales effectus ad tria genera referri possunt (*Comp.* T. 89. LI.) (1) ad evacuationem ex primis viis, sed præcipue ventriculi: (2) Evacuationem totius massæ, quod difficile sit, quoniam ventriculus non est organum secernens malum a bono, sed conficiens: (3) Motum majorem. Inde constat morbis ex abundantia in primis viis opitulari vomitoria, quæ valida concussione egent; cæteris autem inferre damnum, dum evacuant, quod erat retinendum, & movent, dum erat quiescendum. *Vomitorii generales effectus.*

III. Qui-

Vomitorium nocet phthisi confirmatæ. III. Qui dictos effectus vomitorii conferat cum variis speciebus Phthisis (*Aph.* 89.) non difficile huic erit perpendere, quam præpostere agunt, qui phthisicis præbent Vomitoria. Nam Tabes Purulenta sive pus alicubi in corpore sive in pulmonibus habeat originem, cum levamine nunquam vomitu potest rejici. Ut enim pus sanguini mistum segregetur, requiritur organum, quod creatum est ad alienorum secretionem a bona massa, seu organum excretorium, uti renes, non est enim in Medici potestate aliquod excernens fingere organum, quod non prius existat. Quod si hoc deficeret creatum organum, frustra laboraret Medicus omnibus suis auxiliis facere urinæ secretionem a communi massa, sed valet Medicamentis aliquam augere vel minuere excretionem. Cum vero naturalis ventriculi actio sit secernere salivosum humorem, hucusque non constitit Medicum ventriculi actionem ita invertere potuisse, ut secernat, relicto bono sanguine, pus a communi massa. Si autem per Vomitum reddatur pus, ut interdum observatur, id confectum fuit in ipso ventriculo, vel eo per patentes vias fuit delatum, aut si ex communi massa veniat non per modum secretionis, quod fieri debet, sed colliquationis una cum reliquis humoribus bonis huc confluit & deponitur, quando nunquam infert levamen, aut depurationem, sed debilitatem virium. Neque ulla per anatomiam vel praxim fuit detecta via ex pulmonibus in ventriculum, qua cum levamine fuit evacuatum pus, sed pus natum in pulmonibus rejectum fuit expectorando, aut secretum a sanguine per renes, & ita evacuatum. Imo in omnibus morbis purulentis, præcipue si pulmo ulcere sit infectus, non erit licitum tam validam concitare actionem, qualem concitat vomitorium, cum vasa semilacerata ab ulcere, facile violenti concussione vomitorii disrumpi possunt. Neque tutum erit in Tabe Catarrhosa (*Aph.* 89. IV.) dare Vomitorium; hæc enim corpora debilia non ferunt violentam Vomitorii actionem; neque valemus materiem catarrhosam vomitu reddere; potius autem ventriculum antea liberum catarrhorum collectioni exponemus, quæ materia ducenda erat per cutis spiracula. In Tabe colliquativa (*Aph.* 89. V.) summo cum periculo ducitur colliquatus humor ad ventriculum, vel intestina, semel enim si tali reserata sit via, non erit amplius in Medici potestate, eum sistere humorum confluxum. Recte igitur Auctor præcipit, Vomitorium in Tabe confirmata esse vitandum.

Atque phthisi instante. IV. Ut Junior Medicus intelligat, qualia signa Phthisin præsagiunt, quibus apparentibus non licet propinare Vomitorium, præcipua ex iis hoc loco sunt recensenda. (1) Ex phthisicis nati sæpe si ad juventutem veniunt, in eundem morbum, etiamsi temperate vivunt, incidere solent, qualis phthisis vocatur hæreditaria, vix ullam capiens medelam, cum medicina non valeat naturalem habitum immutare. Videntur his hominibus cruenta pulmonum vasa tam tenera, ut si in juventute generetur sanguinis abundantia & motus major, facile rumpantur: caute itaque hi homines sunt tractandi; ne violentioribus, uti sunt Vomitoria, in sanguinis sputum, & dein Phthisin per nostram præposteram curationem incidant. (2) Ex habitu etiam phthisin præsagire valemus, qui indicat pulmones pro mole corporis esse parvos, atque aeris exitum per glottidem difficiliorem esse; ut inde tales homines in respirando & loquendo atque cantando suos pulmones magis afficiant: quemadmodum gibbosi aliaque mala figura pectoris laborantes, aut quibus pectus est planum & angustum, minus spatium pulmonibus concedens: aut quibus est collum oblongum gracile, vox acuta gracilis, glottidis angustiam arguens. Hujusmodi quoque homines frequentius in hæmoptysin incidunt, quam alii. (3) Quibus autem latens est in pulmonibus vitium, quod facile in phthisin degenerare potest, hi quoque caute tractandi, ne Vomitorii vehementia prompte in Phthisin commutetur: hoc vitium latens vel ex generalibus signis, vel pulmonibus propriis conjicimus; uti habitus cachecticus, œdematosus, calor hecticus in plantis pedum, & vo-

& volis manuum, inapetentia pertinax, non leve indicium præbent, pulmones affectos esse, præcipue si catarrhis sæpe tentantur: magis autem firmatum judicium per signa pulmonibus magis propria, ut sputa flava, pallida, vel rufa, granulosa, sive amara, dulcia vel salsa sint, multa phlegmatis viscosi matutina excretio, tussis frequens, angustia seu oppressio pectoris; maxime autem minatur Phthisis, si semel tussiendo ex pulmonibus sanguinem ejecerint. Quoniam vomitorium nullam ex allatis causis tollere potest; & quoniam sua agitatione non leve adfert periculum, optimo jure Auctor vetat in his omnibus Vomitorii usum.

LIB. IV. APH. IX.

119. M*Elancholicos autem uberius deorsum purgabis, eadem ratione contraria adhibens.*

I. PRior hujus Aphorismi pars ab omnibus bene concipitur, nisi quod ἁδροτόρως pro Vehemens, & ab aliis pro Plenius seu Uberius accipiatur, quod *Sensus expositio.* ex infra dicendis facile deduci poterit. Altera autem pars non attingitur, vel refertur ad alias evacuationes. De his verbis, inquit Mercurialis, non est ita facile mentem Hippocratis ad ipsam verborum significationem accommodare. Ego autem existimo hujus sensum planum & simplicem esse Hippocratis brevitate dignum. Monet enim in parte priore, uberius alvum ducendam esse Melancholicis, sed quoniam omnia purgantia non sunt melanagoga, cum quædam potius Melancholiam, alia pituitam, alia lympham, vel bilem ducant, ex his monet talia esse purgantia propinanda, quæ causæ sunt contraria: hoc est eadem ratione contraria adhibens, quoniam scopus tibi est, monet, Melancholiam curare uberiore alvi ductione, ex eadem igitur ratione adhibenda sunt Medicamenta contraria causæ, quæ scilicet Melancholiam curant & evacuant sua specifica virtute.

II. Sensu duplici accipiuntur Melancholici, vel ex animi pathemate, ut exposuimus (*Aph.* 99. II.) vel ex materia, quam vocant Bilem atram. Hanc dixerunt veteres esse Nutrititiam, Excrementitiam, & Morbosam: alii autem distinguunt in Humorem Melancholicum, qui ipsis mitior est, & in Melancholiam ipsam. *Qui dicantur Melancholici?* Si autem hunc Aphorismum conferamus præcedenti de Tabidis, videtur Auctor monere velle Melancholica materia laborantes, & quorum corpora sunt prona ad hujus morbi generationem, ut est temperamentum sic dictum Melancholicum, uberius purganda esse. Ut autem paucis constet, qualis materia dicatur Melancholica, forsan dabitur opportunior locus deinceps de ea amplius differendi, pauca notare sufficiet, quo intelligi possit utiliter præscribi purgantia. (1) Si sanguis ipse privatur parte sua aquosa, ut inde reddatur spissior, ejusque pars oleosa aliquo modo corrumpatur, quæ unita copiosioribus partibus terrestribus, simul exhibet materiem lentam, tenacem & nigram. (2) Si sal ammoniacalis sanguinis naturalis convertatur in salem austerum, multorum globulorum sanguinis rubri colorem in nigrorem convertentem, præprimis si lenta simul accedat corruptela. (3) Bilis flava, privata suo sale alcalino saponaceo, lentescens, & nigrum colorem induens, etiam generat Melancholiam, quæ dein corrupta pessimum genus Melancholiæ inducit, quando etiam dicitur turgens. Præter hæc etiam contendunt, formari ex Melancholia nutrititia compacta; ex Lentore morborum inflammatoriorum, imo ex Pituita vitria corrupta. Omnis autem materia ex quocunque humore nata dicitur veteribus Melancholia, quæ habet has notas; (1) Splendorem; (2) Nigredinem; (3) Tenacitatem, nisi sit soluta a superveniente corruptione; (4) Acrimoniam; (5) Majorem specificam gravitatem, quam in sanguine sano detegitur. Corpora igitur prona ad formationem hujus materiæ, vel quæ talem materiem continent, dicuntur Melancholica.

III. De

Cur Melancholici uberius purgandi? III. De alvum ducentibus satis fuse egimus (*Comp.* T. 90.) ea copiosiorem facere alvi egestionem, cuique notum est: cur autem ita extolluntur in Melancholicis, operæ pretium est rimari, comparando alvi copiosiorem egestionem cum loco & natura materiæ Melancholicæ. Duæ in materia sunt proprietates, quæ ex naturali lege circulationis faciunt eam præprimis colligi in vena portarum ante Hepar, Pondus scilicet majus cum adjuncta Tenacitate. Ponderosa autem præcipue deorsum ferri, ex fontibus salientibus, aliisque liquoribus fluentibus per canales quotidiana firmat observatio, & a nobis (*Tractatu de Secretione* §. XIII.) demonstratum est. Quia vero omnes arteriæ sanguinem exonerantes in ramos venæ portæ ex trunco inferiore aortæ ducunt originem, si aliqua sit in lege circulationis statuenda gravitatis differentia, pars ponderosior eo versus præcipue ducetur. Hoc autem solum sufficere non videtur, cum ad pedes æque quam chyli organa similis ducatur sanguis, verum conjuncta Tenacitas videtur hanc Melancholicam, dein Materiem magis colligere in vena portarum: omnes enim reliquæ arteriæ se exonerant in venas sese in cavam venam exonerantes, quæ valvulis instructa multum minuit resistentiam fluxuro sanguini per illas arterias, præcipue si motu musculari agitentur. Sanguis vero in venam portarum delatus valvulis carentem, qui sanguis iterum in hepate debet superare angustias, exstincto fere omni impetu a corde accepto, propellendus motu speciali venæ portarum (*Mot. vit.* LVII.) tarde procedens, ex insita tenacitate facile moram nectit in lata hac vena, non potens facile duci per hepar, ut veniat in cavam venam. Manens hic ultra consuetum tempus a bona indole sensim magis degenerans, tandem quædam portio stagnando liquata & corrupta, sanguini venæ cavæ tradita, circulantem massam inficit, quæ specialis infectio Delirium melancholicum inducit, ut quæcumque specialia inquinantia sua propria symptomata producunt. Priusquam igitur longiori mora hæc materia fuerit corrupta, ejus tentanda est evacuatio per eam viam, quam nobis demonstravit natura salubrem fuisse: illa est vel per Hæmorrhoides, vel alvi dejectionem, raro enim per urinam, vel vomitum cum levamine hæc fuit evacuata materia. Quoniam vero non ita est in Medici potestate concitare hæmorrhoidum fluxum, quam ducere alvum, per hanc igitur viam tentanda est evacuatio, non unica vice dando purgans, sed uberius, id est aliquoties ducenda est alvus, ut continuata hac evacuatione auferatur ex vena portarum lentescens materia melancholica, quemadmodum non unica hæmorrhoidum eruptione, sed aliquoties repetita evacuatione sanantur Melancholici. Summa hic videtur nasci difficultas, quum ad intestina nullum sit organum secernens, quod segregatam atram bilem deponere possit, unicus enim apertus est ductus choledochus, qui prope ventriculum se exonerat in duodenum, & propterea videretur atram bilem facilius per ventriculum quam intestina exantlari posse. Verum aliter cum ramis venæ portæ quam cavæ venæ est constitutum, illæ enim carentes valvulis opposito cursu a trunco ad ramos quoque derivare possunt sanguinem, quoties in uno vel altero ramo tollitur sustentaculum, quemadmodum experimur in hæmorrhoidum fluxu. Credibile itaque mihi videtur, Hepar esse organum secernens bilem ab allato sanguine, minime autem valere bilem atram separare, quare si bilis atra turgeat, ducaturque per ductum choledochum in duodenum & ventriculum, tam dira excitat symptomata, & copiosas evacuationes sine levamine. Quum vero radices venæ portæ ad intestina, ut fit in hæmorrhoidum fluxu circa podicem, dilatantur, ut sanguinem atra bile infectum in intestina deponant, homo simili modo per alvi egestionem hujus materiæ liberari potest, ut alter hæmorrhoidum fluxu. Hic autem non deponitur secretus humor, uti fit, si pus renum actione segregatur a reliqua bona massa sanguinis, sed deponitur sanguinis communis massa ex vena portarum: unde unica vice evacuari non potest, sed repetitis evacuationibus ex vena portarum per di-

latatas

latatas venas intestinorum, dum interim per arterias bonus sanguis ex reliquo corpore suppeditetur venæ portarum. Sic tandem sensim evacuato sanguine Melancholia infecto, ac accedente puro, qui in portarum vena remanet, magis purus fit, ut jam exigua Melancholiæ portio multitudine boni sanguinis patiatur emendari. Ergo utile erit alvum servare laxiorem uberiori alvi ductione, sed non expedit forte aliquod unica vice dare purgans, ut præcipit Noster Senex. Hoc etiam faciendum videtur in Temperamento Melancholico, seu in quibus observatio Medica docuit facile generari Melancholiam, est enim in his curatio præservatoria, qua primordia atræ bilis, quæ retenta lentiora facta, veram Melancholiam induxisset, hac via protinus eliminantur.

IV. Eadem ratione, inquit, contraria adhibens, monere volens medicum in solis Alvum ducentibus acquiescere non debere, ut tantum det quodlibet purgans, sed insuper inculcet (1) alvum ducentia eligenda esse, quæ experientia docuit melancholiam præcipue evacuare, qualia hodie dicuntur Melanagoga. (2) Eadem etiam ratione contraria adhibenda in Temperamento melancholico, priusquam morbus atrabilarius sit natus. (3) Denique eadem ratione contraria, quæ generationem bilis atræ præveniunt, uti olera, resolventia saponacea, corporis exercitium, animi hilaritas. (4) Ultimo, quæ melancholiæ collectæ resolutionem promovent, ut ejus inde facilius fiat evacuatio. Tam multa præclara præcepta novit noster Senex sapientissimus medicorum paucis verbis complecti, sed quod dolendum est, illa nimia brevitas non paucis summam peperit obscuritatem, non nisi versatissimo in praxi medica discutiendam. Qui autem cuncta præcepta sedulo & mente attenta rimatur, eaque cum hodiernis observatis practicis confert, novisque detectis in anatomicis, in magnitudine ingenii quasi divini hujus Senis abripitur, qui illis temporibus potuit tam solidos & inconcussos canones practicos condere, ut nullus posterorum eum imitari, multo minus superare potuerit. Imo, si Galenum magnum illum medicum, atque Celsum huic comparo, vix puer magis a viro distabit. Unumquemque igitur allicere debent hujus viri dicta. Sincere fateor, quo nostri senis observata magis pervolvo, eo me magis instigant, atque placent, quod etiam aliis medicis placebunt, modo non obsit nimia brevitas, & inde nata obscuritas, confido. *Eadem ratione contraria adhibens.*

LIB. IV. APH. X.

120. ***P**Urgandum in valde acutis, si turgeat materia, eadem die: morari enim in talibus malum est.*

I. QUi sint Morbi acuti, ex superius dictis (*Aph.* 7. II. & *Aph.* 24. III.) facile colligi potest. De his monuit (*Aph.* 24.) *in Acutis raro, & in principiis purgante utendum.* Atque (*Aph.* 22.) *Concocta purgare & movere oportet, non cruda, neque in principiis, nisi turgeant. Plurima vero non turgent.* Quæ omnia sibi invicem collata multis magnam præbuerunt difficultatem. Ego autem existimo per hunc Aphorismum præcedentes sententias firmari. Quippe in hoc loco præcipit purgans sub quadam conditione, si scilicet materia turgeat, qua adjecta admonitione indicare voluit regulariter in principio Acutorum non esse purgandum, quod etiam demonstravimus (*Aph.* 24. V.) Si vero turgeat, illa turgescentia detrahit generalem regulam, & indicat plane in principio invasionis, eadem scilicet die purgans exhibendum esse, & ac si illa admonitio non sufficeret, addit, *morari enim in talibus, malum est.* Non quod omisso purgante mors esset exspectanda, sed quod morbus acutus invadens cum turgescentia materiæ, si non liberetur per purgans plane in principio datum, plures labores majusque periculum facere soleat. *Quando in valde acutis eadem die purgandum?*

Si turgeat. II. Turgens humor vel materia, ſpecies eſt abundantiæ & plethoræ, ab ea tamen quibuſdam in rebus diſtat: nam non ſolum per ὀργάω denotare vult Auctor majorem humoris copiam in corpore, quam requiritur ad ejus uſum neceſſarium, vel qui ſua multitudine opprimens ſæpe inermem facit evacuationem, aut depoſitionem in aliquam partem debilitatam; inde Lymphæ abundantia in hydropicis non turget, neque pituita in parte œdematoſa turgere dicitur; neque copioſior alvi evacuatio, vel urinæ aut ſudoris profluvium cum corporis refrigeratione, etiamſi multus humor ſit in corpore, ex Turgeſcentia deducitur: ſi vero cum aucto motu vitali, caloreque corporis, per vires incitatas humores ejiciuntur, ut ſeminis evacuatio in juvenibus poſt longam abſtinentiam a coitu, tales evacuationes ex Turgeſcentia fieri dicuntur; atque hi humores ante evacuationem dicuntur Turgere. Ergo ut Turgeſcentia adſit, duo requiruntur, (1) copia humorum major, (2) organum eum humorem continens validum & inſtigatum, ut conetur contentum ejicere: quare mediocris copia, modo inſtigentur vires moventes, in Turgeſcentiam commutatur, ut illi, qui ſani mediocrem ſanguinis quantitatem habebant, febre acuta correpti, dicuntur orgaſmo humorum affecti, quando in iis exſpectamus ſalubrem hæmorrhagiam, vel imperamus ſanguinis ductionem. Superius Auctor (*Aph.* 22. IX.) dixerat, movendum & evacuandum eſſe ſi turgeat, tanquam eſſet regula generalis in omni Orgaſmo; hic autem præcipit purgandum in valde acutis, ſi materia turgeat, ſi hoc loco cujuſcumque humoris Turgeſcentia accipiatur, præpoſtera in acutis ex dato purgante fieret curatio. Quando enim Turgeſcentia præſagiens largam hæmorrhagiam, vel materia critica diſpoſita ad ſudorem turgeat, ſi daretur purgans, perverteretur ſalubris hæc inſtans evacuatio, & ita perverſa medela æger conduceretur in diſcrimen vitæ, ducta materia critica ad inteſtina, ubi evacuari non poteſt, cum locus debet eſſe conveniens evacuationi. (*Aph.* 2. XII. *Aph.* 21., III. & IV.) Ex dictis plane conſtat, Hipp. intellexiſſe Turgeſcentiam in inteſtinis, vel partibus, quæ ſe per alvum exonerare poſſunt, ergo hoc loco intelligit cacochyliam in primis viis hærentem, motu inſtigato inteſtinorum agitatam. Quibus autem ſignis junior medicus hanc turgeſcentiam dignoſcere poſſit, alio opportuniore loco exponetur. Secundum Auctoris ſententiam ſi concipiamus majorem bonorum vel morboſorum copiam circa inteſtina, quam poteſt æger febre acuta correptus ſine damno ferre, bina inde mala naſcuntur, preſſus enim eſt morbo, atque inſuper premitur multitudine materiæ, conaturque actio vitæ ſine ſucceſſu ſe ab eo onere liberare, ut inde vires perdat: ſed dum ita fruſtra molitur, qui antea benignus & mitis erat humor, continuata hac agitatione in corruptelam convertitur, ut nunc non ſolum vitiata quantitate opprimatur, ſed & accedente malignitate in pejorem redigatur ſtatum. Recte igitur præcipit: Morari enim in talibus malum eſt, nam cunctando amittit æger vires, & ſibi comparat humorem corruptum, quæ mala prævenirentur dato purgante eodem die invaſionis.

LIB. IV. APH. XI.

121. *QUibus tormina, & circa umbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque purgante, neque aliter ſolvitur, in hydropem ſiccum firmatur.*

I. TOtus hic Aphoriſmus prognoſin exhibet Hydropis ſicci non ex rationibus deſumtam, ſed frequente obſervatione practica, nam non ita eſt hæc ſententia accipienda, ac ſi ſemper poſt dicta phænomena in ægris detecta, ſi non cedant purgantibus, vel alio modo ſolvantur, hydrops ſiccus eſſet exſpectandus; quum non raro in meis ægris obſervaverim, hujuſmodi tormina & dolores perſeveran-

verantes ægros ſine tympanitide ad mortem uſque concomitari: ſed in quibuſdam tamen ante mortem generabatur hydrops ſiccus. Itaque operæ pretium erit rimari cauſas hæc phænomena inducentes, quæ tandem Tympanitidem inferunt.

II. Hipp. tribus utitur vocabulis στρόφοι, πόνοι, ἄλγημα ad phænomena in ventre circa umbilicum & in lumbis exprimenda, quæ omnia variam & interdum eandem rem deſignant, ſcilicet Dolorem, unde naſcitur in expoſitione magna difficultas: nam aliud eſt phænomenon, ſi diceretur ventris ſeu inteſtinorum cruciatus, vel tormina, umbilici dolor, & lumborum effectus, quam ſi ſimpliciter diceretur Dolor harum trium partium. Sed quoniam noſter Auctor ſemper brevitati ſtudet, mallem credere, eum voluiſſe etiam triplicem ſpeciem deſignare; ſcilicet inteſtinorum omnium tormina ſeu contorſiones; ſed circa umbilicum dolorem conſtantem, atque in lumbis aliquam ſimul ſentiri affectionem.

III. Acriter diſputant Veteres, num Tympanites ſeu Hydrops ſiccus exſtare poſſit, nempe an in cavo ventris poſſit colligi aer, ventrem illum diſtendens, ut tympanum aere plenum, unde hic morbus ſuum accepit nomen, quum nulla detur via, niſi rupto inteſtino, per quam ire potuiſſet aer in abdominis cavitatem. Verum hodierna Experimenta ſatis evincunt per motum automaticum præprimis putredinis, aerem liquoribus adhærentem ſine virtute elaſtica ab iis liberari, & recuperare naturalem expandendi virtutem; unde in corporibus putreſcentibus ingens copia aeris continuo eructat. Ergo ſufficit, ut in ventris cavo effuſus aliquis hæreat humor, qui corruptionem ſubit. *Hydrops ſiccus.*

IV. Dum igitur inteſtina patiantur tormina, varioque modo agitentur, notat motum inteſtinorum vermicularem eſſe perturbatum ab irritamento inſtigatum, quod ſimul dolorem infert circa umbilicum & lumbos conſtantem. Talis cauſa conſtans, non cedens purgantibus, declarat, malum non hærere in cavo inteſtinorum, quia hic hærens ſimul expelleretur; quare irritamentum hæret vel in lateribus inteſtinorum vel in meſenterio, quæ pars ultima hic videtur indicari, quum circa umbilicum & ad lumbos ſentiuntur dolores. Quare videntur mihi hujuſmodi dolores generari a tuberculo meſenterii, conſtantem inferente dolorem, ſed tandem rupto effundente pus vel ichorem in cavum ventris; qui humores pedetentim effuſi, ſtagnantes in loco calido, putreſcentes, nullibi invenientes exitum, tandem abdominis cavitatem aere ex putredine nato adimplent, ſenſimque magis diſtendunt incurabili incremento. Quia vero hujuſmodi tubercula non ſemper rumpuntur, & fundunt humorem in cavum ventris etiamſi ſimilia inferant tormina & dolores, non eſt quoque conſtans obſervatio, poſt dicta tormina ſemper ſequi Tympaniam. *Quomodo a torminibus &c.*

L I B. IV. A P H. XII.

122. *QUibus alvi ſunt Lienteriæ, eos hyeme ſurſum purgare, malum eſt.*

I. ALimentorum in ventriculo & inteſtinis præparatorum citiorem ejectionem per alvum nominari *Lienteriam*, aut *Levitatem inteſtinorum*, ſuperius (*Aph.* 101. IX.) indicavimus. Hujus morbi autem cauſæ ſupponunt actionem, & ut Veteres dixerunt, facultatem concoctricem Ventriculi & Inteſtinorum valere, id eſt ſatis affluere humores ſaponaceos ad ſolvendam pinguetudinem aſſumtorum; & motum periſtalticum ad permiſcendum valere: ſed motum propulſivum verſus inteſtinum rectum eſſe nimium, cum abſorptione per lactea & venas meſeraicas parciore. In organis enim chylopoieticis particularis obſervatur motus, quo in ſanis non ſolum verſus anum propelluntur reliquiæ, nutritio privatæ, ſed etiam nutrientia præparantur in chylum, nulla arte imitandum, & ducuntur utilia *Lienteriæ Cauſæ.*

in oscula absorbentia. Hic autem motus sui juris est, non dependens a motu generali cordis vel arteriarum, cui tamen interdum consentit, suas proprias mutationes in morbis subit, ut sit vel languidior, vel fortior, vel inversus, vel inordinatus, uti omnes actiones a motu dependentes. Si ergo deficiat absorptio cum motu propellente majore, alimenta assumta quidem mutantur in chylum, sed confectus ejicitur. Inde quædam inveniuntur medicamenta confectionem alimentorum promoventia, quæ dicuntur stomachica, & itidem alia, quæ actionem propellentem augent, uti purgantia. Quare tanquam certum assumi potest, in intestinis varium motum esse admittendum.

Vomitorium in his cur malum? II. Vomitorium non solum ventriculi motum vermicularem invertere, sed utcunque etiam intestinorum, nemo ignorare potest, quum iterato vomitu interdum quædam intestinorum contenta reddantur, præcipue si exhibemus Elleborum, quo usi sunt Veteres. Si ergo aliquis motu expulsivo validiore ventriculi & intestinorum laborat cum deficiente absorptione, hoc novo addito stimulo, invertente motum, faciet, ut ea, quæ naturali utcunque directione ferebantur ad anum, nunc inverso ordine trudantur sursum & reddantur per vomitum, qui motus inversus multo difficilius potest tolerari ab ægro quam præcedens in Lienteria; atque non promovet chyli absorptionem, sed facit, ut, si adhuc aliquid de confecto per vasa lactea in intestinis absorberetur, protinus antequam eo veniat, per vomitum reddatur, simulque æger fiat fastidiosus, qualis sensus in nobis semper fit, si motus inversus habeatur in ventriculo.

Cur maxime hyeme? III. Hyeme vitandum esse Vomitorium, superius (*Aph.* 116. III.) demonstravimus, cur autem hoc omnino sit observandum in Lienteria, hoc loco inquirere restat. Non est opus multis verbis hoc adstrui, cum per se pateat, si una indicatio vetat Vomitorium, ut est hyems, & accedat altera istam vetans, ut est Lienteria, quod gravius fiet malum, si quis contra duas indicationes quam unam exhibeat Vomitorium. Ita egit noster Auctor, ut non solum præcipiat, quæ sunt agenda, sed & moneat, quæ sunt vitanda, quoniam in propria vel aliorum praxi observavit, vomitorium in tali morbo & tempore datum, malum habuisse eventum, ne sequentes medici in eosdem scopulos illidant, & æger ducatur in periculum vitæ. Præceptum est egregium in iis, qui tam prompte in quovis morbo & tempore propinant vomitorium, ut prudentiores fiant sædula admonitione nostri Auctoris.

LIB. IV. APH. XIII.

123. *AD Helleboros qui non facile sursum purgantur, iis ante potionem corpora præhumectanda, copiosiore alimento, & quiete.*

Helleborus quotuplex? I. UT hodie in malam consuetudinem introductus fuit usus Nicotianæ, ita Hippocratis tempore in Græcia & Ægypto valebat usus Hellebori ad concitandum vomitum: quare Hipp. integrum librum de Helleboro conscripsit, ut fatetur Galenus, qui Galeni tempore desiderabatur, & hodie quoque non exstat. Ille mos quum omnino exolevit, & in his Regionibus a nemine, nisi forsan agyrtis, amplius ad vomendum propinatur, non erit opus sedulo omnes cautelas Helleborismi rimari. Sed solummodo notare volui, qua specie Veteres usi fuere; & deinceps cautiones propositas in generali Vomitoriorum usu examinare. Duæ species Hellebori Veteribus fuere in usu: nempe Helleborus albus, & niger. Et quoniam utitur plurali, forsan utramque speciem intelligit, maxime autem Helleborum album, quia magis ad vomitum, sed niger ad purgandum adhibeatur. Quoniam vero Helleborus albus & niger non sunt species ejusdem generis, substituerunt Veratrum pro Helleboro albo. Veratrum flore subviridi H. Boerh. I., 296., I. Royen.

yen. Prodr. 45., 1. Linn. H. Cliff. 468., Tourn. 272. Helleborus albus, flore subviridi. C. B. P. 186. M. H. 3., 385. Helleborum album Matth. Diosc. 2., 559. Sed hodierni Botanici fere omnes nomen Hellebori nigri tenuere. Inde Helleborus niger verus. R. H. 697., 1. Helleborus scapo florifero, subnudo pedunculo communi bipartito. Roven. Prod. 484., 3. Linn. H. Cliff. 227. Helleborus niger, flore roseo. H. Boerh. 1., 297., 3. C. B. P. 186., 4., M. H. 3, 359. Veratrum nigrum primum. Dod. 385. Ejus loco a quibusdam substituitur alia species, quæ vocatur Helleborus niger, hortensis, flore viridi. C. B. P. 185. Hæc nomina sufficere reor ad inveniendas has plantas ex hodiernis Botanicis, quarum radicibus usi fuere Veteres.

II. In usu radicis Hellebori quatuor præcepta tradit Auctor. (1) Quid sit faciendum ante exhibitionem. (2) Quid tum, dum datur. (3) Deinceps quid inter operandum. (4) Denique quæ mala ex ejus usu sint observanda; quæ omnia sequentibus Aphorismis præcipiuntur. Supponit ergo Auctor satis notam esse eo tempore potionis istius præparationem & dosin. *Usus.*

III. Dum exhibetur Vomitorium, observandum est, ne detur illi, cui omnia vomitoria obsunt (*Comp.* T. 89. LIV.). Sed in quibus permittitur Vomitorium, observare vult Auctor, ut distinguamus inter facile & difficile vomentes. In facile vomentibus non videtur præmittenda præparatio, sed in iis qui difficile vomunt. Quoniam vero vomitus non est excretio naturalis, ipsi ægri, nam sani non egent Medicina, interdum nesciunt, num facile vel difficile ab emetico dato vomant, quare tentandum esset alio leviori vomitorio, num talis æger facile vel difficile vomat. Si ergo constat vel ex ægri relatione, vel experimentis, ægrum difficile vomere, tunc monet, corpus esse præparandum ad vomitum. *Exhibitio vomitorii in non facile vomentibus.*

IV. Hujusmodi in corporibus si vomitus per Helleborum sit concitandus, monet, ea corpora esse præhumectanda, simulque suppeditat auxilia humectantia, nempe alimenta copiosiora, & quietem. Nos vero (in *Comp.* T. 89., LVII.) præcepimus resolutionem materiæ in ventriculo contentæ, & ad mala prævenienda venæ sectionem. Etiamsi nostræ cautiones non sint eædem, nihil tamen est, quod repugnat. Noster enim scopus est vomitu rejicere aliena & morbosa contenta ex ventriculo, & prævenire mala, quæ ex violentia vomitus nasci potuere. Hipp. autem indulget malæ consuetudini; etiamsi nihil reddi debeat per vomitum, sed reddit modum, quo ægri difficile aliter vomentes per Helleborum commodius vomunt. Præcipit corpora præhumectanda esse, quod ad scopum suum recte monet, nam si ventriculus admodum est humectatus, majorem copiam vomitu reddere potest, & ventriculus humectatus, quia laxior, instigatus non tanta vi convellitur, ut omnes partes laxiores. Corpora autem præhumectari copiosiore alimento, & quiete, paucis videndum. *Præparatio ante exhibitionem vomitorii.*

V. Nostrum corpus tali est virtute creatum, ut actione sua se ipsum deterat, & ex assumtis alimentis conficiat succum, qui amissum resarciat, ad hoc faciendum corpus sanum nullo alio eget auxilio. Illa autem actio præparans, & abalienatorum expulsionem faciens non ita est infinita, ut quamcumque copiam alimentorum ingestam subigere possit & expellere: si ergo copiosiora alimenta ingeruntur, corpus istud oneratur multis crudis humoribus, partim non subactis, partim spontanea corruptione degeneratis. Inde major copia humidi tali in corpore est collecta quam in sanis requiritur, seu ut noster Auctor loquitur, istud corpus est præhumectatum. *Alimenta copiosiora humectare.*

VI. Quo præcedens actio præparans minus exercetur, eo minus alimenta subiguntur & expelluntur inutilia; seu quod idem est, quo minus exercetur hæc actio, eo major de assumtis alimentis copia colligitur in corpore, & quoniam alimenta omnia, quæ lactea vasa intrant, sunt humida, tale corpus, præprimis si copiosiore simul utitur alimento, præhumectatur. Ergo id esset duntaxat hoc lo- *Quies humectat.*

co

co probandum, in quiescentibus debiliorem fieri actionem. Hoc autem puto tam planum, ut cuivis pateat, cum in quiescentibus solo motu vitali hæc actio sit absolvenda, dum vero in exercitiis non solum fiat major detritus & expulsio motu musculari, verum in iisdem quoque circulatio sanguinis & respiratio fit citior, ut constat ex calore corporis, pulsu frequentiore, & pleniore, atque ex respiratione celeriore & profundiore.

In præhumectato corpore vomitorium dandum. VII. Tandem ad conclusionem veniens statuit Auctor, In corpore ita præhumectato Vomitorium dandum esse, atque hoc non sine gravi ratione. (1) Humectata illa corpora vomitorii actione multum humidi evacuare possunt, & quod magis est, eadem evacuatione ip s restituitur æquilibrium, quia abundabat humidum, si vero antea fuisset datum vomitorium, eadem evacuatio fecisset destructionem æquilibrii, tollendo aliquid de mediocri quantitate humorum. Nunc vero illa corpora crudis onusta & humiditate scatentia levamen percipiunt a vomitorii exhibitione, sed præstantius foret illam abundantiam sibi non conciliare, quam natam vehementi vomitorio tollere. Quia vero ægri sentiebant ex mala consuetudine post ingluviem & desidiam summum ex Vomitorio levamen, istud medicamenti genus multis encomiis celebrarunt. (2) Corpora quiete & pleniore cibo enervata a vomitorii stimulo minus exagitabantur, quam quorum vires magis valebant.

LIB. IV. APH. XIV.

124. *Poto Helleboro, corpus movendum potius, quam somno tradendum, aut quieti. Nam vel navigatio indicat motione turbari corpora.*

Quid faciendum post assumtum vomitorium? I. Agendi regulam in altero temporis articulo hoc loco præcipit Auctor, quid scilicet sit agendum postquam vomitorium fuerit assumtum, dum adhuc non sequatur vomitus. Inter assumtum vomitorium & vomitum sequentem aliquod tempus, unius vel alterius horæ, præterlabitur interdum; quid ergo in hoc tempore sit agendum, docet, nempe corpus potius esse movendum, quam somno aut quieti tradendum.

Cur corpus movendum? II. Non præcipit Auctor corpus movendum esse, sed potius quam ut indulgeat quieti & somno, quia interdum satis cito & valide operatur Helleborus, ut non requiratur corporis agitatio ad vomitum promovendum: sed dum Vomitorium est assumtum, & adhucdum tempus non est, ut suam operationem exequatur, suadet non sine ratione corpus potius movendum esse. Nam scopus est magnam copiam humorum per vomitum elicere, quod fieri non potest, si corpus tradatur quieti vel somno, in quibus compescitur ille motus, quo ducuntur humores ad ventriculum, ut vomitu ejiciantur; imo per hanc quietem inductam compesci potuisset vomitus, ut frustra fuisset datum Vomitorium. Sed potius corpus movendum, quo augetur Vomitorii actio, & majore copia ad ventriculum ducta, copiosior vomitus fieri potest. Non constat autem inter Commentatores, quo tempore a vomitorio sumto corpus sit movendum, an statim post assumtionem vomitorii, vel post aliquot horas. Si vero attendamus ad scopum, nempe copiosiorem evacuationem per vomitum, facile est invenire istud tempus. Si enim statim ab assumptione moveatur corpus, ut ejiciatur Vomitorium assumtum, quia parva inducta est commotio, post ablatum Vomitorium brevi tempore compescitur motus inordinatus inductus: sed si per horam unam vel alteram relictum sit in ventriculo vomitorium, continuata agitatio tantum motum inversum induxit, qui tam cito compesci non potest, & qui disposuit organa, ut ad ventriculum majorem copiam humorum ducant, & ita plus per idem vomitorium evacuari potest. Quare non statim movendum corpus, neque tam diu exspectandum, donec virtus vomitorii omni-

omnino evanuerit. *Potius* dicit, quoniam interdum per Helleborum satis valida commotio inducitur, ut non sit necesse vomitum promovere motu corporis.

III. Ut Auctor probet generali observatione & omnibus nota, motum promovere vomitum, adducit navigationem, qua fere omnes homines redduntur nauseosi & tandem vomiturientes. Galenus dicit in quibusdam manuscriptis inveniri *ναυτία nausea*, non vero *ναυτιλία navigatio*. Tunc esset sensus talis, *nam vel nausea indicat motione turbari corpora*. Quia vero sensus magis planus est legere *navigatio* quam *nausea*, vulgatam lectionem esse retinendam puto. Quomodo autem Navigatione generatur in multis nausea & vomitus, non constat inter Auctores, quidam hoc derivant a terrore & timore navigationis, alii a salsedine aquæ marinæ, alii ex odore speciali. Sed quamvis illæ fuissent assignatæ causæ veræ, non tamen magis illa constaret veritas, & assignatio hæc nihil lucis præberet huic generali observationi. Comperimus quidem non solum navigationem, sed etiam vectionem præprimis adverso corpore, atque actionem in gyrum, omnemque insolitum motum, ut est oscillatio, multis in hominibus generare nauseam & vomitum: sed quando illa corpora diu tali motu agitantur, tandem ita assuescunt, ut in ipsis neque nausea, neque vomitus, ex navigatione generetur. Est ergo nausea & vomitus navigantium species regulæ generalis, qua constat, corpora fere omnia motu insolito agitata incidere in motum inversum motus vermicularis ventriculi & intestinorum. Adeoque hæc observatio nihil aliud est, quam detectio consensus inter concussionem corporis & motum particularem Ventriculi & Intestinorum, quo experimur, quali lege, & quali consensu Deus nostrum corpus creavit, nam hoc ex legibus Mechanicis in rebus mortuis deducere velle, frustra omnem impenderemus operam. Egregia autem est observatio legis naturalis, quum lege hac uti possimus, si velimus turbatum motum vermicularem inducere, quemadmodum fecit Auctor in hoc Aphorismo.

Navigatio cur nauseam, & vomitum inducit?

LIB. IV. APH. XV.

125. *QUando vis magis ducere Helleborum, moveto corpus. Quando vero cessare, somnum facito, & non moveto.*

I. POst datum vomitorium evenire potest, ut evacuatio non respondeat voto, ut scilicet æger semel aut bis vomuerit, sed non satis evacuaverit: vel quod nimis diu continuetur vomitus, ut inde malum sit exspectandum per supervomitum. In utroque casu præbet Auctor regulam. Si Helleborus, vel quodvis aliud vomitorium non satis operatur, corpus est movendum. Si vero supervomitum faciat, somnus est inducendus, & corpus non movendum, atque his auxiliis compescetur nimius vomitus. Scopus Hippocratis in hoc loco non est omnia auxilia vomitum promoventia & sistentia, sed solummodo ea, quæ consistunt in corporis motu & quiete proponere. Et ut imitemur Auctorem, sola illa auxilia examinaturi sumus, reliqua vero a nobis tradita sunt. (*Comp.* T. 89., LVIII. & LX.)

II. Quum in superioribus observavimus inter motum corporis & motum vermicularem ventriculi locatum esse consensum, uti inter multas quoque alias corporis actiones, non est mirandum, quod agitatione unius promoveatur quoque altera actio. Si ergo Helleborus vel quodvis aliud vomitorium induxit ventriculi motum inversum, ille motus debilior proritari potest, si moveamus istud organum, cujus motui consentit motus vermicularis ventriculi. Inde si in assumto vomitorio non satis movetur ventriculus, ille motus est insuper concitandus, cui ventriculus consentit. Quoniam autem non quivis corporis motus æquali modo turbat ventriculi motum, ex corporis motu is est eligendus, quem experientia docuit, mo-

Motus promovet vomitum.

tum ventriculi turbare, ut eſt Vectio adverſa, oſcillatio, actio in gyrum, navigatio, illeque motus continuandus, donec ſatis per vomitum fuerit ejectum.

Quies & ſomnus compeſcunt vomitum. III. Quo penitius perſcrutamur corporis actiones, eo plura in viventibus detegimus miranda Dei opera, quæ non niſi propriis ſuis phænomenis patiuntur detegi, nulla arte imitanda; niſi enim conſtanti obſervatione conſtaret, inter motum animalem & motum particularem vermicularem eſſe quendam conſenſum, nullus Mechanicus ex detectis ſuis legibus motus, aut anatomicus ex inventa fabrica valeret hunc mirabilem conſenſum eruere, ſed per inventa in viventibus experimur in corporibus æque conſtantem hujus rei eſſe legem, quam quæ leges naturæ in mortuis rebus deteguntur, in quibus non amplius inquirimus, unde proveniant, ſed tantum qualem ordinem ſervent: ita quoque in viventibus eſt faciendum. Invenimus inter ventriculi motum & corporis agitationem quendam eſſe conſenſum. Verum hoc non ſolum, ſed inter motum ventriculi & organa ſenſus, imo inter animi etiam pathemata, ut conſpectu circumgyrationis moveatur primo vertigo, dein nauſea & vomitus; atque ex auditu vel viſu, imo ſola cogitatione rei nauſeoſæ nobis quoque formetur nauſea & vomitus. Hic autem conſenſus non omnibus hominibus eſt æque valens, quibuſdam enim facile, aliis autem minus ex dictis commovetur ventriculus. Hac lege generali ſcire novit Auctor noſter uti in Medicamentorum operationibus, dum præcipit, ſi velis cohibere nimiam Hellebori operationem, corpus eſt componendum ad quietem, ne corporis agitatione, quæ eſt in noſtra poteſtate, commoveatur ſimul motus ventriculi. Atque inducendus eſt *Somnus*, ut ita adimatur omnis conſenſus per organa ſenſuum, & per animi pathemata, quæ in ſomno perfecto ſilent. Quia vero ſomnus non dependet ab arbitrio noſtro, uti corporis motus & quies, igitur ſi ſponte non oboritur in ſupervomitu, hypnoticis eſt conciliandus. Inde eſt, quod hypnotica toties in quovis vomitu & alvi fluxu tantis encomiis celebrantur, quoniam compeſcunt motum inordinatum ventriculi & inteſtinorum: an vero hoc faciant immediate, ut inferant ſomnum, an vero per conſenſum, quia ſopiunt ſenſus, hucuſque determinare non valeo. Id autem inde elicere poſſumus, Hypnotica egregia eſſe auxilia, ſi poſt ablationem ſtimuli vomitivi remanſerit in ventriculo motus perturbatus, nauſeam & vomitum faciens: ſed ſi remanſerit irritans, hypnoticum datum, inhibens evacuationem, ut plurimum augebit malum. Si ergo Helleborus ſupervomitum faciat, antequam inducatur ſomnus per hypnotica, ventriculus eſt eluendus, ne quidquam de Helleboro remaneat.

LIB. IV. APH. XVI.

126. *Helleborus periculoſus eſt ſanas carnes habentibus: Convulſionem enim inducit.*

I. Generalem regulam Medicationis in ſanis corporibus (*Aph. 62.*) nunc ſpecialem facit, & exponit in uſu Hellebori; huic addit facile tunc inde fieri poſſe Convulſionem. Aliqua tamen ſtatus differentia notanda venit, cum in præcedente dixerat, *qui ſana habent corpora*, hic autem *qui ſanas habent carnes*. Ex differentia hac deſumi poteſt, quod in præcedente egerat de corpore perfecte ſano, at in hoc loco tam in corpore perfecte ſano, quam in eo, quod morbo quodam particulari laborat, non habens malum & morboſum humorem per totum corpus diſperſum. In utroque itaque ſtatu præcipit Hellebori uſum eſſe periculoſum, atque addit rationem, quia convulſionem inducit.

Helleborus cur ſanas car- II. Hippocratem hic & in antecedentibus intellexiſſe Helleborum album nullus erit, qui dubitet, ſi modo rimatur vehementes operationes, quas Helleboro tribuit,

buit, qualem virulentiam in Helleboro nigro non invenimus. Hujus enim Hellebori albi tanta est deleteria vis, ut quædam gentes ejus succo intoxicare potuerint tela. Quare admodum mirandum, quod hoc medicamenti seu potius veneni genus apud Veteres in tam frequenti fuerit usu, quum, si modo paulo largiori dosi sumeretur, vel ab homine non assueto, vel difficile vomente, vel qui carnes habet sanas, in discrimen vitæ conjiciatur. Tantum valent insana consuetudo & mores inversi, ut non dubitarint lubentes volentesque summum subire vitæ periculum; si quis hodie faceret, imprudentiæ pœna esset plectendus. Sed quid dicam de mala consuetudine Veterum? Novi agyrtam, qui gloriabatur se omnes febres quartanas profligasse arsenico & mercurio sublimato in aqua soluto propinato, sed si recordor eorum, qui hoc venenum assumserunt, quidam fuere curati, hoc fateor, sed plures post ingentia tormina morte sequente a febre quoque fuere liberati. Exhorrescimus enim talia audire, quæ interdum ab agyrtis peraguntur; si vero huic perversæ medicationi esset imposita pœna, haud credo istos tam facile periclitari multorum hominum vitam. Recte igitur & cum gravi ratione monet noster Auctor, postquam cautelas Helleborismi proposuerat, in hoc medicamento, ita usu recepto, summam deleteriam latitare virulentiam, ut si assumatur, quibus carnes sunt sanæ, periculum faciat Convulsionis. Quamobrem majus periculum convulsionis his, quam quibus carnes alieno succo sunt plenæ, ex iis quæ supra recensuimus facile liquere arbitror. Quæ enim corpora carnem habent sanam, per nullum evacuans a malo succo, qui non adest, possunt liberari, ut demonstravimus (*Aph.* 62. III.). Quæ autem corpora morbo particulari laborant, malus ille humor per vehementem illam evacuationem inde elicitur, duciturque ad interiora, & ita ad loca periculosiora, & talia corpora per vehementem vomitum non liberantur. Ergo in utroque casu periculum intenditur: propterea usus Hellebori & omnium Vomitoriorum in dictis corporibus nunquam est concedendus. *nes habentibus periculosus.*

III. Per spasmum in hoc loco intelligi alternam invitam violentam musculorum motus animalis contractionem nemo ambigere potest. Eum motum muscularem voluntarium ab influxu spirituum, imperio mentis in sanis hominibus copiosius ad istos musculos fluentium derivari, ex physiologicis assumo, quia nimis copiosum foret hoc loco adstruere. Si igitur per aliquam causam morbosam iidem spiritus copiosius & majori impetu ad dictos musculos ferantur, sequetur constrictio, sed violentior plerumque quam ex voluntate. Quærenda ergo est causa hunc majorem spirituum fluxum faciens, & dein videndum, an ea dependeat ab Helleboro. Dum in nobis inordinate & sursum versus incipit fieri motus vermicularis ventriculi, generatur in nobis nauseæ sensus: ille motus si validior fiat, musculos voluntarios ventris in consensum trahit, ut sua constrictione cum motu inverso ventriculi ejiciantur contenta ventriculi sursum per os. Ergo patet inter motum inordinatum ventriculi & motum voluntarium musculorum abdominis tantum valere consensum, ut homo mente constans, si urgeat vomendi conatus, non possit horum musculorum motum convulsivum cohibere. Si vero ille motus ventriculi diu continuetur & sensim reddatur validior, non est mirum, tandem quoque omnem motum voluntarium in consensum trahi. Inde reliqua acria medicamenta, quæ non ita exagitant ventriculi motum inversum, minus quoque solent inferre Convulsiones. Propterea adduxit Auctor Convulsionem, ut demonstret periculum; quare illa Convulsio non est levis censenda, quod infra faciet (Lib. V. Aph. I.). Si Medicus in hujusmodi casu vocaretur, non sufficeret dicere periculosum esse, sed & ejus exigeretur auxilium. Omnia decantata antispasmodica nullius essent usus; sed rejecto per vomitum Helleboro & eluto ventriculo, compescendus esset inordinatus ventriculi motus per acida grata & hypnotica, quam regulam deduximus ex præcedentibus (*Aph.* 145. III.). *Helleborus cur inducit Convulsionem?*

III.). Quo compeſcito motu inordinato ventriculi, ſenſim etiam ceſſabit Convulſio totius corporis, niſi prius exſtinguatur æger.

LIB. IV. APH. XVII.

127. *Non febricitanti, cibi faſtidium, oris ventriculi morſus, & tenebricoſa vertigo, & os amareſcens, ſurſum purgante opus eſſe, indicat.*

Cacochylia exigit vomitorium.

I. SI quis ſit in cavo ventriculi corruptus & vitioſus humor, quem Cacochyliam vocant, omnium commodiſſime is per ſuperiora evacuari poteſt, quia via eſt breviſſima, nam ſi tranſeat per inteſtina, ſua acrimonia potuiſſet inferre ventris tormina, & ob longiorem moram ſenſim reddi acrior, atque forſan pars tenuior corrupta liqueſcens abſorbetur, atque inficiet totam maſſam. Dandum ergo Vomitorium, ſed an ſit Helleborus exhibendus, quia ſuperius de eo egit, ambigo. Si enim voluiſſet Helleborum, continuaret Auctor ſermonem, & non ſimpliciter dixiſſet, ſurſum purgante opus eſt, ſed helleboro opus eſt. Atque ex contextu quoque conſtare poteſt, Auctorem innuere aliud genus vomitorii, quum in priori dixerat, periculoſum eſſe Helleborum ſanas carnes habentibus, & incipit hunc Aph. non febricitanti, quaſi vellet indicare hominem ſana carne præditum, ſed particulari ventriculi affectione laborantem. Denique expedit in cacochylia, ut non ſolum fiat vomitus, ſed ut inter vomendum ventriculus ſimul eluatur, ut ita liberetur ab omni alieno contento. Ergo in Cacochylia expedit mitius dare vomitorium cum copioſiore potatione. Quia vero medicum oportet ſcire, num in ventriculo latitet cacochylia, quædam debet habere ſigna, quibus hoc colligere valet, priuſquam vomitorium propinet. Nam ſi loco cacochyliæ hæreret in lateribus ventriculi Inflammatio, aut Eryſipelas, aut ulcus; vel ſi circa ventriculum orirentur affectiones ſymptomaticæ a febre per totum corpus, a vomitorio dato irritarentur crabrones. Hinc ſummo judicio tot collegit phænomena, quæ collecta Cacochyliam commonſtrant, quorum quædam etiam ex lateribus ventriculi affectis, vel a generali febre quoque produci potuere. Hæc ergo phænomena ſeorſim ſunt examinanda, ut in ſingulis conſtet, ea provenire poſſe ex Cacochylia, ſed quædam inter hæc eſſe, quæ non poſſunt ex ventriculi lateribus affectis provenire, aut ex febre.

Cacochyliæ ſignum faſtidium.

II. Faſtidium ſeu ἀποσιτία non ſolum denotat abſtinentiam a cibo, ſed quando ſimul cibum averſatur; in quo differt ab inappetentia, qua ægri quidem non appetunt, ſed tamen non ſunt ſimul faſtidioſi & cibum averſantes: hanc invenimus differentiam, ſi ventriculus vario humore alieno ſit affectus, nam cujus ventriculus cibo eſt plenus, aut in quo tanta hæret pituitæ copia, ut percipere non poſſit ſenſum famis, talis laborat inappetentia: ſi vero in fibris ventriculi levis motus inverſus ſimul habeatur, ut ſit initium nauſeæ, talis homo faſtidioſus eſt. Hoc phænomenon generatur, ſi aliquid corrupti aut putrefacti hæret in ventriculo, nam putrefacta aſſumta ſtatim tale faſtidium inferunt. Poteſt etiam generari ex inordinato motu febrili ventriculi motum perturbante, unde hodie adhuc habentur febres faſtidioſæ. Interdum leviter affecta ventriculi latera ſimile faſtidium inferunt. Quare ſolum faſtidium non declarat Cacochyliam. Inde addit Auctor in non febricitantibus, ut demonſtret faſtidium non fieri ex febre; & addit oris amaritudinem, quæ non fit ex lateribus ventriculi affectis.

Oris ventriculi morſus.

III. In textu habetur καρδιωγμός, quod ſecundum Galeni interpretationem vertitur, Cordis dolor, ſeu morſus cordis, id eſt oris ventriculi, nam hoc quoque Veteres Cor appellabant. Ille dolor ſeu morſus a multis cauſis poteſt oriri, quod hic nimis longum foret recenſere. Oritur ſymptomatice ex febre vel ex ventriculi lateribus affectis, vel ab acrimonia intus hærente, quare admodum incertum eſt cacochyliæ ſignum; ſed ſi abſit febris, & cetera adjungantur ſigna,

gna, tunc unum est ex signis cacochyliæ rodentis; quod signum distinguit fastidium a viscido, vel pituita insipida, ut loquuntur veteres.

IV. Quoniam integram Dissertationem de *Vertigine* publici juris fecimus, non erit opus multis hunc morbum exponere, contenti erimus observare, quod Auctor hic intelligat *Tenebricosam vertiginem*, id est, quod non solum æger videat omnia ante oculos in gyrum agi, sed ita videntur obscurari & obfuscari oculi, ut visus exstinguatur. Hoc phænomenon ex cacochylia ad oculos delata deducere velle, nimis absurdum esset, cum ipsi oculi non obfuscentur, sed ita appareant ipsis ægris, quia potentia visus minuitur. Si Cacochylia sit in ventriculo fastidium faciens commovendo inordinate ventriculum, hic motus inordinatus per consensum turbat visum. Tantus enim consensus inter ventriculum & oculos, ut vicissim operentur & afficiant; ita ex cacochylia generatur scotomos, & conspectus rerum circumactarum inducit fastidium, nauseam, & vomitum. Ergo scotomos in hoc loco duntaxat declarat ventriculum motu inordinato agitari, dum cetera signa probent, eam inordinatam commotionem produci ex cacochylia. *Tenebricosa Vertigo.*

V. Inter præcipua non solum signa Cacochyliæ, sed & exhibentia naturam contentorum ventriculi est oris amaritudo. Ille enim sapor amarus in ore notat Cacochyliam amaritudinem habere, qualis sapor observatur in bile corrupta, & pinguedine putrefacta. Et quoniam pingue hoc natura levius supernatat, facile, si ructus eduntur, una assurgit, & ita os suo amarore inficit; vel forsan inverso œsophagi motu in fastidiosis & nauseosis, quædam ejus portio truditur versus os. *Oris amaritudo.*

VI. Constat ergo, in ventriculo contineri humorem alienum, pinguedinosum & corruptum, ventriculum pronum esse ad faciendum motum inversum pro vomitu, inde summo jure dicit Auctor, hæc signa indicare purgationem per superiora. Nam si maneat diutius, ejus humoris augebitur corruptio, absorptus humor inficeret totum corpus, pulsus per intestina multa tormina inferret, & forsan subsisteret huc illucve in tam longa via.

LIB. IV. APH. XVIII.

128. *SUpra septum transversum dolores, qui purgatione egent, sursum purgante opus esse, indicant. Qui vero infra, deorsum.*

I. AGit hic Aph. de generali evacuatione, vel per superiora, vel per inferiora, in doloribus evacuatione egentibus, qui occupant loca supra vel infra Diaphragma consita. Sed quoniam in textu habetur τῶν φρενῶν, quæ vox aliquam dubitationem inducit, & quia disputari potest, quænam intelligantur evacuationes, hæc sententia prolata ab Auctore strictius erit exponenda.

II. Etiamsi ex Lexicis constat φρὴν denotare mentem, intelligentiam, aut sapientiam, φρένες autem ab Hippocrate accipitur pro septo transverso, quod ventrem inferiorem a pectore sepit, hodie Diaphragma appellatum, habens principium a lumborum vertebris octo ut plurimum capitibus; ascendentia hæc capita sensim carnosiora facta junguntur ante spinam, relicto spatio semilunari pro transitu Aortæ, venæ azygos, ductus chyliferi, & nervi. Media pars convexa versus pectus tendinea est, & vocatur speculum. Juxta spinam versus sinistrum latus habet rimam, transmittentem œsophagum; ad alterum latus in diaphragmate apertura est magis ovata pro transitu venæ cavæ. In ambitu diaphragma nexum est costis & sterno. Vasa omnia per Diaphragma distributa ad motum & nutritionem vocantur Phrenica: nervus ex pari II. III. & IV. colli oritur, unde forsan magis ejus affectiones consentiunt menti, quam morbi aliarum partium. *Diaphragma quid sit?*

III. Determinandæ nunc sunt partes dolentes, quæ purgandæ sunt sursum vel *Quæ partes supe-*

riores & inferiores? deorsum. Omnes partes, dicit, supra Diaphragma dolentes indicantes purgationes, sursum sunt purgandæ. Quia vero Diaphragma sursum ita est convexum, ut altitudinem papillæ mammarum interdum superet, facile potest Medicus in assignatione doloris externa falli, num dolor sit in cavo ventris inferioris, num vero in pectore ipso supra Diaphragma. Quare non pauci fuere, etiam ex senioribus Medicis, qui dolores in partibus ventris inferioris, sub hypochondriis hęrentibus, qui interdum ob consensum protenduntur usque ad jugulum, pro dolore pleuritico habuere, & inde putarunt pleuritidem alvi fluxu sanari. Partes superiores seu supra Diaphragma in tria genera distingui possunt. (1) In cavum pectoris, ubi est pleura & mediastinum, nam pulmo & cor si afficiantur, potius inducunt anxietatem quam dolorem. (2) Collum, in quo larynx & pharynx, atque fauces. (3) Caput, in quo partes encephali & organa sensuum concipi possunt. Huc etiam conferri possunt brachia. Partes autem inferiores in ventrem, qui varias continet partes, & pedes distingui possunt. In his jam diversis partibus dolentibus imperat purgationem Sursum & Deorsum, quod paucis videbimus.

Quæ sit purgatio sursum? IV. Solebant Veteres Evacuationem per vomitum & per expectorationem vocare Evacuationem sursum, ut hoc passim occurrit in peripneumonia, pleuritide, & empyemate. Hic autem ex nexu cum præcedentibus videtur Auctor intelligere vomitum & præcipue per Helleborum, in qua sententia quoque fere omnes ejus sunt Commentatores, qui multis verbis conantur hanc tueri sententiam, quam jamjam sumus examinaturi.

An vomitorium dandum in doloribus supra diaphragma? V. Omnes morbi inflammatorii & purulenti pulmonis, pleuræ, faucium, capitis, egent evacuatione sursum, in his vero omnibus si daretur vomitorium, & præcipue ex Helleboro fortissimo, induceretur æger in summum periculum; quam ob rem credere haud possum, Hippocratem in ea fuisse sententia, vomitorium Helleborinum dandum esse in dictis morbis, ut ejus Commentatores ex nexu Aphorismorum deducere voluere, quum ipse Auctor in instante & confirmata phthisi (*Aph.* 118.) quæ est morbus supra diaphragma, evacuatione egens, omnino vetat vomitorium. Neque quisquam hodie auderet phrenitide, ophthalmia, vel angina inflammatoria laboranti dare vomitorium. Sed si quamcumque intelligamus evacuationem, tunc omnino convenit in doloribus supra Diaphragma, sed præcipue in pectore hærentibus, qui egent evacuatione, per superiora evacuare: & qui dolores in ventre hærent, per inferiora. Vice versa enim si moliamur evacuationem, neque facile procedit, & si fiat, aggravare solet ægrum. Hippocratis sententia absolute posita vera est & praxi conveniens, sed si ad præcedentes Aphorismos connectitur, multas haberet difficultates.

LIB. IV. APH. XIX.

129. *QUi in purgantium potionibus non sitiunt dum purgantur, non cessant, priusquam sitiverint.*

Quomodo sitis a purgante? I. SItim speciem sensus naturalis esse in nobis concitatam ex deficiente humiditate confluente ad os, ut moneamur defectum esse humidi in corpore, olim in particulari *Exercitatione de siti* exposui. Ubi simul observavi, multas quoque alias minus naturales esse causas sitim excitantes. Inter has est copiosior alvi evacuatio multum humidi tollens e corpore: adeo ut naturale sit ex generali regula post assumtam potionem purgantem sitire. Experientia tamen docet, quædam purgantia nullam sitim inferre, quod huic regulæ obstare videtur. Sed sciendum est, Medicamenta raro unicam simplicem possidere virtutem, plerumque enim variæ unitæ in unico simplici inveniuntur, ut quædam ex purgantibus simul refrigerent,

rent, calefaciant, resolvant, adstringant, quæ virtus purganti juncta potest facere, ut unum purgans resolvendo & refrigerando simul minuat sitim, aliud vero siccando & forsan speciali virtute sitim excitante sitim intolerabilem inferat, quæ non ita a virtute purgante, quam quadam alia adjuncta qualitate dependet. Quoniam Auctor suo tempore usus fuit Helleboro nigro ad alvum ducendam, ex frequenti hujus medicamenti usu didicit, post potionem hanc, alvi evacuationem non subsistere, priusquam sitiverit æger, quod non ita est recedens a communi lege naturæ. Quippe quamdiu alvus ex purgante dato fluit, requiritur, ut excretio humorum in cavum intestinorum sit major absorptione, quum non solum ex intestinorum cavitate per purgans eliminantur humores, qui raro tanta copia hic inveniuntur collecti, verum etiam ex corpore reliquo hic secreti & depositi. Quamdiu igitur continuatur motus determinans ad excretionem in vasculis intestinorum, tamdiu etiam durat alvi fluxus, ut tandem etiam fiat hypercatharsis: si vero ille motus cessat, nihil amplius deponitur, ut experimur ex hypnotico dato, compescente solummodo eum motum inordinatum inductum, qui alvi fluxum produxit. Eo igitur magis sistitur, si motus excretorius convertatur in motum absorbentem: unde toties compescitur alvi fluxus anodyno diaphoretico vel sudorifero, mutante directionem humorum ab intestinis ad cutim. Inter signa autem mutationis hujus directionis excellit sitis: nam quamdiu humores copiosiores deponuntur ad chyli vias, inter quos etiam est saliva, tamdiu etiam servatur os humectatum, nullusque concitatur sitis sensus; sed si ille motus convertatur in absorptionem, saliva, uti reliqui humores, non amplius confluit in chyli organa, inde os salivæ confluxu privatum exarescit, quam exarescentiam demonstravimus esse sitis causam naturalem.

LIB. IV. APH. XX.

130. *NOn febricitantibus si fiat tormen, & genuum gravitas, & lumborum dolor, deorsum purgante opus esse indicat.*

I. COnsuetus est Hippocrates magis ex phænomenis in ægris detectis imperare medicamenta, quam ex designatis causis, quoniam detexit in praxi apparentibus istis signis profuisse vel nocuisse data medicamina, quod egregie est praxin exercentibus, quoniam non debent ratiocinari, num ex inventis in ægris symptomatibus hæc vel illa causa lateat purgationem indicans. Quia vero multo facilius memoriæ mandari potest, si primo proferantur omnes notiones cacochyliæ, & dein dicatur, in cacochylia convenire purgans, quam si toties repetantur phænomena, utile esse ratus sum assignata phænomena exagitare, ut pateat, ea provenire ex Cacochylia intestinorum, ut feci supra (*Aph.* 127.) pro vomitorio in Cacochylia ventriculi. Per Cacochyliam hic intelligo humorem crudum, vel indigestum, vel spontanea corruptione affectum, præprimis hærentem in cavo intestinorum vel vasis mesentericis: vasa autem lactea valvulis instructa si quid contineant, remittere nequeunt versus intestina; sed vasa tam arteriosa quam venosa succo alieno plena per oscula patentia in papillis intestinorum, contentum humorem in cavum intestinorum deponere possunt, ut evacuetur. Talis crudus in his partibus hærens humor omnium commodissime per purgans ejici potest & debet: nam purgans, ut notavimus, non solum auget motum intestinorum, ut contenta ejiciat, sed etiam auget humorum directionem versus intestina. Atque debet dari, quoniam corruptus ille humor sensim deteriorem inducit corruptelam; difficile potest ejici ex intestinis per vomitum; & vasis absorptus totam massam inquinat. *Cacochylia intestinorum purgante eget.*

II. Quid designet Ventris Tormen, indicavimus (*Aph.* 121.); istud autem oriri posse ex cacochylia, & egere purgante, hoc loco est adstruendum. Quivis alienus *Ventris tormina ex cacochylia.*

humor

humor contentus in quadam cavitate humida & calida, præcipue si simul accedere potest aer, per insitum suum motum naturalem corrumpi incipit, tam in corpore nostro, modo non cohibeatur corruptela per actionem vitæ, quam extra corpus in simili loco calido & humido. Post peractam illam corruptelam duo inveniuntur, nempe magna nata est copia aeris, qui per actionem putredinis est liberatus, & ita elasticus factus: atque relictus humor, qui etiamsi antea erat mitis, nunc invenitur acris, & quo diutius agitatur, eo redditur acrior. Hoc acre stimulans intestina, vel & vasa mesenterii, motum inordinatum excitat cum dolore, & quia adest simul multum aeris in intestinis, is inordinate propulsus per inæqualem intestinorum internam superficiem sonum format in ventre. Hæc tria juncta, Dolor, Motus inæqualis intestinorum, & Murmura ventris, vocantur Tormina. Quæ medicamenta ergo liberant Intestina & Mesenterii vasa ab eo humore acri, curant quoque Tormina, qualia sunt Purgantia; sed ut constet, hæc Tormina oriri ex Cacochylia, cetera signa adesse debent cum absentia febris, quum Tormina sola ex variis possint oriri causis, ut passim demonstravimus, quæ usum purgantis vetarent.

Genuum gravitas ex Cacochylia.

III. Duplex est genus gravitatis, alterum ex copia, alterum ex virium defectu. Quid ex his sit intelligendum, clare patet, quia nulla mentio fit tumoris, qui semper jungitur copiæ, in hoc loco diminuta potentia movendi est intelligenda. At vero omnia corpora debilitata, cacochymica, scorbutica conqueruntur de genuum gravitate, quare incertum esset indicium cacochyliæ, nisi cetera adjuncta essent signa, quæ judicium firmant. Quomodo autem ex Cacochylia generari possit Genuum gravitas, operæ pretium est rimari. Dum primæ viæ crudo scatent, reliquum corpus utili & præparato chylo privatum redditur lassum & debilitatum; sed præprimis musculi, qui movent genua, quoniam tollere debent totum corporis pondus, & quia nervi ad mesenterium tendentes & ad hos musculos ex eadem fere veniunt origine, ut ita mesenterii & intestinorum nervi cacochylia in sua actione oppressi, reliquos ad femora tendentes, magis quam alios in consensum trahant. Nisi demonstratum fuisset, genuum gravitatem generari ex cacochylia, & eam tolli posse purgante, paradoxum videretur, aliquem velle purgante mederi genuum gravitati, quod nunc vero satis plane constat.

Lumborum dolor ex Cacochylia.

IV. Ut præcedentia phænomena ex variis nascuntur causis, ita etiam lumborum dolor; nam non solum variæ causæ dolorem inferentes lumbos infestant, sed etiam partes variæ ad lumbos locatæ, vel lumbos in consensum trahentes, diversas species doloris lumborum inferunt: ut sæpe exercitatissimi in arte rimari nequeant, qualis sit doloris causa, & qui locus affectus. Si vero Lumborum dolor conjuncta habet annumerata signa, ut plurimum ex cacochylia mesenterii & intestinorum provenit, quæ ibidem colligitur, quoniam motus vermicularis debilior non valens præparare & dirigere assumta, permittit hic colligi: atque collecta cacochylia, suo pondere tendens mesenterium lumbis annexum, facit dolorem plerumque gravativum, qui interdum unico purgante levatur, vel servata alvo laxiore perfecte curatur. Cuncta hæc signa adesse debere sine febre recte monet Auctor, quia sæpe illa omnia conjuncta sunt symptomata febris, vel morbi inflammatorii vel erysipelatosi, in quibus non conduceret Helleboro purgare.

LIB. IV. APH. XXI.

131. *DEjectiones nigræ, qualis sanguis niger, sponte prodeuntes, & cum febre, & sine febre, pessimæ. Et quanto colores dejectionum plures fuerint pejores, eo deterius: cum purgante autem melius, quoque plures colores fuerint non pravi.*

I. ANte omnia constare debet sensus hujus Aphorismi, ut deinceps veritas & usus dictorum facile intelligi possit. Agit in hoc Aph. de signis ex alvi excre-

excrementis desumendis; proponit Dejectiones nigras, atque coloris varii, & primo Sponte cum vel sine febre: dein per Medicamentum purgans. In his observat colores in excrementis conspectos malos esse, si sponte fiant dejectiones diu durantes; sed meliores esse seu minus malas dejectiones, si a purgante dato fiant. Multas igitur scitu necessarias complectitur sententias, quas sigillatim exposituri sumus.

II. Alvum reddere fæces nigras ex variis causis, notavimus (in *Comp.* T. 90. XX.) quæ majus minusque periculum portendunt prout diversa est causa. Quia vero hoc loco declarat pessimas, quædam adjecit epitheta, ut hæc nigra Dejectio secernatur a reliquis, nempe debet esse qualis sanguis niger, sed quia sanguis niger potest esse solutus vel grumosus, hoc loco acciperem sanguinem nigrum solutum, aliter enim adjecisset *Grumosus*. Hanc quoque distinguit ab Atræ bilis evacuatione, quæ habet acrimoniam, & quæ terram fermentat, ut recte ad hunc Aph. notat Galenus, quoniam in sequente Aph. de Atra bile agit. Hæc dejectio sponte debet fieri, non unica vice, tanquam ex vomica vel varice rupta, sed debet continuari per aliquod tempus, quod ὄντα designat. Denique sponte cum vel sine febre, ergo intelligit evacuationem sanguinis nigri soluti, qui sponte per aliquod tempus evacuatur. *Quid sint nigræ dejectiones?*

III. Hæ nunc nigræ dejectiones cum vel sine febre declarantur pessimæ, quoniam observavit Auctor post tales dejectiones fere semper mori homines. Galenus autem dicit, *quamplurima ejusmodi excrementa pestilentiali morbo illo longo vidimus, quæ non magis in iis, qui perniciose, quam qui salutariter ægrotarunt, apparebant*. Qua sententia infringi videtur prior. Videndum ergo est, num ipsa evacuatio inferat mortem, an vero sit signum latentis mali. Ipsa dejectio declarat, sanguinis massam intus contentam ita corruptione esse solutam, ut vasis Mesentericis non amplius coerceri possit, sed perpluat in intestinorum cavitatem: nam si flueret per hepar seu porum biliarium, sanguis ille non esset niger, sed flavescens. Arguit ergo illa dejectio summam sanguinis venæ portarum vel arteriæ mesentericæ solutionem inductam putredine. Quæ putrilago sanguinis actione vitæ raro emendatur; unde indicia putrilaginis semper pessima censentur, præprimis si simul quædam fiant putredinem promoventia, ut est evacuatio major debilitatem virium inducens, ut fit hac dejectione, quum actione vitæ reliqua massa sanguinis bona erat conservanda, quibus viribus detractis conceditur facilior spontanea corruptela. Quia vero addit *Cum vel sine febre*, duplicem videtur innuere velle putrilaginem. (1) Si febris validior ita corrumpit sanguinem, ut ex lentore confecto convertatur in materiem sphacelatam. (*Comp.* T. 90. XXVII.) (2) Si sanguis minus motus sine febre corripiatur spontanea putredine, liquescit etiam in putrilaginem nigram fœtentem, amissa seu exstincta omni potentia concrescendi, ut sæpe observamus in diu periculose decumbentibus cum summa debilitate sine febre, per alvum reddi ante mortem. In his omnibus morbis etiam hodie observamus, si fiant Dejectiones nigræ, mortem instare, nisi forsan aliquis benignitate eluctetur. Quare summo jure hæ dejectiones pessimæ sunt censendæ, uti etiam morbi pestilentiales, etiamsi unus alterve evadat. *Nigræ dejectiones pessimæ.*

IV. Si nigræ illæ dejectiones ita censentur pessimæ, paradoxum videtur, quod, a purgante si reddantur, dicantur meliores: sed si res ipsa intelligatur, non modo plane constabit, sed & magnam habet utilitatem. Nam si absolute posuisset nigras dejectiones pessimas esse, certe si post purgans datum apparuissent, summum terrorem inducerent: propterea recte adjecit, Meliores esse, non quod sint laudabiles ejectiones, sed minus periculosæ, quam si sponte fiant & per longum tempus, cum talis dejectio prodiens a dato purgante non arguit putrefactum esse sanguinem, sed sanguinem nigrum, qualis semper continetur in vena portarum, vi purgantis per dilatata oscula in cavum intestinorum fuisse elicitum, & ita evacuatum, quæ evacuatio quoque cessat finita operatione purgantis: quare hæc evacuatio minus periculosa est censenda. *Nigræ dejectiones a purgante meliores.*

V.

Dejectionum colores plures pejores sunt deteriores. V. Inter colores excrementorum etiamsi niger censeatur pessimus, non tamen reliqui colores omni malignitate carent, si observantur in dejectionibus sponte prodeuntibus & diu durantibus cum vel sine febre. In his duas proponit sententias, primo colores plures, & dein inter istos pejores. Naturalis color excrementorum ad flavedinem accedens est unicus, si autem plures in fæcibus inveniuntur, illi notant alienos humores tingentes fæcibus admistos esse; quo igitur plures diversi in fæcibus inveniuntur colores, eo quoque plures adsunt humores morbosi in corpore, quod semper malum est, si varii hi morbi diu durant, ut ex indiciis excrementorum colligitur. Sed si ex coloribus istis constare potest, num sint humores evacuati, magni vel parvi morbi, eo majus erit periculum, quo major designetur morbus per aliquem colorem. Attamen hi colores prodeuntes per medicamentum purgans sunt parvi periculi; vi enim medicamenti varii possunt elici humores, vel ipsum medicamentum suo quoque colore inficere potest fæces, ut patet in Polypodio, Rhabarbaro, Cassia, & similibus, quando ex colore eo nihil boni vel mali est exspectandum.

LIB. IV. APH. XXII.

132. *Morbis quibusvis incipientibus, si bilis atra vel sursum vel deorsum prodierit, lethale.*

I. IN præcedente egerat Hipp. de omni dejectione nigra in morbis, hic vero specialiter agit de evacuatione nigra, quæ provenit ab atra bile, in qua determinat primo tempus evacuationis, & dein loca, per quæ fit, nempe sursum & deorsum: atque concludit talem evacuationem esse lethalem. Tempus est morbis incipientibus, quod idem notat quam morbi principium (*Aph.* 24. IV.). Hoc tempus quia exposuimus, non est opus repetere. Ibidem autem egit de morbis acutis, hic vero de morbis quibusvis incipientibus, ergo non solum damnat talem evacuationem in acutis & ardentibus, qui cum febre valida incipiunt, sed & in aliis, qui sine tali vehementia inchoant, & non solent servare tempora critica. Ergo ita sentiendum est de hac sententia, si bilis atra evacuatur statim in principio morbi, per commotionem morbi, vel quod in corpore primo concitat morbum, & dein sursum vel deorsum erumpit, talis evacuatio est lethalis.

Qualis Atra bilis hic intelligitur? II. Quum veteres triplicem posuerunt Atram bilem, Nutrititiam, Excrementitiam, & Morbosam, primo determinanda est species ex his. Quoniam vero Auctor dicit atræ bilis evacuationem lethalem esse, nullus dubitare potest, quin hoc loco intelligat Atram bilem morbosam, quæ has habet notiones: (1) Nigredinem: (2) Splendorem: (3) Tenacitatem summam, aut florem non concrescibilem: (4) Acrimoniam variam; vel Austeram; vel Acidam terram fermentantem; vel Putridam cum summo fœtore; vel Rancidam urentem. Hæc materies atrabilaria non subit coctionem aut præparationem, ut alii humores, qui actione vitali patiuntur mitigari, sed quo magis hæc materia agitatur, eo redditur acrior.

Cur atra bilis sursum vel deorsum erumpens, lethale? III. Atra bilis seu materia melancholica, sive nata sit ex sanguine nigro lentescente, sive ex pinguedine vel bile corrupta in nigredinem commutata, quamdiu non acquisivit acrimoniam, vel nimia copia collecta in vena portarum sine multa molestia, diu latitare potest in corpore ceteroquin sano. Sed si accedente corruptione acquirit acrimoniam, loca in quibus diu collecta hæsit, exagitare incipit; multa & varia anomala symptomata inducit: viscera enim ventris in motum inordinatum & perturbatum concitat sua acrimonia stimulante: sæpe etiam inficit transfluentes humores, atque in totum corpus perturbatum facit morbi principium. Si tunc sursum vel deorsum erumpit atra bilis, exesis vel dilatatis finibus vasorum me-

meseraicorum vel pori biliarii, raro eluctabitur æger hunc morbum, nam atra bilis corrupta in ventriculum & intestina effusa corrumpet ibidem omnes confluentes humores, tantumque concitabit in his partibus motum, quem æger ferre non poterit: imo quæ materia corrupta tamdiu hæsit in vena portarum, etiamsi omnis hac via evacuaretur, quod vix sperandum est, impurum & admodum corruptum locum relinqueret. Si ergo morbi incipiunt ex corrupta atra bile, non immerito Auctor pronunciabit mortem instare. His autem in locis septentrionalibus multo rarius hic morbus occurrit, quam in regionibus calidioribus, in quibus habitavit Hippocrates: vidi autem istos, in quibus nec per narcotica potui compescere dolorem, nec per adstringentia cohibere evacuationem. Si vero corpus atra bile non admodum acri onustum sit, & corripiatur morbo quovis alio, in cujus principio redditur vi istius morbi atra bilis sursum vel deorsum, pessimum quoque est signum; notat enim atræ bilis abundantiam; ejus evacuatio tantum tunc debilitat, ut vires debilitatæ hunc aggredientem morbum superare non possint; atque atra bilis humoribus mista inhibet alterius morbi coctionem, ut tandem æger copia atræ bilis, & vi morbi accedentis pereat.

LIB. IV. APH. XXIII.

133. *Quibuscumque, ex morbis acutis, aut ex diuturnis, aut ex vulneribus, aut aliter quocunque modo extenuatis, bilis atra, vel qualis sanguis niger, prodierit, postridie moriuntur.*

I. In *Aph.* 131. damnavit dejectionem nigram, instar sanguinis nigri, sponte prodeuntem: in *Aph.* 132. etiam damnavit dejectionem bilis atræ, sed in incipientibus morbis. Hoc loco pronunciat postridie mortem, si hic vel ille humor prodierit in extenuatis (*Aph.* 32., III.). Quia omnes illæ partes superius sunt expositæ, perpendendum solummodo erit, in quibus extenuatis nigra hæc evacuatio instantem mortem præsagit.

II. Extenuatio a macie distingui potest, quod macilenti æque censeantur sani, quam obesi. At extenuantur nunquam corpora sine sanitatis detrimento. Sive in hoc loco non concipitur ea Extenuatio, quæ multis laboribus, vel inedia comparatur, redigitque corpora obesa ad mediocrem crassitudinem, aut corpora sana ad sanam macilentiam; sed quando corpora per morbum quemcumque ad summam macilentiam cum debilitate & perseveratione morbi aciem inducentis rediguntur. Arguit talis Extenuatio plus humidi e corpore auferri, quam accipit ex nutrimentis. Vitium igitur in his utrisque quæri potest. Sed quoniam Auctor addit morbos Extenuationem inducentes, inedia aut labor hic recenseri non potest. Si morbus Extenuationem nimiam inducit, (nam semper a morbo corpora aliquo modo extenuantur (*Aph.* 53. V.), denotat humores in tali corpore deliquescere & nimis evacuari. Habetur igitur in tali corpore extenuato humorum tenuitas cum putredine liquefaciente, quod vix valet emendare medicina. Tenuitas enim sola vitæ actione compingi potest in sanam & mediocrem spissitudinem, quæ actio vitæ in hujusmodi extenuatis debilior est, quam ut de hac compactura aliquid sperare possimus. Putrefactum in corpore natum difficulter emendatur. Quare omnes morbi colliquativi periculosi, & curatu difficiles. *Qualis extenuatio hic intelligitur?*

III. Nimiam Extenuationem ex febre infirmitatem præsagire, superius (*Aph.* 53. VI.), notavimus, eadem quoque ratio non solum valet in Acutis, sed est major, nam acuti inflammatorii, aut erysipelatosi, ut & maligni si conversi fuere in colliquationem, nulla spes coctionis restat, quum putredo liquefaciens non solum morbi materiem, verum etiam reliquos humores sanos ita dissolvit, ut undique effluant. *Extenuatio a morbis acutis.*

fluant. Miror sæpe, quapropter morborum acutorum mutatio tam frequens non censeatur a Dogmaticis inter naturales eorum morborum exitus, dum tamen conversio in scirrhum, quæ raro fit, ab omnibus assignetur. Inde forsan est, quod medicinam exercentes fallantur in prognosi, si morbus acutus transeat in colliquationem, quum hanc mutationem non audiverunt ab antecessoribus suis.

A morbis diuturnis. IV. Ut morbi acuti nimio motu vitali vires deterentes tandem humores in putrilaginem convertunt brevi tempore, sic sensim in morbis chronicis a motu vitali debiliori permittitur spontanea corruptio tarde procedens, qua tandem omnes humores eo usque liquescunt, ut fiant inepti functionibus peragendis, &, ad emunctoria delati, sponte & nimis copiose effluant. Ita observavimus ptyalismum, urinæ & alvi profluvium, sputi tenuis & copiosioris evacuationem, sudorem colliquativum, post inductam summam extenuationem, sine ulla febre, sed cum summa debilitate tandem induxisse mortem. Pallent hi ægri toto corpore, horrent frequentissime, & frigent cum corporis extenuatione & debilitate, ceteroquin satis commode degunt, vix medicinam expostulantes, tandem placida mors obrepit.

Ex vulneribus. V. Vulnera, vel ut morbi chronici corpus debilitantia, vel nimia profusione sanguinis aut aliorum humorum, ita exhauriunt vires, corporisque naturales succos, ut destructo æquilibrio inter quantitatem humorum & actiones agentes, omnes functiones languescentes permittant, bonos humores in spontaneam corruptelam degenerent, atque ita summam extenuationem inducant. Inde igitur constat, non solum morbos acutos & chronicos internos, sed etiam externos vi allatos, si inferant nimiam Extenuationem, periculosos esse, ut est contusio, ustio, fractura, luxatio, & similes morbi.

His evacuatio nigra, postridie moriuntur. VI. De his nunc ita Extenuatis pronunciat, si evacuent Atram bilem, vel humorem nigrum instar sanguinis nigri, postridie mori. Tam brevem instantem mortem non exspectamus ex ejusdem materiæ nigræ evacuatione, si non præcesserit illa Extenuatio; ergo aliquid speciale in his fieri debet, quod tam cito vitam exstinguit. Qualem hic intelligit Auctor evacuationem, non constat inter Commentatores, an solam alvi egestionem, an etiam vomitum, an vero quamcumque. Sed quoniam Auctor dicit generaliter *Pródierit*, atque in præcedentibus aphorismis egit primo de dejectione per alvum, deinceps vero de evacuatione sursum & deorsum, atque in hoc Aphorismo de generali evacuatione in omnibus morbis, non sine ratione concludendum est, Auctorem hic non solum intelligere nigram evacuationem per alvum & vomitum, sed per quodcumque emunctorium. Ut igitur constet, cur extenuati si reddunt Atram bilem, vel humorem nigrum instar sanguinis nigri, sequentia sunt perpendenda. Corpora ita extenuata, omnibus fere humoribus sunt privata, & infirmissima; qui restant humores, sunt tenues & corrupti; his si superveniat evacuatio materiæ nigræ, sive sit atra bilis, sive sanguis niger corruptus & solutus, talis evacuatio & ut signum & ut causa, valde mala est: nam nigra prodeuntia declarant, nihil aliud præterea restare, quam nigrum hoc corruptum & liquefactum, quod ineptum est ad suppeditandos humores functionibus exercendis. Atque id minimum, quod adhuc restabat, cum hac evacuatione eliminatur, quare talis homo defectu humorum longo tempore laborans, nunc ulterius privatus, nihil amplius habet, quod vitam sustentare potest, unde brevi tempore moritur.

LIB. IV. APH. XXIV.

134. *Dysenteria, si ab atra bile inceperit, lethale.*

Quid sit Dysenteria? I. Alvi difficultas, Tormina, & Dysenteria etiamsi multis Medicis idem designant, atque alvi cruenta egestio omnis vocatur Dysenteria, puto tamen, in-

inter dicta nomina differentiam esse statuendam; nam Alvi difficultas dolorem ventris & alvum constipatam designare potest; Tormina frequentissime Medicis denotant ventris dolorem cum intestinorum veluti contorsione: & invenitur Cruenta alvi egestio cum & sine dolore. Si ergo cuncta hæc vocentur Dysenteria, incertus semper hæreo quemnam morbum per Dysenteriam intelligere debeo. Quapropter tot phænomena conjuncta sunt enumeranda, quæ semper præsentia esse debent, ut morbus ille conjunctis phænomenis constans, constanter vocetur Dysenteria. (1) Adesse debet alvi egestio copiosior & frequentior, atque aliquamdiu continuata sine Medicamenti exhibitione concitata, deponens alvus excrementa varia, non vero chylosa. Si enim copiose fit, sed statim desinit, amittit Dysenteriæ nomen, aut si excitetur ab assumto purgante, vocaretur enim Hypercatharsis: si alvus deponit chylosum, potius ille morbus referetur ad Lienteriam. (2) Præter dejectionem illam adesse debet ventris dolor seu Tormen, unde a Celso vocatur Tormina, sine quo vocaretur Diarrhœa, & sola tormina sine dejectione pertinerent ad Colicam vel Iliacam passionem. Si ad dejectiones has & ventris tormina accedat vomitus frequens, vocatur Cholera, præprimis si biliosa ejiciuntur. Dum loco excrementorum liquidorum emittitur sanguis, vocatur Dysenteria cruenta; si vero continuo emittuntur flatus sine excrementis, dicitur Dysenteria sicca. Quare alvi egestio frequens cum ventris dolore vel torminibus veram ideam Dysenteriæ exhibet.

II. Generaliter superius (*Aph.* 132. III.) demonstravimus, atram bilem sursum vel deorsum erumpentem incipientibus morbis lethale esse. Cur autem post hanc generalem regulam hic proponendus sit specialis casus, qui non facit exceptionem, neque adducitur ad probandam regulam generalem, mirum forsan videbitur. Puto autem hunc brevem specialem Aphorismum non sine ratione ab Auctore fuisse notatum, quum passim in Melancholicis inculcavit dejectionem atræ bilis etiam in principio prodesse, sed ex hoc Aphorismo constat, illam dejectionem fieri non debere cum Dysenteria, id est ventris simul torminibus, quoniam tormina illa declarant, in atra bile tantam esse acrimoniam, ut possit inferre dolorem. Illa igitur atra bilis in vena portarum tam diu collecta, donec hanc acquisivit acrimoniam, & tandem erumpens, cum levamine evacuari nequit. (1) Relinquit locum infectum, in quo hæsit. (2) Facile intestina exulcerat. (3) Conficienda alimenta in intestinis coinquinat. (4) Facile cum iis intrat & turbat totum corpus. (5) Potest ita acris facta perrodere vasa tenera hepatis, & multa alia mala patrare. Quare tales homines raro evadunt. *Cur Dysenteria ab atrabile incipiens, lethale?*

L I B. IV. A P H. XXV.

135. *SAnguis sursum quidem emissus, qualiscunque sit, malum: Deorsum vero niger dejectus, bonum.*

I. QUi putaret, hoc loco intelligendam esse omnem sanguinis evacuationem sursum & deorsum, in exercenda praxi turpiter erraret, & sæpe alienam proferret prognosin: nam hæmorrhagiæ narium sæpe salubriter fiunt, & ex faucibus excreatu rejectus sanguis non multum periculi portendit: sed qui ex pulmonibus, vel ventriculo redditur, semper est mali ominis, & nunquam, nisi casu prodest, vel non multum periculi portendit. Quare pro sanguine sursum emisso accipiendus est vomitus cruentus & Hæmoptysis. Idem quoque verum est de sanguinis evacuatione deorsum; rarissime enim per urinæ vias cum bono indicio redditur sanguis niger, & qui ex ruptis vasis mesentericis in intestina deponitur, non caret periculo, verum ex hæmorrhoidalibus veniens, qui semper est niger, melancholicis sanitatem adferre solet. Quare pro sanguinis nigri dejectione acci- *Qualis sanguinis evacuatio sursum, & deorsum hoc intelligitur.*

piendus est hæmorrhoidum fluxus modicus. Si autem concipimus sanguinem nigrum in intestinis concretum, tunc recte inquit Galenus, pro *bonum* dicendum esse *minus malum*; nam si sanguis sine mora destillat, designatur vas aliquod hiare, & sanguinem fundere, sed si primo concrescit, spes est consolidationis, ut etiam experimur in narium hæmorrhagiis.

Cur vomitus cruentus & hæmoptysis, malum? II. Sanguinis evacuationem prodesse & nocere posse, alibi demonstratur, sanguinem coloris varii salubriter & cum damno emitti aliis in locis est exponendum: verum cur qualiscunque sanguis, & quacunque quantitate emittitur, malum censetur, hoc loco exponendum est. Hæc malignitas vel ex sanguinis præstantia, ut multi existimarunt; vel loci natura deduci potest. Sanguis autem, ut satis ex doctrina circulationis constat, sive ex uno sive altero ramo venæ cavæ vel arteriæ aortæ fluat, in indole seu præstantia tantum non differt, ut inde malum vel bonum pronunciari posset. Præcipua ergo ratio in organis est quærenda, & facile invenitur, nam tam ex ventriculo, quam pulmonibus contra naturalem legem gravitatis sursum pellendus est sanguis, qui propterea propria sua gravitate facile subsistit in dictis visceribus effusus. In ventriculo hærens nauseam & vomitum creans, facit, ut debita quies non concedatur vasculis consolidandis, ex quibus apertis continuo stillat sanguis in pulmonibus per continuam respirationem non minus difficilis conceditur consolidatio, & si accedat tussis, cum impetu extruditur sanguis, qui collectus in bronchiis & vesiculis pulmonalibus, aeri nudo expositus in loco calido, facile putredinem accipiens, frequentissime pulmonum ulcus & phthisin infert.

Quando hæmorrhoidum fluxus, bonum? III. Quibus in vena portarum major sanguinis nigri copia collecta est, sive intulit per reliquum corpus alios morbos, uti melancholiam, maniam, aut quemcunque alium morbum, qui atræ bili adscribitur, sive solummodo latens hic hæreat, his inquam sanguinis nigri dejectio ex venis hæmorrhoidalibus prodest, quæ detrahit illam abundantiam, modo non sit nimis copiosa evacuatio, vel diutius durans. Hæc autem salubris evacuatio sanguinis ex venis hæmorrhoidalibus in locis calidioribus frequentius observata fuit ab Hipp. quam a nobis in regionibus frigidioribus & septentrionalibus.

LIB. IV. APH. XXVI.

136. *SI a Dysenteria detento velut carunculæ secesserint, lethale est.*

I. QUid veteres intellexerunt per Dysenteriam, superius (134. I.) exposuimus; hoc autem loco non dicit generaliter in Dysenteriæ omni tempore, sed si aliquamdiu duravit, hoc notatur enim a Dysenteria detento, ut inde non sit conjiciendum in incipiente dysenteria si velut carunculæ secesserint, lethale esse signum: quum sæpe mucus in lacunis intestini concretus in principio dysenteriæ ejiciatur referens carunculas, quæ tamen excretio non est lethalis. Sed si diu duravit Dysenteria, hujusmodi mucus concretus evacuari nequit, cum non concedatur in his tempus sufficiens ad concretionem. Unde certi sumus, si in vetusta Dysenteria reddantur carunculæ, istas partes secedere ab ipsis intestinis: nam carunculæ σάρκες hic non solum denotant corpuscula sphærica seu globosa carnei coloris, sed etiam ipsas membranas & filamenta. Quare si talia exeunt, designatur, portionem intestinis esse mortificatam, & una cum aliis excrementis evacuari, quod periculosissimum est, quum in tanta mortificatione vel exulceratione raro maneat intestinum clausum, & ita devoluta excrementa in ventris cavum reliqua adjacentia coinquinant, & ita mortem inferunt corpori præcedente nimia evacuatione debilitato. Potest tamen esse, ut quædam lacunæ intestini recti exulceratæ emittantur, & tandem homo multas miserias passus moriatur, sed quoniam a

tali morbo plerumque moriuntur, non fine ratione pronunciavit Auctor, lethale esse signum. Si in tali casu vocaretur Junior Medicus, omnino incertus hæreret, quid esset agendum, quum topica externa nulla novit applicare; clysma injectum ultra locum affectum fertur; interna data Medicamenta priusquam locum attingunt, sunt corrupta & mutata. Maximum commodum & utilitatem expertus sum hujusmodi in morbis intestini recti, si formentur parvæ turundæ ex terebintina & melle ad consistentiam coctis, aliis consolidantibus mixtis, quæ aliquoties de die indantur, præcipue toties ac alvus fuit exonerata.

LIB. IV. APH. XXVII.

137. *Quibus per febres sanguinis copia undecunque eruperit, in refectionibus, his alvi humectantur.*

I. Eandem sententiam repetit Auctor in *Coacis* binis in locis, nisi quod in uno loco dicat, *Magnæ in principiis sanguinis eruptiones, circa refectionem alvos humectant*. Quare non præcipitanter hæc sententia est prolata, sed quia hæc sæpe ab Auctore vel ejus antecessoribus fuit observata, hanc regulam plusquam uno loco voluit posteritati relinquere, ut non mirentur medici videre alvum laxiorem, quæ ita fuit constipata in principio; & ut caveant progrediente tali morbo propinare purgans, quod tunc facile hypercatharsin induceret.

II. Hippocratis scopus non est in hoc Aph. cuncta bona & mala recensere, quæ ex sanguinis eruptione oriuntur, sed duntaxat notare in his, circa refectionem alvum fieri laxiorem. In hac sanguinis evacuatione notat copiam majorem, & ita excludit omne sanguinis stillicidium: & addit *undecumque*, sive per naturales, sive præternaturales, sive per artificiales vias emittatur sanguis, semper debemus alvum humidiorem exspectare. Qui continua febre vel morbo acuto laborat, ejus semper corpus est siccum, & prompte humidum applicatum imbibens: hoc itaque tempore quidquid liquidi est in excrementis intestini coli, simul absorbetur, solæ fæces duriores, quæ absorberi nequeunt, relinquuntur: quare naturale est in hujusmodi morbis, ut alvus sit constipata, & reddat fæces compactas, siccas. Si vero demonstrari potest, sanguinis largam evacuationem, tam naturalem, quam artificialem, minuere hanc absorptionem & siccitatem, ex ea demonstratione liquebit facile, alvum quoque humectari debere. Sanguis autem compactus in lentorem si continuatur compingi per motum validum vitalem, sensim in majorem spissitudinem condensatur, & quidquid compingi nequit, id valido hoc calore & motu invisibiliter evanescit: si vero magna dematur sanguinis portio, ut aliquo modo destruatur æquilibrium, protinus cessat ille calor major & actio vitalis validior; atque ita compacti humores iterum liquescunt, atque validior contractio firmarum partium dimittitur, ita ut loco cutis siccioris, generetur sudor copiosior cum temperato calore. Quemadmodum in cute convertitur siccitas in humiditatem, ita etiam in intestinis, quæ per receptam humiditatem etiam reddunt excrementa liquidiora. Insuper alimenta & potulenta assumpta circa refectionem minus absorpta adjuvant liquiditatem alvi. An vero hoc conducat convalescentibus, non addit Auctor. Sed judicandum est alvum modice laxam hoc tempore conducere, sed si nimis fluat, nimiam debilitatem indicat, & sanitati obest, quoniam determinatio humorum ad intestina invertit naturalem crisin per cutim, per quam salubriter febrium materia solet evacuari, & quoniam nutrimentum in intestinis confectum simul eliminat.

Quomodo sanguinis eruptio alvum humectat.

LIB. IV. APH. XXVIII.

138. *QUibus biliosæ sunt egestiones, surditate superveniente, cessant. Et quibus surditas, biliosis supervenientibus, cessat.*

I. SI auctoritate esset disputandum; multa mihi essent in promptu loca ex Hipp. & aliis hanc adstruere sententiam, ex quibus omnibus hoc solum colligi potest, hoc sæpissime a Practicis in ægris detectum & verum inventum, ut etiam indicavimus *Comp.* T. 90. XLIX. Sed detegimus etiam alvi egestionem biliosam non tollere aut curare surditatem; atque surditatem obortam non compescere semper alvi egestionem biliosam. Operæ pretium igitur erit rimari, quid notet alvus biliosa, & qualem surditatem inferat, quænam etiam surditas alvi egestione biliosa levetur.

Qualis surditas intelligatur? II. Facile concipitur, omnem surditatem depravato organo auditus natam tolli non posse alvi fluxu, sive sit biliosus, vel alius, neque illam, quæ provenit a surditate in meatu auditorio vel tympano hærente: quare ea est concipienda surditas, quæ oboritur in febribus, quod morbi generalis materia feratur ad aures seu nervum acousticum, uti fieri solet, si morbus acutus metastasim moliatur per Parotides, in morbis Acutis Inflammatoriis, Purulentis, & Erysipelatosis. Verum surditas talis in Inflammatoriis prævenitur hæmorrhagia, in Purulentis per sedimentum urinæ copiosius & purulentum, verum in Erysipelatosis, qui dicuntur etiam Biliosi, admodum conducit materiem illam biliosam evacuare per alvum, quæ evacuatio si non contingit, surditas ea in morbis biliosis præsagit Delirium. Conducit ergo in tali surditate ducere alvum per purgantia refrigerantia acescentia, quum natura indicet, naturalem esse viam. Inanis est oppositio, nullam esse viam ab auribus ad alvum, quoniam non concipimus materiem biliosam circa aures subsistentem inde duci per viam particularem ad alvum, sed quando materia tenuis biliosa acris cum communi massa feratur ad aures, facta directione ad intestina cum hujus materiæ evacuatione, tunc massa hac materia liberata non potest impetu suo majore inferre surditatem.

Qualis alvi egestio intelligatur? III. Hippocratem expertum esse, surditatem omnem in morbis seu febribus natam non tolli quavis alvi egestione, inde constare potest, quoniam nominat Biliosam, non vero generalem, vel quamcumque aliam evacuationem. Observavit enim, *suppuratis surditatem obortam, cruentam significare egestionem, hisque ad finem nigra prodire.* H, a, 563. Qualis egestio biliosa bona vel mala est. Biliosa autem egestio est, quæ habet colorem flavum, estque tenuis, acris, & calida, qualis materia accusatur in morbis Biliosis & Erysipelatosis, hæc mobilis admodum frequentissimam metastasim facit, quare si feratur ad intestina, non amplius infestare potest caput & aures, quando bona censetur.

Surditas ex minuta alvi egestione biliosa malum. IV. Auctor in hoc Aphorismo præcipit vicissitudinem surditatis cum alvi egestione biliosa, sed simul non monet, num sit bona vel mala, quod tamen ex disputatis superius facile colligi potest; nam quemadmodum tenuis & acris materia per generalem circulationem derivari potuit ab auribus ad alvum; ita etiam materia illa per alvum evacuanda derivari potest ad caput, ut ibidem inferat surditatem; sed quoniam tunc aliunde ducitur materia biliosa auris, minuitur quidem ejus egestio per alvum, ast non evacuatur materia e corpore, talem igitur metastasim admodum malam esse sentio, quoniam repit materia ad locum ubi turbando actionem plus periculi infert, & ubi non tam commode evacuari potest.

LIB.

LIB. IV. APH. XXIX.

139. **Q***Uibus per febres sexto die rigores fiunt, difficulter judicantur.*

I. EX iis, quæ supra (*Aph.* 49.) exposuimus, facile colligi potest, quid sit sentiendum de observatione temporum in morbis, istamque observationem non ita inutilem esse, ut quidam contendunt; sed & sæpe mutari, prout morbus acutus sit Inflammatorius, vel Erysipelatosus, vel Putridus, aut si aliena methodo tractetur. Ex iisdem etiam constat, febrem acutam inflammatoriam, si viribus vitæ subigitur & non turbatur in ordine suo, vel per causas externas, vel præposteram curationem, accuratissime sequi dies criticos. Si ergo die alio concitantur symptomata, quæ criticam commotionem concomitari solent, ut sunt Rigores, indicio est, vel non esse febrem inflammatoriam, sed putridam; vel vires vitæ aut debiliores esse, aut instigatas per alienam causam. Omnia hæc difficiliorem solutionem portendunt. Sive quod sit morbus acutus Putridus, vel Inflammatorius ab ordine turbatus. Quid notet δύσκριτα, ut habetur in Textu, verba fecimus (*Aph.* 87. III.) Hoc autem loco notat, eam febrem non tam certo finituram, ac si Rigores fierent die septimo, sed sæpe eam febrem continuari, vel in alium morbum abire, vel si delitescit, deinceps sæpe recidivam facere. Hoc autem non inde dependet, quia ipse dies sextus, qui dicitur Vacuus, sit malus, sed quoniam acutus inflammatorius morbus regularis isto die non facit crisin. *Sextus dies cur difficulter judicet?*

II. Noster Auctor (H, b, 27.) Rigores fieri dicit ab externis ventis, aqua, cibo, potu, aliisque causis externis; fit etiam, dum recidivat morbus, vel abit in corruptelam, atque ex critica perturbatione. *A febre ardente occupato, rigore accedente, solutio fit.* (H, a, 87.) quod repetit (H,a,445.) cum his adjunctis verbis. *In febre ardente si insuper corripiat rigor, exsudare solet.* Ex quibus & iis, quæ in praxi experimur, concludere possumus, Rigorem inferri, si aliquid alienum applicetur organo vitali. Quod si id alienum sit materia morbi præparata ad expulsionem, tunc viribus instigatis, id alienum nomine evacuationis criticæ expellitur: sed quidquid præterea Rigorem infert, id semper malum portendit. Dum ergo sexto die, quando raro materia critica est præsens & matura, fiunt Rigores, hujusmodi ergo Rigores sunt semper mali ominis. *Rigores sexto die cur mali?*

LIB. IV. APH. XXX.

140. **Q***Uibus exacerbationes fiunt, quacumque hora dimiserit febris postridie eadem hora si corripuerit, difficulter judicantur.*

I. NOn omnes Commentatores eodem sensu accipiunt hunc Aphorismum. Galenus judicat, hic intelligi debere regularem reditum paroxysmorum, ut nec postponat, nec anticipet, sed omni die redeat eadem hora. Hurnius autem, quod respiciendum sit ad horam, qua prior paroxysmus desiit, existimat, ut si hora sexta desiit paroxysmus, alter incipiat postridie etiam hora sexta. Alii vero putant, Hippocratem voluisse indicare eam horam sequentis diei, in qua desiit febris, ut finis paroxysmi habeatur in hora eadem, in qua sequens paroxysmus incipit. Cum ita decertant Auctores, nil certi de difficili judicatione hauriri potest, nisi omnes hi tres modi difficilem judicationem habeant. *Sensus.*

II. Non laborabimus veram Hippocratis sententiam eruere, quum in observatione & prædictione non habeat majorem auctoritatem, quam dicta Galeni & aliorum: sed videbimus, quid sit sentiendum ex diverso reditu paroxysmi ad diffici- *Judicium difficile ex paroxysmis rimari.*

ficilem judicationem statuendam. Præ omnibus sciendum est, triplex genus febrium inveniri, nempe febres Continuas, Intermittentes, & Remittentes. At vero febres Continuæ, quia non faciunt Paroxysmorum reditum, in hoc loco examinandæ non sunt, sed febres vel Intermittentes, vel Remittentes. Si *febris intermittens* regularem paroxysmum faciat, id est, si quotidie eadem hora paroxysmus incipiat, ut nec anticipet, nec postponat, talis febris non observatur difficilioris solutionis, quam quæ postponit vel anticipat vel vage infestat, etiamsi Galenus hanc profert rationem, *quæ firmata sunt, & impacta, robusto quodam ut dimoveantur quasi vate opus habent, qui & longo tempore, & cum fortibus, & pluribus auxiliis adhibeatur*. Quippe noster Auctor (Aph. 87.) contrariam habet sententiam. *In Constantibus temporibus constantes & judicatu faciles fiunt morbi: in Inconstantibus autem inconstantes, & difficiles judicatu*. Unde Constantia præmittit faciliorem solutionem (*Conf.* Aph. 52. II. & III.) Imo si vires vitæ prævalentes sunt in morbis, signa quoque constantia inveniuntur; sed viribus labefactis omnia fiunt Inconstantia. In febribus autem intermittentibus, quæ constantem paroxysmorum reditum habuere, si paroxysmi incipiunt inconstantes fieri, cum diminutione vehementiæ & augmento virium, tunc sæpe observavi facilem fieri solutionem, quod materia febrilis aliquo modo subacta non potuerit ulterius tam regularem paroxysmum facere. Sed si paroxysmi constantes cum diminutione virium reddantur inconstantes, aut si simplex intermittens reduplicatur, semper observavi solutionem difficiliorem, quia paroxysmi iterati aliquam induxerint corruptelam pejorem, quæ ordinem turbat. *Febres* autem *Remittentes* sive constantes sive inconstantes Paroxysmos faciant, semper sunt solutu difficiles, quia si tales fiant ex Intermittentibus, designant, febrem intermittentem fuisse prolongatam: si fiant autem ex fomite latente purulento vel putrefacto regularis vel irregularis paroxysmus nihil boni promittit. Sed quando sequens paroxysmus incipit eadem hora, qua prior desierit, valde timendum est, nam corpus tunc vix liberum est a febre. Sed si aliquod intervallum inter febris paroxysmos habetur, vires recuperari possunt, & tales induciæ notant, tantam non esse morbi materiem, quæ valet continuare febrem. Quare etiam convenienter hic Aphor. intelligi potest de reditu eadem hora, qua desit paroxysmus prior.

LIB. IV. APH. XXXI.

141. L*Assatis per febres, ad articulos, & circa maxillas maxime, abscessus fiunt.*

Lassitudo per febres. I. QUid sit Lassitudo & quotuplex, supra (Aph. 30.) observavimus: ex quibus colligi potest, Lassitudinem tunc fieri per febres, si tanta sit facta consumptio in spiritibus, qui ad motum animalem sunt destinati, ut inde similis impotentia vel molestia movendi nascatur, qualem experimur post multos labores: simulque humores & fibras musculares per febrem fuisse agitatas, ut nunc magis quiescente febre totum corpus sentiatur quasi laboribus fractum. Quæ ergo febris singulis paroxysmis talem relinquit Lassitudinem, quam maxime quoque minuet corporis vires, ut id, quod præparandum & expellendum sit, non subigatur aut expellatur.

Cur præsagit abscessum? II. Observavit Noster Auctor, sæpius circa finem hujusmodi febris Abscessum fuisse natum ad articulos, vel maxillas, quemadmodum etiam hodie in praxi comperimus, sed illa observatio non ita est constans, ut si per febrem Lassitudinem observemus, inde concludere possimus, semper esse expectandum abscessum. Quod si febris lentorem format, qui sensim commutatur in purulentiam, illa nata Lassitudinem inducit, quum spirituum materia generetur ex eadem gelatina, quæ motu febrili convertitur in lentorem, & postea in pus, qua gelatina consumta producitur

tur lassitudo. Ergo lassitudo per febrem denotat, tandem gelatinam fuisse commutatam in purulentiam. Inde autem non sequitur, ut formetur abscessus per metastasim seu collectionem puris ad aliquem articulum; nam si tunc reddatur urina cum multo sedimento albo, abscessus non esset exspectandus. Sed si talis non prodit urina, dum tamen ex signis constet, purulentiam fuisse formatam, conjicere possumus abscessum ad aliquam partem, qui pus in se recipit. Quod autem talis Abscessus fiat ad maxillas vel Articulos, nihil arcani continet, nam generalis lex est, si materia morbosa per emunctoria evacuari non potest defectu virium, proxime est, ut deponatur ad aliquam partem externam, unde toties post longas febres abscessus fiunt ad partes exteriores superiores vel inferiores. Si autem vires adhuc sunt debiliores, ut nequeant purulentum deponere ad partem aliquam externam, pus tunc moram nectens in corpore convertitur in putrilaginem, qua homo sæpe moritur.

LIB. IV. APH. XXXII.

142. QUibus ex morbo resurgentibus aliquid dolet, ibi abscessus fiunt.

I. IN præcedente Aphorismo egerat de Abscessu exspectando circa finem morbi seu febris, hoc autem loco non solum brevi sententia præsagit Abscessum finito morbo, sed & magis determinat abscessus locum: nam in præcedente docuit, ex materia purulenta in corpore nata & non evacuata, quæ inducebat lassitudinem, exspectari posse abscessum ad aliquam partem; verum si jam materia purulenta sedem figere incipit, facile erit determinare locum, in quo exspectandus est abscessus. Constat ergo, si quis post morbum, id est in Convalescentibus, dum totus antecedens morbus fuerit finitus, ut nulla amplius restent signa, nisi debilitas, morbi materiem mutatam quidem & subactam non evacuaverit, facile deinceps deponi posse ad aliquam partem, ut ibi formet abscessum, modo inflammatorius morbus, qui in purulentiam abire potest, antecesserit; quare duobus temporibus generari potest metastasis purulenta, nempe durante adhuc morbo, ut in præcedente, & eo jam finito, uti in hoc aphorismo. *Quomodo abscessus in convalescentibus?*

II. Per Dolorem proprie in hoc loco & absolute intelligitur Dolor, sed in latiore significatione intelligitur etiam Labor & Molestia, unde multi Interpretes Laborem habent, quum Hipp. indicare vult, priusquam abscessus post morbum in parte formatur ex relicta post morbum materia, eam partem non statim maturum abscessum habere, sed dum in ea colligitur morbi materia, eam sensim concoqui in pus, quo pars sentit aliquam molestiam aut dolorem, id est laborat. Adeoque si ex antecedentibus signis morbi Inflammatorii, sine crisi abeuntis, colligere possumus, materiem crudam adhuc in corpore oberrare, & dein incipiat quædam pars laborare, fere semper pars ea in se recipiet eam materiem, & formabit Abscessum. Itaque omnis Labor alicujus partis, post quemcumque morbum acutum observatus, non est præsagium abscessus, sed tunc tantum, quando observatur post morbum, qui in purulentiam abire potest, & tunc si ex aliis signis constet, materiem purulentam confectam non evacuari per aliquam criticam evacuationem. *Cur locus dolens abscessum recipit?*

LIB. IV. APH. XXXIII.

143. SEd &, si quid doluerit ante morbum, ibi se figit morbus.

I. IN duobus præcedentibus demonstravit per signa, quomodo in morbo & post morbum quadam in parte potuimus exspectare abscessum, quoniam illa signa declarabant, materiem morbi jam incipere colligi in ea parte. Illa igitur signa producebantur a formata materia per totum corpus oberrante, quæ deinceps *Cur pars dolens ante morbum præ ceteris affligitur?*

magis collecta, in parte quadam excitabat Laborem seu Dolorem. Hoc autem loco non ita determinat futurum abscessum, sed sedem primariam morbi exspectandam, priusquam morbi materia est in corpore. Ergo hoc signum non desumitur ex latente materia, uti in duobus prioribus, sed vitio ipsius partis, quæ in se habet talem dispositionem, ut in se facilius quam quavis parte alia corporis sedes fiat morbi. Signum hujus est Dolor seu Labor alicujus partis, priusquam morbus ingruit. Ex designata causa itaque eruendum, quamobrem facilius morbi cujuscumque materiem recipiat. Si totum corpus sit ceteroquin sanum, dum corripitur morbo generali, tunc facere solet depositionem materiæ morbi ad emunctoria: atque si quid alienum sit in corpore, id semper ab interioribus ad exteriora truditur, & tandem eliditur, ut experimur in quibuscumque alienis in corpore hærentibus. Hujus nullam novimus rationem, quam quod Deus tali modo creaverit nostrum corpus vivens, ut ejus actio vitæ in interioribus sit validior quam in exterioribus, ut ita se posset ab alienis liberare: nam quovis in morbo si vires debilitentur, id alienum non truditur ad exteriora, sed vel in corporis meditullio relinquitur, vel si in ambitu corporis propulsum fuerit, viribus interim debilitatis, se ad interiora recipit, quando interiora a morbi materia obsessa & suppressa non raro mortem inferunt, quemadmodum hoc in variolis, morbillis, podagra, & pluribus aliis experimur. Vis ergo vitæ est ea causa movens, quæ ad corporis ambitum trudit aliena, & expellit, qua debilitata, se liberare nequit. Veteres existimarunt, materiem morbi interiora petere per attractionem, sed si causa depellens debilior est, ut semper observamus in tali oppressione, non erit opus attractionem fingere. Ex eodem principio clarus quoque formatur hujus Aphorismi sensus: nam si quævis pars ante morbum Dolet vel Laborat, hoc ipsum declarat, eam partem esse debiliorem: nam si non sit ex sua natura præ ceteris debilior, colligens in se morbi materiem, per ipsam affectionem debilitatur, quum omnis pars ex morbo laborans sibi debilitatem conciliat. Hoc ergo constat, tali in corpore aliquam partem esse ceteris debiliorem, si nunc in corpore eo generetur morbus generalis, quia pars illa debilior se non potest ita, ut partes reliquæ, a morboso liberare, successive tandem major & major in ea parte colligitur morbi materia. Hoc etiam constanter observamus in praxi, si enim quis quandam partem debiliorem habeat, quoties opprimitur aliquo morbo, statim quoque pars ea magis patietur, quam partes reliquæ. Si ergo scimus in quodam homine aliquam partem esse debiliorem, dum corripitur morbo generali, statim auxilia ita sunt dirigenda, si pars debilis ad vitam sustentandam multum faciat, ut ea pars roboretur: sed si emunctorium sit debilius, sæpe ad curationem faciliorem conducit, quum facilius in se recipiens morbi materiem, reliquum corpus liberet.

LIB. IV. APH. XXXIV.

144. *SI a febre detento, tumore in faucibus non existente, suffocatio ex improviso superveniat, lethale.*

Causa Suffocationis ex improviso.

I. QUid Medici per suffocationem intelligant, & quot modis generetur, supra (*Aph.* 68.) exposuimus; hic autem additur *ex Improviso*, quod notat causam Suffocationem inducentem non sensim sed subito nasci, eamque non induci per tumorem sensim increscentem, neque per causam aliquam externam, quum ex textu constet, eum hominem ex febre laborare, & ita non expositum esse causis externis suffocationem inducentibus. Invenimus talem suffocationem induci subito in Hystericis aliisque morbis convulsivis, si subito constringitur Larynx a spasmo illorum musculorum, aut in febribus continuis, si morbi materia meta-
sta-

stasin ad Laryngem faciat. Ut autem Auctor excludat convulsivam suffocationem, addit *a febre detento*, qua phrasi indicat fieri debere in homine, qui febre continua laborat, ut hæc suffocatio sit symptoma febris. Nam si fieret suffocatio ex Inflammatione, vel Erysipelate, tunc primo oriretur suffocatio, & dein accenderetur febris; sed quoniam supervenit, hæc Suffocatio est febris symptoma.

II. Phænomenon hoc ad Anginæ speciem refertur, quæ vocatur *Cynanche*, quoniam causa impediens respirationem hæret in faucibus sine tumore aliquo externe visibili. Nam si ex hac causa impedita esset deglutitio sine tumore visibili, vel externo, vel interno, vocaretur a Veteribus Synanche: sed si simul appareret tumor, ab ipsis diceretur Paracynanche, vel Parasynanche. Ergo Hipp. indicare vult in hoc loco Cynanchen natam ex metastasi febris, & pronunciat Lethalem esse. Equidem omnis metastasis ad aliquam partem semper censetur mala, utpote indicans vim vitæ tam debilem esse, quæ non valet ad emunctoria ducere morbi materiem, ut eam eliminet; sed tunc præprimis, si talis fiat ad partem, cujus functione carere non possumus, ut est Larynx, & tam exiguam, quæ non valet omnem in se recipere materiem. Nam si externe simul appareret tumor, forsan locus pro receptione sufficeret, & quædam restaret spes, sed cum externe nullus appareat tumor, scimus interiora laryngis omnem materiem recipere, & ita certe opprimere & suffocare hominem. In tam periculosissimo statu non solum a medico exigitur prognosis mortis instantis, sed etiam auxilium, quod mortem instantem averteret. Quoniam brevi instat mors, omnis cunctatio mala est, quare summa remedia protinus sunt adhibenda, ut tentemus diversionem metastasis ad quamcumque aliam partem; & quoniam inter fauces alvum & pedes maximus est consensus, statim larga est instituenda venæ sectio; alvus ducenda clysmate injecto, quia deglutitio non conceditur; ad plantas pedum epispasticum validum applicandum; hæc si non levant, brevi tempore mors erit exspectanda. *Anginæ Cynanche ex metastasi febris.*

LIB. IV. APH. XXXV.

145. *SI a febre detento collum derepente inversum fuerit, & vix deglutire possit, tumore non existente, lethale.*

I. QUæ in superiore recensuimus de metastasi febris continuæ ad fauces, hoc loco etiam sunt intelligenda, nisi quod hæc metastasis fiat in Pharyngem, quoniam non facit mentionem suffocationis, sed difficultatis Deglutitionis, quæ deglutitio impeditur, si Pharynx simili modo afficitur, ut notavimus affici Laryngem in suffocatione. Quoniam neque in faucibus, neque externe ullus appareat tumor, hic morbus secundum mentem veterum vocari debet *Synanche*. Signa sunt communia in hoc & in Præcedente Aph. idem quoque præsagium; sed in hoc additur Deglutitio difficilis, & Colli inversio. *Anginæ Synanche ex metastasi lethalis.*

II. Ut Deglutitio fiat, necesse est Pharyngem dilatari partim per bolum deglutiendum, partim per proprios suos musculos, si vero febris materia in Pharyngem deponitur, ut hæc membrana non solum tumeat, sed & etiam doleat & siccetur, uti fit in parte inflammata, vel erysipelate affecta, illa membrana irritata ab attactu boli non solum statim contrahitur, sed & etiam propter suam siccatam superficiem ingressum bolum non transmittit: unde non solum impossibilis deglutitio, verum etiam admodum dolorosa & suffocativa. Non est opus, ut externe conspiciatur tumor, nam Pharynx & Œsophagus pone Laryngem & Tracheam hærens licet aliquo modo tumeat, neque externe tumorem præbet, neque in faucibus, quia tumor & rubor profundius hærere possunt, quam ut per os apertum videri possint. *Deglutitio difficilis in Synanche.*

III. Multa commentantur de Colli inversione in angina Synanche, quasi pro- *Colli inversio.*

 veni-

veniret a spinæ luxatione, sed quia Luxatio subito fieri nequit ab interna causa, omnia quæ de ea luxatione dicuntur, inania sunt. Sed quoties in musculis Collum flectentibus, vel torquentibus fiat inflammatio, non solum collum ex suis musculis inflammatis invertitur, sed & etiam alia membra, quorum musculi inflammantur, ultra modum flectuntur vel torquentur; quamobrem sufficit in hoc loco notare musculos torquentes collum esse inflammatos, & ita contractos. Mirum equidem est non in omni angina tale quid fieri, quum hi musculi pharyngi adjaceant, nisi quando tam parva sit inflammatio pharyngis, quæ se ad proximas partes non extendit. Unde concludere possumus, Hippocratem indicare voluisse tam magnam circa Pharyngem inflammationem, quæ etiam musculos adjacentes afficiat, ut iis constrictis invertatur collum.

Cur Synanche lethalis? IV. Quoniam in præcedente Aph. demonstravimus, propterea Cynanchem esse lethalem, quia intercipit Respirationem, qua carere non possumus, videtur inferri posse in synanche tale periculum non instare, quia per aliquot dies sine deglutitione vivere potest homo. At vero si deglutire non potest, non possumus etiam ulla dare auxilia interna, & æger destituitur omni potu, qui maximam partem curationis in acutis implet. Dein si œsophagus, qui posteriori parti tracheæ continuus est, inflammetur tam valide, rarum foret, si non simul eam in consensum traheret; aut tumens œsophagus comprimeret adjacentia vasa cruenta, ut intercipiatur circulatio. Quare æque fere est periculosa synanche, quam Cynanche, ex metastasi febrili nata, atque eadem prompta auxilia exigit.

LIB. IV. APH. XXXVI.

146. *Sudores febricitantibus si inceperint, boni sunt die tertia, & quinta, & septima, & nona, & undecima, & quarta decima, & septima decima, & vigesima prima, & vigesima septima, & trigesima prima, & trigesima quarta. Hi enim sudores morbos judicant. Qui vero ita non fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem, & recidivas.*

Connexio. I. Mercurialis, qui in omni Aphorismo tentat investigare nexum Aphorismi cum præcedente, in hoc, quod miror, vix aliquem nexum invenit, qui mihi tamen videtur planus: nam in duobus præcedentibus periculum prædixit ex morbi materia, si metastasin facit ad collum; in hoc Aphorismo nunc præbet regulam generalem, ut sciamus quo tempore possumus ejusdem materiæ exspectare evacuationem criticam per sudorem, quo tempore si non fiat sudor criticus, prædicere possumus laborem, aut longitudinem, aut recidivam. Quare versatur in eodem genere morbi, scilicet in homine a febre detento, cujus materia non facit metastasin, sed molitur evacuationem per sudorem.

Quo tempore sudor criticus? II. Quoniam de diebus Criticis & eorum causis superius egimus (*Aph.* 49.) eadem non sunt repetenda. Hoc autem notandum in Aph. hoc, Hippocratem aliquo modo recedere in enumeratione dierum a consueto ordine, numerat enim tertium & quintum diem, omittens quartum, atque pro vigesimo tradit vigesimum primum, addit trigesimum primum & trigesimum quartum, & ad quadragesimum non venit. Qui Criticorum dierum observationem conantur defendere, fundamentum sed labile ponunt in dierum numero: quia vero observatio hæc non ex dierum numero dependeat, sed ex natura materiæ morbi (*Aph.* 49. VI.) observatione practica detecta, solummodo scrutandum quid natura faciat, hocque solum pro fundamento ponendum, tanquam esset lex condita. Qui autem irrident Criticorum dierum observationem, hunc non solum adducunt Aphorismum, ut demonstrent incertum in enumeratione criticorum dierum, verum etiam adducunt

ex variis locis nostri Auctoris, criticos fuisse sudores die sexto, octavo, & aliis diebus. Hæc omnia mihi videntur magis comparata ad destruendam quam excolendam scientiam, quum in mutationibus morborum non sit statuendus terminus dierum tam fixus, quin possit ab eo aliquo modo recedere per tempestatem, regionem, diætam, & variam medendi methodum (*Aph.* 49., IV.) Quare in annumeratione dierum hoc solummodo adstruitur, quod frequentissime fiat, non vero quod semper. Atque ex his pronunciamus, sudores istis temporibus in praxi observari utiles. Noster Auctor in hoc Aphorismo non attendit ad sudoris quantitatem vel qualitatem, de his enim inferius erit agendum, ut ex istis quoque feratur judicium.

Cur sudor alio tempore prægit Laborem, Longitudinem, & Recidivam?

III. Ex posito fundamento sudores optimos fieri solere dictis diebus, ulterius deducendum non constanter fieri Laborem, Longitudinem, & Recidivam, si sudores alieno tempore fiunt, sed etiam sæpe. Id enim quod a consueto ordine naturæ recedit, raro perfectam evacuationem præstat, unde cum nobis constet ex ordine dierum turbato omnem materiem morbi non fuisse evacuatam, id quod retinetur, inferet *Laborem* (*Aph.* 26., I.) Et quoniam perfecte non tollitur morbi materia ulterius viribus vitæ subigenda, portendit *Longitudinem*. Interdum vero ita subacta fuit morbi acuti materia, ut non amplius febrem continuare faciat, sed si simul omnis non fuit expulsa, ut sæpe fit, si alieno tempore moventur sudores, ea recrudescens non raro recrudescere seu *Recidivare* facit febrem.

An tempora critica determinant exhibitionem sudoriferorum?

IV. Etiamsi ex generali regula constare videtur, quo natura vergat eo ducenda, optimum tempus esse exhibendi sudoriferum, quando natura moliatur evacuationem per sudorem: non tamen desunt, qui injiciunt, scrupulum inferentes, nos tunc nescire eo tempore, num materia sit præparata ad expulsionem, & propterea nos tunc posse eo tempore etiam extrudere crudum: atque eo tempore, quia a natura si fiat evacuatio, & simul a sudorifero, nos per sudoriferum datum nimis magnam copiam sudoris evacuare. Verum hic scrupulus inanis est timor: nam nullum est tempus, in quo majore jure exspectare possumus materiem coctam, quam tempore naturali, cum natura isto tempore soleat indicia præbere coctionis. Et quamvis materia fuit cocta, non tamen suo legitimo tempore, propter vires per præcedentem coctionem debilitatas, excretionem conficit. Quare hoc tempore fere semper optimo successu propinari potest sudoriferum. Neque ita timenda est nimia evacuatio, quum hoc tempore natura non faciat evacuationem per vim instigatam, sed quia materia est apta ad evacuandum: quod si tunc addatur sudoriferum, omne coctum expellitur, cujus portio aliter retineri potuisset. Quam ob rem pro generali regula accipi potest, optimum tempus exhibendi sudoriferum esse, quando ipsa natura per sudorem crisin facit. Hoc etiam experimur in variolis, nam optimo cum levamine tunc in variolis dantur sudorifera, quæ in morbi principio alias inferunt damnum.

LIB. IV. APH. XXXVII.

147. *Sudores frigidi, cum acuta quidem febre evenientes, mortem: cum mitiore vero, morbi longitudinem significant.*

I. Hanc sententiam veram esse, facile colligi potest ex multis Hippocratis locis H, a, 443., 451, & 579. ubi eandem repetit; nam quæ observata in praxi sunt constantia, ea solet noster Auctor ut plurimum aliquoties repetere, atque nos quoque in Praxi quotidiana idem experimur, quare hæc sententia tam universalis est in praxi, ut raro fallat.

Sudores frigidi quidicantur?

II. Si ex cute ad attactum frigidiore emanat sudor, qui cuti adhæret, & non facile evanescit, sed sæpe tam copiose effluit, ut guttatim supra cutim colligatur,

tur, & interdum destillet, hujusmodi sudor a medicis vocatur frigidus. Intelligunt etiam in morbis acutis calidis non absolute majorem cutis frigiditatem, quam qualis observatur in hominibus sanis, sed frigiditatem comparativam ad illum morbum, etiamsi esset calor major, quam in sanis hominibus.

Sudoris frigidi causa. III. Nisi constet, quanam ex causa interna generetur sudor frigidus, semper incerta manet ex sudore frigido prognosis, nam ipse sudor frigidus tanquam causa non infert sequentia bona vel mala, sed quoniam designat, interne latitare causam, quæ sequentia producere potest. Si unica esset sudoris frigidi causa, semper quoque ex eo apparente eadem prædictio potuisset formari; sed quoniam ex multiplici, & sæpe concurrentibus causis generatur frigidus sudor, ex eo apparente varia præsagia formari possunt. Veteres ex exstincto Calore innato deducentes sudorem frigidum, per suam alienam hypothesin non raro a veritate aberrarunt, vel per suam adjunctam theoriam obscuriorem fecerunt doctrinam. Ex sudore frigido hoc semper constat, motum vitalem in ambitu corporis, quo in nobis generatur calor naturalis, atque in acutis instigato, majorem, in sudore frigido esse minutum, ut ita corpus instar aliarum rerum mortuarum frigescat. Sed quoniam cum minuto motu vitali etiam minuitur impetus ad cutim, hæc causa nequit inferre sudorem; quamobrem alia accedere debet causa, quæ cum minori impetu facit, ut sudor effluat. Talis causa est resolutio humorum in humorem tenuem, qui antea propter crassitudinem non facile meare potuit per poros cutaneos, nunc sola contractilitate fibrarum exprimitur: atque fit a pororum relaxatione, qua oscula magis patent. Quoties actio vitæ minuitur, minuitur quoque constrictio pororum, & minuitur impetus, seu fit partium frigus, uti experimur etiam in sanis, si incidant in syncopen. Sed quoniam resolutio vario modo fit, inde in omnibus morbis ex sudore frigido non formatur idem præsagium. Perscrutemur causas solas, quæ in febre acuta Mortem præsagiunt, & in febre mitiori Longitudinem.

Sudores frigidi in Acuta febre mortem. IV. Febres acutæ & sudores frigidi sunt veluti duo opposita, quoniam in acuta febre semper habetur calor urens, & in sudore frigido cutis frigiditas; febris acuta humores compingit in lentorem, unde cutis generatur siccitas, dum in sudore hoc habetur humidi abundantia. Ergo valde magna debet esse causa, quæ potest facere ut natura febris acutæ ita invertatur, ut inde fiat frigus & humiditas. Si perpendimus causam, facile inveniemus frigus tunc in acutis generari, si impediatur seu exstinguatur motus vitalis caloris causa, ut, etiamsi stimulus febris acutæ maneat, tamen defectu spirituum influentium ex stimulo non sequatur motus major, qualis status habetur in mortem proximis. Altera causa est humiditas, quæ tunc fit si compactus sanguis dimittitur, hoc si fiat ex bona causa, uti in resolutione inflammationis & febris ardentis, tunc invenitur diminutio simul ardoris, sed tamen remanet calor temperatus, & exit sudor roridus, verum si dimittitur compactus, ut humor abeat in ichorem, quemadmodum in sphacelo, generatur frigiditas cum humidi expressione. Quare ex sudore frigido in acuta febre constat, dispositionem inflammatoriam abiisse in sphacelum. Sed si sphacelus corripiat generalem massam, nemo aufugere potest. Hinc Auctor noster recte statuit, Sudores frigidos in febre acuta præsagire mortem.

Sudores frigidi cum mitiore febre, Longitudinem. V. In mitiori autem febre, uti in hecticis, cacochymicis, & scorbuticis febribus, sæpe observantur sudores frigidi sine morte subsequente: in his enim tantus non est calor, ut inde argumentari possimus, validam esse debere causam, quæ talem frigiditatem inducit. Neque in hujusmodi febribus tantus est humorum compactus, ut liquescere debeant ad sudorem producendum, cum hi homines simul nimia humorum tenuitate laborent. Quare ex levissima causa in his generantur Sudores frigidi. Hi autem apparentes morbi Longitudinem porten-

tendunt, quia proveniunt ex putredine spontanea, quæ non ita per tempora critica desinit, uti fit in febre inflammatoria, sed putredo sensim procedens tandem hominem longa macie confectum interficit.

LIB. IV. APH. XXXVIII.

148. *ET qua corporis parte inest sudor, ibi morbum esse indicat.*

I. SUdor in præcedente præbuit prognosin Mortis & Longitudinis, in hoc autem exhibet signum latentis mali: quare indicat & designat, interdum sumitur in præsenti tempore, interdum in futuro. In hoc loco non determinat sudoris qualitatem & quantitatem, sed tantum locum, ex quo erumpit sudor. Locus est vel generalis, vel particularis, de quibus observavit causam morbi latere in eo loco, ut in morbis generalibus, sudor erumpit per totum corpus, sed in partium morbis solummodo ea in parte erumpit sudor. Non est opus examinare sudoris eruptionem in morbis partium externarum, cum ipse æger eam partem indicare potest; sed quando in visceribus morbus hæret, utile est ex apparente sudore judicium ferre, quodnam viscus latens sit affectum. Quidam hunc Aphorismum ita late accipiunt, ut observationibus practicis in syncope & aliis morbis detectis, falsitatis arguant. Verum ita ut signum profertur ab Auctore, quod fere semper indicat internam partem læsam. Versatur enim auctor in morbis, qui conjunctam febrem habent, quare hæc observatio non pertinet ad tumores scirrhosos, strumosos, ganglia, vel alios tumores chronicos, sed si pars interna corripiatur Inflammatione, Abscessu, vel Erysipelate. Hi tunc morbi intus latentes solent supra locum affectum in cute facere sudorem. Nam hi morbi facientes, vel potius habentes motum vitalem instigatum majorem in parte ea, quam per reliquum corpus, ex motu illo majore faciunt simul, ut in parte adjacente fiat major humorum directio & expulsio, quæ sudorem exhibet. *Morbus latens detegitur ex partis sudore.*

LIB. IV. APH. XXXIX.

149. *ET qua corporis parte inest calor, aut frigus, ibi morbus est.*

I. TAntus est inter hunc & præcedentem Aphorismum nexus, ut potuisset facile in eadem sententia proferri: pertinet etiam ad detegendam partem affectam, quæ febrem simul concitat. Quare, quemadmodum in præcedente demonstravimus, irritatione partis circumquaque extrudi sudorem, hoc etiam est concipiendum de Calore. Est utique in nostro corpore generalis lex, ut quævis pars stimulata se magis moveat, & ita motu illo calorem in ea parte concitet, ex cujus consensu tandem quoque corpus reliquum incalescit, sed excellentior tamen manet in parte vellicata Calor, uti experimur in omni locali Inflammatione & Erysipelate: Quare partis Calor inter signa certissima recensendus, quando morbus Inflammatorius, vel Erysipelatosus interne latet. *Calor partis, morbi signum.*

II. Si vero quadam in corporis parte nimium sentiatur frigus in acutis febribus, istud notat, inchoatam Inflammationem vel Erysipelas abiisse in sphacelum seu mortificationem; nam motu vitali conservatur naturalis in parte calor, quo motu extincto in parte ea percipitur frigus. Sæpe autem in acutis extrema frigent, dum tamen in istis non lateat morbi causa, sed quoniam ita fuere debilitatæ vires, ut motus vitalis debilior non valeat in extremis conservare naturalem calorem. Quare in Acutis pessimum est signum, si post ardorem internum quædam pars interna refrigeretur, vel si partes externæ frigeant cum ardore interno. *Frigus partis, morbi signum.*

LIB.

LIB. IV. APH. XL.

150. *ET ubi in toto corpore mutationes, & si corpus perfrigeretur, aut rursus calefiat, aut color alius ex alio fiat, morbi longitudinem significat.*

Morbi longitudo ex mutatione caloris & frigoris.

I. QUidam morbi ex sua natura sunt longi, alii autem natura breves, quadam accedente causa fiunt longi, ut monuimus (*Aph.* 12. III.) Hoc loco intelliguntur morbi breves seu Acuti, qui dicuntur longi futuri ex vicissitudine caloris & frigoris: an non etiam major longitudo promittatur in Chronicis, videbimus. Hæ Mutationes dicuntur fieri in toto corpore, id est in hac vel illa parte corporis; nam si voluisset intelligere totum corpus, dixisset Mutationes totius corporis. Observatio est de mutatione frequenti & inconstanti Caloris & Frigoris in quavis corporis parte, eam præsagire Longitudinem: nam si semel refrigeretur corpus in Acutis, notat recidivam: si vero periodicus fiat calor & frigus, indicium est febris intermittentis. Ergo investiganda est causa diu durans, quæ simul inducit mutationes frigoris & caloris inordinatas. Hujusmodi inordinatæ mutationes contingunt in acutis, quando Inflammatio abiit in *Suppurationem*, pus simul non evacuantem, quemadmodum fit, si abit pleuritis in Empyema. Sed tum præcipue, si morbus inflammatorius transit in *putrilaginem*, in qua frequens mutatio caloris & frigoris observatur. Utræque hæ causæ diu persistunt, quare signa externas has causas indicantia Longitudinem portendunt. Ex his non solum petere possumus prædictionem Longitudinis, sed etiam curatio ad morbum purulentum vel putridum dirigi potest.

Ex mutatione Coloris.

II. Coloris observatio præprimis in facie detegitur, de ea mutatione frequente quoque, ut alius ex alio fiat, dicit eam morbi longitudinem promittere. Causa ergo mutationis in colore debet pendere a causa, quæ difficulter actione vitæ superari potest, & tamen non cito abit in mortem. Coloris quidem mutatio habetur, si morbus inflammatorius transit in Suppurationem, sed semel tantum hæc mutatio inducitur, ut color ruber abeat in pallorem: sed quando purulentus morbus est factus, & pus abit in putrilaginem, uti in phthisicis, frequentes fiunt & incostantes faciei phlogoses, qui color igitur ex indicata causa semper longum morbum facit. Atque transitus morbi acuti in morbum chronicum putridum varios quoque infert colores. Quare coloris mutationes recte ab Auctore statuuntur morbi longitudinem præsagire.

LIB. IV. APH. XLI.

151. *SUdor multus a somno citra causam manifestam factus, corpus uberiori alimento uti significat. Si vero cibum non capienti hoc fiat, evacuatione indigere significat.*

I. IN hoc Aphorismo docet Auctor, sudorem multum a somno fieri, vel ex alimento copiosiore, vel sine alimentis copiosioribus; sed non monet, quid sit agendum in casu primo, verum in posteriore casu monet evacuandum esse. Utrumque casum rimabimur cum adjuncta cautela curatoria. In his semper supponimus, plures posse esse causas sudorem copiosiorem producentes a somno, quas supponimus cum Auctore non fuisse allatas; ut non habeatur major aeris caliditas, neque æger vel sanus assumserit sudoriferum, aut alimentum, quod sudorem movet; sed si sudor multus fiat a somno citra manifestam causam.

Unde sudor multus a somno?

II. Multi disputant, cur a somno fiat copiosior sudor, quam in vigilantibus, veritatem experiuntur, sed ut detegant causam, multum laborant. Veteres existimarunt, calorem innatum in somno concentrari, & ita magis valere ad expellendas humiditates. Neoterici contendunt in somno majorem fieri circulationem in dormien-

mientibus, quam in quiete vigilantium. Sed quoniam in Exercitatione noſtra de Somno & Vigiliis demonſtravimus, tardiorem fieri in ſomno circulationem; & quia caloris concentratio merum eſt figmentum, alia omnino eſt aſſignanda cauſa. Hoc conſtat omnibus, in ſomno totum corpus laxari, membra eſſe laxa & flaccida; atque ex pulſus exploratione conſtat, pulſum fieri tardiorem & molliorem: quibus omnibus concludere poſſumus, humores in ſomno minus compingi quam in vigilantibus, minoremque fieri inſenſibilem perſpirationem, ut nos docuit ſellæ uſus. Itaque in ſomno, quæ compacta fuere, dimittuntur & liqueſcunt, pori cutanei laxiores, cum minori perſpiratione, faciunt, ut id tenue tranſeat per cutis poros, ſed quia humor non ſatis volatilis eſt factus, cuti adhæret, & copioſiorem ſudorem exhibet: inde etiam ſomnifera quoque ſunt ſudorifera.

III. Sudor ut aliæ evacuationes componitur ex duplici ſpecie humorum, materia nempe propria, & materia generali aquoſa, quæ per reliqua etiam emunctoria eliminari poteſt. Hoc autem ſpeciale eſt in Sudore, materiem ſpecialem nunquam eſſe naturalem, ut eſt in alvi excrementis, urina & perſpirabili, quoniam in homine ſano ſudoris evacuatio non requiritur, ut maneat ſanitas, quod de reliquis dici non poteſt. Sed quando materia morboſa eſt in corpore, illa non raro ſub ſudoris forma exit, quæ tunc non facile per aliud emunctorium emitti poteſt. Ergo ſudor multus formari poteſt, ſi multum de communi materia ſuppeditatur per alimentum copioſius; vel ſi magna copia materiæ morbi adeſt, quæ per cutim eſt evacuanda. Si alimentum copioſius copioſum ſudorem facit, melius erit, quam ſi non fiat copioſus ſudor, ſed præſtantius eſſet alimentis non abuti: inde ſi intelligimus hominem a ſomno multum ſudare, ſimulque ingerere multum alimenti, illa largior ingeſtio eſt minuenda, ne corpus tandem crudis onuſtum ſuccumbat: aut ſi relicta fuit cacochylia, illa poteſt alvi ductione tolli. *Sudor multus ab uberiore alimento.*

IV. Si autem aliquis parcius vivens etiam a ſomno multum ſudat, de eo ſcimus eum ſudorem non generari ex materia per alimenta copioſiora ſuppeditata, ſed quoniam abundat humor in corpore, qui ſub ſudoris forma exit. De tali ſudore dicit, ſi fiat citra manifeſtam cauſam, eum egere evacuatione. Sed quanam egeat, non addit. Hoc certum eſt, ſi ea materia maneat in corpore, plus damni fieri per alienam ſuam qualitatem, quam facit largiore evacuatione, ergo eget evacuatione ea: ſed an illa evacuatio ſudoriferis ſit promovenda, an vero derivanda ſit ad alvum, vehementer dubito, quamvis multi in ea ſunt ſententia. Fieri enim debet ille ſudor citra manifeſtam cauſam, ergo non eſt criticus morborum acutorum, nam tunc ejus cauſa eſt manifeſta; ſed eſt ſudor chronicus omni nocte a ſomno apparens in valetudinariis, in quibus nullum manifeſtum morbum detegimus, qui tantam copiam ſudoris expellere poſſet. At vero talem ſudorem colliquativum nocturnum hodie invenimus in ea ſpecie phthiſis, quam vocant nervoſam, ſeu in emaciatione chronica colliquativa: Quod ſi in hujuſmodi ſudoribus propinemus ſudorifera aut purgantia, ægri maraſmo conſumti pereunt. Sed ſi cohibeatur colliquatio illa ſpontanea per antiſeptica roborantia, ſenſim minuitur ſudor nocturnus, & æger lente ſanitatem recuperat. *Sudor multus ſine uberiore alimento, an evacuatione eget?*

LIB. IV. APH. XLII.

152. *SUdor multus, frigidus aut calidus, ſemper fluens, frigidus quidem majorem, calidus vero minorem morbum ſignificat.*

I. QUum ſudor non ſit naturalis evacuatio, ſed ſemper vel arguat violentam cauſam exprimentem, vel abundantiam humoris morboſi ſub ſudoris forma exeuntis, decernendum eſt num cauſa violens poſſit facere ſudorem copioſum aſ- *Sudor multus ſemper fluens, malum.*

assiduo fluentem, an vero talis prodeat ex morbosi humoris abundantia. Verum si causa violens hoc faceret, non fieret Sudor semper fluens, nam tandem deficiente humiditate, compactis reliquis humoribus, subsisteret sudor: ergo semper fluens copiosus sudor indicat, humores bonos in humorem tenuem liquescere, estque ergo certum indicium morbi putridi, qui permittit, ut corpus privetur omni humiditate, & ut privetur humoribus etiam bonis liquefactis; qualis morbus non solum est curatu difficilis, verum etiam sæpe transit in mortem, cum vix habeamus medicamina, quibus coercere valeamus illam spontaneam putredinem, qua liquescunt humores. Quod si cohibeamus per actu frigida effluentem sudorem, is alienus humor retentus eo magis inficit sanos remanentes, ut superius notavimus. Sive ergo copiosus sudor in Acutis vel Chronicis assiduo fluat, semper est malum indicium.

Multus semper fluens frigidus majorem morbum indicat.

II. Si vero copiosus ille Sudor semper fluens simul sit frigidus, majorem morbum declarat, id est, ille tunc morbus multo difficilius curationem admittit, quod ex causa frigidum simul humorem generante est deducendum. Sive calidus sit sudor, sive frigidus, semper arguit putredinem, & deliquationem humorum: sed si frigidus simul sit, illa frigiditas denotat motum vitalem tam debilem esse, qui non valet humores a spontanea corruptela coercere. Igitur ut curetur ille morbus, antiseptica roborantia sunt adhibenda, quæ vitæ vires restaurant. Sed in cordialibus his hæret summa difficultas, possidemus quidem stimulantia & calefacientia, quæ videntur erigere vires, verum aperte fateri cogimur, nos nulla habere vera Cardiaca, quæ vires addunt: nam quæ stimulando id videntur facere, veras vires vitæ non suggerunt. Propterea hujusmodi sudores sunt periculosissimi, ut sæpe in Phthisi nervosa, seu Colliquativa chronica expertus sum.

Calidus autem minorem morbum indicat.

III. Calidus autem assiduo fluens copiosus sudor minorem morbum declarat, non tamen sine periculo, sed comparative ad sudorem frigidum, quia arguit motum vitalem validius agentem, corrumpit humores, & copiosiorem sudorem extrudit. Igitur curatoria indicatio est in tali sudore cohibere putredinem, & temperare nimium illum motum. At vero minuere nimium motum per refrigerantia multo facilius fieri potest, & ad hoc præstandum multa habemus auxilia. Quare hic morbus multo melius auscultat. Imo pergente morbo, dum sensim debilitantur vires, ille præternaturalis calor sponte minuitur. Si vero æque esset in nostra potestate susceptam putredinem cohibere & emendare, hic morbus curatu foret facilis, sed quoniam hoc difficile fieri potest; manet tamen sudor copiosus, calidus semper fluens morbus periculosus.

LIB. IV. APH. XLIII.

153. *Febres, quæcumque non intermittentes, tertio die vehementiores fiunt, magis periculosæ: quocumque autem modo intermittant, quod sine periculo sint, significat.*

Febris definitio.

I. Etiamsi novus non incipit Aphorismorum Liber, novam tamen rem hic aggreditur Auctor, quum jam proponere incipiat multa observanda in febribus; quare antequam ea nostris commentariis illustremus, necessarium duxi brevem præmittere Definitionem & Divisionem febrium, ut in sequentibus constet, quid semper velimus per febrem intelligere. Nullus est in medicina morbus, de quo plures definitiones sunt traditæ, minusque inter Medicos constat, quid sit per febrem intelligendum. Maxima fuit nata difficultas; quum multæ sint febrium species, in quibus tamen omnibus collecta phænomena esse debent, ex quorum præsentia febrem adesse judicamus. Altera & non minor est difficultas, quod non omnia phænome-

nomena eodem tempore conspiciantur, dum tamen in Definitione videtur requiri, ut omne simul in eadem sententia proferatur. Verum apud Medicos manet Definitionis nomen, licet successu temporis quædam notiones inseparabiles proferendæ sunt; sed si plura alia adjiciuntur, quæ adesse & abesse possunt, tunc quoque vocant Descriptionem. Febris legitima sive uno sive pluribus paroxysmis absolvitur, ille dicitur Morbus, qui incipit cum horrore, frigore & pulsu debili, pergit cum calore, manente ægritudine, cum pulsu frequentiore & duriore, definit in sudorem cum pulsu molliore & calore temperatiore, cum quo tandem definit, si homo superstes manet. Conferri possunt, quæ diximus in *Comp.* nostro Tr. 52. II.

II. Hujusmodi febres aliæ sunt Legitimæ, aliæ autem Symptomaticæ, quæ sunt solummodo symptomata aliorum morborum, in quibus non ita attendimus ad febris curationem, quam ad morbi febrem producentis naturam investigandam. In utrisque fit distinctio ex invasionis modo, ut sit febris Continua, Intermittens vel Remitteus (Conf. *Aph.* 100. II.) Ex conjunctione harum non parvus committitur error, dum Medicus judicet, omnem febrem, quæ eundem ordinem temporis servat, eandem esse febrem, dum ex Legitimis intermittentibus prolongatis sæpe fiant febres Continuæ & Remittentes; atque ex febribus symptomaticis itidem Remittentes & Continuæ fiant, imo interdum videantur vere Intermittentes. Quare in sequentibus observaturi sumus, qualisnam febris an legitima an vero symptomatica sit intelligenda, si ratio sit reddenda alicujus phænomeni. *Febris divisio.*

III. Ex exacerbationibus tertio die vehementioribus constat, Hippocratem hic non intelligere febrem Continuam, neque intelligendam esse Intermittentem, cum dicat *non Intermittens*. Ergo si febris hæc ad suum genus referenda sit, pertineret ad febres Remittentes, quæ Syneches dicuntur seu Continentes; & quoniam tertio die fiunt exacerbationes, ea est species, quæ vocatur *Tritæophyes*. Hoc autem non sufficit ad prædictionem formandam, quum Tritæophyes febris generetur ex febre Intermittente tertiana, atque ex morbo aliquo latente, cujus febris hæc est symptoma. Observamus in praxi Putredinem humorum, & Pus in corruptelam conversum hujusmodi febrem generare, quando raro ægri emergunt, quare periculosa est Tritæophyes, quoniam designat ex valida putredine oriri, quæ ita facit Exacerbationes febriles alterno die, ut tempus intermedium non habeat Apyrexiam. Generatur etiam Tritæophyes ex febri intermittente Tertiana ita prolongata, ut sequens paroxysmus incipiat, priusquam prior desiit. Sed omnes febres intermittentes in remittentes conversæ, quoniam magnum augmentum causæ arguunt cum virium defectu etiam periculum portendunt. Hoc autem discrimen admodum observandum in curatione, quum Tritæophyes ex putredine antisepticis sit curanda, sed ex intermittentibus prolongatis optime auscultet antidotis. *Febris non intermittens tertio die vehementior, periculosa.*

IV. Quotiescumque autem Tertiana febris veram Apyrexiam habeat, ex ea Apyrexia cognoscimus, illam intermittentem non formari ex putredine, vel pure corrupto; ergo de hac febre judicandum, ut de omnibus legitimis intermittentibus, quæ rarissime interficiunt hominem: nisi ita fuerint prolongatæ, ut nullam apyrexiam habeant, omni periculo carere. Atque inde deducere possumus, istos non recte agere, qui in intermittentibus tam diu exspectant, donec corpus sit ex ægritudine debile, priusquam antidotum propinent. Atque ex eadem observatione manifestum est, quasdam febres continuas & remittentes antidotis auscultare, quum interdum ex intermittentibus prolongatis fiant remittentes, & continuæ febres. *Tertianæ Intermittentes periculo vacant.*

LIB. IV. APH. XLIV.

154. *QUibus febres longæ, his tubercula ad articulos, aut dolores fiunt.*

Febris longæ causa. I. QUum Auctor dicat febres, noluit solummodo intelligere febres præcedentes tertianas remittentes, sed & reliquas omnes tam continuas quam intermittentes. In his præcipit Tubercula ad articulos aut Labores seu Dolores: sed quia hæc observatio non est constans in praxi, operæ pretium erit rimari causas Longitudinem inferentes, ut ex cognita causa possimus judicium ferre, quid sit ex febrium longitudine præsagiendum. Febrium omnium causa nobis est res aliena, quæ actione vitæ est subigenda & expellenda. Quoties ergo (1) tanta est ejus materiæ copia, ut vi vitæ integre subigi non possit, febris protrahitur. (2) Aut si materiæ non est abundantia, sed in corpore habetur debili, cujus vires languidiores non valent modicam subigere materiæ copiam. (3) Vel si materiæ indoles est pertinacissima, quemadmodum in intermittentibus febris quartana, & in remittentibus, & continuis febris putrida, vel continua inflammatoria, quæ pus confectum critice non evacuat. Si attendimus ergo ad retentam materiem in febre longa, illa erit vel cruda febrilis, vel purulenta, vel putrida, quæ humoribus circulantibus mista febrem continuare facit.

Quando articulorum Tubercula, vel dolores facit? II. Si vero ex febris longitudine constet, materiem oberrare in corpore, non certe scimus, circa articulos futura esse tubercula, dolores, vel labores; sed inde præsagire possumus omnia mala, quæ ex materia retenta oboriri solent: uti morbi augmentum, recidivam, metastasim, & commutationem in alium morbum, nisi dicta mala præveniantur critica evacuatione. Quare non debemus otiosi esse expectantes articulornm tubercula, vel dolores, sed omni ope tentare materiæ coctionem & coctæ determinationem ad emunctoria, ut corpus liberetur ab hoste, qui multa mala minatur.

LIB. IV. APH. XLV.

155. *QUibus tubercula ad articulos, aut dolores ex febribus longis fiunt, hi pluribus utuntur cibis.*

I. IN præcedente Aph. observavimus tres diversos humores a febre relinqui, qui infinito morbo priore, novum alium morbum faciunt; imo interdum tam diu non exspectare, sed etiam nondum finito priore, novum formare, vel prioris recidivam facere. Tunc simul notavimus, incertam esse prædictionem Tuberculorum aut Dolorum ad articulos, quum plures exitus hujus materiæ retentæ fieri possunt. Hoc etiam ab Auctore nostro fuisse observatum, nullus dubito, quum hunc Aphorismum statim subnectat, dicens Tubercula, vel Dolores aut Labores articulorum fieri post febres longas, quando ægri hi utuntur cibis copiosioribus. Ex his verbis intelligi potest, cibum copiosiorem in corpore debilitato a febre longa facere hæc Tubercula, vel Labores articulorum. Quæ sententia non ita est repudianda, dum crudum ex abundanti cibo in corpore debilitato natum facile possit ad articulos deponi. Sed quoniam ægri non utuntur cibis copiosioribus a febre longa; nisi simul in his restituatur appetitus, ex fame igitur redeunte post febrem longam videndum est, qualis materia continuavit tamdiu febrem, aut quæ relicta fuerit febre finita sine bona crisi. Si perpendamus triplicem materiem a febre relictam, facile erit invenire materiem Crudam fuisse relictam, & dein cibo copiosiore magis accumulatam; nam si remaneat vel Pus corru-

corruptum, vel Putrefactus humor, nunquam finita febre redibit appetentia, cum omne corruptum & putrefactum famem extinguat. Ergo constat, si finita febre redeat appetentia, cum imperfecta sanitate, quando æger valetudinarius manet, in tali corpore relictum fuisse crudum, quod naturalem sensum famis ex defectu nutrimenti natum non extinguit. Cavendum ergo est in hujusmodi valetudinariis corpus onerare alimentis, si velimus evitare Tubercula, vel Labores ad articulos, sed parca diæta est instituenda tamdiu, donec omnis cacochylia sit superata, vel expulsa, & corpus naturalem vigorem recuperaverit.

LIB. IV. APH. XLVI.

156. *Si rigor incidat febri non intermittenti, debili jam existenti ægro, Lethale.*

I. Rigor Græce ῥῖγος est morbus ex duobus conjunctis phænomenis nominatus, scilicet ex frigore corporis, & constrictione quadam forti, & utcumque tremente in motu animali: nam si refrigeratio habetur cum levi tremore & quasi cito decurrente per corpus, *Horror* vocatur. Unde non immerito dixit Hipp. Horror est levis Rigor, & propterea a practicis unum pro altero ponitur sæpe, quum hi duo sic dicti morbi tantum magnitudine differant, sed Horror leviorem, Rigor autem graviorem & diutius durantem causam habeat. Facile erit ex his Rigorem distinguere a suis congeneribus morbis, Spasmo, Convulsione, Tremore, & Frigore. Nam in Spasmo constans est musculorum constrictio, & in Convulsione alterna involuntaria valida constrictio, sed sine frigoris sensu. In Tremore laxa est membrorum concussio, quæ tensiva est in Rigore. Frigus autem corporis non habet constrictionem musculorum. *Rigoris definitio.*

II. Rigoris causæ multæ sunt, quæ hoc loco omnes non possunt recitari. Sed si istas percurramus omnes, detegimus cunctas indicare, noxium aliquid applicari nervis motui & sensui dicatis. Nam id noxium subito inducit musculis motus animalis quandam constrictionem involuntariam, & minuit vitalem motum, ut inde generetur frigoris sensus, atque ita minatur actionis vitalis interitus. Illa causa tam in morbis chronicis quam acutis observatur, in chronicis autem, quia raro tam valida est causa, frequentius fiunt Horrores, quam Rigores. Qui Rigores fiunt in invasione febrium intermittentium, non ita periculosi sunt, sed in Continuis, vel sunt Critici, futuram evacuationem præsagientes, vel Symptomatici, qui semper mali. Sed quia Rigores agnoscunt magnam causam, inde observavit auctor noster H, a, 551. *Rigor una cum judicatione aliquatenus horrendus.* *Rigoris Causæ.*

III. Superius observavimus, febres Remittentes fieri vel ex pure corrupto, vel putredine, vel intermittente prolongata: in his si tam valida sit causa, quæ Rigorem inducere potest, certe non caret periculo, quod etiam *Hipp. a*, 524. observavit: *Rigores*, inquit, *velut in febre tertiana si in media inordinata febre exacerbentur, valde maligni sunt*. In his enim febribus fiunt Rigores, si morbus commutatur in sphacelum. *Rigor in febre remittente.*

IV. Quod si æger jam ex febre non intermittente fuerit debilitatus, corripitur Rigore, nulla spes esse potest curationis vel commotionis criticæ: nam si designat morbi, vel paroxysmi principium, ut indicare consuevit, hoc principium lethale erit, quum æger jam ex præcedente febre fuerit debilitatus, ferre non poterit sequentem paroxysmum validum, qui cum Rigore tanquam signo paroxysmi validi inchoat. Si vero Rigor proveniat ex commutatione in sphacelum, nihil melius prædici potest, quum sphacelus humorum in corpore debili mortem certissimam infert. *Rigor in debilitis.*

LIB.

LIB. IV. APH. XLVII.

157. *EXscreationes in febribus non intermittentibus lividæ, & cruentæ, & graveolentes, & biliosæ, & omnes malæ sunt. At probe secedentes, bonæ. Et eadem ratio est quoad alvi egestiones, & quoad urinas. Si vero nihil ex conducentibus excernatur per hæc loca, malum.*

Sensus. I. QUum sensus hujus Aphorismi non admodum planus sit, quædam præmittenda esse judicavi, ut constaret, quæ res in hoc Aphorismo sunt exponendæ. Omnium primum constat, Auctorem signa bona & mala voluisse tradere in febribus non intermittentibus. Ex istis selegit Evacuationes, quæ in Remittentibus deteguntur, per Exscreationem, per Alvum, & Urinam. Ex istis pro specimine eligit Sputum, cujus malas notiones citat, ut sit lividum, cruentum, fœtens, & biliosum, de his omnibus dicit malum portendere: atque similes evacuationes per alvum & urinam quoque malas esse, adstruit. Dein observat sputum bonum, ut & reliquas evacuationes conducentes ægrum liberare posse a febre Remittente. Sed si in febre Remittente nihil de materia bonæ indolis evacuetur, hoc etiam damnat. Ergo mala materia in Remittentibus evacuata nocet, bona vero conducit, & nihil evacuari quoque malum est.

Qualia sputa malæ in remittentibus? II. Remittentes febres esse symptomaticas ex Putredine, vel Pure corrupto natas sæpe observavimus, si pus, vel putredo illa latitat in pulmonibus: quæ exscreando rejiciuntur, declarant naturam materiæ retentæ; Sputa ergo livida, cruenta, fœtentia, vel flavescentia, biliosa dicta, demonstrant, talem humorem in pulmonibus colligi; qualia corrupta si ex ulcere quovis ejiciuntur, non permittunt ulceris consolidationem, & eo minus, si ulcus habeatur in pulmonibus cum febre remittente, quæ declarat, totam massam simili corrupto humore infectam esse. Quare talia sputa mali sunt ominis.

Qualia sputa bona in Remittentibus? III. Sed si Purulentum febrem remittentem faciens sensim minus corruptum exit, id valde bonum, quemadmodum in omnibus ulceribus, si bonum pus, satis copiosum, & tamen non nimis abundans emittitur, spes consolidationis elucescit. Inde in febre remittente si emittantur sputa alba, æqualia, inodora, libere exeuntia, quæ levant symptomata, modica copia ejecta, sanitatem promittunt: ita enim spes est, totum purulentum ejici posse, & ulcus pulmonis consolidari.

Sputum nullum in remittentibus malum. IV. Sive sputa illa bona sive mala antea prodierint, sed deinceps supprimantur, mors imminet. Nam si sputa corrupta ejiciebantur, adhuc potuit morbus protrahi, utpote continuo liberabatur corpus a corrupto humore, dum id corruptum insuper retinetur, mortem accelerabit. Immo sputum bonum retentum, quod evacuatum promittebat sanitatem, diuturniore mora convertetur in putrilaginem, quæ ut alii humores corrupti totam massam inficiet, & ita jugulabit vel sua copia majore, vel aliena indole, ægrum.

Urina & alvi egestio bona & mala in Remittentibus. V. Tandem ex speciali observatione sputi condit generalem regulam evacuationis urinæ, & alvi egestionis. De quibus idem est concipiendum, quod alvi excrementa vel urina corruptionem in Remittentibus indicantia, malum præsagium præbeant: sed bona exeuntia sanitatem. Si vero nihil per hæc emunctoria exit in morbis, qui per talia emunctoria solent eliminare suos humores, tunc semper erit malum omen. Quæ autem bona & mala dicantur alvi excrementa, & qualis urina prosit vel noceat, aliis in locis traditur.

LIB. IV. APH. XLVIII.

158. *IN non intermittentibus febribus, si externa quidem frigida sint, interna vero urantur, & sitim habeant, lethale.*

I. NOnnulli existimarunt, hanc febrem non Intermittentem denotare febrem Continuam, quoniam alibi auctor noster eandem sententiam profert de febre continua. Ea autem conclusio mihi non videtur satis valida, quum eadem phænomena fieri possint a diversis causis, & quia versatur in prognosi formanda febrium non Intermittentium, quas demonstravimus hodie vocari vel Remittentes, vel Continentes. Has oriri demonstravimus vel ex putrefactis humoribus, vel ex Pure corrupto. Si igitur ex his deduci possit frigus partium externarum cum ardore interno atque siti, videndum tunc ulterius erit, quid boni aut mali dicta phænomena portendant.

II. Internæ partes dicuntur illæ omnes, quæ nec oculo patent, neque externo tactu explorari possunt a medico; adeoque viscera ventris & pectoris: in quibus si habeatur vel calor, vel frigus, a medico cognosci nequit, sed ab ægro indicari debet. In his partibus per varias causas generari potest Ardor, sed causæ hæ diversæ non faciunt reliqua phænomena similia, unde ex conjunctis phænomenis colligere debemus causam latentem ardorem inferentem, ut videamus, quænam causa latens non solum ardorem inferre potest, sed etiam reliqua phænomena. Adest febris Remittens, unde possumus concludere, neque Inflammationem, neque Erysipelas eum Ardorem inducere, quia his morbis conjuncta est febris continua. Hinc Ardor internarum partium cum febre Remittente denotat, interna viscera agitari a materia corrupta motum vitalem instigante. Ea autem materia est vel biliosa, vel pinguedinosa, vel purulenta corrupta, quoniam reliquorum humorum corruptiones non inferunt vellicando tantum ardorem. Quoniam omnes morbi putridi sunt periculosi, illi excellunt, qui putrefactum habent in visceribus internis, unde evacuari nequit, & quarum partium functiones depravatæ vel extinctæ mortem inferre possunt. Hinc etiamsi nullum præterea adesset malum signum, nisi febris Remittens cum Ardore partium internarum, hoc solum sufficeret ad præsagiendum periculum.

Ardor internarum in remittentibus unde?

III. Per partes externas hoc loco intelliguntur tota cutis, facies, membraque externa. In his si simul habeatur frigus, lethale pronuuciatur in Remittentibus. Multi negant, tale quid observari posse in febribus, quia Calor & Frigus simul constare nequeunt. Nos autem in periculose decumbentibus sæpe hæc duo simul observavimus, quod ægri conquerebantur de incendio interno, quasi viscera urebantur, dum tamen partes externæ vel erant tepidæ, vel etiam algidæ. Veteres multum laborarunt ex sua hypothesi de Calido innato, & Neoterici ex ebullitione, aut fermentatione hæc opposita phænomena explicare, sed semper occurrebant tricæ, quæ plenam sententiam repudiabant: neque feliciorem theoriam posuerunt, hæc ex obstructione qui deducere conati sunt, quum sæpe integrum viscus post mortem inveniatur obstructum sine ullo ardore interno prægresso. Sed si attendamus ad legem generalem corporis viventis, quamcumque partem stimulatam se magis movere, & illum motum vitalem esse causam naturalem caloris, facile intelligitur, si acre rodens hæreat in visceribus internis, eam partem admodum calere, & si vehementior sit rosio, partem videre comburi, ut experimur in cute, si applicatum hæret phœnigmum. Sed tunc tamen ea videtur restare difficultas, quomodo inde fiat frigus partium externarum, quum ex lege stimulantium & calefacientium applicatorum vel assumtorum totum corpus concalescat. Hoc utique

Frigus Externarum in remittentibus unde?

que semper verum est, modo vires vitæ tantum valeant, ut ex parte stimulata per totum corpus motus vitalis major fieri possit: sed si simul habetur summa spirituum penuria, & virium defectus, pars quidem stimulata ardet, sed in reliquo corpore defectu virium non propagatur ille motus major, sed ex motu languidiore in partibus externis generatur frigus. Propterea pejus est, si partes externæ simul frigent, dum interna videntur uri, quoniam in tali febre non solum designatur Corruptela, sed etiam summa Debilitas.

Sitis in Remittente unde? IV. Sitim non solum generari ex tenuis aquosi penuria, aut oris siccitate, verum etiam ex putrefacto bilioso & pingui, in nostra Exercitatione de Siti demonstravimus. Hoc etiam fieri in hac febre Remittente, luce meridiana clarius patet; tantus enim calor, aut siccitas non habetur in ore, ut inde nimiam sitim conjicere possimus: dum hi ægri non raro cum ore frigido & humido admodum siticulosi sint: tunc nempe si id putrefactum simul feratur ad os, quod sua qualitate sitim infert, quæ multo potu non placatur, ut fit in siti ex siccitate. Hoc signum licet non adfuisset, morbus tamen per se, ut ex iis, quæ superius exposuimus, fuisset periculosissimus, nunc vero accedente siti, quæ declarat putredinis dispersionem per corpus, aggravatur præsagium malum.

LIB. IV. APH. XLIX.

159. *IN febre non intermittente, si labium, aut supercilium, aut oculus, aut nasus pervertatur, si non videat, si non audiat, corpore jam debili existente, quidquid horum fiat, in propinquo mors est.*

I. PErgit Auctor noster in Remittentibus ex phænomenis formare prædictiones, quæ fundatæ sunt in meris observationibus constanter in ægris detectis: quamvis igitur hæ solæ haberentur sine causarum expositione, sufficerent in praxi ad formandas prædictiones. Sed quoniam harum apparitionum investigatio apud omnes medicos laudabilis habetur, atque conducit ad alias res obscuras elucidandas, hæc phænomena ex suis causis eruere conabimur, ut eo firmiorem habeamus cognitionem. Casus est febris Remittens cum summa debilitate: si in tali statu vel inordinatus fit motus animalis in musculis faciei, vel si sensus auditus, vel visus extinguuntur, tunc observavit, mortem in propinquo esse.

Debilitas in remittente quid notat. II. Ut vires corporis valeant, requiritur spirituum bonorum liber & satis copiosus influxus, quare vel ex intercepto fluxu vel spirituum defectu aut alienata indole debilior generatur actio movens. Verum interceptum transitum, aut paucitatem spirituum non possumus in febre remittente accusare: nam ex spirituum defectu oritur quidem debilior motus, sed sine febre; atque spirituum fluxus interceptus particularem paralysin parit, minime vero debilitatem universalem cum febre. Quare Debilitas magna in Remittentibus arguit, naturam spirituum ita esse inversam, uti inepti sint ad motum in nostro corpore præstandum. Inde admodum valens est corruptio, quæ etiam invertit istos humores, quorum efficacia boni præparandi erant humores. Quo igitur in febribus Debilitas est major, eo majus imminet periculum.

Faciei motus tunc mutatus mortem præsagit: III. Satis constat in febribus remittentibus cum summa debilitate nasum, supercilium, oculum, vel labrum non converti per convulsionem ex spirituum abundantia, aut majore motu, quum deficiat in corpore causa movens: sed quoniam musculi omnes harum partium nervos habent ex medulla oblongata cerebri provenientes, indicium est, id acre quod febrem remittentem facit, translatum esse ad interiora encephali, cujus irritatione hi motus inordinati in partibus faciei fiunt. Vel inde provenire potest, quod musculi antagonistæ resolvantur subsistente spiritu-

um influxu. Sive hoc, sive istud fiat, utrumque mortem instare, declarat: nam materia morbi ad interiora encephali translata, omnem cerebri actionem invertet.

IV. Non solum visus & auditus extinctio in Remittentibus, corpore jam debili existente, instantem mortem præsagit, sed etiam aliorum sensuum exstinctio hoc etiam promittit: ut si quis antea siticulosus, sine bona causa non amplius sitiat; aut si pars dolens non amplius dolorem exhibeat: cuncta hæc arguunt ita inversos aut exstinctos esse spiritus, ut isti sensus non amplius exerceri possint. Adeoque in organis sensuum jam inchoata mors est, quæ brevi post quoque reliquas actiones vitales extinguet. *In his visus & auditus extinctio mortem præsagit.*

LIB. IV. APH. L.

160. *UBi in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium fit, lethale.*

I. PErgit Auctor noster in eadem morbi specie ex supervenientibus symptomatibus formare prognosin: in præcedente tradidit symptomata sensus & motus animalis, quæ propterea mortem præsagiebant, quoniam indicabant materiam corruptam, vel putridam in encephalo colligi, vel versus eam fecisse metastasin. Nunc dicit Difficultatem spirandi & Delirium lethale esse. Non sine ratione hæc duo symptomata junguntur ad designandum, unicum locum affectum esse, ex cujus oppressione, vel agitatione utraque hæc symptomata superveniunt: nam si solummodo dixerat Difficultatem Respirandi, forsan materia febris non quiescentis, ut vocat Celsus, occupasset pulmones, sed quoniam addit Delirium, inde concludere possumus, eam partem esse affectam, in qua spiritus conficiuntur, pro Ratiocinio & motu Respiratorio. Quemadmodum in Encephalo conficiuntur ad motum musculorum in facie, & auditum, & visum exercendum: ita in eodem etiam loco conficiuntur, quibus utimur ad bene ratiocinandum, & respirandum. Si ergo in febre Remittente duæ actiones simul afficiuntur, quæ utræque ex Encephalo accipiunt spiritus, etiamsi altera harum in pectore exerceatur, admodum verisimile est, causam hærere ad locum communem. Potest tamen esse, ut duæ partes simul afficiantur, sed in hoc Aphor. crediderim, causam latitare in encephalo, versus quod febris remittens fecit metastasin, quæ turbavit æquabilem motum ad judicandum, & respirandum requisitum. Quamobrem tamen non æque in hoc, quam in præcedente dixerit, mortem instare, meretur observari. Locus quidem in utrisque est communis, & actio respiratoria exstincta periculosior, quam si exstinguatur Visus, vel Auditus: verum in præcedente adjecerat signa summæ debilitatis, ex quibus colligere potuimus, functiones jam incipere exstingui; verum in hoc Aph. solummodo notat perturbatam actionem, nam homo non delirat ex deficiente actione, sed turbata, ita etiam difficile respirat, quod si non respiraret, signum esset exstinctæ actionis. Igitur, quia exstincta actio mortem instare declarat, sed turbata actio periculum promittit, in hoc aphorismo duntaxat posuit Lethale.

LIB. IV. APH. LI.

161. *IN febribus abscessus, qui non solvunt ad primas judicationes, morbi longitudinem significant.*

I. INterpretes multum laborant, num *Solvunt* active vel *Solvuntur* passive intelligi debeat, nos autem magis attendentes ad illustrandam scientiam me-

dicam, quam extollendam Hippocratis ſententiam, hanc interpretationem Criticis relinquimus, ſolummodo notantes, ſi intelligi debeat ſolvuntur, uti videtur ex Textu græco, ſenſus hujus Aphoriſmi non eſſet Praxi conveniens, nam Abſceſſus nunquam ad primas judicationes ſolvuntur, ſed ſenſim evacuato pure, ſanantur: verum Abſceſſus ſolvunt febres, vel ſtatim, vel tarde, & tunc Aphoriſmus hic egregiam regulam prognoſticam præbet in medicina.

Qualis febris abſceſſu finitur? II. Ut febris per Abſceſſum in quadam parte natum tollatur, neceſſe eſt, ut ſit febris, cujus materia in pus commutari poteſt. Verum præcedentes febres Remittentes nunquam formant pus, ſed putrilaginem, quare in hoc loco ſapienter non poſuit febres non intermittentes, ſed abſolute in febribus, ac ſi indicare vellet, ſe in hoc loco non agere de Remittentibus, ſed de febribus Continuis, quæ materiem purulentam formant, quæ quoque in Intermittentibus rariſſime formatur. Quamobrem in hoc loco intelligenda eſt febris Continua, quæ poteſt per criticam evacuationem deſinere, vel per Abſceſſum.

Longitudinis prædictio ex abſceſſu in febribus. III. Omnes febres, quæ deſinunt per Abſceſſum, longiores ſunt iis, quæ per criticam evacuationem terminantur: nam nunquam tam perfecte tollitur febris materia in formato abſceſſu, quam per aliquod emunctorium, cum nunquam natura Abſceſſum formet, ſi ſatis valeat materiem eliminare per emunctorium; illa igitur debilitas cauſa eſt, cur non ſatis perfecta fiat materiæ reparatio. Atque ipſa ſeparatio a communi maſſa non liberat ægrum a toto morbo, cum fiat materiæ diſpoſitio in quadam corporis parte, ubi novum morbum format. At vero ſcopus Auctoris non eſt docere longitudinem ex febre quæ deſinit per abſceſſum, ſed febrem longiorem futuram, ſi ſtatim ac apparet abſceſſus, non quieſcit. Ut enim perfecte deſinat morbus præcedens per Abſceſſum, neceſſe eſt, ut omnis morbi materia ab eo abſceſſu recipiatur. Quod cognoſcimus ſi ſtatim quoque deſinit febris: ſed ſi perfecte non quieſcit febris, ſignum eſt totam febris materiem in abſceſſu non eſſe depoſitam, quod reſiduum, ut ſignum debilitatis virium, morbum prolongabit.

LIB. IV. APH. LII.

162. *Quicumque in febribus, aut in aliis infirmitatibus ex propoſito (id eſt ob cauſam) lachrymantur, nihil inconveniens. Qui vero non ex propoſito, magis inconveniens.*

Scopus. I. Continuat Auctor formare prognoſin ex phænomenis, quæ febribus ſuperveniunt, ſed ut generaliorem doctrinam faceret, adjecit, alias infirmitates ſine febre, in quibus dicit, inconveniens magis, vel abſurdius eſſe, ſi non ex propoſito, vel involuntarie copioſæ lachrymæ fundantur. Etiamſi Lachrymæ egregiam partem Phænomenologiæ conſtituerent, a paucis autem medicis ita exponuntur lachrymæ ex ſuis cauſis, ut ex lachrymis apparentibus aliquid certi conſtituere valeamus. Copioſius in hoc Aphoriſmo proponit Auctor Lachrymarum ſtillicidium, ut inde ferat judicium in morbis. (1) Quæ lachrymæ copioſiores fluunt ex cognita cauſa. (2) Quæ producuntur ex cauſa latente. De utriſque ſeorſim acturi ſumus.

Lachrymæ copioſæ ex manifeſta cauſa nil boni aut mali præſagiunt. II. Ex glandula lachrymali innominata dicta, ſupra oculi bulbum in fovea oſſea hærente ſtillat aſſiduo liquor pellucidus, tenuis inſtar aquæ, qui irrigat oculi partem anteriorem, ut maneat humida & pellucida, atque depurata, ſi forſan aliquid ei adhæreret, dein abſoluto munere recipitur a punctis lachrymalibus, ducitur in ſaccum lachrymalem, & dein cava narium, ubi evaneſcit. Si autem majore copia ſecernatur, quam ut ita recipi poſſit a punctis lachrymalibus, vel ſi illa via

ſit

sit interclusa, supra palpebram inferiorem adscendunt lachrymæ & exstillant. Hoc stillicidium frequentissime generatur ex animi pathematibus, oculi, vel narium irritatione, vel quia, ut diximus, via est interclusa, sed si ex his causis fiat, nullum indicium præbent boni, vel mali in morbis totius corporis, quum tales fiant ex vitio organi, & inde solummodo particulare, minime autem generale vitium declarant: & inde in morbis generalibus non censentur inter signa.

III. Etiamsi febris esset præsens, si lachrymæ copiosæ fluant, inde etiam nullum fieret judicium; sed si dictæ causæ absint, atque ex indole febris copiosæ funduntur lachrymæ, tunc indicium est, sanguinem ferri majori impetu ad caput, atque tunc ea mala exspectamus, quæ ex hoc majori impetu deduci solent. Eam prædictionem rotundis verbis exposuit noster Auctor H, a, 667. *Quibus in febribus acutis, magis ardentibus, lachrymæ invitæ defluunt, his sanguinis a naribus eruptionem exspectare oportet, si etiam alia perniciose non habeant: nam his qui male habent, non sanguinis eruptionem, sed mortem significant.* His constat, cur dixerit *magis Inconveniens*, quoniam interdum mortis instantis signum est. *Ex latente causa in febre quid notant?*

IV. Simili quoque modo ratiocinandum est in quibusdam aliis morbis cum & sine febre. Nam in *apoplecticis* & *anginosis*, si lachrymæ voluntariæ fluant, vel ex dictis irritationibus nihil boni, vel mali præsagiunt: Sed si fiant ex impedito reditu sanguinis per venam jugularem, pessimum indicium præbent, cum sanguis in encephalo collectus cerebrum, & cerebellum ita comprimat, ut omnis circulatio spirituum supprimatur. *In aliis infirmitatibus quid notant?*

L I B. IV. A P H. LIII.

163. *QUibus in febre ad dentes viscosa circumnascuntur, his febres fiunt vehementiores.*

I. VIscoso, vel lento humore dentes obsideri, sæpe observamus in praxi tam in morbo acuto quam chronico: hujus originem ex variis causis ducunt; quidam putant, ex dentium substantia exhalantes humores condensari; alii vapores ex ventriculo, vel pulmonibus exhalantes, frigiditate dentium condensatos accusant; denique quidam contendunt, glutinosa esse alimenta. Sed si rimamur experimenta, quæ probant dentium solidam substantiam crassos non transmittere humores; œsophagum nihil nisi in ructibus, & vomitu emittere, atque tracheam solum humorem integre volatilem exhalare; atque glutinosum hoc nasci post oris collutionem, sine cibo deinceps sumto generari, facile persuademur omnes istas allegatas causas inanes esse conjecturas. Quare causa quærenda in humoribus, qui in ore ipso secernuntur, sive sit mucus naturalis, sive saliva in os deposita. Hi humores vitio morboso lentiores nati in os depositi, magis dentibus quam partibus reliquis adhærent: quum partes reliquæ ex sua substantia emittentes humiditatem id tenax depellunt; Dentes autem humidum non emittentes, adhæsioni favent. Inde etiam tenacia unguibus applicata diutius & tenacius adhærent, quam cuti. Signum igitur est, quoties sorditate, vel glutinoso obsessi inveniuntur dentes, quod in humoribus in os depositis prædominet potentia concrescendi. Quod si solummodo in his humoribus hoc vitium haberetur, nihil mali inde præsagiri posset. Sed quoniam istud glutinosum raro in solo humore salivoso prædominat, inde tanquam signum generale totius massæ accipiendum est. *Visciditatis dentium causa.*

II. Omnis circumnata dentibus visciditas non est signum febris vehementioris, quum sæpe in chronicis admodum sordescant dentes, sine ullo febris indicio: sed quando hæ sorditates dentibus adhærentes conspiciuntur in febribus, tunc semper vehementem febrem indicant. Nunquam enim humores motu circulatorio aucto *Cur dentium visciditas circumnata, si-*

gnum febris vehementioris?

convertuntur in glutinosum corruptum, nisi motus sit validissimus, qui gelatinam compingit in densum, & corruptum lentorem. Quæ ergo conspecta phænomena, ut est viscositas dentibus circumnata, sunt effecta vehementioris circulationis, eadem quoque probant, adesse febrem vehementem. Quare hoc signum probat, adesse febrem vehementem, sed non futuram; verum febrem periculosam futuram; quoniam humores ita compacti difficulter per bonam crisim evacuari possunt; & est quoque signum Longitudinis, cum lentus humor longo tempore eget ad solutionem. Utilissimum itaque est inspicere os in febribus, non ut duntaxat formemus prædictionem ex phænomenis inventis, sed ut etiam inde habeatur curatoria indicatio: nam quoties inveniuntur dentes viscoso obsessi, eam febrem curare debemus ut vehementem febrem. Et ut levetur hoc symptoma, os est colluendum abstergente antiphlogistico.

LIB. IV. APH. LIV.

164. *Quibus diu tusses siccæ, paulum irritantes, in febribus ardentibus, non admodum siticulosi sunt.*

Sitis constans symptoma in ardentibus.

I. Tria primaria signa numerant practici ad definiendam febrem ardentem, Calorem urentem, Siccitatem magnam, & Sitim vix ferendam. Cur autem sitis fiat in ardentibus, hoc loco exponendum est. Sitis est sensus species in nobis, qua instigamur ad hauriendum potum. Hic sensus nobis a Deo est concessus, ut cognosceremus, quando in nobis est defectus, qui ingestione potionis est supplendus, ut famis ad petenda alimenta, & tactus ad evitanda mala applicata. Quoties itaque in nobis est humidi defectus, naturale est, ut percipiamus Sitim. Ergo solummodo esset demonstrandum, in ardentibus defectum humiditatis esse, quæ res tam plane constat, ut nulla egeat expositione, quum motu circulatorio aucto omne humidum expellatur, & quod expelli non potest, compingatur in lentorem. Hanc siccitatem seu defectum humiditatis in ore & faucibus sensum Sitis producere, in *Exercitatione Medica de Siti* exposuimus.

Tusses siccæ paululum irritantes in ardentibus, unde fiant?

II. Tussis dicitur sicca, si tussiendo nihil humidi vel phlegmatis ejicitur; hujus Tussis siccæ inveniuntur multæ causæ, ut exposuimus *In Exercitatione de Tussi*. Ex istis illæ causæ eligendæ, quæ in febre ardente fieri possunt, & quæ causæ paululum irritando tussim inferunt, adeoque causa levis esse debet, quæ tussiendo facile lenitur, sed & cito redit. Magis convenientem causam non invenio talem Tussim inferentem, quam internæ membranæ laryngis siccitatem, quæ quamdiu est præsens, stimulando tussim infert: sed quoniam tussiendo major copia humidi fertur ad has partes, tussiendo ea membrana humectatur, & ita cessat tussiendi irritamentum: sed ea cessante brevi post exsiccatur, unde iterum redit Tussis, qua nihil ejicitur, sed sæpe redit. Tussiendo huc versus allici humores etiam in sanis, si aliquid in tracheam inciderit, probari potest, nam tussiendo ex mechanica causa multum muci tamen ejicitur. Inde optime hujusmodi Tussim in acutis lenire potui hauriendo vaporem ebullientis aquæ, quo latera sicca tracheæ irrigabantur.

Tusses siccæ in ardentibus minuunt sitim.

III. Tusses illæ siccæ in ardentibus non solent cessare, quamdiu durat febris ardens, ut observavimus in praxi, quia tolli nequit siccitas hujus tussis causa manente febre ardente. Quod autem minus siticulosi sint in ardentibus, quando talis tussis adest, ex iis quæ exposuimus deduci potest: nam quia tussiendo plus humidi ducitur ad fauces, quo lenitur tussis, id quoque adductum minuit sitim, quia siccitas utriusque est causa, nempe sitis, & tussis, & inde adductione humidi utraque phænomena mitigantur. Non debemus ex hoc Aphorismo colligere, ut quidam perperam fecerunt, talem ægrum in febre ardente non sitire, sed solum-

mo-

modo minus sitit, quia tussiendo plus humidi fertur ad fauces, ut ita mitescat sitis. Ita videmus interdum charecteristicum symptoma morbi minui per aliud superveniens, ut in hoc casu minuitur sitis in ardentibus, & in cerebri oppressione minuitur febris ardentis calor. Quare sedulo perscrutanda phænomena in morbis, an non propter aliud superveniens minuantur, vel exstinguantur.

LIB. IV. APH. LV.

165. IN *Bubonibus febres, omnes malæ, præter ephemeras.*

I. Bubo seu βυβών quia non est vox semper eandem rem significans in scientia medica, primum constare debet, quid Hippocrates in hoc loco per Bubonem intelligat, antequam scire possimus, quænam febris mala sit in Bubonibus, & quæ minus mala, vel bona. In Arte Medica, vel notat partem, vel morbum. Pars illa Latinis dicitur Inguen. Sed si designat morbum, tunc est tumor proprie in Inguine. Verum non omnes tumores inguinis dicuntur Bubones, uti patet in herniis hujus loci, ex quibus species invenitur, quæ vocatur Bubonocele, seu Hernia inguinis, quæ tamen nunquam absolute dicitur Bubo. Sed si alius tumor Inflammatorius seu purulentus, ut & glandulosus, ut est Phygethlon, in Inguine detegitur, talis tumor dicitur Bubo. In hac significatione non acquiescunt, sed ex tumoris similitudine sub alis & pone aures, etiam in aliis locis hujusmodi tubercula Bubones vocant. Si sequimur interpretationem Galeni, hoc loco per Bubones intelligendi tumores seu Tubercula inflammatoria, vel purulenta non solum in Inguinibus, sed & etiam sub alis, & pone aures, quæ sententia quoque mihi videtur verissima, ut infra constabit. *Bubonis significatio.*

II. Febris Diaria seu ἐφήμερος ex febribus continuis levissima est species, & brevissima, etiamsi a quibusdam referatur ad Intermittentes, sed quoniam unico paroxysmo absolvitur, species est febrium continuarum. Dicitur Ephemera, quia paroxysmus ille ultra viginti quatuor horas non extenditur. Si autem diutius continuatur paroxysmus, dicitur Synochus simplex, vel & Ephemera plurium dierum. Causa ergo Ephemeræ talis esse debet, quæ motu febrili intra viginti quatuor horas tota potest subigi, & expelli, aut in aliquam partem deponi, ubi novum paroxysmum facere non potest. Ea frequentissime observatur, si in Diæta commissus est error, vel prohibita fuit insensibilis perspiratio, ut & in tuberculis Inflammatoriis si transeunt in suppurationem. Sufficit in curatione itaque Ephemeræ potandam dare potionem antiphlogisticam diaphoreticam. Hujusmodi febrem post aliquot septimanas recurrentem inordinate observavi in cacochymicis, catarrhosis, & acrimonia cruda laborantibus, qua febre finita cum sudore corpus liberabatur a crudo illo, & alieno humore. *Ephemera quæ dicatur?*

III. Si conferamus ea, quæ superius exposuimus, dicti veritas constabit, omnes febres malas esse præter Ephemeras in Bubonibus. Bubones enim Pestilentiales, aut qui omnem materiem in se non recipiunt, vel qui fiunt in morbis putridis, non excitant Ephemeram, sed vel febrem continuam per multos dies durantem, vel remittentem, aut hecticam, quæ omnes febres, quoniam imperfectam crisim designant, malæ censentur. Ephemera autem nata ex commutatione materiæ in pus, quæ tunc simul cessat brevi tempore, designans totum reliquum corpus liberatum esse a morbosa materia, bonum ergo præsagium præbet. *Cur omnes febres malæ in bubonibus præter ephemeras?*

LIB. IV. APH. LVI.

166. *FEbricitanti sudor superveniens, febre non deficiente, malum. Prorogatur enim morbus, & multam significat humiditatem.*

Unde sudor in febribus? I. NAturale est in omni specie febrium, ut circa finem paroxysmi evacuetur sudor, & in omni febre tam Acuta, quam Remittente, & Intermittente legitima, cum sudoris eruptione febris quoque quiescat. Multi inde existimarunt, sudorem formari ex febris materia: verum maxima pars sudoris ex bonis humoribus corporis depromitur, sudor enim erumpere potest, etiamsi nulla sit febris materia in corpore. Quare idem de sudore statuendum, quod observant Practici in urina, tota enim urinæ massa non statuitur componi ex morbi materia, sed statuendum est cum urina simul evacuari materiem morbi, unde habetur urina Cocta, quæ indicia præbet evacuationis materiæ morbi, sed Cruda, quæ sine materia excernitur. Hoc etiam sentiendum est de Sudoris evacuatione, sed quoniam sudoris materia ita non potest examinari, uti in urina, alia criteria sunt adhibenda, quibus cognoscimus, num sudor sit criticus, vel symptomaticus. Quando igitur motu febrili corpus valide fuit agitatum, atque humores soluti, accedente relaxatione pororum, id quod solutum fuit, Sudoris forma exit, partim constans humoribus bonis detritis, partim ex materia febrili subacta.

Febricitanti sudor superveniens, febre non deficiente malum. II. Ut Sudor adferat levamen, necesse est, simul aliquid de febrili materia auferat: verum hoc si faciat, febris simul vel remittit, vel minuitur, vel quiescit, detracta enim materia irritante febrili minuitur motus ab eo stimulo instigatus: sed non est opus, ut omnino febris absit, sed ut minus sæviat. Si vero febris cum tali erumpente sudore non minuitur, aut quiescit, certum indicium est, materiem febris cum sudore eo non fuisse ablatam. Eam retentionem admodum malam esse, non eget explicatione.

Talis sudor præsagit longitudinem. III. Sudorem non auferentem febris materiem præsagire Longitudinem, superius *Aph.* 12. XII. demonstravimus, quare ad probandam instantem longitudinem ex sudoribus erumpentibus, non quiescente febre, hoc duntaxat esset adstruendum, eum sudorem non tollere materiem morbi, sed quoniam hoc a nobis in hoc loco satis fuit demonstratum, non erit opus repetere.

Et designat multam humiditatem. IV. Hunc sudorem ermpentem in febre non quiescente deducit Auctor ex multa humiditate, quare multi practici, ut curent talem febrem, præcipiunt danda esse Sudorifera Diuretica, & Purgantia, ut corpus liberent a nimia illa humiditate. Auctori nostro consentio, eum sudorem indicare multam humiditatem; sed istis, qui propterea contendunt illam humiditatem esse evacuandam, consentire nequeo. Quod si rimamur originem hujus humiditatis multæ, facile isti Practici mecum ibunt in eandem sententiam. Febris illa si commutatur in putrilaginem, liquati humores sub sudoris forma exeunt, & inde non tollunt febrem, sed eam prolongant, uti observatur in omnibus febribus putridis & colliquativis. Si tunc quis satageret colliquatos humores eliminare per urinam vel alvum, potius interficeret hominem, quam ut tolleret febrem ex tali putredine natam. Quamobrem in sudoribus erumpentibus non quiescente febre monemur, nos debere per antiseptica ulteriorem colliquationem prævenire, sed neutiquam per evacuantia conari evacuationem.

LIB. IV. APH. LVII.

167. *A Spasmo autem tetano detento febris superveniens solvit morbum.*

Quum

I. QUum Veteres ex phænomenis imposuerunt morbis nomina, non raro duo phænomena ab eadem causa venientia diversa nomina accepere; alii vero morbi causa admodum diversi, non raro idem retinent nomen, quod in prognosi formanda & curatione tradenda magnam difficultatem parit. Hoc patet in Tetani descriptione, ex eo enim morbo tres quasi distinctos morbos faciunt, *Tetanum*, *Emprosthotonum* & *Opisthotonum*. Multi Spasmum & Tetanum eundem morbum faciunt; alii vero dicunt, morbos esse distinctos. Ita etiam Convulsio, Rigor, Distentio nervorum, Epilepsia quibusdam sunt synonyma, aliis autem morbi differentes, quare sæpe dubii hæremus, qualisnam morbus intelligatur. Quidam ex Neotericis non sine ratione Convulsionem distinguunt in duas species, unam vocant *Convulsionem Tonicam*, cui respondere potest *Tetanus* atque *Rigor* Celsi, nam Rigor hodie in medicina aliam significationem obtinuit (*Aph.* 156. I.) Alteram vocant *Convulsionem Clonicam*, cui respondere potest *Spasmus*, cujus species est Epilepsia, hysterica & hypochondriaca passio. Dum scilicet musculi voluntati subjecti a causa morbosa interna, etiam reluctante voluntate, valide constringuntur, & ita constricti manent, illum motum morbosum vocant Convulsionem Tonicam. Sed si hi musculi alterne constringuntur & dimittuntur, ut inde fiat motus inordinatus involuntarius validus, ille motus vocatur Convulsio Clonica. Quoniam superius demonstravimus (*Aph.* 51. V.) quali modo & quando febris superveniens solvit Convulsionem, non erit opus eadem repetere.

Spasmi & Tetani differentia.

LIB. IV. APH. LVIII.

168. A *Febre ardente detento, rigore superveniente, solutio fit.*

I. OMnem febrem Continuam non esse Ardentem, ex superius dictis (*Aph.* 100. II.) colligi potest. Quare in quadam febre Continua quædam apparere debent notiones, quibus detectis omnes medici concludunt, eam febrem continuam vocari febrem Ardentem. Semper adesse debet in hac febre continua Calor urens ad attactum, cum cutis Siccitate summa, laboriosa Respiratione, Pulsu duro & frequenti, oris siccitate, & Siti vix extinguibili. Si cuncta hæc rimemur, & quæ deinceps in febre ardente observantur, probant ea, dictam febrem ardentem esse veram inflammationem per totum corpus.

Quid sit febris ardens?

II. Quid sit Rigor, & ex qua causa generetur, exposuimus (*Aph.* 156.) Ex quibus deduci potest, si materia irritando febrem Ardentem inducens commutetur in aliam naturam, tunc fieri Rigorem. Si hæc commutatio sit facta in materiem purulentam, sæpe subsequitur critica evacuatio, qua liberatur æger a febre ardente: vel eadem purulentia deponitur ad aliquam partem, ubi format abscessum per metastasin. Rigor etiam generatur in Ardentibus: si commutatio fiat in Putrilaginem vel Sphacelum. Adeoque nisi simul perpendantur reliqua symptomata, non potest judicium ferri, num Rigor in Ardentibus portendat malum vel bonum. Solvitur quidem febris ardens semper a Rigore superveniente, qui designat materiæ mutationem, sed non semper bonam solutionem promittit. Si vero post Rigorem illum temperatior fiat calor, lenior sitis, humiditas corporis, pulsus mollior, cum evacuatione critica, præprimis per sudorem, urinam, vel sputum, raro autem per alvum, hæc collecta signa demonstrabunt, materiem febris ardentis abiisse in materiem purulentam, quæ simul evacuatur. Qualis tunc Rigor est optimum præsagium, & non solet redire: sed si hæc non adsint, verum sæpius redeat Rigor, indicio est, materiem abiisse in putrilaginem. Si vero post Rigorem corpus nimis refrigeratur, vires cadunt, & exprimitur sudor frigidus, fœtens, notat talis Rigor mutationem in mortificationem.

Quando rigor superveniens solvit?

LIB. IV. APH. LIX.

169. *TErtiana exquisita in septem ad summum circuitibus judicatur.*

Quæ dicatur Tertiana exquisita? I. OMnium primum sciendum est, qualem febrem Hipp. hoc loco intelligat. Citat Tertianam exquisitam, unde satis constat, alias præterea inveniri Tertianarum species. Hoc in genere constat per Tertianam intelligi febrem, quæ Paroxysmos seu Periodos facit alternis diebus. Sed inveniunt duas tales species, una refertur ad febres Remittentes (*Aph.* 153.) Altera ad febres Intermittentes. Quæ autem ad Remittentes referuntur, dicuntur *Tritæophyes*. Sed Tritæos, uti in Textu, est Tertiana intermittens. Verum Auctor non videtur contentus solam nominare Tertianam, quum addit Exquisitam: quare non intelligit omnem Tertianam intermittentem, sed eam, quæ exquisite talis est. Nobis prælucet in hac re Galenus, cum dicat in Tertiana paroxysmum non debere ultra duodecim horas extendi, eam fieri debere in æstate, regione & temperamento calido & sicco; paroxysmum incipere cum Rigore, desinere cum sudore, vel dejectione materiæ biliosæ. Addere possumus, si non pervertatur naturalis ordo venæ sectione, purgante, calefacientibus aut nimis refrigerantibus, vel alio errore in diæta. Talis tunc febris vocatur Tertiana exquisita.

Septem ad summum periodis judicatur. II. De tali nunc Tertiana exquisita præcipit, eam ad summum septem paroxysmis judicari, id est desinit quarto, quinto, sexto, vel ad summum septimo paroxysmo: quæ observatio practica quoque hodie vera invenitur, modo sibi relinquatur febris Tertiana. Quare in febre Intermittente non habetur criticorum dierum annumeratio, uti in febribus Continuis, per dies successivos, sed per numerum paroxysmorum, ut unusquisque paroxysmus habeatur pro die in febre Continua. Hoc quoque tentarunt perscrutari in febre quartana, in qua detexerunt, si singuli paroxysmi durent sex horas, totum tempus febris non ultra terminum febris acutæ extendi. Sed quoniam febris intermittentis & continuæ materia non est eadem, non erit quoque necesse, ut utraque materia eodem temporis spatio subigatur: si autem observetur tale fieri, id non ex convenientia communi febrium dependet: sed quia ex lege specifica cujusque febris hoc ita evenit; nam potuisset quoque temporis magna esse differentia, quum harum febrium non sit eadem causa.

LIB. IV. APH. LX.

170. *QUibus in febribus aures obsurduerint, his sanguis e naribus effluens, aut alvus exturbata morbum solvit.*

Surditatis causa in febribus. I. DUo hic simul ponuntur morbi, quorum alter alteri supervenit, Febris nempe, & Surditas. Hoc loco intelligenda est Febris Continua, vel Remittens, quia Intermittentibus hæc observatio non quadrat, atque ab Hippocr. passim non accipiuntur Intermittentes generali nomine febris. Continuæ & Remittentes nomen distinctum non habent apud Auctorem nostrum, nisi quod Remittentes, ut retro observavimus, interdum dicantur febres non intermittentes. Surditas in hoc loco non designat, ægrum non audire posse sonum quemcumque graviorem, sed non audire vocem vel sonum alloquentium, id est, ut obscurius audiat, quam antea solebat. Talis Surditas tunc debebat generari, quando æger febricitabat, quod arguit, eam non oriri ex vitio prægresso in organo auditorio; nam inde nata surditas nullum hujus rei præsagium præbet. Sed nasci debet ex febre ipsa, vel causa eadem, quæ febrem antea produxit, aures enim obsurdescunt in febribus, id est, post-

quam

quam aliquamdiu adfuit febris, oborta fuit Surditas. Duæ in febribus præcipuæ sunt causæ Surditatem inferentes, impetus nempe sanguinis major ad caput, & materia biliosa ad caput magis quam alias partes tendens. Sanguis igitur vel materia biliosa ad caput delata implendo arterias prope nervum auditorium in Encephalo, vel quæ organo auditus insunt ita opprimunt nervum auditorium, vel implent auditus organum, ut fiat impeditus aeris sonori transitus, vel nervi auditorii stupor. Ergo surditas in febribus nascitur ex accumulato sanguine vel materia biliosa circa auditus organum.

II. Si in febribus sanguis feratur majori impetu ad caput, quod cognoscimus ex oculis rubentibus, trucibus, facie tumente, pulsationibus in capitis arteriis, cum surditate vel aurium sonitu, timor est, ne motu illo majore æquabilis cerebri motus turbetur, & æger deliret: compescitur autem nimius ille motus, si evacuetur ex naribus sanguis, tunc enim minus distenta vasa, minus quoque urgent. Quamobrem per hæmorrhagiam supervenientem ex impetu majore non solum cessant dicta phænomena, inter quæ est Surditas, ex majori motu ad encephalum nata, verum etiam præveniuntur instantia mala, Delirium, Phrenitis, & Convulsio. Imo tantum valet in ea causa hæmorrhagia narium, ut ipsam febrem compescat. Ex quibus colligere possumus in praxi talem hæmorrhagiam, nisi modum excedat, non esse supprimendam, ut multi ex inscitia hujus observationis fecerunt. Atque inde patet, sanguinis missionem in tali surditate præcipuum esse auxilium, quum arte id præstemus, quod natura demonstrat adferre levamen. Et quoniam incerti sumus, num certo fiet hæmorrhagia, qua non apparente, imminerent recensita mala, prudentis Medici est non expectare hanc hæmorrhagiam, sed surditate cum aliis signis majoris impetus ad caput apparentibus, protinus secare venam, & si prima vice inde non compescatur motus ille major, eandem sanguinis evacuationem repetere. *Hæmorrhagia quando solvit febrem?*

III. Sed si materia biliosa ad caput delata cum febre inducit surditatem, non ita levat hæmorrhagia, & minus conducit sanguinis missio, sed si alvus exturbatur, præcipue si egerit fæces biliosas, non solum discutitur Surditas, sed & ipsa febris solvitur: nam materia biliosa per alvum exturbata non amplius cerebrum petere potest, atque derivatio facta ad alvum temperat impetum ad caput tendentem. Ita egregia formatur curativa indicatio in febribus biliosis, si surditas oboritur, nam quoniam levamen fit & solutio febris per egestionem biliosam, manu veluti ducimur ad alvum ducentia, quæ materiem biliosam exturbant, & simul minuunt impetum, qualia sunt Cholagoga refrigerantia. *Alvus exturbata quando solvit febrem?*

L I B. I V. A P H. L X I.

171. F*Ebricitanti, nisi diebus imparibus febris dimiserit, reverti solet.*

I. QUid sit intelligendum per Recidivam, superius (*Aph.* 37., II.) exposuimus, eamque sæpissime fieri in omni specie febris, constans est observatio. Sed tunc febris Recidivam facit, si febris materia viribus vitæ vel virtute medicamenti non fuit exstincta, & dein expulsa, verum aliquo modo mitigata, ut aliquo temporis spatio non valeat ita turbare corporis actiones, ex quibus mutatis cognoscimus materiem febrilem latitare, dein malignitate increscens, ut prius actiones vitæ irritans, iterum phænomena febris exhibeat. Ipsam enim causam febris nemo videre potest, sed si illa applicetur ad organa vitalia, tunc nascuntur in corpore phænomena, quæ declarant, febrilem materiem esse in corpore: quare febris causa esse potest in corpore sine ullo indicio, uti aliæ etiam causæ morbosæ, quemadmodum Variolarum, Luis venereæ, Hydrophobiæ, antequam inducunt actiones vitæ perturbatas. Ut igitur conjiciamus sine phænomenis, num febris materia in corpore lateat, consulenda sunt observata practica, quæ comprobant, ma-

teriem febrilem adesse, etiamsi nulla phænomena inveniantur. Hæc observata multis modis eruuntur, ut si post febrem sanatam remaneat inappetentia; si fugata febre remaneat valetudo adversa; si excrementa, & actiones multum recedant ab ordine consueto; si abiit febris sine signis coctionis; si febris non desinit die critico, quum ad legitimam curationem non solum natura expellat materiem quantitate, & qualitate respondentem, sed & servare soleat certum aliquod tempus, ut monuimus in Diebus Criticis (*Aph.* 49.). An vero illi Dies Critici sint dies impares, quam maxime disputant, ita ut Galenus non dubitaverit asserere, se non credere hunc Aphorismum ab Hippocrate esse traditum. At vero Auctor noster dicit *reverti solet*: ergo non contendit semper, sed aliquando reverti febrem, si dimittit die pari. Non ignoro, decimum quartum, vigesimum, & quadragesimum diem pares esse dies; verum decimus quartus ex duobus septenariis, vigesimus ex tribus componitur, & ita quadragesimus ex sex septenariis, ut 20. habeatur pro 21., & 40. pro 42. Tali modo si accipiantur dies impares, sententia in hoc Aphorismo prolata non recedit a generali doctrina Dierum Criticorum (*Aph.* 49.)

LIB. IV. APH. LXII.

172. *Quibus in febre morbus regius supervenit ante septimum diem, malum est.* (*Nisi confluxus humorum per alvum fiat.*)

Icteri definitio. I. IN prædictionibus formandis non majores invenio difficultates pluresque tricas, quam si in morbo, ut in febre, qui ex variis nascitur causis, & ex phænomenis accepit nomen, aliud veniat symptoma, quod itidem ex phænomeno nomen accepit, uti est Icterus: potest enim Icterus in variis febrium speciebus venire, & ita pro natura febris bonum, & malum signum esse: atque Icterus ex causa varia potest in quadam febris specie etiam bonum, & malum indicium præbere. Ut igitur ex Ictero febri superveniente certum prognosticum habeatur, determinanda est febris, & Icteri species. Hoc quoniam non satis exacte a Practicis fuit factum, non mirum est, quod tot dissidia, & variæ sententiæ de hoc Aphorismo a Commentatoribus sint prolatæ, ut quidam non dubitarint nostrum Auctorem falsitatis arguere, quum invenerunt Icterum ante septimum diem supervenisse cum bono exitu. Ut igitur aliquid certi in hac prognosi statuamus, definienda est ea species Icteri, quæ in hoc aphorismo est intelligenda. Omnis morbus, qui cutim totam suffundit intensa flavedine, nam si ad virorem, vel nigredinem vergit, vocatur Icterus niger, ita ut oculi quoque album manifestam illam flavedinem exhibeat & reddatur urina intense flavescens, quæ immersum linteum ita inficit colore flavo, ut facile elui non possit, vocatur Icterus, morbus Regius, morbus Arquatus, Aurigo. Et ut hunc morbum distinguant a consimili colore Cachecticorum, adjiciunt, eum colorem flavum oriri a bile flava diffusa per totum corpus. Ad detectionem ergo hujus morbi sola requiritur accurata coloris mutati observatio, sed non profert causam, nisi solam materialem, hunc colorem inferentem: propterea ex varia causa oriens icterus potest bonam, & malam præbere prognosin in febribus.

Quæ species Icteri ante septimum diem in febribus veniens malum? II. Paucæ sunt Icteri species, quæ quocumque tempore veniant, bonum præsagium præbent, dum tamen in hoc Aphorismo implicite patet, Icterum septimo die venientem, bonum præsagium præbere; nam qui Icterus ex Hepatis obstructione, Inflammatione, infarctione ductus Choledochi, vel vesicæ felleæ oritur, aut qui venit ex putredine, omni tempore etiam septimo die febris veniens malum exhibet præsagium. Igitur in hoc loco intelligenda est ea Icteri species, quæ ex febris perturbatione critica nascitur, quum ea tanquam signum criticum septimo die bonam prognosin prebere possit. Si autem ante septimum diem veniat Morbus Regius

gius, malum est, nisi confluxus humorum per alvum fiat, uti in quibusdam exemplaribus habetur. Scilicet si febris biliosa ante istud tempus commotionem faciat, qua bilis suffunditur per totum corpus, talis præmatura commotio bilis corruptæ abundantiam designat, quæ bilis si simul non deponatur per alvum, sed in corpore retenta, sensim fit acrior, & sua saponacea acrimonia omnes humores in tenuem putrilaginem convertit, quod admodum malum est. Ex dictis his clarissime exponi potest Auctoris sententia in Libro de victu acutorum. H, b, 313. *In febre biliosa ante septimum diem cum rigore morbus regius accedens solvit febrem. Verum sine rigore si accedat, extra temporis occasiones, perniciosus est.* Quoniam rigores accedentes indicant perturbationem aliquam criticam, post quam si sequatur materiæ depositio per alvum, æger liberatur a bile corrupta: nam si talis rigor præcesserat sine subsequente evacuatione bilis, malum etiam esset indicium. Quod etiam nobis reliquit Auctor noster in Epidemici H, a, 663. agens de febrium ardentium affectionibus. *Quibusdam*, inquit, *morbus Regius accidit sexta die. Verum his purgatio per vesicam, aut alvus exturbata profuit, aut larga sanguinis eruptio.* Et paulo infra: *Senioribus vero ad Morbum Regium res devenit, aut alvi ipsis turbatæ sunt, aut dysenterici facti sunt.* Ex quibus colligi potest, si Icterus ante septimum diem ex perturbatione febrili fiat sine subsequente bilis evacuatione, malum præsagium exhibere. Atque constat, hic eam speciem Icteri intelligi, quæ fit ex febris commotione, non vero omnem speciem.

LIB. IV. APH. LXIII.

173. *Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur.*

I. Quid sint Rigores, & quibus causis generentur, supra (*Aph.* 156.) exposuimus, eorumque causas multas esse, eodem etiam loco demonstravimus. Plura de Rigoribus in febribus memoriæ tradidit Auctor in Libro Coacarum Prænotionum circa principium. Verum omnes hi Rigores non fiunt quotidie, seu certo die non repetunt. De his igitur solis argumentatur in febribus, & de iis observavit tunc quoque febres quotidie solvi, id est non plane finitur febris, nam si Rigores finirent febrem, non possent esse Rigores quotidiani. Invenimus tria genera febrium, Continuas, Continentes, & Intermittentes. In febribus Continuis Rigor semel fit in initio, & quando transit in alium morbum. In continentibus seu remittentibus febribus fiunt Rigores inordinati. Quamobrem Rigores quotidiani duntaxat fiunt in febribus Intermittentibus, si novus exoritur paroxysmus. Interdum vero accidit, ut febris Intermittens typum febris continuæ, vel remittentis induat, ut observavi in quadam constitutione autumnali, ita ut in principio constitutionis existimarem febrem esse continuam, pergente vero constitutione, omnes illæ febres in legitimas febres intermittentes commutabantur. Dum illæ febres continuæ sensim incipiebant commutari in febres intermittentes, quotidie febres quoque illæ facere incipiebant Apyrexiam. Ex observatione hac luculentissime patet, etiam Hippocratis tempore hujusmodi febres regnasse, & sedulum nostrum Observatorem inculcare voluisse hoc Aphorismo, si febris quoad conspectum continua regulares quotidie faciat Rigores, eam non esse veram febrem Continuam, sed intermittentem larvatam.

LIB. IV. APH. LXIV.

174. *Quibus in febre, septima, aut nona, aut undecima, aut decima quarta, morbus regius supervenit, bonum est: nisi dextrum hypochondrium durum sit: alioquin non bonum.*

I. PRæcedentem *Aph.* 172. huic conjunxit Hipp. in Coacis præn. H, a, 531. *Morbus regius*, inquit, *ante septimum diem accedens*, *malum*. *Septimo vero*, *ac* 9. & 11. & 14. *judicatorius est*, *si non præcordia induret*. *Sin minus*, *ambigua res est*. Ex quibus patet, præcedentem Aphorismum in hoc libro interpositum fuisse, atque hunc Aphorismum esse partem prioris. Sententia Auctoris est in hoc Aph. demonstrare, Icterum die critico venientem salutare esse, sed tamen non ita absolute, quin alia possint simul adesse signa, quæ ambiguam prognosin præbent, nam si bona, & mala signa simul apparent, ambiguus est exitus.

Icterus die critico in febre, bonum. II. Supra (*Aph.* 172., II.) demonstravimus implicite indicari, Icterum septimo die venientem bonum præsagium præbere, quoniam eo die optimæ fiunt perturbationes criticæ, nunc vero plures dies criticos, nempe nonum, undecimum, & quartum decimum citat, ut demonstret, non solum septimo, sed & aliis diebus criticis (*Conf. Aph.* 49.) Icterum criticum esse posse. Verum non ultra decimum quartum adscendit, quod tamen fecit in annumeratione dierum pro sudore critico (*Aph.* 146.) quoniam post decimum quartum diem raro per icterum fit crisis. Si igitur Color icteritius, qui alias semper malum est signum, in febre oriatur diebus istis, cum reliquis signis criticis, inter signa critica recenseri potest. Si vero color icteritius appareat in quovis alio morbo, semper est signum malum. Quare quædam mala signa, modo denotent perturbationem criticam in febribus bonum indicium exhibere possunt.

Icterus ex febre cum hypochondriis duris non bonum. III. Hypochondriorum durities ut causa, & ut signum prognosin ambiguam facit: nam non sufficit, ut Icterus septimo, vel alio die critico in febre veniat, ipsa bilis per totam massam diffusa evacuari debebat, & relinqui debent viscera sana. Si vero Tumor durus hypochondria tenet, signum est, materiem biliosam circa hepar colligi, istudque viscus infarcire, unde, quamvis æger liberaretur a febre præcedente, laborare deinceps potest hepatis infarctione, & ita ad perfectam sanitatem non venit, nisi simul reseratur hepar obstructum. Aut in febribus potest etiam istis diebus criticis oriri hepatis obstructio, quæ Icterum generat, ut superveniens Icterus non sit signum criticum, sed signum obstructionis, vel inflammationis hepatis. Quare patet, Hypochondriorum duritiem ambiguam prognosin facere.

LIB. IV. APH. LXV.

175. *IN febribus circa ventrem æstus vehemens, & oris ventriculi dolor malum.*

I. PErgit Auctor annumerare symptomata in febribus, ut ex istis medicus possit judicium ferre, quid sit præsagiendum. Quæ ergo symptomata hic citantur, non præsagiunt idem, si observantur in corpore non febricitante. Propterea ut ex dictis eliciatur causa hæc symptomata inferens, talis erit assignanda causa, quæ febrem, æstum vehementem, & Cardiogmum simul producere potest: & dein ex ea inventa formanda est prædictio; seu per practicam observationem constare debet, qualesnam effectus boni vel mali ex tali causa soleant provenire.

Ventris Ardor in febribus unde oriatur? II. Potest generari febris ex causa, quæ ventris ardorem induxit, & vicissim eadem causa, quæ prius concitavit febrem, deinceps potest ventris vehementem æstum inducere. Hoc autem est intelligendum hoc loco, nam si illud intelligeretur, dixisset Auctor, in ardoribus vehementibus si oriatur febris, & ita esset febris symptoma ardoris vehementis; dum tamen hic prius ponatur febris ut morbus. Ex simplici hac observatione patet, num accusanda sit Inflammatio, aut Erysipelas, aut Bilis corrupta acris calida tanquam ardoris causa, quoniam in his Ardor inseparabile est symptoma, quod fere omnes statuunt Commentatores. Non inficior, istis in morbis particularibus, si ventriculum vel alia viscera ventris obsident,

dent,

dent, ardorem generari atque febrem; sed tunc febris posterius venit, & medici febrem ut symptoma istius morbi particularis habent. Ut si quis pleuritide corripitur, & reticemus istud nomen, volentes verbis phænomena exprimere, non dicimus, in febribus si veniat lateris vel pectoris dolor, nam tunc esset pleuritis symptomatica febrilis: sed dicimus, in Lateris dolore si habetur vehemens febris. Ergo constat, ventris ardorem non esse veram Inflammationem aut Erysipelas, sed febris symptoma. Quoniam febris inseparabile est symptoma æstus, quamdiu corporis vires valent, & æstus magnitudo vehementiam etiam febris declarat, pro certo accipi potest, causam febrilem sensim copiosius colligi circa ventris viscera, ut istis in partibus majorem febrilem faciat agitationem, quam per totum reliquum corpus.

III. Quam maxime laborant Interpretes, num Cordis vel superioris ventriculi morsus hoc loco sit intelligendus. Maxima pars contendit, ventriculi orificium hic esse intelligendum, quoniam Hipp. dicit malum: nam, inquiunt, si Cor intelligeretur, dixisset Auctor pessimum. Ego vero puto, si Cor magis a febre afficeretur, quam orificium superius ventriculi, non sentiri Dolorem aut morsum, sed Anxietatem, quum Cordis affectiones nunquam dolorem, sed semper Anxietatem inferant, dum ventriculi superius orificium affectum fere semper Dolorem moveat. Materia ergo febrilis copiosius circa orificium superius ventriculi collecta non solum infert Ardorem, verum etiam Dolorem, quod frequens est febribus, si quandam partem nervosam præ cæteris aggrediatur: nam etiam capitis Ardores ex febre solent conjunctos habere Dolores: adeo ut quoties materia febrilis occupet aliquam partem, ea pars simul doleat & caleat, sed raro vel Dolor vel Calor solus habeatur ut febris symptoma in quadam parte nervosa. *In febribus Cardiogmos.*

IV. Constat ex iis quæ adduximus, Æstum vehementem circa ventrem & Cardiogmum indicare, materiem febrilem has partes magis, quam reliquum corpus agitare: atque per sedulam observationem practicam nostrum Auctorem didicisse malum sæpe habuisse exitum, sed qualem faciat exitum, non docet. Verum serior ætas hoc detexit, nam febris hanc partem afficiens omnem destruxit appetentiam, sensim quoque induxit anxietatem, inquietudinem, & vigilias pertinaces, atque agitatione hac non solum perturbatur materiæ febrilis concoctio, sed & maxime inhibetur ejus critica evacuatio, quum irritatio interna inhibeat directionem ad cutim: imo hac agitatione non parum turbatur bilis in hepate confectio, unde multa mala, quæ non orirentur ex eadem febre, si hanc partem præ ceteris non afficeret. Sed quoniam illa agitatio non semper istas partes corrumpit, atque febre quiescente non raro manent sanæ, dixit malum: nam si semper sequeretur corruptio, dixisset Lethale. *Circa ventrem æstus vehemens & Cardiogmus in febribus malum.*

LIB. IV. APH. LXVI.

176. *IN febribus acutis, convulsiones, & circa viscera dolores vehementes, malum.*

I. QUænam dicantur febres Acutæ, superius (*Aph.* 108. IV.) exposuimus: in his præcipit duo conjuncta symptomata venientia, Convulsiones scilicet, & circa viscera dolores vehementes, malum esse; ergo non statuit, dictam Convulsionem & dolorem vehementem circa viscera ventris tanquam morbos malum præsagire, sed si veniant ex febre. Concipiendum itaque est, vel febrem circa hanc partem præcipuam agere tragœdiam, vel ad eas partes facere metastasin. Rationem dedimus, febrem convulsioni supervenire melius esse, quam convulsionem febri (*Aph.* 51.). Solas autem Convulsiones in principio acutorum venientes præprimis in pueris observavi non periculosas esse, sed in adultioribus plus periculi adferre (Conf. H, a, 470.). Imo noster Auctor H, a, 534. bonum præsagium ex Convulsione protulit; nam *Convulsio*, inquit, *in febre oboriens & eadem die desi-*

desinens, bona est. Convulsio in febre oboriens, sedat febrem eadem die, aut postera, aut tertia. Si vero tempus, in quo incepit, transgrediatur, & non desinat, malum. Ex quibus facile colligere possumus, ex sola Convulsione superveniente incertam fieri prognosin, quoniam ipsa Convulsio est phænomenon diversarum causarum, quarum quædam admodum malæ, aliæ autem vix quidquam periculi portendunt. Ut igitur magis determinata habeatur causa, aliud addendum est symptoma, ut fecit Auctor, dicens, & circa viscera dolores vehementes, malum. Iste quoque Dolor etiam nasci debet ex febris commotione, nam supervenire debet. Propterea si Convulsio fieret ex perturbatione critica, potuisset bonum præsagium præbere, uti patuit in allegatis locis, & quemadmodum Icterus quoque die critico (*Aph.* 174. II.) bonum præsagium præbere potest, etiamsi absolute veniens semper malum sit indicium. Verum Convulsio in febre veniens cum diris ventris doloribus, etiamsi veniat die critico, bonam crisim promittere non potest, nam vexatio doloris faceret derivationem materiæ ad interiora. Si vero dolor ille nascatur ex febre, qui dolor dein sua vehementia concitat Convulsionem, eo pejus est, quum hujusmodi accessus Convulsionis perturbationem summam ex consensu declarat, quæ semper in pejus tendit: nunquam enim ex ventris vehementi dolore salutares observatæ sunt Convulsiones.

LIB. IV. APH. LXVII.

177. *In febribus, ex somnis pavores, aut convulsiones, malum.*

Quid somnus facere debeat in febribus?

I. Obdormit homo in febribus vel ex naturali, vel ex morbosa causa: medicus & æger nescit, quænam harum lateat, quum videat febricitantem dormire. Verum si inveniat pulsum frequentiorem & duriorem, atque videat ægrum inquiete decumbere, nimisque calere toto corpore, conjicit medicus, eum ægrum ex morbosa causa obdormire. Sed omnia placide si inveniat, sentit somnum esse naturalem, in quo nulla exercetur actio animalis, tota compages carnosa laxior, respiratio æquabilior, pulsus languidior & mollior, unde spiritus minus consumuntur, & coctiones, quæ solo motu vitali sunt absolvendæ, fiunt perfectiores & æquabiliores, qui humores antea majore motu fuere compacti, nunc dimittuntur, ad expulsionem disponuntur, atque sæpe etiam expelluntur cocti. Quare somnus naturalis in febribus, ut monuimus etiam in Acutis (*Aph.* 26. V.) est utilissimus.

In febribus ex somnis pavores malum.

II. Verum si somnus fiat seu potius sopor ex causa morbosa, ea recensita bona non possunt exspectari, quoniam talis non inducitur corpori dispositio, qualis in naturali somno adesse debebat: imo indicatur talem latitare morbosam causam, quæ opprimendo cerebrum soporem inferre potest. Dum vero ex naturali somno omnes actiones quiescebant præter actionem vitalem: hoc non semper obtinet in somno morboso quum morbosa causa, sive sit materia obsidens cerebrum, sive cerebrum consentiat ex quacumque alia parte affecta, non ita quietas relinquat reliquas actiones sensus & motus animalis, quin irritando istas sæpe perturbet; quare somnus inquietus tam malus censetur in morbis. Hæc causa morbosa inordinatum motum dormienti inducens, quo agitatur ex improviso cerebrum, hominem eodem modo evigilare facit, ac si aliquis dormiens inopinate vellicaretur, unde evigilans pavet, nesciens quid sit factum. Hujusmodi ergo Pavores seu Terrores quoniam latitantem indicant malam causam, atque simul arguunt, coctiones fieri non posse, uti in somno naturali, revera sunt timendi. Si vero tales Pavores sæpe fiant, ut dicit Auctor, in somnis, non in somno, certum est, illam causam morbosam constantem esse, quoniam toties post somnos reperit Pavores, & inde eo majus malum portendit.

III.

III. Quemadmodum ſtatim demonſtravimus, ab irritato cerebro per cauſam morboſam generari Pavores malum præſagientes, idem quoque ſentiendum de Convulſionibus. Nam nullus muſculus motus animalis movetur in ſanis abſque voluntate noſtra; ſi vero contra voluntatem moveatur, vocatur Convulſio, quæ arguit ſemper adeſſe morboſam cauſam irritantem. Hoc autem obſervamus in Œconomia animali, quaſdam cauſas turbando motum encephali inducere mentis alienationem, alias autem motum animalem perturbatum, ut interdum convellantur corpora cum mente conſtante, & quidem delirent corpore quieſcente. Propterea Auctor recte poſuit Pavores, aut Convulſiones, & non conjunxit hæc duo ſymptomata, ut fecit in præcedentibus aphoriſmis, quia non neceſſe erat ad eruendam cauſam latentem, ut utraque ſymptomata conjuncta habeantur in febribus, quemadmodum in præcedentibus fieri debuit, quum unum ex his ſufficeret ad formandam prognoſin malam.

In febribus ex ſomnis Convulſiones, malum.

LIB. IV. APH. LXVIII.

178. *IN febribus ſpiritus offendens, malum. Convulſionem enim ſignificat.*

Reſpirationis obſervatio in morbis.

I. HOmines, & fere omnia animalia vix per momentum ſine reſpiratione vivere poſſe, omnia ſuffragantur experimenta: an vero ad continuandam circulationem per pulmones, an ad refrigerandum ſanguinem, an vero ut animal fruatur aeris præſentia, ſit data, non conſentiunt auctores, neque eſt hujus loci agitare. Sufficiet indicare hominem natum, niſi alterne attrahat & emittat aerem purum, non diu manere ſuperſtitem, ſi enim maneat in eodem aere diu non renovato, vel in aere infecto, etiamſi alterne eum aerem attrahat & emittat, moritur tamen, quare non ſufficit ad continuandam vitam in homine nato, ut alterne dilatet & coarctet pulmones, puro etiam eget aere: neque manet ſuperſtes in aere aperto puro, ſi ejus trachea clauſa aeris ingreſſum intercipiat: aut quando pulmones conſtricti vel impleti alternam receptionem aeris denegant. Sed ut maneat vita, requiritur alterna pectoris ampliatio, pulmones obſequioſi, ingreſſus & egreſſus aeris puri. Tolle unam ex his, breve peribit homo & omne animal perfectum. Hæc ergo actio vitæ tam neceſſaria ſedulo eſt perſcrutanda in morbis ad cognitionem & prædictionem, quæ tamen hodie a multis turpiter negligitur, in ſolo pulſu quærentes indicia, vel ut alii, qui in ſola uromantia conquieſcunt. Noſter autem Auctor tam ſedulus fuit in rimanda Reſpiratione ut nullus poſt eum; omnes enim minimas in ea mutationes notavit & poſteritati reliquit, uti Galenus fecit in Pulſibus. Sed quoniam ſparſim differit de Reſpiratione, in morbis, normam Auctoris ſequemur, exponendo, quid ſit ſentiendum de quavis mutatione in Reſpiratione, donec tandem ex ſpecialibus his poſſimus generalem formare doctrinam. In genere præmittendum eſt ex phyſiologicis, inveniri Reſpirationem animalem ſeu voluntariam, quam exercemus in flando, cantando, loquendo, & ſuctione, muſculis voluntati obtemperantibus, eamque actionem eſſe ſatis validam, atque vitalem ſeu involuntariam, æquabilem, ſed & minus valentem, quæ etiam in dormientibus & de reſpiratione nihil cogitantibus exercetur, quam multis modis poſſumus per animalem reſpirationem augere, minuere, & mutare: denique in pulmonibus etiam vacuis interdum tantum invenitur impedimentum, ut etiamſi per animalem reſpirationem conemur haurire aerem, non valeamus, quod ſæpiſſime experiuntur Aſthmatici, aut ſi aer pulmones ingrediens fumo ſulphuris, vel alio toxico fuerit infectus, quo videntur pulmonis fibræ ita conſtringi, ut ne quidem per animalem reſpirationem relaxari & extendi poſſint.

In febribus Reſpiratio

II. Quod hodie vocatur Reſpiratio interrupta, olim ab Hippocrate dicebatur Spiritus offendens, τὸ πνεῦμα προσκόπτον. Dum ſcilicet, neque inſpiratio neque ex-

ſpi-

interrupta, malum. spiratio unica actione absolvitur, sed in media veluti inspiratione vel exspiratione subsistit, ut debeat æger renovare actionem ad integram inspirationem vel exspirationem absolvendam. Hoc symptoma non patitur æger ex mutata aeris indole, neque in actione respiratoria animali, sed in actione respiratoria vitali, vel quoniam inter respirandum intercludatur toties larynx, ut non ita concedatur liber introitus & exitus aeris, per causam quæ subito adesse & abesse possit. Si vero esset constans causa, ut virium defectus, vel tumor tracheæ aut faucium, vel impletio pulmonis, non haberetur interrupta respiratio, sed intercepta & difficilis. Num ergo actionis vitalis defectus, quæ non permittit unico actu absolvi inspirationem & exspirationem, sit hujus phænomeni causa, num vero spasmodica Laryngis vel fibrarum pulmonis constrictio, discernendum est. Debilior autem actio faceret tardiorem, debiliorem, & molestiorem respirationem, uti observamus in summa infirmitate. Quare videtur affectio singultui simillima, qua inter respirandum constringuntur tracheæ & pulmonum fibræ, sed quæ constrictio subito etiam dimittit, uti in singultu. Pars affecta propterea nequit esse organum animalis aut vitalis respirationis, sed organum id speciale in pulmonibus, quo particularis motus pulmonis & tracheæ absolvitur, quod organum movens convulsione corripitur. In febribus nunc talis interrupta respiratio, est malum, quoniam sine febre in plorantibus est frequens & non diu durans: verum in febribus notat, motum particularem pulmonum in consensum trahi, quod magnitudinem morbi declarat, & nullum auxilium inferre potest.

In febribus respiratio interrupta Convulsionem significat. III. Non est contentus hoc in Aph. Auctor, uti sæpe facit, pronunciare malum esse, sed ex observatione practica, quia didicit sæpe deinceps natam fuisse Convulsionem, adjecit Convulsionem significare. Hoc autem *significat*, duplici sensu accipitur, ut præsens tanquam phænomeni causa, vel futurum. Utrumque admitti potest: nam demonstravimus, hanc respirationem interruptam a spasmodica fibrarum constrictione oriri, quod forsan etiam scivit auctor noster. Atque in quibusdam fibris si inceperit Convulsio, non est infrequens, tandem quoque Convulsionem fieri in fibris aliorum organorum. Hoc boni comparamus ex ea observatione, quod si videamus ægrum febre laborantem corripi interrupta respiratione, nos non solum medicamenta febrifuga præscribere debere, verum etiam antispasmodica, de quibus alias non fuisset cogitatum.

LIB. IV. APH. LXIX.

179. *Quibus non sine febre urinæ sunt crassæ, grumosæ, & paucæ, si ab his tenues & copiosæ mejantur, prosunt. Maximæ vero tales redduntur, in quibus statim ab initio, vel non ita multo post, sedimentum apparuerit.*

Febris Cacochymica. I. Hucusque annumeravit symptomata in febribus, & inde formavit prædictiones; sed in hoc Aph. aliquo modo mutat sermonem; nam non format prognosin ex urina in febribus, cum dicat in morbis non sine febre: quare non vult hoc loco intelligere febrem essentialem, sed affectionem aliquam, quæ sæpe aliquam levem febrem conjunctam habet, quæ ergo affectio sæpe levem diuturnam febrem adjunctam habet, quæ interdum quodam tempore incipit inchoare febrem, quæ etiam interdum reddit urinam crassam, paucam, & grumosam. Nam dicit, quibus statim ab initio vel non multo post sedimentum apparuerit. Quibus verbis indicat, talem urinam crassam huic speciei febris communem esse, & eam febrem diu posse durare, si post talem urinam in hac specie febris sequatur tenuis & copiosa, prodest. Cuncta hæc si perpendimus, ne ovum ovo similius invenimus, quam hæc est descriptio febris Cacochymicæ. Illam nempe febrem intelligo, quæ gene-

generatur ex materia cruda deficiente actione corporis nata, sensim in corruptionem tendente, ex qua dein corruptela nata formatur febris quædam lenta, quæ hodie vocatur Cacochymica.

Urina crassa, grumosa pauca quid notat in febre cacochymica?

II. Dum deficiente corporis actione, neque assumta alimenta satis subiguntur, sed retinent utcunque indolem propriam, quam, dum assumebantur, habebant; neque humores actione corporis inutiles facti satis subiguntur, ut naturalem colorem, odorem, & consistentiam excernendis humoribus præbeant, id quod emittitur, utpote minus subactum seu coctum, ut Veteres loquuntur, crudum est & crassius, & constat duplici materia cruda, nempe ex ingestis alimentis & inutilibus humoribus. Ingesta alimenta sua natura leviora vix concrescibilia si antea fuere mista saponaceis humoribus primarum viarum, si cum urina reliqua emittuntur, crassam & utcumque turbidam faciunt urinam, dum partes alimentosæ deficiente actione non satis fuere attenuatæ, ut pellucidæ fiant. Sed humores utiles magis concrescibiles in excrementitios conversi, eodem deficiente motu non satis exuunt suam concrescibilem indolem, qua faciunt, ut partes turbulentiam vel sedimentum in urina facientes, colligantur in grumos. Quamdiu talis manet in corpore dispositio, ægri nulla febre vexantur, & reddunt talem urinam copiosiorem. Verum si morbus ille diutius durat, id quod fuit crudum & mite, per insitam in ipsis humoribus naturalem mutationem convertitur in corruptelam: quod enim humores in corpore vivente spontaneam non subeant corruptelam, quam subeunt extra corpus vivens in loco calido, id actioni viventis corporis est adscribendum, quæ si languidior, contenti humores isti crudi in aliquam corruptelam secedunt. Hæc corruptela corpori noxia concitat febrem, qua promovetur perspiratio & sudor, quibus, quod tenue est, extruditur, ita minuens urinæ quantitatem, sed relinquens crassamentum. Unde tunc in febre Cacochymica generantur Urinæ crassæ, grumosæ, paucæ.

Urinæ copiosæ & tenues in febre cacochymica bonæ.

III. Corruptum hoc in corpore vivente accendens febrem, facit, ut actio vitæ validior fiat ad id, quod damnum & irritamentum infert, subigendum & expellendum. Corporis etiam calor accenditur, pulsus fit plenior & citatior, respiratio frequentior & plenior, quibus patet, vires vitæ magis agitatas esse. Hæc actio major sola est in corpore causa, quæ alienum morbosum invertere, & subigere potest, atque expulsioni adaptare. Unde febris sibi ipsi non raro medicina est. Hoc quoniam observaverunt practici, vituperarunt Corticem Peruvianum febrem exstinguentem, sed laudarunt amara calefacientia febrifuga, quibus multo certius tollere potuere febrem. Quod ab omnibus est amplectendum, si æger ex tali febre cacochymica decumbat, quum saponacitate & calefaciente virtute solutio hujus materiæ crudæ promoveatur. Quum corpus tale febre exagitatur, quæ cruda magis exagitat & destruit, partemque attenuatam ad emunctoria trudit, urina non amplius continere potest materiem crassam & minus pellucidam, sed ejus loco redditur urina tenuior, & quoniam aucto motu vitæ major copia humorum ducitur ad renes, generatur simul urina copiosa. Ex quibus signis apparentibus patet, materiem crudam subigi & expelli. Si enim talis a febre non reddatur urina, indicio est, hunc motum majorem non valere subigere & expellere materiem crudam, quod pejus est.

Cur præcipue si tales redduntur, quibus ab initio vel non multo post sedimentum inest?

IV. Majus arcanum nobis revelat Auctor dicendo, tales maxime reddi, quibus ab initio vel non multo post sedimentum inest. Nam si materia illa cruda liquescat in putrilaginem, saponacitate & intima solutione putredinis in humore, tanta fit exacta permistio inter partes crudas & reliquam urinæ massam, ut urina nullum deponat sedimentum, quod in morbis putridis sæpe observavi. Putrefactum autem, quantum per praxin detegere potui, vix aut non vix emendari potest actione vitæ aucta; sed si crudum aliquam accepit acrimoniam, qua fe-

 brem

brem concitat, id acre frequentiſſime motu febrili majore ſubigitur. Quando igitur ex ſedimento in urina tali cruda conſtat, commutationem non fuiſſe factam in putrilaginem, certiorem habemus prognoſin curationis inſtantis, ſi urina craſſa, grumoſa, pauca per motum febrilem majorem commutatur in copioſiorem & tenuiorem: ſecus vero, ſi adfuerit putredo, quæ generationem ſedimenti impediebat.

LIB. IV. APH. LXX.

180. *Quibus autem in febre urinæ conturbatæ, qualis jumentorum, his capitis dolores aut adſunt, aut aderunt.*

Urina conturbata qualis jumentorum quæ dicatur?

I. IN hominibus ſanis calens & frigefacta urina eſt pellucida habens levamentum aliquod circa fundum, quod non perfecte pellucidum eſt: ea autem urina dicitur turbida, quæ habet particulas non pellucidas per totam urinæ maſſam diſperſas. Verum talis fit urina (1) ſi reddatur pellucida quam diu calet, ſed ſi aliquamdiu in frigore quievit, amittit ſuam pelluciditatem, & tali circiter modo fit, ac ſi aliquis habuiſſet urinam cum multo ſedimento, quam conquaſſaverat. (2) Vel redditur ita turbata dum calet, ſed ſi in frigore aliquamdiu quievit, deponit ſedimentum, poſt cujus deſcenſum ſuperior pars redditur pellucida. (3) Denique redditur urina turbida & ita etiam perſiſtit in frigore & quiete. Hæ tres ſpecies in morbis acutis non oriuntur ab eadem latente cauſa, & inde diverſam prognoſin præbent. Neceſſe igitur erat, ut Auctor adderet diſtinctionem, dicens qualis jumentorum, vel quales veterini generis, in quibus animalibus redduntur urinæ ita turbidæ & tales perſiſtentes in frigore cum quiete.

Quomodo urina jumentoſa generatur?

II. Quæ materia urinam turbat, non eſt materia ſana in corpore noſtro, receſſum enim a ſanitate indicat: ea vero emittitur cum ſana urina, & huic tam tenaciter cohæret, ut ne quidem in quiete & frigore reliquam maſſam ſanam relinquat, vel ab ea ſecedat. Id quod emittitur, nihil mali facit corpori, ſed exhibet ſignum maturæ materiæ morboſæ in corpore adhuc latentis, cujus portio nunc cum urina exiit. Quoniam autem turbida illa urina declarat, morboſam materiem intime & tenaciſſime unitam eſſe humoribus, non poſſumus aliquam ſpem ſuſcipere, corporis vires ſe facile liberare poſſe a morbi materia. Itaque ex tali urina conſtat, morbum futurum pertinacem, & ea mala oritura, quæ a remanente materia in corpore ſunt exſpectanda.

Urina jugalis in febribus.

III. Neque talis unio firmior in quovis morbo idem præſagium præbet, talis enim frequens obſervatur in morbis pectoris, ictero, cruditate humorum, in quibus diverſa præſagia præbet: propterea adjecit Auctor in febribus, & quantum ex ipſo Auctore conjicere potui, intellexit febrem continuam vehementem (H, a, 873. & 874.). Quando nempe compactus lentor febrium continuarum, qui optime ſecedit in pus, per continuatam febrem convertitur in putrilaginem, quæ omnem ſeparationem a reliqua maſſa bona renuit. Obſervavit enim noſter Auctor dicto loco urinas ſubſidentes, denſas, conturbatas, continuata febre mutatas fuiſſe in urinam rubicundam conturbatam, velut jumenti, poſt quam mente motus eſt phrenitico modo, & mortuus eſt in vehementibus convulſionibus. Ex qua obſervatione hanc deduxit regulam: *Nam urinæ denſæ ac conturbatæ, certum ſignum ſunt doloris capitis, & convulſionis, & mortis.* Quare hujuſmodi urina eſt corruptionis acris calidæ ſignum in febribus.

Quibus urina jugalis in febre, his capitis dolores

IV. Tandem ex iis, quæ hucuſque diſputavimus, adſtrui facile poteſt, talem Urinam conturbatam non ſolum fieri in Capitis doloribus, vel & iſtos ſolos præſagire, verum etiam multa alia capitis mala. Nam quoniam tranſitus materiæ morboſæ factus fuit in humorem acrem corruptum, qui intime unitus eſt toti maſ-

ſæ,

ſæ, id corruptum ex communi ratione ad omnes corporis partes poteſt ferri, ut ibi ſuam tragœdiam agat. Quod autem præcipue petat caput, hoc ex obſervatione practica habemus, & niſi illa hoc adſtrueret a priori, illa determinatio non potuiſſet definiri. Sed ex obſervatione hac id boni habemus in exercitatione practica, quod ſciamus, quid ſit in tali malo faciendum, dum expectamus mala capitis ex tali urina: ut ſcilicet demus alvum ducens, quod ad aliam viam magis ducit materiem caput petituram. Ex hac ratione ſæpe dedi Purgans in hujuſmodi ægris optimo cum ſucceſſu.

vel adſunt vel aderunt.

LIB. IV. APH. LXXI.

181. *Quibus morbi ſeptima die judicantur, iis nubeculam rubram urina die quarta continet, & alia ſecundum rationem.*

I. Antequam aliquid certi formare poſſumus ex propoſito phænomeno in urina, conſtare debet, quid ſit in urina nubecula, & ex quibus cauſis & materia illa formetur. Materia viſibilis a reliquo urinæ liquore viſu diſtinguenda, tria diverſa loca occupare poteſt. Vel hæret in urinæ ſuperficie, quando ſupernatans dicitur; vel hæret ad fundum, quando ſedimenti nomine venit; vel denique medium inter has partes occupat magis minuſque elevata, quæ materia in medio ſuſpenſa Nubeculam format, ex nubium ſimilitudine & loco in aere, quæ etiam magis minuſve elevatæ feruntur per aera: quamvis differentia ſtatuitur inter nubeculam & nebulam, ea in urinæ inſpectione tam parvam exhibet differentiam, ut non mereatur diſtinctionem. Quoniam nubecula ſeu nebula ſe præbet viſui in medio urinæ, quamvis nebula ex partibus tenuioribus videtur congregata, ejus materia diſtincta eſſe debet a reliqua materia liquoris urinæ. In hominis perfecte ſani urina quædam ſemper nubecula invenitur, quæ videtur confecta ex portione alimentorum non ſatis ſubacta, atque ex materia detrita per vitæ actionem in humorem excrementitium: unde in heluonibus & quibus vitæ actio eſt debilior, tanta hujus copia in urina colligitur, ut vel totam urinæ maſſam turbet, vel copioſum ſedimentum turbidum faciat. In morbis autem cum majore motu circulatorio vix aliquid de dicta materia nubeculam formans inveniri poteſt, quum validiore actione vitæ ea materia ita ſubtiliſetur, ut ſui nullum indicium præbeat, quare tunc tota urina redditur pellucida ſine nubecula, & ſine ſedimento: quod autem in morbis acutis tandem formetur nubecula, id non arguit ſuperius dictam materiem evacuari, ſed omnino aliam, ſcilicet morbi materiem aliquo modo ſubactam, vel partem detritam per actionem vitæ validiorem. Quum in hujuſmodi morbis talis ſemper formatur materia, ſignum eſt, quando urina in febribus acutis reddatur perfecte pellucida, eam materiem vel aliis humoribus intricari, ut ſeparari non poſſit; vel retineri in corpore: quare debito tempore in acutis nubecula conſpecta bonum ſignum, nempe exitum materiæ morbi, exhibet.

Nubecula in urina quid ſit?

II. Nubecula quidem denotat exire morbi materiem, ſed color nubeculæ etiam naturam materiæ exprimit. *Nubeculæ in urinis albæ quidem & infernæ commodæ ſunt, rubicundæ vero & nigræ, ac lividæ difficiles ſunt.* H, a, 580. *Nubeculæ quæ feruntur in urinis, albæ quidem bonæ ſunt: nigræ vero malæ.* H, a, 475. Non eſt hujus loci omnes nubecularum colores ex ſuis deducere cauſis, duntaxat notandum venit, ex qua cauſa formetur nubecula rubra. Dum in morbis acutis & febribus materia morbi paulo majore motu agitatur, quam eſt motus vitalis in ſanitate, præbet in urina materiem viſibilem albicantem: ſed in motu validiſſimo id quod prodit vel in nubecula vel in ſedimento rubrum colorem habet, imo ipſe liquor urinæ ruber eſt, quod etiam obſervatur in motu muſculari

Nubecula rubra quid ſignificet.

validiore: reliqui autem colores flavi, nigri &c. a diversis humoribus una exeuntibus dependent. Quoties igitur in urina formetur nubecula rubra, signum est, tali in corpore validissimum motum adesse atque febrem vehementem. Si ergo comparatio fiat inter nubeculam albam & rubram, dici potest, nubeculam albam salutarem esse, sed nubeculam rubram majus periculum portendere.

Nubecula rubra quarto die apparens cur notat Crisim septimo die futuram?

III. Motus morbi acuti febrilis tam vehemens, qui valet materiem rubram pro nubecula formare, diutius quam per septem dies a corpore sustentari nequit sine corporis interitu, quamobrem recte observavit Galenus; se nunquam post quartum diem vidisse nubeculam rubram in urina præsagientem futuram crisim septimo die. Hæc etiam observatio firmat criticorum dierum doctrinam, quod quartus dies sit index septimi, quoniam in morbis acutis tantum tempus a morbi principio insumitur usque ad acmen, quantum in morbi declinatione, quoniam dies quartus est medius inter principium & septimum diem. Inde etiam si præludia coctionis observantur die septimo, morbus plerumque durat ad decimum quartum; & quæ conspiciuntur undecimo, illa morbum ad vigesimum diem prolongare solent. Hoc tamen observatur in diebus criticis, quod brevius tempus accuratius servet ordinem, quam tempus longius. Dum igitur quarto die ex nubecula rubra constet, febrem esse vehementem, cujus tamen materia incipit quarto die evacuari, spes est perfectam futuram esse coctionem die septimo. Verum sæpissime evenit, quod in tali febre vehemente vires vitæ superentur, & ut ita morbus abeat vel in corruptionem, vel sphacelum, hoc signum criticum minus securum est quam si apparuisset Nubecula alba denotans vires vitæ prævalere. Necesse igitur erat, ut Auctor adjiceret, *& alia secundum rationem*. Nam si modo unum alterumve adesset signum, vires vitæ superari a magnitudine morbi, cum homo talis ita versetur in ancipiti statu, & quasi in puncto interitus, hoc signum solum non sufficeret ad crisim septimo die præsagiendam.

LIB. IV. APH. LXXII.

182. *Quibus urinæ pellucidæ, albæ, malæ. Maxime autem in phreniticis observantur.*

Urina pellucida quæ dicatur?

I. Quoties urinæ liquor omni in puncto sibi similis est, atque per suam totam substantiam transmittit lucis radios, quemcumque etiam habeat colorem, album, flavum, vel rubrum, talis tamen dicitur urina pellucida. Talis ergo privata est omni materia sedimentosa, & quæ format nubeculam; neque habet admistam materiem, quæ turbidam facere potest urinam. Inde tamen non inferri potest, morbi materiem huic urinæ non esse mistam, ita enim sales solvuntur aqua, & tamen ejus non turbant pelluciditatem: atque multæ tincturæ inveniuntur pellucidæ virtute medicamenti saturæ. Sed quando talis invenitur urina, quæ etiam morbi materiem mistam habet, significat, perfectam esse unionem inter morbi materiem, & reliquam massam urinæ. Ita durissima, & opacissima etiam metalla in suo menstruo soluta pellucidissimum liquorem præbent. Quare urina pellucida vel indicat in morbis materiem non evacuari, vel reliquo liquori urinæ intime mistam esse.

Alba pellucida mala.

II. Materia autem morbosa magna copia urinæ intime mista non turbat ejus liquorem, sed tamen mutat ejus colorem, unde habetur urina alba pellucida aquosa diaphana, vel pellucida & colorata: hæc semper indicat, nihil de materia morbi, vel materia detrita vitali actione corporis urinæ liquori esse mistum: illa autem, quo color magis est saturus, eo majorem copiam materiæ detritæ, vel morbosæ admistionem arguit. Ex urina itaque pellucida alba scimus, neque materiem detritam neque morbosam evacuari. In febribus autem talis urina evacua-

vacuari nequit, quin designet materiæ utriusque retentionem, quum sola a-ctio vitæ vehementior, etiamsi nulla fieret materiæ morbi subactio, tinctam faciat urinam, uti in sanis etiam experimur, quorum corpora sana exercitiis validioribus fuere agitata. In Chronicis autem sæpe evenit, talem reddi urinam, quum circulatio validior non multum deterit: sed si tamen maneat pellucida longo tempore, significat, materiem crudam, quæ generatur in Chronicis, retineri. Ergo tam in Acutis quam Chronicis alba pellucida urina est mala, tanquam signum retentionis materiæ.

III. Non consentiunt Interpretes, num talis urina præsagiat magnum malum in Phreniticis, num vero talis in Phrenitide sæpius, quam aliis morbis observetur. Ego autem puto, utramque sententiam esse admittendam. Nam dum Æger laborat Phrenitide (*Aph.* 109., VII.) & inde corripitur febre, sæpe reddit urinam albam pellucidam, cum morbi materia collecta in encephalo non potest tincturam aliquam præbere urinæ: atque urina talis, quoniam indicat, non solum retineri materiem morbi, verum etiam materiem detritam per validam vitæ actionem, quæ in Phreniticis solet esse vehemens, certissimum indicium præbet, utramque hanc materiem in encephalo colligi, quo signo nihil pejus inveniri potest. Si unquam Purgans datum, vel Epispasticum pedibus applicatum ad derivationem faciendam est adhibendum, talis urina summo est indicio, nam nisi derivetur materia, mors certissima est exspectanda. *Alba pellucida cur maxime phreniticis?*

LIB. IV. APH. LXXIII.

183. *QUibus hypochondria elevata murmurant, dolore lumborum superveniente, his alvi humectantur, nisi flatus eruperint, aut urinæ copia prodierit. In febribus autem hæc.*

I. ANtequam certa potest tradi prognosis de alvi humectatione, flatuum eruptione, vel copia urinæ, determinandus est status corporis, in quo observantur hypochondria elevata murmurantia, post quæ venit lumborum dolor, unum ex his tribus præsagiens. Auctor dicit in febribus, quoniam illa observavit fieri in febricitantibus; sed propterea non excludit, sine febre quoque fieri non posse, verum quia veritatem expertus est in febribus. Recte monet Galenus, Hippocratem, si absolute ponit febrem, intelligere febrem essentialem, & non symptomaticam, adeoque in febre continua, vel remittente, quoniam intermittentes raro generali nomine febris citantur. Si ergo aliquis laborans generali incalescentia febrili, sine locali inflammatione, erysipelate aut suppuratione, incidat in Hypochondria inflata murmurantia, quæritur, unde tunc veniant illa murmura seu borborygmi cum hypochondriorum inflatione. Dum materia febrilis per totam massam sanguinis dispersa sensim ad aliquod organum incipit colligi, ut vergat ad eliminationem, vel metastasin, in tali parte quædam concitat phænomena functioni istius partis propria: nunc autem febris facit Hypochondria elevata murmurantia, quæ notant augmentum quantitatis aeris in hoc loco, unde illa inflatio, atque inordinatum in his partibus motum, unde Borborygmi. Omnia experimenta in viventibus animalibus docent, quoties intestina in motu suo peristaltico turbentur, intus in se generare aerem artificialem, ac si motus ille aerem ab humoribus in cavo intestinorum hærentibus intricatum separaret, quemadmodum motus ordinatus eum aerem jungit. Hinc constat ex ventris inflatione cum borborygmis, quod febris illa deponat materiem suam ad mesenterium, & intestina, in quibus tamen partibus non facit obstructionem aut infarctionem, nam tunc non generaretur inflatio murmurans, sed tumor aliquis hypochondriorum durus. *Unde in febribus Hypochondria murmurantia?*

II. Ex

Lumborum dolor præsagiens alvi humectationem. II. Ex lumborum dolore in non febricitantibus (*Aph.* 130., IV.) demonstravimus indicari purgans per alvum, quoniam tunc significavit ille dolor cacochyliam. Hoc autem loco materia febrilis se pro maxima parte hic deposuit, & quærit exitum per intestina. Sed nisi sit materia biliosa febrem excitans, aut materia chylosa cruda corrupta, raro febres per hac viam moliuntur exitum, sed potius per cutim, vel urinam, unde non sine ratione adjecit Auctor, nisi flatus eruperint, indicantes materiem potius determinatam esse ad cutim, vel prodierit urinæ copia, quæ secum fert materiem febris. Inde non incongruum erit, si lumbi ex febre doleant cum ventris murmuribus, & inflatione, atque signis cacochyliæ, vel bilis corruptæ, propinare alvum ducens, quod illam evacuationem magis determinat.

Dolor lumborum præsagiens urinæ copiam. III. Quia vero lumbis quoque accumbunt renes, vix distinguere possumus, num ex renibus, vel nexu mesenterico lumbi doleant: sæpe enim evenit, ut calculosi, de quibus certe scimus, causam latitare in lumbis, colicis doloribus, ventris murmuribus, & inflationibus tententur, quum tantus sit inter illarum partium nervos consensus, ut affecto nervo renum, mesenterium, & intestina inordinate moveantur. Quod si vero febris materia magis feratur ad renes, excitans tamen ex consensu intestinorum, & mesenterii symptomata, non est mirandum, in hujusmodi febre fieri posse materiæ evacuationem per urinam copiosiorem.

LIB. IV. APH. LXXIV.

184. *QUibus spes est abscessum fore ad articulos, eos liberat ab abscessu urina multa & crassa, & alba prodiens, qualis in febribus laboriosis, quarto die quibusdam fieri incipit. Si vero etiam ex naribus sanguis eruperit, brevi admodum solvitur.*

Qualis urina liberat ab instanti abscessu ad articulos? I. QUalem statum in febribus Hipp. intelligat, non est opus anxie quærere, nam (*Aph.* 141.) exposuit ad articulos, & circa maxillas abscessus expectandos esse in lassatis per febres: restat ergo videre, qualis urina talem liberationem portendit; illa autem debet esse multa, crassa, & alba. Talis urina si veniat in febribus, indicat lentorem febris continuæ incipere solvi, & commutari in materiem purulentam, quæ dicitur cocta in morbis inflammatoriis: nam si talis urina die indice, ut est dies quartus, apparet, exhibens rudimenta coctionis, die judicatorio perfectam crisim exspectamus; nempe urinam cum sedimento albo, & copioso, quæ omnem materiem coctam e corpore evacuat. Nam ipsa urina multa, crassa, & alba, tanquam signum imperfectæ coctionis, hominem non liberat, sed est signum perfectæ coctionis instantis, uti flores præsagiunt fructus. Hujusmodi urina alba, crassa, & copiosa quibusdam fieri incipit in febre laboriosa (*Aph.* 26. I.) die quarto, sed etiam aliis diebus indicantibus, septimo, undecimo, imo serius apparere potest, quoniam est signum principii coctionis in febre laboriosa, nam in febribus laboriosis præsagiuntur etiam abscessus, sed non ita in aliis febribus: quippe nisi febris tam valida sit, ut labores faciat, non exspectamus abscessum. Igitur inutile foret dicere, urina crassa, alba, copiosa prævenit abscessum, si tali febre laboraret æger, ex qua nullum abscessum exspectamus. Igitur admodum conveniens est in febribus laboriosis, si videamus urinam albam, crassam, copiosam, ut signum futuræ crisis, hunc non turbare naturæ ordinem per aliquam artificialem evacuationem.

Quando sanguinis eruptio prævenit II. Particula *Etiam* multis dedit dubitandi ansam, aliis autem errandi occasionem, ac si significaret, sanguinis eruptionem prævenire abscessum brevi, si tunc oriretur, quando in febre laboriosa ex urina alba, crassa, & copiosa, constaret, futu-

futuram esse solutionem per urinam. Unde etiam magni nominis viri non dubitarunt hoc tempore imperare venæ sectionem, ut eo citius æger liberaretur. Hi autem non revocarunt in memoriam monitum nostri auctoris, (*Aph.* 20.) quæ judicantur, & judicata sunt perfecta, neque movere oportet, neque innovare, sed sinere. Nam si in febre laboriosa ex febris vehementia expectabamus abscessum ad articulos, sed tunc incipiebat prodire urina copiosa, crassa, & alba, ut signum crisis per urinam, hoc tempore vel per hæmorrhagiam supervenientem, vel per institutam venæ sectionem turbaretur coctionis ordo, & fieret innovatio. Imo omnis evacuatio sanguinis mala est, si Lentor incipit mutari in purulentiam. Restat igitur illa difficultas, quomodo illa particula *Etiam* sit accipienda, ut sensus respondeat experientiæ. Ego puto, Hippocratis sententiam esse veram, & ita cum studio summo traditam. Scopus ejus est demonstrare in febribus, quæ per suam vehementiam demonstrant, exspectandum esse Abscessum, si in tali febre urina alba, crassa, copiosa prodit, quæ præbet signa futuræ coctionis, & evacuationis, spem affulgere, eam febrem non abituram in abscessum, sed liberatum iri per urinam coctam. Sed ne judicaremus, per solam talem crisim præveniri posse abscessum, addit *Etiam* liberationem fieri posse per hæmorrhagiam, sed tunc citius seu breviori tempore liberari. Nam ut sanguinis fluxus liberet hominem a febre (*Aph.* 170. II.) fieri debet in morbi principio, antequam suppurationis signa apparent, qualia sunt urina alba, crassa, copiosa. Unde hæmorrhagiæ, & sanguinis missiones in morborum principiis sunt salutares minuendo nimium febris impetum, sed tempore suppurationis si fiant, semper damnum inferunt inhibendo puris concoctionem ulteriorem, vel exhibent signum corruptionis. Si ergo ex febris natura, & vehementia conjicere possumus, exspectandum esse abscessum, expedit, si sponte non fiat hæmorrhagia, largam instituere venæ sectionem, quæ his temporibus prævenit pleuritidis, peripneumoniæ, & aliorum morborum inflammatoriorum transitum in suppurationem. *abscessum?*

LIB. IV. APH. LXXV.

185. *SI quis sanguinem, aut pus mejat, renum, aut vesicæ exulceratio significatur.*

I. PArtim hic Aph. cohæret præcedenti, quatenus agitur de signis ex urina: partim vero non cohæret, quoniam non pertractat signa ex urina in febribus. Vult enim in hoc loco demonstrare ex sanguinis & puris exitu per vias urinæ in utroque sexu, qualisnam pars sit læsa. Antequam designamus partem læsam, certo constare debet de phænomeno, ex quo partem læsam conjicimus, nempe quid significat, & quali modo cognoscitur sanguinis vel puris evacuatio per vias urinæ, seu ex urethra tam fœminæ quam viri. Si sanguis purus vel urinæ mistus per urethram evacuatur, hodie vocatur *Mictus cruentus*. Nihil planius videtur in morbis observari posse, dum tamen a quibusdam urina ruberrima pro sanguinis evacuatione fuerit habita: neque tam manifeste patet non satis attendenti, num ex renibus vel vesica profluat cum topica medicamenta diversis locis sint applicanda: igitur operæ pretium erit ad significanda loca affecta, ut reliqua criteria hujus sanguinis evacuationis perpendamus. Sanguis & urina sunt duo humores specifica gravitate differentes. Sanguis enim est urina gravior, unde hi humores una emissi non diu manent permisti, sed sanguis etiam in urina calente breve petit fundum, si non statim aliquo modo coagulatus evacuatur sanguis, quando facillime distinguitur. Urina autem ruberrima ut plurimum subsistit aliquamdiu, priusquam deponit rubedinem, & si subsidentia fuerit a reliqua massa separata, *Mictus cruentus quam partem affectam denotat?*

nota-

notabilis & in liquore ipso, & in sedimento erit differentia. Nam in mictu cruento superstans urina in colore vix differt ab urina sana, atque sedimentum erit tanquam sanguis grumosus, & corporis color non erit admodum accensus. Urina autem ruberrima ardorem corporis adjunctum habet, & si sedimentum fuit præpositum, superstans urina intensum colorem rubrum servat. Postquam medico constat, rubedinem fieri a sanguine admisto, observandus est locus, ex quo ille sanguis manat, ut topica medicamenta parti læsæ adhiberi possint. Si ex Urethra profluit, continuo exstillant sanguis, & sine conatu mingendi emittitur, quum sphincteris constrictionem non debeat superare, vel sine urina emittitur, vel ante urinam exit. Sæpe etiam dolor partem læsam declarat. Si vero ex vesica venit, imperfecte mistus erit sanguis urinæ, non raro sub grumi forma prodit: atque pudendorum molestiam sæpe & dolorem parit. Altius vero si ex renibus vel ureteribus profluit, perfecta est sanguinis cum urina mistio, cum affectione lumborum. Raro fit, quod arteriæ renales dilatatæ transmitterent sanguinem, quando urinæ secessus non fieret a sanguine, quia tunc renibus non conficitur urina.

Unde Pus in urina? II. Alter humor, qui aqua pura gravior est, vocatur Pus, unde istud urinæ mistum, quæ aqua est levior, prompte ante refrigerationem fundum petit, ut inde pateat, non esse urinæ album sedimentum, quod tandem in refrigerata urina fundum petit. Hoc Pus ex omnibus locis, ex quibus sanguis profluere poest, etiam effluit vel ex ulcere in his locis hærente, vel quia sanguis antea fluens reliquerit ulcusculum. Interdum vero observatur in morbis inflammatoriis in suppurationem conversis, atque in morbis purulentis, uti Empyemate, & Phthisi, ut materia purulenta reddatur per renes cum levamine. Ex quibus patet, non esse certissimum criterium, si quis sanguinem aut pus mingat, vesicam aut renes ulcere affectos esse. Hanc autem sententiam colligunt ex hoc aphorismo: sed Auctor observavit in praxi, ex ulceratis his partibus Sanguinem & Pus profluxisse; propterea non concludit, nullo alio modo pus reddi posse.

LIB. IV. APH. LXXVI.

186. *QUibus cum urina crassa exiguæ carunculæ, aut veluti pili exeunt, a renibus excernuntur.*

Quid notant carunculæ in urina? I. VErsatur Auctor in expositione signorum, quæ demonstrant, Renes affectos esse, horum ulcera & vasorum cruentorum ruptionem manifestam fecit ex urina, quæ continebat sanguinem aut pus, nunc vero ulterius ex Carunculis & Pilis in urina inventis demonstrat, renes quodam morbo affectos esse, cujus nomen non addit. Detexit in urina crassa carunculas, unde concludit, renes quadam labe affectos esse. Practici non negant se invenisse carunculas concretas in urina, sed putant esse glandulas, a renum substantia separatas, & quia renes existimant esse glandulosos, non dubitant amplecti hujus observationis veritatem, sed pilos excerni posse, qui morbus vocatur Trichiasis, cum Galeno vel negant, vel maxime in dubium vocant. Ego vero maxime dubito, hujusmodi carunculas indicare glandulas renales separatas & cum urina emissas, sed caruncularum evacuationem aliquoties observavi, nam renum papillæ, quæ ab istis pro glandulis habentur, ad summum sunt duodecim in quovis rene, quarum papillarum separatio tantam copiam Caruncularum in urina exhibere nequit. Eodem quoque modo multi ratiocinantur de glandulis Pulmonum per sputum ejectis, si in sputo detegant hujusmodi corpuscula concreta, quæ carunculas referunt, dum tamen glandulæ pulmonum non in cavitate tracheæ vel bronchiorum hæreant, sed ad externam bronchiorum superficiem, & ita per sputum reddi nequeant. Error ille natus fuit ex præoccupata opinione, qua

pu-

putant inter partes firmas cohærentes & liquores maximam intercedere differentiam, qui modo attendit ad ſanguinem ex pleuritico emiſſum, juraret, pellem tangentem illum ſanguinem refrigeratum portionem eſſe cutis vel membranæ, cum non minor tenacitas in cuticula illa phlogiſtica detegatur, quam in quadam vera membrana. Fieri ergo poteſt in nobis ut quidam humor fluidus ſtagnando concreſcat in corpus denſum firmum & compactum, quod habet figuram loculi, in quo congregatum fuit. Hæc maſſula ſenſim accedente nova materia concreſcibili, augetur mole, & ita formatur ſæpe corpuſculum albicans, quod loculum diſtendendo tandem ita implet, ut loculi vaſcula cruenta dilatata evomant ſanguinem, qui ſtriis rubris externe interdum obducit moleculam illam. Tandem loculus irritatus tamdiu retentam maſſam concretam & compactam, nunc ſtriis rubris ſanguineis externe ornatam, eructat, quæ maſſula in communi via ampliore veniens cum profluente urina progreditur per ureteres ad veſicam, & tandem per urethram emittitur, quemadmodum hujuſmodi etiam carunculæ ex lacunis bronchiorum cum ſputo non raro ejiciuntur. Ergo exitus hujuſmodi caruncularum demonſtrat mucum, quo intus obtegitur renum pelvis contra urinæ roſionem, nimis tenacem fieri in ſuis loculis, & tandem extrudi, atque ita relinquere loculos apertos mucagine privatos, qua tunc loculorum cavitate ab urina acriori tacta dolores inferuntur: atque ita ſignificatur renes laborare. Et quoniam ſenſim in dictis loculis novus congeritur mucus concreſcibilis, ſæpe poſſunt quoque tales reddi carunculæ ſine amiſſione ſubſtantiæ renum, ſed non ſine dolore vel renum vitio. Non ſolum ego hujuſmodi carunculas a renibus affectis prodire obſervavi, verum etiam maſſam aliquam ſimilem concretam oblongam inſtar vermis aliquot ulnarum, quæ maſſa etiam externe ſanguineis ſtriis ornata prodibat. Addit, *cum urina craſſa*: id eſt cum urina, quæ per totam ſuam maſſam non eſt pellucida, qualis urina ſana eſſe ſolet, ſed habens materiem non integre pellucidam diſperſam etiam per reliquam maſſam. Hoc adjunctum eſſe debet ſignum, ut cognoſcatur, num carunculæ illæ in lacunis renum ſint formatæ, vel etiam in veſica urinaria, quæ etiam hujuſmodi lacunis ſcatet, mucum fundentibus, quo interna veſicæ ſuperficies contra urinæ roſionem obducitur. Nam ſi ille mucus veſicæ in ſuis lacunis format carunculas, non fit tanta muci reliqui unio cum urina, ut inde fieret reliqua urina turbida, uti fit, ſi formatio fit in renibus, quare hoc ſcitu eſt neceſſarium ad deſignandum locum, ſi carunculæ in urina appareant, num formentur hæ carunculæ in renibus vel veſica. Neque hæc obſervatio recedit ab aliis de origine mictus cruenti, nam ſi ſanguis manat ex vaſculis renum, multo accuratior miſcela ſanguinis habetur cum urina, quam ſi manat ex vaſculo rupto in veſica urinaria.

II. Quoties in urina conſpiciuntur corpuſcula oblonga teretia inſtar tenuium filamentorum, illa dicuntur Pili. Num hujuſmodi inveniantur in urina, admodum diſputant, quoniam contendunt in renibus generari non poſſe, quum præoccupati ſunt quadam opinione, pilos hos eſſe renum tenuia vaſcula, quæ quum a renum ſubſtantia ſecedere non poſſunt, negant totum hoc phænomenon: tantum ſæpe valet præpoſtera opinio, ut quæ a multis per certam autopſiam ſunt manifeſta, tamen repudientur, quia phænomeni ratio non poteſt reddi, vel quod nobis ſit hujus cauſa ignota. Sed ſi omnia phænomena in morbis inventa ſunt abroganda, quorum cauſa inveniri nequit, certe ne tertia pars ſignorum in Medicina reſtaret. At mittamus eorum præpoſteram theoriam, qua putant eſſe vaſcula renalia, & conſulamus practicos non ratiocinantes ex cauſis, ſed ſola phænomena tradentes, ut facit Auctor noſter, num viderint Pilos in urina; uno ore confitentur omnes, ſe ſæpe vidiſſe, quemadmodum ego iſtos obſervavi in urina ægrotantium. Ergo apparitio illa negari nequit, ſed negari poteſt, eſſe vaſcula, nam ſi in tubulis uriniferis, per quos tranſit ſecreta urina ſtillanda in renum pelvim,

Pili in urina craſſa quid ſignificant?

formatur materia concreta ex naturali ibidem ſecreto muco, corpuſcula illa æmulantur figuram vaſculorum ſeu tubulorum, in quibus formata ſunt: & quoniam cavitas horum tubulorum exigua eſt, & oblonga, neceſſe eſt, ut corpuſcula in hujuſmodi cavitatibus formata pilorum figuram habeant. Hæc dein formata exeuntia cum urina facile præbere poſſunt conſpicienti figuram pilorum. Et quoniam in toto tractu viarum urinæ non habentur hujuſmodi tubuli exiles; non erit mirum, ſi in urina conſpiciantur, tales pilos indicare, Renes eſſe affectos.

LIB. IV. APH. LXXVII.

187. *QUibus in urina craſſa exiſtente furfuracea ſimul minguntur, iis veſica ſcabie laborat.*

Cur furfuracea in urina veſicæ ſcabiem ſignificant?

I. PEllliculæ tenues, planæ, figuræ inordinatæ, inſtar furfuris triticei, concretæ per urinæ ſubſtantiam diſperſæ in hoc loco intelliguntur: de his dicit Auctor, tales ſi obſervantur in urina, indicare veſicam ſcabie laborare. Hujuſmodi furfuracea ſunt corpuſcula concreta majora, quam quæ ire potuiſſent per minima renum vaſa, & propterea nata in urina poſt ſecretionem, vel admiſta ei. In Coacis (H, a, 581.) mentionem facit de ſedimento furfuraceo. *Lethalis*, inquit, *in pleuriticis brevi praſina, nigram ſubſidentiam habens aut furfuraceam*, quoniam deſignat, morbi materiem ita exeuntem tenaciſſimam eſſe & promptiſſimam ad concretionem, in quo caſu nullum adeſt veſicæ vitium; ſed talis redditur urina cum morbo vehementiſſimo inflammatorio. Hoc autem loco nullam mentionem febris facit, quare concipiendum, Auctorem hic indicare voluiſſe, ſi vehemens non adſit febris. Quippe ſi ſigna ex urinis capienda vult obſervare in febribus, nomen febris addit, quod plane conſtat ex ſuperiori Aphoriſmo 183. Igitur furfuracea hic fuere admiſta in itinere, neque eſt ſedimentum furfuraceum, quale in ſuperiore allegato loco indicatur, ſed quando per urinam craſſam non ſub forma ſedimenti furfuracea ſunt diſperſa, quæ ſtatim etiam in calente urina conſpiciuntur, & dein quandoque per urinam diſperſa manent, interdum uroſcopii fundum petunt, prout diverſa proportionata gravitas locum his furfuribus parat. Hujuſmodi furfures ergo urinæ admiſcentur, quando veſica urinaria ſcabie laborat, id eſt, quando ex interna veſicæ ſuperficie tranſudat humor, qui non facile omnis permiſcetur urinæ, ſed lateribus veſicæ adhærens format cruſtulas, quæ dein ſeparantur, ut obſervamus fieri in porrigine & herpete in cute, humores enim lenteſcentes ex cute tranſudantes concreti hujuſmodi ſquamulas vel furfures formant. Quidni ergo ſimile quid fieri potuiſſet in veſicæ interna ſuperficie, quod mucus naturalis intus obducens veſicam in ſua natura degeneratus, uti humor tranſiens per cutim concreſceret in furfures, qui dein una cum urina exeunt? nihil equidem obſtat. Sed quod non ſignificetur pars quævis alia, facile concipitur, quia nullibi talis in viis reſtat locus, in quo hi furfures generari poſſunt. Quamobrem etiam affectus cutaneus furfures emittens ſcabies vocari debet. Addit in urina craſſa exiſtente, quoniam non omnis tranſudans humor in furfures concreſcit, ſed reliqua pars urinæ miſta præbet aliquam urinæ craſſitudinem.

LIB. IV. APH. LXXVIII.

188. *QUi ſponte ſanguinem mingunt, his a renibus venæ ruptionem ſignificat.*

Sanguinem ſpon-

I. QUam maxime laborant Interpretes in expoſitione hujus evacuationis ſanguinis ex urethra, quum dicat Hippocrates ἀπὸ ταυτομάτȣ, quod hic vertitur

titur *ſponte*, Galenus vero *Inopinanter*, alii autem, forte fortuna vel caſu. Ego puto intelligendam eſſe talem ſanguinis evacuationem, quam non poſſumus conjicere provenire ex vulnere, ulcere, vel corroſione aliqua in viis urinæ, ſed quod æger incipiat reddere ſanguinem loco urinæ, dum non cogitabat tale quid futurum eſſe, quoniam in viis urinæ nullam moleſtiam aut dolorem percipiat, ex quibus conjicere poteſt æger, vel Medicus, evacuationem ſanguinis generari poſſe.

te mingere, quid ſignificat?

II. Quamnam partem affectam mictus cruentus ſignificet, ſuperius (*Aph.* 185. I.) exſpoſuimus. Hoc loco duo ſunt obſervanda, (1) quæ ſignificantur per mictum cruentum, qui ſponte ſeu inopinanter fit: (2) ſanguinem eum manare ex venis, atque ex venis Renum. Veteres, etiamſi ex arteriis ſtillabat Sanguis, tamen accuſarunt venas, quoniam fabrica arteriarum, & circulatio ſanguinis erat ignota ipſis. Neoterici melius edocti ſtatuerunt, omnem hæmorrhagiam fieri ex arteriis, quoniam venæ valvulis inſtructæ non permittunt regurgitare ſanguinem, at eum fundunt ex ſuis ſic dictis anaſtomoſibus. Quamobrem quoque in hac ſanguinis evacuatione ſtatuunt, ex ruptis extremitatibus arteriarum ſanguinem profluere: quod putant ſatis convenire doctrinæ veterum, qui omnem hæmorrhagiam adſcribunt venis, etiamſi fiat ex arteriis. Hæc autem nova theoria tanti mihi non videtur ponderis, ut totam doctrinam de ruptione venarum omnino repudiarem, quaſi nunquam ex venis ſponte potuiſſet erumpere ſanguis. Clare enim nobis conſtat in hæmorrhoidibus & in aliis partibus corporis ex varicibus ruptis profluxiſſe magnam ſanguinis copiam: atque in venis organorum, quæ ſemper carent valvulis, æque poteſt refluxus fieri a trunco verſus ramos, quam in arteriis, uti hoc ſatis patet in venis meſentericis, & uterinis valvulis carentibus. Conſtat ergo tam ex principiis venarum quam finibus arteriarum dilatatis fluere poſſe ſanguinem: atque ex varice & aneuryſmate rupto ingens etiam generari poteſt ſanguinis fluxus. Nunc autem conſpiciendum eſt, num evacuatio ſanguinis ἀπὸ ταυτομάτου, fiat ex vena rupta, vel arteria rupta vel dilatata, ut multi putant. Multo frequentior generatur in venis varix, quam in arteriis aneuryſma; atque varices tolerantur ſine perceptione ut plurimum ægri, atque generantur ſponte ſine cauſa evidente, ſed aneuryſma utplurimum generat pulſationem tali in parte, & raro ſine valida cauſa, quæ quidem ab ægro perciperetur, producitur. Denique ſanguis ex arteria effuſus magis concreſcit, & difficilius intime miſcetur urinæ, quam qui manat ex varice diffracta. Quamobrem mihi non abſurdum videtur cum Auctore ſtatuere, ſi antea in vena fuerit nata varix, ex ea rupta effundi poſſe ſanguinem urinæ miſcibilem, ſponte ſeu inopinanter cum urina accurate miſtum: nam ſi ſupponatur arteriarum dilatatio, illa poteſt eſſe duplex; nempe a majori interno impetu, ſed is tantum calorem & pulſationem prius faceret, quæ ab ægro facile perciperetur; ſi vero nimia ſupponatur extremitatum dilatatio in arteriis, evacuaretur quidem urina chyloſa craſſa, ſed vix credendum eſt, per extremitates arteriarum in renibus dilatatas merum profluere ſanguinem. Unde non ita a veritate eſt alienum ſtatuere, ut fecit Hipp., indicare venam eſſe ruptam. Quod autem judicaverit, eum ſanguinem profluere ex Renibus & non ex aliis viis urinæ, nempe ureteribus vel veſica, non eſt ſine ratione, etiamſi ex loco dolente non potuerit Auctor dignoſcere, num veſica vel renes ſint læſi; quia dicit inopinanter fieri, quod notat ex dolore vel affectione aliqua dijudicari non poſſe, futurum eſſe ſanguinis fluxum: nam omnes venæ & arteriæ in renibus non adferunt ſanguinem ad generalem renum nutritionem, ſed & venæ, & arteriæ renales functioni, ſcilicet ſecretioni urinæ famulantur, in quibus tunc venis non inveniuntur valvulæ, quæ tamen in venis veſicæ adſunt, ut alibi in corpore, ubi non peragitur ſpecialis functio. Atque vaſa in veſica non ſolum propriis ſuis tunicis fulciuntur, ſed inſuper tunicis veſicæ, quod non ita fit in vaſis cruentis alicujus organi, ubi ex allato ſanguine ſpecialis eſt facienda ſecretio. De tali mictu

Qui ſponte ſanguinem mingunt, an ex ruptis venis in renibus?

cruento idem est sentiendum, quod observatur in hæmorrhoidalium fluxu, raro aliquid damni inferre, nisi nimis copiosa fiat aut diuturnior evacuatio: quamombrem non tam anxii esse debemus in curatione hujus, quam si fiat in calculosis a calculo rumpente vas, atque eandem quoque non sequitur curationem, sed talis interna est facienda, qualis instituitur in hæmorrhoidibus.

LIB. IV. APH. LXXIX.

189. *QUibus in urina arenosa subsident, illis vesica calculo laborat.*

Unde Arenulæ in urina? I. IN multis hominibus præcipue scorbuticis, arthriticis & podagricis invenimus, si sæpius urinam reddant in eadem matula, quæ toties non repurgatur, illi matulæ circumquaque accrescere tandem crustam lapideam seu calculosam, uti tartarus lateribus dolii accrescit, in quo servatur vinum. Imo vidi homines, in quorum urina modo per aliquot horas stagnabat, usque ad superficiem ejus, formabatur crusta calculosa ad latera uroscopii, quæ crusta vix abstergi potuit; quod etiam mulierculis notum est, quibus depurandi matulas officium est mandatum. Certo ergo & iterato experimento constat, urinam stagnantem ad latera vasis formare posse crustam calculosam. Sed quod magis est, observationes testantur, corpus durum immissum fuisse in vesicam urinariam, istud dum postea eximebatur, crusta calculosa erat obductum; quare etiam corpora quæcumque solida, si ab urina alluuntur, circumducuntur materia calculosa. Quamobrem generatio Calculi, arenularum vel sabuli facile & apposite comparari potest crystallisationi salium, quum sales libere fluctuantes in liquore stagnante, si modo nanciscantur corpus firmum, statim ad istud suas figunt crystallos: ita etiam frequentissime ad dentes copiosus lapis accrescit in multis hominibus, non quod ex dentibus excrescat Lithodontis, sed ad dentes colligatur, & non ita ad reliquas partes oris molliores. Non est igitur opus quærere tam anxie humorem glutinantem partes terrestres, dum ipsa urina sine addito illo glutine calculosum formet ad latera matulæ. Si igitur parva crystallus lapidea vel ad latus vesicæ vel renum pelvis concreverit, & statim inde depellatur, hoc concretum variis in locis natum, depulsum & collectum, arenularum, vel sabuli formam exhibet. Quare in ceteroquin sanis hominibus arenularum & sabuli generatio potest fieri in urina.

An arenosa subsidentia in urina notent vesicæ calculum. II. Facile fieri posse in urina alicubi stagnante, vel fluente perpetuo supra aliquam partem arenularum vel sabuli generationem, demonstravimus, quæ corpuscula concreta dein separata facile cum urina exeuntia in fundo uroscopii exhibere possunt sabulum vel arenulas. Ne autem talia inventa illudant inspectorem, sedulo observandum est, num talia corpuscula statim appareant in emissa adhuc calente urina, an vero dein in sola stagnante urina refrigerata inveniantur: nam si statim non appareant arenosa vel sabulosa in calente urina, certum est signum, horum generationem non fuisse factam in corpore ægrotantis, sed nata fuisse crystallisando in uroscopio, in quo stagnavit urina: hæc crystallisatio quoniam magis minusve cohærentes potuit producere arenulas, incertum omnino est judicium, quod practici petunt ex arenularum duritie, num in corpore vel extra istud arenulæ fuerint natæ. Recte propterea præcipit Auctor, Arenosa subsidere, nam si in matulis habetur concretio calculosi, illa arenosa magis adhærent lateribus vasis, quam quod subsideant. Hæc nunc arenosa subsidentia in calida urina denotant certissime formationem fuisse peractam, sed an fuerit facta in vesica vel renibus, incertum est. Hoc quidem verum est, evacuari non posse arenulas, nisi fuerint in vesica, sed propterea non est indicium, originem mali latitare in vesica urinaria: imo his temporibus ex lumborum conjunctis doloribus frequentior origo esset.

esset quærenda in renibus, quam vesica eorum, qui sabulosa vel arenosa cum urina reddunt. Quod autem illi, qui tandem in refrigerata urina multum sabuli habent, frequentissime etiam in morbos renum & vesicæ incidant, res est notissima. Quippe quoties his in partibus locus est muco non satis defensus, ad quem stagnans urina potest formare crystallos, urina ita prona ad calculi formationem, etiam in corpore calculum sæpe facit: adeo ut non requiratur, ut semper primordia calculi formentur in renibus, qui tandem magis incrustati majorem calculum in vesica urinaria formant; potest enim talis locus esse tam in vesica ipsa, quam in pelvi renum. Unde non consentirem Auctori statuenti, sabulum vel arenulas indicare vesicæ calculum, nisi intelligat, evacuationem sabuli fieri non posse, nisi calculus prius fuerit in vesica.

LIB. IV. APH. LXXX.

190. *SI quis sanguinem mingat, & grumos, & stranguriam habeat, & dolor incidat ad imum ventrem, & perinæum, partes circa vesicam laborant.*

I. OMnes fere Commentatores auctoritatem secuti credunt, Hippocratem in hoc Aphorismo voluisse indicare ægrotationem vel laborem circa vesicam, non vero ipsam vesicam laborare: ego vero malo, hæc signa indicare, ipsam vesicam affectam esse, si cuncta hæc signa collecta inveniantur in eodem ægro, uti ex expositione sequenti constabit. Partes circa vesicam possunt esse in utroque sexu urethra & prostatæ, Perinæum in viris, quod vocatur in feminis distinctionis ergo interfemineum, intestinum rectum in utroque sexu, sed tamen magis in viris, in feminis autem uteri vagina, vel accipi potest etiam pinguedo copiosa circa has partes hærens. Ex affecto intestino recto, uti patet in Tenesmo & Dysenteria & in Hæmorrhoidibus, non raro generatur stranguria, dolor ad imum ventrem, & perinæum, quoniam in hoc loco etiam intestinum hæret, cujus affectione partibus adjacentibus præcipue in viris, per consensum dolor & stranguria inferuntur, atque in feminis si vagina tentetur dolore, dictæ partes adjacentes consentire solent. Quare hæc signa seorsim ponderata incertum indicium præbent, num vesica, intestinum rectum, vel vaginæ pars præcipue affecta sit. Idem quoque sentiendum est de sanguinis mictu, qui non solum ex vesica, verum etiam ex læsis renibus oriri potest (*Aph.* 188.). Sed quando illa duo genera signorum, unum quod indicat locum infernum esse læsum, alterum quod declarat organum urinæ esse affectum, concurrunt, tunc certum formatur indicium, vesicam esse affectam. Quippe ex nulla parte circa perinæum & hypogastrium affecta evacuari potest sanguis, nisi ex vesica læsa. Ille tunc sanguis si statim ac effusus in vesica, reddatur per uretrham, vel si sanguis non admodum sit concrescibilis, fluidus potest reddi, sed si majori potentia coagulandi sit præditus, vel aliquamdiu stagnavit in vesica, grumosus reddi potest. Inde talis homo sanguinem mingit & grumos, ut recte præcipit auctor noster.

Partium circa vesicam laborantium signa.

LIB. IV. APH. LXXXI.

191. *SI quis sanguinem & pus mingat, & squamas, & odor gravis sit, vesicæ exulcerationem significat.*

I. UNum phænomenon raro sufficere ad detegendum latentem causam, ex hoc etiam Aphorismo constat: vult enim per signa externa detegere Auctor vesicæ latentis exulcerationem, propterea tot congerit signa simul collecta, quæ omnia

Vesicæ exulcerationis signa.

mnia ex nulla alia causa oriuntur. Nam ex solo sanguinis mictu (*Aph.* 188.) indicavit, venas renum esse ruptas. Ex sanguinis & puris mictu judicavit renum aut vesicæ exulcerationem (*Aph.* 185.). Ex surfuraceis in urina deduxit vesicæ scabiem (*Aph.* 187.). Neque urinæ foetor certum est signum vesicæ exulcerationis. Verum si cuncta hæc junguntur, ut quædam demonstrent ulceris præsentiam, & reliqua significent, vesicam solam talia emittere posse, tunc certum erit, id ulcus occupare vesicam. Multa sunt signa, quæ ulceris præsentiam declarant in viis renum, uti evacuatio sanguinis & puris; nam si pus solum evacuaretur, forsan talis fieret evacuatio per metastasin, sed tunc nunquam redditur sanguis, & dein pus, vel hæc duo simul. Verum squamulæ quoniam solummodo in vesica formari possunt ex pure ibidem concrescente, harum evacuatio certum criterium præbet, puris generationem fieri in vesicæ ulcere.

LIB. IV. APH. LXXXII.

192. *QUibus in urethra tuberculum nascitur, his suppurato eo, & perrupto, solutio fit.*

I. PRopter nimiam brevitatem magna generatur in hoc Aphorismo obscuritas, nam non constat, quodnam genus tuberculi in urethra intelligitur, neque constat, quidnam solvitur eo Tuberculo perrupto: si enim quis in medicina practica non satis expertus talem legeret sententiam, judicaret, per solutionem intelligi debere finem morbi, quasi sufficeret ad curationem hujus Tuberculi, si modo perruptum esset, sed in praxi contrarium inveniret, nam si abscessus, vel tuberculum sit ruptum, statim non est ille morbus sanatus. Propterea solutio respicere debet ad aliquid aliud, quod per Tuberculum generatur, & quod solvitur Tuberculo rupto. Recte monuit in hoc Aphorismo Mercurialis, propterea Hippocratem hunc Aphorismum adjecisse, ut demonstraret, omnem puris evacuationem cum urina non esse malam, neque semper pus evacuari ex vesica, verum etiam ex meatu urinario, ut ita sedulo inculcet, pus cum urina missum ex variis locis provenire posse.

Urethræ Tuberculum quid faciat? II. Varia sunt genera Tuberculorum in nostro corpore, quæ exhibuimus in Chirurgia nostra repurgata, ex his sunt Tubercula inflammatoria, quæ tendunt in suppurationem, quare in hoc loco hujusmodi Tubercula sunt intelligenda; quoniam dicit Auctor, eo suppurato, & perrupto, solutio fit, nam reliquæ species tuberculorum, quæ non perveniunt ad suppurationem, in hoc loco intelligi non possunt. Tubercula autem inflammatoria, & reliqua si nascuntur in meatu urinario, duo præcipue mala inferunt, Dolorem scilicet, & Urinæ suppressionem. Quamdiu Tuberculum inflammatorium non abiit in suppurationem, neque minuitur Dolor, neque reseratur urinæ suppressio, sed quando in suppurationem abiit, minuitur quidem Dolor, sed quoniam non est diminutus tumor, manet tamen urina suppressa: verum si maturum hoc Tuberculum rumpatur, & ejus contentum pus evacuet, simul quoque minuitur Tuberculi moles, unde non amplius tam arcte obstipata est urethra a tumente Tuberculo, quam antea, quando sæpe simul reddi potest urina per urethram nunc minus obstructam, præprimis si simul redditur pus, indicium præbens, urethram esse apertam.

Solutio fit, quid significet? III. Facile nunc erit solvere illum nodum, quomodo Hippocrates dicere potuerit, *solutio fit*, quod multis Commentatoribus magnam difficultatem præbuit. Solutio enim in hoc loco significat, instans periculum ex doloris vehementia, & urinæ suppressione averti, quoniam ex pure prodeunte constat, Tuberculum non amplius sævire, & urinæ viam esse apertam. Hanc esse veram Auctoris sententiam,

tiam, colligere poſſumus ex aliis locis noſtri Auctoris, uti in Coacis, ubi dicit, hujuſmodi Tubercula inducere urinæ difficultatem & ſuppreſſionem; & in Aphoriſmis (*Sect.* 7. *Aph.* 17.) aperte dicit, *Solvitur Dolor*.

L I B. IV. A P H. LXXXIII.

193. M*ictio noctu multa contingens, parvam dejectionem ſignificat*.

I. TRia generalia invenimus in viventibus emunctoria, quibus eliminatur abundans, & id quod inutile eſt factum, nempe Alvum, Urinæ vias, & Cutim: reliquæ evacuationes humorum in corpore non fiunt in ſanitate, ita invenitur vomitus, ſputum, humoris effluxus ex ulceribus, hæmorrhagiæ, ſed evacuationes hæ non ſunt naturales in hominibus ſanis. Hæc tria emunctoria evacuant quendam humorem aquoſum generalem, & egerunt ſpecialia ſua, quæ per alia emunctoria eliminari non poſſunt. Ea enim, quæ in inteſtinis indigeſta relinquuntur, omnia debent evacuari per alvum. Itidem eſt quidam ſpecialis humor in nobis, qui duntaxat per Renes ſeparari poteſt, quum conſtanti obſervatione comperimus, neminem vivere poſſe, niſi interdum reddat urinam, quamvis aucta alvi evacuatione tanta quidem copia humidi evacuari potuiſſet, quæ defectum evacuationis urinæ ſuppleret. Hoc etiam verum eſt de Inſenſibili perſpiratione, materia propria per hanc viam eliminanda non patitur per urinæ vias, vel alvum omnino duci. Ob particularem hanc materiem cuicumque organo excretorio eſt, quod requirantur ſemper illa organa emunctoria aperta, quæ ſpecialem humorem excrementitium ſegregant a communi ſanguine tranſeunte per iſtud organum ſecretorium, eodem modo uti fit in ſecretione humorum, ducitur enim per quævis organa ſecretoria generalis maſſa ſanguinis, ſed propter differentem ſtructuram, & motum iſtius organi a transfluente ſanguine varius ſecernitur humor, qui nullibi in alio organo a communi maſſa ſegregari potuit. Ita etiam conſtitutum eſt cum humoribus excrementitiis, ille ſpecialis humor, qui verbi gratia exit per urinam, nullibi per aliquod organum a communi maſſa potuit ſeparari: quare ab urinæ ſuppreſſione homo moritur, retenta urinæ materia, etiamſi alvus, vel ſudor majorem copiam humorum evacuat. Sed præter ſpecialem illum humorem invenimus quoque alium, qui ſine diſcrimine per tria illa naturalia emunctoria evacuari poteſt, ut ſi augeatur ſudor, vel perſpiratio, minuitur urinæ quantitas, & alvus redditur ſiccior. Illa materia ſeu humor communis videtur non multum diſtare ab aqua tanquam communi vehiculo, quoniam aquoſa copioſius aſſumta evacuari poſſunt per cutim, & renes, minus vero per alvum, cujus hæc videtur ratio, quod inteſtina non ſint organa emunctoria, quæ ex communi maſſa ſegregant humorem excrementitium, ſed potius humorem ſecretorium, deſtinatum ad aliquam functionem peragendam in inteſtinorum cavitate. *Humor excretorius, vel eſt generalis, vel particularis.*

II. Si ergo quis noctu magnam copiam urinæ emittat, non quia præcedente die multum potavit, ſed quum ſolitam potionis copiam aſſumſit, talis copioſior evacuatio denotat, fere omnem humiditatem generalem hac via evacuari, vix quidquam de communi hoc liquore evacuari per duo reliqua emunctoria. Unde certo conſtat, non ſolum alvum fieri debere ſicciorem, ſed etiam in hoc homine parciorem eſſe inſenſibilem perſpirationem. Non ſine ratione adjecit *noctu*, ut indicaret iſtud tempus, in quo corpora quieſcere, & dormire ſolent, ut nempe illa aucta urinæ evacuatio non producatur aliqua actione muſculari, vel animi pathemate, quibus interdum hæc, vel illa excretio poteſt augeri, vel minui, ſed ut notaret tempus, in quo excretiones illæ abſolvuntur ſola actione vitali. Parva tunc regulariter debet fieri Alvi egeſtio, quia ſolummodo id, quod ex inte- *Mictio noctu multa quid ſignificet?*

inteſtinis abſorberi non poteſt, deponendum eſt. In morbis autem colliquativis interdum obſervatur mictio noctu multa cum alvo profuſa, ſed hæc duo juncta malum ſignum exhibent, quoniam nunquam obſervamus duas evacuationes copioſas, niſi humores per putredinem ita ſint ſoluti, ut per omnia emunctoria effluant; qualis ſtatus periculoſiſſimus eſt. Qui ceteroquin ſanus noctu multum mingit, conveniens eſt, ut huic alvus non ſolum ſit ſiccior, ſed & inſenſibilis perſpiratio parcior: nam in tali mictu copioſiore, qui fit in corporis quiete, & non poſt potum copioſiorem, denotat omnem materiem generalem evacuari per renes. Sed ſi tantum id ſpeciale, quod per alvum, & per cutim eſt educendum, evacuatur, alvus neceſſario debet eſſe ſiccior, & perſpiratio parcior, quum id ſpeciale parvam quantitatem exhibeat.

An Sanitati conducat mictio noctu multa?

III. Qui ignorant, perſpiratione maximam copiam humorum abſumi, ſemper contenti ſunt videre urinam copioſius evacuari, quum inde putent, corpus liberari ab inutili humore, atque extollunt quoque alvum liquidiorem. Verum ſi conſideremus hominem ceteroquin ſanum, ſalubrius cenſendum alvum modice ſiccam habere, & urinam parciorem. Nam invenimus, ſi vires valeant, naturam tunc illam maſſam liquidam communem pellere per inſenſibilem perſpirationem. In corporibus autem debilioribus illa communis maſſa magis evacuatur per renes. Ergo in hoc caſu urina parcior ſignificat vires corporis valentes, & urina copioſior vires debiliores. In morbis autem hæc regula generalis non ſemper locum habet, quoniam in morbis, quorum materia ſolummodo per renes a communi maſſa ſanguinis ſegregari poteſt, admodum conducit copioſiorem reddere urinam. Si enim aliquis materiem purulentam habet in ſanguine, fruſtra exſpectaret hujus evacuationem per ſudorem, imo ſudor copioſior in hujuſmodi morbis damnatur, quum ſit indicium colliquationis. Exemplum habemus in empyematicis & phthiſicis, in quibus ſudor copioſior ſemper habetur inter mala ſigna, ſed urina copioſior cum laudabili ſedimento non raro liberat ab Empyemate. Sed morbi inflammatorii antequam in purulentiam abierunt, ſoliti ſunt ſolutam illam materiem per ſudorem eliminare, ſed minus per urinam. Status valetudinarius utplurimum præbet urinam copioſiorem noctu, quum vires vitæ debiliores in hujuſmodi hominibus non valent ſatis largam facere perſpirationem inſenſibilem. Quare concludere poſſumus mictionem noctu multam non ita indicare morbum, ſed vires debiliores: unde melius eſt ad deſignandam vim vitæ validam, ut noctu mictio ſit parcior.

ME-

MEDICINA HIPPOCRATICA, EXPONENS APHORISMORUM HIPPOCRATIS LIBRUM QUINTUM.

PRÆFATIO.

Ostquam Hippocrates in arte medica consumatus, tam ad levandam memoriam, quam ut posteritati quoque prodesset, meditabatur artem hanc longam concisis canonibus breviorem & tutiorem facere, jam senex ex operibus suis, quæ judicavit præcipua, collegit in hoc aureo Libro Aphorismorum: inde quædam sententiæ ita cohærentes inveniuntur, ut una explicet alteram, aliæ autem nullum omnino nexum servent, prout nempe pervolvendo sua propria opera sententiæ notatu dignæ occurrebant. Dum vero collegit hunc Librum Aphorismorum, videtur morbos mulierum pervolvisse, & ex libro illo hos Aphorismos desumsisse: interim tamen quædam aliæ quoque intermistæ inveniuntur sententiæ, quæ ipsi inter componendum cocurrerunt. Quia vero hi morbi maximam partem ex cognita uteri structura sunt intelligendi, quæ non admodum nota fuit veteribus, qui magis in animalium quam hominum cadaveribus rimati sunt structuram, non est mirum me in hoc Libro magis quam in aliis recedere ab Hippocratis sententia. Hoc haud credo Lectorem male laturum, quum nostra Commentaria non sint conscripta ad Hippocratis laudes extollendas, qui per se satis dignus est, & laude non caret, sed ut observata Medica longo usu comprobata majoris essent utilitatis. Si ergo aliquid occurrit alienum hodiernis inventis, nisi monerem, male agerem, quum totus noster scopus sit ad majorem perfectionem evehere artem medicam. Quod facere non potuissem, si jurare voluissem in Auctoris verba. Hanc emendandi libertatem mihi tribui, quum etiam per longum tempus in eadem arte sim enutritus & exercitatus, multaque in praxi quotidiana vidi, unde valui judicare, num sententiæ prolatæ experimentis respondeant, vel ab iis recedant, quod tiro facere nequit, etiamsi in omnibus partibus theoriæ sit consummatus, quum morbi ut plurimum aliquid habeant speciale, quod non ubique regulis theoreticis respondet.

A P H O R. I.

194. C*onvulsio ex Helleboro, lethale.*

I. Nchoat Auctor hunc librum a morbo, qui nomen habet ex phænomeno in motu animali, qui motus in sanis hominibus solummodo fit ad nutum voluntatis, sed qui nunc fit ex causa morbosa: quoniam in sequentibus aphorismis repetit hunc morbum, qui Græcis vocatur σπασμὸς, nullibi convenientior est locus ad exponendum hujus morbi naturam, quam in hoc loco, quamobrem primo videbimus, quale sit istud phænomenon; dein quomodo ab Helleboro generari possit; & denique cur pronuncietur lethale, si ab Helleboro Convulsio generetur.

Convulsio quid sit? II. Musculi motus animalis seu voluntarii non moventur in perfecte sanis, nisi voluntate nostra (Conf. Aph. 51. III.) eum motum fieri influxu spirituum per nervos, ex physiologicis assumendum, quod nimis longum foret in hoc loco demonstrare. Ille fluxus spirituum per nervos in quiescentibus corporibus tantus non est, ut inde contrahatur musculus, sed si accedat voluntas mentis ducens majorem copiam spirituum, & majori impetu ad aliquos musculos, illi tunc contrahuntur, atque proportionate majore & minore potentia, ut est spirituum influxus. Quoniam videmus, tale quid fieri in sanis hominibus, non miramur videre, dum tamen mihi sit summum arcanum, mentem nostram posse concitare fluxum spirituum; miramur vero, partem aliquam convelli, quod intellectu est facilius, quoniam morbosa causa est materialis, quæ ad intellectum facilius concipitur, eam posse producere motum auctum spirituum per nervos. Si autem ex morbosa interna causa talis motus producatur in musculo motus voluntarii, qualis in sanis fit per voluntatem nostram, idem ille motus vocatur Convulsio. Quare nullum aliud phænomenon in hoc morbo habemus, nisi talem motum, qualem observamus in sanis hominibus, qui ex voluntate movent musculum, quoniam causa interna morbosa nostris sensibus non est patens. Interdum vero ille motus est violentior, quam qui ex voluntate fit, in quo casu judicamus, illum tunc motum ex morbosa causa fieri. Motus voluntarius in sanis est vel alternus vel constans per aliquod tempus durans, talis quoque habetur motus morbosus, qui vocatur σπασμὸς. Si autem ex morbosa causa fiat, istum motum distinguunt in Spasmum & Tetanum (*Aph.* 167. I.). Ergo phænomenon satis se manifestat, dum nempe sine vel contra voluntatem Musculi motus animalis vehementer trahuntur, istud phænomenon nomen morbi accipiens vocatur Spasmus, & Latinis Convulsio.

Quomodo Helleborus generat convulsionem? III. Hippocratem in hoc Aphorismo intelligere Helleborum album (*Aph.* 123. I.) minime dubium est, quoniam veteribus erat in frequentissimo usu, non solum in morbis sed etiam in sanis, si judicabant, ventriculum esse exonerandum: propterea multas adjecit cautelas; & quoniam vehemens istud Medicamentum sæpe multa damna intulit, de eo plures cautelas adjecit, quam de quovis alio: denique Helleborus si absolute scribitur, veteres semper intellexerunt Helleborum seu Veratrum album; sed si voluerunt alterum Helleborum, qui purgat, intelligere, semper scripserunt Helleborum vel Veratrum nigrum. Hoc nunc Veratrum quali modo induxit Convulsionem, quia supra (*Aph.* 126. III.) exposuimus, non erit opus repetere.

Cur convulsio ex helleboro lethale? IV. Ex iis, quæ hucusque & locis allegatis exposita sunt, facile colligitur, quare Convulsio ab Helleboro censeatur lethalis, id est admodum periculosa, ut non raro

post

post convulsionem talem homo moriatur. Nam constat, motum animalem non pati convulsionem, nisi ex magna causa, ut in pueris, quorum motus animalis multo facilius turbatur. Verum Helleborus ingestus, vel primo sua rosione & irritatione tantum perturbat ventriculi motum vermicularem, ut etiam totus motus animalis in consensum trahatur, quod nunquam fit nisi a magna causa, & quoniam omnia signa causæ magnæ sunt signa periculosissima, inde etiam Convulsio post Helleborum assumtum periculum portendit; præprimis quoniam vehemens ille motus non tollat irritantem causam, nam convulsio non ejicit ex ventriculo Helleborum. Vel virulentia Hellebori venis absorpta & delata ad nervos, tandem motus voluntarii Convulsionem inducit in mortem desinentem; nam id acre neque actione cerebri subigi potest, neque inde pelli. Quamobrem recte observavit Hippocrates, Convulsiones ab hac causa lethales esse. Quod observatum hic fuit de Helleboro, id etiam applicari potest ad alia vomitoria vehementia & venena assumta, ut inde fiat regula practica generalis.

L I B. V. A P H. II.

195. V*Ulneri convulsio superveniens, lethale.*

I. QUemadmodum in præcedente aphorismo dixerat lethale, eodem modo hic intelligendum θανάσιμον, non quod semper inferat mortem, sed frequentissime, id est perniciosum, exitiosum est, & propterea monet, Convulsionem in vulneribus non esse flocci pendendam, sed ex superveniente Convulsione summum periculum præsagiendum, & omnia statim pertentanda, quæ auxilium adferre possunt. Vulneris nomen hic late accipiendum, ut non solum indicet solutam unitatem in parte molli factam per instrumentum durum secans, verum etiam Contusionem validam & Puncturam, nam in omnibus his casibus Convulsio lethalis est. In præcedente Aphorismo notavi, Helleborum inducere Convulsionem per consensum vel delationem virulentiæ ad nervos motus voluntarii, utrumque hoc in vulneribus admitti nequit, nam causa vulnerans vel pars læsa semper manet in eodem loco: ergo Convulsio talis semper generatur per consensum. Quomodo autem vulnera Convulsionem inferant, non omnes idem sentiunt. Constat observatione Chirurgica, statim ab inflicto vulnere vel punctura in membris exterioribus non produci Convulsiones, sed post aliquod tempus, aut si acre fuerit vulneri applicatum, quemadmodum observavi in punctura tendinis in genu sub patella, ab indita turunda dura unguento basilico obducta hominem fuisse convulsum & periisse, sed in vulneribus vel contusionibus cranii cum meningum læsione utplurimum statim totus homo convellitur. Maxima pars medicorum in ea est sententia, quod quædam fibræ nervosæ faciant ut reliquæ fibræ nervosæ ejusdem nervi integræ manentes, nimis tensæ, primo dolorem, dein Convulsionem inferant. Sed quoniam vulnus latius plures fibras abscindit, & pauciores relinquit integras, quæ propterea magis tenderentur, vulnus tale majorem dolorem & vehementiorem convulsionem ex ratione inferre deberet, quam levis nervi punctura. Sed si consulimus experientiam, contrarium inveniemus semper, nam vulnera lata raro convulsiones inferunt, puncturæ autem sæpius. Quare convulsionis causa non facile deduci potest ab inæquali tractione fibrarum, quæ relinquuntur integræ, sed a simili causa, quæ valet irritando meninges prompte convulsionem inducere: & quoniam capsulæ nervorum Meningibus similes sunt, & forsan eædem, inde ab irritamento capsularum, quibus motis contenti canaliculi nervosi valide agitantur, videtur generari Convulsio, qualis irritatio frequentior est in punctura, quam vulnere. Quod autem irritatio meningum prompte inducat Con-

vulsionem, & irritatio capsulæ nervorum post aliquod tempus, inde oriri videtur, quod si meninges agitantur, statim propelluntur spiritus ex encephalo ad omnes musculos motus voluntarii, sed si capsula nervi irritatur, prius consentire debent meninges, antequam universalis Convulsio generari potest, qualis propagatio non ita statim fit post factam puncturam. Si autem illa punctura universalem Convulsionem fecit, signum est, causam esse magnam, quæ potuit totum stamen nervosum in consensum trahere, & quia Convulsio non tollit causam irritantem, inde recte pronunciatur, lethale esse signum. Quod diximus de nervis, id etiam verum est de tendine, vel membrana, vel alia parte nervosa sauciata.

LIB. V. APH. III.

196. S*Anguine multo effuso, convulsio, aut singultus superveniens, malum.*

I. QUoniam in superiore egerat Auctor de Convulsione ex Vulnere, ne aliquis judicaret, omnem Convulsionem generari ex Vulnere, quæ post vulnus oritur, hunc Aphorismum subnectere voluit, ut constaret, Hæmorrhagiam a vulnere natam sæpe causam esse Convulsionis: quare post vulnus si oriatur Convulsio, perpendendum est, num ea nascatur ex Vulnere, an vero ex hæmorrhagia copiosiore, quoniam præservatoria curatio & ipsa prognosis differunt. Nam si ex vulnere inducatur Convulsio, ad nervum vel tendinem sauciatum applicanda erant balsamica, & resinosa, & in graviori malo urendus vel abscindendus esset nervus: verum si hæmorrhagia inducat Convulsionem, ea est compescenda, & incassum esset priori modo moliri curationem Convulsionis, atque ipsa prognosis differt, quæ enim Convulsio fit ex Vulnere, dicitur Lethalis, sed ex sanguine multo effuso tantum habetur mala, id est minus periculosa, quoniam non tam sæpe ex sanguine multo effuso moriuntur homines Convulsi, quam vulnerati & Convulsi. Quamvis hanc dicendi occasionem arripuit, non tamen hæc observatio ita est specialis, ut solummodo complectatur sanguinis fluxum per vulnus inductum, quoniam hæc observatio est generalis de omni sanguinis evacuatione copiosiore per quamcumque causam nata. Antequam dici potest, Convulsionem post largiorem sanguinis fluxum malam esse, videndum est, quali modo talis hæmorrhagia Convulsionem inducat. Hac de re multæ & variæ proferuntur sententiæ, nemo vero negat Convulsionem fieri post profusionem sanguinis, sed de modo, quo generatur, discepant. Ne autem hæreamus in aliorum sententiis refutandis, nostram duntaxat proferemus. Ut motus vitalis Cordis & Arteriarum peragatur, non solum requiritur actio contrahens alterne, verum etiam alia dilatans, nempe liquor seu sanguis in cavis cordis & arteriarum, qui vasa implet & distendit, ut iterum contrahi possint. Major autem moles humorum movendorum, & eorum defectus ergo destruit æquilibrium, quod constitutum est inter causam moventem & quantitatem liquoris. Ex hoc destructo æquilibrio turbatur motus ille circulatorius, qui perturbatus quandoque motum animalem in consensum trahit & turbat, seu generat Syncopen vel Convulsionem, qui Morbi fiunt ex extincto motu animali vel nimis agente. Ita ex solo defectu & non semper ex mutata qualitate humorum, in qua fere omnes auctores quærunt Convulsionis causas, generatur Convulsio & Singultus. Quippe Singultus etiam est species Convulsionis, quæ præcipue aggreditur Diaphragma, & inde per eandem causam generari potest singultus, qua producitur Convulsio generalis. Cur autem de hac Convulsione tantum dicatur *malum*, dum tamen in prioribus dictum fuerit Lethalis, meretur attentionem. Si vero rimamur rationes datas, facile liquebit hæc differentia. In præcedentibus diximus, lethale esse, quoniam Convulsio non potuerit tollere irritamentum seu causam, vel eam expellere, verum Convulsionis ex de-

stru-

ſtructo æquilibrio in actionem vitalem & quantitatem humorum, per ſanguinem profuſum, tollitur cauſa, nam ſi vaſa circulatoria fuere inanita ſanguinis profuſione, eadem vaſa iterum implentur ex cellulis, vaſiſque lymphaticis, & ita ſenſim ceſſat cauſa Convulſionem inducens: hinc ſolummodo dicitur malum, nam ſi tantum ſuppeditari nequit, quod tamen raro fit, moritur homo; unde quoque non poſſumus dicere, eam Convulſionem carere omni periculo.

LIB. V. APH. IV.

197. *Purgationi immodicæ convulſio, aut ſingultus ſuperveniens, malum.*

I. Multi Commentatores in ea ſunt ſententia, hunc Aphoriſmum intelligi poſſe ex iis, quæ dicta ſunt de Helleboro. Ego vero puto, Hippocratem magis in hoc loco reſpexiſſe ad alvi evacuationem, quam ad ſpecificam qualitatem medicamenti; quum in ſuperioribus ſatis egerit de Convulſione ex Helleboro (*Aph.* 194.) non erat opus ſtatim illam rem repetere, & ſi idem ſentiret in his duobus locis, non dixiſſet in priori *Lethale*, & in hoc Aphor. *Malum*. Videtur in his duobus aphoriſmis ſimili modo agere, uti egit in Convulſione ex vulnere (*Aph.* 195.) & ex multo ſanguine effuſo (*Aph.* 196.). Alia enim erat ratio in Convulſione ex vulnere, alia vero ex ſanguinis profuſione per vulnus. Idem etiam ſentiendum de Purgantis acrimonia inducente Convulſionem, aliud iterum per evacuationem purgante inductam, ſi generetur Convulſio. Quare hoc loco videndum, quomodo Convulſio generetur ex Hypercatharſi, nullo habito reſpectu virulentiæ purgantis. Quædam videtur differentia in alvi & ſanguinis evacuatione, hæc enim evacuat bonum humorem, illa vero excrementa, ut putant: ſed ſi rem penitius perpendamus, non tam magna erit differentia: quoniam in utriſque magna demitur quantitas, & ita defectu humorum ſi deſtruitur æquilibrium, convulſio generari poteſt. Qui vero putant, in copioſiore alvi egeſtione evacuari ſola excrementa, a veritate longe abſunt, quoniam in tali evacuatione ſimul deponuntur illi boni humores, qui naturaliter in inteſtinorum cavitatem confluunt ad alimentorum ingeſtorum præparationem. Quare concludere poſſumus, ex alvi egeſtione tam per evacuationem generalem, quam boni humoris, generari poſſe Convulſionem. Talis autem evacuatio faciens Convulſionem dicitur *mala*, & non lethalis ex eadem ratione, quam dedimus de ſanguine multo effuſo. Nam virulentia purgantis inferens Convulſionem, dicitur lethale, ſed per evacuationem copioſam nata Convulſio dicitur mala, quoniam ille defectus ſæpe ſuppletur.

LIB. V. APH. V.

198. *Si quis ebrius ex improviſo mutus fiat, convulſus moritur, niſi febris corripuerit, aut ubi ad horam, qua crapulæ ſolvuntur, pervenit, locutus fuerit.*

I. Cauſæ & ſigna Ebrietatis etiamſi cuivis notiſſima ſint, nonnulli tamen exiſtimarunt, eam corporis & animæ mutationem ſoli vino eſſe adſcribendam: ſed ſi conſulimus experientiam, omnia principia in vino non habent inebriandi potentiam, ſed ſolum ſpirituoſum inflammabile hanc virtutem poſſidet: vinum enim deſtillando privatum ſpiritu non inebriat, ſed Spiritus ita ſeparatus ingeſtus ebrietatem inducit. Si examinemus chemice vini generationem, quod nimis longum foret in hoc loco experimentis adſtruere, comperimus, oleum vegetabile attenuatum fermentatione, ut inde fiat liquor totus volatilis & flammam alens, hunc eſſe ſpiritum inebriantem, qui aliis vini adhuc principiis miſtus, per novam fermenta-

Ex qua cauſa ebrius derepente mutus fiat?

tio-

tionem in acetum conversus, priorem omnem naturam exuit, & non amplius inebriat, neque flammam alit, neque tunc destillando a ceteris principiis vini separari potest ut prius. Hoc oleum vegetabile fermentatione solutum, mutatum & volatile factum, majore copia ingestum perturbat hominis motum animalem, sensum internum & externum, quæ mutatio si modum excedat, vocatur Ebrietas. Omnis ergo spiritus fermentatus majore copia ingestus est ebrietatis causa. Quoniam succus uvarum frequentissime fermentando convertitur in vinum, multi putarunt, inebriandi virtutem in solo vino latitare: verum uti uvarum succus, ita etiam reliquorum fructuum succulentorum succi fermentati præbent similem spiritum. Et quod multi magis mirantur, saccharum, & mel aqua dilutum, & dein fermentatum tale vinum quoque præbet: ut & decocta ex frumentaceis seminibus, atque farinæ dilutæ aqua fermentando in fere similem speciem vini convertuntur, quod hodie vocatur Cerevisia, nam ex his omnibus destillando comparatur spiritus ardens. Quare multi decepti, nescientes, cuncta hæc fermentando præbere spiritum inebriantem, mirantur inebriari posse sine vini potu. Sed in his omnibus oleum vegetabile fermentatione mutatum in spiritum inflammabilem, si assumitur, producit ebrietatem. Parva autem hujus vini vel spiritus quantitas non infert Ebrietatem, sed corporis incalescentiam, sed si major ejus ingeritur copia. Nisi constanti observatione compertum esset, nimio usu hujus spirituosi vacillare motum animalem, sensum & ratiocinium perturbari, nemo ex cognita natura spiritus fermentati valeret talem effectum præsagire. Hinc post inventionem hanc multi rimati sunt modum, quo spiritus fermentati inferant ebrietatem; quidam hoc deducunt ex levitate, qua caput petunt; alii ex contractione fibrillarum nervosarum; alii iterum ex coagulatione spirituum. Sed sive hoc sive illo modo operentur, effectus tamen est certus, & paucissimi sunt, qui multitudine spiritus fermentati tandem non obruuntur. Plus facit ad cognitionem medicam observare, hunc spiritum in excrementis hominum non inveniri, qui satis copiose bibunt: quare constat, hoc spirituosum subigi actione vitæ, & ita exstingui, ut ne vestigium sui relinquat; quod etiam comperimus, si convertatur vinum in acetum, nam spirituosum non exhalat, sed commutatur. Hæc observatio docet, hominem vino obrutum tunc liberari ab ebrietate, si actione vitæ exstinctum fuerit spirituosum; sed si spirituosorum copia est tanta, ut obruat actiones vitæ, perit homo plerumque apoplecticus. Quum vero actiones vitæ vocem formantes opprimuntur, ut ebrius reddatur ex improviso mutus, talis status non multum distat ab apoplexia: nam spiritus ardens exstinguens fluxum spirituum animalium per nervos in musculos laryngis & linguæ, aphoniam facit; sed eadem causa major inducit apoplexiam.

Quando talis convulsus moritur? II. Si ratiocinando præsagirem mortem ex Aphonia in ebrio, nunquam indicarem, talem ægrum dein Convulsione periturum, quoniam aphonia magis convenit apoplexiæ, quam convulsioni; sed quoniam in Græcia admodum valuit bibendi consuetudo, noster Auctor hanc sententiam non posuit sine multiplici experientia. Quia vero Aphonia æque generari potest a convulsis musculis laryngis, quam ab eorum paralysi, verisimile mihi videtur, derepente natam aphoniam provenisse ex convulsione horum musculorum, cujus causa si augetur, generatur perfecta Convulsio. Quæ persistens, simul impedit motum circulatorium, atque ita interficit. Non est opus ut statim subsequatur post aphoniam in ebrio Convulsio, nam in fine hujus habetur etiam, quod Convulsio non sit exspectanda, eo tempore, quo solet solvi Crapula, ergo si quis post tam longum tempus non loquatur, tunc tandem convulsus moritur.

Febris solvit aphoniam ex ebrietate natam. III. Monuimus, actione vitæ tandem exstingui & discuti spiritum fermentatum, si ergo vis vitæ langueat, diu durare debet, antequam ille spiritus sit subactus: sed vires vitæ instigatæ multo citius exstinguent fermentatos spiritus: ex hac ratione ob-

ser-

servatur, quod qui refrigerantur ex vini potu, multo magis periclitantur, quam quorum corpora incalescunt, quoniam frigus indicat, vires vitæ succumbere, sed calor notat instigatas esse vires, quare in his multo major est spes subigi posse spirituosum. Febris in hoc loco indicat calorem majorem cum pulsu aucto, & sudore rorido in corpore, est ergo indicium spirituosum fermentatum in corpore magis subigi, quam si corpus maneret frigidum & tepidum. In tali autem corpore ebrio, quod ex improvisa corripiebatur aphonia, tanta erat spirituum inebriantium abundantia, ut superaretur actio musculorum voci famulantium: nisi ergo accedens motus vitalis reddatur major hunc spiritum subigens & depellens, non caret illa oppressio periculo, nam si paulo magis augetur causa opprimens, æger convulsus morietur. Hæc observatio actionis naturæ egregiam regulam curationis suggerit: monemur enim in hoc casu, nos debere calefacere istud corpus per actu calida & aromatica calefacientia, minime spirituosa, vel vinosa, sed quæ calefaciunt sine inebriandi virtute.

IV. Quamdiu igitur durat aphonia sine febre in ebrio, versamur in ancipiti, num manebit talis homo superstes, num vero exstinguetur superveniente convulsione: scimus enim in tali corpore adesse spirituosum calefaciens in magna copia, quod sua virtute, modo valeant vires vitæ, faciet stimulando majorem calorem seu febrem, verum eam febrem non invenio, ergo mihi indicium est, vires vitæ obrutas esse multitudine vini. Si ergo exspectamus, per duodecim horas, vel viginti quatuor, quo tempore crapula solvi solet, & tamen vires vitæ non facere majorem motum, & permanere aphoniam, periculum est, ne ex tam diu persistente causa tandem obruatur ebrius: sed si tunc demum ebrius loqui incipiat, ipsa loquela etiamsi nihil faciat ad subigendum vinosum, periculum detrahet, non ut causa, sed ut signum, quoniam loquela rediens notat, opprimentem causam esse minutam, & inde valentibus sensim magis corporis viribus totum vinosum subigetur. Etiamsi talis homo maneat superstes, non semper redibit ad perfectam sanitatem, non raro invenimus ex tali vesana & abominabili potatione relinqui alicujus partis paralysin, vel delirium diu durans, ita enim cerebrum spiritu fermentato obrutum, mutatur sæpe in sua functione, ut ablato vel subacto spirituoso ad officium suum redire nequeat. Hoc si quis perpenderet, is numquam Bacchum delirantem & furentem tot laudibus celebraret.

Loquela tempore crapulæ solvit aphoniam ex ebrietate.

L I B. V. A P H. VI.

199. QUi a tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt. Si vero hos effugerint, sani fiunt.

I. SI omnibus medicis constaret, quænam phænomena conjuncta facerent Tetanum, non esset opus hunc morbum circumscribere: sed multi Tetanum faciunt Convulsionis speciem, & inde generari potuisset confusio in morbi cognitione. Noster Auctor in libro de Internis Affectionibus H, b, 266. tres species Tetani proponit; primam speciem ita graphice depingit. *Maxillæ conglutinantur, & rigent & os aperire non potest: & oculi lacrymantur, & contrahuntur, & dorsum conglutinatum riget, & crura flectere nequit, neque manus, neque spinam. Quum autem lethalis fuerit, potum & cibos, quos prius accepit, aliquando per nares reddit.* Ex quibus apparitionibus concludendum est, omnes musculos motus voluntarii valide contractos esse, & in tali contractione diu persistere, & inde a reliquis convulsionibus (*Aph.* 167. I.) facile distinguitur hic morbus, qui a Celso vocatur Rigor, quoniam totum corpus riget, ita ut neque ab ægro neque ab alio facile flecti possit.

Tetanus qualis morbus?

II. Omnes musculi motus voluntarii si laxi sunt vel alterne moventur, permittunt sanguinis fluxum ex arteriis istis in venas, quæ per istum musculum decurrunt,

An Tetano correpti in

quatuor diebus pereunt? runt; sed si validissime contractus est musculus, minus libere continuari potest illa circulatio: atque in validissime contracto musculo omnino sistitur, quoniam arteriæ & venæ in ventre musculi decurrentes tam valide comprimuntur a contracto & indurato musculo, ut dilatari non possint per implentem causam. Quo igitur validius est contractus musculus, eo magis sistitur sanguinis transfluxus. Si ergo in Tetano omnes musculi motus voluntarii valide & constanter manent constricti, magna pars circulationis est intercepta, & solummodo peragi potest per vasa, quæ non decurrunt per corpora musculorum. Atque ut maneat illa perpetua constrictio, ex causa morbosa perpetuo ducendi sunt spiritus motus animalis ad istos omnes motus voluntarii musculos; unde magna generatur spirituum consumtio, ut patet in iis, qui ex voluntate aliquem musculum diu retinent constrictum, sentiunt enim musculum illum maxime esse fatigatum & debilitatum. Hi bini effectus diu persistere nequeunt, ut permaneat illa impedita per omnes partes circulatio, atque magna consumtio spirituum, quin exstinguetur vita. Quare pronunciare possumus Tetanum validum brevi tempore mortem inferre. Si autem minus valide constricti sint musculi, non omnino sistitur circulatio sanguinis per musculos istos, & non fit tanta spirituum consumtio, quare idem morbus sed specie levior, ad plures dies continuari potest, ut a nobis & aliis practicis observatum fuit, hominem ultra quatuor dies laborantem Tetano tamen fuisse servatum. Verisimile ergo mihi videtur, Hippocratem observasse hos homines plerumque ante quartum diem periisse, & inde hanc observationem nimis generalem nobis reliquisse.

An Tetanici quartum diem effugientes servantur? III. Ex iis, quæ supra disputavimus, colligi potest, quod Tetanus ultra quatuor dies persistens non sit gravissima species: sed an propterea æger post quartum diem sit incolumis, valde dubito, nam omnis causa Tetanum inducens quarto die non finitur, & experientia etiam constat, homines tales etiam post septimum diem periisse, quod si Tetanus esset morbus semper ex eadem causa dependens, terminus temporis facilius potuisset limitari, sed quoniam est morbus ex varia causa natus, aliquid certi de tempore limitari nequit.

LIB. IV. APH. VII.

200. *QUibus Epilesiæ ante pubertatem contingunt, mutationem habent. Quibus vero accidunt viginti quinque annos natis, his plerunque commoriuntur.*

I. TOtus hic Aphorismus ex superiore explicatione (*Aph.* 70.) intelligi potest quare non opus est eandem rem repetere.

LIB. IV. APH. VIII.

201. *QUi pleuritici facti non repurgantur superne in quatuordecim diebus, his in empyema convertitur.*

Pleuritidis mutatio. I. HOc in loco intelligi Pleuritidem veram superius a nobis descriptam (*Aph.* 109., IV.) non est opus probare, nam si sine discrimine omnis species Pleuritidis intelligeretur, certus temporis terminus non posset definiri: neque omnes species etiamsi diutius quam quatuordecim dies durarent, non producerent Empyema, ut sæpe observavimus in pleuritide ex materia tenui acri catarrhosa: quare in hoc loco intelligenda est vera Inflammatoria Pleuritis. Hæc Pleuritis varios habet exitus, quoniam sequitur naturalem generalis Inflammationis mutationem. (1) In resolutionem. (2) Evacuationem criticam per sputum, vel

vel urinam. (3) Mutationem in purulentiam, quod pus confectum vel colligitur in sacco formato in pleura, vel funditur in pectoris cavum, vel traditur sanguini circulanti, aut id demum deponitur ad partem aliquam, ut fiat metastasis. (4) Abit in putrilaginem, vel tenacem, vel tenuem, ichorosam. (5) Denique transit in sphacelum. (6) Auctores addunt commutationem in scirrhum, vel cancrum, quam fateor mutationem non licuit mihi videre in tota praxi, an alii viderint, vehementer dubito.

II. His temporibus per Empyema semper intelligitur puris collectio in cavo pectoris, sed apud Hippocratem passim indicat suppurationem, seu puris generationem in quocunque loco, vel viscere; hoc autem in loco mallem frequentissimam significationem admittere, nempe puris collectionem in cavo pectoris; vel in sinu facto a membrana pleura aliquo modo recedente a costis; seu in parte cellulosa pleuræ. *Empyema quid significat?*

III. Ut Pleuritis transeat in Empyema seu purulentiam, necesse est, ut Lateris dolor, unde derivatur nomen, proveniat a morbo tali, qui in purulentiam commutari potest: inter causas dolorem pectoris inferentes Inflammatio est, quæ commutatur in suppurationem. Hæc autem Inflammatio non semper convertitur in purulentiam, ut supra indicavimus: ergo adesse debent signa suppurationem indicantia. Sufficiens signum est, si inflammatio duravit per quatuordecim dies, nam non novimus, inflammationem diutius perstitisse sine conversione in purulentiam, & plerumque quarto, vel septimo die incipit formare pus. Si ergo Pleuritidis inflammatoriæ signa permaneant ad quatuordecim dies, certi sumus, pus esse confectum. Si vero interea temporis commutata materia inflammatoria in materiem purulentam conversa non repurgatur, necesse est, ut maneat in corpore; quoniam materia purulenta nunquam invisibiliter exit. An vero in hoc loco sola repurgatio superne, id est per sputum, intelligatur, ut multi contendunt, non ita plane constat, quoniam pleuritici non raro liberantur per urinam sedimentosam. Neque Hippocratis sententia probari potest, hic intelligi purgationem per sputum, quoniam ἀνακαθαίρω generaliter notat expurgo, & perpurgo, sed interdum sumitur pro purgo sursum. Sed quando ex constantia inflammationis apparet, Inflammationis mutationem fuisse factam in purulentia, & non deteximus intra quatuordecim dies, vel in urina vel sputo, materiem purulentam fuisse evacuatam, certi esse possumus, hoc in corpore collectum esse pus, seu empyema. Et quoniam post inflammationem pleuræ pus istud confectum frequentissime deponitur in cavum pectoris, non erit sine ratione ex tali perdurante pleuritide præsagire Empyema pectoris, quamvis quoque alia inde potuisset fieri suppuratio, ut in sequentibus locis data occasione sumus demonstraturi. *Quæ pleuritides, & quando convertuntur in Empyema?*

LIB. V. APH. IX.

202. *Tabes maxime fit ætatibus ab anno octavo decimo usque ad quintum trigesimum.*

I. Post prædictionem Empyematis statim subjungit prædictionem Phthisis, quasi innuere vellet, si quis laboravit pleuritide, & non expurgatur intra quatuordecim dies, is sæpe incidet in Phthisin; & ita intelligit Phthisin purulentam (*Aph.* 89. III.). Sed ut sententiam magis universalem faciat, phthisin ponit absolutam purulentam, sive fiat ex pleuritide, peripneumonia, vel sanguinis sputo natam, atque observavit, eam phthisis speciem accidere frequentius intra XVIII. & XXXV. ætatis annum. Hoc tempus subdividitur in tempus Adolescentiæ (*Aph.* 106., I.), quod hic limitari potest intra XVIII. & XXV. Tempus autem ætatis intra XXV. & XXXVIII., tempus Juventutis (*Aph.* 64. I. & *Aph.* 108. I.) *Quanam ætate fit phthisis?*

appellari poteſt. Hoc nunc tempore ætatis, nempe Adoleſcentiæ, & Juventutis obſervavit frequentius fieri Phtiſin, quam in ætatibus reliquis, quod etiam his temporibus conſtante obſervatione practica confirmatur. Qualiſnam vera ſit conſtitutio in hac ætate, quæ diſponit ad phthiſin producendam, non conſentiunt Auctores: magna pars derivat hunc morbum ex intemperatia, quæ in hac ætate præprimis viget; ſed etiam in temperate viventibus juvenibus non raro oritur Phthiſis frequentior quam in quavis alia ætate; unde in juvenili corpore quædam naturalis eſſe debeat cauſa corpus diſponens ad ſuſcipiendam phthiſin. Ea diſpoſitio cuique ſatis patere poteſt, ſi modo rimatur naturalem mutationem incrementi corporis, & augmentum virium. Quamdiu enim increſcunt corpora mole, ejus quoque increſcunt virtutes agentes, & magis, quam increſcit moles; nam vires juvenum habito reſpectu corporis ſunt majores quam in pueris: ut ſi juvenis non acquirat molem corporis majorem quam alter puer, corporis tamen vires præcellant. Si ergo corpus noſtrum ita tam in mole quam in viribus increvit, circa XVIII. ætatis annum, non amplius multum increſcit corporis moles, ſed tamen ulterius augentur vires. Inde ita augentur corporis vires, ut potentia cohærendi in partibus mollioribus vix ſufficiat hanc ſuſtentare actionem: in puellis tunc ſanguine menſtruo effuſo, hæ vires refrænantur; ſed in juvenibus increſcentes a leviſſima cauſa incidunt in inflammationes, febres ardentes, hæmorrhagias varias, atque ſanguinis ſputum. Hi morbi in juvenibus nati non raro terminantur in purulentiam, quæ ſæpe afficit pulmones, quoniam pulmo etiamſi non fuerit affectus, a pure tamen tranſmiſſo facile ulcus contrahere poteſt, quod phthiſin inducit, & quoniam hemoptyſis juvenibus eſt morbus frequentiſſimus, quæ plerumque terminatur in pulmonis ulcus, non eſt mirum, quod hac in ætate frequentior quam in quavis alia producatur phthiſis. Si nunc his cauſis naturalibus accedat intemperantia, ſpirituoſorum abuſus, in quo juvenes magnam ſibi quærunt gloriam, ſe plus quam adultos bibere poſſe, & pergræcari, eo frequentior fit in hujuſmodi juvenibus Phthiſis. Etiamſi quotidiana exempla ſint obvia, vix tamen Adoleſcentes, & Juvenes perſuaderi poſſunt, ut temperate vivant, ſed moniti non raro avidiſſime hunc morbum ſibi accerſunt. Ex hac obſervatione etiam intelligitur, quamobrem Phthiſin in ea ætate multo periculoſiorem pronunciant, cum natura prona ad morbum producendum ſemper curatu difficiliorem morbum producat. Obſervavi etiam in praxi, adultiores phthiſi pulmonali purulenta laborantes me facilius curare poſſe, ſed in juvenibus raro curationem obtinere potui.

LIB. V. APH. X.

203. *QUi anginam effugiunt, iis in pulmonem vertitur, & intra dies ſeptem intereunt, quos ſi evaſerint, ſuppurati fiunt.*

Senſus. I. STatuit in hoc Aph. Auctor, fieri poſſe translationem materiæ morbi ex faucibus ad pulmones, quæ translatio ſi fiat, obſervavit, tales ægros utplurimum periiſſe intra ſeptem dies; quod ſi vero intra iſtud tempus non perierunt, incidebant deinceps in Empyema.

Ex angina peripneumonia quomodo? II. Duæ ſunt ſpecies anginæ faucibus infeſtæ, una quæ præcipue corripit Laryngem, quam vocant Cynanchen, altera quæ afficit Pharyngem, hanc vocant Synanchen: ſed ſi etiam ſigna inflammationis appareant externe in collo, vocatur vel Paracynanche, vel Paraſynanche, prout ſimul Larynx, vel Pharynx ſit affecta, ſeu prout Reſpiratio, vel Deglutitio magis ſit impedita. In textu eſt κυνάγχη, ergo intelligit Auctor eam anginæ ſpeciem, quæ Laryngi eſt infeſta & ſuffocatam reſpirationem inducit, & quoniam illa ſpecies non præbet ſigna externa,

na, ſcimus internam Laryngis membranam affectam eſſe. Illa membrana jam inflammatione tumens raro ad ſeptimum diem extenditur, quin ita faciat anguſtum tranſitum, ut æger ſuffocatus pereat, vidi, hujuſmodi homines periiſſe intra duos treſve dies. Quia vero inflammatio ad ſeptimum uſque diem increſcere ſoleat, & dein commutari in ſuppurationem, inde plerumque inflammatio internæ membranæ Laryngis ſuffocationem induxit, antequam ad ſuppurationem deducta ſit. Si autem levior fuit inflammatio, & minor tumor, quam qui potuit inducere ſuffocationem, illa poſt iſtud tempus formabit pus, quod ſua gravitate deorſum deſcendens implet Tracheam arteriam, & Bronchia, ubi ſtagnando collectum generat pulmonis ſuppurationem. Sed ſi inchoata angina talis ſenſim etiam pergit continuatam membranam Tracheæ, & Bronchiorum inflammare, inducit peripneumoniam, quæ interimit.

III. Suppurati ἐμπυοι ſunt homines, qui vel in pulmonibus, vel in cavo pectoris colligunt pus: tales ſuppurationes præſagiuntur ex Angina prægreſſa, quæ abiit ſine ratione, id eſt ſine critica evacuatione; nam quæ angina emittit ſputa copioſa cocta, non transfertur in peripneumoniam, ſed quæ evaneſcit ſine evacuatione hac, & tamen ægri manſerunt ultra ſeptem dies ſuperſtites cum ſignis, materiem translatam eſſe ad pulmones. Hoc tam evidens eſt in praxi, quam quidquid certiſſimum: conſtitit enim, in Larynge adfuiſſe Inflammationem, eam ſuam materiem purulentam confectam non evacuaſſe, acceſſerunt ſigna, hanc materiem fuiſſe depoſitam per tracheam in pulmones, nam ſucceſſit peripneumonia hoc declarans; nunc eſt præterlapſum tempus inflammationis poſt ſeptimum diem, ergo facile conjici poteſt, eam materiem jam eſſe collectam in bronchiis, veſiculis pulmonalibus, vel in cavo pectoris. Ita habemus egregiam prognoſin inſtantis ſuppurationis ſeu Empyematis, ne decipiamur judicantes, ægrum eſſe ſanatum, quia effugit anginam. Præſtantius autem foret hoc inſtans malum evitare per optimam medendi methodum. Si vocamur in tali periculoſa angina, omni ope tentanda eſt Inflammationis reſolutio per repetitam venæ ſectionem, ſi unicæ non auſcultat, alvus ducenda antiphlogiſticis, collum fovendum cataplaſmate, fauces colluendæ diluentibus cum adjecto nitro; & vapores aquoſi ſæpe hauriendi, qui uſque in pulmones penetrant. Sed ſi his omnibus ante ſeptimum diem non auſcultat malum, reliquum tempus morbi, ut peripneumonia ſuppuratoria, vel Empyema pertractandum, ut pus confectum per expectorationem ejiciatur.

Quinam ex Angina, poſt ſeptimum diem fiunt ſuppurati?

LIB. V. APH. XI.

204. *IN tabe vexatis, ſi ſputum quod tuſſi rejiciunt, carbonibus infuſum gravem odorem emittat, & capilli e capite defluant, lethale eſt.*

I. POſtquam ex angina erat natum Empyema, pus in pulmone collectum ſæpe contrahit pulmonis ulcus, ex quo tandem formatur Tabes: voluit nunc Auctor duo recitare ſigna in tali Tabe, quæ periculoſiſſimum ſtatum declarant; nempe profert ſputum carbonibus injectum olens, & capillorum defluvium. Sed ne aliquis judicaret, hæc ſigna duntaxat præſagire malum in tabe poſt recenſitam anginam nata, omiſit textum priorem, & ita nobis reliquit generalem prognoſin in omni vera tabe purulenta ex ulcere pulmonis.

Nexus.

II. Sputa duobus præprimis ex locis proveniunt. Primo ex tota membrana pituitaria & faucibus, hæc exſcreatu ſolent reddi, tali enim actione ſputum ſeu mucus tenax adhærens his partibus avellitur, & ita rejicitur. Vel veniunt ſputa ex Larynge, trachea arteria, & pulmonibus, hæc ejiciuntur iterata tuſſi, qua hæ partes,

Quid notat ſputum carbonibus infuſum olens?

tes agitantur & aer cum impetu emittitur, qui simul educit sputum lateribus harum partium adhærens. Quoniam Auctor addit *quod tussi rejiciunt*, hoc in loco intelligi debet Sputum, quod ex pulmonibus venit. De hoc Sputo dicit, si gravem odorem emittat carbonibus infusum. Ergo non est opus, ut sputa sint fœtentia, nisi injecta carbonibus seu prunis candentibus, ut multi existimarunt, qui ad hæc verba exponunt sputa fœtentia. Verum nostri Auctoris sententia est, elicere indicia ex sputo non fœtente, quod prunis injectum fœtorem spirat. Multa commentati sunt de hoc signo, quæ non merentur recenseri. Simplex hoc experimentum magni est usus, si modo sciamus, quinam humores nostri inodores prunis injecti fœtorem spirant, & qui inodores manent. Invenimus humores ex pituitaria membrana & trachea secretos in ignem projectos nullum spirare fœtorem, sed si sanguis, humor nutrititius, & pus infunditur prunis, tunc semper exhalat fœtor, etiamsi aliter sint humores inodores. Ergo ex hoc experimento constat, vel humorem bonum circulatorium, vel pus tussiendo ejici. Quod experimentum non multum distat ab eo, quod cum sputo in aqua dejecto instituitur: nam excrementitii humores aqua sunt leviores, & inde supernatant: humores autem circulatorii, & pus aqua sunt graviores, & fundum petunt.

Capillorum defluvium quid notat?

III. Capillos ex suis bulbulis, in vel sub cute in tunica cellulosa hærentibus excrescere, res notissima est Anatomicis, atque pilos formari ex humore concrescente, ut Bombyx format sericum, Physiologi demonstrant. Sic nati capilli ex cute cranii sensim magis excrescunt, & glutinositate humorum cutis poris infixi hærent. Si vero hi humores glutinosi exarescunt, uti in multis morbis cutaneis, capilli extenuati defluunt; aut humores hi glutinosi putredine soluti non amplius infixos retinent capillos. Inde in morbis putridis fere semper capilli decidunt, postea renascendi. Adeo ut capillorum defluvii causa quærenda sit vel in ipsa cute, vel in generali humorum massa, quæ aliquam contraxit putredinem.

Cur sputum olens & capillorum defluvium tabidis lethale?

IV. Hoc in loco intelligi Phthisin veram purulentam (*Aph.* 89. III.) nemo dubitare potest, quoniam ponitur sequi post anginam inflammatoriam in empyema conversam. Sed Phthisis illa debet esse confirmata, quoniam dicit in Phthisi vexatis, quæ phrasis apud Hipp. semper significat morbum aliquamdiu durasse. In tali Phthisi confirmata si sputum carbonibus infusum gravem odorem spirat, scimus pulmones consumi ulcere: hoc unum signum non sufficit ad pronunciandum signum lethale, nam si reliqui humores manent sani, non raro evadunt: propterea aliud signum adesse debebat, indicans circulatorios humores quoque infectos esse. Inter ea signa ab Auctore recensetur Capillorum defluvium, quod in phthisicis non oritur ex vitio cutis cranii, sed ex corruptio humore totius corporis. Inde post morbos quoque graviores toties capilli defluunt e capite. Hoc autem signum solum non sufficit ad lethalitatem pronunciandam, sed si jungitur cum signo certo corrupti pulmonis, tunc utraque hæc juncta lethalitatem inferunt.

LIB. V. APH. XII.

205. *Quibus tabe laborantibus capilli de capite defluunt, hi alvi fluxu superveniente, moriuntur.*

I. In præcedente Aph. lethale pronunciavit signum in Phthisi vexatis ex sputo & capillorum defluvio, ita ut talis tamen homo aliquamdiu vivere potuisset: nunc vero vult mortem magis instantem præsagire in phthisicis ex Alvi fluxu superveniente, id est non concitato aliquo medicamento, nam tunc non est signum latentis mali, verum malum inductum evacuatione sola. Notavimus in præcedente, Capillorum defluvium in phthisicis indicare, materiem corruptam dis-

persam esse per totam massam, & ita corruptam esse materiem nutritiam, atque exstinctam naturalem humorum glutinositatem, ut exarescentes capilli excidant. His nunc si superveniat Alvi fluxus, moriuntur tales ægri brevi tempore. Quod fit vel ex designata causa, vel quia alvi fluxus tantum mali inducat, vel ab utrisque simul, quod crederem. Sponte si veniat Alvi fluxus in humorum defectu, semper est mali ominis, talis enim nunquam fit in tali casu, nisi ex humorum colliquatione, seu nimia solutione morbosa, cum summa debilitate virium, qua humores non amplius in corpore contineri queunt: Diarrhoea autem in abundantia, ab irritata natura concitata, sæpe multum levaminis adfert. Ergo solummodo demonstrandum esset, in Phthisi confirmata humorum esse defectum, quod puto tam clare constare, ut nullus dubitare possit; phthisicorum enim corpora ita sunt emaciata & humoribus privata, ut nullus sit morbus, in quo ante mortem minor invenitur humiditas, quam in Tabidis. Ergo in his signum est summæ corruptionis, & eliquationis: verum tali in statu aliquamdiu persistere posset, si non accederet copiosa evacuatio, quæ quod restat brevi tempore tollit, uti est Diarrhoea. Hæc enim brevi tempore residuum in corpore humorem brevi tempore tollit, supprimit sputa exscreanda; corruptum purulentum ducit ad alvum, novum nutrimentum detrahit; propterea brevi tempore mortem inducit. Ex hac observatione satis constat, quam perverse multi dant medicamenta purgantia in Phthisicis, quum ipsa natura doceat, alvi evacuationem, ut signum & causam nocere: experti enim sunt practici, a purgante dato supprimi sputum, & si alvum reseraveris, non esse in medici potestate eam iterum supprimere posse.

LIB. V. APH. XIII.

206. *Qui sanguinem spumosum exspuunt, his ex pulmone talis rejectio fit.*

I. Non constat inter Commentatores, quale sit id phænomenon, quod vocamus sanguinem exspuere, & propterea certum signum esse nequit alicujus latentis mali, vel partis læsæ: scopus enim auctoris nostri est docere per phænomenon sanguinem provenire ex pulmonibus, si ergo non constat iter Commentatores, quale istud phænomenon sit, incertus quoque manet locus. Possumus exspuere sanguinem confluentem ex tota membrana pituitaria in fauces; vel qui manat ex ipsis faucibus & oris cavitate; vel qui in ventriculum confluxit & vomitu redditur; vel denique qui stillat in tracheam arteriam & bronchia, atque deintussiendo sursum elicitur, & ita exspuitur. Ad ambiguitatem evitandam si diceretur pro Exspuere, Extussire, quod quoque alii observarunt, firmior esset sententia, & minus obscura. Hippocratem in hoc loco intellexisse sanguinis rejectionem tussiendo emissi, nullus dubito. Nam si exscreatum vel vomitum intelligeret, talis tunc rejectio non significaret, eum sanguinem provenire ex pulmonibus: verum quidquid tussiendo ejicitur, sive sit sanguis, sive pus, sive sputum, id omne ex pulmonibus venit; quum vomitus sit actio exonerans ventriculum, screatus purgans fauces; sed Tussis liberans pulmones ab inhærente humore. *Quid notet sanguinem exspuere?*

II. Ut magis certum esset signum, rejectum sanguinem venire ex pulmonibus, adjecit *Spumosum*. Hoc quoque his temporibus invenitur verum, si quis tussiendo reddat sanguinem spumosum, ille ex pulmonibus sanguinem rejicit. Quæ autem sit ratio, admodum disceptant: multi sunt statuentes, ebullientem sanguinem prosilire, alii autem ipsum sanguinem effervescere in pulmonum vasis. Sed si consulamus experimenta in animalibus viventibus, quæ demonstrant, nihil spumosi aerei contineri in sanguine arteriæ & venæ pulmonalis, evincimur credere, spumam eam non esse in sanguine vasis suis contento; verum postea sanguinem in *Sanguis spumosus cur ex pulmonibus?*

pul-

pulmones & bronchia effusum, spumosum fieri. Quod autem ille sanguis magis quam quivis alius spumescat, non desunt rationes seu causæ. Pulmo enim est istud primarium in nobis organum, quod actione sua conciliat sanguini concrescibilem naturam, quare tota massa sanguinis, quæ transiit per pulmones, magis concrescibilis est, quam quæ per venam cavam adducitur. Lien e contra videtur hanc potentiam concrescendi in sanguine exstinguere, ne tardo illo motu in vena portarum concresceret, & quia forsan talis natura sanguinis requiritur, ut aptus sit ad bilis secretionem. Illa major tenacitas in sanguine pulmonis facit etiam, ut si bulla aeris in eo recepta sit, non tam facile separari possit, quemadmodum invenimus puram aquam conquassatam vix per momentum continere bullulas aeris, sed si sapo aut glutinosum aquæ adjunctum sit, bullulæ diutissime remanent. Hoc etiam in urina ægrotantium observatur verum, quo plus saponacei vel glutinosi, eo diutius conservat ex conquassatione factas bullulas. Altera quæ accedit causa majoris est momenti, nempe continuus introitus & exitus aeris singulis respirationibus, qua actione aer trajectus toties per exstillantem sanguinem, totam illam sanguinis massam in spumam fere convertit. Quoniam hæ binæ causæ ita cooperantes non inveniuntur ita alibi agere, ubi exstillat sanguis, talis spumans sanguis potest esse certissimum criterium, eum ex pulmonibus venire. Hoc egregium est ad prædictionem formandam ex sanguinis sputo, qui ex faucibus profluit, quum amplitudo faucium non faciat ita fieri sanguinem spumosum, & quoniam ille sanguis non venit ex arteria vel vena pulmonali, sed ex vena cava vel arteria aorta, ut alibi in corpore.

LIB. V. APH. XIV.

207. A *Tabe detento alvi profluvium superveniens, lethale.*

I. QUi putant, Hippocratem conscripsisse ex rationibus Aphorismos, a veritate longe recedunt, nam quæ in Aphorismis traduntur, sunt observationes practicæ, quæ ab Hippocrate ipso, vel ab ejus antecessoribus fuere detectæ. Inde vix alicubi adjicit, quanam ex ratione hoc vel istud contigit, sed simpliciter ponit hoc vel istud exspectandum esse, quoniam observavit tale quid constanter vel sæpe fuisse subsecutum. Hoc etiam verum est in Tabidis, si veniat alvi fluxus; observavit enim Auctor nunquam ab alvi fluxu levamen allatum fuisse, sed ægrum magis aggravari, debilitari, & sputum supprimi, propterea in præsente statu, si oboritur alvi fluxus, tale quid facile præsagire potuit, ut ex floribus conspectis præsagiuntur fructus: si talis fluxus alvi veniat in Phthisi, dum capilli de capite defluunt, mortem instare significabat: (*Aph.* 205.) verum in quavis specie Tabis & sine prægresso capillorum defluvio, lethale est signum, quoniam ut signum notat humores colliquescere, & non observamus in praxi, morbos pectoris per alvum facere crisim salubrem, & ut causa quoque nocet alvi fluxus, quoniam ejicit nutrititium, & derivat purulentum aut ichorosum ex pectore ad alvum, atque ita supprimit sputi ejectionem, quod admodum malum est in phthisicis. Ex hac observatione ut ex præcedente (*Aph.* 205.) certe constat, quam male multi agunt, qui non dubitant phthisicis dare medicamenta purgantia.

LIB. V. APH. XV.

208. Q*Ui ex pleuritide suppurati fiunt, si intra quadraginta dies, ex quo ruptio fuerit facta, repurgentur superne, liberantur: si vero minus, ad tabem transeunt.*

Empyema ex pleuritide intra

I. QUid sit Pleuritis (*Aph.* 109. IV.), ejus mutationes (*Aph.* 201. I.) & exitus in Empyema (*Aph.* 201. III.) explicata sunt, ergo in hoc loco viden-

videndum eſt, quando debemus ex tali nato Empyemate exſpectare ſanitatem, vel commutationem in Phthiſin. Tempus determinat Auctor intra quadraginta dies, & ſolutionem petit ex ſputi rejectione. *quād tempus expurgari debet?*

II. Intra quatuordecim dies ſolet Pleuritis inflammatoria commutari in ſuppurationem, ſed propterea ſtatim non generatur Empyema ſeu puris collectio in cavo pectoris, quum ſæpe pus colligatur in tunica cellulofa pleuræ, ubi quandoque diu hæret, antequam rupto illo ſacco pus funditur in cavum pectoris: quamdiu pus in eo ſacco hæret, ſupputatio non eſt facienda expurgationis, ſed tunc demum, ſi pus in pectoris cavitate colligitur. Quoniam Hipp. dicit *intra quadraginta dies, ex quo ruptio fuerit facta*, plane conſtat, numerationem eorum dierum non debere inchoari a principio pleuritidis, vel a die decimo quarto, ſed a tempore eo, in quo abſceſſus ille ruptus effudit pus. Si ergo non formetur abſceſſus in ſacco pleuræ, dies numerari poſſunt a die decimo quarto, ſed ſi ſaccus formatus fuit, tam diu eſt exſpectandum, donec ruptus fuerit ille abſceſſus. Hæ ruptiones non fiunt ſemper eodem temporis termino, quædam citius, quædam ſerius. *Siquidem dolor in principiis fiat, & ſpirandi difficultas, & tuſſis, & ſputatio perſeverans ad vigeſimum diem pertingat, eruptionem tunc exſpectare oportet, aut etiam prius. Si vero quietior fuerit dolor, & alia omnia pro hujus ratione, eruptio poſterius exſpectanda eſt. Neceſſe vero eſt accedere & dolorem, & ſpirandi difficultatem, & ſputationem ante puris eruptionem. Hipp. a*, 461. & 462. Ut hoc tempus, a quo initium dierum eſt ſupputandum, juniori medico conſtet, paulo planius tradenda ſunt ſigna. Siquidem ex ſignis conſtet, ægrum laboraſſe pleuritide inflammatoria, eam pleuritidem duraſſe ultra quatuordecim dies ſine reſolutione & ſine puris evacuatione per ſputum vel urinam, dum tamen ex ceteris ſignis conſtet, pleuritidem abiiſſe in purulentiam, tunc judicandum eſt, pleuritidem formaſſe abſceſſum in ſacco dilatato pleuræ, nam ſi pus fuiſſet effuſum ſtatim in cava pectoris, aliquid redderetur per ſputum. Ille ſaccus ſenſim fiet major, unde febris ſuppuratoria fit cum reſpirationis difficultate & tuſſi inani, quia pus in hoc ſacco contentum evacuari nequit per ſputum: ſic ſenſim pergit morbus, donec ſaccus ille rumpatur, & pus effundatur in cavum pectoris. Facta hac ruptione æger judicabit ſe liberatum eſſe a morbo, liberius enim reſpirabit, minus tuſſiet & dolebit, nam pus in cavum pectoris effuſum minus premit pulmones, & pleura rupta minus tenſa lenimen doloris faciet. Ab hoc tempore numerandi ſunt dies Empyematis, quod initium temporis non habetur eodem tempore ab invaſione pleuritidis in omnibus hominibus. In robuſtis enim fit citior ruptio, ut & in validiore inflammatione, at in debilioribus, ſenioribus ægris, & mitiori morbo, ſerius rumpitur ille abſceſſus. Poſt ruptionem hanc obſervavit Hipp. ſi æger non expurgetur ſuperne, id eſt per ſputi rejectionem, intra quadraginta dies, incidet in Tabem. Quando iſtud pus ita in cavum pectoris effuſum eſt, propterea non ſemper ſequitur Tabes, nam ſi pus iſtud rejicitur per ſputum intra quadraginta dies ab dicta ruptione, ægri hi non incidunt in Tabem, ſed liberantur ab Empyemate.

II. Quam maxime diſputant phyſiologi, num pus ex pectoris cavo ingredi poſſit pulmones, ut reddatur per ſputum, & urinam. Practici autem hanc viam admittunt, etiamſi contendunt phyſiologi tales non inveniri vias, pus nimis craſſum eſſe, quam ut poſſet intrare, quum inveniant in ægris, ut quoque in hoc loco notavit Auctor, pus fuiſſe evacuatum ex pectoris cavo, & per ſputum, & per urinam. Vidi ego etiam in quodam viro, cujus pectus ita plenum erat pure poſt pleuritidem, ut meditaremur paracenteſin, quod omne iſtud pus fuerit evacuatum per ſputum & urinam, & homo perfecte curatus: ſive ergo dicant phyſiologi, nullas eſſe vias, ſive vias concedant, obſervationes autem hæ frequentes probant, pus evacuari poſſe. Si vero ſedulo perpendimus, quæ fiunt in viventibus, *Quomodo Empyema curari poſſit per ſputum?*

bus, injecto acri humore in cavum pectoris, qui tussire facit, liquorem etiam injectum evanescere; inflatos pulmones transmittere aerem, & multa alia experimenta comparamus huic observationi practicæ, admittere debemus non unicam sed binas vias pro exitu puris ex pectoris cavo, nempe in vesiculas pulmonales aerem etiam transmittentes in pulmonibus inflatis, atque in vasa venosa absorbentia, quæ receptum pus miscent sanguini. Per primam viam, quæ facillima est, fit puris receptio ex cavo pectoris & rejectio per os, sed per alteram viam potius suppeditatur istud pus, quod cum urina redditur. Inde fieri potest, ut pus ex cavo pectoris omne reddatur per os, vel per renes; sed quoniam via in vesiculas pulmonales est patentior, quum transmittat aerem, per sputum facilius quam per urinam reddi potest pus.

Cur tabes, si Empyema non repurgatur intra quadraginta dies? IV. Quum vero Pus collectum hæreat in pectore, & non rejiciatur superne, vel via est clausa, vel pus est tenacius, vel deficit actio, quæ absorptionem facit. Igitur Pus hic manens similem subit mutationem, qualem observamus in abscessu purulento, scilicet stagnando corrumpitur. Hoc Pus corruptum semper hærens ad pulmonis superficiem, ejus externam membranam corrodit, & ita pulmones exulcerat, in principio leviter, sensim vero profundius, ita ut post quadraginta dies sic habeatur exulceratus pulmo, qui sanationem respuit, atque inducit Phthisin pulmonalem. Si quis rogat, cur post quadraginta tandem dies hoc fiat, & non prius? illa nimis astuta est interrogatio eo scopo excogitata, ut quidquid certi habetur in Praxi reddatur ridiculum, nam invaluit opinio, quod qui non potest reddere rationem alicujus rei, illa res censetur incerta aut nullius momenti: quum igitur nihil certi de termino hoc temporis possit proferri, quibusdam videtur, hoc tempus ex mente Hippocratis fuisse excogitatum. Verum ego omnino aliter sentio, nempe Hippocratem, uti & nos, & alios practicos observasse, pus in cavo pectoris effusum si maneat ultra quadraginta dies, produxisse Tabem, sed si ante istud tempus reddatur per sputum, raro intulisse Tabem. Hæc constans observatio non est opus ratione probetur, & qui hoc temporis stadium ratione conantur probare, inanem impendunt operam, nam si quis vellet ex natura examinata radicis bulbosæ plantarum definire florendi tempus, ridiculam navaret operam, quoniam tempora hæc solis observationibus sunt detecta.

LIB. V. APH. XVI.

209. *Calidum, eo frequenter utentibus, has affert noxas: carnis effœminationem, nervorum impotentiam, mentis torporem, sanguinis eruptionem, animi deliquium: hæc, quibus mors.*

Calidum quid notet? I. Antequam per experimenta fuit investigatum in corporibus quid sit Calidum, admodum disputarunt Medici & Physici, ut satis constare potest ex Veteribus, qui de Calido innato integros libros conscripserunt: postquam vero Physici experimentis rimati fuere naturam Caloris, detexerunt esse aliquam corporis proprietatem, quæ adesse & abesse potest, augeri & minui in corporibus, cujus præsentia detegitur thermometro & sensibus nostris. Thermometrum expansione sua tamen multo perfectius quantitatem caloris demonstrat, quam possit sensibus nostris inveniri: an vero pari gradu augmentum caloris faciat expansionem corporum, quam detegimus thermometro, adhuc inquirunt: neque satis constat, an augeatur Calor collectis particulis igneis, vel quovis alio modo. Nobis in hoc Aphorismo sufficit scire Thermon, seu Calidum eam in corporibus vocari qualitatem, quæ facit elevationem thermometri, & in nobis concitat talem sensum, quem Calorem appellare solemus.

II. Ta-

II. Talis Calor in nobis generatur duobus modis, nempe ſponte, ſine cauſa externa, quæ aliis in corporibus concitaret Calorem majorem, vel ab externe applicatis. Quia vero agit de iſtis Calidis, quibus uti poſſumus, ſatis patet, Hippocratem petere indicia ex iis rebus calefacientibus, quæ ſunt extra corpus noſtrum, in quibus frequentior & rarior conceditur uſus. Si has res Calefacientes examinamus, inveniemus, quoddam corpus non ſolum noſtrum vivens, ſed etiam alia corpora mortua calefacere, quæ res continent Calorem Actualem, qui ambientibus communicari poteſt. Aliæ autem res corpori viventi ingeſtæ vel applicatæ augebunt quidem iſtius corporis calorem, ſed corpora mortua non calefaciunt. Talia ingeſta vel applicata dicuntur Calefacientia vel Calida Potentialia. Hæc per ſe non calefaciunt, at applicata vel ingeſta eam cauſam magis inſtigant in viventibus, quę calorem naturalem corporis viventis producit, id eſt motum vitalem. Præter duo hæc inveniuntur quoque alia, quæ fermentando, putreſcendo, efferveſcendo, Calorem generant: ſed quoniam noſtri humores ſani has operationes non ſubeunt, inde per Calidum in hoc loco intelligendum Calidum Actuale & Potentiale. *Quæ ſpecies Calidi intelligatur?*

III. Calor actualis corpori noſtro variis modis applicatur. Ita eſt Aer calidus, ſive per ſolem, ignem, vel vaporem exhalantem corpori applicatur; vel aqua calida in modum vaporis, balnei, cataplaſmatis, aut fomenti applicata: vel corpora ſicca calentia adhibentur, ut vel pars quædam corporis vel totum noſtrum corpus concaleſcat. Hi modi diverſi varios quoque ſortiuntur effectus, & ſunt Medicis in frequentiſſimo uſu ad multos curandos morbos: ne autem quis judicet, horum omnium uſum frequentiorem non poſſe inferre noxas, Auctor quaſdam noxas citat, quæ ex tali abuſu proveniunt, nullo habito reſpectu ad humiditatem vel ſiccitatem adjunctam; nam ſi hæc ſimul adſunt, compoſiti etiam effectus proveniunt. Idem etiam ſentiendum de Calefacientibus ſpirituoſis & aromaticis. Quare in hoc loco non omnes noxæ Calidi & Calefacientis recenſentur, ſed quædam, quæ ex ſimplici calore majore frequenter adhibito proveniunt. Frequentior uſus hic proponitur, quia ſi ſemel aut bis vel raro aliquis uteretur iſtis, non deberet exſpectare recenſenda mala. *Calidi frequentior uſus quales noxas affert?*

IV. Carnis effœminatio notat talem ſtatum in partibus mollioribus ſeu fibris carneis noſtri corporis, in quo ſentitur ad attactum major mollitudo, & detegitur minor contractilitas, quam in hominibus ſanis eſſe debet, qualis ſtatus morboſus in fibris hodie vocaretur Atonia, vel Laxitas, & quoniam in fœminarum carne talis diſpoſitio magis invenitur, quam in corporibus virorum, inde ille ſtatus ſeu diſpoſitio corporis non inepte vocatur Effœminatio. Actu Calida talem inferre Laxitatem, expoſuimus in *Comp. noſtro* T. 6. atque experimentis quotidianis comprobari poteſt, modo calor tantus non concilietur, qui comburere poteſt. Quod autem potentia Calida uti Spirituoſa carnis effœminationem inferant, paradoxum videtur, quia hæc ſtimulando videntur roborare, & firmare ſolida: ſed ſi intuemur corpora potatorum, veritas obſervationis noſtri Auctoris abunde conſtat, talia enim bene pota corpora laxa, enervata, frigida, tumida, & tremula inveniuntur, & tam debilia, ut ſine ſtimulo illo vix valeant ſe movere. Cavendum omnino, ne quæramus auxilia noſtra ad firmandas vires in frequentiori ſpirituoſorum potu, nam ſi ſtimulus ſpirituoſorum evanuerit, corpus iſtud magis effœminatum erit, quam ante horum uſum. Neque balneum, fomentum, cataplaſma actuali calore omni noxa carent; ſæpe enim obſervavi in praxi, horum frequentiori uſu membra amiſiſſe potentiam movendi; & qui ſemper bibunt aquam calidam magna copia, ut hodie moris eſt, in tantam ventriculi atoniam incidunt, ut vix valeant digerere alimenta, atque pedes, & reliquum corpus tumeant propter effœminationem tumore œdematoſo, & aquoſo frigido. *Producit Carnis effœminationem.*

V. Duplex in fibris valet actio, una fit ex contractilitate, quæ debilitatur, uti *Nervorum Impotentiam.*

in præcedente §. monuimus ; altera fit ex motu , vel animali vel vitali , vel particulari, quæ in solis viventibus observatur. Hæc actio a Veteribus tribuitur nervis, unde nervorum Impotentia hodie designat debiliorem actionem moventem in fibris muscularibus cujuscunque motus recensiti . Calidorum frequentiorem usum omnem illum motum debilitare, nunc demonstrandum est. Actu calida statim minuunt contractilitatem , & in majorem fluorem redigunt humores : inde potentia accurtandi ex voluntate , & actione vitæ debilior , quia ad motum illum requiritur non solum spirituum influxus , verum etiam debita contractilitas in fibris , qua minuta , idem spirituum influxus minus validum motum inducere potest: si ergo talis causa fiat frequens, totus fere tonus fibrarum exstinguitur , spiritus debiliori actione vitæ minus præparantur , & propter fluiditatem humorum, & largiorem exhalationem magis minuuntur, unde spiritus minus puri, & pauciores simul faciunt Nervorum impotentiam . In tali Nervorum impotentia calore frequentiore, & nimio inducta observavi , frigore , seu potius aura frigidiuscula , & potu egelido vires recuperatas fuisse , imo aspersione aquæ frigidæ homo leipothymia oppressus ad se rediit. Cavendum autem in his, ne nimis subito, & magnum frigus admittatur. Potentia Calida nervorum impotentiam producere, abunde probatum invenimus in spirituosorum amatoribus, hi enim, nisi vasa spiritu fermentata fuerint impleta , tremunt, horrent, frigent, & toto corpore languent; tandem vero frequentiore spirituosorum usu, paresi, imo apoplexia ex virium defectu moriuntur. Si quis talem Nervorum impotentiam curare aggreditur, quærens auxilium in spirituoso stimulo , infidelem præstabit curationem , dum inveniet virium augmentum , quod evanescet cum exhalante spiritu fermentato , relinquens majorem debilitatem , si omittat spirituosa , corpus stimulo ita assuetum omnino languet . Quare ad curationem fidelem nihil aliud valet, quam sensim minuere spirituosi ingesti quantitatem.

Mentis torporem. VI. Acumen ingenii sensim fieri hebetius seu torpidius frequentiore usu calidorum, & calefacientium, ut olim observavit Auctor noster, ita etiam his temporibus comperimus, magis autem abusu spirituosorum , quam actu calidorum , ita ut quidam spirituosorum abusu deperditi , omnino stolidi fiant , omni fere judicio privati : ita enim spiritus nostri corporis frequentiore usu a naturali crasi degenerant, ut mentis actionibus peragendis fiant inepti : horum multa, tam in viris quam in fœminis, non desunt exempla, qui per reliquam vitam quasi semper ebrii, mentis torpore correpti, manserunt.

Sanguinis eruptiones. VII. Non est opus ut actu , vel potentia Calida in frequentiore usu adhibeantur, sæpe etiam prima vice hæmorrhagiam inferre possunt : actu enim calida solvendo sanguinem, & laxando solida faciliorem vasculorum ruptionem, & osculorum dilatationem permittunt; & sanguis, tenuitate acquisita, facilius exit. Potentia calida quoniam stimulando faciunt, ut sanguis ruat majori impetu in latera arteriarum, & earum oscula, sæpe minima vascula disrumpit vel dilatat, ut ita exeat retinendus sanguis. Quod si frequentiore horum usu vascula sunt laxiora facta, & sanguis tenuior, eo facilior fiet ista sanguinis evacuatio. Inde juvenes, qui spirituosis abutuntur , vel delectantur aromaticis , aliisve calefacientibus, toties incidunt in narium hæmorrhagiam , & hæmoptysin. Inde etiam æstate , & aliis locis calidioribus frequentior hæmorrhagia , quam hyeme , & regionibus frigidis.

Animi deliquia. VIII. Quid sit Leipothymia, ejusque causa, supra (*Aph. 66.*) exposuimus , ex quibus colligi potest, a calidorum frequentiore usu, quo exhauriuntur spiritus , & partes firmæ laxantur, facile fieri posse animi deliquium, quod toties fit, ac spiritus non amplius fluunt ab encephalo ad organa motoria. Si ab usu Calidorum tantus sit defectus spirituum natus, ut inde fiat vel Leipothymia, vel syncope, verendum est, ne subsistens maneat ille motus , & homo tandem ex improviso moriatur .

IX. Late

IX. Late disputant, qualis sit lectio, & sensus hujus partis ultimæ, quia etiam Galeni tempore varia habebatur lectio, ut *His mors succedit. Ad quæ mors. Hæc, quibus mors. Hæc ad mortem ferunt.* Qualis autem lectio sit servanda, & sequenda, relinquo Criticis, & iis, qui verba sectantur rem intactam relinquentes. Quod si aliquis sensus sit obscurus, vel lectio varia, id nullam mutationem scientiæ medicæ inducit. Quod si scientia nostra niteretur auctoritate Hippocratis, severo examine illa loca essent perspicienda, & cum aliis conferenda. Sed quoniam medicina nititur experimentis, non vero auctoritate, si occurrit sensus obscurus, vel lectio varia, recurrendum est ad experientiam. Hanc si consulimus, facile erit hanc ultimam partem explicare. Hujus Aphorismi scopus est demonstrare, calidorum frequentiorem usum multas noxas inferre posse, & inde quasdam noxas recitat, plures annumerare potuisset: dein dicit, *Hæc, quibus mors*, vel utitur reliquis lectionibus, quæ omnes notant, post noxas has non raro homines mori. Quod experientia confirmatur; nam si frequentior Calidorum usus tantum defectum virium potuit inducere, qualis cognoscitur in recensitis morbis, illa causa ulterius continuata mortem inferet. Quare sententia non est istas noxas inferre mortem, sed mortem tandem fieri per continuatam illam causam. Et inde recensita mala non sunt flocci pendenda, sed protinus minuendus est Calidorum, & Calefacientium frequentior usus, & sensim transeundum ad Diætam magis frigidam, & refrigerantem, nam si subito talis induceretur mutatio, citius fieret mors, ut experiuntur spirituosorum amantes, si ex aliquo morbo coguntur mutare vitæ genus. *Hæc, quibus mors.*

L I B. V. A P H. XVII.

210. F*Rigidum autem convulsiones, tetanos, nigrores, & rigores febriles.*

I. UT duo sunt genera Calidi, actu, & potentia, totidem etiam sunt genera frigidi, quæ dicuntur frigida, & frigefacientia. Summus autem gradus frigoris vocatur gelu, ut major gradus caloris urit: propterea in hoc loco non inquirendum, quid faciat Gelu, sed gradus gelu proximus quid faciat. Calor, & frigus comparative sumuntur ad eum caloris gradum, qui temperatus potest dici ad corpus nostrum. Ab eo gradu usque ad gelu videndum est, quas noxas infert frigus. In genere monendum, quo frigoris gradus propius accedat, eo magis illa mala sunt exspectanda. Contrarias causas non semper contrarios effectus producere, ex allegandis morbis constare potest, nam tunc deberet frigus corpus roborare, nervos firmare, mentem acuere &c. verum a frigore æque quam a calore producuntur morbi. Inde constat in hoc Aph. intelligi frigus majus, quam quod potest a corpore sano tolerari sine damno. Iste autem frigoris gradus non omnibus hominibus illa damna inferet, sed quibusdam: experimur enim in his locis septentrionalibus, corpora nostra ab acri, & urente gelu roborari, & inveniuntur homines ita robusti, & frigori assueti, ut ab intensissimo frigore non afficiantur: alii vero a leviori frigoris gradu in multos morbos incidunt; quod inde est deducendum, quod cujus corporis actio vitæ est debilis, talis homo a frigore majore amittit vel totum illum motum vitalem, in nobis naturalis caloris causa vel tantum minuitur, ut partes firmæ priventur suo motu, & humores subsistant, & ita concrescant. An vero in hoc Aphorismo sint intelligenda Refrigerantia, uti in præcedente Calefacientia, ambigo, quum Refrigerantia non operantur per oppositam causam, quæ in Calefacientibus est assignata. Stimulus enim erat causa, ejus oppositum non habemus, & stimuli ablatio non est frigiditatis causa in corpore sano, quod non eget stimulo, ut exerceat suum motum: sed si calor major ex stimulo fuit suscitatus, stimuli ablatio refrigerat, id est redigit nimium ca- *Frigidum quid sit & quæ mala facit?*

lorem in naturalem teporem. Inveniuntur autem Refrigerantia, quæ assumta, vel applicata naturalem calorem minuunt; illa autem recensita damna non inferunt. Propterea in hoc loco accipienda sunt frigida actualia; an vero humida, vel sicca sint accipienda, longe disputant Commentatores, sed quoniam Auctor noster nullam hujus facit mentionem, duntaxat videbimus, quid faciat frigus actuale in partes firmas, humores, & actiones, ex quibus generalibus recitati morbi facile deduci possunt.

A frigido spasmus, & tetanus. II. Quod supra monuimus (*Aph.* 167.) Spasmum, & Tetanum diversum esse morbum, ex hoc Aphorismo satis constare potest; numerat enim Auctor noster morbos ex frigido nascendos; incongruum equidem foret in hoc loco duo proferre nomina eandem rem significantia; igitur per Spasmum in hoc loco intelligimus alternam violentam contra voluntatem musculorum constrictionem per totum fere corpus sed per Tetanum constrictionem constantem, ut musculus interim se non dimittat. Quomodo vero hi duo morbi a frigore inducantur, allucinantur multi. Tales tamen fieri motus involuntarios, tam in motu animali, quam vitali, & particulari, per frigus applicatum, aliquoties experimur: ita haustu gelidæ aquæ homines fuere suffocati, contractis fibris respirationi servientibus: applicato frigido ad pedes, ventrem, vel alias partes colicas dolor ex constrictis fibris intestinorum, vel & mesenterii inductus fuit: qui vel instrumento, vel liquore frigido tangit in ulcere, vel fistula nervum nudum, æger utplurimum in motu animali convelletur. Ergo experimentis satis constat, frigido applicato, vel ingesto generari sæpe Spasmum, & Tetanum. Hoc quidem sufficeret ad cognitionem practicam, nos propterea non imprudenter debere ingerere, vel applicare frigida. Sed quando ad originem usque adscendere possumus, non solum major accedet fides, sed etiam egregium ornamentum scientiæ. Quænam sit mea sententia, paucis expositur sumus. Constat, omnem motum in nobis fieri influxu spirituum, & omnem causam morbosam propellentem hos spiritus producere vel Spasmum, vel Tetanum. (Conf. *Aph.* 126. III., 194. II., 195. I.) prout constantem, vel interruptam propulsionem faciant. Igitur in hoc loco adstruendum, offendens frigus talem propulsionem facere posse. Observavimus, fibras molles nostri corporis a frigore accurtari, atque experimur, excedens frigus applicatum instar stimuli agere: si ergo frigus applicatum ad nervi capsulam ratione contractilitatis, vel ratione stimuli faciat, ut nervi capsula contracta urgeat contentos canaliculos spiritibus plenos, hi spiritus tanto impetu propulsi ad partem aliquam faciunt, ut musculi istius partis vel spasmo, vel tetano corripiantur, & quoniam nervorum capsulæ sunt continuæ, totum corpus consentiens convellitur.

Nigrores. III. Postquam experimentis detectum fuit, sanguinem rubrum in quadam parte collectum nigrum præbere colorem, nullum amplius mysterium est quærendum, ut multi ex veteribus, cur frigus inferat nigrores. Frigus enim exstinguens in vasculis minimis motum circulatorium, dum tamen arteria major adducit sanguinem, facit, ut tali in parte motu privata accumuletur sanguis: & idem frigus coagulando sanguinem facit, ut ille collectus sanguis in thrombum concrescat. Ergo sanguis ruber collectus, & ita coagulatus præprimis in parte, quæ tangitur a frigore, illos nigrores inducit.

Rigores febriles. IV. Quid sint Rigores, antea (*Aph.* 156. I.) definivimus, eorumque differentiam ad consimiles morbos exposuimus; quibus satis patet, Tetanum & Rigorem non eundem esse morbum. Quomodo autem Horrores febriles, id est tales horrores, quales in febribus observantur, a frigido applicato vel ingesto concitentur, paucis videndum. Dum frigus applicatur parti nervosæ, illa ratione noxii stimuli se inordinate movere incipit, quæ est lex particularis corporibus viventibus, nam in corporibus mortuis non observatur; ille motus inordinatus a nobis perceptus & observatus vocatur Rigor, cujus multas causas exposuimus (*Aph.* 156. II.)

LIB.

LIB. V. APH. XVIII.

211. *FRigidum inimicum offibus, dentibus, nervis, cerebro, fpinali medullæ: calidum vero utile.*

I. ETiamfi regulariter idem morbus diverfis in partibus corporis idem videatur exigere curationis & medicamenti genus, quum generetur ex eadem caufa, conftat tamen in praxi, nos fæpe debere mutare curationis indicationem & medicamentum pro parte affecta, quod Medico & Chirurgo magnam difficultatem parit: qui enim novit, quid fit agendum in hoc vel illo morbo, decipietur interdum, fi ille morbus fpecialem partem aggreditur: itidem qui cognofcit medelam alicui parti propriam, fummopere peccaret, fi omnes morbos iftius partis eodem modo curare vellet. Exemplum aliquod in hoc Aphorifmo proponit Auctor, demonftrans quædam generalia curationis, ut eft Frigidum & Calidum prodeffe & nocere poffe pro diverfitate partis. Inimicum πολέμιον hic fignificat adverfum, noxium, hoftile, infeftum. Utile ὠφέλιμον notat adjumentum, emolumentum adferens, commodum, amicum, profuturum. Igitur differentia hæc non eft quærenda in re applicata, fed in natura partis. Hippocr. in hoc loco noluit omnes partes noftri corporis recenfere, in quibus hæc differentia obfervatur, nam multo plures hujufmodi partes inveniuntur, fed quafdam, ut moneat, nos non folum in applicatione attendere debere ad morbum; verum etiam ad partem variam. *Curatio variat pro parte varia.*

II. Detegimus in noftro corpore vivente aliquam actionem, quæ a nobis vocatur motus vitalis, de quo integram Exercitationem confcripfimus, quæ actio noftri corporis viventis eft naturalis caloris caufa, ita ut cum validiore hoc motu etiam intendatur calor, & cum motu minuto corpus refrigeretur: ille calor fanguini transfluenti communicatus, etiam aliquo modo transfert illum calorem ad partem aliam, ut fit in translatione caloris actualis. Nam fi aqua calida duceretur per vafa alicujus partis, ea pars concalefceret: quare Veteres exiftimarunt, corporis viventis calorem pendere ab influxu fanguinis calidi, quafi fanguis in fe faceret & foveret caufam calefacientem. Nos vero, quod alibi latius difputavimus (*Comp.* T. XLIX.) pofuimus calefacientem caufam in partibus firmis, motu vitali fe invicem terentibus, qua actione vitali transfluens fanguis calorem concipit, quem calorem deinceps aliis partibus minori motu vitali donatis, vel frigori externo magis expofitis communicat. Omnibus autem in partibus non eft æque valens ille motus vitalis calefaciens, validiffimus mihi videtur in pulmonibus, hi quoniam per totam fubftantiam in fingula refpiratione perfunduntur aere frigido, tamen manent calidi. Aliæ autem partes, quæ paucas arterias habent, & per quas parum fanguinis calefacti fluit, minus calent, quum caufa calefaciens fit motus vitalis, non vero particularis, qui requiritur ad fpecialem confectionem vel fecretionem humorum. Si igitur his diverfis partibus majore & minore motu vitali calefaciente præditis frigus applicatur, facile erit in parte debiliori motu vitali donata totum exftinguere motum. Solummodo itaque demonftrandum eft, recenfitas partes, Offa, Dentes, Nervos, id eft Ligamenta, membranas, omnefque partes albicantes, Cerebrum, & fpinalem medullam, exiguum habere motum vitalem, & parum fanguinis calefacti tranfmittere. Hoc unicuique conftat, quoniam iftis in partibus vix confpiciantur arteriæ cruentæ motu vitali donatæ: illud autem conjicimus ex actione particulari tali in parte, quæ non eft fimul caufa calefaciens, ut eft actio vitalis. Igitur pro regula generali, loco recenfionis partium accipi poteft, omnibus partibus, quibus eft debilis motus vitalis, & parvus transfluxus fanguinis, frigidum applicatum eft infeftum. Inde quoque hoc bonum habemus, *Frigidum noxium offibus, dentibus, nervis, cerebro, fpinali medullæ.*

quod

quod in hominibus diversis frigidum etiam infestum esse possit, dum vero aliis sit utile, nempe hominibus, quibus motus vitalis est debilior, quum frigidum sistens motum vitalem in tali corpore debili, totam vitam facile exstinguit.

Calidum quibus partibus utile? III. Hippocratem hoc in loco non intelligere excessum Caloris, facile ex antecedentibus (*Aph.* 20.) colligi potest, neque hic accipiendum Calefaciens nomine Calidi, sed solummodo actu Calidum. De eo dicit utile esse recensitis partibus, quibus infestum erat frigus, & hoc ex eodem principio: nam quibus in partibus, & quibus in hominibus debilior est actio vitæ, conveniens est, ut per actualem calorem conservemus fluorem in humoribus, & ita nullum imponimus impedimentum motui vitali. Ex qua observatione generali hoc commodum habemus in imperanda diæta, & facienda curatione, ne omnibus partibus, omnibusque hominibus æque frigida & calida adhibeamus, sed semper perpendamus vires vitæ tali in homine & parte.

LIB. V. APH. XIX.

212. *QUæ perfrigerata sunt, excalefacere oportet, præter ea, quæ sanguinem profundunt, aut sunt profusura.*

Refrigerata excalefacere oportet. I. Contraria contrariis mederi, generalis est regula, quæ ergo suggerit, nos debere partem refrigeratam calefacere: ne tamen aliquis judicaret hanc regulam tam universalem, ut non pateretur exceptionem, hunc conscripsit aphorismum experientia confirmatum, hanc nempe curationem omittendam esse, si pars illa sanguinem fundit vel profusura est. Antequam dare possumus rationem hujus cautelæ, præmonendum erit, quali modo calefacere oportet partem refrigeratam: Pars aliqua corporis hominis viventis refrigeratur vel defectu motus vitalis, vel applicato actuali frigore. In utroque casu tardius transit sanguis ceterique humores per sua vasa, & ipsi sunt simul refrigerati. Humores autem nostri corporis stagnantes concrescunt, & eo magis si sint frigidiores, quum frigus concrescendi potentiam augeat. In parte igitur refrigerata humores vel sunt concreti, vel ad minimum spissiores, & ita inepti ad fluendum per sua vasa determinata. Si quis in tali disposito sanguine partem subito calefaciat vel per actualem vel potentialem calorem, quo simul magnus concitatur motus, sanguis ille circulationi ineptus, tanta vi propulsus, vasa infarcit, distendit, & tandem etiam rumpit, ut sæpe experiuntur illi, qui partes externas frigore suffocatas admovent igni nimis subito. Propterea expedit partem refrigeratam lente tepefacere & dein excalefacere, sic sensim liquescet concretus sanguis & fiet circulationi aptus.

Pars refrigerata non calefacienda, quæ sanguinem fundit vel profusura est. II. In morbis autem, qui contra habent indicantia signa, perpendendum est, num prior indicatio sit implenda vel negligenda propter alteram adjunctam indicationem. In tali ancipiti casu eligenda est causa potior & magis valens, ut ea tollatur, ne corpus per curationem levioris mali, quæ obesset simul graviori, detrimentum patiatur. Hujus regulæ egregium habetur exemplum in hoc aphorismo, nam indicatio generalis est, pars refrigerata est excalefacienda, etiamsi illa calefactio fiat secundum recensitas cautelas, quando pars talis vel fundit sanguinem, vel profusura est, recte monet, eam partem non esse excalefaciendam. Hic non intelligitur hæmorrhagia salutaris, vel tam parva, quæ nihil damni inferre posset, sed major & periculosa. Quoniam Auctor dicit, partem talem non esse calefaciendam, duo simul supponit, (1) Hæmorrhagiam periculosiorem esse frigiditate partis, (2) Calefacientia tali in parte revocare sanguinis fluxum. Hoc paucis est exponendum. Pars refrigerata aliquamdiu sine corruptione potest manere superstes, & si demum recalescat prudentissimo auxilio, sana erit ut antea, ergo permitti potest aliquandiu pars refrigerata sine periculo: sed si sanguis nimia copia profusus

ſus fuerit, non tam facile reſtaurari poteſt bonus ſanguis; imo ex nimia ſanguinis profuſione tandem periret totus homo, ſed ſi pars per continuatum frigus tandem amitteret vitam, duntaxat periiſſet pars, non vero totus homo, ergo hæmorrhagia periculoſius eſt ſymptoma, quam frigus alicujus partis. Alterum quoque plane conſtat, nam in parte refrigerata ſanguis eſt denſior vel concretus, & motus vitalis propellens eſt languidior: ſi talis pars calefaciendo agitetur, ſanguis in fluorem redactus, & motus vitalis inſtigatus, renovabit hæmorrhagiam.

LIB. V. APH. XX.

213. *Ulceribus frigidum quidem mordax cutem obdurat, dolorem inſuppurabilem facit, nigrores, rigores febriles, convulſiones, & tetanos.*

I. Quid ſit frigidum, ſuperius notavimus (*Aph.* 210. I.) Atque Ulceris definitio ex *Chirurgia noſtra repurgata N.* 1293. deſumi poteſt. De hoc frigido ulceribus applicato multa obſervavit Auctor noſter damna, inter quæ inveniuntur quædam generalia ſuperius (*Aph.* 210.) recenſita, ut Nigrores, Rigores febriles, Convulſiones, & Tetanos. Hi morbi magis fiunt a frigido ulceribus applicato, quam ſi frigidum cuti integræ applicaretur, quoniam actuale iſtud frigus immediate tangit partem nudam, & ita validius operatur. *Frigidum quid faciat ulceribus.*

II. Non ſolum ulceribus eſt *Mordax*, id eſt ulceribus dolorem, ac ſi pars morderetur, infert, ſed & etiam partibus reliquis, hoc ſæpe nos obſervamus in regionibus ſeptentrionalibus habitantes, quod frigus intenſum vix tolerabilem mordacem dolorem pariat, antequam gelu pars integre ſit concreta. Si enim per majus frigus ſenſim contrahantur fibræ nervoſæ, & ita impediatur ſpirituum tranſfluxus, tam diu augebitur dolor, donec omnino omnis ſpirituum fluxus per eam partem ſit interceptus. In frigidiſſima autem tempeſtate, dum thermometrum ſub ſignis deſcendebat, inveni partes congelatas quibuſdam hominibus ſine prægreſſo dolore quod intenſiſſimum iſtud frigus non ſenſim impediebat ſpirituum fluxum, & ita faciebat dolorem, ſed unico momento omnem fluxum ſupprimebat, quemadmodum etiam in morbis malignis, partem ſphaceleſcere ſine prægreſſo dolore. Hanc Morſionem magis inferri Ulceribus, quam partibus integris a frigido applicato, facile intelligitur, quia omnes partes nudæ ad omnem attactum magis doleant, quam partes integræ & ſanæ: inde frigidum, quod a parte ſana facile potuiſſet tolerari ſine dolore, ulceri applicatum, ſive ſit Aqua, ſive Aer frigidior, dolorem mordacem infert. Propterea in deligatione Ulcerum cavendum eſt, ne frigidum applicetur, vel ulcus exponatur aeri frigido. *Ulceribus mordax.*

III. Experimenta docent, partes firmas cum augmento frigoris ſenſim magis contrahi & fieri rigidiores, atque liquores ſenſim fieri magis cohærentes: quare partes noſtri corporis ex his binis conſtantes, non tam facile cedunt ad attactum, ut antea, ſi a frigido applicato refrigerantur, ſed molles partes fiunt duræ. Inde tempore hyemali toties in hac regione inveniuntur tubercula dura in partibus aeri frigido expoſitis. Propterea a frigido applicato non ſolum cutis ſeu potius margo ulceris indureſcit, ſed etiam ipſa cutis, etiamſi ulcus non habeat. *Ulceribus cutim obdurat.*

IV. Quoniam humores concreti actione vitæ convertuntur in pus, inde ſæpe per mordacia applicata promovetur ſuppuratio: verum non omnia mordacia eodem modo operantur: infertur enim dolor ab applicato medicamento, quod inſtigando motum vitalem dolorem & morſionem infert; tale applicatum in ulceribus ſordidis & frigidis promovet ſuppurationem. Frigus etiam infert morſionem ulceribus, ſed contrario modo, exſtinguendo nempe illum motum; quare frigidum ſimul exſtinguendo cauſam ſuppurationem facientem, impedit ulceris ſuppurationem. Hoc evidentiſſime comperimus in pernionibus hyemali tempore, qui relinquunt ulcera ſordida ſine puris generatione tam diu, donec calor accedens ſuppurationem promoveat. *Dolorem inſuppurabilem facit.*

LIB.

LIB. V. APH. XXI.

214. *Est vero, ubi in tetano sine ulcere, juveni bene carnoso, æstate media, frigidæ multæ affusio caloris revocationem facit. Calor autem hæc solvit.*

Sensus. I. Superius (*Aph.* 210.) dixerat frigidum inducere Tetanos, nunc vero aliquam specialem adferre voluit observationem practicam, Tetani speciem esse, quæ refrigerat corpus, tamen affusione multæ frigidæ recuperare calorem: & ut hanc sententiam non faciat generalem, dicit, *Est vero*, quod ab aliis dicitur *quandoque* vel interdum. Id est, rara exstant exempla, quod corporibus tetano correptis per affusionem aquæ frigidæ revocetur Calor. Ne igitur in quovis Tetano hoc tentaret auxilium, tres adjecit cautelas. (1) Ut Tetanus fiat sine ulcere. (2) In juvene eusarco. (3) Media æstate. Quoniam expertus fuit tali in casu affusionem aquæ frigidæ revocasse calorem. Contra hanc curationem multi se opposuerunt medici, quoniam in praxi viderunt, potius generari quam curari Tetanum affusione frigidæ. Sic semper multæ lites moventur in morborum curationibus, si morbus ex phænomeno appellatus non distinguatur in suas causas diversas. Existimarunt veteres & adhuc multi, Tetanum unicum esse morbum, & propterea constantem habere & semper sibi similem curationem: sed quoniam est phænomenon causæ latentis, ejus curatio sibi mutuo contraria esse potest; propterea videndum erit, an non valeamus ex adjunctis rimari, qualisnam sit latens causa Tetanum inducens, quæ minuitur affusione multæ frigidæ.

Tetanus ex impetu & calore majore. II. Tetanum & Convulsionem ex majore sanguinis impetu ad encephalum fieri posse, nobis fidem faciunt morbi acuti ardentes, in quibus semper veremur Convulsionem, Tetanum, vel Delirium, si signa docent, sanguinem ferri majore impetu ad caput: ille impetus major si producat Tetanum, quo in toto corpore per constrictos musculos sistitur circulatio, vel ita simul comprimitur cerebellum, ut spiritus vitales fluere nequeant: talis impetus major propter suffocatam circulationem & impeditum spirituum vitalium fluxum, facit corporis refrigerationem. Hæc refrigeratio seu caloris nativi exstinctio, & talis Tetanus curandus est minuendo motum vitalem propellentem. Quod egregie fieri potest, si corpus affusione multæ aquæ frigidæ perfundatur, dum actuale frigus augeat constrictionem contractilitatis, sed minuat contractionem ex motu vitali. Ita per minutam actionem vitalem dimittitur cerebellum compressum, & resoluto tetano permittitur circulatio per vasa, unde iterum redit calor naturalis, remotis causis impedientibus. Quantum juvet distinctio inter contractionem automaticam & vitalem, ex hoc mirabili morbi signo & curationis modo elucescit, quum a frigore augeatur contractio automatica, & e contra minuatur contractio vitalis. Videndum nunc est ex phænomenis ab Hippocrate una citatis, num hic recensitus Tetanus a majore impetu vitali dependeat. Excipit *Ulcus*, ut indicet, se non intelligere Tetanum ab applicato frigido ad ulcus, quod in præcedente Aphorismo notaverat. Sed quamvis ulcus adesset, potuisset tamen generari Tetanus ex impetu majore, & exigere frigidæ affusionem: at vero ulcus sive adsit sive absit nihil determinat. Dein addit, *Juveni bene carnoso*, εὐσάρκῳ, id est robusto, valido, nec macilento nec obeso, cujus corpus est sanum & robustum. Tali in corpore maxime vigere motum vitalem, nemo dubitare potest, quamobrem omnes morbi juvenum (*Aph.* 108.) ex hoc majore impetu deducuntur. In hujusmodi corporibus si Tetanus fiat, magis ex impetu majore quam ab acrimonia cruda stimulante is erit deducendus. Et ut aliquam simul assignaret stimulantem causam, quæ majore impetu ducit sanguinem ad caput, adjecit *Æstatem mediam*. Quo tempore præcipue fiunt febres continuæ ardentes (*Aph.*

100.

100. II.) Si igitur aliquod phænomenon, nempe Tetanus, conspicitur, quod ex majore impetu & calore generari potest, cum adjuncta ætate & causa his producendis prona, verisimile est, hoc phænomenon ab illa causa provenire. Quia vero ex causa raro oriatur Tetanus, adjecit *Est vero*, quod notat, ut monui, interdum, quandoque, non semper occurrens. Et itidem scimus, nos non temere hac methodo medendi uti debere, & non nisi nobis constet, ab hoc impetu & calore majore nasci Tetanum. Si autem aliquis plura signa hujus majoris impetus desiderat, ut firmiorem habeat praxin, adire potest *Comp. nostrum* (T. 46. XI.).

LIB. V. APH. XXII.

215. *Calidum suppuratorium, non in omni ulcere magnum signum ad securitatem: cutem emollit, attenuat, dolores sedat, rigores, convulsiones, tetanos mitigat: capitis vero gravitatem solvit: plurimum autem confert ossium fracturis: maxime vero denudatis: ex his quidem maxime, qui in capite ulcera habent: & quæ a frigore moriuntur, aut exulcerantur: & herpetibus exedentibus sedi, pudendo, utero, vesicæ: His calidum quidem amicum, & decretorium: frigidum vero inimicum & occidens.*

I. Propter rerum copiam & lectionem variam Commentatoribus hic Aphorismus maximam difficultatem præbuit. Duntaxat rimabimur rem ipsam, variam lectionem relicturi criticis & literatoribus: neque ubique usuri Hippocratis auctoritate, quum ille vir, quidquid habet, ex observationibus, quemadmodum nos omnes, haurire debuit. Scopus noster erit cum Auctore perspicere quid faciat θερμὸν (*Aph.* 209. II.) quod in hoc loco indicabit Calorem moderatum, ut est in corpore sano, & paulo majorem, minime vero adurentem, qui concitatur ab actu calidis applicatis. Nam si simul adducerentur ea, quæ potentia calefaciunt, sensus ubique fieret obscurus. Ita enim exponuntur effectus unius simplicis causæ, sed si simul adderentur effectus calefacientium, non constaret eadem sententia, quum effectus actu & potentia calidorum inter se multis in casibus differant. Istud Calidum applicatum vel est simul siccum vel humidum, & hac ratione etiam differunt effectus, quod simul in expositione effectuum erit recensendum. Quid autem sit Calidum, & quotuplex hoc superius indicavi (*Aph.* 209. I.). *Calidum actuale applicatum quid faciat?*

II. Istud vocatur suppuratorium ἐκπυητικὸν, quod humores concretos tenaces vel in ulcere cavo sorditatis nomine, vel in marginibus impactos hærentes, convertit in humorem albicantem, subpinguem, satis consistentem, aqua graviorem. Ex qua materia formetur pus, quomodo generetur, & per quamnam actionem indicavimus (*Aph.* 72.). Ex quibus constabat ad puris confectionem paulo majorem calorem requiri, quam est calor naturalis nostri corporis: inde itaque actu calida applicata, quoniam istud requisitum faciant, juvant puris generationem. Propterea experimur in tumoribus inflammatoriis, qui non facile suppurantur, quod cataplasmata calide applicata promoveant suppurationem, quam suppurationem non potuimus obtinere ullis emplastris. In tumoribus vero frigidioribus & ulceribus sordidis simulque frigidis, nisi simul applicentur calefacientia, id sordidum in pus converti nequit, & diutissime permanet, atque margines manent indurati. Hinc quæ parantur ex terebinthina, aloe, myrrha, & similibus dicuntur digestiva, id est suppurationem promoventia. Ne autem aliquis judicaret se posse actuali calore promovere suppurationem, adjecit, *non in omni ulcere*. Nam non omnis materia in ulcere apta est ut inde conficiatur pus. (*Conf. Aph.* 72. III.) Neque humores qui inchoaverunt putredinem vel corruptionem, per calorem in Pus possunt commutari, uti recenset Galenus Dysepulotica, Cancrosa, Chironia, Telephia, & *Calidum suppuratorium non in omni ulcere, magnum signum ad securitatem.*

Phagedænica, quæ omnia dicuntur Anecpyetica. Nam putrefactum converti nequit in pus, & quod fuit majore corporis calore corruptum, per calidum applicatum non convertitur in pus, sed in majorem corruptelam & acrimoniam. Utinam hoc semper assequeretur a Medicis in variolarum curatione! toties non periissent ægri variolis in putrilaginem conversis: unice enim multi contendunt calidis applicatis, & calefacientibus exhibitis promovere variolarum suppurationem, etiamsi experiantur pustulas variolosas abire in putrilaginem. Quod si animo attente hanc generalem perpenderent, non semper calefacientibus tentarent variolarum curationem. Dein addit, *Magnum signum ad securitatem.* Quibus verbis indicat, quod si calidis applicatis experimur promoveri suppurationem, hæc observatio erit signum securitatis, quoniam ex hoc conspecto scimus materiem illam sordidam non esse corruptam, & humores in ulcere hærentes aptos esse, ut inde præparetur pus. Hoc experimur semper, quod qui humores morbosi permittunt conversionem in pus, isti semper sunt blandi & benigni, qui vero in pus non sunt commutabiles, hi sunt corrupti, rebelles & acres, ex quibus nihil boni exspectari potest: præterea ipsa conversio in purulentiam est quoad vires corporis bonum signum, nam nisi vires vitæ valeant, nunquam ullus humor in pus convertitur. Quamobrem pustulæ variolosæ si non suppurantur, sed convertuntur in hydatides vel putrilaginem, mortem instare indicant: si vero suppurantur, & coctum pus præbent, salutem & securitatem pollicentur.

Calidum cutem emollit, attenuat. III. Per Calidum applicatum partem molliri, quotidiana docet observatio, nam calidum laxat partes firmas, & contentos humores in faciliorem fluorem redigit, quare pars ad attactum redditur mollior. Hoc etiam verum est in tumoribus morbosis, quare ad emollienda indurata semper Chirurgi adhibent actu calida. Quæ autem sua efficacia calefaciunt, quosdam tumores emolliunt, alios vero magis indurare faciunt: qui enim ad partem inflammatam applicaret Calefaciens, majorem indurationem faceret, quoniam his in tumoribus per motum majorem est nata durities, qui motus per Calefacientia adaugetur. *Attenuare* seu potius Extenuare ἰσχναίνειν, notat partem tumefactam corporis seu partis sanæ molem minuere: sive enim ex impetu majore, ut in tumoribus inflammatoriis, pars tumeat, sive ex humore crasso & lento impleatur tunica cellulosa, ut ita partem tumere faciat, in utroque casu actu calida talem partem extenuant; cum actu calidis & humidis, qualia hic præprimis intelliguntur, temperetur nimius motus vitalis tali in parte, qui partem distendebat; atque humor lentus & concretus pituitosus a Calore in fluorem redactus, priorem locum relinquens, sæpe partem extenuat. Sic norunt Chirurgi pedes œdematosos tumentes fovendo omni vesperi extenuare, cum Calore pituita attenuata eo tempore, dum horizontalis dein conceditur situs pedibus, pedem relinquat. Hoc etiam observavi, membra arthritica sæpe fota, ita fuisse emaciata, ut viderentur aridura correpta.

Dolores sedat. IV. Promptissimum est auxilium fere omnibus hominibus, ubicunque sentiatur Dolor, statim applicare corpus aliquod calefactum: sic testæ calentes ad ventris dolorem appositæ fabrefactæ inveniuntur, quæ nomen ex colico dolore traxerunt: alii arenam calefactam sacculo receptam applicant: Chirurgi propterea fomenta, & cataplasmata calida adhibent ad leniendos dolores. Hæc autem constanti experientia comprobata sunt magnum solamen attulisse, nam si perpendamus theoriam, horum usus admodum esset incertus, cum ex concepta opinione fere omnes existiment cunctos dolores a frigore oriri, dum tamen maxima pars omnino aliam caussam agnoscat. Qui vero perspicit omnem fere dolorem leniri per ea, quæ laxant fibram nervosam, & humorem concretum atque ita obstruentem resolvunt, facile concipiet, calidum fere semper anodynum esse, quum utrumque faciat.

Rigores, Convul- V. Quum supra exposuimus, quid sit Rigor (*Aph.* 156., I.) Convulsio, & Tetanus

tanus (*Aph.* 167., I.) simulque exhibuimus hos morbos validam facere tensionem in fibris, solum restat hoc loco videre, quomodo actu calida applicata hos morbos mitigent. Experientia ipsa loquitur nos non citius compescere posse Rigorem quam actu calidis applicatis, quibus prompte superatur sensus frigoris, qui simul in Rigore habetur. Tensio autem reliqua in Rigore, & ceteris citatis morbis, quoniam calida laxent, necessario quoque minuitur, & ita dimittitur pars constricta. Inde in Doloribus ventris, & aliarum partium a spasmodicis constrictionibus tanto cum successu adhibentur corpora calefacta. *siones, tetanos mitigat.*

VI. Caput nobis videtur grave, vel dum majore humorum pituitosorum copia oppletum est, vel si potentia movens est debilior: sæpe hoc observatur in valetudinariis, & morbis chronicis. Tali in casu Auctor, & etiam nos observavimus Calida capiti applicata levamen attulisse. Dum scilicet pituitosus humor aggravans caput, non potens ob debilitatum motum vitalem inde expelli, a Calore actuali resolutus, inde depellitur, & ita minuit Capitis gravitatem. Ipsa quoque potentia calida hoc præstant, exagitando partes languentes: propterea ad Capitis gravitatem levandam, capiti affricantur spirituosa, & olea aromatica, ceteraque calefacientia. *Capitis gravitatem solvit.*

VII. Ossa frangi nequeunt, quin vasa per os currentia diffringantur simul, & medullæ ex ossis cavo liber concedatur exitus in partes circumjacentes, atque humores vasculis antea coerciti effundantur: rarum esset solum os ita frangi sine contusione, vel læsione partium mollium ambientium. Pars ita disposita effusos habens humores, multaque diffracta vasa, si tractetur frigore, faceret validissimam accurtationem fibrarum, quæ sunt laceratæ, & fieret effusorum humorum coagulatio, quæ deinceps solvi non potuisset: propterea optimum est actuali calore adhibito temperare nimiam contractionem fibrarum, & prævenire coagulationem humorum, ut ita humores fluxiles servati reduci potuissent per venas, ne stagnando corrumperentur. Quam perverse igitur multi agunt Chirurgi applicantes ad ossium fracturas frigida, ex his dictis facile colligi potest. *Confert plurimum ossium fracturis.*

VIII. Ossa omnia nostri corporis, si excipiantur dentes, sunt ubique tecta partibus mollioribus, in quibus demonstravimus (*Aph.*211.II.) validiorem esse motum vitalem concitantem naturalem calorem, qui quoque communicatur ossi incluso, ut corpora calefacta inter se calorem communicant. Talia ossa si fiant nuda, ob duplicem rationem ferre non possunt frigus, sed juvantur actuali calore. Nam privantur non solum suo integumento calefaciente, verum etiam multa vasa os intrantia, quorum munus est conservare motum vitalem in osse, abrumpuntur, ita privantur actione sua, ut tale nudatum os semimortuum haberi possit, præcipue si simul suo periosteo privetur. Ne igitur debilis restans in nudato osse motus vitalis frigore exstinguatur, & ne humores atque medulla concrescat, expedit actuali calore moderato istud os fovere. Hæc observatio magni est usus in omnium ossium morbis, ne unquam ad ossa nuda applicemus actu frigida, neque nimis diu in renovatione deligationis moremur, & exponamus os aeri frigido: si vero diu os nudum est tenendum, uti in terebratione cranii, prudentissimi Chirurgi semper curant, ut ambiens aer arte incalescat. *Maxime convenit denudatis ossibus.*

IX. Ex textu satis constat omnibus ulceribus conducere calida, sed inter ea maxime conveniunt Calida ulceribus capitis. Quod ulcera amant calida, ex iis, quæ diximus, facile deduci potest, quum pars ulcerata multa vasa habeat diffracta, & debiliorem motum vitalem, atque humores effluentes per calorem in fluore sint conservandi. Quamobrem autem id magis ulceribus capitis, quam aliarum partium conveniat, ex alio fonte est petendum. Non novimus loca exulcerata, quæ ossibus propiora, quam ulcera in cranio, si his adhibentur frigida, facile inde pericranium, & subjectum os potuisset lædi, quod minus verendum est *Capitis ulceribus.*

in aliis partibus; propterea in deligatione ulcerum capitis magis debemus evitare frigidi aeris attactum, quam in deligatione ulcerum aliarum partium.

Et quæ ex frigore moriuntur, aut exulcerantur.

X. Duplicem speciem morbi ex frigore nati proponit, in qua laudat Calidum, nempe mortificationem, & exulcerationem ex frigore. Hujusmodi morbi in nostris regionibus sunt frequentissimi hyemali tempore. In facie enim, manibus, & pedibus præcipue puerorum tubercula dura nascuntur, quæ Perniones vocant, aut generantur livida sordida, & frigida ulcera, non recedentia nisi accedente solis æstivi calore. Quæcunque laudantur ad hos præveniendos, & curandos morbos, nisi simul adferant Calorem actualem, vel potentialem, nullius sunt momenti, quum frigus externum exstinguens motum vitalem in tali parte nuda, mortificationis, & exulcerationis sit causa. Propterea medicamentum quodvis, modo simul adhibeatur artificialis calor, hujusmodi morbos sanat, & eo magis si applicatum medicamentum lenem simul calefacientem virtutem habeat. Si vero nimis concilietur parti calor, ægri ferre vix possunt dolorem, & pars profundius mortificatur, quam si sensim adhibeatur. Quid autem sit agendum in parte congelata exposuimus in *Chirurgia repurgata* nostra. N. 1283.

Calidum convenit herpetibus exedentibus, sedi, pudendo, utero, vesicæ.

XI. Qualem morbum intellexerunt Veteres per Herpetem exedentem exposuimus in *Chirurgia Repurgata* N. 1374. Ex quibus constat partem eam Herpete tentatam sensim latius corrodi, & exulcerari per humorem acrem corrodentem. Qui si retinetur, stagnando sensim redditur acrior. Sed notatu est dignum, quod non absolute recenseat Herpetem quemcumque, sed qui exedit sedem, pudenda &c. Unde concludere possumus partes has magis exigere Calidum quam morbus ipse. Hoc etiam quotidie experimur in praxi omnibus morbis pudendorum utriusque sexus, & ani admodum conducere Calida. Ut si quis vellet uteri hæmorrhagiam, vel mensium profluvium supprimere applicatis frigidis ad pudenda, ut consuevimus facere ad aliam hæmorrhagiam compescendam, summum inde damnum esset exspectandum. Eo itaque magis si ipse morbus harum partium, ut est Herpes exedens, vetat actu frigida.

Quibus partibus calidum amicum, & decretorium?

XII. Post recensionem partium, quæ afficiuntur Herpete exedente, uno verbo voluit indicare applicata Calida non ita conducere morbo recensito, sed præcipue his partibus, ut constaret medicos, & chirurgos ad omnes morbos harum partium semper debere applicare actu Calida, quum Calidum sit Amicum, & Decretorium, id est hæ partes jucundo sensu afficiuntur per Calida applicata, & commodum sentiunt, & si aliquis morbus in his partibus sit curandus, vix curari potest, nisi actu Calida simul applicentur.

Quibus partibus frigidum inimicum, & occidens?

XIII. Quibus partibus frigidum sit inimicum, & noxium superius (*Aph.* 211. II.) recensuimus; sed his addi possunt anus, pudenda, uterus, vesica, ex eadem ratione, quod partes hæ debili motu vitali donatæ sint. Verum insuper nullus est locus in toto corpore, ad quem tanta est humorum excretoriorum colluvies, quorum effluxus si cohibeatur per frigidum applicatum, facile potest omnem illarum partium actionem suffocare.

LIB. V. APH. XXIII.

216. *IN his autem frigido uti oportet, unde sanguis erumpit, aut erupturus est: non super ipsa, sed circa hæc, unde influit. Et quæcunque inflammationes, aut flammei ardores ad rubrum, & sanguineum colorem vergentes novo sanguine super ipsos: nam inveteratos nigrefacit: erysipelas etiam non exulceratum juvat, quoniam exulceratum lædit.*

I. NE autem aliquis judicaret frigidorum usum ita noxium esse, ut non potuisset adhiberi frigidum ad ullum morbum curandum, hunc Aphorismum

mum scripsit Auctor, in quo tres proponit morbos, quibus frigida sunt adhibenda, & quidem cum tanto judicio, ut mirari possimus, tunc temporis solis experimentis practicis eo usque pervenire potuisse scientiam medicam.

II. Generalem regulam exhibet de frigidorum applicatione ad sanguinis fluxum cohibendum, quia per frigus minuitur motus vitalis propellens sanguinem, & ipsum sanguinem coagulat, quibus junctis, sisti debet ille effluxus. Propterea si damnum sit verendum ex sanguinis fluxu, generaliter frigida sunt adhibenda, quæ effluxum sistunt. In hac autem regula curationis generalis duo sunt observanda. Ne pars ipsa vetet frigidi applicationem, & ut applicetur ad locum convenientem. Primum ex præcedente Aphorismo colligi potest, nam partes circa anum, & pudenda frigidi applicationem vetant, unde in mensium, & lochiorum profluvio, atque in hæmorrhoidum fluxu nimio nunquam per frigida conamur sistere fluxum, sive actu fiat, sive instet. Alterum est, ut non immediate applicetur ad partem, quæ sanguinem fundit, sed circa eam unde influit. Si enim parti sanguinem fundenti applicetur frigidum, id quidem effluxum sanguinem coagulabit, sed non inhibebit affluxum novi sanguinis; unde tali in loco sæpe ingens sanguinis copia colligitur: quod si vero frigidum applicetur ad arteriam ducentem sanguinem ad locum apertum, ut valeat temperare sanguinis impetum, & ad extremitatem istius arteriæ coagulare, secure sistetur sanguinis fluxus, quia nihil novi adduci potest, unde in narium hæmorrhagiis fronti adhibentur frigida, non vero ipsis naribus.

Frigidum quomodo adhibendum in sanguinis eruptione?

III. Quam difficile sit ex phænomeno conspecto aptum adhibere auxilium, illi norunt, qui cum studio diu exercuerunt praxin, nascuntur enim sæpe similia phænomena ex oppositis causis, ut inde idem phænomenon diversam exigat medelam. Ita in hoc Aphorismo laudat frigidi applicationem ad inflammationem, dum tamen experientia doceat per frigida applicata inflammatam partem vel abire in sphacelum, vel indurationem. Inde per circumlocutionem Auctor indicare voluit, se non intelligere veram Inflammationem, quæ incipit cum Calore, Ardore, Dolore, & Tumore, sed aliam speciem, quam vocat Epiphlogisma, seu incendiosa ad rubrum & subcruentum ex recenti sanguine vergentia. Ex qua circumscriptione colligere debemus cutis rubedinem cum ardore subito natam sine tumore, & sine dolore, quæ in Inflammatione adsunt. Neque hæc conjuncta phænomena sufficiunt, quoniam in phthisicis, empyematicis, & scorbuticis sæpissime observemus hujusmodi fugaces rubedines, & ardores præprimis in facie, quæ non sunt curandæ applicatione frigidi, quum id acre irritans, quod rubedinem, & incalescentiam facit, simul a motu illo majore subigatur, & nunquam abeat in suppurationem. Epiphlogisma autem morbus est constantior, & si perduret motus major, non raro transit in veram inflammationem, sed si per actu frigida motus, & calor ille major compescatur, nihil periculi est exspectandum. Si vero tam diu duravit Epiphlogisma donec fecerit tumorem, dolorem, & in sanguine ibidem retento lentorem, tunc frigida applicata concrescere faciunt sanguinem, ex quo concreto, & collecto pars fit nigra, & dein corrupta. In tali Epiphlogismate monet frigidum applicandum esse ad partem ipsam, quod in sanguinis profluvio vetaverat, quia motus major in hoc non erat in parte ipsa, sed in adjacentibus; in illo autem pars ipsa motum majorem habet, ad quem temperandum adhibentur frigida.

Quali inflammationi seu epiphlogismati frigida applicanda?

IV. Quid sit Erysipelas in *Chirurgia repurgata* N. 1418. exposuimus. Istud autem per signa externa ab Epiphlogismate difficile decernitur, habetur enim in utrisque rubedo & ardor, sed Erysipelati aliquis adest dolor, & rubedo ad flavedinem vergens. Humor Erysipelas producens a veteribus dicitur biliosus, id est tenuis, saponaceus, subpinguis. Tali in morbo monet tam diu adhibenda esse frigida donec sit exulceratum Erysipelas. Hoc etiam hodie experimur in praxi, & non caret ratione, quum humor talis per frigus applicatum minus agita-

Frigida quando Erysipelati adhibenda?

tum,

tum, & magis incrassatum, multum amittat de sua acredine: non tamen nimis diu debemus refrigerare, sed continuare donec naturalis calor & color redeat parti. Si vero destructa sint vasa, format speciem Herpetis (*Aph.* 215. XI.) in quo frigida sunt noxia, uti omnibus ulceribus (*Aph.* 213. II.)

LIB. V. APH. XXIV.

217. F*Rigida, velut nix, glacies, pectori inimica, tusses movent, sanguinis eruptiones, ac catarrhos inducunt.*

Frigida, velut nix, glacies, pectori inimica.

I. VErsatur auctor in exponendo usu & damno calidi & frigidi applicati, & in praecedente tradidit usum frigidi applicati; nunc agere vult de summo frigore, & propterea exemplum ponit in nive & glacie, quia hæ paulo majore calore liquescunt primo in aquam frigidissimam. Hodie constat experimentis thermometrorum majorem gradum frigoris esse in nive, & glacie quam in quavis aqua fluente. Propterea in hoc Aphorismo solummodo perpendendum quid faciat frigoris gradus major, quam qui reperitur in aqua frigidissima. De tanto gradu frigoris dicit eum inimicum esse pectori. Quoniam nos in septentrionalibus regionibus inhabitantes frequentia habemus nivis & glaciei experimenta, facile judicare possumus, quid sit sentiendum de veritate hujus sententiæ. Non observamus degentes in locis nive tectis vel gelu constrictis frequentius corripi pectoris morbis quam reliquis temporibus, imo in rigidissima tempestate Anni 1740. paucissimi morbis pectoris correpti fuere: quam ob rem posita ab auctore sententia non satis videtur veritati convenire. Sed si rem penitius inspiciamus, veritas clarissime constabit. Auctor enim in hoc loco agit de usu, & damno frigidi, & calidi applicati, & nunc pro exemplo adducit nivem, & glaciem pectori applicatam, & tali in casu pronunciat ea pectori inimica esse. Hoc autem nostris in regionibus raro instituitur experimentum, sed in calidioribus regionibus, ubi Hippocrates habitavit, erat in frequentiori usu ad temperandum nimium calorem. Inde hoc modo concipienda est sententia, si quis excalefactus fuerit, & tunc pectori applicat nivem vel glaciem ad temperandum calorem, id omnino damnosum est. Quare monet medicos istorum locorum ne imitentur illam malam consuetudinem. Aut si faciant, exspectare debent tussim, sanguinis ruptionem & catarrhos.

Cur frigida pectori applicata inducant tussim, sanguinis eruptiones & catarrhos?

II. Ut nos Auctoris nostri scripta legentes intelligeremus qualia genera malorum pectoris observaverat Hipp. ab applicata nive vel glacie producta, citavit Tussim, Sanguinis eruptiones, & Catarrhos. Quali modo hi morbi ex tali causa nasci possint paucis videbimus. Tantum frigus pectori applicatum, ut est in Nive & Glacie, facile potest mucum in cryptis tracheæ & bronchiorum hærentem constringere, ut maneat inhærens suis lacunis: hoc quoties fiat, quia tunc aliquid durum est in trachea, quod irritat, id debet proritare Tussim. Sed quoniam tenacissime ille mucus concretus adhæret lateribus tracheæ tussiendo difficile separari potest, & propterea manebit tussis pertinax, quæ iterata concussione violente tandem rumpere facit vas cruentum in pulmonibus, quo generatur sanguinis eruptio seu hæmopthysis. Idem frigus cohibendo naturalem ex pulmonibus exhalationem facit, ut in vasculis & nervis exhalantibus humor stagnans acrior factus membranam bronchiorum & laryngis impleat humore tenui, & frigido, qui morbus vocatur catarrhus (*Conf. Aph.* 110. III.). Hinc toties non solum a nive vel glacie pectori applicata oritur Catarrhus, sed fere semper ab omni aere frigidiore accepto in corpore calido. Ita quidem nobis constat dictos morbos generari ab applicatione frigidi ad pectus, sed si simul inde deduci posset methodus medendi, præstantior esset observatio. Si quis Tussi vel Catarrho laborat, protinus confugiunt ad eclegmata: sed si perpendamus in hoc casu causam fuisse nimium frigus

gus concrescens humores in organo respiratorio, & forsan etiam sanguinem in extremis arteriarum, facile concipere possumus nihil præstantius esse quam fovere istas partes vapore humido, & calido. Quapropter egregium erit auxilium ad Tussim, & Catarrhum talem curandum, haurire ore aperto vaporem bullientis aquæ, & bibere potum pectoralem quantum ferri potest fervidum.

LIB. V. APH. XXV.

218. *TUmores autem in articulis, & dolores absque ulcere, & podagricos, & convulsiones, magna ex parte, frigida multa affusa, & levat & extenuat, & dolorem solvit. Torpor enim modicus doloris solvendi vim habet.*

I. COntra consuetudinem nostram non possum hac in re Auctori consentire, ut in praxi ad articulorum dolores & tumores, & contra dolores podagricos & spasmata affunderem multam aquam frigidam, vel adhiberem frigida stupefacientia ad sopiendos dolores, quum mihi experientia constet, talia attulisse præsens levamen, sed semper veritus sum humores in tumore stagnantes ab actuali frigida concretum iri, vel repelli ad nobiliora viscera: atque experientia didici a quodam agyrto applicatum fuisse frigidum ad leniendum dolorem podagricum eo effectu, ut in posterum articulus non potuerit moveri. Quamobrem Auctor esse nolo, suadens juniorem Medicum, ut imitetur hanc curationem ad leniendos dolores. Scio quidem cum Hipp. actu frigidis applicatis minui dolorem, sed scio simul inde sæpe magnum periculum fuisse natum. Nam si quis membrum ex combustione dolens demergat in frigida aqua, statim sentiet doloris levamen, verum quam primum recalescere incipit, multo acrior erit dolor & profundior eschara, quam si tale quid non fecisset.

Quinam tumores & dolores articulorum levantur frigida multa affusa?

LIB. V. APH. XXVI.

219. *AQua, quæ cito calefit, & cito refrigeratur levissima est.*

I. NOn est Hippocratis scopus in Aphorismis omnia criteria alicujus rei simul congerere, ut factitare solent Systematici scriptores, sed unam alteramve sententiam absolute proferre, etiamsi aliis in circumstantiis omnino contraria inveniatur: quare non semper integram doctrinam alicujus rei in Aphorismis invenimus, sed plerumque partem duntaxat aliquam absolute positam. Ita in hoc loco rimatur aquæ levitatem, ex eo quod cito calefiat & refrigeretur, sed propterea non negat aliis etiam modis aquæ levitatem inveniri non posse, per stateram vel reliqua statica experimenta, neque propterea infert eam aquam magis minusve salubrem esse, uti quidam contendunt. Quare experimentis hæc observatio physica est comprobanda vel refutanda. Illa docent corpora calefacta refrigerari communicando calorem ambientibus; itidem frigida incalescere, si ambientia sunt calidiora. Quo superficies tangens ceteris paribus est major, eo promptior communicatio. Constat ergo quod ea corpora, quæ majorem habent superficiem cum eodem pondere, citius calorem & frigus immutent & tradant ambientibus, quam quorum superficies est minor. Ergo ad probandam levitatem sufficit citior communicatio caloris & frigoris, quum inde constet idem pondus in duobus diversis corporibus non habere eandem superficiem, & cujus superficies est major, istud corpus dicitur levius. Ad usum medicum laudatur aquæ levitas, non quod talis aqua semper sit saluberrima, sed ut plurimum, quoniam aqua semel vel bis destillata est levissima & tamen insalubris, & possunt putrefactæ exhalationes aquæ

Quonam aqua sit levissima?

mi-

mistæ esse, quæ tamen non augent aquæ pondus specificum: sed quando aqua specifice redditur gravior, ut plurimum continet sales vel partes metallicas solutas, quæ aquam usui humano insalubrem faciunt.

LIB. V. APH. XXVII.

220. *QUibus autem bibendi appetentia noctu, iis valde sitientibus, si obdormiverint, bonum.*

Unde sitis nocturna? I. MUlti homines noctu sitiunt ex mala consuetudine; alii vero quia largiore cœna, præprimis alimentorum salitorum vel aromaticorum usi fuere, aut largius biberunt, quod Græcis erat in frequenti usu; denique quidam ex quodam latente morbo aliquo chronico, omni nocte sitiunt: nam si quis morbo acuto laborat non solum noctu sed etiam de die sitit. Ex his speciebus conjicio Auctorem solummodo eam intelligere, quæ oritur ex quodam morbo chronico latente, nam si aliquis morbo manifesto laborasset, eum simul morbum nominasset. Neque perfectam sanitatem intelligit, quoniam isti noctu non sitiunt nisi ex errore commisso in diæta, quæ sitis nec bonum nec malum indicat, quum noctibus sequentibus non continuetur. Operæ pretium ergo erit rimari morbum, qui sitim nocturnam facit. Hodie observamus, homines cruditate humorum laborantes ex defectu virium, quæ materia cruda aliquo modo vergit in corruptelam, noctu sitire, quando nempe id corruptum ad os delatum sensum sitis infert, quæ tamen sitis non est placanda largiore potu, ut fieri debet si quis sitiat ex humidi defectu.

Quando sitis per somnum optime sedatur? II. Si quis concipit præcedentem morbum, in quo vix videntur ægrotare, intellectu facilis est hujus Aphorismi sensus. Nam qui noctu valde sitiunt ex hac causa, signum est, tunc maxime prædominare corruptum crudum ex defectu virium natum. Quod si tunc illi multum bibunt noctu, magis onerabunt corpus inutili copia aquæ, & ita morbi causam potius augent opprimendo vires. Si autem superdormierint, bonum est, quia tunc non oneratur corpus multitudine ingesti, & vires recuperantur per somnum. Interim continuata coctione in somno subigitur & emendatur id crudum, disponiturque ad insensibilem perspirationem, qua dein difflatur. Hæc ergo observatio utilissima est valetudinariis noctu multum sitientibus, ut se, quantum ferre possint, abstineant a potatione nocturna. Hanc malam consuetudinem, non ignoro, multos alios abrogare ex omnino alio principio, quod judicarent ab ingesto novo potu turbari coctionem, sed quoniam ea sententia passim a nobis est refutata, coctionem in nobis non fieri ut in lebete ab igne supposito, non erit opus hanc rem repetere.

LIB. V. APH. XXVIII.

221. *SUffitus aromatum muliebria ducit. Sæpius autem ad alia utilis esset, nisi capitis gravitates induceret.*

Suffitus aromatum muliebria ducit. I. QUod ex rebus exhalat, aeri permiscetur & ita applicatur naribus aliisque partibus corporis, id vocatur suffitus: quædam ex his sponte talem suffitum præbent, ut omnia odora & olentia; alia autem igni injecta tantum suffitum præbent, vel gratum vel fœtidum, uti mastix, succinum, mirrha &c. Hodie vero adjecto sale volatili, vel quædam cum alcohole destillata, quæ aliter vix essent odora, pro suffitu inserviunt. Quia autem Hipp. mentionem facit de suffitu aromatum videtur intelligere omnia aromata, quæ tunc temporis erant in usu, quorum in loco surrogari possunt hodierna quoque omnia Aromata, quæ col-

collecta inveniuntur in Libro filii nostri *Davidis de Gorter de Materia Medica*. Quæ vel sponte, vel igni injecta fumum exhalant aromaticum. Ita Caryophyllus, Cinnamomum, Rosmarinus, Majorana sponte vel aquæ ebullienti injecta, suffitum præbent. Alia vero prunis ardentibus injecta, uti myrrha, mastix, succinum, olibanum, benzoin & multa alia exhalant fumum aromaticum. Hæc nunc Muliebria ducunt, id est menses vel lochia suppressa provocant, & quæ in utero continentur ejiciunt. Quidam dubitant num naribus vel pudendis adhibenda sint. Litem de his non movebo, ego sentio hoc in loco intelligi debere suffitum applicatum pudendis, vel directione infundibuli in pudenda immissum. De omnibus aromaticis constat corpori nostro applicatis facere calorem & motum majorem tali in parte. Quod si itaque ope suffitus applicantur aromata pudendis mulierum, his quoque majorem motum facere. Quoties vero in fibris uteri motus major generatur, uterus quæcumque in se continet ejicit. Propterea sanguis in uteri cavo conclusus, vel & alia aliena in utero contenta ejiciuntur. Si vero menstruus sanguis in uteri vasis contentus, propter languidiorem in utero motum subsistat, quod sæpe fit in menstruis suppressis, hoc suffitu commotis fibris uteri, ille sanguis expelletur. Ex eadem ratione Veteres toties indiderunt pessaria acria aromatica ad provocandos menses. Quoniam ille Suffitus vel potest esse siccus vel humidus, cum judicio hoc vel istud est eligendum: nam si pudenda in muliebribus contentis simul calescunt & sicca sunt, eligendus est suffitus humidus, & tunc melius erit vaporem mollem & humidum applicare quam aromaticum. Si vero pudenda sunt frigidiora, & humidiora, quod sæpe fit in mensibus suppressis, magis conducit suffitum siccum, & aromaticum applicare. Quoniam hi Suffitus sine discrimine omnia muliebria ducunt, cavendus est eorum usus in gravidis, ob periculum abortus.

II. Ut ampliorem usum hujus Suffitus aromatum traderet, addit ad alia quoque utilem esse, cum hac cautela, interdum simul inducere Capitis gravitatem. Ex qua adjuncta cautela patet Auctorem hic velle innuere vaporem vel fumum aromaticum exhalantem interdum hauriri naribus, ad multos morbos capitis, sed in usu horum debet selectus fieri aromatum, & etiam idiosyncrasia ægri vel ægræ est observanda, quoniam quidam suffitus aromatici simul inferunt capitis gravitates, atque quibusdam in hominibus unum aroma infert capiti molestiam, quod alteri adfert levamen, quod discrimen non ita observatur si suffitus adhibetur pudendis. Quippe suffitus membranæ pituitariæ applicatus, suo stimulo allicit humores, & encephalum in consensum trahit, sed humores hic alliciti non ita possunt per hanc viam evacuari, quemadmodum ex utero, cujus orificium aperiri potest: unde interdum fit, ob allicitos humores versus encephalum, non potentes evacuari, quod caput ita multitudine horum onustum aggravetur. Hodie vero loco horum frequentius adhibentur sales volatiles, & aromata in spirituosis soluta.

Et ad alia sæpius est utilis, nisi capitis gravitates induceret.

LIB. V. APH. XXIX.

222. *Prægnantes purgandæ, si turgeat materia, quadrimestres, & usque ad septimum mensem; hæ vero minus. Juniores autem & seniores fœtus, caute vitare oportet.*

I. Idem aphorismus habetur (*Aph.* III.) Sed ibi adducebatur scopo purgandi, hic vero, quia Auctoris scopus est agere de morbis & curatione gravidarum, hæc repetitio ejusdem sententiæ tolerari potest. Sed propterea non erit opus repetere expositionem nostram allegato loco traditam.

LIB. V. APH. XXX.

223. *MUlierem in utero gerentem ab acuto aliquo morbo corripi, lethale.*

Cur lethale gravidam acuto morbo corripi?

I. QUænam dicantur prægnantes seu in utero gerentes, superius exposuimus (*Aph.* 111. II.) Et definitionem morbi Acuti dedimus (in *Comp.* T. 53. XLVII.) ubi præprimis intelleximus Morbos acutos febriles periculosos & minus periculosos. Galenus autem & alii ad hunc titulum etiam conferunt morbos sine febre, uti Apoplesiam, Epilepsiam, Convulsionem. Inde variæ species morborum acutorum sunt, uti vehementes, febriles, essentiales, & symptomaticæ, quæ ex Inflammatione vel Erysipelate particulari nascuntur, hæ omnes in hoc loco intelliguntur. Febres autem mitiores, ut ephemera, & quædam ex intermittentibus, ad hanc prognosin referri nequeunt, quoniam satis commode sæpe a gravidis tolerantur. At Acuti Morbi sine febre, qui nimiam constrictionem faciunt, uti Epilepsia & Convulsio, vel cum motus exstinctione, uti Apoplexia, & Animi deliquium, nisi sint vehementes, non lethales sunt pronunciandi. Hæc prognosis, ut sit certa & perspicua, exigit causarum expositionem, quæ vel matri vel fœtui sunt exitiales. Febres acutæ essentiales & symptomaticæ validissimam habent circulationem per omnes arterias, & etiam per arterias uteri, quæ sanguinem tradunt principiis venarum in placenta. Hæ autem venæ duntaxat arteriis uteri sunt contiguæ, & non cum iis concretæ, unde facile fieri possit per eam vehementem circulationem, ut placentæ venæ a contactu eo depellantur, post quarum separationem fœtus a matre nihil amplius accipere potest; ita fœtus privatus communione cum matre necessario moritur. Quasi hæc assignata causa non sufficeret, alia simul nascitur fœtum extinguens, nempe tanta fit humorum & sanguinis matris inversio per motum febrilem, ut sæpe ineptus reddatur ad nutriendum fœtum. Inde rarum est, si gravida fæmina corripiatur febre acuta, ut non tandem abortiat. Ceteræ species etiam non carent periculo; nam vehemens musculorum & etiam partium internarum convulsio ita interdum constringit ventrem vel forsan ipsum uterum, ut vel fœtus vi excludatur, vel placenta separetur ab utero, & dein sequatur abortus. Si vero in apoplexia vel syncope omnis motus exstinguatur, dimitti potest placentæ cohæsio, quæ restitui nequit, dum fæmina ad se redit. Hæc autem species minus est lethalis, quam morbus acutus febrilis, quum observetur in praxi, fæminas gravidas sæpe pati animi deliquia, & tamen fœtum sanum legitimo tempore parere.

LIB. V. APH. XXXI.

224. *MUlier in utero gerens secta vena abortit: & magis si major fuerit fœtus.*

Cur gravida abortit a venæ sectione?

I. NOs non solum in vestitu sed etiam in methodo medendi alias gentes imitamur, non attendentes num sit ex ratione, vel malum vel bonum sortiatur effectum; nam postquam in Gallia invaluerat mittendi sanguinis consuetudo in gravidis ad præveniendum abortum, nos quoque in regione frigidiore degentes, earum gentium mores secuti sumus, adeo quidem, ut vix habeatur mulier gravida, quin curet sibi bis terve venam tundi, quo prædicant faciliorem futurum partum, & multa alia bona. Quædam autem prudentiores suum consulunt Medicum domesticum, vel Chirurgum, vel Pharmacopolam. Hi prout magis minusque addicti sunt phlebotomiæ, vel suadent, vel dissuadent sine ullo discrimine in quavis fæmina gravida venam esse secandam: ut ad hoc usque tempus admodum fluctuet quid sit agendum. Qui imperant venam secandam esse, dicunt sanguinem men-

strtuum

struum gestationis tempore retentum venæ sectione minuendum esse ne officiat. Alii autem contendunt fœtus nutrimentum detrahi & ita necari. Et ita incerta redditur praxis. Si consulamus nostrum Auctorem satis patet, eum omnem venæ sectionem interdicere. Antequam autem ejus sententiam perpendamus, præmonendum est, veteres ad heminam seu uncias decem duxisse sanguinem. Si ergo quis rogaret an fæminæ gravidæ vena est secanda, tunc omnino vetarem omnem sanguinis missionem. Sed si quæritur an non conduceret sanguinem mittere ad quatuor vel quinque uncias, ut hodie fit, absolute non potest negari vel concedi. Nam si fæmina non gravida copiosos solet evacuare menses, dum gravida fit, quoniam fœtus tenellus tantam copiam in incrementum sui non possit convertere, ex abundantia relicta fieri potest abortus depulsa placenta: sed quæ parcius purgantur, quoniam nullus est abundantiæ timor, his per venæ sectionem generatur defectus, & ita penuria alimenti abortit. Propterea priusquam prudens Medicus concedat Phlebotomiam, ipsi constare debet tali in fæmina tantam esse sanguinis abundantiam, quæ placentam ab utero depellere potuisset. Sed in his non acquiescunt sciscitantes, si vena secetur, quærunt, num venæ superiores vel inferiores sint secandæ. Neque in hoc consentiunt Auctores, maxima tamen pars suadebit sectionem superiorum venarum, quam contendunt abortum impedire. Alii autem dicunt post factam venæ sectionem æquabiliter totam massam esse minutam, & propterea sine discrimine quamcumque venam aperiri posse. Contra hoc autem inferre possumus, quia tempore venæ sectionis aliquod est discrimen, satius erit eam eligere venam, quæ hoc tempore omnium minimam mutationem inducit, id est si fieri debet sanguinis missio, melius erit superiores quam inferiores venas aperire.

II. Sanguinis missionis ratio erat, minuere sanguinis quantitatem, ne abundantia depelleret placentam. Si igitur tenellus fœtus, qui parum nutrimenti capiebat, valuit persistere, sane nullus timor amplius superest fœtum grandiorem, qui plus nutrimenti capit, depulsum iri ab utero per sanguinis abundantiam. Satis itaque mirari nequeo quamobrem ita illa mala consuetudo invaluerit mittendi sanguinem instante partu, quum in partu ipso per lochia fluentia satis copiosa sit exspectanda sanguinis evacuatio. Si ullum sit tempus, in quo esset sanguinis missio vitanda, sane istud erit in quo inevitabilis sanguinis evacuatio sit exspectanda, ut fit in partu. Inde his temporibus summa observatur puerperarum debilitas & pallor. Contendunt tamen sanguinis missione faciliorem fieri partum. Sed si in praxi perpendo discrimen inter istas, quibus vena est secta, & in quibus omissa, fateor me observasse fæminas, quarum vena non fuit secta, regulariter facilius peperisse, quam quæ passæ fuere sanguinis missionem. *Cur magis abortit si grandior erit fœtus?*

L I B. V. A P H. XXXII.

225. M*Ulieri sanguinem evomenti, menstruis erumpentibus, solutio fit.*

I. FÆminis ætate maturis, nec lactantibus, nec gravidis, singulis mensibus per pudenda evacuatur quædam sanguinis quantitas, qua evacuatione restituitur æquilibrium inter sanguinis copiam & actiones moventes, unde evacuatio hæc vocatur menstruatio, menses, & catamenia, quæ est ergo evacuatio naturalis (*Aph.* 3. V.) Si vero præter solitum istud tempus hac via non emittitur in recensita fæmina sanguis, talis mensium suppressione laborat: & quando deinceps sponte emittitur sanguis, mensium eruptio proprie vocatur. Quare mensium eruptio designat antecessisse Catameniorum suppressionem ex morbosa causa. Quando igitur accumulata fuit in corpore abundantia, quæ ad aliquam partem ferebatur majore im- *Mensium eruptio quid notet?*

petu: his erumpentibus tollitur abundantia & reducitur impetus ad partem aliam.

Quid notet vomitus cruentus? II. Non omnis sanguinis rejectio per os Vomitus Cruentus vocari debet, quum in prognosi & curatione multum differat, num sanguis veniat ex faucibus, pulmonibus, & ipso ventriculo. Qui sanguis in cavo ventriculi collectus fuit, nauseam creans & dein vomitum proprie Vomitus Cruentus appellari meretur, isque sanguis sæpe est grumosus, quum ante ejectionem concrescere potuit in ventriculo, & habet permista reliqua ventriculi contenta, ut ita a congeneribus facile distinguatur.

Cur mulieri sanguinem vomenti, menstruis erumpentibus, solutio fit? III. Ex præmissis his facile erit concludere hanc observationem practicam ratione fundatam esse, atque interdum naturam aliquam evacuationem supprimere alia evacuatione. Quippe fæmina tempore suppressionis mensium si inciderit in vomitum cruentum, non facile liberabitur ab eo morbo manentibus suppressis mensibus, quum fæminarum corpora naturaliter generent majorem sanguinis abundantiam, quæ renovabit vomitum cruentum. Si vero tali in fæmina menses erumpunt, duo simul fiunt, quæ compescent vomitum cruentum; fit enim per menses non solum ablatio quantitatis sanguinis, qui ventriculi vasa dilatabat; verum etiam directio impetus avertitur a ventriculo ad uterum, quo minus ventriculi vasa distenduntur. Eodem etiam modo, sed minus secure per aliam hæmorrhagiam & venæ sectionem sisteretur vomitus cruentus; quia vero sanguinis missio simul non habet signum directionis ad aliam partem, tam certe non compesceret Vomitum cruentum: neque venæ sectio, neque quævis alia hæmorrhagia tam certe promitterent menstruationem in ordinem redituram, quam promittitur erumpentibus mensibus, sine quibus fæmina matura, neque gravida, neque lactans, vivere nequit sana. Ergo non solum solutio fit vomitus cruenti, sed promittit quoque integram sanitatem, quam non tam secure ex aliis evacuationibus sanguinis possumus promittere. Hoc bonum observavit Auctor ex mensibus erumpentibus in vomitu cruento, & ulterius non concludit, quum sit mera simplex practica observatio: sed si perpendatur causa solutionis, hæc regula ad alias quoque sanguinis evacuationes referri potest, & præprimis ad hæmoptysin, quæ omnium periculosissima censetur: propterea in fæminis hæmoptoicis, ex mensibus erumpentibus, sanitatem promisi & multo minus periculum quam in viris, qui hac naturali evacuatione carent. Dum ita in his natura nobis optimam demonstret viam, medicus naturæ minister hanc demonstratam viam debet calcare, & potius per emmenagoga tempore menstruationis conari in his fæminis reserare menses, quam per iteratam venæ sectionem temperare vomitum cruentum, & simul supprimere menses.

LIB. V. APH. XXXIII.

226. **M***ulieri, menstruis deficientibus, e naribus sanguinem fluere, bonum.*

Ex quibus causis menses deficiant? I. Menses ex tribus his diversis causis deficiunt (1) Si fæmina ætatis maturæ ob morbum aliquem non fundit stato tempore sanguinem, talis defectus utplurimum vocatur mensium suppressio. (2) Si talis matura fæmina reddatur gravida, vel lactans, in quo casu non eget alia succenturiata evacuatione sanguinis, (*Aph.* 224.). (3) Denique increscente ætate tandem deficiunt menses, quando nullis auxiliis sunt promovendi, quum post istud tempus ætatis si menses pergunt fluere, non amplius vocatur menstruatio, sed hæmorrhagia uteri, inter morbos recensenda: adeo ut eadem evacuatio, quæ ante istud tempus ætatis salubris erat, & summum erat signum sanitatis, nunc vero post hanc ætatem habeatur inter morbos.

In quibus mensibus deficienti- II. Si rimamur eas tres causas, facile erit judicare qualisnam mensium defectus sit intelligendus. Nam quibus menses deficiunt ex causa morbosa, modo simul adsit sanguinis abundantia, nam cum sanguinis defectu semper noceret hæmor-

morrhagia, his levamen fit si sanguis e naribus fluit, quum fluxus tollat illam abundantiam: an vero talis hæmorrhagia bona sit dicenda vehementer dubito. Præsens quidem adfert levamen, sed eo obstinatiorem suppressionem faciet, ut quæ fæminæ sæpe patiuntur hæmorrhagiam narium, vel quæ curant sibi pertundi venam, ut minuant symptomata ex sanguinis suppressione nata, in posterum vix unquam ad ordinatum menstruorum fluxum redeunt, sine quo vix ulla fæmina matura sana vivit: quare hæ ad evitandam præsentem molestiam se in majus malum præcipitant. Videtur inde patere sanguinem menstruum pejorem esse reliquo sanguine cum ejus evacuatione maneant sanæ, sed fiunt valetudinariæ per quamcumque aliam sanguinis evacuationem. Ego vero puto differentiæ hujus caussam non consistere in majori, vel minori sanguinis bonitate, quum demonstratum sit, sanguinem menstruum æque sanum esse, quam qui aliunde educatur, & tenellum fœtum ex hoc præcipue sanguine nutrimentum, & incrementum capere; sed quod omnes naturales evacuationes non patiantur integre supprimi sine ullo damno, etiamsi aliqua artificialis, vel nonnaturalis succenturiata evacuatio habeatur. Altera causa ex graviditate, vel lactatione supprimens menses si faciat hæmorrhagiam, semper damnum infert. Propterea concipiendum est Hippocratem in hoc Aphorismo intellexisse subsistentes menses ex ætate. Quæ observatio hoc etiam tempore vera est: cui fæminæ enim ex ætate subsistunt menses, huic, nisi alia fiat sanguinis evacuatio, vel naturalis, vel artificialis, multi generantur morbi, quum natura consueta per tam longum tempus huic evacuationi, non patitur statim supprimi. Verum non perinde est, per quamcumque viam natura exitum quærit; nam si faciat vel per vomitum, vel hæmoptysin, ex ratione harum partium, succenturiatam evacuationem, novos morbos generaret ex læsis organis. Sed quia hæmorrhagia narium talem læsionem non adfert, bonum dici potest; ut aliquoties experti sumus. Ratio autem cur bona censeatur illa hæmorrhagia est, quod suppleat defectum sine subsequente læsione, ergo naturam possumus æmulari instituendo venæ sectionem, quam alternis mensibus, & dein rarius instituere possumus.

bus hæmorrhagia, bonum.

L I B. V. A P H. XXXIV.

227. M*Ulieri in utero gerenti si alvus multum fluxerit, periculum ne abortiat.*

I. ALvus multum fluit, si deponantur plura per anum, & per longius tempus, quam judicare possumus suppeditari posse ab alimentis assumtis: interdum enim accidit; ut quædam recrementa collecta in intestino colo, uno die ejecta multum superent copiam ingestorum, sed talis evacuatio etiam in fæmina gravida salubris est, quæ liberat corpus ab inutili sarcina; hæc exoneratio non dicitur alvum multum fluere; sed si præter recrementa alimentorum, & humorum eo confluentium, & sine prægressa accumulatione, alvus per longum tempus multum egerit, tunc censetur multum fluere. Ergo in tali fluxu non solum rejiciuntur inutilia, sed etiam humores utiles, vel qui inserviissent præparationi, vel nutritioni. Ita ergo privatur corpus mulieris gravidæ utili suo humore, & inde redditur ineptius ad nutriendum fœtum, ut monuimus in venæ sectione. (*Aph.* 224., I.) Ex hac non solum causa abortire potest detracto nutrititio, verum etiam quoniam intestinum rectum utero adjacet, quod in tali alvi fluxu continuo instigatur ad egerendum, uterus per consensum non raro quoque disponitur ad elidendum id quod concepit, seu disponitur ad abortum faciendum. Quoniam duæ illæ causæ disponunt ad Abortum, mirum est inde non frequentius fieri Abortum. Monemur itaque nos non debere sine summa necessitate dare purgans mulieribus gravidis, quibus frequens est alvus adstricta; sed si necessitas ducendi alvum in gravidis urget,

Alvi fluxus in gravidis cur periculum abortus infert?

so-

solummodo alvum laxantia sunt propinanda, & tam parva dosi, sed tamen iteratis vicibus, ut duntaxat semel, aut bis ex medicamenti usu alvum deponant.

LIB. V. APH. XXXV.

228. *MUlieri ab hysterica passione vexatæ, aut difficulter parienti, sternutatio superveniens, bonum.*

Hysterica quid notet? I. QUum ipse Galenus optimus Hippocratis interpres fateatur obscuritatem esse in vocabulo ὑστερικῶν, num denotet suffocationem uterinam, num uteri contenta post partum, num omnes morbos uteri, non est mirum quod firma doctrina adstrui non possit, Sternutationem prodesse, vel nocere. Concedendum est Literatoribus hoc vocabulum frequentissime significare Passionem Hystericam, unde medici, & ipse Galenus multis verbis conantur adstruere, sternutationem prodesse hystericis. Si autem sensum Aphorismi inspicimus, multo magis conveniret per Hystericum in hoc loco intelligere secundinas retentas: nam si uterus non valet expellere fœtum, vel secundinas, bonum erit si sternutatio superveniat. Sed hysterica passio nihil commune habet cum partu. Quia vero noster scopus est usum medicum quærere ex sententiis Hippocratis, non vero emendare lectionem, videbimus num sternutatio sit bona in Hysterica passione secundinis retentis, & partu difficili.

Sternutatio in hysterica passione. II. Nullum invenio in tota praxi morbum difficillius definiendum quam eum, quem solent vocare Passionem Hystericam. Qui enim hunc morbum ex sua causa definire satagunt, contendunt semen muliebre corruptum esse, & suos halitus sursum pellere ad fauces. Alii vero ipsum uterum accusant, quem putant adscendere ad fauces. Quia vero etiam ille morbus ante maturam ætatem observatur, in vietis, mensium profluvio laborantibus, & in gravidis, imo etiam in virili sexu, & quoniam anatomica dissectio ad oculum demonstrat uterum adscendere non posse, patet clarissime hanc definitionem nullo modo determinare, & exprimere Passionem Hystericam: neque tiro Medicus inscius ex definitione data valeret sibi formare morbi ideam. Qui vero ad faciliorem intellectum ex phænomenis visibilibus definiunt Passionem Hystericam, putant sufficere per interceptam respirationem hunc morbum cognitum facere, vel tam multa congerunt phænomena aliis quoque morbis communia, ut vel exercitatus medicus vix perspicere valeat, quænam sint characteristica signa passionis hystericæ, & quia hystericum nomen adest, quod solis mulieribus est proprium, incerti hærent si similia phænomena etiam observantur in masculino sexu, inde coacti fuere eundem morbum in viris alio nomine appellare, propterea eum vocarunt suffocationem hypochondriacam; sed quoniam animis alte insedit opinio hunc morbum nasci ex semine corrupto, iterum nova nascitur difficultas, nuptos æque quam innuptos hoc morbo tentari, & præcipue istos, qui seminis profluvio laborent, vel venere abutuntur. Ut igitur in posterum constet, qualisnam morbus in utroque sexu vocetur Passio Hysterica, repudianda est omnis analogia vocis, & falsa præconcepta opinio, & tradendus est aliquis morbus suis characteristicis signis definiendus, quem aptius vocare potuissemus Suffocationem Convulsivam, quoniam species est convulsionis, quæ tandem frequentissime suffocationem inducit. In utroque sexu si in ventre inferiore sentiatur involuntaria commotio convulsiva, quæ sensim sursum vergit, in multis ac si globus adscenderet, & dein ad fauces veniens ita constringit fauces ut impediatur deglutitio, & suffocetur respiratio, hæc conjuncta phænomena vocant Passionem Hystericam: in graviori malo fauces in quemdam tumorem elevantur; & inde compressis venis jugularibus tota sæpe facies livet. In leviori malo mens manet constans, & membra non moventur convulsive. Verum in graviori malo, ipsa a-

ctio

ctio mentis exstinguitur, atque vel cadunt simul in animi deliquium, vel convelluntur membra, uti in epilepsia, interdum vero mens manet constans, dum tamen membra variis modis convulsione agitantur. Accedentia illa igitur symptomata duntaxat magnitudinem passionis hystericæ denuntiant. Ex his phænomenis nullo modo patet uterum esse affectum, & hoc etiam cadaverum inspectio confirmat, quoniam in hystericis passionibus suffocatis, & mortuis uterus fuit inventus insons, & æque sanus quam aliis sanissimis fœminis, sed phænomena docent Convulsionem incipere in mesenterio, & intestinis, propagari per ventriculum, & œsophagum ad pharyngem, cujus musculi una cum musculis laryngis tetanica constrictione contrahuntur: quod si illa convulsio tandem communicatur meningibus, exstinguitur mentis actio, ita comprimitur cerebellum, ut non emittat spiritus ad actionem cordis, & respirationis; vel si motus ille magis est inordinatus, membra externa convulsione epileptica exagitat. In tali nunc suffocatione hysterica nunquam in tota mea praxi potui observare sternutationem profuisse, neque video quid boni adferret. Propterea malo credere in hoc loco intelligendas esse secundinas retentas.

III. Dum formatur in utero fœtus, quasdam dedit Deus partes auxiliatrices seu intermedias inter matrem, & fœtum, quarum ope inter hæc duo viventia corpora communis habetur vita, ea lege, ut tamen mater sine his vivere possit; sed fœtus ante perfectionem si iis privetur, aut si partes auxiliatrices non communicent matri, fœtus necessario moritur, ut constat ex abortu, antequam fœtus in suis organis est perfectus. Si vero fœtus tandem organa perfecta acquisivit, quod raro fit ante septimum mensem a conceptu, patitur illam separationem, & suam propriam vitam agere potest, eo tamen debiliorem quo est conceptui propior, unde cadit falsa opinio fœtum octo mensium debiliorem esse quam septem mensium, quum debilitas dependeat a minus perfectis organis ante exclusionem, quæ octavo mense perfectiora sunt quam mense septimo. An vero hæ partes auxiliatrices quoque vitales sint, vel mortuæ, nullam apud auctores invenio mentionem. Si vero perpendimus impedimenta circulationis a matre per placentam, funiculum umbilicalem intortum longissimum ad fœtum, atque vicissim ex fœtu debilissimo per easdem partes ad matrem, fateor me concipere non posse sine vitali actione propellente sanguinem in his partibus, fieri posse communem circulationem, sed si concedimus his partibus actionem vitalem, quam Deus noluit ultra novem menses durare in generatione hominis, egregie, & clarissime multa obscurissima in generationis negotio explicari possunt. Cur nempe fœtus cogatur nono mense in lucem prodire? Cur mola formari possit, si in principio imprægnationis moriatur embryon, & multa alia, quæ non sunt hujus loci exponere, sed indicare volui multa obscura ex doctrina hac lucem mutuare posse. Si igitur contingat, ut Secundæ hæ maneant in utero post partum, adstruit Auctor bonum esse si superveniat sternutatio. Hæ secundæ vel sunt partes firmæ, uti placenta, membranæ, & funiculus umbilicalis, quæ partes proprie dicuntur secundæ; vel sunt humores, nempe sanguis qui fluit ex lateribus uteri, & ex abrupta placenta, qui sanguis Lochiorum nomine venit. Forsan Hipp. ad partes non solum firmas, sed & sanguinem retentum significandum, dixit ὑστερικῶν, in quo casu salutare est si superveniat sternutatio: nam si cuncta hæc post partum retinentur, signum est orificium uteri esse clausum, quod ut aperiatur, sternutatio violenter contrahens ventris musculos multum valere potest, quoniam talis puerpera ex voluntate non valeat tantam ventris constrictionem facere, ut fit in sternutamento, quæ aperiret orificium uteri clausum.

Sternutatio in secundinis retentis bonum.

IV. Qui existimaret in omni Partu difficiliore conducere sternutamentum, & inde vellet adhiberi sternutatoria ad facilitandum partum, multa damna inferret

Sternutatio in partu difficili, bonum.

sua

sua præpostera medela; nam si ob situm alienum fœtus difficile parit mater, a concussione sternutationis majus induceretur impedimentum, truderetur enim fœtus in tantas angustias, ex quibus postea nulla manuum ope extricari potuisset. Sed si fœtus legitimo modo fuerit locatus, & propterea non parit, quod conamina parturiendi non sufficiant ad dilatandum uteri orificium, & elidendum fœtum, sternutatio superveniens, majori conamine contrahens abdominis musculos valuit in quibusdam parturientibus extrudere fœtum. Tali etiam in casu conduceret sternutatorium admovere naribus.

LIB. V. APH. XXXVI.

229. *MUlieri menses decolores, nec eodem semper modo, & tempore prodeuntes, purgationem indicant esse necessariam.*

Menses decolores quinam dicuntur? I. IN omni sanguine sano est color ruber, qui post concretionem & exsiccationem magis in nigredinem vergit, simulque inest prompta concretio dum stagnat; quotiescunque minuitur in sanguine rubedo, simul amittit aliquo modo eam potentiam concrescendi. Hanc rubedinem acquirit satis valida vitæ actione; quare omnibus in debilibus sanguis minus ruber est & pallescens. Si hujusmodi sanguis evacuatur per pudenda in fæmina matura, fluxum illum menses decolores vocant quando statis temporibus redit, & iterum cessat. Si autem fere continuo stillat liquor albicans, ille morbus vocatur fluor albus. Constat ex dictis menses decolores arguere actionem vitæ debiliorem, & præsentiam cacochymiæ.

Menses inordinati. II. Menses ratione temporis quo fluunt, & ratione quantitatis possunt fieri inordinati. Regularis fluxus est singulis mensibus, quando per unum, duos, tresve dies sanguis ille evacuatur ad certam quantitatem, non omnibus fæminis æqualem. Si vero idem tempus periodi servent, sive sit longius, sive sit brevius; & si istis temporibus æqualis fere copia emittatur, menses dicuntur regulares: sed qui vel in tempore vel in quantitate variant, inordinati vocantur. Ita fiunt inordinati ob aliquam morbosam causam, plerumque ex cacochymia, quæ ex debilitate virium nascitur.

Cur menses decolores & inordinati purgationem indicant? III. Conjunxit duo signa mensium, ut inde formaret indicationem ducendi alvum ea ratione, quoniam unum ex his potuisset ex variis causis nasci, quæ omnes, non exigerent purgationem: ita in hystericis sæpe fiunt menses inordinati, qui tamen non egent purgatione. Sed quando decolores sunt & in tempore atque copia simul variant, pro certo accipi potest cacochymiam simul esse in primis viis, quæ sui eliminatione eget. Itaque magis ut signum purgationis tales censentur menses quam quod ipsi menses decolores curarentur purgantibus. Quippe sanguis pallidior non recuperat colorem per purgans, neque purgans valet errantes menses redigere in ordinem. Sed quoniam horum causa est cacochymia, purgans requiritur ad eliminandam illam. Non tamen præciperem aliquoties ducere alvum, majorem enim induceret debilitatem, sed postquam corpus a cacochymia est liberatum, satius erit corporis vires firmare roborantibus, ne nova generetur cacochymia, quæ mensium ordinem turbat, & pallidiorem producit sanguinem.

LIB. V. APH. XXXVII.

230. *MUlieri in utero gerenti si mammæ ex improviso graciles fiant, abortit.*

Consensus inter mammas & uterum. I. INter multas corporis partes mirabilem esse consensum, quem non possumus ex legibus mechanicis deducere, passim (*Aph.* 125. III. 126. III. & 127. IV.) indicavimus. Sed maximus & mirabilis Consensus observatur inter Mammas & Ute-

Uterum, etiamsi partes eæ admodum distent. Facile concipitur cur inter lumbos, intestinum rectum & vesicam, propter nexum membranarum, Consensus habetur cum Utero, verum quoniam inter mammas & uterum non inveniunt talem membranarum nexum, multis medicis magnam difficultatem peperit mediam partem Consensum facientem invenire. Galenus posuit venas, hodierni assignant arterias. Fateor, nisi frequentissime in gravidis, lactantibus, & morbis uteri & mammarum fuisset detectus Consensus, nemo anatomicorum & physiologicorum, ex inventa fabrica, & experimentis hydraulicis vel mechanicis unquam detexisset hunc mirabilem Consensum: sed post eum detectum quæsiverunt id quod Consensum faceret. Hinc forsan neoterici auctoritate Galeni & aliorum ducti substituerunt arterias loco venarum, quæ Consensum facerent. Sed si per experimenta in viventibus tentemus inter arterias ab eodem trunco venientes rimari Consensum, eum nullibi talem invenimus, nam ex affecta arteria unius manus altera non consentit, neque consensus inter arterias utriusque pedis detegitur, etiamsi major sit communis origo inter istas arterias, quam quæ detegitur inter arterias uterinas & mammarias. Quare mihi verisimile videtur, arterias magis excogitatas esse ad Consensum explicandum, ut aliquid dicerent, quam quod sit vera animi sententia eorum, qui hanc promulgarunt sententiam, cum nemo fuerit, qui inter fauces titillatas & musculos abdominis vomitum facientes, vel qui inter membranam internam narium titillatam & musculos respirationis sternutamentum facientes, ausus sit eum Consensum ex anastomosibus vel ramificationibus arteriarum deducere. Quare fateri debemus latitare aliquod arcanum, quod Deus locavit inter quasdam nostri corporis viventis actiones. Et quoniam uterus & mammæ in eandem rem perficiendam tendunt, nempe ad generationem & nutritionem prolis, non est mirandum inter functiones has majorem esse societatem quam inter reliquas. Dum enim matura redditur virgo, quando ovaria incipiunt formare ova impraegnationi apta, mammæ quoque sororiant. Et dum mulier facta est gravida, sensim cum increscente fœtu tument non solum mammæ, sed lac stillare incipiunt, ut post partum promptum sit organum, quod infanti lac præbere potest. Hoc observatu est mirabile, quod tempore eo non mutetur mammarum structura aut cursus vasorum, sed quod solummodo earum actio mutetur, quæ mammæ aliter numquam præbuissent lac, nunc vero ex sua actione mutata satis copiosum lac conficiant & emittant. Sed si hanc mutationem actionis conferamus cum reliquis actionibus generationis, nihil arcani involvit. Nam ante maturitatem tam in viris quam mulieribus organa genitalia eandem habent fabricam, sed graciliorem, sensim vero ad maturitatem accedentia redduntur majora, turgidiora, & generant semen & ova prolifica: tandem vero in vietis, licet structura organorum non mutetur, hæ tamen partes sensim exarescunt & generatur naturalis sterilitas. Idem quoque statuendum mihi videtur inter Mammas & Uterum, dum enim uterus fœtus est prægnas, sensim roborari actione Mammarum, ut requisito tempore in se conficiant lac proli præbendum. Si quis autem quærit quas partes intermedias assignarem hunc Consensum facientes, nullam huic negotio aptiorem agnoscerem quam nervos, quorum mirabilis consensus multis etiam in morbis observatur, ut tradidi in *Comp.* T. 17. XXX. ad XXXIV.

II. Præter motum animalem ex voluntate, vitalem perpetuum, & particularem in quibusdam organis, uti in ventriculo & intestinis, quædam alia motus species in nostro corpore vivente detegitur, qui solummodo ob certam causam agentem se exercet. V. G. non est in voluntate nostra constringere & dilatare oculi pupillam, vel movere lentem per ligamentum ciliare, sed hæc actio se accommodat visui, in tenebris enim etiam contra nostram voluntatem pupilla se dilatat, verum contrahitur in clariore luce. Hæc maxime in partibus genitalibus observatur quæ

Cur mammæ ex improviso graciles abortum præsagiunt?

ex voluntate neque rigent neque flaccescunt. Neque fæmina parturiens conatum parturiendi cohibere potest. Ita etiam mammæ sensim magis turgent increscente utero. Sed si interim uteri actio debilitetur, simul ob summum consensum debilior fit Mammarum actio, uti post seminis ejectionem detumescunt corpora spongiosa. Si ergo mammæ in gravidis subito gracilescunt, hujus detumescentiæ causa in ipsis Mammis non est quærenda, sed in eo organo debilitato, quod antea valens per Consensum turgere faciebat Mammas. Ergo signum est uteri actionem esse debilitatam. Quæ talis si fiat, vel quod fœtus in utero moriatur, vel quod placenta ab utero fuerit debilitata, necesse erit, ut post paucos dies ejiciatur fœtus, qualem abortum nullis auxiliis prævenire possumus.

LIB. V. APH. XXXVIII.

231. *Mulieri in utero gerenti si altera mamma gracilis fiat gemellos gestanti, alterutrum abortit. Et, si quidem dextra gracilis fiat, marem; si vero sinistra, fæminam.*

An alteruter gemellorum nequeat abortum facere?

I. Veteres sectione reliquorum animalium in structura uteri admodum decepti, existimantes uterum constare multis cellulis, vel etiam duobus receptaculis seu cornubus, facile concipiebant alterutrum gemellorum abortiri posse. Postquam autem in fæminis detexerant neoterici uterum intus unicam habere cavitatem, inter quos quidam fuere existimantes gemellos eadem includi membrana, & communem habere placentam, negarunt abortum fieri posse, altero servato. Ego vero in quadam honestissima matrona observavi abortum, quæ matrona post tres vel quatuor menses parturiit gemellos: quare a tribus fœtibus fuit gravida, quorum unus ante legitimum tempus per abortum periit, duo reliqui gemelli perfecti in lucem prodierunt viventes. Ergo certum est alterutrum gemellorum abortiri posse. Sed inde non constat uterum mulierum constare multis loculis distinctis, ut in quibusdam quadrupedibus. Verum constat gemellos non habere communem placentam, neque in eadem membrana concludi. Uterus quidem unam communem habet cavitatem, sed regulariter unusquisque fœtus, si plures simul sint in utero, suam propriam habet membranam & placentam, interdum autem tali in casu placentæ illæ inter se concrescunt, in quo casu necesse est, ut eodem partu gemelli prodeant. Aliter autem qui proximus adjacet uteri orificio abortiri potest relicto altero.

An dextra mamma gracilescens abortum maris præsagit, & vicissim?

II. Rarissima sunt exempla fæminam gemellis gravidam alterutrum abortire; forsan Hippocr. talem vidit abortum semel aut bis, & in iis observavit Mammam dextram gracilem factam antecessisse, dum elidebatur mas, sed sinistram, dum fæmina. Inde forsan judicavit hoc perpetuum esse, quum ex sectione quadrupedum constabat uterum habere duo cornua. Hanc igitur sententiam posteritati reliquit, quæ magnam habens in verbis hujus Senis auctoritatem, non dubitavit eandem amplecti. Si vero ipsa experimenta consulamus, nihil certi in hac observatione detegimus; quare non amplius hoc præsagium Mammæ gracilescentis inter certa prognostica tenendum. Et quamvis verum esset præsagium, nulla propterea in arte Medica utilitas; nam sive marem, sive fæminam abortiat, par esset periculum, & nulla differentia medelæ.

LIB. V. APH. XXXIX.

232. *Si mulier quæ nec prægnans est, nec peperit, lac habeat, ei menstrua defecerunt.*

Lac quid sit?

I. Etiamsi lac liquor sit visibilis, qui patiatur experimentis examinari, & constanti lege in omnibus viviparis animalibus post partum generatur in Mammis,

mis, est tamen inter Auctores Medicos magnum dissidium, quinam sit humor. Quidam enim dicunt esse chylum per ductum thoracicum ad Mammas delatum: alii statuunt esse chylum cum sanguine ad Mammas delatum & dein separatum: nonnulli contendunt esse sanguinem per Mammas in lac conversum: denique sunt, qui Lac & Pus eundem humorem faciunt. Nos non immorabimur aliorum sententiis ponderandis & refutandis; duntaxat exagitaturi quæ vera sunt & ad scopum medicum pertinent, ex quibus demonstratis cetera facile corruent. Lac est humor admodum heterogeneus, nutritioni aptissimus, secretus & confectus in Mammis & dein emissus. Neque ipse chylus est, neque sanguis, quum stagnans præbeat butyrum, & coagulatum formet caseum, quæ proprietates neque in chylo neque in sanguine observantur. Est ergo liquor particularis in animali corpore. Si autem lactis originem spectamus, proxima materia, ex qua formatur, est chylus, qui ulteriore actione corporis est elaboratus, & tandem ad Mammas ductus, ad majorem perfectionem deducitur, & a reliqua massa sanguinis segregatur, cum liquor ulterius in Mammis lactantium confectus & emissus post longam inediam, dum nihil amplius restet in corpore chyli, amittat naturales lactis dotes, & infans eum liquorem abhorreat, atque quædam proprietates assumtorum, quæ actione corporis viventis non facile subiguntur & exstinguuntur, in lacte etiam detegantur. Hoc specificum est in lacte, quod contineat etiam materiem nutritiam & corpori utilem, dum vero reliqui humores, qui excernuntur in sanitate, sint corpori inutiles. Sed hoc mirabile est in omni humore qui generationi inservit: nam ipse sanguis menstruus, & semen virile non est humor inutilis.

II. Omni igitur tempore & in utroque sexu præsens est Lactis materia, quum chylus in primis viis natus in sanguinem delatus, ibi ulterius elaboratus inveniatur: non tamen omni tempore & in utroque sexu invenitur lac separatum, & per Mammas emissum; sed regulariter in puerperis, in quibus etiam per longum tempus ea continuatur lactis generatio & emissio. Interdum autem quibusdam puerperibus nulla sequitur Lactis confectio. Observatum quoque fuit facta frequenti Mammarum suctione, sine prægresso partu, Mammas lac præbuisse; imo in quibusdam viris, sed rarissima sunt exempla: verum in recens natorum Mammis aliquid lacti simile sæpe invenitur, quod ab obstetricibus exprimitur, ne mammillarum durum relinqueret tumorem. Quod autem regulariter in fine gestationis & in puerperio generetur lac, id demonstrat, quod Mammarum glandulæ, si ita liceat vocare Mammarum fabricam, in puerperis acquirant actionem seu motum, quem antea non habuere, quo materies chylosa in communi massa sanguinis confecta, in mammis ulterius ad perfectionem deducitur, & a reliqua massa separatur. Ergo ad inquirendam lactis generationem duntaxat est assignanda causa, quæ hunc motum in mammis producit. Illa causa manifesta est, nam postquam uterus sensim major est factus & robustior, si partes auxiliatrices fœtus incipiunt mori, vel ab utero separantur, uterus non amplius valens confectum humorem tradere fœtui, Mammas in consensum trahit, earumque actionem instigat, quæ tunc in principio conficiunt Colostrum, sed cessante instigatione uteri, sua continuata actione purum lac conficiunt & emittunt. Observavi in fœminis robustissimis, quæ toto gestationis tempore fuere lactantes, quod tamen post partum præbebant Colostrum, certo indicio colostrum non formari ex materia pinguiore retenta, sed speciali instigatione uteri, seu speciali uteri actione ad Mammas delata.

Lactis generatio.

III. Ad lactis generationem in Mammis non sufficere ut abundaret sanguis vel chylus in corpore demonstravimus, sed insuper generari debere motum seu actionem in Mammis particularem, quæ allatum chylum cum sanguine ulterius in naturam lactis commutet, & a reliqua massa segreget: inde suctio Mammarum frequens hunc motum suscitans, tandem Lactis generationem produxit, & fæmina la-

Quando menstrua retenta lac generant in mammis?

lactans continuata suctione pergit generare lac; sed sensim minuta suctione, donec cessaverit hæc actio, sine incommodo evanescit lactis generatio. Inde non omnis mensium suppressio lactis generationem producit, neque falsa graviditas lac præbet Mammis, quum uterus morbosus non valeat sanam illam, & vegetam in Mammis per consensum concitare actionem; etiamsi chyli abundantia habeatur in corpore, sine hoc motu non fit ejus conversio in lac, neque segregatio a reliqua massa sanguinis. Ex quibus omnibus concludere possumus ad lactis generationem requiri materiem productioni Lactis aptam, atque motum Mammarum particularem, & sive hoc, sive istud deficiat, non formari Lac. Si ergo menses deficiunt, generatur quidem abundantia humoris, sed si simul uterus morbo afficiatur, non generatur illa requisita actio: verum si in mensibus retentis uteri actio reddatur robustior, quod interdum fit, tali in casu Mammæ in se lac generare possunt. Quod autem in menstruantibus non generetur regulariter lac, inde est quia Lactis materia aliunde evacuatur. Novi tamen fæminas, quibus omni tempore erat lac in Mammis, etiamsi menstrua ordinate fluebant: hæ etiam in graviditate & lactantes menstrua fundebant, sed erant admodum succulentæ & plethoricæ. Nunquam autem lac in Mammis observavi, nisi præcesserat partus, quo hæc actio Mammarum fuerat concitata, nunquam vero in virginibus, nisi subsistant menses. Egregium ergo est signum si virgo celat partum, ad detegendum an partus præcesserit, quia rarissimum sine partu prægresso Mammas generare lac.

LIB. V. APH. XL.

233. MUlieribus, *quibus in mammas sanguis convertitur, insaniam significat.*

An mania prædicitur ex sanguinis collectione ad mammas?

I. EAndem sententiam habet (H, a, 711.) sed in masculino, Hippocrates, unde patet non solum mulieribus, verum etiam viris maniam præsagiri ex sanguinis conversione ad mammas. Ut formetur præsagium ex phænomenis, certe constare debet, quodnam istud sit, ex quo præsagium sit petendum: verum non satis constat quid sit sanguinis conversio aut collectio in mammas. Si in communi significatione hæc accipiatur phrasis, denotaret sanguinem ad mammas ferri majore impetu quam ad alias partes, & per mammas libere meare non posse, unde fieret mammarum tumor, rubor, ardor, dolor, pulsatio: ex quibus conspectis signis prædiceremus Maniam, id est Delirium vehemens & constans. Nullus dubito, quin Auctor noster post illa signa circa mammas observaverit maniam fuisse secutam, & propterea hanc observationem transtulerit in præsagium. Sed haud credo sæpe fuisse observatum, quum ego in tota mea praxi nunquam hoc observare potuerim; neque convenit aliis legibus, quas in consensu & metastasi morborum observamus. Inter mammas enim, & cerebrum vix ullus consensus, sæpe dirissimos mammarum dolores, tumores, inflammationes, & cancros tractavi, sed nunquam inde secuta fuit mania, neque metastasis morborum ad mammas maniam intulit. Hoc autem contingere potest in morbis mammarum, ut in aliarum partium morbis, quod acris materia in mammis nata a sanguine recepta ad cerebrum delata maniam inferat: vel quod corpora valde mobilia nimio dolore mammarum commota in maniam præcipitent; sed ex rarissimis his exemplis & nihil speciale a reliquis partibus habentibus, non possumus formare præsagium. Quare credo Auctorem nostrum, dum observaverit ea signa circa mammas, & dein maniam, forsan judicasse hæc signa præbuisse causam maniæ sequentis, dum quivis alius morbus interim maniam induxisset. Hoc etiam fallere potest exercitatissimos in arte medica, & fateor me non semel tali modo delusum fuisse, si æger binis morbis laborabat, quorum alter latens quædam symptomata inducat, quæ ex morbo manifesto vix oriri potuere.

LIB.

LIB. V. APH. XLI.

234. *Si scire velis an mulier conceperit, dormituræ aquam mulsam propinato, & si ventris tormina eam corripuerint, concepit, sin minus, non concepit.*

I. Si fæmina gravida fuerit per quatuor vel quinque menses, ut fœtus se movens, uteri & mammarum tumescentia certa præbeant indicia impraegnationis, non est opus periculum facere per melicratum, num fæmina sit gravida: sed primis gestationis mensibus utile foret hoc detegere posse, ne tempore eo dentur emmenagoga, vel purgantia fortiora, quibus procuratur abortus. Propterea sedulo omnia pertentarunt medici, num possent primis mensibus graviditatem detegere. Inter experimenta erat Melicratum vespertino tempore datum, sed non additur hujus ingerendi quantitas; neque præparandi modus, an ex aqua & melle vel crudo vel cocto, an aniso, vel cumino adjecto, an ex melle cum lacte, dein an post cœnam, an vero incœnatæ mulieri sit dandum, quæ omnia præscienda erant, antequam aliquid certi ex melicrato ad definiendam graviditatem potuisset hauriri. Denique quædam mulieres hystericæ vel mobilitate laborantes, etiamsi non sint gravidæ, sed huic potioni non assuetæ, in ventris tormina inciderent. Ex quibus omnibus clarissime patet admodum incertum esse experimentum, ut inde concluderemus, num fæmina primis mensibus esset gravida aut non. Quamvis quotidie examinari possint signa graviditatis, tamen ad hoc usque tempus, etiam in mulieribus multorum liberorum matribus, tam incerta & dubia habentur, ut primis mensibus non nisi per conjecturas detegere valeant graviditatem. Inter certissima inveni in mulieribus sanis, quæ regulares habent menses, mensium suppressionem sine causa manifesta, dum interim simul reddant urinam sanam: nam quoties non ex impraegnatione menses subsistunt, urina sanitatis notam non servat, sed aliquod signum morbi latentis solet præbere, quum sanguis morbose detentus æquilibrium destruens, aliqua labe inficiat urinam: sed retentus ex graviditate, in incrementum fœtus cedens, non ita destruat æquilibrium. Si vero, ante impraegnationem, illa fæmina aliquo morbo laboraverit, hoc signum etiam est incertum. Quæ mulieres etiam gravidæ menses fundunt, non possunt cognoscere graviditatem, nisi quod menses pauciores fluant quam antea. Idem quoque sentiendum in lactantibus, hæ enim experiuntur lac minus copiosum generari, dum tamen sanæ maneant. Reliqua signa, uti appetitus alienus, nausea, vomitus, inordinatus motus in ventre, anomala sunt, & æque vexant mulieres mensium suppressione laborantes, quam gravidas, & sæpe magis. Invaluit apud mulierculas, medicos videre posse ex urina, num fæmina sit gravida, & medicus ex inspecta urina sæpe verum pronunciat præsagium, quoniam ex duobus facile est forte fortuna conjicere verum. Sed si tamen sine fallacia præsagium sit faciendum ex urina de graviditate, id paucis medicis est datum, & multi medici vilipendentes urinæ inspectionem, omnino irrident hoc signum. Ego autem sæpius sine fallacia, tam in honestis matronis nuptis, quam in virginibus corruptis ex urinæ inspectione prædixi graviditatem. Quia vero illa uromantia nihil arcani in se continet, & aliis quoque usui esse potest, meam tradam methodum. Si honesta matrona nupta urinam inspiciendam præbet, dubitans an per duos tresve menses sit gravida, & invenio urinam in omnibus signis sanam, percunctor an ante istud tempus regulares habuerit menses, & an in præsenti ceteroquin sit sana, præterea an aliquas motiones in ventre inordinatas sentiat, & ventriculi aliena appetentia, vel nausea laboret; quod si annuat, pronuntio esse gravidam, ex hoc principio, quoniam aliter reddidisset urinam morbosam: si vero dicat se inordinata sole-

An ex melicrato exhibito graviditatem cognoscere valeamus?

solere menstrua habere, & nunc subsistere integre, atque reddere urinam morbosam, nihil certi de impraegnatione dicere valeo; quum tam in gravidis quam non gravidis morbosa possit reddi urina. Verum si quis pro virgine corrupta adferat urinam, ut videamus num sit gravida, prudentissime debemus agere, semper rogandum per quot menses subsliterint menstrua, an primis mensibus suppressionis graviora vel leviora aderant symptomata. Quod si reponat percunctatrix symptomata fuisse graviora, sensim quidem minora & mitiora fieri, sed plane non evanescere, & propterea auxilium petere, ut integre liberetur, dum interim habeatur urina sana, nunquam me fefellit, quin talis virgo fuerit gravida. Si tunc a nobis exigunt Emmenagogum, ut ducantur menses, de quorum suppressione primarie conqueruntur, nunquam tale quid dandum est, & tamen medicamentum aliquod non est denegandum, quia aliter adiret forsan alium medicum minus peritum vel pharmacopolam, qui ipsi daret petitum forte emmenagogum, & ita procuraret infandum abortum. Tali igitur in casu semper aliquod propinandum medicamentum roborans, quod sedulo moneo hauriendum esse per mensem integrum: quia vero raro tales virgines defloratae ante tertium mensem suspicantur se gravidas esse, usu hujus medicamenti, ad istud tempus gestationis perveniunt, ut motum foetus sentiant, & venter ipsis visibiliter tumere incipiat, quando non amplius medicamentum ecbolicum exposcere audent. Juniores ergo medicos moneo, ne ita prompti sint in praescribendis emmenagogis, quamvis a virginibus postulentur; sed ut semper secundum dictam methodum prius investigent, num talis virgo sit gravida, ne sua praepostera exhibitione petiti medicamenti abortum faciant, quod a nobis non minus, quam infanticidium tenetur. At honeste fallere debemus virginem defloratam ecbolicum a nobis exigentem, & praevenire ne malevolorum auxilia sibi comparet.

LIB. V. APH. XLII.

235. *Mulier praegnans, si quidem marem gestat, bene colorata est: si faeminam, male colorata.*

An ex colore gravidae marem, vel faeminam praedicere possimus?

I. Quae observationibus, vel experimentis obviis demonstrari possunt, non erit opus auctoritate comprobare. Nostro tempore aeque quam olim mulieres marem, & faemellam utero gerunt: sed ad praedicendum num paritura sit marem, vel faemellam, hodie tam parum constat ac olim. Quare constat nulla certa esse criteria, ex quibus aliquid conjicere possumus in gravida, qualis sexus contineatur in utero. Posuit autem Hippocrates gravidam coloratiorem esse si marem gerat in utero. Hanc sententiam, quae nullis nititur experimentis, sed quadam recepta opinione, mares faemellis robustiores esse, paucis ponderabimus. Faciei color dependet a liquore colorato per vasa faciei fluente, cum ipsa vasa omni colore careant. Quod si sanguis, & lympha per haec vasa circulantia sana sint, facies bene colorata erit; sed in cacochymiam conversa faciem alieno etiam colore inficiunt. Igitur faciei color denuntiat humorum bonam, & malam constitutionem. Quando igitur mulier fit gravida, & foetus tantum insumit, quantum per menses antea emittebatur, & uterus sua extensione nulla symptomata infert, talis mulier sive marem sive faemellam gerat, retinebit colorem vividum faciei: sed si foetus plus, vel minus consumit, ut ita destruatur aequilibrium, vel si foetus aegrotat, aut uteri extensio per consensum afficit chyli organum, quaedam cacochymiae species generatur, quae faciem alieno colore inficit. Hoc autem quoniam non dependet ex diversitate sexus, ejus quoque signum esse nequit. Atque sexus differentia etiam post nativitatem usque ad pubertatem tam exigua est in hominibus

natis,

natis, ut inde vix quidquam deduci possit: sed si organa genitalia perfecta sunt, tunc demum eæ diversitates introducuntur, quæ naturam maris, & fœminæ solent sequi. Quamobrem hac sententiam incertam, & futilem relinquimus Auctori, & iis qui in re nullius arcana quærunt.

LIB. IV. APH. LIX.

236. *SI mulieri prægnanti erysipelas in utero fiat, lethale.*

I. QUum Erysipelas, & Inflammatio in partibus externis a medicis sæpe confundantur propter multa communia signa, non erit mirum istos morbos in partibus interioribus, ubi multo pauciora signa habentur characteristica, utplurimum confundi, & vix a peritissimo a se invicem dignosci. Qui ponunt horum morborum differentiam in diversis humoribus, Erysipelas scilicet oriri ex bile acri, & calida, Inflammationem ex puro sanguine, satisfecisse existimant: sed quando ægra uteri morbo laborat, non indicat simul juniori medico, num morbus ille veniat ex bile acri calida, an vero ex sanguine puro, sed medicus tenetur ex observatis signis latentem differentiam eruere. Facile concipere possum Erysipelas uteri valde periculosum esse, difficile autem erit detegere, num uterus Erysipelate tentetur, tum ex convenientia cum inflammatione, tum ex affectione partium circumjacentium, & quoniam tumor, dolor, & color sensibus externis non patent: inde majoris momenti est invenire, num uterus Erysipelate afficiatur, quam ex Erysipelate prognosin formare. Quantum ergo vel ex praxi, vel lectione auctorum ad cognitionem hanc mihi comparare potui, proferam. Si fœmina in infimo ventre sentiat dolorem vehementem, calorem æstuantem, quæ symptomata magis simul urgent vaginam, & pudenda quam intestinum rectum, & vesicam, quamvis semper hæ quoque partes consentiant, constabit ex his, vel Erysipelas, vel Inflammationem tentare uterum. Sed si tunc simul per reliquum corpus habeatur febris remittens magis quam continua, cum calore mordaci magis quam urente; si urina evacuata sit flammea acris pellucida ad flavedinem vergens, utplurimum sine sedimento, & sine signis coctionis; pulsus celer magis quam durus; sanguis emissus si fluidus fere maneat, & rubellus, nullam cuticulam formans, judicabimus uterum Erysipelate tentari. Sed si febris continua ardens, urina rubra sæpe cum incipientibus signis coctionis, pulsus durus, & frequens simul adsint, judicandum est uterum inflammatione affectum esse, quod Galenus ponit quæstione dignum.

Uteri erysipelas an distingui possit ab Inflammatione

II. Uterus in gravidis non solum fit amplior, verum etiam in suis lateribus crassior, & magis valens, ut docuit anatomica inspectio in mulieribus paulo ante, vel post partum denatis: & Clarissimus Ruyschius detexit hoc tempore in uteri fundo fibras motrices orbiculares, quas musculum vocat, certo indicio movendi potentiam tunc temporis multo validiorem esse quam in non gravidis. Docet nos observatio practica, quo pars erysipelate tentata majorem habeat movendi potentiam, eo quoque plus periculi inferri ab eadem irritante causa, quum actio valens instigata omnia destruat, quod non ita ex debiliore actione erit exspectandum; ex qua causa variolæ in robustis censentur periculosiores quam in pueris debilioribus. Ergo tempore prægnationis erysipelas plus periculi adfert, quam alias ex sua natura intulisset. Fœtui fere semper mortale est Erysipelas, quamdiu non est perfectus, faciet enim abortum, si vero circa finem gestationis fieret, potuisset exclusus fœtus manere vivens. Retineri enim in utero nequit fœtus, quum uterus Erysipelate affectus, cum motu valido inordinato, tum exsudante ichore erysipelatoso placentam ab adhæsione sua depellet; & sanguis materia erysipelatosa infectus fœtus nutritioni erit ineptus. Si ergo Erysipelas uteri generatur ante

Cur uteri Erysipelas prægnanti lethale?

fœtus

fœtus perfectionem, mortiferum est fœtui; sed dein si veniat, fœtus exclusus superstes manere potest: inde fœtui lethalis, id est non semper sed sæpe mortem inferens: matri quoque lethalis, nam a parvo Erysipelate si sit affectus uterus cum subsequente fœtus exclusione, non semper exstinguitur mater, sed si magnum sit, mortem inferre potest.

LIB. V. APH. XLIV.

237. *QUæ præter naturam tenues existentes in utero gerunt, abortiunt, priusquam crassescant.*

Præter naturam tenues, quæ dicantur? I. SUpra (*Aph.* 69. II.) exposuimus corpora ex natura gracilia seu tenuia, & diximus maciem illam tunc sanitati, & corporis actionibus non obesse: atque in hujusmodi corporibus invenimus interdum majorem esse vigorem; & copiam sanguinis quam in crassis seu obesis. Hic autem dicit Auctor præter naturam Tenues mulieres. Ergo hoc in loco majorem gradum extenuationis intelligit, quæ simul defectu aliquo sanguinis laborat, & corpus propter extenuationem quasdam actiones exercere cum tanto vigore, & constantia non valet, ut alia corpora sana. Ita tamen ut non sit extenuatum corpus ex morbo, uti in phthisi, vel marasmo, sed quod ceteroquin habeatur sanum. Nempe quod corpus macie confectum est sine sensibili morbosa labe, tantummodo quod ex alimentis assumtis non satis nutriatur. Multi Commentatores in ea sunt sententia, hic intelligi corpus inedia confectum, sed experimur pauperes, licet macie confectas, minus abortire quam laute viventes, quare intelligendæ sunt fæminæ macilentæ nimis, ex deficiente actione nutritionis.

Cur hæ abortiunt priusquam crassescunt? II. Si ita gracilis, & macilenta fæmina fit gravida, cujus actio ad bonos generandos humores, ut se ipsam nutriat, est debilitata, vix esset rationi conveniens, hoc corpus valere conceptum fœtum non solum nutrire, verum simul incrementum dare. Propterea primo, & secundo adhuc mense, dum tenellus embryon pauco liquore absorpto vivere potuit, non excluditur, sed vero majus incrementum capiens, egens copiosiore nutrimento ex uteri vasis, propter humorum defectum in corpore matris, amplius nutriri nequit, inde tandem nutrimenti defectu moritur atque excluditur, plerumque secundo, vel tertio mense. Tam diu igitur abortui obnoxiæ sunt, donec sufficiens iterum sanguinis copia in eo corpore generetur, quod ex corporis augmento conjicitur: quare tandem crassescente corpore valent fœtui sufficiens nutrimentum dare, & gestare ad legitimum pariendi tempus.

LIB. V. APH. XLV.

238. *QUæ vero mediocriter corpus habentes abortiunt bimestres, & trimestres sine causa manifesta, his uteri acetabula muco plena sunt, & non possunt continere fœtum præ graviditate, sed abrumpuntur.*

Uteri cotyledones muco plenæ an abortum faciant? I. TRibus his Aphorismis vult Auctor ex corporis habitu præsagire abortum sine causa alia manifesta. Demonstravit quomodo in corpore gracili generatur, & demonstraturus est abortum in obesis: sed quia mediocris habitus nequit esse abortus causa, si tamen talis fæmina abortum faciat sine causa manifesta, quæ potuisset in quovis habitu abortum facere, indicare vult causam internam latentem, eam dicit esse mucum opplentem cotyledones uteri. Quoniam hæc causa est latens, ea debuit erui ex anatomica dissectione, quod hujusmodi mulieres dein mortuæ habuerunt cotyledones muco plenas: vel ex aliis simul apparentibus signis conjicere debemus has partes muco plenas esse.

De

De Anatomica diſſectione vehementer dubito, nam ſi Hipp. inſpexiſſet uterum fæmineum, non dixiſſet Cotyledones, ſed dixiſſet uteri cavitatem, quoniam quadrupedes Cotyledones habent, ſed fæminarum uterus intus unica cavitate donatus ſatis demonſtrat, Hippocratem non inſpexiſſe uterum hujuſmodi fæminarum, num mucus fuiſſet abortus cauſa. Ergo hoc ex aliis ſignis conjicere debuit, ſi nempe fæmina multum muci continuo fundat per pudenda, ſi poſt menſtruationem etiam multum muci effundatur; & quando una cum abortu multum muci exit. Ex quibus conſpectis forſan judicavit, habita ratione analogiæ quadrupedum, mucum illum cotyledones nimis implere.

Mittamus ergo ſententiam cotyledonum, quæ in fæminis non inveniuntur, ſed ponamus fæminam mediocriter craſſam continuo, ſecundo, vel tertio menſe abortire ſine manifeſta cauſa, eamque ante graviditatem multum muci evacuare, & una cum abortu multum muci prodire, non erit mirandum hanc fæminam ex muci abundantia abortum facere, priuſquam grandior naſcitur fœtus. Si enim uteri cavitas muco abundat, ſignum eſt in uteri fibris debilem eſſe motum vitalem, quæ cauſa ubique mucum producit. Si igitur tali in utero debiliore non ſatis etiam conſtringente ejus orificium, ovum fæmineum a ſemine virili impregnetur, primis menſibus, quamdiu per placentam non eſt nexum utero, ſed ſolummodo retinetur in utero ejus orificio clauſo, humorem in cavum uteri depoſitum imbibit, & ſic ſenſim increſcit: dein vero quando debet applicare placentam utero, ut acquirat cum matre communem circulationem, tenax mucus latera uteri obſeſſa tenens intercipit ingreſſum vaſculorum placentæ in oſcula uteri hiantia: quare fœtus ampliore nutrimento egens, non potentia vaſcula placentæ intrare oſcula interna uteri, debita copia nutrimenti fraudatus moritur, & quia os uteri laxius eſt conſtrictum, facile excluditur.

Ita concipimus ex muci abundantia generari poſſe abortum in fæminis mediocriter craſſis, ſed inferre velle hanc unicam in his eſſe cauſam, ut plerique ex Auctore noſtro colligunt, nimis arduum videtur: quum non ſemper ex matris culpa naſcatur abortus: poteſt enim ſemen virile non ſatis valens debiliorem præbere embryon, qui primis menſibus moriens, vel facit abortiri ovum vacuum, vel ſi placenta tunc maneat vivens, producit molam: poteſt etiam vita partium auxiliatricum extingui primis menſibus, quando mulier abortiens excludit parvum admodum fœtum. Quare cauſa abortus primis menſibus tam in patre, & partibus auxiliatricibus eſt quærenda, quam in matre, cujus uterus muco eſſet plenus.

L I B. V. A P H. XLVI.

239. *QUæ præter naturam craſſæ exiſtentes non concipiunt in utero, his omentum os uteri comprimit, & priuſquam attenuentur, prægnantes non fiunt.*

I. SI perpendimus ea, quæ Hipp. protulit de uteri ſtructura & cotyledonibus, facile conſtare poteſt, eum non inſpexiſſe cadavera humana, & propterea nunquam vidit in denatis ſterilibus, num omentum uſque ad uterum ſit protenſum. Igitur per certam quandam conjecturam in præter naturam craſſis, judicavit os uteri ab omento compreſſum Sterilitatem induxiſſe. Experimur quidem etiam his temporibus præter naturam craſſas mulieres non ita fertiles eſſe, quam quæ mediocriter pingues ſunt, interim tamen notæ mihi ſunt mulieres obeſæ ſatis fertiles. Id autem fatendum eſt, mulieres præter naturam craſſas, quales intelligit Auctor, raro concipere. Hujus cauſam dicit eſſe omentum comprimens os uteri, ut inde iſtud non potuiſſet ſe ſatis dilatare ad recipiendum ſemen virile. In valde obeſis invenimus quidem hodie Omentum uſque ad pudenda pendulum, & attin-

Omentum os uteri premens ſterilitatis cauſa.

gere posse externam uteri substantiam, inde vero argumentari velle os uteri comprimi, ita ut semen accipere non possit, non erit conveniens: nam in aqualiculo seu in pelvi hæret intestinum rectum laxum & compressile; atque uterus durus crassus & firmus, ad anteriorem partem sub osse pubis hæret vesica urinaria, peritonæo tecta: reliquum spatium impletur intestinis tenuibus & magna copia pinguedinis. Si increscat ita Omentum, ut etiam in pelvi pendeat, recedent intestina tenuia, sed vesica, intestinum rectum, & uterus comprimentur a molli omento. Quæ partes hôc in loco sunt molles, & compressiles, eæ facilius comprimentur, quam duriores & firmæ. Si ergo quædam fieret alicujus partis compressio, vesica urinaria, vel intestinum rectum, vel tenuia intestina potius comprimerentur, quam uterus, qui ita firmus est in non gravidis, ut vix cultro perscindi possit: Quia vero neque in urinæ neque in alvi egestione nullam experimur difficultatem, etiamsi mulier sit præter naturam crassa, quæ tamen fieret, si ab omento premente hæ partes nimis comprimerentur; optimo igitur jure concludere possumus, Omentum premens uterum sterilitatis causam esse non posse; præprimis quia uteri os coitus tempore ab omento comprimi non possit, nam vagina membro virili distenta favet dilatationi orificii uteri. Neque ad recipiendum semen magna orificii uteri dilatatio requiritur, modo enim paulo magis hians fiat, quam est amplitudo urethræ virilis, ad recipiendum semen satis capax erit. Qui ergo perpendit uteri firmitatem, & parvam orificii dilatationem, non facile admittere potest Omentum premens orificium uteri causam esse posse sterilitatis. Interim tamen præter naturam crassæ mulieres ob pinguedinis abundantiam sæpe non concipiunt: cujus ratio mihi videtur, quod tanta pinguedinis copia in pelvi formetur, ut inde ova in ovario nata venire nequeant in tubam Fallopianam, sine quibus fæmina manet sterilis, etiamsi semen masculinum in utero recipiat. Sive nunc receptio ovulorum in tuba Fallopiana intercipiatur ab omento interposito, sive a reliquæ adjacentis pinguedinis incremento, æqualis nascitur sterilitas, & eadem est causa, nam dum in præter naturam crassis increscit omentum, reliqua quoque pinguedo augetur. Hanc receptionem ovulorum a pinguedinis abundantia fieri posse, ex anatomica demonstratione facile liquet: nam ut ovulum in ovario confectum veniat in tubam fallopianam & dein in cavum uteri, ovarium amplectendum est a tubæ fimbriis, qualis amplexus ob interpositam pinguedinem facile fieri nequit. Quod si hic pinguedinis interpositus sit causa sterilitatis, facile concipitur tam diu duraturam sterilitatem, donec pinguedo sit ita minuta, ut fimbriæ tubæ iterum amplecti possint ovarium. Igitur conducit ad hanc tollendam seu curandam sterilitatem, corpus extenuare parciore diæta, laboribus & exercitiis validioribus, medicamentis evacuantibus, atque frequentiore venæ sectione. Sed quoniam hæc causa non nisi in divitibus otiose & opipare viventibus reperitur, medicus raro voti compos fiet, nolente tali matrona tam duram propterea agere vitam.

LIB. V. APH. XLVII.

240. *SI uterus coxæ incumbens suppuratus fuerit, necesse est medicamenta in linteo carpto applicari.*

Omentum os uteri premens sterilitatis causa.

I. IN nullo inveni Aphorismo exponendo plures tricas, quam in parvo hoc Aphorismo: nam multi contendunt uterum ligamentis firmatum coxæ incumbere non posse, & si ibidem hæreat, non fore necesse ut suppuretur. Denique multum litigant de significatione vocabuli ἔμμοτον, num significet medicamentum linteo carpto receptum & applicatum, num vero ulcus cavum,

quod

quod tali medicamento eget. Nos vero, missis criticorum conjecturis, videbimus quomodo uterus coxæ incumbens suppurari possit, quid dein ex tali suppuratione sit exspectandum; denique qualia auxilia sint adhibenda.

Uterus coxæ incumbens suppuratus.

II. Uterus pelvi & inguinibus nexus ligamentis latis & rotundis satis valide in suo situ firmatur, sed quoniam ligamenta hæc multis etiam scatent arteriis, hæc æque quam partes reliquæ inflammatione, quæ commutatur in suppurationem, corripi possunt. Ita tumida & inflammata ligamenta coxæ cohærentia si ab uno latere inflammantur, uterum versus istud latus trahunt, & coxæ dolorem inferunt. Quia vero veteres nesciverunt hæc ligamenta inflammari posse & dein suppurari, ex apparentibus signis & conversione uteri ad latus dolens, judicarunt uteri conversione hunc dolorem generari, qui tandem in suppurationem abibat. Sed quoniam ex generali cognitione inflammationis facile concipimus fieri posse suppurationem, nihil amplius obscuri in hac observatione latitat. Ita etiam pleura, aliæque membranæ, & ligamenta inflammantur & suppurantur.

Quid sit exspectandum ex uteri coxæ incumbentis suppuratione?

III. Si vero ligamentum uteri hujus vel illius lateris inflammatum abeat in suppurationem, pus suppuratione confectum sub multa pinguedine ibidem hærente latens sensim fit acrius, formatque sinum sua gravitate sensim magis deorsum, donec ad latera pudendorum, vel in inguinibus, vel circa interfemineum, aperturam fistulosam faciat. Quod ulcus cum longe remotum habeat fomitem instar fistulæ ani in viris, difficulter sanabitur, & perpetuo vel pus, vel ichorem fundet. Si vero uterus ipse suppuraretur potius, pus, vel ichor per pudenda exstillaret. Quia autem ἔμμοτος notat eum, qui ulcere cavo laborat; atque ἔμμοτον, si subintelligitur φάρμακον, designat aliquod medicamentum molle & liquidum, quod linteo carpto receptum, uti hodie habentur digestiva a chirurgis, ulceribus cavis inditur, magis conveniens sensui hujus aphorismi intelligere ulcus cavum quam medicamentum ἔμμοτον applicatum.

Curatio in uteri coxæ incumbentis suppuratione.

IV. Quum secando ad principium hujus ulceris cavi & fistulosi pertingere non possimus, atque pinguedo adjacens a stagnante pure corrumpatur, curatio non solum est difficillima, sed & debet artificiose pertractari. Si enim interne applicetur medicamentum aptum, ejus virtus ad originem mali pertingere nequit; liquor injectus nimis cito effluit; turunda indita claudens aperturam nimis diu intus retinet pus aut ichorem. Præstantissima quæ mihi successit curatio, constabat ex injectione quadam confecta ex melle rosarum, vel quodam digestivo ex terebinthina cum vitello ovi soluta, quæ medicamina postea diluta decocto agrimoniæ, vel scordii, injecta intus depurabant ulcus istud cavum, dein immittebam turundam ex terebinthina cocta confectam, cui admiscebam myrrham, aloem, olibanum, pulverem sabinæ, vel mitigabam virtutem turundæ addito gummi tragacanthi, mucilagine radicis althææ vel symphyti. Dein tegebam aperturam plumaceola cum aliquo digestivo oblinita. Interna autem medicamenta nihil speciale continebant, talia enim erant, quæ ulceribus internis adhiberi solent.

LIB. V. APH. XLVIII.

241. FŒtus, *mares quidem in dextris, fæminæ vero in sinistris magis.*

I. OMnia, quæ obviis experimentis, & observationibus possunt detegi, non erit opus firmare auctoritate. Quemadmodum olim, ita & hodie fæminæ fiunt gravidæ, & marem vel fæminam gerunt: quod si aliqua esset in hoc, vel illo latere gestatio pro differentia sexus, hoc æque nobis quam Hippocrati & aliis veteribus esset cognitum, dum tamen nemo compertum habeat, num masculinus, vel fæmineus partus sit futurus, quæ res tam est incognita, ut nihil nisi

inanis conjectura superfit. Quæ dicuntur de majore calore dextri lateris, de perfectiore seminis elaboratione pro sexu masculino ex dextro teste, ridicula sunt, quum ablato uno teste vir tamen generaverit sexum utrumque. Neque magis valet Galeni sententia de majore hepatis caliditate, cui accumberet ovarium dextrum, nam in fæmina non gravida longum interest spatium inter ovarium muliebre & hepar, & mesenterium cum suis intestinis est interpositum. Quare ratio hujus differentiæ non plus valet, quam ipsa observatio futuri infantis. Solummodo ex dictis concludere possumus, naturalem structuram, & uteri situm veteribus parum cognitum fuisse, (Conf. *Aph.* 231.) atque rationem istos deduxisse ex uteri fabrica in animalibus. Quippe uterus fæmineus non habet cavitatem dextram vel sinistram, sed unicam in medio ejus, ut mares & fæminæ in eodem loco contineantur. Si autem fœtus hoc, vel istud latus magis occupat, id dependet ab uteri obliquo situ, & talis positura non promittit marem aut fæminam, sed utplurimum difficiliorem partum, quem omnium optime descripsit Van Deventer.

LIB. V. APH. XLIX.

242. UT *secundæ excidant, sternutatorio indito, nares & os apprehendere oportet.*

An secundæ expellendæ sternutatorio?

I. Superius (*Aph.* 228. III.) demonstravimus bonum esse, si in secundinis retentis superveniat sternutatio, qua os uteri clausum retinens secundas aperitur: si vero ex natura non sequatur sternutatio, arte ea est facienda; qualia autem medicamenta naribus attracta sternuere faciant, non est opus hoc loco recensere, quum collata inveniantur in filii nostri *Davidis de Gorter Materia Medica.* Hæc dum adhibentur, monet Auctor, ut simul claudantur nares & os, quo simul majore nisu deorsum trudantur viscera ventris, & eo validius extrudatur id, quod post partum in utero restitat. Ex generali hac medendi regula Junior Medicus, & etiam obstetrices judicarent se semper debere tali modo sternutationem concitare, si modo relinquantur secundæ post partum. Ne autem ex hac medendi methodo pejora sequantur mala, quam ex secundis relictis, causæ retinentes secundas primo sunt perpendendæ. Quod si remaneant post partum, quia uteri os nimis constrictum est, ut monuimus, (*Aph.* 228. III.) maxime conducit sternutationem concitare. Si vero remanserint secundinæ cum uteri orificio aperto, quia placenta tenacius adhæret utero, quam ut statim expelli possit, non esset tutum adhibere sternutatorium; validior enim illa protrusio simul forsan extruderet uterum nunc suo sustentaculo orbatum, quod aliquoties observavi factum per violentiorem funiculi umbilicalis tractionem. Quæ uteri inversio si non protinus reponatur, quod nesciunt illæ obstetrices, majus periculum est exspectandum, quam a retentis secundinis. Majus malum est exspectandum si portio placentæ separata fundat sanguinem, dum altera pars magis adhærens deneget exitum; nam non solum periculum est ne invertatur uterus, sed etiam nimia sanguinis profusione puerpera non raro in animi deliquium incidit, & convellitur, atque deinceps pallescens diu vitam debilem & valetudinariam agit, bono sanguine privata. Hanc tenaciorem placentæ adhæsionem sæpe observavi in partu præmaturo, dum placenta, antequam ejus propria exstincta sit vita, ab utero separari debet. Atque hoc etiam aliquo modo culpæ obstetricum est adscribendum, quæ post partum non ligant portionem funiculi versus placentam, ut per funiculi vasa aperta effluere possit sanguis, qui, hac via intercepta, magis detrusisset adhærentem placentam ab utero. In utroque igitur casu cum orificio uteri aperto, quoniam non caret periculo indere sternutatorium, ego soleo cingere, & sustentare totum abdomen, cujus adminiculo fere semper brevi post partum extrudetur placenta cum membranis: si autem non procedat,

cedat, obstetricem moneo, ut secundum ductum funiculi umbilicalis immittat manum, qua artificiose, & prudenter adhærentem placentam separet ab utero, & demum una cum manu sua, adjuvante conatu matris, placentam educat.

LIB. V. APH. L.

243. MUlieri menstrua si velis cohibere, cucurbitam quam maximam ad mammas appone.

I. A Nobis supra (*Aph.* 230. I.) demonstratum est inter uterum & mammas magnum esse Consensum, atque sententia hæc hoc experimento ulterius confirmatur, dum nempe applicatione Cucurbitæ quam maximæ ad mammas minuatur & sistatur menstruatio. Quali modo applicari possunt Cucurbitæ cuivis notum est, quoties enim cucurbita admodum calefacta cuti applicetur, postquam contentus in cucurbita aer calefactus refrigeratur, cuti tenaciter adhæret; aut hoc olim fiebat accensa flamma, quæ calefaciebat aerem cucurbita contentum, quo dein exstincta flamma refrigerato cuti adhærebat cucurbita; hodie vero ope Antliæ valvula instructæ aer extrahitur ex applicata cucurbita, quæ methodus hoc commodi habet, quod pro lubitu aerem extrahere possimus, dum vero olim sæpius repeti debebat operatio. Ope cucurbitæ eo in loco minuitur supra partem naturalis aeris pressio, unde ad locum minus pressum magis confluunt humores, & ita partem in tumorem attollunt, quod fieri nequit, quin partes reliquæ priventur humoribus: hæc autem mutatio maxime inducitur partibus proximis, atque iis quæ huic parti maxime consentiunt. Quia vero inter mammas & uterum maximus est consensus ratione evacuationis, non recedit a generali regula, quod aucta derivatione ad mammas minuatur eadem ad uterum: hinc fæminæ lactantes rarissime menstrua fundunt. Propterea non est mirum, quod moneat Auctor noster Cucurbitam maximam applicandam esse, ut ita possit magnam ad mammas facere derivationem, & ita notabilem diminutionem facere ad uterum. Nunc quærendum est num Hipp. hunc aphorismum posuit, ut simplex experimentum, an vero curationis scopo in mensibus profluentibus. Si velis, inquit, cohibere, unde videtur solummodo voluisse indicare fieri posse menstruationis diminutionem per cucurbitas ad mammas applicatas. Si vero hoc auxilium voluisset adhibere in mensium profluvio, præcepisset, in mensium profluvio applicandæ sunt cucurbitæ mammis. Quamobrem mihi videtur hanc operationem tanquam merum experimentum proposuisse, ad probandum maximum consensum inter mammas, & uterum.

Quomodo cucurbitæ mammis applicatæ cohibent menstrua?

LIB. V. APH. LI.

244. QUæ in utero gerunt, harum os uteri clausum est.

I. INter certissima Graviditatis signa numerant orificii uteri clausuram. Obstetrices in anatomicis non satis expertæ credunt os uteri esse eam angustiam, quam statim in pudendis offendunt, quæ pars connivens perperam a multis vocatur os uteri, dum vero sit externa coarctatio vaginæ, quum uteri os adhuc satis distet ab hac parte, nempe hæret in altera interna extremitate vaginæ. Qui igitur ex hujus vaginæ orificio clauso vellent judicare num fæmina esset gravida, omnino deciperentur. Dum mulier concepit, necesse est, ut conceptum semen & dein ovum imprægnatum retineatur in uteri cavitate, ut ibidem ulterius nutriatur, & incrementum capiat: uterus autem ipse suis fibris contractilis, atque musculorum abdominalium pressio, & uteri orificium in parte inferiore positum, non

Os uteri clausum an graviditatis signum?

per-

permitterent ut receptum semen vel ovulum impraegnatum retineretur in uteri cavitate, sed causis his expelleretur: propterea factum fuit, ut post conceptum uteri orificium contrahatur ita, ut causis his non possit aperire & eructare contentum. Ita etiam contractum orificium omnem communionem cum aere ambiente intercipit, ut natura methodo consueta omnibus suis operationibus, in loco clauso id faciat, quod in generatione requiritur. Inde toto generationis tempore uteri os manet clausum, tam diu, donec vel partus vel abortus instans oris dilatationem exigat. Hæc sententia quibusdam paradoxum videtur, quum quædam fæminæ, quales nonnullas novi, toto gestationis tempore menses fundant ordinate, ac si non essent gravidæ, quam evacuationem fieri non posse contendunt nisi uteri os aperiatur. Quia vero similia sunt vasa in vagina suis ostiolis donata, uti in utero, verisimile est his mulieribus menstrua fluere non ex utero, sed ex vagina. Alterum dubium majoris est momenti, fæminas quasdam passas fuisse superfœtationem, quod etiam observavi: quæ si fiat, concedendum est os uteri interea temporis fuisse apertum. Sed si animadvertimus quam parva requiratur apertura, ut ingrediatur semen, dum interim glans penis huic orificio applicata exitum intercipiat, vix verendum est, hoc tempore expelli posse ex utero contenta. Sed ut sit signum graviditatis, hæc duo adesse debent: primo istud os clausum dumtaxat esse debebat solo tempore gestationis: verum ut plurimum omni tempore clausum est, quare deciperet eum, qui tangeret os uteri clausum, indeque semper judicaret fæminam esse gravidam. Si vero inveniret uteri os apertum, tunc tuto judicium ferre posset fæminam non esse gravidam; aut si offenderet gravidam, instare abortum vel partum. Altera est difficultas, quod in non gravidis os uteri ita habeatur a pudendis remotum in quibusdam, ut digito attingi non possit: in gravidis vero, præprimis instante partu, magis ad pudenda descendens tactu explorari potest, quando non requiritur hoc signo uti ad investigandum, num gravida sit nec ne. Propterea hoc signum & quoniam est incertum, atque etiam impudicum, puto nunquam adhibendum esse, ad investigandum, num fæmina sit gravida: sed ut cognoscamus, num partus instet, obstetrix eo signo carere nequit; quamdiu enim sentiat, suis digitis os uteri firmiter esse contractum, licet dolores parturientium adsint, non potest exspectare fœtus exclusionem.

LIB. V. APH. LII.

245. *MUlieri in utero gerenti si multum lactis e mammis fluxerit, infirmum fœtum significat. Si vero solidæ fuerint mammæ, saniorem fœtum significat.*

Lactis copiosior effluxus in gravidis cur fœtum infirmum significat?

I. CIrca finem graviditatis, sexto, septimo, & octavo mense, quando sensim debilitari incipit actio vitalis in placenta & funiculo umbilicali, Mammæ sensim cum decremento hujus actionis disponuntur ad lactis præparationem, ut tandem, quando requiritur lac pro infantis nutritione, mammæ satis validam possideant præparandi, & evacuandi lactis potentiam. Sic Deus voluit, ut omnia suis temporibus ordinate fiant, cessante una actione generationis, altera magis valens fiat, sine mutata fabrica in ipsis organis: nam quod uterus quoque fiat major & validior in gravidis, propterea non mutatur ejus fabrica. Neque alia est ante pubertatem, & in vietis fabrica organorum genitalium utriusque sexus, quam in maturis, verum organa duntaxat fiunt majora, & potentiora, & denique debilitantur, & exarescunt. Si vero contingat, quod mammæ, quæ debebant sensim magis turgere, & solidiores fieri, se accingentes ad lactis generationem, fiant flaccescentes & fundentes multum lactis, ut signum, & causa fœtum infirmum esse declarant. Fœtus enim debilitatus simul minuit uteri vigorem, qui est causa, quod mammæ

mæ per consensum turgeant, hujus autem flaccescentia dependens ab uteri debiliori actione signum est fœtum non esse firmum; sive hoc fiat a fœtu prius debilitato, sive ab utero ipso infirmiore, quæ infirmitas quoque debilitabit fetum. Si autem mammæ multum lactis fundunt, signum est detrahi materiem nutritiam, quæ ad nutritionem, & incrementum fœtus erat destinata, cujus privatione fœtus necessario redditur debilior, & quoniam directio ad mammas minuit directionem humorum versus uterum, ut demonstravimus (*Aph.* 243.), ex minori itaque humorum copia ad uterum derivata etiam fit debilior fœtus. Hoc ergo signum ex mammis desumtum egregium est indicium ad cognoscendum, num fœtus in utero hærens sit debilis vel valens.

II. Ex eadem translatione actionis ab utero ad mammas intelligitur mammas turgentes, & solidas indicare fœtum & uterum valere: tument enim tunc, & solidiores fiunt mammæ etiam in puellis, quando uterus ad concipiendum fit aptus, ut ex sororiantibus mammis, etiamsi talis puella non fundat menstrua, conjiciamus eam esse maturam; eo magis si circa finem gestationis fieri debeant lactis promptuaria, tunc enim sensim copia colostri magis turgent, ut non fiant duræ, sed solidæ & tumentes, promptæ ad fundendum lac pro infante. *Cur mammæ solidiores firmiorem fœtum indicant?*

LIB. V. APH. LIII.

246. *QUæ perdituræ sunt fœtus, his mammæ graciles fiunt. Si vero rursus duræ fiant, dolor erit aut in mammis, aut in coxis, aut in oculis, aut in genibus, & non perdunt.*

I. QUod si retineatur translatio T. J. ab Almeloveen, & multorum aliorum, hic esset sensus Aphorismi, quibus mulieribus gravidis mammæ fiunt graciles, hæ abortiunt: sed si post ea signa abortus instantis mammæ fiant duræ, non fiet abortus, verum dolor erit aut in mammis &c. Ergo erunt mammæ graciliores incertum signum abortus, nam graciles mammæ in duras mutatæ indicarent, non exspectandum abortum sed dolores. Alii vero πάλιν per Contra exponunt, & tunc magis conveniens est Aphorismi sensus: nam tunc graciles mammæ abortum præsagiunt; sed mammæ duræ non præsagiunt abortum, verum dolorem partium recensitarum, quod observationi practicæ est conveniens. *Sensus.*

II. Cur mammæ ex improviso si graciles fiant abortum præsagiant exposuimus (*Aph.* 330. II.); propterea quibusdam videtur Auctorem rem eandem repetere superius pronunciatam. Sed hoc in praxi sæpe debet fieri; nam quando debemus enumerare signa abortum præsagientia, annumerandæ sunt mammæ graciliores factæ. E contra si volo ex phænomenis apparentibus aliquid futurum pronunciare, solummodo pono istud phænomenon, & dein pronuntio, quæ bona vel mala ex tali phænomeno sunt exspectanda. Ea methodus egregia est in praxi medica. Gravida verbi gratia dicit sibi graciles fieri mammas, ergo Medicus adhuc est incertus, quid boni vel mali significet, hinc consulit observationes practicas, ut inveniat quid secutum fuerit post phænomenon hoc; inter prædicta mala ex mammis gracilibus invenit abortum præsagiri; itaque non confidens huic soli phænomeno, quod fallere potuisset, examinat signa reliqua abortum præsagientia: si ergo invenit præter mammas graciliores reliqua quoque phænomena instantem abortum declarantia, tunc certa fide prædicere potest futurum abortum. Hoc non solum in hac re, sed & in omnibus signis est faciendum, ut si urina, pulsu, aliisque phænomenis singularibus possimus aliquo modo judicare hunc vel illum morbum instare, antequam eum morbum pronunciamus futurum, reliqua phænomena eundem morbum præsagientia sunt examinanda an adsint. Hinc quam maxime patet, quantum a veritate practica recedunt, qui ex solo pulsu, urina, sudore, res- *Graciles mammæ abortum præsagiunt.*

pira-

piratione, & dolore, & ceteris solitariis signis judicium ferunt, postpositis reliquis ad pronunciandum, qualis sit morbus præsens, vel qualis exitus sit exspectandus, quum pauci sint morbi ex unico phænomeno cognoscendi, sed semper ex multis simul collectis. Propterea hoc semper in meis Collectaneis feci, ut unumquodque phænomenon duobus ad minimum in locis collegerim: ita sponte cuncta, quæ indicabantur ex tali phænomeno, collecta invenire possum; atque ad rem aliquam cognoscendam vel præsagiendam omnia quoque phænomena indicantia simul invenire potui. Hoc utut sit molestum, usum practicum suggerit egregium, & hoc nisi a multis annis fecissem, fateor me non ex proprio ingenio formare potuisse omnia præsagia cujusvis phænomeni, neque omnia phænomena eandem rem indicantia colligere. Quoniam talia non ex ingenio sunt depromenda, sed ex constanti observatione practica. Recte ergo, & cum judicio Noster egit Auctor, qui idem phænomenon ob scopum diversum plus semel repetit.

Mammæ duræ in gravidis quid præsagiunt? III. Versatur Auctor noster in exponendis malis, quæ ex vario phænomeno mammarum desumuntur in gravidis, tradidit mammas graciles, & flaccidas (*Aph.* 330. II. & 331. II.) solidiores, & tumentes (*Aph.* 245.). Nunc vero vult prædictionem formare ex mammis duris. Hæc ergo durities est distinguenda a mammis solidioribus, quæ firmum fœtum indicabant, & nihil mali portendebant. Neque durities scirrhosa vel inflammatoria, aut scrophulosa est accipienda, quæ æque in non gravidis, quam gravidis accidit; ita etiam lactantibus abundantia vel concretione lactis mammæ indurescunt: verum hæ omnes species non præsagiunt recensita mala. Quare talis Durities est concipienda, quæ provenit ab eadem sed majore causa, ex qua proveniebant mammæ solidiores, & tumentes (*Aph.* 245.). Qui impetus major ita implet mammarum vasa sine emissione lactis, ut ad attactum non sint solidiores, & firmæ, verum duræ, & ita renitentes, ut ad digitos prementes non admittant foveas, & propter turgescentiam illam nimiam Dolorem inferant. Signum ergo est uteri actionem validissimam esse, unde ad Abortum faciendum nullum erit periculum, qui non fit valente uteri actione, sed ex ea debilitata vel perturbata. Quoniam adjacentes partes hac prævalente uteri actione simul agitantur, & sanguine implentur, inde in coxis, & genibus quoque dolor. An vero oculi inde doleant, dubitare possumus, sed quoniam in lactantibus observavi, quoties mammæ nimia copia lactis turgebant & dolebant, oculos quoque dolere, verisimile videtur mihi hos oculorum dolores magis ex duris, & nimis impletis mammis oriri, quam ex actione uteri validiore.

LIB. V. APH. LIV.

247. *QUibus os uteri durum est, his necesse est os uteri clausum esse.*

Os uteri durum cur clausum? I. UTeri os in vaginam patens optime comparari potest processui ciliari in oculi bulbo, cujus ope pupilla redditur amplior, & angustior: quando nempe uteri os, quod caret motu voluntario in perfecta sanitate, possit suis fibris orbicularibus sphincterum instar contrahi, & fibris centralibus contractis dilatari; anus vero & oris labia musculis voluntariis gaudent, quibus ab imperio mentis fieri potest dilatatio, & constrictio. Os autem uteri, & etiam multa alia oscula emissariorum suis sphincterulis contrahuntur, uti etiam oculi pupilla. Quia vero attactu constat, quoties uteri os est contractum, simul esse durum, licet nullus adsit tumor inflammatorius vel scirrhosus, inde patet, quod hæc constrictio dependeat a contractione fibrarum orbicularium, qua contractione, uti omnes reliqui musculi, hæ fibræ indurate sentiuntur: sed orificii uteri dilatatio videtur præcipue oriri relaxatis fibris orbicularibus. Hinc tempore conceptus, partus, & menstrua-

ſtruationis hæ fibræ orbiculares videntur relaxari, ut tranſitum præbeant per hoc orificium. Si vero os apertum æque eſſet durum, quam dum ſit clauſum, ſignum eſſet orificium uteri æque ſuis fibris diſtrahi quam contrahi, quod nunc contrarium patet. Inde etiam eſt, ut ad os uteri clauſum, & contractum cum ſucceſſu adhibeamus laxantia, quæ nihil præſtarent, ſi uteri dilatatio fieri deberet per contractas fibras, quemadmodum ejus fit conſtrictio. Ergo quoties invenitur os uteri durum, ſignum quoque eſt iſtud contractum eſſe. Quibus nunc cauſis uteri os conſtringi poſſit, non ſatis conſtat inter auctores. Galenus, & alii accuſant oris uteri Inflammationem, ſcirrhum, vel & callum: concedendum eſt hos morbos os uteri durum facere, haud tamen credo hoc in loco talem debere intelligi duritiem, ſed talem, qualem in mammis duris præcedente Aph. indicavi, ut conſtaret in gravidis, num partus inſtaret, qui fieri nequit, quamdiu os uteri eſt clauſum. Ut igitur obſtetrix ſciat in parturientium doloribus, num exſpectandus ſit partus, tangens uteri orificium, ſi iſtud inveniat durum, pronunciare poteſt uteri os eſſe clauſum & propterea partum fieri non poſſe, & exſpectandum eſſe monet, donec uteri os molleſcat. Hoc ſignum quoque valet in lochiis vel menſtruis retentis, & in uteri hydrope: nam ſi detegat os uteri durum, novit os eſſe contractum, & ita intus continere humores; ſi vero molle inveniat, judicare poteſt iſtorum retentionem non oriri ab ore uteri contracto. Sic valet medicus opportuna adhibere auxilia, vel laxantia vel inſtigantia, ut evacuet id, quod in utero retinetur.

LIB. V. APH. LV.

248. *Quæcumque in utero gerentes a febribus corripiuntur, & vehementer attenuantur abſque manifeſta occaſione, difficulter, & periculoſe pariunt, aut abortientes periclitantur.*

I. Expoſuimus ſupra (*Aph.* 223.) mulierem gravidam morbo acuto corripi lethale eſſe, quoniam vehemente circulatione vel depellebatur placenta, vel ita invertebantur humores, ut ad nutriendum fœtum eſſent inepti. Hoc vero loco agit de muliere gravida, quæ corripitur febribus. Ego ſentio hic intelligendam eſſe febrem remittentem (*Aph.* 100. II.) quæ recurrentibus paroxyſmis quaſi multas febres facit, quæ etiam frequentius ſummam extenuationem inducit, quam febres reliquæ continuæ, & intermittentes. Obſervavit Noſter Auctor, ut & nos in praxi quotidiana, gravidas fæminas ita vehementer ſine manifeſta cauſa extenuatas partum ſubiiſſe difficiliorem, & periculoſiorem, & hoc ſufficeret in memoria tenere ad prædictionem formandam. Si vero hanc obſervationem practicam rimamur, clare conſtabit, talem partum inſtare. Ut enim partus fiat facilis, parturientis vires debent conſtare, ut fœtum excludat, atque placenta una cum partu fœtus ab utero ſecedere debet, dein ſanguinis effuſio copioſior a tali puerpera tolerari debet, ſine multo virium diſpendio. Verum ſi gravida diu fuit febribus vexata, vires vix valebunt ad excludendum fœtum, unde partus difficilior; & ſanguinis copioſior deinceps evacuatio, ſi quædam reſtent vires, iſtas ſimul auferet, unde partus periculoſus. Hoc autem eo magis, ſi fæmina gravida vehementer fuerit extenuata, ſive reſpiciamus ad humorum defectum tali in corpore, ſive ad cauſam illam non manifeſtam, quæ vehementem extenuationem induxit. Nam propter placentæ ſeparationem ab utero neceſſario ſequitur ſanguinis evacuatio lochiorum nomine veniens, atque hoc in corpore vehementer extenuato magnum malum inducet. Cauſa hæc non manifeſta Extenuationem inducens eſt febris remittens colliquativa, quæ eo fit major, quo magis evacuamus. Igitur dum poſt partum emittitur tanta copia ſanguinis, partim ſanguinis defectu, partim aug-

Cur partus difficilis & periculoſus ſi gravida corripiatur febribus & vehementer attenuetur?

mento febris colliquativæ moritur puerpera. Ab eadem hac extenuatione, & febribus partus fit difficilior, quia vitio matris excluditur fœtus; quia vero vita placentæ exstincta fœtus non conatur in lucem prodire, inde sæpe fit quod post fœtus exclusionem placenta tenaciter utero adhærens, quia non satis exaruit, post partum statim non sequatur, sed remanens partum difficiliorem faciat, & periculosum, cum stagnans, corruptionem suscipiens, febrem colliquativam augeat.

Cur hæ abortientes periclitantur? II. Sive circa principium, sive medium, sive finem gestationis gravida fæmina febribus colliquativis vexata, & vehementer extenuata excludat fœtum, idem patitur periculum. Nam & in abortu, & in partu naturali effudit majorem sanguinis copiam, & placenta tenacius adhærere solet utero, quam ut perfectum abortum facere possit. Ergo per easdem assignatas causas in abortu fæmina ita extenuata periclitatur.

LIB. V. APH. LVI.

249. *SI fluxui muliebri convulsio, & animi deliquium superveniat malum.*

In mensium fluxu convulsio, aut lipothymia, malum. I. GAlenus, & fere omnes Commentatores hic accipiunt pro fluxu muliebri Mensium profluvium, vel fluorem album, vel quamcumque aliam copiosiorem evacuationem per pudenda, quæ diu durare debuit, ut tandem acrimonia humorum inde nata induceret irritando Convulsionem. Quia vero noster Auctor antea egit (*Aph.* 196., & *Aph.* 197.) de Convulsione ex nimia evacuatione, non possum credere Hippocratem hic voluisse intelligere mensium profluvium, verum solitam sanguinis menstrui evacuationem, quæ non est causa Spasmi, vel Lipothymiæ, quali in sensu fere ab omnibus accipitur: propterea voluerunt hic intelligere immodicum fluxum. At vero ipse textus non indicat immodicum, vel diu durantem mensium fluxum, neque dicit ex fluxu muliebri si fiat Convulsio, vel Lipothymia, verum dicit, huic fluxui si superveniat, id est si talia symptomata fiant in fluxu muliebri, malum signum est. Equidem hodie pronunciamus malum, si fæmina versetur in naturali menstruatione, atque tum a Convulsione, vel Lipothymia corripiatur; nam observavi ab his supervenientibus symptomatibus illam menstruationem non solum turbari, verum etiam in medio fluxu sufflaminari, cum multo detrimento mulieris. Novi multas fæminas, quæ sæpissime menstruationis tempore hujusmodi symptomatibus corripiuntur, quæque per triduum, vel ultra decumbere debent, donec cessaverit ille fluxus, etiamsi non sit immodicus. Igitur Convulsionem, & Lipothymiam non deduxi ex nimio profluvio, sed ex aliquo morbo latente, qui producit Lipothymiam, aut Convulsionem, dum uterus se accingat emittere sanguinem menstruum. Quid sit Lipothymia (*Aph.* 66.) & Convulsio (*Aph.* 51., III. & *Aph.* 194., I.) exposuimus, ex quibus constat, homines debiles, mobilitate solidorum laborantes, his morbis sæpe tentari ex levissima causa. Restat ergo inquirere, an menstruatio talem causam suppeditet, & quando inde fiat Convulsio aut Lipothymia, quid mali ex his supervenientibus sit exspectandum. Quamvis fere omnes Medici hodie menstruationem ex sanguinis plethora derivent, non possum tamen his in omnibus assentiri, quoniam observavi in multis fæminis, quibus sanguinis erat defectus, hunc tamen stato tempore fieri

Menses fluunt motu particulari. fluxum: sed quando motus aliquis particularis fieri incipit in uteri vasis, tunc sanguis in uteri vasis hærens extruditur, qualem motum quoque observavimus in mammis, aliisque partibus genitalibus (*Aph.* 230. II. & *Aph.* 232., II.) Imo viri hæmorrhagiis narium assueti, priusquam sanguinem fundunt, circa nasum motum insolitum percipiunt. A forti pulsu in ulceribus sanguinis eruptio est exspectanda, ut infra sumus demonstraturi. Ex quibus omnibus colligere possumus, ipsam plethoram per totum corpus non sufficere ad menstruationem, sed causam adesse

debere

debere moventem, quæ contentum sanguinem in arteriis magis ducit ad uterum, & ibidem evacuat. Quoties hæc causa dirigens cessat, etiamsi maneat tali in corpore sanguinis abundantia, menses tamen sistuntur, quod experimur in fæminis menstruantibus, si subito aliquo terrore corripiuntur. Hic nunc motus particularis derivans sanguinem ad uterum, & eum evacuans, non raro reliquum corpus in consensum trahit: quod si cadat in mulieribus mobilitate solidorum laborantibus, quarum corpora ex minima causa admodum turbantur, sæpe fit quod per consensum hunc mulier corripiatur Animi deliquio aut Convulsione, quæ hodie vocatur Convulsio Hysterica. Quibus symptomatibus obortis, sæpissime in medio fluxu supprimuntur menses, qui deinceps difficile revocantur. Nam Lipothymia exstinguens omnem motum vitalem etiam simul exstinguit hunc motum particularem uteri, qui cessante lipothymia non semper redit, quod sæpe observavimus in fæminis mobilitate solidorum laborantibus, & ceteroquin sanis. Eodem modo Convulsio hysterica commutat motum alternum constringentem, & dilatantem, quo propellebatur sanguis menstruus, in motum tonicum perpetuo contrahentem, quæ tetanica constrictio non solum valet cohibere menstruum sanguinem, verum etiam lochiorum fluxum, imo si parturienti superveniat, quod sæpe observavi, inhibet fœtus exclusionem. Igitur Lipothymia, vel Convulsio superveniens valet supprimere naturalem mensium fluxum. Non erit ulterius opus rogare, cur dicatur malum, & quid mali fiat, si Animi deliquium, vel Convulsio superveniat, quum menstrua naturalia suppressa semper malum dicantur. Non sufficit in Arte Medica scire, quid sit malum, simul indicandum est auxilium, quod id malum vel tollit, vel mitigat. Quoniam hoc malum sæpe accidit, & per experientiam didici, si ex spasmo subsistebant menses, me potuisse antispasmodicis anodynis menses revocare, & minuere molestiam ex spasmo natam, hæc auxilia reticere nolui in juniorum Medicorum gratiam. Si vero Lipothymia fuerit causa, his admisceo quædam spirituosa aromatica, & sales volatiles cum optimo successu.

LIB. V. APH. LVII.

250. *Mensibus copiosioribus prodeuntibus, morbi contingunt: & non prodeuntibus, ab utero fiunt morbi.*

I. Superius (*Aph.* 3. V.) notavimus mensium fluxum esse fæminis naturalem evacuationem, si sint ætate maturæ, neque lactantes, neque gravidæ; hoc autem loco determinanda est hujus evacuationis quantitas, aliter enim intelligi nequit num menses fluant copiosiores. Hippocrates, & ex ejus auctoritate multi medici quantitatem comparant duabus heminis Atticis. Quia vero stillatim exit sanguis, & recipitur linteis, ratione exsiccationis, & quia sanguis ille seorsim ponderari nequit, vix valemus evacuati sanguinis pondus determinare. Præterea non omnibus mulieribus æqualis est quantitas, quædam enim triplo majorem copiam fundunt quam aliæ, quæ tamen omnes sanæ vivunt. Quamobrem ut determinetur quantitas mediocris, id debemus sciscitari ex ipsa fæmina, an dum sana sit, soleat tantam circiter quantitatem singulis mensibus evacuare. Hæc quantitas varia in diversis fæminis, sive sit major, sive minor, mediocris censenda est. Possumus tamen aliquo modo ex habitu, & diæta conjicere quantitatem. Quippe in corporibus mollibus succulentis, & fæminis otiose, & opipare viventibus multo major est menstruationis mediocris quantitas, quam in corporibus strigosis, & durioribus, atque in fæminis duriter, & parce viventibus. *Mensium naturalis quantitas.*

II. Si fæmina vel singulis vicibus majorem copiam sanguinis fundat per pudenda, vel crebrius menstruationem patiatur, vel laboret continuo stillicidio, illa e- *Quinam morbi ex*

mensibus copiosioribus? vacuabit majorem sanguinis copiam, quam suum corpus ex alimentis assumtis conficere potest, unde generatur sanguinis rubri defectus, & reliquum corpus conficietur macie, vel turgebit humore lymphatico aut cachectico. Nam continuata nimia sanguinis evacuatione, quæ ingeruntur alimenta, & potulenta non possunt in bonum humorem commutari, quum ad humorum præparationem non solum requiratur firmarum partium actio, sed & debita vitalis humoris admisti quantitas, quæ tali in corpore deficit. Illa ingesta alimenta, & potulenta actione vitæ non subacta in propriam corruptelam abeunt: prout nunc ille humor ex alimentis imperfecte præparatus in tenuitatem, lympham, cacochyliam, putrilaginem abeat, ita quoque deinceps nascuntur morbi. Nam tenuitas humorum vasculorum orificiis non retinenda relinquit corpus aridum, & tandem marasmo consumit. Lympha tenuis, vel pituita viscosa in cellulis pinguedinosis collecta Anasarcam, vel Leucophlegmatiam inducit. Putrilago nata producit Cacochymiam cum colore lurido. Omnes hi morbi omnem respuunt curationem durante copiosiore menstruatione, sed si moderatus fiat fluxus, & corpus firmetur roborantibus, atque alimentorum confectio promoveatur stomachicis, sensim evanescent recensiti morbi, & recuperabitur color ruber sanguinis.

A Mensibus non prodeuntibus, ab utero fiunt morbi. III. Menses non prodeunt, vel ex naturali, vel ex morbosa causa; nam ante pubertatem, & vietis salubriter non apparent; neque in gravidis, & lactantibus. Quare ad hos subsistentes menses non respicit Auctor, verum si in fæmina matura neque gravida neque lactante menses non prodeunt, observavit uteri morbos fieri. Sed inde concludere noluit per reliquum corpus nullos fieri morbos, hoc enim non quadraret observationibus practicis, quæ docent multos morbos totius corporis fieri a mensibus non prodeuntibus, quod non est hujus loci exagitare. Verum ex mensibus non prodeuntibus multo frequentius fiunt uteri morbi quam ex mensium profluvio: nam in profluvio si quid morbosi esset in utero, id simul evacuaretur: sed in mensibus non prodeuntibus plerumque causa suppressionis latitans in utero, ibidem continetur, atque sanguis hic evacuandus retentus, & accumulatus uteri morbos inferre potest, nempe obstructionem, sanguinis coagulationem, stagnantis corruptionem, & multa alia mala. Propterea conducit ad evitandos uteri morbos procurare, ut menses non prodeuntes omnimodo referentur, & ducantur, priusquam recensiti morbi fuerint firmati. Curationis modum hic addere nequeo propter multiplices causas menses supprimentes, quæ non omnes eadem methodo sunt tollendæ.

LIB. V. APH. LVIII.

251. *Recto intestino inflammato, & utero inflammato, & renibus suppuratis, urinæ stillicidium supervenit. Hepati autem inflammato singultus supervenit.*

Intestino recto inflammato supervenit stranguria. I. Quid sit Stranguria seu Urinæ stillicidium supra (*Aph.* 110., IV.) exposuimus, ex quo loco simul constitit hunc morbum ex variis causis nasci: hoc autem loco indicat Auctor intestini recti inflammationem, sed non determinat, num Inflammatio hæc sit causa stranguriæ, an vero stranguria per aliam causam natam ad Intestini recti inflammationem accedat, nam utroque modo stranguria supervenire potest. Hoc autem non fecit sine ratione, quum non semper ex intestino recto inflammato generetur stranguria. Quippe in fæminis raro fit ex intestino recto inflammato stranguria, quia vagina interposita facit ut inter intestinum rectum, & urethram minor sit communitas quam in viris, in quibus hæ partes juxta locatæ sunt. Dein non semper ex inflammato intestino recto ita consentit vesica, vel urethra, ut stranguriam faciat. Tamen propter vicinitatem ha-

harum partium, & quia ex Inteſtino recto inflammato etiam interdum afficitur Veſica, vel Urethra, fieri poteſt ſtranguria. Propterea non debemus ſemper in inflammatione inteſtini recti quærere aliam cauſam ſtranguriam inducentem, quamvis videatur morbus novus, quum Inflammatio latius diſperſa, vel veſicam, & urethram in conſenſum trahens, ſtranguriam inducere poſſit. Hoc boni ex hac obſervatione habemus, quod ſolummodo tentemus curare Inteſtinum rectum inflammatum, poſt cujus mitigationem, & curationem curabitur quoque ſponte ſtranguria.

II. Hoc in loco non ſolum illam partem intelligi, quam hodie uterum vocamus, verum etiam Vaginam mihi veriſimile videtur, quoniam vagina magis conſentit urethræ & veſicæ, quam uterus ipſe. Quando igitur in fæmina Uterus aut ejus Vagina ab inflammatione tentatur, eodem modo, ut ſtatim dixi de Inteſtino recto in viris, ſtranguriam inducere poteſt, & curari debet. Quomodo Inflammatio ab Eryſipelate harum partium diſtingui poteſt ſupra (*Aph.* 236.) expoſuimus; interim credibile eſt Eryſipelas æque quam inflammationem producere poſſe ſtranguriam. *Utero inflammato ſupervenit ſtranguria.*

III. Sive Renes vel ex prægreſſa inflammatione formaverint pus, ſive corrodendo, vel detritu calculi contraxerint ulcus pus fundens, quamdiu iſtud pus eſt blandum, redditur per urethram ſine ulla roſione, unde ſæpe in empyematicis, phthiſicis, & critica evacuatione morborum acutorum redditur cum urina pus, ſine ulla inducta ſtranguria, quoniam interna urethræ latera muco naturali obducta non afficiuntur a puris tranſitu. Si vero iſtud pus redditur acre corruptum & ichoroſum, non ſolum ſimul in tranſitu ſuo aufert mucum naturalem, verum etiam tangens nuda latera veſicæ & urethræ, irritando facit ut involuntarie contrahantur. Hinc in principio dum fluere urina incipit, urethra ſe dilatari permittit, ſed in tranſitu irritata ſe contrahens iterum exitum urinæ, & puris intercipit, qualis morbus vocatur ſtranguria. Quoniam non omni in caſu pus ita eſt acre & corruptum, non ſemper adeſt ſtranguria. Sed ſi ſuperveniat, ſignum eſt majoris acrimoniæ & corruptionis in pure tranſeunte, quod malum eſt, & difficiliorem curationem arguit. *Renibus ſuppuratis ſtranguria ſupervenit.*

IV. Hepar inflammari poſſe, quum donatum ſit arteriis ab aorta provenientibus, in quibus omnibus inflammatio fieri poteſt, nemo inficias ire poteſt: non tamen in omni Hepatis inflammatione generatur Singultus, propterea, ſi interdum Singultus ſuperveniat, interdum vero non, vel hoc pendere debet ex natura aut magnitudine inflammationis, vel ex diverſo loco inflammato provenire debet. Quum vero experimur interdum in graviori hepatis inflammatione non fieri Singultum, qui vero ſupervenit quandoque leviori inflammationi, videtur mihi ex parte hepatis diverſa inflammata Singultum naſci. Hepar ipſum præter motum exiguum vitalem ad nutritionem ſui, & motum particularem ad bilis confectionem, non poſſidet motum, quo potuiſſet æmulari Singultum: inde neceſſe eſt, ut hepatis quædam pars inflammata Diaphragmati conſentiat, ut ita convulſive deorſum tracto ſubito Diaphragmate, cum ſimul clauditur larynx, in nobis generetur Singultus. Nam ſtatuere velle ab œſophago convulſo ſingultum fieri, id non reſponderet phænomenis, quia œſophagi convulſio elevando diaphragma extruderet aerem, dum in ſingultu attrahitur aer, cujus introitus ſimul intercipitur. Crederem ergo Ligamenta hepatis nectentia hepar diaphragmati eſſe inflammata, quando ſingultus ſuperveniat. Facile ergo ex his colligitur, omnia ſpirituoſa & arcana contra ſingultum hunc nihil valere, ſed eum curandum eſſe, uti curantur omnes morbi inflammatorii. *Hepati inflammato ſingultus ſupervenit:*

LIB. V. APH. LIX.

252. *Mulier ſi in ventre non concipiat, velis autem ſcire an conceptura ſit, veſtibus circumtectam ſubter ſuffito, & ſi quidem procedere tibi videatur odor per corpus ad nares, & ad os, ſcito, hanc non propter ſe ipſam infœcundam eſſe.*

I. Nul-

An ex suffitu dignosci possit num mulier sit fœcunda vel sterilis.

I. NUlla in parte Medicinæ plures nugas & perversas sententias detexi, quam quæ complectitur partes genitales & ipsam generationem, quod forsan ex ignorantia structuræ præcipue natum est. Ita supponit Auctor fæminam fœcundam transmittere fumum aromaticum (*Aph.* 221.) pudendis receptum, ut naribus, & ore percipi possit: e contra fæminam sterilem non transmittere eum vaporem. Quasi aura seminalis per totum corpus fæminæ meare deberet, ut inde redderetur fæmina prægnans. Hæc sententia tam inanis est & futilis, nullis experimentis fundata, ut non egeat refutatione, quia ad concipiendum sufficit si semen virile veniens in uteri cavitate imprægnet ovum fæmineum maturum aliter sterile. Sed non est opus ut totum corpus permeet semen virile ad imprægnationem. Præterea multæ sunt causæ sterilitatem inducentes, quæ experimento unico unam verbi gratia causam detegente non possunt detegi. Quamvis poneretur fæminam percipere debere odorem in naribus, & ore, forsan annueret se percipere odorem eum, ut celaret sterilitatem. Satius ergo duco hoc experimentum non instituere, ut nulla suspicio fœcunditatis, vel sterilitatis per experimentum hoc introducatur. Si tamen scire expedit, inspiciendæ sunt externæ partes genitales, num tali laborarent vitio, quod seminis virilis admissionem intercipit, quo non invento, pronunciandum est, nos nullam causam sterilitatis detegere posse.

LIB. V. APH. LX.

253. *SI mulieri in utero gerenti purgationes prodeant, fœtum sanum esse impossibile.*

An perseverante menstruatione fœtus sanus manere nequeat?

I. OBservavit quibusdam in fæminis Auctor menses fluere etiamsi sint gravidæ, hoc etiam hodie observatur, sed raro: in his detexit semper fuisse fœtum debilem, unde judicavit hoc aliter fieri non posse. Videamus an ex natura rei fieri non possit, ut fœtus tamen nascatur sanus ex gravida fæmina, cui prodibant purgationes. Creavit Deus ita corpora fæminarum, ut ætatis tempore maturo plus conficiant ex alimentis assumtis, quam ad nutritionem sui requiritur, hoc abundans, nisi stato tempore evacuetur, multos parit fæminis morbos. Non omnibus autem fæminis æqualis est hujus abundantiæ generatio, quasdam enim novi, quæ & tempore graviditatis, & lactationis satis copiosa menstrua fundebant, sine ulla inducta debilitate. Quamobrem Auctori in omnibus assentiri nequeo statuenti fieri non posse, ut fœtus maneat sanus; sed statuendum est hoc raro fieri, quod quædam fæmina gestationis tempore menstrua habeat. Adducunt tamen argumenta, quæ ex natura rei probarent fœtum debilem fieri debere. Nam menstruus sanguis, qui destinatus erat ad alendum fœtum, eliminatur; unde supra (*Aph.* 224.) dixit, mulierem gravidam secta vena abortire. Alii autem putant menstrua fluere non posse, nisi uteri os aperiatur, vel & quædam placentæ portio separetur ab utero. Quod si rationes hæ essent veræ, menstrua non fluerent sine instante abortu; verum quibusdam fæminis satis copiose menstruantibus ex vagina profluit sanguis, ut non sit opus in quovis fluxu menstruo, os uteri aperiatur in tali gravida, vel placentæ portio separetur ab utero. Hoc autem verum est, in gravidis menstrua detrahere portionem nutrimenti: sed si fiat in fæmina admodum plethorica, illa ablata quantitas nullum periculum adferre potest; quare his temporibus admodum frequens venæ sectio in gravidis raro abortum infert: & inveniuntur fæminæ plethoricæ, otiose & opipare viventes, quibus, nisi bis aut ter gestationis tempore secetur vena, abortus imminet.

LIB. V. APH. LXI.

254. *SI mulieri purgationes non prodeant, neque horror, neque febre superveniente; cibi autem fastidia ipsi accidant, hanc in utero gerere putato.*

I. SI concepit mulier, non est opus ut ulla mutatio morbosa in eo corpore fiat, solummodo enim augetur uteri moles, & sanguis qui per menstrua fundi solebat, nunc cedit in embryonis incrementum: unde quædam fæminæ ex conceptu nullam molestiam percipiunt: imo inveniuntur, quæ nullo tempore ita vivunt valentes, quam dum sunt gravidæ, vel lactantes. Si igitur fæmina perfecte sana, cui sine ulla visibili, vel cognita causa subsistunt menses, a nobis exigit scire, num ipsi ex graviditate, vel morbosa causa interna menses subsistant, egregium responsum dedit nobis Auctor, dicens, si huic superveniat cibi fastidium, vel & appetitus alienus sine horrore & sine febre, judicandum est talem fæminam esse gravidam modo per tres quatuorve periodos non prodierint menstrua. Non tamen judicandum est omnibus fæminis in principio gestationis corripi cibi fastidio, si vero istud accidat, necesse erit, ut non habeatur simul horror, & febris: nam si dicta simul adessent, incertum esset signum graviditatis, sed potius morbosæ suppressionis. Meretur igitur rimari, cur a mensibus suppressis ex morbosa causa febris, & horror simul producatur, num vero in Menstruis subsistentibus fere semper solum ciborum fastidium producatur. Si menstrua subsistunt ex graviditate, non est opus, ut illa labes morbosa fiat ex destructo æquilibrio humorum, quod semper destruitur, si menstrua subsistant ex causa morbosa. Uterus autem sensim mole increscens intestina ex sua priori sede detrudit, atque uteri actio fit majoris vigoris. Per hanc mutatam sedem, & auctam uteri actionem, ventriculi motus sæpe in fæminis perturbatur, ut vomant, nauseent, fastidiosæ fiant, ut quidam procelloso mari non assueti: tandem vero magis progressæ gravidæ fæminæ, huic motui & sedi assuescentes, non amplius fastidiosæ manent, ut homines longis navigationibus exercitati. Hujusmodi etiam fæminis, licet ita fastidiosæ sint, urina manet sana, ut indicavimus (*Aph.* 234. I.). Sed quando menstrua ex morbosa causa subsistunt, non solum generatur fastidium, sed propter cacochyliam (*Aph.* 127. II.) ex æquilibrio destructo natam, generantur insuper horror, febris, & alia cacochymiæ signa. Docemur ex hac observatione evidentissime, quid sit in tali gravida fæmina fastidiosa agendum, nempe compescendus est motus ille inordinatus ex consensu productus per similia, quæ experientia didicit compescere nauseam navigationis, qualia sunt vinosa grata acidiuscula, & spirituosa aromatica, quæ si non sufficiunt, aliquod anodynum lene est admiscendum. Talia danda sunt ad compescendum fastidium, ne continuato fastidio gravida fœmina aliquod damnum patiatur. *Menstrua sponte subsistentia cum fastidio, sine horrore & febre graviditatis signum.*

LIB. V. APH. LXII.

255. *QUæ frigidos ac densos uteros habent, non concipiunt. Et quæ præhumidos habent uteros, non concipiunt; extinguitur enim ipsis genitura. Et siccos magis, & adurentes: alimenti enim inopia semen corrumpitur. Quæ vero ex utrisque temperamentum habent moderatum, hæ ipsæ proliferæ sunt.*

I. QUemadmodum Veteres quatuor posuerunt in homine vivente Temperamenta simplicia, totidemque composita finxerunt: Ita etiam in Utero, tanquam parte speciali, eadem Temperamenta quæsiverunt, nempe Frigidum, Humidum, Siccum, & Calidum; atque ex his quatuor compositum, ut fri- *Uteri temperamenta.*

frigidum, & humidum vel ſiccum; atque calidum, & humidum, vel ſiccum. Quod ſi vero nihil horum excedebat, dicebatur Eucraſia. Hæc temperamenta erant Temperata, quando non ita excedebant, ut inde fierent morbi, ſed Intemperata, ſi morbos producerent. Quamobrem in fine inquit moderatum temperamentum non inferre ſterilitatem, ſed quando Temperamenta illa modum excedunt, ſterilitatem inferunt. Quando igitur hic agendum erit de Temperamentis ſterilitatem inferentibus, ſemper intelligendum erit Temperamentum intemperatum. Ex his elegit ſolummodo quatuor Temperamenta ſimplicia, quia ſi habeantur compoſita temperamenta intemperata, eo major erit ſterilitatis cauſa. Hinc quoque concipitur, ex qua cauſa dicit, *ex utriſque*, ut indicaret Temperamentum ſimplex, & compoſitum, aliter dicere debuiſſet, ex his quatuor &c.

Uteri frigiditas ſterilitatis cauſa. II. Quum Uterus in corpore lateat, per propria ſigna non potuerunt ejus intemperantiam detegere, propterea ſi volebant ſcire, num hac vel illa laboraret intemperantia, primo perſcrutabantur ſigna generalia Temperamenti frigidi, calidi, ſicci, & humidi totius corporis, ex quibus conjiciebant uterum eadem intemperantia laborare: dein perpendebant magis propria ſigna ex pilis pudendorum, ex menſibus fluentibus, & denique ex actione generationis. Si igitur Pili eſſent breves, molles, rari, flaveſcentes, non ultra pudenda naſcentes; ſi Menſtrua ſero veniant interdum poſt vigeſimum ætatis annum prima vice ſine cauſa alia morboſa retinente, quæ etiam præmature deſinunt vix poſt quadrageſimum annum, quæ prodeuntia fundebant ſanguinem tenuem, aquoſum, frigidum; ſi fæminæ ſe facile abſtineant a venere, & ea vix delectentur, ſtatuebant hujuſmodi uterum intemperantia frigida laborare. In tali utero ſimul ſtatuit denſitatem utpote ex abundantia frigiditatis uterus non potuit allatos humores diſcutere, ſed ex iis in ſe collatis denſitatem facit. Quamobrem vero talis Uterus ſterilitatem parit, rationem dat, quia genitura in ipſis exſtinguitur, quæ quoque ratio eſt in utero præhumido. Certe ratiocinium hoc non ita recedit ab experientia, & veris rationibus, ut multi ex hodiernis autumant, eſt utique magis conveniens quam ex fermento corrupto, vel quavis poſtea inducta hypotheſi deducere ſterilitatem. Nam ſi ponamus in partibus genitalibus actionem languidiorem, cujus ope conficiuntur ova matura, & ea devolvuntur ad uteri cavitatem, ea deficiente formantur immatura ova generationi inepta, & non pervolvuntur in uteri cavitatem, ut ab allato ſemine virili impprægnari poſſint, ſine quibus fæmina concipere nequit. Nemini mirum videri poteſt quod ſolus uterus frigiditate laborare poſſit, qui perpendit actionem generalem vitalem, quæ in nobis eſt calefaciens cauſa, quadam in parte ita languere poſſe, ut una dumtaxat pars, verbi gratia manus, vel pes, præ ceteris partibus frigida ſit: & eo magis ſi perpendimus partes genitales habere ſpecialem ſibi actionem, quæ ſola debilitari poteſt, quod frequentiſſime quoque experimur in ventriculo, inteſtinis, hepate, cerebro, aliiſque organis particularibus. Quali modo hæc intemperantia frigida ſit curanda, ut ita fiat fæmina fertilis, ex data theoria facile deduci poteſt, nam generalia quæ intemperantiam frigidam curant, ſunt adhibenda, & ad pudenda applicanda, vel ex uterinis eligenda, quæ ſimul calefaciunt, & roborant, qualia medicamina paſſim exſtant apud Veteres Practicos.

Uteri humiditas ſterilitatis cauſa. III. Quod monuimus ſupra in Uteri frigiditate, hoc eſt repetendum in Uteri Humiditate: nam poſt ſigna generalia temperamenti humidi attendendum eſt ad partes genitales, quæ ad attactum ſunt molles, tumidæ, & frigidiores; menſtrua pallida, aquoſa, ſæpe copioſa; frequens fluor albus; lumborum frigus & gravitas. Quia vero non generatur talis intemperies humida, niſi ſimul adſit firmarum partium laxitas atque motus vitalis, & actio iſtius partis ſit debilior, eodem fere modo ut frigida intemperies Sterilitatem inducit, imo frequentius, quia humoris crudi abundantia,

tia, si forte generarentur ova matura, ita submergeret ova, ut a semine virili non potuissent impregnari. Præter recensita auxilia Discutientia hic conveniunt.

IV. Non omnis Uteri siccitas ad hunc titulum pertinet, nam siccatus uterus ex inflammatione aut erysipelate, vel si propendens siccetur, talis siccitas numeratur inter morbos: verum si Uterus suo loco manens minorem copiam humoris in se continet, & fundit per pudenda, talis dispositio uteri sicca intemperies vocatur, quæ desumitur ex signis generalibus Siccitatis totius corporis, atque ex pudendis aridioribus, vix ullam humiditatem stillantibus, ex mensibus paucis, & sanguinem compactum exhibentibus. His fieri dicit Auctor Sterilitatem ob alimenti inopiam. Ova quidem generantur, & impraegnari possunt, sed quando illa ex uteri lateribus capere debent nutrimentum, & incrementum, ex humidi defectu ovum impraegnatum perit, atque ita in principio gestationis fit abortus: vel dein liquescens in utero, abiens in humorem tenuem corruptum, absorbetur, ut non prodeat in lucem. Talis ergo fæmina otiose vivere debet, & diæta humectante uti, conducet etiam genitalia fovere fotu, vel vapore aquoso, ut laxentur fibræ, & suppeditetur major humidi copia. *Uteri siccitas sterilitatis causa.*

V. Etiamsi veneris appetentiam deducant ex Uteri caliditate, Calida tamen Intemperies hic proponitur ut causa Sterilitatis, quia semen corrumpitur alimenti defectu: igitur non multum distat ab intemperie sicca, nisi quod simul habeatur major veneris appetentia, imo furor uteri. Sed quoniam uteri Caliditate, id est validiore motu in suis fibris, omne humidum discutitur, ova impraegnata exsiccantur, ut in foetum increscere nequeant. Præter recensita auxilia in siccitate quædam simul refrigerantia sunt adhibenda. Auctores præcipiunt fæminam talem sterilem impraegnari posse si nubat viro opposita intemperie laboranti: ut si fæmina frigida matrimonio habeat maritum calidum, & ita porro, unde provenit quod in sequentibus nuptiis talis fæmina sterilis fiat prolifera. *Uteri caliditas sterilitatis causa.*

L I B. V. A P H. LXIII.

256. *SImiliter autem etiam in masculis. Aut enim propter corporis raritatem spiritus extra fertur, ut semen non demittat. Aut propter densitatem humidum non pervadit foras. Aut propter frigiditatem non incalescit, ut ad hunc locum congregetur. Aut propter caliditatem hoc idem contingit.*

I. UTi in fæminis formantur ova speciali fabrica, & actione ovarii, ita in viris a testium fabrica, & actione conficitur ex allatis humoribus semen, quod ulterius per epididymem, & vas deferens, delatum, atque in vesiculis seminalibus collectum ad majorem perfectionem deducitur. In utroque sexu vitiato organo induci potest sterilitas. Ita ab uteri morbis, vel vitiata fabrica interdum non conceditur seminis virilis admissio: vel ovaria corrupta vel obstructa non proferunt ova: in masculis eodem modo a membro virili intorto, vel nimis curto, vel alio modo vitiato, semen duci interdum nequit in uteri cavitatem, vel a testibus scirrhosis, vel obstructis non generatur in viris bonum semen. Atque ita per multos morbos in utroque sexu nascitur sterilitas. Has autem omnes causas noster Auctor in hoc Aphorismo assignare noluit, quamvis a Commentatoribus allegantur, sed per hanc sententiam adstruere conatur ab intemperie æque in masculis quam in fæminis sterilitatem induci posse, hujusque rationem addit, quæ an multum, vel parum valeat non curabimus. Observavit Hippocrates, ut & nos hodie, quod viri interdum ex matrimonio non accipiant liberos, in quibus viris, vel fæminis nullum apparet vitium sterilitatis, fæmina tamen illa in secundis nuptiis invenitur prolifera. Propterea judicavit vitium sterilitatis in semine virili latitare, quod quadam intemperie laborat. Galenus acriter hic insurgit, credens *An intemperies nequit esse sterilitatis causa in masculis?*

hunc aphorismum esse spurium, & Hippocrate indignum, quasi ex Intemperie non potuisset in masculis fieri sterilitas. Ego vero puto hanc causam æque valere inferre sterilitatem masculis quam fæminis. Uterus etenim non est organum ova fæminea formans, sed ea generantur in ovario, ex humore suis vasis allato, per actionem specialem: sine ovis his maturis, & bene formatis nullus fit conceptus in utero, etiamsi uteri cavitas semine virili optimo esset plena. Itidem in viris per actionem testium ex allato humore præparatur semen prolificum: si vero illa actio testium vel sit debilior, vel aliena, conficitur quidem in testibus liquor, & ducitur ad vesiculas seminales, sed quia non continet illa animalcula viventia, quæ in semine bono deteguntur microscopiis; ille liquor seminalis ad ovula fæminarum applicatus, ovulum imprægnare nequit. Non enim sufficit ut ovum maturum fæmineum in utero irroretur liquore quodam ex viro proveniente, ut imprægnetur, sed requiritur semen maturum his viventibus animalculis præditum. Quia vero demonstravimus per Intemperiem ita mutari posse actionem, quæ facit ovula in ovario, ut nullum inde perfectum, & maturum ovulum prodeat, nulla mihi videtur restare ratio, cur non æque in viris per Intemperiem prædominantem potuisset produci liquor seminalis generationi ineptus. Imo verisimile videtur, hanc causam frequentissimam esse causam sterilitatis in viris. Sed quoniam in fæminis hæ causæ non solum inferunt sterilitatem ex imperfectis natis ovis, verum etiam si uteri quoque corpus eadem laborat, ratione incrementi fœtus, verisimile videtur hanc Intemperiem frequentius in fæminis quam viris inducere sterilitatem.

LIB. V. APH. LXIV.

257. *LAc dare capite dolentibus malum. Malum vero etiam febricitantibus, & quibus hypochondria elevata sunt murmurantia, & siticulosis. Malum autem & quibus dejectiones biliosæ, & qui in acutis sunt febribus: & quibus copiosi sanguinis facta est egestio. Convenit vero tabidis non admodum valde febricitantibus lac dare, & in febribus longis & languidis, nullo ex supra dictis signis præsente: & præter rationem quidem extenuatis.*

Lactis examen. I. QUid sit Lac, & quomodo generetur in mammis mulierum, vel uberibus animalium exposuimus (*Aph.* 232.) ex quibus colligi potest, præcipuam materiam esse chylum ex alimentis assumtis confectum, actione corporis aliquo modo mutatum, ut ex eo facilius quam ex crudis alimentis produci possint nostri humores sani, & proprii. Omnia genera alimentorum ab lactantibus animalibus assumta, per actionem organi chylificationis, & affluxum humorum saponaceorum ita solvuntur in sua veluti principia, ut referant massam homogeneam albicantem ad adspectum, quam chylum vocamus. Hic constat ergo alimentis solutis, liquoribus affusis, quibusdam partibus non solubilibus, quibusdam etiam adhuc immutatis, & portione quadam omnino soluta, & nutritioni adaptata. Talis humor in massam circulatoriam delatus, reliqua actione pulmonum, & arteriarum per totum corpus, & propria natura admistorum nostrorum humorum, magis præparatus in humorem nutrititium, amittit sensim indolem priorem, quam possidebat in assumtis, & tandem iterata actione corporis viventis omnem priorem naturam amittit, & convertitur in nostros proprios humores. Antequam ad eam pervenerit perfectionem, utcunque quasdam retinet proprietates priores, ut patet ex odore, aliisque specialibus detectis in hoc humore proprietatibus. Quamdiu chylus talis sanguini circulanti mistus est, in fæmina, vel animali lactante ad Mammas delatus, actione ea speciali Mammarum a sanguine separatur, ubi simul utcunque in Lac commutatur, quod in se aliquo modo continet naturam non facile domabilem assumtorum. Non debemus judicare purum chylum ita separari

ab

ab allato sanguine, sed tenendum est etiam aliquid de præparatis propriis humoribus istius corporis chylo esse mistum, ut constituat Lac, quibusdam in proprietatibus a chylo distans, & eo magis, quia actione Mammarum ille allatus chylus aliquam quoque mutationem subiit. Hinc Lactis materia petenda ex assumtis, & propriis humoribus istius corporis, qui uniti subierunt aliquam mutationem in Mammis. Ille igitur humor experimentis est examinandus, quales proprietates possideat, antequam aliquid certi de ejus usu in morbis possimus adstruere. Lac ex animalibus desumtum, quæ solis plantis, vel gramine vescuntur, in loco tepido retentum, secedit in tres partes; superne colligitur butyraceum oleosum pingue, reliquum inferius partim abit in materiem caseosam, & partim in liquorem tenuem seorsum. Tota massa brevi tempore acorem contrahit. Sed quod Lac generatur in mulieribus, & aliis animalibus carne utentibus, sibi relictum non contrahit acorem, sed potius rancorem. Omne Lac facile coagulatur, seu ejus pars caseosa facile unitur, & secedit a reliquis, & se unit in corpus firmum. Meretur nunc inquirere quodnam genus lactis in hoc loco intelligitur. Quia vero olim ut hodie Lac vaccinum in frequentissimo fuit usu, nullum est dubium, quin in hoc loco sit accipiendum Lac vaccinum, nam ovinum, vel asininum si dari debet, animalis nomen adjectum invenitur. Lac vero ex animalibus carne vescentibus raro, vel nunquam datur: sed ex mulieribus solis phthisicis, & infantibus conceditur. Quare quidquid dicatur de usu lactis in sequentibus morbis, id lacti vaccino est adscribendum. Hoc lac quia desumitur ex animali, quod solo gramine, & aqua vescitur, ejus spontanea mutatio est in coagulationem, & acorem, ejus materia ita est soluta & præparata, ut proxime accedat ad naturam nostrorum humorum.

II. Non inficior Hippocratem observasse usu lactis intendi capitis dolorem, & qui his doloribus sæpe sunt obnoxii per nimium lactis usum in Capitis dolorem incidisse. Neque negari potest, capitis dolorem leniri usu lactis, quod sæpe in praxi observavi. Ergo incertum videtur, num lactis usus conveniat vel noceat. Quia vero Capitis dolor a multis caussis possit fieri, quarum quædam usum Lactis exigunt: aliæ vero respuunt, absolute poni nequit, num conducat vel noceat Lactis usus. Ita tamen solent Veteres ratiocinari in morbis, qui ex diversis caussis oriuntur, ut morbum talem habeant legitimum, qui ex frequentissima caussa oritur. Ita absolute dicitur Pleuritis si fiat ab inflammatione; Nephritis a calculo: iidem autem morbi ab alia caussa nati habebantur illegitimi seu nothi. Hoc etiam statuendum est in Capitis doloribus, qui frequentissime oriuntur ex sanguinis abundantia, & impetu majore ad caput. His hominibus si detur multum Lactis, quod prompte cedit in bonum sanguinem, generatur ex exhibitione ea capitis dolor, quia augetur sanguinis copia, quæ doloris est caussa. Hic vero Lactis acorem accusare vel vaporem caput petentem, ut multi, non videtur mihi alicujus momenti, cum decocta farinosa, quæ citius acorem contrahunt, laudentur, & sæpe utimur lactis vapore naribus attrahendo, ut medeamur capitis doloribus. *Lac in capite dolentibus an malum?*

III. Propter rancorem, in quem dicunt cito abire Lac, non sunt ausi Lac dare febricitantibus, magis credo ut quadam ratione firmarent Hippoc. & Galeni sententiam, quam ut proferrent veritatem. Nam in febribus essentialibus (*Aph.* 153.) conveniunt acescentia, quale medicamen est Lac, quod in calore retentum brevi acescit, ut supra probavimus. Reponunt tamen, lac potum brevi post ructum nidorosum facere, quod ejus cremor seu pars butyracea in rancorem abeat; & Lac coctum rancidum fieri. Vera sunt experimenta, sed non probant id, ad quod adducuntur, nam iisdem in hominibus a pura tepida aqua pota etiam fit ructus nidorosus, ex quo experimento nemo colligere potest aquam commutari in nidorem, sed adfuisse pinguedinem corruptam in ventriculo, eamque aquæ tepidæ potu solutam, & ita supernatantem, ructum nidorosum facere, quod etiam a lactis potione fit. *An Lac non dandum febricitantibus?*

fit. Lac diu coctum nidorem contrahere verum est, sed tantus non est ventriculi in febricitantibus calor, ut inde lac coqui possit. Alia igitur esse debet ratio, quamobrem non damus febricitantibus Lac, & cur ex ejus usu intenditur febris. Illa ratio plana est: in omnibus febribus calidis victus humidus (*Aph.* 16.) est imperandus, & tenuis debet esse Diæta in omni morbo acuto (*Aph.* 7. 8. 10. 11. &c.). Quando igitur Lac multum nutrimenti præbet, febribus obest. Lac vero multum nutrimenti continere, cum ex chylo formetur, neminem latere potest. Si ergo quis vellet Lac dare febricitantibus, istud multa aqua prius est diluendum. Tali modo dilutum Lac expertus sum febricitantibus potum esse egregium, sed si merum Lac detur, propter copiam nutrimenti a febricitantibus tolerari non potuit.

Lac an noceat quibus hypochondria elata murmurant?

IV. Nonnulli elevata hypochondria murmurantia referunt ad febrem antecedentem, alii vero hoc phænomenon sine febre accipiunt: utrumque casum perpendemus. Si hypochondria sint elata murmurantia ex febre, tunc signum est materiem febrilem magis ferri ad intestina & eorum motum turbare. (*Aph.* 183.) Ex febris ratione deduximus non convenire Lac, sed & motus admodum perturbatus intestinorum convertit Lac merum assumtum in corruptelam. Experientia constat eo validiorem corruptelam fieri, quo plus nutrimenti est in assumtis, inde teterrima corruptio ex pinguedine producitur. Propterea Lac merum in tali symptomate non conducit. Quibus vero hypochondria elevata murmurant sine febre, illis ut plurimum contenta intestinorum aliquam faciunt commutationem in acidum specie fermentationis, & quoniam lac in loco calido cito etiam acescit, non convenit tale dare alimentum, quod sponte acescit.

An Lac non dandum siticulosis?

V. Sitis naturalem causam esse defectum humidi in corpore, quo os siccatum nobis Sitis sensum concitat, demonstravimus in speciali Exercitatione de Siti: hæc causa fit eo major in febribus, quibus omne humidum expellitur, & reliquum compingitur, quare in febribus frequentissimum, & molestissimum est symptoma. Hoc ut tollatur, exigit humidi abundantioris ingestionem, quod vix aliquid nutrititii in se continet. Si nunc examinemus Lac merum, id nutrititio abundans non præbet tale humidum, quale ad Sitim leniendam exigitur. Si vero magna copia ingeratur, corpus multitudine nutrimenti, quod in febribus est evitandum, opprimitur, & non suppeditatur tantum humidi, quantum ad Sitim leniendam requiritur. Qui ergo Lac potandum dare vult sitientibus cum vel sine febre, id admodum erit prius diluendum magna copia aquæ.

Num Lac malum, quibus dejectiones sunt biliosæ?

VI. Biliosas dejectiones supra (*Aph.* 40. II. & *Aph.* 138. III.) descripsimus, ex quibus constat eum hominem habere in intestinis materiem pinguem corruptam, acrem, & calidam: his igitur hominibus nulla sunt danda pinguia, ne materiæ biliosæ, quæ ex pinguedine corrupta præcipue formatur, demus suppetias. Quia vero in lacte multum pinguedinis hæret, ut patet ex ejus supernatante cremore, facile intelligitur Lac dandum non esse, nisi magna copia aquæ dilutum, sed potius acescentia macra. Lactis exhibitio eo magis est evitanda, si febris acuta adsit, quæ prompte humiditatem discutit, & reliquum pingue in rancorem convertit. In dejectionibus autem biliosis sine febre lactis serum acescens, quod pinguedine caret, expertus sum egregium fuisse medicamentum, quo potui omne biliosum corruptum eliminare.

An Lac nocet, quibus copiosi sanguinis facta est egestio?

VII. In dictione hac quædam est obscuritas, quidam enim intelligunt Diarrhœam vel Dysenteriam cruentam, in qua noceret exhibitio meri lactis; alii accipiunt sub hoc sensu omnem sanguinis evacuationem ex quacumque parte, in quo etiam non conduceret; denique intelligunt quidam tempus illud, in quo æger per antecedentem sanguinis evacuationem est sanguine veluti privatus. Qualis autem sit vera sententia Auctoris non rimabimur, sed videbimus quid sit sentiendum in his diversis casibus. In Diarrhœa, & Dysenteria cruenta per experientiam constat Lac ingestum, vel clysmatis ope injectum magnum solamen attulisse,

se, nam id acre, quod intestina vellicat, lactis injectione, & assumtione egregie temperatur. Si vero sanguis ejicitur propter tenuitatem sanguinis, vel laxata oscula vasorum, hanc dejectionem equidem non curabit, sed quoque nihil damni adferet. In quavis alia sanguinis evacuatione multi suadent lac non esse exhibendum, quia copiosiorem hæmorrhagiam facit, quod etiam experimur; sed propterea non debet æger se abstinere ab omni lactis usu, modo enim moderatam copiam ingerit; sed ex copia majore damnum pateretur, quia corpus sanguine exhaustum leni, & pauco nutrimento est sustentandum, quale est lac modica copia sumtum. Sed sese abstinere a lactis usu, qui debiltatus est per antecedentem sanguinis evacuationem, eum male agere existimo, corpus enim illud est restaurandum bono, & levi nutrimento, quale lac suppeditat: verum hoc corpus onerare magna copia Lactis puri, esset obruere vires multitudine alimenti: quare credo Auctorem in hoc casu vetare nimiam lactis puri ingestionem. Hoc ex textu constare potest, quia dicit, quibus copiosa est facta sanguinis egestio, quibus verbis indicat eam egestionem non fieri, sed factam esse, quod corpus debilitatum non fert tantam copiam puri lactis ingestam.

VIII. Quid sit Phthisis superius (*Aph.* 85. II.) definivimus, in quibus hominibus non est defectus concoctionis in organis chylopoieticis, sed corruptio præparati humoris præprimis in pulmonibus: in his igitur, quia tanta est boni humoris consumtio in materiem purulentam, convenit ut suppeditetur alimentum satis copiosum, quod non eget multa præparatione, quale est Lac. Propterea phthisici si non amplius alia alimenta ferre queunt, solo lacte sustentantur. Multi quidem Lac asininum eligunt, sed ex qua ratione non intelligo. Ruminantia animalia enim perfectius sua alimenta præparant ruminando, quam non ruminantia, ut Asinus, atque meliori gramine vescuntur. Si Lac asininum sit magis dilutum, & inde facilius digeratur, hoc quoque obtineri potest affundendo aquam Lacti vaccino. Igitur concedo Auctori nostro, qui laudat Lac vaccinum in Tabidis, qui non admodum febricitant, ne multitudine nutrimenti lac obsit febri, ut antea monuimus. *Lac convenit tabidis.*

IX. Diætam tenuem imperandam esse in Acutis passim observavimus in Libro Primo, ex hoc principio quoniam vis vitæ admodum laborans a morbo per multa alimenta aggravata magis laboraret, & forsan succumberet: si vero febris longior erat exspectanda, concedebatur victus largior, quia corpus per tam longum tempus victu tenui non potuisset sustentari. Eadem est in his febribus ratio, nam assignatur febris longa, & languida, in qua corporis vires non multum instigantur, sed quæ tamen diu duratura est: in qua si non suppeditetur nutrimentum sufficiens, vires vitæ debilitarentur alimenti defectu. Hinc lac nutrimentum satis copiosum præbens, sed quod etiam facile ab actione corporis potest subigi, his hominibus est dandum ut sustententur vires. *Lac convenit febribus longis & languidis.*

X. Quænam dicantur corpora extenuata unusquisque intelligit, sed cur dicatur præter rationem meretur observare. Hæc est communis locutio Hippocratis, si significare vult non adesse causam manifestam, ex qua possumus tantam Extenuationem exspectare. Mirum enim non est, quod aliquis ex morbo acuto, vel febre, vel ulcere pulmonis admodum extenuetur; sed si ipsi ægri mirantur se summopere extenuari, dum tamen belle comedunt, & non multum ægrotant. Talis tunc Extenuatio inde oritur, quia assumta alimenta ingesta defectu virium non compinguntur in humores crassos sanos, sed tenues manent. Quo nunc alimenta majori actione compingenda sunt in humores nobis naturales, eo minus conveniunt: quæ vero levi actione vitæ commutabilia sunt, uti est lac, ista præstantissima censenda sunt. Inde Hippocr. per experientiam practicam id detexit, quod ex firma theoria debuisset deduci. Sic videmus veram Theoriam semper respondere praxi. *Lac convenit præter rationem extenuatis.*

LIB.

LIB. V. APH. LXV.

258. *Quibus tumores in ulceribus apparent, non valde convelluntur, neque insaniunt. His autem derepente evanescentibus, quibus in postica quidem parte fuerint, convulsiones, tetani, quibus vero in antica, insaniæ, aut lateris dolores acuti, aut suppuratio, aut dysenteria, si rubicundi fuerint tumores.*

Morbi ex consensu & metastasi.

I. HOc in Aph. Hippocr. naturæ arcana revelat, quæ a paucis bene intelliguntur, quum sine cognitione anatomica, & intellectis actionibus corporis viventis intelligi nequeant: ea tamen detexit Auctor per praxin, non vero ex prævia cognitione theoretica. Nobis enim quædam mira reliquit exempla, quomodo morbus in uno loco corporis natus possit etiam alia in parte producere morbum: num vero ille alter morbus per sympathiam vel metastasin generetur non explicat; verum docet quinam morbi producant alium in aliquo loco remoto, & quinam raro id faciant. In superioribus demonstravimus (*Aph.* 125. III. *Aph.* 126. III. *Aph.* 127. IV. *Aph.* 230. I. &c.) inter quasdam corporis partes maximum valere Consensum, & maxime inter istas, quæ ex eodem ganglio nervos habent, vel communem fere exercent functionem. Inde si pars una afficiatur morbo, altera etiam afficitur, sed quoniam tali in casu non fertur morbi materia ex uno loco in alterum, hi morbi ex Consensu nati non adferunt levamen, verum semper magis opprimunt ægrum. Si vero morbi materia ex uno loco ad alterum feratur, quando vocatur metastasis, talis transplantatio bona esse potest, & mala. Nam ut bona sit, omnis materia est transferenda ex parte magis principi ad minus principem, ex loco ubi exonerari non potuit ad aliquod emunctorium conveniens: ita enim æger liberari potest ab omni materia morbi. Si vero imperfecta sit translatio, vel ad partem, ubi eadem materia majus periculum inferre potest, augebitur morbus. Semper ergo attendendum in prædictionibus, & curationibus ad has regulas generales. Has applicabimus ad exempla allata: multo plura quidem sunt, sed quoniam hic non est locus omnia tradere, quæ dicenda sunt de Consensu & Metastasi, pauca ea ab Auctore allata sufficient.

Non valde convelluntur aut insaniunt, quibus tumores in ulceribus apparent.

II. Chirurgos per Ulcus intelligere vetustam solutam unitatem in partibus firmis, in qua plerumque quædam portio simul demta est, ex nostra Chirurgia repurgata, & aliis libris Chirurgicis intelligi potest. Ambitus hujus ulceris seu ora ejus vel tument, vel non elevantur, prout fluens humor morbosus in istis colligitur, vel non. Si multa sunt Ulcera dispersa per cutim, ut hic habetur in plurali, non possumus accusare vitium locale, sed humorem morbosum per totum corpus dispersum, uti in variolis: in tali nunc statu morboso observavit Auctor ægros non valde convelli, aut insanire, id est, rarum est si ora ulcerum turgeant, quod tunc ægri corripiantur Convulsione, vel Insania: hoc etiam observamus in variolis, quoniam morbi materia per corpus dispersa tunc colligitur ad ulcera, propterea non fertur ad encephalon, ut irritando nervos inferret convulsionem, vel insaniam. Si vero illa intumescentia evanescat, facile fieri potest, ut ad Encephalon delata materia istos morbos inferat. Non tamen illa intumescentia tam certum est signum, ut nunquam inde fieri posset Convulsio, aut Insania, nam observavi in ulceribus cum læso nervo vel tendine intumescentiam magnam præsagisse Convulsionem vel Insaniam. Hujus discriminis ratio est, quoniam alia pars in Consensum potest trahi, & per Metastasim recipere morbi materiem. Quod si vero ex intumescentia læsi nervi vel tendinis generetur Convulsio aut Insania, hi morbi non superveniunt ex Metastasi, sed ex Consensu, qui non admodum frequens est in ulceribus cutis.

Qui morbi fiant ex:

III. In superioribus demonstratum est multa ulcera arguere morbi materiam gene-

generari per totum corpus, quæ ad ora ulcerum delata ibidem manet, donec tandem acquisita maturitate per apertum ulcus evacuetur. Si vero tali in statu evanescat intumescentia derepente, signum est eam materiem non fuisse evacuatam per ulcera, sed rediisse in communem circulationem, quod malum est, quia fertur a peripheria corporis ad interiora, & a loco ubi potuisset evacuari ad locum magis principem, & ubi tam commode evacuari non potest. Igitur talis disparentia tumorum semper mala est, verum non determinat, qualis morbus sit exspectandus; nam prout illa retrogressa materia in hanc, vel illam partem deponitur, ita quoque morbus erit varius, & magis minusve periculosus. Actio tamen vitæ non ita est inconstans, ut sine ullo discrimine quemcumque morbum ex tali metastasi faciat, propterea experimenta practica sunt consulenda, quid natura facere soleat in tali regressu materiæ, nam hoc ex legibus hydraulicis demonstrare non valeo. Videamus ergo quid Auctor noster in morbis his detexit, & quod dein per experientiam practicam fuit firmatum.

derepente disparentibus tumoribus circa ulcera?

IV. Qualis sit morbus Convulsio, & Tetanus, & quantum differant, ex iis, quæ exposuimus (*Aph.* 167.) facile colligi potest. Experimenta in corporibus viventibus docuerunt, irritatione facta ad nervos, vel duram matrem, totum corpus ceteroquin sanum adigi posse in Convulsionem, vel & Tetanum. Quibus constare potest, si modo aliquid acre internum feratur, & applicetur ad recensitas partes, id acre inferre posse Convulsionem, & Tetanum. Nullus autem erit, qui per se non potest concipere tale quid fieri posse, si tumores derepente circa Ulcera evanescant: nam ille humor corruptus circa Ulcera subsistens evanuit, seu potius inde depulsus fuit, & non emendatus, & receptus est in communi massa circulante, igitur mirum esset, si illa materia acris, & morbosa quoque non ferretur ad nervos, & cerebrum, & in his partibus sua rosione produceret motum illum validum, & involuntarium.

Ex ulcerum detumescentia Convulsio, & Tetanus.

V. Quoniam speciali titulo in nostra *Medicina Dogmatica* exposuimus Delirium, Insaniam, ceterosque congeneres morbos, non erit opus hoc loco repetere. Pleuritidis definitionem exhibuimus supra (*Aph.* 109., IV.). Ex iis, quæ in hoc Aphorismo generaliter explicavimus constat materiem acrem ex tumentibus marginibus ulcerum intro ferri. Illa materia si feratur ad nervos motorios, inducebat motum involutarium validum; sed si feratur ad partes acuto sensu donatas, idem tunc acre validos dolores infert, qui hic dicuntur Dolores lateris, qui locus solus non est obnoxius huic receptioni: observavi quoque ex tali disparentia natos fuisse dolores capitis, & ventris, sed quoniam ille dolor pectoris observatus fuit ab auctore, eum pronunciat; sed propterea non negat alias quoque partes dolore corripi posse. Eodem modo ratiocinandum est de Insania, nam materia illa ad eum locum cerebri delata, in quo mens nostra sensus internos exercet, eum locum in suo placido motu ita perturbat, ut mens tali modo afficiatur ex hac commotione interna, ac si agitaretur perturbatis quibusdam sensibus externis; & quoniam tunc anima nostra ex perturbato motu interno ratiocinatur, & operatur, talis actio dicitur Insania. Hoc autem mirabile observavit Auctor in hac metastasi, quod ex ulcerum detumescentia in partibus posterioribus frequentius generetur Convulsio, & Tetanus; sed ex metastasi partium anteriorum frequentius Insania, & Laterum dolores. Ego fateor me in praxi illam differentiam observare non potuisse, interim tamen non possum inficiari, qui tale quid detexerit per suam praxim frequentiorem.

Ex ulceris detumescentia Insania, aut lateris dolores acuti.

VI. Quomodo autem ex hac detumescentia generari possit Suppuratio seu Empyema, primo intuitu videtur conceptu difficile, sed quoniam materia purulenta in marginibus ulcerum confecta, uti alibi in corpore, inde reduci potest, & humoribus circulantibus misceri, ex communi observatione translationis puris satis evincitur, suppurationem alibi in corpore, vel in cavo pectoris fieri posse: ita observavimus in febre per metastasin fieri Anginam (*Aph.* 144.) ex Angina Peri-

Ex ulcerum detumescentia Suppuratio.

pneu-

pneumoniam. (*Aph.* 203.) Obstare tamen videtur nimia puris crassitudo, & nulla patens via ex una parte in aliam. Verum sæpe experimur in empyematicis pus evacuari per urinas, non quod ex pectore ad renes sit canalis apertus transmittens pus; sed pus aliquo modo liquatum, venulis absorptum, cum sanguine circulante circumductum, actione renum iterum separatur, & cum urina exit. An vero talis metastasis bona, vel mala sit sentienda, facile intelligitur, quia translatio a peripheria corporis ad interiora semper est mala, unde quoque talis suppuratio non solum mala est, sed & revocationem ad priora loca relicta exigit.

Ex ulcerum detumescentia Dysenteria, si rubicundi fuerint tumores.

VII. Dysenteriam non solum significare sanguinis ejectionem per anum, superius (*Aph.* 134., I.) demonstravimus, sed etiam notare alvi frequentem dejectionem cum dolore, sive sanguis exeat sive non. Talem dejectionem observavit Auctor exspectandam esse, si derepente tumores circa ulcera evanescant. Sed hic addit, si tumores fuerint rubicundi, quam phrasin ego referrem duntaxat ad hanc metastasim ex ulceribus ad intestina, non vero in reliquis omnibus: nam si rubedo illa major adsit in oris ulcerum, significatur materiem erysipelatosam, vel & aliam acrem & irritantem adesse, non vero purulentam, uti in præcedente metastasi. Si illa materia acris rubedinem inducens, quæ veteribus dicitur biliosa, miscetur sanguini circulanti, illa quoque frequentissime deponitur ad intestina; ubi sua irritatione generat dolorem & tormina; & quoniam ad partem stimulatam magis confluunt humores, intestina irritata magis mota, majorem copiam recipientia, generant Dysenteriam humoris acrioris, qua egestione continuata tandem egeritur etiam ipse cruor. Quamvis illa metastasis fiat ad organum excretorium, non tamen ita bona est censenda, nam id acre obambulavit prius totum corpus, ubi reliquos quoque humores inquinare potuit; ulcus eo fluxu non est sanatum, unde fit imperfecta Metastasis, quæ semper mala; evacuatione hac sæpe etiam exulcerantur intestina, ut ita augeatur malum; contenta alimenta in intestinis tali corrupto humore perfusa non concoquuntur, & una cum corrupto humore eliminantur, atque ita privatur corpus suo naturali pabulo. Tot ergo concurrentibus rationibus persuasus credere nequeo hanc Metastasim esse bonam, sed potius malam censendam esse statuo. Quid vero sit agendum in his omnibus, quoniam nimis longum foret exponere, istud reservabo in locum magis opportunum.

LIB. V. APH. LXVI.

259. *SI magnis, & pravis existentibus vulneribus, tumores non appareant, ingens malum.*

In magnis, & pravis vulneribus, & contusionibus nulli tumores, ingens malum.

I. ULcera observantur cum, & sine tumore in ambitu, sed omnia Vulnera magna, & Contusiones validæ semper circumquaque Tumores faciunt, quod primo exponendum venit. Duos hos morbos hoc loco accepi, quoniam uterque generatur ab externa causa solvente, sed si fiat ab instrumento acuto secante, hodie proprie vocatur Vulnus, sed per instrumentum, vel corpus obtusum diffractio facta in partibus mollibus hodie proprie dicitur Contusio. Qui vero generaliter agunt de Vulneribus, simul solent Contusiones eodem titulo pertractare. Sic quoque apud Hippocratem τρᾶυμα sæpe significat Vulnus, & Contusionem. Quia vero in utrisque his morbis Tumores non apparentes malum indicium præbent, hos morbos conjunctim explicare volui. Sive ab instrumento acuto sive obtuso læsio notabilis est facta, illæ partes læsæ se magis movent, ex lege generali, omnis pars mobilis in nostro corpore vivente irritata se magis movet. Hoc motu aucto ita urgetur sanguis per suas arterias versus ramos minores, ut arteriæ lymphaticæ distentæ a majore illo impetu sanguine rubro impleantur; & quoniam sanguinis transitus per venas multis in locis ibidem est interceptus, pars contusa,

vel

vel vulnerata sensim in majorem tumorem rubrum elevatur. Hinc quamdiu vis vitæ valet, sensim magis increscit tumore pars læsa, usque dum suppurare incipit. Quando ergo post læsionem hanc non generatur tumor, indicium est vitalem actionem in ea parte esse extinctam. Propterea addit, in Vulneribus, & Contusionibus pravis ingens malum, ut intelligeremus actionem vitalem eo in loco, ubi quædam pars vitæ admodum necessaria hæret, exstinctam magnum periculum portendere: nam ea sunt Vulnera, & Contusiones pravæ, quæ lædunt aliquod viscus, vel partem principem. Ex quibus colligere possumus, naturaliter ad omnes Contusiones, & Vulnera magna exspectandos esse tumores, ex quibus non apparentibus malum præsagium desumitur. Et novimus inde in facienda sutura humida, ne nimis arcte consuamus vulneris magni labia, quin fila transeuntia aliquo modo dimitti possint cum increscente tumore. Atque in Contusionibus omnino cavendum, ne comprimendo vel cingendo conemur inhibere Contusionis tumorem: sed applicanda sunt emollientia, & laxantia, quæ tumoris generationem promovent. Si vero Tumor major pro ratione Vulneris, vel Contusionis nascatur, hoc etiam malum est, non propter Tumorem ipsum, sed propter signum latentis mali: nam si ingens Tumor nascatur, indicium est latitare aliquod malum oculis non patens, quod tantum tumorem faciat.

LIB. V. APH. LXVII.

260. *Laxi tumores, boni: crudi vero, mali.*

I. HOc in Aphorismo intelligi Tumores, quamquam non habetur in textu græco, ab aliis satis demonstratum est: sed non conveniunt, num hoc in loco sensus sit generalis de omnibus Tumoribus, an vero solummodo de Tumoribus vulnerum, & contusionum. Ego existimarem solummodo in hoc loco accipiendum esse Tumorem, qui ex vulnere, vel contusione nascitur, ut hic Aphorismus sit veluti continuatio prioris. Sententia ergo est, Tumores vulnerum, & contusionum Laxi seu potius molles sunt boni; at Crudi, id est duri & renitentes sunt mali. Quod paucis videbimus. Dum propter irritamentum vulneris, vel contusionis circumquaque generatus Tumor laxus seu mollis, qui digitis tangentibus aliquo modo cedit, & habet paulo majorem calorem, quam est naturalis calor in tali parte, talis Tumor denotat quidem motum vitalem instigatum esse, sed tamen tam moderate, ut pars modice distendatur, & impleatur. Si talis tumor ad tempus suppurationis pervenit, quando sensim iterum instigatus motus incipit sedari, vasa illa laxiora facile permittunt, ut compactus humor in purulentiam conversus sine ulteriore læsione vasorum evanescat, seu tradatur sanguini circulanti, & ita evanescit sæpe tumor contusionis sine evacuatione. Si vero Tumor crudus, id est durus, quoniam omnis tumor durus in suppurationem seu coctionem non abit, observatur, malum erit signum; nam durities renitens oritur ex compactis, & concretis humoribus, qui difficulter solvuntur, vel ex validissima vasorum infarctione, qua vasa utplurimum disrumpuntur, & humores ita infarcti raro retropelluntur. Igitur ex duritie ea cognoscimus validam fieri irritationem, humores nimis compactos esse, quam ut resolvi possint, & multa vasa destructa per tam validam impletionem.

Cur tumores molles boni, duri vero mali?

LIB. V. APH. LXVIII.

261. *Postica capitis parte dolenti, recta in fronte vena secta juvat.*

I. EXpertus est Hippocrates Capitis dolorem in parte posteriore sublatum fuisse facta venæ sectione in vena frontali; hoc etiam posteriores Medici experti sunt,

An venæ frontis se-

Ita curet capitis dolorem? sunt, non tamen voluit ex uno alterove experimento formare regulam generalem curationis, quare dixit, Juvat, non vero curat, vel secanda est vena frontis in capitis dolore, qui posteriorem partem affligit. Neque affirmari potest hæc doctrina: antequam enim definiri potuisset, num vena esset secanda, constare deberet, an dolor erat in partibus externis, vel internis, & quænam esset causa eum dolorem faciens. Sed quoniam hoc non est determinatum, incerta foret curatio. Multi tamen medici hanc curationem imitati sunt, donec detecta circulatione judicarunt frustra hanc venam secari, & eundem effectum exspectari ex secta vena in brachio, quare postea obsoleta fuit hæc operatio. Deinceps vero Hydraulici demonstrantes nos posse variam facere derivationem, si hæc, vel illa vena aperiatur, iterum a quibusdam instituta fuit phlebotomia in vena frontali. Quia vero ratione derivationis sive hæc, vel illa vena aperiatur, non multum boni, vel mali sit expectandum, atque illa venæ sectio non instituitur, nisi collum stringatur, ut compressis jugularibus detineatur sanguis in capite, non videtur mihi opus amplius ad capitis dolores leniendos, hanc pertundere venam. Quæ narrantur de derivatione in partem oppositam, ab uno latere ad alterum, non sunt alicujus momenti, quia quæcumque vena secta exonerat illum sanguinem, qui ad partem eam adducitur per arterias ejusdem lateris, quare magis evacuat sanguinem ex parte ipsa, & adjacentibus, quam ex parte opposita.

LIB. V. APH. LXIX.

262. *Rigores incipiunt, mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorsum ad caput. Viris autem, postica magis parte, quam antica corporis, velut ex cubitis, & femoribus. Sed & cutis viris rara est. Hoc quidem pilus indicat.*

Cur Rigores magis ex lumbis incipiunt? I. Supra (*Aph.* 156.) exposuimus quid sit Rigor, & ex qua causa proxima nascatur. Constitit omne acre noxium nervis sensuum, & motus vitalis applicatum, Rigorem inferre, quod nuper expertus fui in viro fistula in lumbis laborante, si modo immittebatur stylus, qui tangebat nervum, vel injiciebatur liquor vix quandam acredinem habens, ipso momento Horrore, & Rigore corripiebatur per totum corpus. Quærendum ergo est, cur Lumbi magis quam partes reliquæ corporis tali noxio applicato afficiantur: & dein, cur Rigores eo in loco incipientes petant caput. Ex tota theca vertebrarum nullibi plures emergunt nervi, quam ex vertebris lumborum, inde enim emergunt nervi, qui ad omnia viscera ventris tendunt, & ad pedes. Lumbi etiam constituunt partem infimam medullæ spinalis, ubi illa medulla in caudam veluti compactam, non amplius mollem medullosam, abit. Hoc etiam in loco Infantes frequentissime patiuntur spinam bifidam. Humor roridus nutriens vagina medullæ spinalis coercitus, hic satis magna copia colligitur, & nudis nervis accumbit. Ideoque nervi in hoc loco maxime sunt expositi rebus acribus applicandis; quoties enim aliquid acre in illo succo hæret ob locum decliviorem, & ampliorem ad nervos hic nascendos applicatum, Horrorem, & Rigorem inducit. Quia omnes hæ concurrentes causæ minus inveniuntur in locis reliquis, magis hoc in loco habetur Rigoris origo in lumbis quam in partibus ceteris. Non ignoro a quibusdam Rigores hos deduci a succo pancreatico effervescente cum bile, sed quia hujus effervescentia diu fuit improbata, & quia succus pancreaticus, in natura vix differens a saliva, deponitur in duodenum, non vero circa lumbos, non erit opus multis verbis hanc repudiare sententiam. Neque inde constaret, cur hic concitati Rigores peterent sursum ad caput, secundum spinalem medullam. Sed si perpendimus capsulam nervi ruditer tactam concitare Rigorem, & capsulam nervi continuatam esse vaginæ medullæ spinalis, plane constare potest, per irritatam capsulam medullæ spinalis

in

in lumbis, irritamenti propagationem fieri posse usque ad meninges, quum meninges cum vagina hac unam continuatam membranam constituant, quæ omnibus nervis per totum corpus dispersis largitur capsulam. Quod autem in mulieribus frequentius ex lumbis quam in viris incipiant Rigores, inde forsan est quod fœminis major concessa sit pelvis ossea, & in ea uterus locatus, plures nervi hic oriantur quam in viris, & ita major proventus hujus succi: qui acrimoniam illam irritantem continere potest.

II. Pilos copiosiores nasci in viris quam fœminis constans est observatio, præprimis quando ad maturam ætatem pervenerint, an vero inde major, vel minor Cutis raritas possit probari, non caret dubio: nam pili per cutis poros transeuntes, istosque implentes minorem raritatem relinquerent, quum spatiola raritatem facientia impleantur. Nec video ex qua ratione illa raritas probaret frequentiores horrores fieri ex dorso, sed absentia pilorum uti in fœminis indicaret horrores fieri debere ex lumbis. Hanc ergo sententiam in medio relinquam, donec clarior ratio hanc observationem ad majorem usum redegerit. *An cutis viris rarior quam mulieribus?*

LIB. V. APH. LXX.

263. A *Quartanis correpti, a convulsione non admodum corripiuntur. Si vero prius corripiantur, & postea quartana supervenerit, liberantur.*

I. DUo hic proponuntur morbi utrique chronici, nempe Febris quartana (*Aph.* 50. II.) atque Convulsio (*Aph.* 51. III. & *Aph.* 194. I.) De quartana dici potest, quod sit morbus admodum pertinax, qui interdum ad annos continuatur suis redeuntibus paroxysmis, sed tamen raro, si pura manet, hominem interficit: quia vero utplurimum auscultet antidoto, constat unicam simplicem ejus esse causam, quæ antidoto subacta, hominem sanum relinquit. Convulsio autem est morbus ex variis causis natus, quæ propterea non habet antidotum constans, quod duntaxat valere potest in certa specie Convulsionis, sed non in omnibus. Hinc mihi quoque incertum est præsagium, an Quartanis correpti non admodum corripiantur Convulsione, cum quædam causæ Convulsionem inducentes æque generari possint, sive Quartana sit præsens, vel absens. Imo observavi in praxi mea levissimas convulsiones hystericas frequentius fieri in iis, qui quartana febre laborant, quam in perfecte sanis. Nisi ergo addatur certa species Convulsionis ex sua latente causa, non possumus pronuntiare an quartanarius liber manebit a Convulsione, vel non. *Quartana correpti an non admodum convulsione corripiuntur?*

II. Quod statim proposuimus est repetendum, quum quædam causæ esse possint Convulsionem inducentes, quæ a superveniente febre Quartana subigi possunt, & cum sudore subsequente expelli: sed & sunt plures aliæ causæ Convulsiones inducentes, quæ potius per quartanam intenduntur, quales differentias in praxi mea sæpe observavi. Propterea nisi per multiplicem experientiam constet, quænam species Convulsionis a Quartana subigatur, tam diu incerta manebit prædictio. *An convulsio tollitur superveniente quartana?*

LIB. V. APH. LXXI.

264. Q*Uibus cutis obtenditur arida ac dura, sine sudore moriuntur. Quibus vero laxa ac rara, cum sudore moriuntur.*

I. NUllam in curatione hic Aphorismus habet utilitatem, sed solummodo Medico auctoritatem conciliare potest aliquid præsagiendo, quod omnibus non ita patet. Utplurimum experimur instante morte ex tota facie sudo- *Signum ex cute ager cum*

vel sine sudore sit moritu- rus. rem guttatim exprimi: ne autem hoc phænomenon exspectemus antequam quis moritur, hoc Aphorismo addisci potest interdum sine apparente sudore homines mori. Sed ut prædicamus, num prius sudor sit exspectandus, vel nullus, indicia ex Cute desumenda: nam quibus tota cutis est arida, & dura, hi sine sudore moriuntur. Talis est Cutis in iis, qui ex marasmo moriuntur consumtis omnibus humoribus: vel & etiam in validissima febre ardente, dum omnes humores in lentorem fuerint compacti, & tamen vehementi tali motu vitali instigato, ita destruuntur solida, & consumuntur spiritus, ut æger in vigore febris moriatur. Frequentius autem diminutis viribus, & colliquatis humoribus homo moritur, in quali statu aut mortem cutis defectu contractilitatis laxa est, & tenuitate corrupti humoris undique fit uliginosa.

LIB. V. APH. LXXII.

265. *ICterici non admodum flatulenti.*

An Icterici non admodum flatulenti? I. QUum Auctor in quibusdam Ictericis (*Aph.* 172. I.) detexerat non observari flatus, hanc regulam posteritati reliquit, Ictericos non admodum flatulentos esse. Sed si ipsam observationem Hippocratis conferamus (H, a, 739.) satis constat, quod qui ictero tenebatur, etiam esset flatuosus. Atque nos in Praxi frequentiores flatus in Ictericis observavimus quam in aliis morbis: & miror non frequentius observari, quum ipse icterus causam frequentem flatuum contineat. Sæpe enim a spasmodica contractione ductus choledochi generatur Icterus, & etiam flatus. (Conf. *Aph.* 183. I.) Bilis effusio in intestina intercepta permittit ut ingesta alimenta sponte fermentando aerem artificialem seu flatum producant. Icterus a calculo obstipante exitum bilis in duodenum, atque hepatis scirrhosa induratio irritando flatum producit. Hinc tam frequens etiam Tympanites in Ictericis. Ex quibus rationibus potius pro regula aliqua admitterem Ictericos flatulentos esse.

ME-

MEDICINA
HIPPOCRATICA,
EXPONENS
APHORISMORUM
HIPPOCRATIS
LIBRUM SEXTUM.

PRÆFATIO.

Ullo in Libro Interpretes magis laborarunt ad inveniendum nexum inter Aphorismos; quam in hoc Libro Sexto, quum vix duo inter se verum nexum doctrinæ habeant; ex quo intelligi potest Auctoris scopum fuisse duntaxat colligere sententias seu regulas generales præcipue in praxi medica, ex quibus posteri tandem potuissent concinnare systema. Hisce autem temporibus, vel simplices conscribunt Observationes medicas, vel statim se accingunt componere systemæ medicum, mediam hanc partem intactam relinquentes, per quam tantum in arte medica fecit Hippocrates progressum, ut omnes hodie miremur, scientiam hanc ad istud fastigium perfectionis pervenisse eo tempore, ut a posteris non nisi in theoreticis aliquod incrementum acceperit. De industria sæpe multis in morbis, quæ de iisdem Hippocrates tradidit, in aliquod systema redegi, ante quam alios practicos pervolvere incipiebam; at miratus detexi, me ex aliis vix quidquam ad praxim medicam spectans addere potuisse, & quæ inveniebam bona, longe antea ab Hippocrate fuere observata: imo quod pejus erat, multa egregia ab Hippocrate dicta in istis auctoribus frustra quæsivi. Hortor igitur & moneo Practicos, ut in posterum non amplius ita addicti sint describere specialia observata, vel concinnare systemata practica, sed ut potius scientiam medicam aliis Aphorismis generalibus novis ornent; quo tandem de quovis morbo perfecta & absoluta haberi potest doctrina. Quali autem modo conscribendi sunt Aphorismi, & quomodo redigi possunt in ordinem, supra in Præfatione ad Librum secundum demonstravi.

APH.

A P H O R. I.

266. *IN diuturnis intestinorum lævitatibus ructus acidus superveniens, qui prius non fuit, signum bonum.*

Ex qua causa Lienteriæ diuturnæ? I. Opiosior, & frequentior alvi egestio morbosa varia nomina obtinuit ex diversa materia ejecta, ut si alimenta ingesta vix aut non mutata brevi post ingestionem ejiciantur, Græcis λειεντερία, Latinis Lævitas intestinorum vocatur. Galenus eos vehementer increpat, qui tale nomen imposuerunt huic morbo, quasi intelligerent, asperitate intestinorum cibos retineri, & coqui, quod omnino negat. Non vero video, istos ita increpandos esse, quoniam per canalem intus lævigatum transitus fiat prompte. Qui vero statuunt cum Galeno, ventriculi actionem esse coquere cibum, & inde hunc morbum magis pertinere ad Ventriculum, quam Intestina, concepta quadam opinione seducti sunt, quum ad præparanda assumta alimenta plus faciant Intestina, quam ipse ventriculus. Constat enim experimentis, in canali angustiore, & longo contentos liquores perfectius elaborari, quam in cavitate amplissima; & certum est etiam copiosiore affusione humoris præparatorii perfectiorem fieri coctionem seu assimilationem. Hæc si conferantur ad Ventriculum, & Intestina, res ipsa constabit: Ventriculus enim amplissima cavitate complectitur ingesta, & vix quidquam aliud agit quam suo calore, & humiditate assumta macerare; Intestina autem huc illucque agitando transeuntia, postquam istis admista est bilis, & succus pancreaticus, non solum eodem calore, & humiditate macerant, sed & omnia accurate miscent, & conquassant, suis osculis lacteorum, & forsan principiis venarum meseraicarum præparatum deponunt, novumque humorem vitalem ex arteriis meseraicis recipiunt, contentis iterum miscent, ut ita omne solubile misceatur, præparetur, & dein auferatur coctum, relictis in sua cavitate, quæ solvi nequeunt, postea ejiciendis. Quare ventriculus tanquam commune receptaculum concipi potest, ne homo cogeretur perpetuo sumere alimentum, ubi simul assumta aliquo modo macerantur: sed Intestina vera sunt præparatoria organa. Si actio illa inverse consideretur, optime comparari potest organo urinæ, si comparetur Ventriculus vesicæ urinariæ, & intestina tenuia renibus. Nemo enim adstruet, vesicam esse organum secretorium, vel præparatorium urinæ, sed receptaculum, ne homo omni tempore cogeretur reddere lotium: ita ventriculus est receptaculum, ne homo etiam continuo cogeretur ingerere cibum. Neque hæc actio est singularis in viventibus; observamus enim ubique naturam uti longissimis, & exilissimis canaliculis, si aliquid sit præparandum, nunquam vero cavitatibus amplioribus. Si igitur Intestina Lævigata sint intus muco obducta, introitum in vasa lactea intercipientia, cum motu aucto solo eo, qui ad inferiora ducit, necesse est, ut Ventriculus assumta alimenta protinus dimittat per pylorum in duodenum, & itestina propellentia recepta sine vix aliqua inducta mutatione deponant per alvum. Constans ergo causa est in Lienteria, ut adsit motus major ventriculi, & intestinorum ad inferiora, cum intercepta vel minuta absorptione per vasa lactea, sive hoc producatur a muco obsidente oscula, sive deficiente motu vermiculari chylum urgente in eadem oscula. Causa igitur unica est assignanda, quæ talem motum producit, & simul inhibet absorptionem, quæque diu durare potest. Hanc causam inveni esse Putredinem chronicam, quæ nascitur ex deficiente actione vitali, qua humores sibi veluti relicti corrumpuntur, & partim abeunt in humorem tenuem, & partim

tim in tenax viscosum: quoniam omnia putrefacta in ventriculo, & intestinis hærentia stimulant has partes ad ejiciendum, uti experimur, si modo putrefactum ingeritur, id enim in ventriculo hærens primo nauseam, dein vomitum creat, sed in intestina delatum alvi fluorem inducit. Igitur tenax gluten corruptum lateribus intestinorum adhærens suo speciali stimulo in intestinis producit motum ad exonerandum disponentem, & quia simul obstipata a viscoso sunt oscula absorbentia, & tunc simul non fit ille motus vermicularis, qui requiritur ad pellendum chylum in lactea vasa, cuncta quæ tunc ingeruntur, non mutata per intestina trajiciuntur, & egeruntur. Quia vero talis spontanea corruptio diu perseverare potest, & corruptum tenaciter adhærens lateribus intestinorum expelli nequit, necesse est, ut talis lienteria interdum duret per multos annos, ut in quibusdam observavi.

Ructus acidus in Lienteria diuturnæ bonum signum.

II. Constitit ex iis, quæ disputavimus, putredinem chronicam permanentem esse causam Lienteriæ diuturnæ, ergo ex Ructu acido superveniente constare debet, causam hunc ructum producentem tollere posse antecedentem putredinem. In Ructu acido duo sunt observanda, primo ructum fieri motu ventriculi inverso, quo truditur aer in ventriculo contentus per œsophagum; & secundo ut ille aer imprægnatus sit vapore acido. In vetusta Lienteria continuus motus erat deorsum, sed quoniam nun fit ructus, signum est, eum motum deorsum non ita constantem esse, sed quoque incipere sursum, hinc spes est, fieri posse, ut restituatur motus peristalticus, qui vicissim operatur sursum, & deorsum in intestinis, quasi modo agit in sua actione naturali, qua præparantur alimenta; & quia in ordinem redire incipit, signum est, causam priorem, eam propulsionem facientem, incipere minui. Hinc solus Ructus si prius non adfuit, bonum signum præbet. Sed si Ructus fiat acidus, eo signum est melius: nam spontaneæ corruptiones sunt duplices, vel per putredinem in alcali corruptum, vel per fermentationem in acidum. Ex Chemicis experimentis discimus, hæc duo simul constare non posse, putredinem, & fermentationem, cum alcali, & acidum se mutuo exstinguant. Si ergo signa adsunt, fieri fermentationem, certus sum putredinem cessare. Ructus autem ille Acidus tale certum est signum, quoniam sine fermentatione tale quid in nobis nunquam generatur. Igitur ex Ructu acido scio, eum nunc hominem, qui tamdiu laboravit putredine, nunc laborare acido fermentato: quæ dicuntur de Acido succo pancreatico, & ventriculi naturali, quoniam satis refutata sunt, non erit opus hoc loco repetere, sufficiet accipere, quod ab omnibus physiologis experimentis fuit probatum, & acceptum, acidum ventriculi generari ex assumtis vegetantibus per fermentationem in acidum commutatis. Differentia itaque morborum nunc est proponenda, ex qua deducere debemus, acidi productionem bonum esse signum. Experimentis confirmatur, mutationem inductam per Putredinem immutabilem deinceps esse, nos nulla arte corruptam carnem ita emendare posse, ut non sit corrupta: sed acidum fermentatione natum facile est exstinguere. Alcali quidem volatile in Putrefacto possumus per admistum acidum exstinguere, sed pinguedinem adhærentem destructam in pinguedinem naturalem redigere non valemus: verum acidum fermentatione natum eodem modo per additum alcali exstinguere possumus, vel repetita destillatione, atque etiam pinguedinem adjunctam nobis iterum bonam recuperare valemus. Unde constat, Putredinem majorem destructionem facere quam fermentationem. Hæc si applicamus ad nostrum corpus, clare patebit, actionem nostri corporis valere omne acidum fermentatione productum exstinguere. Qui enim assumunt acetum, vel bibunt vinum rhenanum, modo corpora sint sana, illi ne vestigium acidi evacuabunt, neque invenietur remanens in corpore. Qui autem putrefactum continet, istud emendare non poterit, sed reddere iterum debet, ut ab eo liberetur.

retur. Si ergo Ructus acidus superveniat, signum est, motum peristalticum in ordinem redire, putredinem cessare: sed laborare morbo ex acido, qui cum possit actione nostri corporis subigi, quæ causa præcedens non erat domabilis, certe tale signum est bonum. Ex istis facile decernere possumus, an succi vegetantes saponacei acidi ita sint vitandi in diuturna Lienteria; an debeamus adstringentibus talem Lienteriam compescere; an jura carnium sint danda ad majorem nutritionem, ut multi præcipiunt.

LIB. VI. APH. III.

267. *Quibus nares natura humidiores, & genitura humidior, imperfectius sani sunt, quibus vero contraria, perfectius.*

Nares natura humidiores quid notent?

I. Hippocratis scopus est in hoc Aphorismo ex quibusdam signis colligere magis, & minus firmam Sanitatem: requiritur itaque, ut primo perpendamus signum ipsum, ex qua causa nascatur, antequam possimus ex designata causa aliquam prædictionem formare. Nares natura sunt humidiores, ergo tales esse non debent ex aliquo morbo, vel medicamento adhibito, ut in Coryza, vel ptarmico attracto: neque illa humiditas per breve tempus durare debuit. Verum natura humidiores Nares designant, constantem esse causam eam humiditatem inferentem. Omnibus hominibus sanis interna cava narium sunt humida, sed si tanta humiditas in hoc loco proveniat, ut exstillet mucus, nares dicuntur humidiores. Hanc abundantiam muci non ita provenire ex copia majore humorum, quam ex motu debiliore in membrana pituitaria, demonstravimus (*Aph.* 110. XI.) Igitur ex naribus humidioribus scire possumus, eam membranam debilem habere motum, & quia dicitur natura humidiores nares, illa debilitas est constans non facile curanda.

Genitura humidior quid notet?

II. Omnes fere Commentatores cum Galeno per genituram intelligunt semen virile, & inde ex ejus majore humiditate præsagium formant. Ego autem puto, genituram in hoc loco non notare semen, sed partes genitales tam virorum quam mulierum, quoniam γονὴ æque notat partes genitales quam semen, & hoc loco agitur de naribus humidioribus, non vero de muco humidiore; itaque conveniens est, ut hic quoque accipiantur partes genitales, non vero semen. Et quid quæso signum desumeretur ex semine humidiore; nisi vir laboraret pollutione vel gonorrhœa, quum alias humiditatem seminis non esset licitum observare? Propterea concipiendum est, Hippocratem intellexisse humiditatem partium genitalium utriusque sexus. Quæ humiditas in his partibus eodem modo, uti in naribus, oritur ex laxitate, & deficiente motu in partibus his.

Cur nares humidiores & genitura humidior minus perfectam sanitatem indicant?

III. Etiamsi quibusdam in partibus quidam sit debilior motus, quam qui potest suos humores attenuare, & discutere, inde non sequitur, ut inde homo aliquo morbo dicatur laborare, tam levis enim est hujus partis affectio, ut non mereatur morbi nomen, sed tamen non est perfecta sanitas, tam ratione signi, quam ratione causæ; sæpe enim fit, ut si quadam in parte conspiciatur debilior actio, etiam in reliquo corpore actio habeatur languidior, præprimis si duobus simul in locis talia signa inveniuntur, uti hic in partibus genitalibus, & naribus. Atque humores his in locis stagnantes, minus commoti, sensim corrupti, & minus præparati traduntur communi circulationi, ubi totam massam inficiunt humore crudo, & leviter corrupto, qui quidem actione vitali emendari potest, sed tamen inde non fruitur ille homo perfecta sanitate.

Nares & genitalia

IV. Si vero partes, quæ ex natura sunt laxiores, & uliginosæ, modice siccæ inveniuntur, signum est huc confluentes humores ita attenuari, ut per insensibilem per-

perspirationem evolent, quod etiam hoc in loco notavit Galenus: nam actio validior in his partibus non solum propter majorem concitatum calorem ex hoc motu, & promptiorem expulsionem minuit hujus partis humiditatem, verum etiam reducit per vasa absorbentia, & venosa eam humiditatem, quæ alias ibidem subsisteret. Hinc ratione signi, & causæ harum partium siccitas modica est bona, quum notet actionem valentem, & non permittit, istos humores stagnando corrumpi. *Sicciora perfectionem sanitatem indicant.*

LIB. VI. APH. III.

268. *IN longis dysenteriis apositiæ, malum, & cum febre pejus.*

I. SAtis constare potest ex iis, quæ diximus (*Aph.* 134. I.) quid proprie per Dysenteriam sit intelligendum: verum in hoc loco designantur Dysenteriæ longæ seu diuturnæ. Adeoque Apositiam non ita damnat in initio Dysenteriæ, sed si aliquamdiu duraverit. Quæ differentia est notabilis, nam fieri potest, ut humor aliquis acris in intestina depositus rodendo inferat dolorem cum copiosiore dejectione, sed postquam hic humor fuerit evacuatus, sensim quoque cessat Dysenteria. Verum diuturnæ Dysenteriæ denotant, scaturiginem humoris acris exhauriri non posse, vel eum humorem acrem induxisse intestinorum exulcerationem, quæ dein Dysenteriam continuare facit. Ergo solæ dysenteriæ longæ per se sunt malæ, quod corpus exhauriunt, & malam latentem causam designant. In his si fiant Apositiæ, malum. Ut intelligamus hanc prognosin, videndum, ex qua causa latente illa Apositia fiat. Nostrum corpus vivens ita est creatum, ut egeat nutrimento, quod restaurat deperditum inevitabili actione corporis. Deus, ut caperemus alimenta, nobis concessit sensum famis, qui nos instigaret ad alimenta capienda, & simul Gustum, ut acciperentur cum oblectamento. Quando per morbosam aliquam causam deletur famis sensus, etiamsi in corpore habeatur alimenti defectus, qui naturaliter in nobis famem excitat, proprie vocatur Inappetentia; sed quando simul capienda alimenta aversionem pariunt, Fastidium dicitur, quod in hoc loco per Apositiam intelligitur. Potest enim æger esse sine desiderio capiendi alimenta, ut si videat ea, vel comedat, dum tamen non fastidit. Quare perpendendum, quibus frequentissimis causis fastidium generetur. Experimur Fastidium fieri, si motus ventriculi fiat inversus, uti in nauseosis, vel quando aliquid putrefactum in ventriculo hæret. Si ergo aliquis fastidiosus fiat, signum est, ventriculum consentire, & putrefactum quoque in eo cohærere. Dysenteria autem est morbus intestinorum, & fastidium morbus ventriculi, ergo causa mali latius est dispersa, quod malum est: præterea per fastidium designatur, Dysenteriam abiisse in putredinem, quæ commutatio quoque est mala. Denique corpus per Dysenteriam ita exhaustum tunc privatur simul suo naturali nutrimento, quod amissum restaurare debebat. Hoc in longis Dysenteriis periculosum est, quarum causa est constans, ut monuimus; in incipiente autem Dysenteria spes supererat, evacuata cacochylia, appetentiam redituram, sed nunc vix ullam spem habere possumus, quum causa constans demum inducens fastidium, simul privet corpus suo naturali nutrimento, & signum sit, latius propagari morbum. *In longis dysenteriis apositiæ, malum.*

II. Plerumque Dysenteriis adjuncta est febris, verum non semper requiritur, sæpe enim observavi Dysenteriam sine ullo indicio febris: quippe Dysenteria habet motum intestinorum perturbatum, & febris est motus vitalis cordis, & arteriarum perturbatus; quare hi duo morbi sunt, duas actiones distinctas afficientes, & non semper sequitur, ut ex motu vitali depravato in febribus motus intestinorum in consensum trahatur, quod interdum fit, interdum vero non. Sed si motus intestinorum turbatus sit, frequentius motus circulatorius in consensum trahitur, quod etiam in *Et cum febre pejus?*

aliis motibus particularibus obſervatur. Si ex motu particulari, ut ex motu turbato inteſtinorum circulatorius motus in conſenſum trahitur; niſi ille motus ſimul valeat tollere cauſam, ille motus & ratione cauſæ, & effectus, eum morbum auget, quod paucis videbimus. Si Dyſenteria cum febre incepit, & tamen non ceſſat Dyſenteria, ſignum eſt, febrem non valere cauſam Dyſenteriæ ſuperare, & expellere: interim tam longa fuit facta evacuatio, ut vires vitæ per imperfectam illam criſin fuerint exhauſtæ; quare vix ulla ſpes ſupereſt curationis. Si vero in principio non adfuerit febris, ſed poſtea ſuperveniat, talis febris vel accenditur per conſenſum ex motu perturbato inteſtinorum, vel ex translatione materiæ ex cavo inteſtinorum ad organa circulatoria. Utrumque malum eſt. Nam motus febrilis in organo circulatorio per conſenſum concitatus non compeſcet motum turbatum inteſtinorum, neque emendabit corruptos humores in inteſtina confluentes, verum utraque hæc potius augebit. Si humor corruptus ex inteſtinis, ubi eſt perpetua ſcaturigo in Dyſenteria diuturna, feratur ad organa circulatoria, tunc ſimul tota maſſa ſanguinis hoc putrefacto infecta citiorem interitum minabitur. Recte ergo præcipit Auctor cum febre pejus, quoniam latiorem conſenſum, & translationem indicat, quam quæ obſervatur in ſola Apoſitia superveniente.

LIB. VI. APH. IV.

269. U*Lcera circumglabra, maligna.*

Ulcera circumglabra, maligna. I. TRia in hoc Aphoriſmo eſſent perpendenda, primo qui morbus dicatur Ulcus, ſed quoniam hujus definitionem dedimus in Chirurgia Repurgata 1293. non erit opus repetere. Alterum eſt quando dicantur circumglabra; & denique cur talia dicantur maligna. Pars glabra dicitur, quæ omni inæqualitate caret, ſi fiat in parte piloſa, ſi pili cadant, & non renaſcantur, in aliis autem partibus ſi ſquamulæ epidermidis ſecedant, & quaſi politam ſuperficiem relinquant, ſed præcipue tunc habentur glabræ partes, ſi earum ſuperficies obducta ſit muco tenaci, ac ſi eſſet pinguedo corrupta tenax parti adhærens. Hæc ultima ſpecies an ſit concipienda ac ſi ſolummodo haberet in ambitu glabritiem, an vero etiam in ulceris cavitate, diſputari poteſt, nam ſi ulcus ipſum, & ejus margines ſint glabræ, tale ulcus quoque circumglabrum dici poteſt. Talia nunc Ulcera pronunciavit *κακοήθεα* maligna, quoniam deſignant, hic colligi corruptos humores, & difficilem curationem admittunt, quod quoque paſſim in praxi obſervamus. Si enim pinguedo naturalis circa partem exulceratam hærens corrumpitur, illa vel abit in ichorem tenuem, qui cuncta, quæ tangit, liquefacit, ut inde ſquamulæ epidermidis decidant, & pili defluant; vel abit in tenacem, & corruptum mucum, qui omnem conſolidationem impedit. Quamdiu igitur manent ſigna corruptæ pinguedinis circa ulcus, non poſſumus exſpectare curationem. Hujus autem corruptionis ſignum certiſſimum præbent Ulcera circumglabra. Monemur ergo, quamdiu videmus Ulcera circumglabra, nos non poſſe exſpectare curationem, ſed tranſitum in majorem malignitatem. Hinc omni ope tentanda eſt emendatio, & ablatio corrupti per externa abſtergentia antiſeptica applicata, & per interna, quæ uſus docuit ſummopere cohibere progreſſum putredinis, nam putrefactum per emunctoria eliminare non facile fieri poteſt.

LIB. VI. APH. V.

270. D*Olores in lateribus, & in pectoribus, & in aliis partibus, ſi multum differant, conſiderandum.*

I. Ob-

I. OBservavit Hipp. Dolores ex variis nasci causis, & varias aggredi partes, ut inde non potuerit certam prognosin, & curationem formare, dum tamen multi ex solo Dolore sine discrimine forment prognosin, & deducant curationem. Hoc etiam hodie experimur, quamprimum enim aliquis in parte quadam sentit dolorem, statim auxilium petit. Empirici quoque nihil aliud quam arcana crepantes sine ullo discrimine medicamentum vel applicant, vel exhibent. Quia vero observavit noster Auctor, nos non posse sine discrimine quemcunque lenire dolorem, monere voluit medicam artem exercentes, ut, antequam dent medicamentum, perpendant doloris differentias, exempla adducit, dolorem pectoris, & in lateribus, sed quoniam brevissimus est in Aphorismis, non fecit annumerationem, quænam differentiæ sint observandæ. *Sensus Aphorismi.*

II. Vix latior in tota praxi est Titulus, quam qui dolores complectitur, quum non solum variis ex causis generetur, sed etiam fere omnibus partibus sit infestus: requiritur ergo, ut propter varietatem suam multiplicem certo proponatur ordine. (1) Maximam differentiam doloris invenio tam ratione prædictionis quam curationis, prout variis causis, & morbis producatur. Ita dolores ex Inflammatione, Consensu, Catarrho, Scorbuto, & ex multis aliis causis summopere differunt: hi enim non solum lenimen exigunt, sed etiam diversa medicamenta postulant his causis appropriata. (2) Quamvis eadem causa inferat dolorem, partes tamen diversæ mutant præsagium, & curationem, quum quædam partes affectæ ex earum necessitate ad vitam sustentandam doloris periculum augeant; & non omnium partium dolores eadem methodo curari possint. Ita habentur dolores capitis, ventris, pectoris, oculorum, & aliarum partium, natura & curatione admodum differentes. (3) Ipsi dolores etiam specie differunt, ut mites; vehementes; fixi; vagi; frigidi; calidi; increscentes; decrescentes; constantes; & intermittentes. Hi omnes multum lucis præbent ad investigandas doloris causas: nam non quælibet causa quamlibet doloris speciem infert. Si ergo quis novit, qualis species ex cognita causa generetur, eadem doloris species, sed ex latente causa, arguit, latentem & manifestam causam non multum differre. (4) Denique varii effectus ex doloribus provenientes sunt sedulo observandi, ut inde majus, & minus malum instare cognoscamus. *Quæ doloris differentiæ sint observandæ?*

LIB. VI. APH. VI.

271. R*Enum, & vesicæ vitia in senibus difficulter sanantur.*

I. SUpra demonstravimus (*Aph.* 64., IV.) senum diuturnos morbos solere ad mortem durare: atque, (*Aph.* 105., V.) senes sæpe nephritide, & stranguria (*Aph.* 110., IV., & VI.) laborare. Ergo videndum est, qualia Renum, & Vesicæ vitia hic intelligantur, & cur illa in senibus difficulter sanentur. Noster Auctor H, a, 818. *Renum affectiones*, inquit, *non vidi sanatas supra quinquagesimum annum*. Frequentiora vitia Renum, & Vesicæ non habentur, quam Calculus his partibus dolorem inferens, quare per nephritidem utplurimum intelligunt Calculum. Frequens quoque in senibus est renum, & vesicæ dolor ab humore acri, qui sæpe vocatur nephritis notha. Reliqua autem vitia, ut inflammatio, vel scirrhus, vel ulcus, minus frequentia sunt, propterea judicarem, respexisse Auctorem nostrum ad generationem Calculi, & succi viarum urinæ acrimoniam. In Pueris, & Senibus frequentior est Calculi generatio, quam in reliqua ætate, cum vires minus valentes non satis attenuent partes terrestres, & salinas, verum istas permittant concrescere in Calculum. Pueri autem quoniam increscente ætate sensim roborantur, has partes terrestres, & salinas ita attenuant, ut ineptæ fiant

fiant ad producendum Calculum, & ita sponte liberantur. Senes autem ingravescente ætate sensim magis debilitati, magis proni fiunt ad Calculi generationem. Quia vero non habemus medicamina, quibus possumus hanc naturalem debilitatem prævenire, inde recte monuit Auctor, hos morbos, & dolores difficulter sanari posse in Senioribus. Neque multum valemus in corrigendo acrimoniam spontaneam, quæ ex debilitate nascitur in succo obliniente vias urinæ senum, quæ maxime convenit Raucedini, & Gravedini (*Aph.* 65., V.) quum illa sit superanda viribus vitæ validioribus, quæ in senibus resuscitari nequeunt.

LIB. VI. APH. VII.

272. *DOlores qui in ventre fiunt, elevati quidem, leviores: non elevati vero, vehementiores.*

Dolores elevati qui dicantur? I. OMnes Auctores fere sequuntur expositionem Galeni, qui per μετέωρα intelligit dolores in partibus exterioribus ventris, seu qui sæviunt in partibus extra peritonæum locatis, sed per alios dolores, qui in visceribus ventris urgent. Ego vero puto, si voluisset Auctor illam doloris differentiam indicare, quod dixisset Dolores externos, & internos, tunc enim multo clarior esset sensus; ita enim solet loqui de doloribus Capitis, & Pectoris. Si allegatus sensus esset vera sententia Hippocratis, non ita ubique vera inveniretur: nam in partibus externis æque vehementes dolores oboriuntur, sed minus periculosi, quam in partibus interioribus. Imo in hepate raro tam acuti, aut vehementes fiunt dolores, quam in partibus abdominis externis. Quare credo per μετέωρα tales dolores intelligi debere, qui ventris Inflammationem seu Elevationem faciunt; quando nempe per dolores intenditur venter, quasi flatibus distenderetur.

Quare ventris dolores elevati mitiores, non elevati, vehementiores? II. Ventris nomine, quamvis multa significet (*Aph.* 15., II.) hoc loco intelligi abdomen, nemo inficias ire potest, quum cavitates reliquæ non possint ita elevari, uti abdomen. Observavit Auctor hos dolores ventris sublimes, seu elevatos mitiores; non elevatos vehementiores, quod etiam in praxi expertus sum, non solum in ventre, sed & etiam in aliis partibus. Si enim causa dolorem faciens valide agit, eo majorem dolorem infert, quo fibra magis manet renitens, quando talis pars simul non tumet, sed in sua constrictione persistit: si vero fibræ dimittant tensionem, pars ea tumere incipit, & tunc fit doloris lenimen, quod podagrici sæpe experiuntur, non enim sævities doloris lenitur, nisi pars dolens tumeat. Hoc omnino verum est in ventris doloribus, si motu inordinato intestinorum producitur aer artificialis, cujus expansio impeditur per validam fibrarum tensionem, immanis fit dolor: si vero relaxatis fibris aer permittitur expandi, statim mitescit dolor. Hinc calida, & humida, quæ fibras laxant, applicata cum ventris intumescentia leniunt dolores.

LIB. VI. APH. VIII.

273. *HYdropicis ulcera in corpore orta non facile sanantur.*

Hydrops qualis morbus sit? I. QUoniam in hoc Aphorismo agit de difficultate curationis in Ulceribus, atque nullam ulceris distinctionem proponit, sed solummodo quia accidit in corpore hydropico, necesse erit hoc loco notare, quid proprie in hoc loco medici per Hydropem intelligant. Omnis collectio humoris pellucidi, aquosi, vel pituitosi copiosior, vel per totum corpus, vel in quadam parte proprie vocatur Hydrops, si illa collectio præcipue habeatur in tunica cellulosa sub cute, & in

cutis

cutis substantia, Aqua inter cutem appellari solet: sed in aliis partibus si fiat collectio, specialia saepe accipit nomina, ut Hydrocephalon, Hydrocele, Ascites, qui morbi solummodo sunt species hujus morbi generalis.

II. Ulcera in Hydropicis duobus modis generantur, vel per artem, vel sponte, utraque difficulter sanantur; sed quæ sponte veniunt, difficilius. Si per caustica, vel vesicatoria concitentur ulcera, ad loca ea lacerata tantus fit humorum confluxus, ut in loco eo pus formari non possit, nam ut pus formetur, aliquamdiu humores, in ulcus confluentes quiescere debent, donec actione vitæ convertantur in pus, sub quo recrescit caro, & epidermis; affluxus autem perpetuus lymphæ illam quietem, & moram intercipit: neque aqua hydropica istius est naturæ, ut in pus converti possit. Quare experiuntur Chirurgi, factam aperturam difficulter consolidari posse. Si sponte generantur ulcera, adhuc difficiliorem curationem promittunt: nam si sponte oriuntur ulcera, signum est, tantam esse acrimoniam in latice hydropico, quæ valet corrodere cutim, & epidermidem: si ergo ad partem eam corrosam copiosus ejusdem humoris habetur affluxus, major est exspectanda corrosio, & vix ulla consolidatio, nisi per effluxum illum simul auferatur lympha illa acris, quod fieri potest in particulari hydrope, qui per factam aperturam omnem suum humorem exonerat, sed si in generali Hydrope omnis lympha evacuanda sit per unam hanc partem corrosam, partes ambientes continua colluvie vexatæ utplurimum moriuntur, seu sphacelescunt. Hinc tutum non est in hydrope generali concitare emunctorium particulare, neque sanitatem promittit, si quis sponte acquirat in quadam parte ulcus fundens lympham: sed in particulari hydrope conducere potest. Atque observavi in Pectoris hydrope ulcera sponte, vel & vesicatoriis in cruribus facta summum attulisse levamen, & tandem perfectam sanitatem, evacuata aqua per illa ulcera: in Ascitide autem talia ulcera multum quoque liquidi plorarunt, sed post evacuatum laticem perierunt ægri. Ex quibus omnibus perpensis colligi potest, ulcera in corpore hydropico nata difficulter sanari, sed non semper mala dicenda esse, quum quibusdam in casibus sanitatem attulerunt.

Hydropicis ulcera in corpore orta non facile sanantur.

L I B. VI. A P H. IX.

274. *EFflorescentiæ latæ, non admodum pruriginosæ.*

I. MUltitudo morborum in cute, quia a Veteribus plerumque deducebantur a variis humoribus, sola hypothesi nitentibus, maximam confusionem peperit, nam non facile est ex conspectis in cute phænomenis determinare, qualis humor hoc, vel istud phænomenon inducit. Quare idem phænomenon pro mutata hypothesi varium accepit nomen. Hoc quam maxime apparet in morborum cutaneorum descriptione. Nulla mihi morborum classis majorem difficultatem peperit, quam qui morbi externe cutim afficiunt; quod patere potest ex iis, quæ in Chirurgia repurgata exhibui. Volui propterea proprium nomen græcum Exanthema (Ch. 1396.) servare, quod alias Efflorescentia, Pustula, vel Papula vocatur. Quod Exanthema debet habere colorem rubrum in ambitu limitatum, cum quadam cutis elevatione, ut distinguatur a maculis, quæ non elevant cutim; sed tamen sine tumore elato, ut differat a pustulis, & tuberculis. Talia ergo Exanthemata possunt esse lata vel parva instar stigmatis, modo aliquam in cute elevationem faciant distinctis in locis, & colorem rubrum habeant.

Exanthemata lata quæ dicantur?

II. Eundem humorem seu causam Pruritum, & dolorem inferre posse, demonstravimus (*Aph.* 110., X.). Ex omnibus experimentis constat, levissimam vellicationem ad nervum sentientem inferre Pruritum. Observamus præterea non sine discrimine quamcumque vellicationem Pruritum generare, imo quædam levissima

Exanthemata lata, minus pruriginosa.

acria applicata Pruritum compescere: quamobrem tenendum, speciale genus acrimoniæ potius Pruritum producere, quam dolorem, alia autem genera dolorem sine Pruritu. Hinc Pruritus est aliquod phænomenon, quod certam speciem acrimoniæ, vel rosionis declarar. Hoc magni momenti est in Medicina, & Chirurgia observare; nam si Pruritus sit inseparabile phænomenon specialis acrimoniæ, per phænomenon hoc observatum in morbis possumus judicare, qualis sit latens causa. Observavit noster Auctor Exanthemata lata minus pruriginosa esse quam Exanthemata parva seu angusta: si ergo examinavimus naturam acrimoniæ Pruritum excitantis, novimus quoque, quid sit agendum in latioribus, & minus latis Exanthematibus: nempe per ea applicata, vel exhibita, quæ naturam specificam pruritum inducentem exstinguunt.

LIB. VI. APH. XI.

275. *Caput laboranti, & circumcirca dolenti, pus, aut aqua, aut sanguis effluens per nares, aut per os, aut per aures, solvit morbum.*

Capitis doloris frequentissima causa quæ sit?

I. Ex multis observationibus particularibus conatur Auctor generalem conficere Aphorismum. Detexit enim Capitis labores, & dolores, tam in partibus internis, quam externis, sponte cessare evacuatione per nares, os, & aures; præterea jam liberari effluxu sanguinis, jam puris, jam vero lymphæ. Non debemus judicare, quemcumque morbum Capitis sine discrimine hoc, vel illo humore effluente sanari, sed unaquæque specialis causa suo proprio effluente humore solvitur: inde necesse est, antequam cum certo fundamento valemus præsagium formare, ut perspiciamus quinam morbi præcipue Capitis dolores inferant. Frequentissimi morbi dolorem capitis inducentes sunt Impetus sanguinis major ad Caput, Inflammatio meningum, atque humor tenuis acer Catarrhosus. Ut morbi hi suis signis distinguantur, reliqua phænomena hanc, vel illam causam concomitantia simul sunt perpendenda, secundum datum præceptum generale in doloribus. (*Aph.* 270.) Nam capitis dolor est phænomenon, quod ex multis causis oriri potest, quæ causa detegi nequit, nisi tot colligantur phænomena dolori capitis conjuncta, quæ causam hanc a ceteris distinguere valent. Si impetus sanguinis ad caput sit major, qui dolorem infert, vasa arteriosa in partibus externis capitis majus agitata, & impleta faciunt faciem inflatam, & rubentem, nares rubent, & pruriunt, caput incalescit, & arteriarum pulsatio sentitur in temporibus, interdum etiam in collo. Atque partes arterias a carotidibus internis ramos accipientes motus majoris etiam indicia præbent, ita oculi protuberant, rubent, truces fiunt, cum effluxu lachrymarum; vident sæpe scintillas; aures tinniunt, & sonitum audiunt, vel obsurdescunt; vel cerebrum agitatum delirium, vel soporem inducit. Inflammationis signa non multum a præcedentibus distant, nisi quod dolor sit sævissimus, & constans, & ea omnia sint vehementiora. Quando hæc cessare incipiunt sine bona crisi, judicamus abiisse in purulentiam. Sed quando morbus fuerit chronicus, vel continuum inferens capitis dolorem, vel per intervalla redeuntem, sine signis istis citatis, sed cum doloribus vagis, vel fixis in aliis partibus corporis, qui nunquam abierunt in suppurationem, judicamus lympham acrem tenuem vellicare meninges, & ita producere dolorem.

Qui dolores capitis solvuntur evacuatione sanguinis, puris, vel

II. Tria proponuntur emunctoria, per quæ humor evacuatus solutionem portendit, & tres evacuandi humores recensentur: verum non est judicandum, unumquodque emunctorium suum solum proprium humorem evacuare: observatione constat, Nares præcipue evacuare sanguinem, Os lympham, & Aures pus. Hæc tamen practica observatio non est ita constans, quin interdum hic ordo inverta-

vertatur. Verum humoris diversi exitus magis constans est: nam Capitis dolor ex impetu majore natus optime liberatur narium hæmorrhagia, quæ minuendo sanguinis copiam majorem simul compescit illum majorem impetum, & inde natum dolorem. Sed circa finem morborum acutorum, si per metastasim ad caput delata est materia purulenta, aut quando in interioribus capitis fuerit exulceratio capitis dolorem inferens, sæpe observavi, puris evacuatione per aures homines fuisse liberatos, interdum etiam per os, & nares: sed minus frequens per hæc emunctoria eliminatur pus. Humor autem serosus acris capitis dolorem inferens sine multo discrimine per tria hæc emunctoria eliminatur. Hæc est quotidiana experientia, & vix aliquis exercuit praxin, quin has evacuationes detexerit cum ægri levamine. Theoretici his observationibus non contenti, rimati sunt encephali fabricam, invenientes omnia cranii foramina Dura matre tecta: quia non detegunt viam, fategerunt hanc invertere practicam observationem, quasi materiæ morbosæ fieri non potuisset evacuatio per partem aliquam, nisi via anatomicis esset cognita. Verum in viventibus multa fiunt, quæ ab anatomicis in cadaveribus non possunt demonstrari, præprimis si vis vitæ instigetur ab aliqua morbosa materia. Satius itaque existimo veram observationem practicam mordicus tenere, quam eam repudiare, vel denegare, quoniam nos latet structura. *aqua, per os, nares, & aures?*

L I B. VI. A P H. XI.

276. M*Elancholicis, & nephriticis hæmorrhoides supervenientes, bonum.*

I. DUplici sensu vocari homines Melancholicos, observavimus (*Aph.* 119. II.). Nam si respicimus ad animam, tristes, & mœrentes sine causa, & timentes non timenda, dicuntur Melancholici. Qui materiem Atrabiliariam collectam gerunt in vena portarum, sive tales animi affectiones inferat, sive non, tamen censentur Melancholici. Hanc præprimis posteriorem speciem hoc in loco intelligi, confido, quum citet evacuationem, qua illa materia evacuari potest. Quamobrem vero Hæmorrhoides supervenientes hoc loco magis extollantur, quam quævis evacuatio alia tam sanguinis, quam aliorum humorum, attentionem meretur: reddunt etenim melancholici urinam nigram sine levamine; & ducitur ipsis sanguis, vel sponte oboritur narium hæmorrhagia cum incremento mali. Satis demonstravimus loco citato, materiem melancholicam venire non posse in sanguinem venæ cavæ vel arteriæ aortæ, nisi transeat per hepar, neque per aliam viam duci potest ad renes, ut urinam sua nigredine inficiat. Si ergo ejus aliqua portio transeat per hepar, fons tamen perpetuus manet in vena portarum novam materiem suppeditans. Quod si ex naribus fluit sanguis, non magis de materia atrabiliari eliminari potest, quam de reliquo sanguine bono: unde sæpe miratus vidi, toties tentatum fuisse melancholicos curare per venæ sectionem. Si autem Hæmorrhoides fluunt, ille sanguis venæ portarum evacuatur, qui maxime imprægnatus est materia melancholica, nam hæmorrhoidales venæ surculi sunt venæ portarum. Hæc quoniam valvulis caret, permittit sensim omnem infectum sanguinem hac via eliminari. Interim non tam certa fit purgatio materiæ melancholicæ a reliquo sanguine bono, ac fieret, si interpositum esset organum separans, quum ablata portione, & dein restaurato sanguine, in eadem vena portarum, evacuando sensim minuitur materiæ atrabiliariæ proportionata quatitas. Hæc sententia in exemplo clarius concipitur. Si verbi gratia aliquis contineret in vena portarum uncias duodecim sanguinis Melancholici, & evacuaret unciam unam, duodecima portio hujus materiæ Melancholicæ evacuaretur: post evacuationem si iterum bonus sanguis accederet, dein facta æquali evacuatione, *Melancholicis hæmorrhoides supervenientes, bonum.*

non

non emitteretur duodecima portio materiæ melancholicæ. Et quo frequentior sit facta evacuatio, & restauratio, eo minor portio materiæ melancholicæ evacuaretur: adeo ut tandem in una uncia evacuati sanguinis ne quidem semiuncia materiæ melancholicæ contineretur. Hæc est ratio, quod Hippocrates dixit, Bonum, non vero Solutio fit. Imo locus aptus ad producendam atram bilem inter evacuandum iterum æqualem copiam ejusdem regenerare potest, quam est ea, quæ singulis vicibus emittitur.

Hæmorrhoides Nephritidis supervenientes, bonum.

II. Veteres omnes dolores lumborum, ubi renes hærent, Nephritidem vocasse ex variis locis (*Aph.* 110. VI.) colligi potest. Credere enim non possum, dolorem nephriticum per calculum in renibus hærentem, dolorem inferentem, hæmorrhoidum fluxu curari posse. Sed mesenterium lumbis annexum, quod multos ramos venæ portarum continet, si propter impletionem a materia melancholica vel ejus acrimonia lumbis dolorem infert, conceptu facile est, facta depletione per venas hæmorrhoidales levamen fieri doloris. Inde etiam toties per alvi ductionem, qua depletur vena portarum, minuuntur dolores nephritici, non quod calculum auferat, sed vasa mesenterii distenta, dolorem inferentia, depleat. Mirum nemini videri potest, me mesenterii dolorem hoc loco vocare Nephritidem, locus enim tantum non distat, ut per designatum locum dolentem has duas partes semper valeamus a se invicem distinguere.

LIB. VI. APH. XII.

277. H*Æmorrhoidas curanti diuturnas, nisi una servata fuerit, periculum est, ne hydrops superveniat, aut tabes.*

An hæmorrhoides diuturnæ non omnes curandæ?

I. PEr Hæmorrhoidas hoc loco intelligi sanguinis fluxum ex venis hæmorrhoidalibus, non vero has partes dolentes (*Aph.* 109. XIII.) colligi potest ex adjunctis verbis, *nisi una servata fuerit*, nam dolentes hæmorrhoides omnes tuto curantur, neque ex curatione doloris in hoc loco aliquid mali esset exspectandum: verum si cohibeatur consuetus fluxus, materia tali modo retenta morbos varios inducere potest. Hæmorrhoides diuturnæ si solummodo bonum sanguinem fuderunt, istis sanatis, corpus huic evacuationi assuetum, quæ nunc suppressa est, ad morbos disponitur. Consueta enim non subito mutanda. (*Aph.* 76. I.) Hinc etiam viri hæmorrhagiis assueti, vel venæ sectioni, iis omissis in varios morbos labuntur. Maxime hoc observatur in menstruo sanguine suppresso, sive ex causa morbosa sive ætate ingravescente, rarum est, si inde non nascatur aliquis morbus. Quod si ex hæmorrhoidibus diuturnis effluxerit sanguis vel humor morbosus, his tunc omnibus sanatis plura mala sunt exspectanda, quia tunc non solum suppressa consueta evacuatione destruitur æquilibrium, verum retentus humor sua malignitate ut plurimum periculosissimos morbos infert. Ita patere videtur, omnes hæmorrhoides diuturnas non esse sanandas: sed si permittantur, rarum esset si non generantur fistulæ ani, quæ quoque molestissimæ sunt. Ergo ancipites hæremus quid sit faciendum. Si enim curo omnes, multi morbi fiunt, si non sano, generatur ani fistula: igitur media via est ineunda, nempe sensim omnes hæmorrhoides sunt sanandæ, ne subitanea inducatur mutatio. Si interim retinetur morbosa materia, illa medicamentis internis est emendanda, vel alibi in corpore fonticuli sunt concitandi, qui collectam materiem evacuant: aut aliquoties est repetenda venæ sectio, vel alvi ductio, ne subitanea mutatio introducatur.

Cur ex hæmorrhoidibus diuturnis sa-

II. Qui humor ex Hæmorrhoidibus fluit, est sanguis purus, vel melancholicus, vel est liquor aliquis morbosus. Prout diversus illius humoris effluxus supprimitur, ita etiam varii fiunt morbi. Nemo mirabitur ex suppressa melancholia

vel

vel humore morboso retento generari morbos, sed si sanguis talis, qualis colligitur in vena portarum, hac via consuetus evacuari retinetur, tunc dicit Auctor, periculum est, ne superveniat Hydrops, aut Tabes. Ergo hæc phrasis duo inculcat, nempe non semper fieri Hydropem vel Tabem, sed interdum; & alterum est si talia superveniant, malum præbent signum, quoniam dicit, periculum est. Etiamsi hos duos morbos citat, non tamen reliquos excludit, sed inculcare vult, se cum damno ægri hos duos vidisse morbos consecutos. Quod mirum est in hoc Aphorismo, ex eo patet, quod citat duos morbos toto cœlo sibi oppositos: nam Hydrops humorum abundantiam arguit; sed Phthisis est morbus ex summo humorum defectu. Quomodo autem hi duo morbi ex eadem causa generari possint, paucis videbimus. Si sanguinis evacuatio diuturna per hæmorrhoides supprimatur, ex abundantia humorum destruitur æquilibrium inter causas agentes, & quantitatem humorum: humores itaque minus compacti per spontaneum deliquium vel abeunt in Viscosum vel Laticem tenuem. Quod si id viscosum colligatur in cellulis pinguedinosis, generatur tali in corpore Hydrops. Sed si ex defectu virium liquati humores simul excluduntur per emunctoria, corpus macie consumitur. Igitur degeneratio humorum in utroque morbo est eadem, solummodo differt evacuatio, quæ in uno morbo parcior, in altero copiosior fit. Quare duo hi morbi in sua natura non multum differunt, sed in phænomenis apparentibus, quæ a Veteribus maxime observantur, multum differre videntur. Unde sæpe observamus etiam in Phthisicis, pedes fieri œdematosos, & in Hydropicis partes tabe interdum extenuari.

natis periculum est, ne fiat hydrops vel phthisis?

LIB. VI. APH. XIII.

278. A *Singultu detento, sternutationes supervenientes, solvunt singultum.*

1. NOn dubito, quin Auctor noster observaverit, aliquem Singultu aliquandiu detentum, ab iteratis sternutationibus accedentibus fuisse curatum: sed an inde generalis regula practica constans possit elici, vehementer dubito; fateor, me hoc in tota praxi non observasse. Sunt enim duo morbi motus depravati, qui ex phænomeno apparente obtinuere nomen. Fieri ergo potest, ut singultus nascatur ex causa mobili irritante superius ventriculi os, ut inde convellatur diaphragma, quæ causa altera actione sternutationis depellitur; vel quod materia tenuis ab orificio ventriculi delata ad nares loco Singultus Sternutationem faciat, & ita superveniens sternutatio curet Singultum. Sed & potest quoque Singultus esse ex multo sanguini fluxu, (*Aph.* 196. I.) aut Hypercatharsi, (*Aph.* 197. I.) vel hepate inflammato (*Aph.* 251. IV.) vel & aliis morbis fixis circa ventriculi orificium, in quibus omnibus commotio valida sternutationis augeret morbum. Propterea si unus morbus ex phænomeno denominatus ab altero morbo superveniente debet tolli, nisi addatur prioris morbi causa distincta, omnino incerta, & inutilis est observatio practica.

LIB. VI. APH. XIV.

279. A*B hydrope detento, si aqua secundum venas in alvum fluxerit, solutio fit.*

1. AN Hydropem generalem, vel particularem Auctor hic intelligat, contendunt Commentatores, neque consentiunt, an intelligatur aquæ fluxus in cavum ventris, vel in intestina, vel etiam per vesicam. Similem fere sententiam habet multis locis, in quibusdam vero Leucophlegmatiam ponit; aliis etiam eva-

cautionem per urinam laudat. Denique non concipiunt, quomodo secundum Venas aqua fluere possit. Cuncta hæc subtiles sunt quæstiones, quæ nihil lucis adferunt cognitioni, aut curationi: neque multum refert, num Hippocrates aliis in locis idem vel aliquid aliud statuat, quum tota auctoritas nostra in meris observationibus practicis sit fundata. Nemo nescit, Hydropem esse morbum ex abundantia humoris aquosi in vasculis dilatatis, tunica cellulosa, vel in cavitatibus corporis: atque constat, nos non posse curare eum morbum, neque sponte evanescere posse sine istius humoris evacuatione visibili, quum tanta habeatur aquosi humoris copia, & tanta virium debilitas in his morbis, ut per insensibilem perspirationem eliminari nequeat. Tria nobis sunt data organa excretoria naturalia, nempe Cutis, Vesica, & Alvus: sed quoniam Cutis naturaliter trasmittit rorem, & aquæ tanta abundantia eousque viribus corporis non potest attenuari, emitti ergo debet vel per Vesicam, vel Alvum. Utraque hæc via satis accommodata est ad exonerandam aquam, ingens copia enim arteriarum fertur ad intestina, & quæ adit renes, satis magna est. Sanguis itaque lympha dives per arterias has vel ad intestina vel Renes delatus si deponat copiosiorem lympham, valet tandem omnem aquæ abundantiam exantlare sine ulla vasorum ruptione, quod indicare videtur, dum dicit, *secundum venas*, per quas arterias ubique fere intelligere debemus. Id autem generale observamus in hydropicorum aqua, quod sit quasi vehiculum commune, quod per omnia emunctoria eliminari potest, qualis natura non habetur in speciali urinæ vel perspirabilis materiæ liquore, neque in ipso pure: hoc enim rarissime cum levamine eliminatur per alvum, sed per sputum, vel urinam. Igitur si natura vergat ad Intestina vel ad Renes, hac via utraque aqua hydropica eliminari potest. Si tali in evacuatione redditur aqua pura inodora, minime corrupta vel acris, signum est, corporis vires valere exonerare istud onus, & vasa non esse corrupta, & sic sæpe sanantur; quæ observatio etiam magni momenti est in propinato purgante vel diuretico; nam si his medicamentis in parva copia datis, magna fit evacuatio aquosi inodori cum detumescentia corporis, & virium levamine, magna spes perfectæ curationis affulget. Sed si per magnam dosim parum evacuant, vel emittitur aqua corrupta, post sufficientem evacuationem ægri morientur, putrefactis, & corruptis visceribus ab incumbente liquore. Imo observavi, fluxu spontaneo oborto in cruribus copioso ægros fuisse liberatos a tumore hydropico, sed post sufficientem extenuationem perierunt; quum excoriatio illa denotabat, aquam hydropicam suscepisse acrimoniam, qua potuit excoriationem facere, & ita simul corrodere interna viscera.

LIB. VI. APH. XV.

280. A *Diuturno alvi profluvio detento, sponte superveniens vomitus, alvi profluvium solvit.*

I. NOn dubito, quin Hipp. observaverit, Vomitu superveniente diuturnam Diarrhœam fuisse sublatam, sed puto tamen hanc observationem non fuisse universalem, ut possimus inde certam prognosin formare, vel hac in re imitari naturam dando vomitorium in diuturna Diarrhœa. Fieri equidem potest, ut inter ventriculi plicas aliquid corruptum viscosum hæreat, quod transeuntia alimenta inficiens generet diuturnam Diarrhœam: vel quod bilis viscosa ex vesica fellea in duodenum deposita alvi diuturnum fluxum faciat. Hæc scaturigo quamdiu manet, continuare facit Diarrhœam, sed quando valida actione vomendi excutiatur ex ventriculo viscosum, vel ex vesicula fellea bilis corrupta, ablata illa caussa, cessabit Diarrhœa. Si vero hac vomendi actione non eliminatur ex ventriculo,

culo, & vesica fellea omne corruptum, Vomitus ille non solvet Alvi profluvium. Quod si Alvi profluvium diuturnum nascatur ex humorum colliquatione per totum corpus, qui continuo deponuntur ad intestina, quod sæpe in praxi observavi, vel ex debilitate intestinorum, qua assumta sponte permittuntur corrumpi in intestinis, vel a vitiata bile, quæ omnis ex vesica fellea evacuari nequit, vel per ductum hepaticum continuo deponitur, his omnibus in causis, & in multis aliis Vomitus si accedat, augebit morbum: minuetur quidem quantitas dejectionis, sed totus ille compositus morbus fiet gravior. Si essent signa indicantia hanc vel illam latentem causam proritare Diarrhœam diuturnam, aliquid certi ex superveniente Vomitu hauriri posset, sed quoniam hæc signa admodum sunt ambigua, nihil certi ex Vomitu superveniente deduci potest.

L I B. VI. A P H. XVI.

281. A *Pleuritide, aut a peripneumonia detento diarrhœa superveniens, malum.*

I. QUales morbi dicantur Pleuritis, & Peripneumonia, ex antecedentibus (*Aph.* 109. IV. & V.) peti potest, iis si detineatur æger, id est si hoc vel illo morbo aliquamdiu laboraverit, & dein corripiatur Diarrhœa, ille fluxus malum portendit. Observavi in praxi, a Diarrhœa superveniente sputum in pleuriticis & peripneumonicis præstantissimam evacuationem supprimi, & corpus summopere debilitari. Paradoxum autem quibusdam videtur, per alvi dejectionem copiosiorem fieri non posse criticam evacuationem in pleuriticis, & peripneumonicis, cum sit amplissimum emunctorium, per quod in capitis morbis toties observatur fieri levamen, & multi medici ex dato purgante in principio horum morborum egregium quoque levamen percipiunt. Meretur igitur, ut hæc evacuatio in dictis morbis penitus perspiciatur. Constans est observatio, quodcumque organum secretorium, & excretorium suum proprium humorem secernere a communi massa sanguinea, ita Renes omnium optime purulentiam ex communi massa auferunt, & cum reliqua urina emittunt; Intestina autem materiem biliosam, & melancholicam: putrefactum vero, & aquosum omnia emunctoria. Vicissim conari evacuationem non procedit: nam etiamsi urina subnigra denotet evacuationem melancholiæ, & fulva aut flava exitum bilis, nisi his morbis fiat alvi evacuatio, nunquam perfecte curantur, sed evacuationes hæ sunt symptomaticæ. Ita etiam puris evacuatio per alvum, si pus non sit formatum in intestinis, nunquam liberat hominem a morbo suppuratorio, quum intestina non sint organa, quæ valent purulentum separare a tota massa. Si igitur fiat Diarrhœa in Peripneumonia, & Pleuritide inflammatoria, quæ abierunt in suppurationem, quod indicatur his verbis *Pleuritide vel Peripneumonia detento*, signum igitur est, hac via non evacuari pus, sed humorem alium, aliter enim dixisset Auctor alvi egestionem purulentam. Inde colligendum est, morbos istos inflammatorios non abiisse in purulentiam bonam, sed in putrilaginem malam, quæ materia facile potest per intestina eliminari. Quia vero a pectore ad intestina non habetur via particularis, sed putrilago prius est tradenda communi massæ circulatoriæ, antequam ad intestina veniat, concludere possumus, malam fuisse factam commutationem morbi inflammatorii, & materiem corruptam toti massæ esse traditam, a qua difficulter separari potest per intestina tanquam organum excretorium. Dein etiam ex constanti lege comperimus, unam evacuationem impedire alteram, unde alvus fluens non solum dicta mala indicat, verum etiam faciet sputi suppressionem, sine quo peripneumonia, & pleuritis non curatur, unde ex materia in pulmonibus collecta generatur difficultas spirandi, cum summo ægri periculo. Ex quibus observationi-

bus clare conſtat, quam male agunt medici, qui in pectoris morbi inflammatoriis præbent purgantia, quibus ſputum ſuppriment. In principio autem Pleuritidis, & Peripneumoniæ purgantia concedunt, ut tollant cacochyliam primarum viarum; quæ longiore mora exacerbaretur; & ut temperent nimium motum circulatorium, antequam materia ea per ſputum reddi poteſt, nunquam vero adhibenda purgantia morbo ad coctionem vergente, vel ſi jam ſputum expurgari incipit.

LIB. VI. APH. XVII.

282. *OPhthalmia laborantem ab alvi profluvio corripi, bonum.*

I. VEteres phænomenis magis quam cauſis morborum impoſuerunt nomina, & interdum quibuſdam in morbis natura diverſis, modo phænomena non multum differant, idem morbi nomen retinuere, unde in prognoſi formanda, & in curatione tanta plerumque differentia, ut idem morbus oppoſita methodo curetur. Hoc evidentiſſime elucefcit in Ophthalmia: varia enim genera morborum, qui oculos infeſtant, modo rubedinem adjunctam habeant, Ophthalmiam vocant, ſeu Lippitudinem, quod etiam retinetur nomen in palpebrarum morbis. Quoniam hoc in loco abſolute ponit Ophthalmiam, innuere vult omnem oculorum morbum, qui adjunctum habet dolorem, & rubedinem, ſive ſit ex humore acri rodente, ſive ex Inflammatione, ſive ex Eryſipelate, eo præprimis ſcopo, ut demonſtraret, in oculorum morbis externis viſibilibus ratione partis conducere Alvi profluvium, quod antea damnaverat in morbis pectoris. Equidem non inter omnes partes æqualis eſt Conſenſus, qui enim morbi fiunt in pectore, facillime liberantur per vias urinæ, difficulter per alvum; morbi autem oculorum difficulter per urinam, ſed commodius per alvum. Quare medicum oportet ſcire non ſolum quali cauſa morboſa laboret æger, ſed etiam in quali parte, quum eadem morboſa cauſa diverſis in partibus ſæpe diverſam exigat curationem. Inde non ſufficit, ut accurate teneat cognitionem curationis cujuſvis cauſæ morboſæ, ſed inſuper ſcire oportet, quid ſit mutandum, ſi cognita cauſa morboſa hanc, vel illam partem aggreditur. Inde in oculorum morbis frequentius ducenda alvus, quam in morbis pectoris, quum natura demonſtret, hos morbos oculorum levari alvi fluxu.

LIB. VI. APH. XVIII.

283. *CUi perſecta eſt veſica, aut cerebrum, aut cor, aut ſeptum tranſverſum, aut aliquod ex inteſtinis tenuibus, aut ventriculus, aut hepar, lethale.*

Quæ vulnera dicantur lethalia.

I. NOn omnia vulnera, poſt quæ moritur vulneratus, breviori, vel longiori tempore, ob errorem commiſſum, vel ex inſcitia, vel neglectu, vel quodam caſu, pronunciantur abſolute Lethalia, ſed quæ inevitabilem mortem inferunt, etiamſi omnes cautelæ fuerint adhibitæ. Hoc tamen in ſenſu non accipitur vox θανατῶδες, quod etiam ſupra indicavimus, (*Aph.* 195., I.) ſed quando admodum eſt periculoſum, & ſæpe mortem infert. Talia vulnera in hoc Aphoriſmo citantur, quæ non leviter lædunt dictas partes, ſed ſatis late, & profunde; nam διακοπὴ diviſionem, inciſionem, præciſionem, & ſeparationem indicat, quæ non eſt levis, aut ſuperficiaria, ſed ſatis lata, profunda, vel integra. Quoniam variæ partes citantur ab Auctore, quæ non omnes idem periculum inferunt, quamvis omnia illa vulnera dicantur lethalia, videbimus quid ſit de his partibus vulneratis ſentiendum.

II. Omnia

II. Omnia Vesicæ vulnera non esse lethalia, comprobat calculi sectio, qui educi nequit, nisi plaga facta in vesicæ collo; & post altam dictam operationem Lithotomiæ in vesicæ fundo incisio fuit facta, post quam operationem nonnulli fuere sanati. Ruyschius etiam observavit Vesicæ vulnus sanatum. Non tamen sentiendum est, omnia Vesicæ vulnera non esse lethalia: nam si ejus magna quædam arteria sit abscissa, quoniam medicamentum, vel instrumentum adhiberi nequit, ut compescatur hæmorrhagia, inevitabilem mortem intulit: atque vulnera satis lata ita in Vesicæ fundo, ut omnis in vesica colligenda urina effundatur in ventris cavitatem, quæ ibidem sensim majore copia collecta, & acrior denique facta, comprimendo, & corrumpendo viscera abdominalia, mortem inferunt, parva autem punctura hoc in loco vesicæ, quæ se contrahit, sanata fuit. *Vesicæ perfecta.*

III. Multum differt in assignanda lethalitate vulneris, sive dixerim Cerebri, vel ἐγκεφάλου vulnera, ut habetur in textu, nam per Cerebrum eam solam partem intelligunt Medici in encephalo, quæ in ejus parte anteriore continetur, dura & pia matre tectam, unde nervi motus animalis, & sensuum suam originem habent: hac in parte levissima vulnera non attulerunt semper mortem: quæ vero profundiora fuere, absciderunt aliquod vas cruentum, vel læserunt medullam oblongatam, vel cerebellum, illa omnia nulla arte curari potuere. Antequam ergo pronunciare possumus, num vulnus Encephali sit lethale, scire prius oportet, quænam pars in Encephalo fuerit læsa. Multi putant, omnia vulnera Duræ matris lethalia esse, verum experientia probatur, talia vulnera sæpe fuisse sanata. Nam si sanguis dura matre tectus invenitur post terebrationem cranii, non dubitant Chirurgi pertundere Duram matrem, ut evacuent sanguinem, & ita sanarunt hominem læsione Encephali laborantem. Sæpe etiam Cerebri fungus, qui sine Duræ matris læsione fieri non potuit, curatur, sublata satis magna portione Cerebri. Nimis latam autem conclusionem facere non debemus de his fungis, quasi satis magna portio Medullæ cerebri simul tolleretur, cum arteriæ in cerebri cortice sustentaculo privatæ, in satis magnam molem excrescant, ex cujus ablatione non sequitur simul ablatio medullæ; neque fibræ medullosæ istius portionis privantur sanguine circulante, quum arteriæ corticis cerebri tam frequentes faciant anastomoses, ut etiamsi quædam portio tollatur, per alias tamen arterias anastomoses facientes suppeditetur sanguis. *Cerebri vulnera.*

IV. Cor constare fibris muscularibus in gyrum decurrentibus, nullus est qui nescit, istud quoque intus habere duas cavitates, quas ventriculos nominant, dextrum scilicet, & sinistrum, quibus recipit sanguinem, & dein eum extrudit magna vi, dexter nempe ducit in arteriam pulmonalem, & sinister in aortam. Olim hoc in corde locarunt fontem Calidi innati, quod exstingueretur vulnerato corde, unde ejus vulnera lethalia erant. Hodie vero tribuunt Cordi totam actionem circulatoriam, sine qua etiam vivere nequit animal, & propterea ejus etiam vulnera absolute pronunciantur lethalia. Obstupefacti tamen hærent, si observant in Cadaveribus relictam cicatricem vulneris consolidati in homine, qui satis diu post acceptum istud vulnus vixit. In aliis detexerunt, post vulnus acceptum, quod penetravit cor, locutos fuisse, & per aliquod tempus vixisse: & quod captum superat, rana exemto corde saltat, & natat, atque partes infectorum dissectæ diu viventes manent toto corde privatæ. Quibus adductis experimentis multi hæsitant, num Cor sit in nobis organum tam necessarium, ut sine eo nemo vivere potuisset. Si autem rem ipsam perpendamus, luce meridiana clarius constabit, nos vivere non posse sine motore illo generali, nobis enim unicum Cor est datum, unde inchoamentum totius circumductionis sanguinis, istud enim non solum dat impetum sanguini circulanti, verum etiam suppeditat arteriæ aortæ sanguinem, qui ducendus est ad omnia organa, ut his suum præbeat requisitum *Cordis vulnera.*

humo-

humorem, sine quo functio nulla fit. Sed præterea in arteriis est motus aliquis vitalis, qui receptum a corde sanguinem ulterius propellit, ad quam circulationem continuandam Cor solum est impos. Si ergo Cor ita læditur, ut ejus exstinguatur motus, veluti in abscissione nervorum cardiacorum, Corde non amplius suppeditante aortæ sanguinem, necessario sequitur mors, sed non statim, dum Cor agere cessat, sed quando arteriæ illæ suo motu vitali suppeditarunt omnem suum sanguinem, nihil amplius ex corde recipientes. Hoc etiam fieri potest abscissa arteria coronaria, quo intercipitur sanguinis circulatio per cordis substantiam, quum experimentis constet, nullum musculum operari, cui denegatus est influxus sanguinis per suam arteriam. Quia vero talia vulnera nullum admittunt auxilium, & mortem semper inferunt, lethalia absolute sunt pronuncianda, etiamsi vulneratus per aliquod tempus maneat superstes. Experimenta Insectorum hanc observationem dubiam non faciunt, quum non sit necesse in his, ut unicum generalem habeant motorem: atque illa longo tempore facere possunt omni motu privata, & postea reviviscere, quod nobis non est concessum. Alterum genus vulnerum facere potest ex cavis cordis tantam sanguinis effusionem, ut homo talis sanguinis defectu pereat; si autem sensim introducatur sanguinis defectus, mirabile est observatu hominem vivere posse tunc cum exigua sanguinis copia in arteriis, & venis, sed si subito auferatur, quia vasa se tam subito contrahere nequeunt, vel moriuntur tunc defectu sanguinis, qui non amplius propellitur, vel a sanguine effuso ita opprimuntur partes, ut earum actio omnino exstinguantur. Talia quoque vulnera absolute sunt lethalia, sive mors cito sive tarde veniat. Denique Cordis levissima vulnera num sint lethalia, vehementer disputant, quum inveniantur cicatrices in corde relictæ. Si Cor potuisset quiescere, uti reliqui musculi motus animalis, vulnus non penetrans in ejus cava, facile consolidari potuisset, quum sit pars carnosa, uti reliqui musculi, sed propter perpetuum suum motum non nisi raro permittit consolidationem, unde fere semper post longas miserias mors obrepit. Quum vero nemo potuit apta medicamina huic vulneri adhibere, si æger post tale acceptum vulnus, etiam post longum tempus, moriatur, istud fuit vulnus absolute lethale. Hoc solum præstare possumus in tali vulnerato, ut minuamus circulationem tantum, quantum fieri potest manente vita, ut ita concedatur hujus partis consolidatio.

Septi transversi vulnera. V. Quid sit Diaphragma seu septum transversum, satis ex Anatomicis constat: ex quibus dicimus, Diaphragma istud esse sepimentum, quod thoracis cavitatem a ventre inferiore distinguit, istud circumquaque nexum esse extremitatibus costarum, vertebris præprimis lumborum, & parti inferiori ossis sterni; habere figuram convexam versus pectoris cavitatem; in hujus medio habetur locus tenuior tendineus, qui deorsum trahitur, & complanatur; si fibræ carnosæ hujus Diaphragmatis operantur. Constrictione musculorum abdominalium viscera in dicta cavitate contenta satis valide urgentur ad internam hujus convexam superficiem. Vulnera hujus partis ponuntur lethalia. Sed debemus maximam differentiam ponere, quænam pars in Diaphragmate sit læsa, & insuper num solum diaphragma, vel & adjacentia vasa & viscera, quod frequentissime fit: denique a Diaphragmatis vulneribus homines diu manserunt superstites, qui tamen postea post multas miserias passas moriebantur. Si pars carnosa in ambitu Diaphragmatis lædatur, & vulnus non admodum fuit magnum, tale vulnus non semper attulit mortem; sed coaluit cum visceribus adjacentibus: illa autem consolidatio difficilius fit, & tardius, quam in reliqua carne propter motum perpetuum respirationis. Si vero simul alia vasa, vel viscera fuerint læsa, incertum est, num Diaphragmatis, vel reliquarum partium vulnus mortem intulerit. Sed vulnera penetrantia, præprimis in ejus parte tendinea, si parva sint, lentam, sed tamen certissimam

mam mortem inferunt: pars enim illa tendinea tensione Diaphragmatis sensim magis dehiscet, & si ad locum illum hæreat ventriculus, aut intestinum colon, hæ partes membranosæ contractione musculorum abdominalium continuo pressæ, per dictam aperturam sensim formant speciem herniæ, quæ prominet in cavum pectoris: illa hernia sensim increscens ita implet pectoris cavitatem, ut pro pulmonibus, & corde non satis magnum spatium relinquatur; unde tandem ægri sine ullo auxilio pereunt. Talia fuisse facta, testantur dissectiones anatomicæ in cadaveribus, in quibus invenerunt ventriculum, vel colon totum pectus fere implens. Quidam ex his ultra annum post inflictum vulnus tandem perierunt post intolerabilem cardialgiam, vel colicum dolorem.

VI. Intestinorum tenium non solum, verum etiam crassorum vulnera lethalia esse possunt, & interdum curantur, quare ita absolute lethalia pronunciari non possunt. Quoties enim intestinum aliquod ita est læsum, ut sua contenta ejiciat in ventris cavitatem, & læsum intestinum se ita subducat, ut cum abdominis integumentis consui non possit, & cum iis consolidari, ut e corpore deponat sua contenta, omnia talia vulnera etiamsi lentam mortem inferant, sunt tamen lethalia: excrementa enim in cavum ventris effusa, cuncta viscera corrumpentia, tandem mortem inferunt. Si vero vulnus sit parvum, quod se contrahere potest, vel & partibus adjacentibus accrescere, talis vulneratus servatus fuit. Si intestinum tenue autem abscissum sit prope pylorum, quo vulnere intercipitur chyli absorptio, etiamsi contenta intestinorum ejicerentur extra corpus, tale tamen vulnus inferret mortem post lentam extenuationem, propter chyli ingredientis defectum. *Intestinorum vulnera.*

VII. Ventriculi vulnera ratione periculi multum differunt, nam exigua vulnera, quæ ventriculo vacuo, & contracto clauduntur, consolidari possunt, si modo caveamus, ne ventriculus nimis impleatur, & ne alimenta duriora ingerantur. Latiora autem, quæ fundunt recepta sua alimenta in abdominis cavitatem, lentam mortem inferunt, partim defectu alimenti in toto corpore, partim effuso humore in ventris cavo, vel comprimente viscera, vel ea corrumpente recepta putredine. Interdum vero accidit, ut docuerunt observationes chirurgicæ, talia latiora vulnera fuisse consolidata cum abdominis integumentis, emittentia recepta alimenta per apertum vulnus. Quandoque vero perfossis ventriculi vasis majoribus ægri brevi tempore perierunt sanguinis defectu, qui ergo ex ventriculi vulnere brevi tempore moriuntur, ii magis ex sanguinis effusione, quam chyli, vel alimenti defectu pereunt. *Ventriculi vulnera.*

VIII. Hepatis magna vulnera perscindentia ramos venæ portarum magnos, brevi tempore interficiunt effuso sanguine ex hac vena in ventris cavitatem, & dein post animi deliquium exstinguuntur, alia autem minora, quæ simul lædunt ductum choledochum, inferre solent anxietatem, punctionem, quæ ad jugulum, & scapulas extenditur, vomitum, & dejectionem biliosam, accenditur dein febris cum æstu ingenti, post quam moriuntur: unde discimus, hepatis affectiones interdum usque ad jugulum extendi qui dolor perperam pro pleuritide habetur. Vulnera autem exigua non raro consolidantur, observavi enim, magnam copiam humoris corrupti per aperturam in integumentis abdominis fuisse evacuatam, & hominem perfecte curatum fuisse benignitate naturæ. *Hepatis vulnera.*

LIB. VI. APH. XIX.

284. *UBi dissectum fuerit os, aut cartilago, aut nervus, aut genæ pars tennis, aut præputium, neque augetur, neque coalescit.*

I. INter plantas, & corpus nostrum illa maxima observatur differentia, quod ramus arboris amputatus renascitur, arbor ex suo trunco novos emittit ramos, *Quæ partes dissectæ, neque*

augentur neque coalescunt? mos, nostrum autem corpus si privatur quadam parte, non regenerat novam, si excipiamus pilos, & ungues: ideoque in nobis, & aliis animalibus perfectis constantem hanc legem observamus, partem aliquam mutilatam non regenerari. Ergo non est opus, ut solummodo annumeremus partes a Veteribus spermaticas dictas: si autem portio media ex carne fuerit ablata, regenerabitur, & quasi modo, infra videbimus. Per Coalescentiam intelligunt, si duæ partes separatæ sibi mutuo junctæ inter se ita concrescunt, ut verus sine glutine fiat nexus. Hanc non adstruunt sententiam ex vera observatione practica, sed ex quadam opinione theoretica, partes scilicet ex semine natas, quales citantur in hoc Aphorismo, amplius increscere non posse, vel coalescere, quia deficit materia seminalis; partes autem sanguineas putant augeri, & minui posse, quia sanguis etiam post nativitatem augetur. Qui autem perspectam habent subtiliorem anatomiam, bene sciunt, inter fabricam membranarum, & carnis nullam esse differentiam, nam eloto omni sanguine ex parte carnosa, pars residua mera pars nervosa apparet: & vicissim fortiter vasis arteriosis lymphaticis membranæ impletis, membrana videtur rubra caro: quod etiam sæpissime in morbis occurrit: tunica enim oculi adnata si ophthalmia sit affecta, ita rubet, ut vera caro videatur. Quid autem sit sentiendum de partibus specialibus in Aphorismo citatis, paucis videbimus.

An Os dissectum neque augetur neque coalescit? II. Miror sane Galenum, virum longo usu practico exercitatum, hanc sententiam adstipulari, contendentem partes ossis fractas postea consolidatas vero nexu non concrescere, sed per calum circumnatum conferruminari, dum hodierna observatio chirurgica constans sit, ita conjuncta ossa vero nexu conferruminari, & quidem tam firme, ut si os bene consolidatum sit, eo in loco firmiorem habeat nexum, quam in partibus nondum ruptis. Neque latere potest ossium incrementum, si quædam pars media fuerit ablata: observationes chirurgicæ multæ exstant, in quibus satis notabilis portio ossis fuerit ablata, qui locus dein vero osse fuerit impletus. Portio quoque cranii fuit ablata, & locus dein primo membranosa substantia, dein cartilaginea, ultimo ossea fuit impleta. Quare non possumus diutius dubitare quin ossa in loco tecto, modo extremitates eorum maneant viventes, possint post nativitatem ulterius increscere, & consolidari.

An Cartilago? III. Tria genera partium in corpore nostro inveniuntur. Durissima sunt Ossa, quæ neque flectuntur neque accurtantur, ut reliquis partibus præbeant firma sustentacula, & munimenta; alterum genus, quod permittit flexuram, & extensionem, & adductionem, & quod extensum se ipsum accurtat, se accommodat extensioni, & flexuræ variæ sine integra separatione, ut caro, membrana, vas: denique tertium genus est, quod permittit flexuram sine ruptione, sed sibi commissum se non accurtat, sed loca, quæ munit, magis expandit, illa pars proprie vocatur Cartilago; in qua id speciale detegimus, quod, si flectatur, vel per causam aliquam externam, vel per actionem muscularem, quamprimum sit sublata causa flectens, se iterum expandat. Harum ergo partium usus est egregius in locis, ubi canales debent manere aperti, & tamen contractiles, quod neque ab osse, neque a membrana fieri potuisset, uti in organis respiratoriis. Partes hæ ut reliquæ omnes pari modo cum corporis mole increscunt, & augentur, quare idem de Cartilagine sentiendum, quod antea observavimus de ossibus. Aliquis tamen inferre posset, si cartilagines narium fuerint abscissæ, istas non regenerari; regero autem, quod si hoc experimentum probat, cartilaginem non consolidari, vel augeri, tunc nulla pars est in corpore nostro præter ungues, & pilos, quæ regeneratur, & tunc una pars præ alia non erit excipienda: nam si membrum aliquod fuerit amputatum, nulla pars in trunco remanente magis excrescit, sed omnes accurtatæ manent.

An nervus? IV. Latior Veterum quam Hodiernorum est Nervi significatio: nos enim per Nervum duntaxat intelligimus eam partem organicam, quæ ex medulla oblongata

gata

gata cerebri, & medulla ſpinali oritur, diſtributa per omnia puncta corporis, ut functionem ſenſus, & motus faciat, ſive illa functio concipiatur fieri a fluentibus per iſtos ſpiritibus, an vero a fibris ſuis, hoc in loco non eſt inquirendum. Veteres autem non ſolam hanc partem Nervi ſignificatione intellexerunt, verum etiam membranas, fibras, ligamenta, tendines, adeoque omnes partes tenaces, flexiles, & albicantes nomine nervi complexi ſunt. Inde quando dicit Auctor, Nervus diſſectus neque augetur, neque coaleſcit, intelligit omnes has partes. Omnes hæ partes admodum tenſæ ſunt, ſi modo ſeparentur, quam maximus fit hiatus inter iſtas, propterea non facile uniri poſſunt. Experimenta Chirurgica in his ſunt conſulenda; de membranis id accipi poteſt, quod ſuperius in veſica, & inteſtinis notavimus. De Tendine obſervatum fuit, Tendines conſutos coaluiſſe. De Nervis ipſis, non novi unquam abſciſſum Nervum coaluiſſe, ſed partem inferiorem ſemper factam fuiſſe inutilem, ſcilicet amiſiſſe ſenſum, & motum.

V. Genas conſtare epidermide, cute, tunica celluloſa, & muſculis, ut quævis partes noſtri corporis, res ita cognita eſt anatomicis, ut nemo inficias ire poſſit. Genam autem perſciſſam neque augeri, neque coaleſcere, obſervationibus chirurgicis eſt adſtruendum, vel refutandum. Faciei vulnera ſuturis colligata brevi tempore ita conſolidantur, uti in aliis partibus corporis: ſi quis dubitat, perpendat modo, qualiſnam ſit curatio Labii leporini, quæ naturalis ſeparatio arte ita curari poteſt, ut poſt conſolidationem parva duntaxat relinquatur cicatrix. Quia vero inter curationem vulneris faciei, & aliarum partium in conſolidando nullam invenio differentiam, hanc partem ab aliis non exciperem, niſi quod in curandis vulneribus faciei, quia viſui patent, majori cura ſtudendum eſt pulchritudini cicatricis, quam in partibus reliquis. *An Genæ pars tenuis?*

VI. Quod ſtatim monuimus de conſolidatione labiorum oris, idem quoque ſentiendum de præputio, quo naturaliter tegitur glans penis, eo enim perſciſſo, & dein conſuto coaleſceret: quia vero in circumciſione non requiritur conſolidatio, ſed ut præputium abſciſſum relinquat glandem nudam, inferri inde non poteſt, eam partem conſolidari non poſſe. *An præputium?*

LIB. VI. APH. XX.

285. SI *in ventrem ſanguis effuſus fuerit præter naturam, neceſſe eſt ſuppurari.*

I. ILla morboſa mutatio, qua humores convertuntur actione vitæ in materiem albam, ponderoſam, ſubpinguem, conſiſtentem, vocatur Suppuratio. Quoties enim deeſt in morboſo illo humore color albus, vel vocatur Ichor, vel materia lenta, corrupta, glutinoſa, & nunquam puris nomine venit, vel dicitur Pus corruptum. Si humor morboſus natus levior ſit aqua, ut ſupernatet, etiamſi omnes præterea notiones puris præbeat, non tamen nomine puris venit, ſed vel mucus, vel pituita, aut phlegma vocatur; interdum lac ex mammis ſuppuratis ſtillans vix a pure diſtingui poteſt, niſi quod minus ſit cohærens, & ſpecifice levius. Pituitoſi humores intime miſceri poſſunt aquoſis: Pus autem ſubpingue magis renuit miſcellam. Denique niſi illa materia habeat conſiſtentiam mellis, bonum non eſt pus, etiamſi ex pure ſit formata, ſed ad Ichorem convertitur, qui minus ſalubris eſt ulceribus, & abſceſſibus. Talem materiem purulentam generari ſola actione vitæ, & ex humore gelatinoſo bono, vel prius commutato in lentorem ſupra (*Aph.* 72.) demonſtravimus. *Suppuratio quid ſit.*

II. Sanguinem manere ſanum, & fluorem conſervare in arteriis, venis, cavis, cordis, & quibuſdam cavernis, & thalamis, id ſoli circulationi vitali eſt tribuendum, iiſdem enim in locis ſtagnans primo concreſcit, & ſi maneat in calore, ut *An ſanguis in cavitatibus effuſus.*

Semper suppuratur? est calor nostri corporis, sensim superveniente spontanea putredine resolvitur in liquamen fœtens acre: hoc etiam verum est de sanguine retento in quodam vase clauso, si foveatur simili calore per aliquod tempus. Itaque sanguis ex propria sua natura, si sibi relinquatur, nunquam transit in pus, sed, si adjunctam retineat humiditatem, convertitur in putrilaginem: si autem parte tenuiore interim privetur, compingitur in massam quasi solidam, & nigram. Ex quibus colligimus, Puris confectionem ex sanguine non esse mutationem sanguinis spontaneam, sed esse liquorem productum per actionem vitæ. Si ergo effusus sanguis hæreat præter naturam in cavo ventris, pectoris, vel capitis, aut alicubi in cavitatibus vi morbi factis, uti in parte contusa per propriam mutationem in istis locis non potest commutari in pus, sed in ichorem. Hoc etiam experimur, si vulneratus effusum habet sanguinem in quadam corporis cavitate, nunquam observaverunt Chirurgi, istum sanguinem abiisse in purulentiam, sed semper in humorem corruptum. Quod autem in parte inflammata sanguis abeat in Pus, illa commentatio non fuit facta, postquam fuerit sanguis effusus in eo tumore, sed dum adhuc hærebat in vasculis minimis magis dilatatis, & actione vitæ validissime agitatis, quo formato dein Pure vascula disrumpuntur, & colligitur Pus in cavitate vi morbi facta. Contrarium autem videtur fieri in pulmonibus post hæmoptysin, quæ dein generat puris sputum. Hæc autem observatio non docet nec evincit, sanguinem in vesiculis pulmonalibus restantem abiisse in pus; sed quia sanguis ibidem stagnando corruptus, ut & vasculum disruptum, formant in eo loco pulmonis vomicam purulentam tectam, qua dein rupta exspuitur pus. Neque magis adstrui potest sanguinis degeneratio in Pus in parte quadam contusa, nam vascula in loco contuso lacerata formant eo in loco ulcus tectum, quod Pus suppeditat. Ex his rationibus adductis consentirem Galeno, vocabulo suppurationis hoc in loco potius accipiendam esse omnem spontaneam sanguinis corruptionem.

LIB. VI. APH. XXI.

286. *INsanientibus, si varices, aut hæmorrhoides supervenerint, insaniæ solutio fit.*

Quæ Insaniæ species solvitur varicibus aut hæmorrhoidibus? I. VArias esse Delirii species, exposuimus in particulari libro, quare non opus ea repetere. Galenus atque alii Commentatores hoc loco existimant, intelligi debere Melancholiam, quoniam supra (*Aph.* 276.) Auctor dixerat, Melancholicis hæmorrhoides supervenientes, bonum. Verum hos duos morbos omnino distinguit Hippocrates (*Aph.* 99. II.) Quare credere non possum, perspicacissimum, & in arte medica exercitatissimum virum Auctorem nostrum posuisse unum morbum pro alio, sed hoc in loco intellexisse eam Delirii speciem, quam Maniam vocant, minime vero Melancholiam. Neque responderet observationibus practicis, quia melancholia non solvitur Varicibus, sed Hæmorrhoidibus: quia levatur sanguine fluente ex vena portarum, non vero ex vena cava, in cujus ramis nascuntur Varices. Quales autem Varices, & Hæmorrhoides hoc loco intelligat, an clausas, vel apertas, facile est hariolari. Si enim homo ex sanguinis abundantia, & impetu majore ad caput adigatur in Insaniam seu Maniam, multum conferret, si sanguis flueret ex aliqua vena, tam ex vena portarum, quam ex vena cava: sed illæ intumescentiæ venarum, quæ varices, & hæmorrhoides etiam vocantur, parum conferre potuissent ad detrahendam tantam sanguinis copiam, quæ sufficeret ad minuendam totius quantitatem, vel impetum. Sed si fluant eodem modo, ut iterata venæ sectio, ita valent sistere impetum, & derivationem majorem ad caput, ut non amplius ex hac causa turbari possit æquabilis motus cerebri, qui Insaniæ hujus est causa. Quotiescunque igitur conjicere possu-

possumus, Insaniam fieri majore impetu ad caput, nihil præstantius erit, quam secare venam in pedibus, ut non tantum minuatur impetus, verum etiam ut fiat derivatio a capite ad partes inferiores.

LIB. VI. APH. XXII.

287. *QUæ ruptiones ex dorso ad cubitum descendunt, venæ sectio solvit.*

I. VEnæ sectionem in validioribus contusionibus summopere prævenire doloris incrementum, & instantem suppurationem, res est notissima, quoniam sanguinis illa evacuatione minuitur nimius impetus ad partem contusam, si ergo in hoc loco intelligatur quædam species contusionis vel divulsionis, quod permittit significatio ῥήγματα, res esset plana. Sed de hujus ambigua significatione admodum disputant Commentatores, & ipse Galenus contendit, Ruptiones descendere non posse ex dorso ad cubitum, propterea mavult hoc loco intelligere Dolores. Pace tantorum virorum ego tamen puto, Ruptionis significationem servari posse, & bonum & servari hujus Aphorismi sensum. Quotiescunque enim per causam aliquam distendentem solvitur vel membraaa, vel fibra, vel caro musculosa, pars etiam talis rupta dicitur. Si igitur in palæstra vehementi conatu membrorum quædam fibræ musculi vel tendinis in dorso fuerint ita ruptæ, ut Dolor hujus læsionis usque ad cubitum protendatur, signum est, Dolorem per consensum etiam partes remotiores afficere: ut nunc illa doloris propagatio minuatur, qui ex Ruptione fuit natus, admodum conducit sanguinem mittere, quo compescitur motus ex consensu tali productus. Qualis vena autem sit aperienda, non indicat Auctor, sed quia ad motum majorem compescendum optimum est proximas venas aperire, ut ita eo in loco maxima fieret depletio, non inconveniens videtur, venam istius cubiti esse aperiendam, ad quem dolor descensum fecit. Si vero esset humor tenuis, & acer, qui ex dorso descendit ad cubitum, uti in morbis catarrhosis, minus conducere arbitror venæ sectionem, quamvis Commentatores in ea sint sententia, tunc venæ sectione educi humorem acrem, quum humor acris non latitet in sanguine arterioso, qui rediturus est per ejusdem brachii venam, verum potius in succo nervoso, qui humor non facile evacuari potest sanguine evacuato ex aliqua vena.

Quomodo solvit venæ sectio ruptiones; quæ ex dorso ad cubitum descendunt?

LIB. VI. APH. XXIII.

288. *SI metus, & tristitia multo tempore perseverant, melancholicum id ipsum.*

I. AN hoc loco per Melancholiam sit intelligenda illa animi affectio, quam Melancholiam vocare solemus, an vero materia ipsa Atrabiliaria, non consentiunt Commentatores (vid. *Aph.* 99. II. & *Aph.* 119. II.). Hujus dictionis est ambigua significatio: nam qui metuunt vel tristes sunt longo tempore ex aliqua evidenti causa, tandem veri fiunt melancholici, id est pertinaciter cum tristitia delirantes. Hinc Metus, & Tristitia multo tempore perseverantia Melancholicum est, id est melancholiam inferunt; sic solent medici sæpe exprimere causas morbum aliquem inferentes. Itidem Melancholicum est, quando Metus, & Tristitia diu durant sine manifesta causa, hæc tunc animi pathemata declarant, materiem melancholicam esse in corpore. Quomodo autem Tristitia, & Metus inferant materiem melancholicam, & quomodo materia melancholica inferat vicissim Tristitiam, & Metum, paucis videbimus. Inter animi pathemata, & motum particularem venæ portarum, atque motum organi chylopoietici maximum

consensum detegimus, quoniam sæpe observavi, ex oborto timore vel tristitia vel terrore intestina, & ventriculum ita inordinate moveri, ut venter distenderetur flatibus, concitaretur præcordiorum anxietas, colicus dolor, vomitus, & diarrhœa interdum bilis æruginosæ, ipso momento vigens appetentia convertebatur in fastidium, & multa similia signa indicantia turbatum motum peristalticum, quæ symptomata toties exacerbabantur, quoties novum tale ingruebat animi pathema: quare dubitare non possumus, quin motus vermicularis se accommodet animi pathematibus. Illa igitur pathemata, quæ motum minorem faciunt spirituum, ut Metus, & Tristitia, diu perdurantia randem etiam faciunt, ut in vena portarum sanguis minus propulsus integre fere subsistat, atque ita stagnando producat materiem melancholicam, quæ nata ipsam animæ melancholiam inferat; adeo ut illi, qui antea per externam causam erant timentes, & tristes, denique sine causa ea, sed ex nata mala dispositione in corpore, maneant melancholici. Quomodo autem ex materia Atrabiliaria sanguini circulanti tradita animæ melancholia formetur, non nisi per analogiam probari potest, quum inveniamus, Opio animam sopiri in his regionibus; Daturam inferre Delirium speciale; spirituosa inducere Ebrietatem; morsum canis rabidi inferre aquæ timorem: quæ omnia sunt mera observata specialis mutationis mentis ad certam mutationem in humoribus, quamvis nesciamus, qualis sit facta specialis mutatio, quæ necessario inferat mentis degenerationem: atque sufficit in scientia medica pervenire ad talem regulam generalem; nam inde scimus, nos non posse emendare Insaniam, nisi tollatur ea materia e corpore. Nemo utique valet aliquem ab ebrietate liberare manente spiritu fermentato in vasis; ita non valemus melancholiam curare, quocumque etiam modo ipsi ægri obnituntur, si in corpore maneat materia atrabiliaria. Propterea monemur per hunc Aphorismum, ægros post Metum, & Tristitiam perseverantem lapsuros in veram melancholiam, quare dehortandi sunt, ut relinquant ea animi pathemata, ne in eum morbum incidant: atque scimus, nos debere Melancholiam natam curare evacuando, & emendando materiem melancholicam.

LIB. VI. APH. XXIV.

289. SI *ex intestinis tenuibus aliquod dissectum fuerit, non coalescit.*

I. VUlnera tenuium intestinorum neque coalescere, neque augeri, supra inter aliarum partium læsiones (*Aph.* 283. VI.) annumeravit, quare non opus eandem rem repetere.

LIB. VI. APH. XXV.

290. E*Rysipelas foris quidem intro verti, non bonum: intus vero foras, bonum.*

Erysipelatis definitio. I. QUidam morbi definiuntur ex causa, alii vero ex phænomenis, sed quoniam causa ut plurimum latet, suis phænomenis detegenda, non parvi tali in definitione nascuntur errores: alii vero ex phenomeno appellati, quoniam medici ut plurimum unum phænomenon proferunt, multi morbi idem phænomenon habentes confunduntur, non sine multo damno scientiæ medicæ. Qui enim dicunt, Erysipelas esse Bilem adustam ad aliquam partem depositam, nihil equidem contribuunt cognitioni: nam si tiro medicus vocetur ad ægrum, talis æger neque novit neque indicat, se laborare bile adusta acri, & si proferat, hoc ex incertis principiis deducit: neque junior medicus tam firmam habet memoriam, ut possit statim ex conspectis in ægro signis ratiocinando invenire, ea signa ex Bile adusta a-

cri

cri provenire; ideoque observat signa, sed nescit, quale sit istius morbi nomen, & propterea non potest consulere Auctores practicos, quid sit in tali morbo agendum. Ideoque magis conduceret ad detegendum morbi nomen, solummodo ex phænomenis definire morbum; ut quoties in practicis inquireret tale phænomenon, potuisset invenire morbi nomen. Hac autem in re duplicem detego errorem, nam qui volunt ex unico phænomeno definire morbum, multos morbos natura diversos idem phænomenon habentes inter se miscent, cum magno ægri damno: alii autem tot phænomena congerunt, quæ vel propria, vel accidentalia sunt, ut onerent memoriam. Id equidem in Erysipelate definiendo comperimus; qui enim dicunt, bilem esse adustam, & acrem, herpetem, icterum, febrem biliosam, & multos alios morbos confundunt, & non præbent veram ideam morbi indocto, quod per Definitionem fieri debebat. Qui ex Rubedine vocant Erysipelas, hi nullam faciunt inter Inflammationem, Epiphlogisma, Phlogosin, Maculam rubram, & Erysipelas differentiam. Quare Rubedo debet esse ad flavedinem accedens, late dispersa, ut ita distinguatur a Maculis: quæ cedit rubedo prementi digito, quo distinguitur ab Inflammatione: quæ conjunctam habet intumescentiam aliquam, ut differat a Phlogosi, & Epiphlogismate (*Aph.* 216. IV.) in quo calor est urens, sed non semper rubedo, neque tumoris elevatio. Si ergo conjuncta signa Erysipelatis perpendamus, tunc tandem concludere possumus, tali in parte esse majorem motum vitalem, qui partis calorem auget, impletionem extremitatum arteriarum cruentarum, & lymphaticarum, ex qua pars rubet ex sanguine majori copia collecto, & sero in vasis arteriosis lymphaticis retento. Denique ex natura Erysipelatis, quod facile priorem partem relinquat, & aliam occupet, colligere possumus, materiem esse acrem stimulantem, & meabilem, quæ ex uno loco facile duci potest in alium, & quam partem occupat, eam in tumorem aliquem cum calore, & rubedine flavescente attollere.

II. Materia Erysipelatis generans in quadam parte rubedinem, ardorem, & aliquam intumescentiam, non videtur compingi posse in lentorem immeabilem, neque in materiem purulentam, nam observamus in eo morbo perseverante, materiem illam stimulantem viribus vitæ instigatam acriorem, & tenuiorem fieri, & tandem commutari in tenuem rodentem humorem. Inde hujus materiæ translatio est facilis. Si ergo hæserit in vasculis cutaneis, erat in loco, ubi evacuari potuit, & in parte, cujus læsio sine mortis periculo potuit tolerari. Si ergo inde feratur, & ut signum, & ut causa malum portendit: loca enim interna eliminare nequeunt morbosam materiem; & illarum partium functio turbata, vel abolita per materiem hanc in ea collectam, mortis causa esse potest. Neque sponte valentibus vitæ viribus morbosa materia unquam interna petit, sed semper ad exteriora truditur: si autem morbosa materia intro vertatur, signum est, vitæ vires tam debiles esse, ut non valeant aliena pellere ad corporis peripheriam, quod in omni morbo periculosum est. Neque laudabile est per externa frigida, & adstringentia ad interiora trudere Erysipelatis materiem, ob recensita pericula. *Erysipelatis translatio ad interna, non bonum.*

III. Si vero Erysipelatis materia primo occupaverit partes interiores, & dein ducatur ad Exteriora, signum est, vim vitæ valere, ut se liberet ab eo hoste infesto, & eo deducta materia minus nocere potest cuti, quam priores partes, atque spes est, tandem totam eliminari, propterea valde bonum est, si natura hoc faciat. Inde tamen non licet argumentari, non debere in morbo erysipelatoso dare calefacientia sudorifera, quæ materiem trudunt ad corporis ambitum, quum materia erysipelatosa ex altera parte magis redditur acris per medicamenta calefacientia. Quare non debemus prodesse expellendo, & magis nocere acrem reddendo materiem, sed refrigerantia, & temperantia diaphoretica conducunt, quæ juvant deductionem ad cutim, non faciunt acriorem materiem, sed simul aliquo modo infringunt acre id biliosum, istudq. blande incrassant. *Erysipelatis translatio ad externa, bonum.*

LIB.

LIB. VI. APH. XXVI.

291. QUibus *in febre ardente tremores fiunt, delirium solvit.*

Unde tremores in ardentibus?

I. FEbrem Ardentem (*Aph.* 109. VIII.) habere validum motum circulatorium, quo supra modum pellitur sanguis per arterias, nemo dubitare potest, qui modo semel exploravit pulsum, & attendit ad respirationem; hic motus vehementior, ut sæpe observamus fieri in ira vehementi, non solum concutit organum vitale, sed etiam spirituum animalium nervos, ut spiritus per hos non æquali ut solent fluxu, fluant, sed motu quodam perturbato; qui ita fluentes in musculos inæqualem seu trementem motum faciunt. Tremunt enim partes, si musculi se sine valida constrictione contrahunt alterne, nam si valida simul fiat constrictio, Convulsio vocatur. Uterque motus fit ab inordinato spirituum influxu in musculos, sed Tremores simul arguunt potius spirituum defectum cum motu inordinato, dum Convulsio simul indicet, spiritus majori impetu pelli in musculos. Si igitur in ardentibus motus vitalis fiat vehemens, ut simul perturbet spirituum fluxum per nervos motus animalis, exinde fit motus perturbatus, Tremor, vel Convulsio; sed quando spiritus simul deficiunt, fiunt Tremores: unde Tremores in Acutis, & Ardentibus sunt mali ominis, denotantes spirituum defectum cum motu turbato.

Quomodo Delirium solvit Tremores in ardentibus?

II. Ex perspectis Delirii causis (*Aph.* 27. III.) constat, motum cerebri perturbatum Delirium inferre posse. Ergo causa eadem, nempe motus vitalis validior, & inæqualis si ipsum cerebrum in consensum trahit, paracopen seu mentis aberrationem inferre potest. Hoc autem fit, si ipsa cerebri moles inordinate moveatur: sæpe hoc accidit, si principia nervorum inordinate moventur, ubi statuitur animæ sedes in Cerebro, quod nervi ad motum animalem destinati, ex eadem cerebri parte provenientes, copiosiorem accipiant spirituum influxum, quo Tremor ex defectu spirituum natus evanescat, aut commutetur in Convulsionem. Ita quidem cessat Tremor superveniente paracope, sed homo non liberatur a toto morbo, ut multi putant. Ergo solvere hic notat cessare Tremorem, non vero commutationem in sanitatem, quum Delirium superveniens non sit bonum, sed potius malum signum.

LIB. VI. APH. XXVII.

292. QUi *suppurati aut hydropici uruntur, aut secantur, hi pure, aut aquæ acervatim effluente, omnino moriuntur.*

Cur pus acervatim effluens in suppuratis mortem infert?

I. DUobus modis Veteres solebant pus aut aquam in quadam cavitate collectam evacuare, nempe secando, quæ operatio hodie vocatur Paracentesis, vel urendo, hæc autem nimis crudelis operatio, quum omnes timeant ferrum ignitum, rarissime hodie adhibetur, sed ejus loco per corrodens applicatum formatur eschara, post cujus separationem fit apertura transmittens pus, vel aquam. Quia vero Auctoris scopus non est hoc loco tradere ipsam operationem, sed quæ mala post institutam operationem sequuntur, igitur scopum Auctoris sequemur, videndo, cur si in Empyematicis acervatim evacuetur Pus, æger utplurimum moriatur. Non debemus ab hac regula excipere spontaneam puris eruptionem, quia non moritur æger, quum sit sectus, vel ustus, sed quia acervatim evacuavit pus, quod æque in spontanea eruptione fieri potest, quam post sectionem, vel ustionem. Galenus dicit, quia tolluntur opercula arteriarum, unde multi spiritus simul exhalant. Alii autem adstruunt, calorem innatum exhauriri, quum post talem evacuationem corpora summopere refrigerentur, & in animi deliquium incidant.

dant. Constat ergo ex hac sententia, non esse abrogandam pectoris perforationem, sed in ea facienda nos non debere permittere omnis puris effluxum. Videtur autem hæc observatio impingere regulæ generali, materiem morbosam cito esse auferendam, ut corpus promte liberetur. Hæc utique regula manet firma, modo per subitaneam evacuationem non inferamus majus malum, quam erat retentio istius humoris, quod in hoc casu fit. Quippe si omne pus affatim evacuo, magnam intus relinquo cavitatem, cujus latera a præcedente pure fuere erosa, & macerata: vasa in his lateribus hærentia a pure contento sustentabantur; nunc vero omni illo sustentaculo orbata, ab interno naturali impetu ea vasa distenduntur, atque implentur sanguine, quæ interdum non satis valentia ferre impetum, disrumpuntur, unde loco puris illa iterum cavitas impletur sanguine. Hæc fieri non possunt, quin reliquum corpus suo adhuc bono cruore privetur, qui collectus stagnat, vel in vasis supra modum dilatatis, vel effusus in pectoris cavitate: hinc in principio ex sanguinis defectu in reliquis arteriis, & venis generatur animi deliquium, & corporis refrigeratio. Sanguis ille vel in vasis dilatatis, vel cavo pectoris subsistens sensim abit stagnando in corruptelam; & format febrem hecticam, ex qua pereunt. Itaque in omni eruptione puris, sive sponte fiat, sive per sectionem, sive per ustionem, cavere debemus, ne nimis magna quantitas unica vice emittatur, sed pedetentim parva portio simul est evacuanda.

II. Quid Medici per Hydropem intelligant, notavimus (*Aph.* 273. II.) hoc autem loco illa species est concipienda, quam Asciten vocant, nempe collectionem magnam aquæ in inferiore ventre, quum hac in specie solebant secare, & urere, quod aliis in speciebus non erat consuetum. Hanc operationem hodie quoque vocant Paracentesin. Eadem cautio est observanda in perforatione ventris, quæ adhibita fuit in pectoris empyematici paracentesi; imo eruptio spontanea per umbilicum æque quam paracentesis mortem infert, si acervatim permittat evacuationem aquæ. Ratio mortis per demtum sustentaculum a præcedente non differt; sed in hac cavitate possidemus auxilium, quod in pectore adhiberi nequit. Pectus enim costis firmatum externa compressione non potest angustari, venter autem laxus, & compressilis artificiosa cinctura ita potest adduci, ut post ablatum sustentaculum aquæ, æque sustentari possit, ac si aqua non fuisset evacuata. Felici igitur cum successu, tam in spontanea eruptione aquæ per umbilicum, quam in instituta paracentesi hac artificiosa ventris cinctura sum usus, modo illa statim in principio adhibeatur, nam si sero novum hoc sustentaculum adhibemus, postquam sanguis vel stagnat concretus in vasculis dilatatis, vel effusus in ventris cavitate, cinctura hæc prævenire nequit collectionem, & corruptionem sanguinis. Propterea statim dum effluit aqua, laxum abdomen est sustentandum, priusquam sanguinis collectionem fecit, ad prævenienda omnia illa mala. Non tamen per hoc auxilium certam curationem promittere audeo: sæpe enim ita fuere macerata, & corrupta ventris viscera, ut, etiamsi sustentetur venter, viscera, & humores corrupti mortem inferant. Ex hac observatione judicari potest, quid sit sentiendum de nimia illa evacuatione continuata per purgantia, qualis methodus a multis ita extollitur.

Cur aquæ acervatim evacuata in hydropicis mortem infert?

LIB. VI. APH. XXVIII.

293. **E***Unuchi non laborant podagra, neque calvi fiunt.*

I. **Q**Uoniam his in regionibus nulli inveniuntur Eunuchi, per experientiam observare non datur, num Podagra laborent, vel non. Quod autem Hippocratis tempore non, vel rarissime laborarunt Podagra, ex iisdem forsan fuit cau-

caufis, quibus his temporibus ruftici, aliique viles homines raro Podagra corripiantur; victus enim parcus, & multus labor, etiamfi prædifpofitio podagræ fit in corpore, ejus ulteriorem generationem intercipit; dum vita lauta, & otiofa, luxuria, intemperantia, ut & ftudia feveriora Podagræ parentes fint. Obfervavit itaque Galenus fuo etiam tempore, Eunuchos Podagra corripi. Quare non poffumus argumentari, podagricam materiem ex femine formari, cujus generandi potentia Eunuchis omnino eft intercepta. Si ex analogia effet ratiocinandum, feminis materia non poteft accufari, quum fœminæ etiam inveniantur Podagra laborantes, in quibus femen non generatur, nifi quis haberet ovula in ovario nata pro femine, qui liquor a femine virili multum diftat. Num Eunuchi fiant Calvi, non videtur mihi tanti momenti, ut mereatur attentionem; multa quidem fiunt in Eunuchis, quæ aliter obfervantur in perfectis hominibus, fed quoniam nihil facit ad cognitionem, vel curationem morborum, tota hæc fententia omitti potuiffet. Miratus fæpe vidi hanc fententiam nullius momenti omnium frequentiffime ab Auctoribus fuiffe allegatam, & copiofiffime expofitam, quam ego propter parvum in ea ufum ficco pede tranfibo.

LIB. VI. APH. XXIX.

294. M*Ulier non laborat podagra, nifi menfes ipfi defecerint.*

I. HÆc fententia, fi continuata obfervatione effet probata, majoris effet ufus, argueret enim fexus fequioris felicitatem, fed etiam temporibus his tam mulieres quam viri podagra corripiuntur. Multo autem frequentior eft viris morbus, quam mulieribus. Videtur hæc fententia arguere quandam latentem podagræ caufam, nempe femen præbere podagræ materiem, quod etiam veteres concefferunt fœminis, hoc femen corruptum fi ftatis temporibus cum menftruo fanguine eliminaretur, exiftimarunt, materiem podagricam generari non poffe. Tota autem illa doctrina obfervationibus hujus temporis corruit, quum etiam fœminæ eodem morbo laborent. Quod autem poft menfium fuppreffionem frequentius corripiantur, quam dum menfes ordinate fluant, conftans eft obfervatio; forfan quia acre id podagricum aliquo modo fimul expurgetur, vel quia retentis menfibus morbofa illa caufa citius propullulet. Fateor, me non ita perfpectam habere materiæ podagricæ cognitionem, ut inde argumentari poffim, ex quonam humore fano formetur. Invenio quidem in corpore latitare poffe fine ullo indicio, fed quando fævire incipit, regulariter primo aggredi ligamenta articuli pollicis pedis cum vehementi dolore, dein quoque invadere ligamenta aliorum articulorum tam pedum quam manuum, denique, fi vetuftior fiat, aggredi internas partes, ubi loco doloris fummam anxietatem inducit; nunquam abire in fuppurationem, fed interdum in calculofam concretionem; etiamfi pars fimili fere tumore, & rubore afficiatur, ac fi locali inflammatione fuiffet tentata; unumquemque paroxyfmum conftare ex aliis minoribus, qui omni vefperi magis intendi folent; tandem, poftquam varios articulos occupavit, ceffat totus paroxyfmus, relinquens debilitatem articuli cum aliquo dolore, fi articulus ille movetur; denique, nifi nimis valida fuit podagra, vel frequentius aggreffa fuit eundem articulum, perfectam relinquit fanitatem, atque interdum ultra annum durat priufquam novum paroxyfmum format: fed fi vetuftior fuit, bis terve in anno redit, & in quibufdam non dimittit, nifi æftate media, deftruens omnem articulorum ufum. Has proprietates vifibiles non invenio in ulla alia materia acri, quæ ejus fpecialem indolem exprimunt, fed ex his intimam materiæ naturam non valeo eruere, & ita diftinguere a Rheumatifmo, Arthritide atque doloribus Catarrhofis, ut aliis hanc

ma-

materiem depingere valeam. Invenio quidem quasdam visibiles proprietates hunc morbum a ceteris distinguentes, sed ex his elicere velle intimam hujus materiæ naturam, nimis arduum mihi videtur. Hoc autem elicere possum, non esse impossibile inveniri posse antidotum, sed istud a priori invenire non datur, forsan medicaster, vel agyrta aliquis periclitando tale inveniet, ut detectum est antidotum febris intermittentis, & luis venereæ. Hucusque nulla innotuit hujus materiæ subactio vel exstinctio, nisi per vires vitæ moderate agentes: nam si calefacientibus has vires instigamus, Podagra eo magis sævit; si minuamus actionem per refrigerantia, & stupefacientia, diutius protrahitur, & majus articulo damnum infert.

LIB. VI. APH. XXX.

295. *PUer non laborat podagra ante veneris usum.*

I. EX eodem principio hic etiam videtur deductus Aphorismus, seminis materiem præbere materiem podagricam, quoniam ante pubertatem non formatur materia seminalis in corpore, etiamsi omnia organa sit formata, & adferantur omnes humores. Hæc observatio est satis firma, novi tamen Pueros ex podagricis natos, qui ante pubertatem podagra fuere correpti: quare constat, ut supra monuimus in Eunuchis, & Mulieribus, liquorem seminalem non esse eum humorem, qui in materiem podagricam degenerat. Hoc magis patere potest, si perpendamus, abstinentes maxime obnoxios esse debere morbis ex semine corrupto provenientibus, dum tamen nihil magis promoveat podagram, quam nimia seminis evacuatio. Ergo semen non præbet materiem podagricam, quum major ejus evacuatio provocet podagram, & illi, quibus non generatur semen, tamen a podagra corripiuntur. Textus innuere videtur, veneris usum inferre Podagram, quia puer ante veneris usum podagra non laborat. Si statuitur, ablationem seminis generare podagram, itaque tunc quam maxime Eunuchi, & Pueri Podagra laborarent, in quibus major est hujus materiæ defectus. Si contendimus, debilitatem ex seminis profusione natam inferre podagram, certe hoc etiam non responderet experientiæ, quum homines robusti frequentius quam debiles Podagra tententur. Contenti itaque esse debemus pronunciando, nos latere naturam materiæ Podagræ, sed istius esse naturæ, ut vegetos, crapulis & lucubrationibns deditos, severiora studia exercentes, divites, seu laute, & otiose viventes magis afficiat, nosque hoc solummodo scire constanti observatione practica.

LIB. VI. APH. XXXI.

296. *OCulorum dolores meri potus, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut purgatio solvit.*

I. OCulus multis ex partibus, & humoribus compositus tot varios præbet morbos, ut apud Ægyptios, & Romanos haberentur Medici oculares, qui solis morbis oculorum medebantur; non solum enim Oculi bulbus visus organum, verum etiam reliquæ partes auxiliatrices Oculorum nomine veniunt, quod morborum numerum auget. Inde hoc loco non solum bulbi, sed & palpebrarum dolorem intelligere debemus. Quum multæ sint causæ his partibus dolorem inferentes, nemo mirari potest, Hippocratem tam varia citasse medicamina, quæ observavit lenimen doloris attulisse. Hæc autem omnia auxilia simul adhiberi nequeunt, neque omnia sine discrimine attulerunt levamen: quare prudens medicus debet ex præcipuis his eligere unum, vel alterum, quod causæ inventæ magis *Oculorum doloris causa.*

respondet : non vero empiricorum more, nullo habito respectu causæ, hoc vel istud tentare: si autem quædam auxilia fuere tentata, priusquam vocatur medicus, ille poterit ex juvantibus, & lædentibus sciscitari, qualisnam fuerit doloris causa. Non erit opus quærere doloris signa, ipse æger enim indicabit sibi dolere oculos, & petere lenimen, & curationem, sed magni momenti est invenire istius doloris causam, quæ suam specialem curationem exigit : nam etiamsi haberem cuncta medicamina, quæ dolores oculorum leniunt, & curant, illa nullius essent usus, quamdiu latet causa; tentando enim omnia facile periret visus. Si cunctas perpendimus causas, illæ possunt (1) referri ad causas externas lædentes, sed illæ hoc in loco non sunt perpendendæ, quum tali in casu simul indicari solet illa manifesta causa lædens. (2) Internæ quia latent, suis conjunctis signis sunt distinguendæ. Hæ sunt vel Tensio vehemens fibrarum nervosarum, vel Compressio, vel Rosio ab aliqua acrimonia. Dolor enim est vehementissima species sensus, qui his modis formatur. Quia vero Auctor varia auxilia profert, inquirendæ sunt ex dictis generibus causæ speciales cum suis signis, quæ hoc, vel illo auxilio tolli possunt, & debent.

Qualis oculorum dolor cupatur meri potu?

II. Vinum potum suo stimulo spirituoso majorem facere circulationem cum corporis incalescentia, omnibus notum est: talis ergo meri potio valet talem subigere, & excutere doloris causam, quæ ex minori circulatione fuit nata, hæc enim materia a majore circulatione agitata & subigitur, & expellitur. Hanc autem causam in Oculorum doloribus suis signis detegere, non est facile. Hoc vero constat, acrimoniam ex minori motu natam sensim generari, quia spontaneæ mutationes lente augentur. Acre tale natum infert quidem rosionem, sed vel nullam, vel exiguam incalescentiam inducit, quum proxime accedat ad acrimoniam nitrosam: plerumque simul adjunctam habet viscositatem, quæ ex minori motu generatur. Si ergo aliquis diu laboravit oculis dolentibus sine multa rubedine, quorum oculorum palpebræ lemis sordescunt, simulque effluunt humores acres frigidi catarrhosi, his imperanda est meri potio, quæ aucta circulatione solvit viscosum, & emendat acre spontaneum catarrhosum frigidum: conduceret quoque hoc in casu palpebras abluere spiritu vini. Si his adhibentur emollientia, laxantia, anodyna fomenta, fieret quidem doloris levamen, quia his diluitur id acre, & ita temperatur, & fibræ motrices fiunt minus agentes ad impingendum id acre; sed augeretur his deinceps dolor, quia humoribus concessa diuturniori stagnatione, simul conceditur major acrimonia.

Qualis per balneum?

III. Per Balneum, quo corpus totum incalescit, & abluitur, suisque sorditatibus purgatur, promoveri insensibilem perspirationem, humoresque tenues magis determinari ad cutim, observabimus in Aphorismis de *Insensibili perspiratione*. Si ergo Oculorum dolores oriantur ab humore acri, qui solitus erat per Insensibilem perspirationem exalare, sed cohibitus continuo deponitur ad oculos, istis infert dolores: hujusmodi dolores tolluntur reducta materia ad naturale suum organum excretorium, ut per istud educatur. Quia vero his in regionibus nullus est Balneorum usus, in eorum locum substitui possunt Sudorifera, & Diaphoretica, vel in pertinaciori malo sudare potest corpus accenso alcholoe stragulis tectum. Requiritur in hoc casu, ut non sit vitium locale ex deficiente actione ipsius organi, vel ex stagnante, & corrupto humore in partibus oculorum, sed ut sit humor acris per totum corpus dispersus, & dein ad oculos depositus, & natus ex prohibita perspiratione. Si ergo antecesserint causæ prohibentes insensibilem perspirationem, quos in proprio illo libro recensui, & signa adsint humoris acris oberrantis per totum corpus, vel per Balneum, vel ea quæ promovent perspirationem, ille oculorum dolor est curandus.

Qualis per fomentum?

IV. A Balneo differt fomentum, quod solummodo actuali calore admoveatur par-

parti affectæ, dum Balneum applicetur toti corpori, vel parti remotæ. Talia fomenta ex variis medicamentis componi possunt, quæ sunt eligenda secundum causam acrimoniæ lædentis, quod in hoc loco nimis copiosum esset. Quod si inveniamus, oculorum partes admodum tumere, rubere, & dolere, ex quibus conjicimus, sanguinem ferri majore impetu ad oculos, & ita distentas fibras inferre dolorem calidum pulsantem, admodum conducit per fomenta humida laxantia, & actu calida oculos fovere, ut relaxentur fibræ tensæ, & minuatur impetus.

V. Si autem oculi rubent, tument, dolent, quia sanguis majore impetu feratur ad caput (vid. *Comp.* T. 32., VII. & 46., XIII.) præprimis in juvenibus, plethoricis, opipare viventibus, quibus solita sanguinis evacuatio fuit suppressa, præsens est auxilium mittere sanguinem, ut ita minuatur totius quantitas, & temperetur impetus. Hoc in principio solum valet absolvere curationem, sed si diu duraverit, & partes per continuatum impetum fuerint destructæ, talia sunt adhibenda topica, quæ post specialem mutationem inductam usus docuit præstantissima esse. *Qualis per vena sectionem?*

VI. Hoc loco intelligi alvi ductionem per medicamentum ore datum, nullus dubitat, quomodo autem eo possumus curare Oculi dolorem, non omnes consentiunt. Supra (*Aph.* 282.) autem notavimus cum Auctore nostro, alvi profluvium prodesse Ophthalmia laborantibus, quia ab oculis ad alvum conveniens fit derivatio. Hoc etiam in his Oculorum doloribus est tenendum fieri per artificiosam alvi evacuationem. Sed præprimis talia alvum ducentia conveniunt, si simul signa cacochymiæ habeantur in corpore. Ex purgantibus tunc eligimus refrigerantia, si oculi dolentes simul calent. *Qualis per purgationem?*

Plura hic potuissent utilia adduci auxilia ad curandos oculorum dolores; ut setacea, fonticuli, vesicatoria, anodyna, emollientia, sed quia Auctoris scopus erat præcipua recensere, quæ observavit, sustulisse oculorum dolores, horum expositione quoque contenti esse possumus.

LIB. VI. APH. XXXII.

297. B*Albi longo alvi profluvio maxime corripiuntur.*

I. QUamvis τραυλοὶ proprie notat tales, qui literam T, vel R pronunciare nequeunt, videtur tamen Auctor intellexisse omnes, qui in quavis litera, vel syllaba deficiunt, vel in media dictione, uti Balbi, Blæsi, & lingua hæsitantes. De his observavit, istos maxime corripi alvi profluvio longo. Non dubito, quin hoc fuerit ab Hippocrate observatum. Ego quoque multos novi Balbutientes, & Blæsos, & inter istos duos fratres, qui vix unam Syllabam articulatam proferre potuere, quibus tamen alvus satis fuit adstricta. Sed tales Balbutientes, qui continuo os plenum habent saliva, ut præ oris humiditate vix articulate loqui potuerint, his erat alvus laxior. Hujusmodi in hominibus non est mirum alvum laxiorem esse propter majorem humorum confluxum; sed qui ex solo defectu linguæ sunt Trauli, Balbutientes, vel Blæsi, nulla est ratio, quamobrem alvum haberent laxiorem. Hoc enim linguæ vitium est vitium in musculis motus animalis, quæ actio nihil commune habet cum motu peristaltico intestinorum. Quare hanc observationem inter rariora, & incerta locarem, & quæ vix quidquam utile scientiæ medicæ præbent.

LIB. VI. APH. XXXIII.

298. *Acidum ructantes non admodum pleuritici fiunt.*

I. Acidum ructum oriri ex liquore, vel massa acida in ventriculo hærente, quæ emittit aerem acido impraegnatum, superius delibavimus (*Aph.* 206. II.) Quibus constitit, talem Ructum formari ex alimentis acescentibus assumtis sponte in acidum abeuntibus: ergo semper arguit debiliorem ventriculi actionem, & minorem saponacitatem alcalinam in bile, succo stomachico, & pancreatico, quibus aliis affluentibus humoribus cohibetur spontanea assumptorum degeneratio in Acidum. Pleuritis (*Aph.* 109., IV.) autem morborum acutorum species est, quæ dicitur vera, si ex Inflammatione nascatur. (*Aph.* 109. IV.) Hæc semper majorem vitalem motum arguit, quo omne acidum fermentatione natum extinguitur, quamvis multi acidum Pleuritidis causam esse statuant, quod ita pugnat cum omnibus experimentis, quam quodvis alienissimum. Quibus igitur debilis est organorum chylopoieticorum motus, raro accidit, ut in reliquis organis ex motu majore generetur morbus. Inter debilitatis hujus signa certissima est Acidus ructus, & Pleuritis ex motu majore nascitur, inde mirum erit, si tales homines Ructu acido laborantes Pleuritide corripiantur. Non tamen hæc observatio ita absolute vera est, ut omnino fieri non posset, quin motus peristalticus, & motus vitalis sint duo motus distincti quorum unus debilis esse posset, dum alter sit nimis valens: atque non omnis dolor lateris ab inflammatione nascitur, humores enim acres in pleuram depositi etiam interdum inferunt Pleuritidem notham, sed multo minus frequens est ille pleuræ dolor, quam qui fit ex Inflammatione.

LIB. VI. APH. XXXIV.

299. *Qui calvi sunt, his varices magni non fiunt. Quibus vero dum calvi sunt, superveniunt varices, hi capillati fiunt.*

An Calvis non fiunt varices magni? I. Tumentia interstitia venarum Varices vocari, ex Chirurgia repurgata nostra 694. colligi potest, ubi causas, & curationes simul exposuimus: nondum tamen notavimus hanc mirabilem Hippocratis observationem, qua adstruere vult, Calvis non generari magnos varices, quum in Calvis semper majores detexi, quam in junioribus; senibus enim, sive calvi sit, sive solitum colorem capillorum servent, maxime tumentes fiunt Varices, horum enim corpora laxiora facilius magis tumentes venas producunt. Si vero φαλακροὶ notat Capillorum defluvium, hoc itaque si fiat ex senectute, non impediret intumescentiam Varicum. Sed si humor morbosus generet Capillorum defluvium, quando ille morbus ex auctoritate Galeni vocandus esset Madarosis, forsan potuisset impedire Varicum magnitudinem, sed quia in tota mea praxi talem observationem colligere non potui, hanc sententiam Auctoris Auctoritati relinquo. Neque facile credere possum tale quid frequenter contingere, quia Varices præcipue nascantur ex laxitate venarum, vel impedito reditu sanguinis per istius venæ truncum, quæ causæ non intercipiuntur depositione materiæ versus caput, quia intercipitur capillorum nutrimentum, & incrementum.

An Calvi fiunt capillati a supervenientibus varicibus? II. Hippocratem hic intellexisse capillorum defluvium, patet ex hac altera parte Aphorismi, nam si coloris mutationem intelligere voluisset, dixisset Capillos ad naturalem colorem redituros a varicibus supervenientibus. Videtur in hoc Textu adstruere velle quandam naturalem metastasin humoris, qui delatus ad radi-

radices capillorum, iſtas corroderet, ſed ad tunicas venarum, iſtas tumere faceret, qualem ego nunquam in praxi obſervare potui; an vero Auctor in ſua regione hoc obſervaverit, negare non poſſum.

LIB. VI. APH. XXXV.

300. *Hydropicis tuſſis ſuperveniens, malum.*

I. Brevis ſed utilis, & magni momenti Aphoriſmus, ex quo colligi poteſt, quid mali ſit expectandum, ſi morbus morbo ſuperveniat; hoc in loco ſolummodo dicit malum, ſed infra pronunciabit, lethale eſſe. Si duos hos morbos inter ſe comparemus, facile liquebit, quid ſentiendum erit de Tuſſi ſuperveniente hydropicis. Hydrops enim eſt morbus ex humorum abundantia, qua vaſa lymphatica, & cellulæ pinguedinoſæ turgent, & ſimul enervantur, & macerantur. Hujus laticis naturalis indoles eſt blanda, benigna, ſola ſua abundantia peccans, nullo modo irritans. Tuſſis autem arguit humorem acrem irritantem laryngem, ſcimus ergo ex Tuſſi ſuperveniente, humorem Hydropis jam aliquam ſuſcepiſſe acrimoniam, qua vix pejus in Hydrope exſpectari poteſt: adeſt enim humoris abundantia in corpore debilitato, qui nunc ſuſcepit acrimoniam; hæc autem acrimonia ex ſpontanea corruptione nata, a debili hac actione emendari non potuit, unde hujus acrimoniæ majorem progreſſum exſpectamus. Tuſſi inſuper validiſſime concutit corpus ita liquore oppletum, cujus vaſa macerata vix ferunt aliquem impetum; periculum igitur eſt, ne conquaſſatione hac aliquod vas rumpatur, & ita latex hucuſque vaſculis coercitus, in corporis cava effundatur, & ita augeat morbi periculum. Neque pulmo eſt organum excretorium, quo eliminari poteſt illa aqua hydropica, nam tuſſiunt ſine memorabili excreatione, atque edunt ægri fruſtranea conamina, quibus magis debilitantur. Denique ſignum eſt, Pulmones ab eo latice obrui, unde intercipitur iſtius organi actio, quod præparare debebat humores, & libera in reſpiratione agitari, nunc vero multitudine laticis acrioris obſeſſi Pulmones, defectu præparationis majorem generant laticis copiam, & tandem totius pulmonis oppreſſio, & corroſio eſt exſpectanda. Propterea meretur Tuſſim ſupervenientem maxime damnare, præprimis quum præcipuam curandi indicationem intercipiat: Tuſſis enim laxantia, & mucilaginoſa exigeret ad leniendum, quæ Hydropicis ſunt vetita.

LIB. VI. APH. XXXVI.

301. *Urinæ difficultatem venæ ſectio ſolvit: ſecandæ vero internæ.*

I. Stranguria, Dyſuria, & Iſchuria in cauſis tam parum differunt, ut non mereantur diſtinctis titulis deſcribi; nam quæ cauſa Urinæ difficultatem inferre poteſt, ſi major fiat, integram ſuppreſſionem producere poteſt; ſi autem ſimul guttatim exit urina, Stranguria vocatur. Propterea in his ſpeciebus omnibus videndum erit, num Vena ſit ſecanda. Quoniam hi tres morbi, quod ſæpe diximus, oriuntur ex variis cauſis, quia nomen obtinuerunt ex phænomeno, Venæ ſectio prodeſſe, & nocere poteſt. Quia vero Hipp. obſervavit Dyſuriam curatam fuiſſe ſanguinis miſſione, hanc obſervationem inter generales Aphoriſmos practicos locare voluit, eo fine, ut poſteri quoque potuiſſent tentare hoc auxilii genus, non vero quod exiſtimaverit, venam ſecandam eſſe in omni Dyſuria. Tali enim modo fere omnes ſunt ejus deſcripti Aphoriſmi. Sed quoniam non adjecit ſigna, quibus hanc ſpeciem diſtinguit a ceteris, æque poteſt junior Medicus peccare venæ ſectione,

quam

quam prodesse. Multi dubitant, num hic sit genuinus Hippocratis Aphorismus, qui putant, Venæ sectionem nunquam conducere posse, quia frequens Dysuria fit senibus (*Aph.* 110. IV.) catarrhosis, calculosis, quibus non conducit venam secare. His auctoribus omnino est concedendum, Venæ sectionem non conducere; se observavit etiam noster Auctor ex Intestino recto, vel Utero inflammato (*Aph.* 251.) Stranguriam seu Dysuriam generari, in istis utique casibus quam maxime conduceret mittere sanguinem: atque post eum etiam Riverius, Syndenham, & nos observavimus frustra tentatis omnibus auxiliis, urinæ suppressionem, & difficultatem curatam fuisse sanguinis missione. Ut nunc sciat junior Medicus, quali in specie Dysuriæ mittendus sit sanguis, debet signa inflammationis applicare ad vaginam, intestinum rectum, vel & uretram: ea signa satis definient, sanguinem esse mittendum. Quod autem suadeat, internas venas esse secandas, hoc facile condonari potest, quia tunc temporis ex ignorata circulatione, magis quam par erat fecerunt selectionem venarum, quæ aperiendæ erant. Si autem dixisset, venæ inferiores scilicet in pedibus sunt aperiendæ, non ita recederet a communi observatione, neque impugnaret circulationem inventam, ex cujus doctrina patet, venas proximas esse aperiendas, quales sunt venæ in pedibus ab iliacis provenientes.

LIB. VI. APH. XXXVII.

302. *AB angina detento tumorem fieri in collo, bonum: foras enim morbus vertitur.*

Metastasis observatio generalis. I. Generalem regulam translationis (*Aph.* 290.) hoc in loco speciali observatione conatur firmare: sed in Translatione seu Metastasi semper debemus observare, ut sit perfecta, id est, ut omnis materia ex uno loco feratur ita in locum alterum, ut prior pars multum levetur, vel integre liberetur. Atque ut bona sit, materia illa morbosa ferenda est a loco, qui utilior est vitæ, & qui difficile ejicere potest materiem, ad alium locum minus utilem, quique commodius materiem morbosam evacuare potest. In observatione hac omnino cavendum, ne symptoma, vel alius morbus superveniens non fiat ex Consensu (*Aph.* 258. I.) sed ex vera Translatione materiæ de loco in locum.

In angina tumorem fieri in collo, bonum. II. Quod Angina indicet talem colli morbum, quo difficilior reddatur, vel omnino impediatur Deglutitio, vel Respiratio, vel utraque simul superius (*Aph.* 95. VII.) notavimus. In textu habetur κυνάγχη, seu species Anginæ, quæ tunc dicitur præsens, si causa illa hæreat in interioribus laryngis, sine signis externis, difficilem, & suffocatam respirationem inducens, ac si millo constringeretur collum, & interciperetur respiratio. Periculosissimus est morbus, nam si augeatur tumor in membrana interna laryngis, suffocatur homo: si abeat in suppurationem, generatur pulmo purulentus. In hoc morbo observavit, si externe in Collo tumor oboritur, bonum esse. Hæc autem observatio non est constans: potest enim tumor membranæ internæ Laryngis latius dispergi etiam ad exteriores partes, sine diminutione partis interioris, quando designatur morbi augmentum. Sed si interiores partes deponunt ad exteriora colli morbi materiem, valde bonum est, quum partes exteriores tumentes non inferant mortis periculum, satis enim magnum conceditur spatium tumori. Constat ergo, duo adesse debere requisita, ut talis apparens in Collo tumor sit bonus. Primo ut sit talis morbi materia, quæ metastasim facere potest, uti materia Catarrhosa, & Erysipelatosa, nam Inflammatio, & Œdema harum partium non tam facile locum mutant, sed potius, si partes exteriores simul tumere incipiunt, designant morbi augmentum. Alterum est ut sit perfecta Metastasis, quam conjicimus, si una cum intumescentia externa libe-

liberior fieri incipiat Respiratio: nam, nisi Respiratio simul fiat liberior, signum est, imperfectam fieri Translationem, quæ semper mala est. Neque bonum erit signum, si novus accedat tumor, manente priore.

LIB. VI. APH. XXXVIII.

303. *QUibus occulti cancri fiunt, eos non curare melius. Curati enim cito pereunt. Non curati vero longius tempus perdurant.*

I. ANtequam pronunciare possumus, num Cancer occultus sit curandus, vel relinquendus, constare debet, quid proprie per Cancrum occultum sit intelligendum. Generalem Cancri Definitionem exhibuimus in Chirurgia repurgata 1484. Quibus constat, speciem esse tumoris, qui fere semper aliquam glandulam occupat, nunquam vero ille tumor abit in veram suppurationem seu purulentiam sed in humorem ichorosum admodum corrosivum: neque totus humor Cancri ita commutatur, sed relinquit semper partem aliquam tenacem acerrimam, quæ a reliquis partibus firmis separari nequit, atque novum humorem affluentem brevi tempore in similem corruptelam invertit, ut nunquam hujus materiæ finis habeatur, vel ita redditur liquidus, ut omnis exprimi possit. Mira est hujus materiæ corruptæ natura, nam neque est acida, neque alcalina, quum nullo cognito antidoto extingui possit: an vero unquam invenietur antidotum, vix sperare possumus. Videtur tamen originem habere ex pinguedine nostri corporis, quæ in cellulosis spatiis glandularum hærens, sensim in toxicum hoc acre convertitur. Statim autem in principio non ita sævit, sed compacta hæret materia in glandulæ substantia, quam inæqualiter distendit, ut sit talis glandula aspera, dura, inæqualis, aliquo modo dolens, qui dolor augetur ab omni attactu, & pressione. Sed si accedat humiditas, vel admittatur aer nudus, illa materia concreta liquescere incipit, simulque fit acerrima, unde doloris augmentum, & corrosio partium circumjacentium: & quia omnis materia non liquescit, scaturigo perpetua hujusmodi ichoris in hoc loco manet. Et quod pessimum est in hoc ichore, si misceatur sanguini, vel pinguedini bonæ adjacenti, brevi tempore istos humores in similem corruptelam convertit, sanguinemque nigro colore inficit. Venas igitur, & Arterias partium circumjacentium illo inquinato sanguine nigro impletas pro pedibus Cancri veteres habuere. Talis nunc tumor ita in corpore latens, ut signa nulla externe appareant occultus est Cancer, sed si Cutis perrosa est, vel externe in cute illa vasa nigra conspiciuntur, Cancer est apertus, vel manifestus.

Quid sit Cancer occultus.

II. Præcipit Auctor, Cancrum occultum non esse curandum, quia curatus citius interit, quam non curatus. Nisi hoc in loco certa species curationis intelligatur, omnino falsa esset monitio. Nam non solum licitum est per Diætam intercipere Cancri progressum, qualis Diæta curationis nomine venit apud medicos, sed & valde necessaria est. Curatio autem Chirurgica per ablationem tanti est interdum momenti, ut si negligatur in Cancro occulto, postea in Cancro aperto prohibeatur. Nam quoties Cancer alicubi lateat in Mammis, labiis, vel & aliis partibus corporis, ubi integre tolli potest sectione, communi observatione chirurgica totus Cancer occultus est auferendus, & ita perfecte curantur homines, ut testantur hodiernæ observationes chirurgicæ: sed tunc cavendum est, ne aliqua portio relinquatur. Eadem autem in Cancro aperto raro bene succedit, quia tunc utplurimum totus Cancer auferri non potest: itidem si plures Cancri sint in eodem corpore, quum uno sublato, reliqui magis sævire soleant. Atque vetatur ablatio, si Cancro adhæreat arteria, vena, nervus, vel alia pars nobilis, quæ sectionem non permittit. Nam vel totus Cancer tunc tolli nequit, quod malum est, vel talis

An Cancer occultus non curandus?

pars

pars abſciſſa mortem infert. Tandem tertia ſpecies ſequitur curationis per medicamenta applicata. In hac ſpecie quædam medicamenta permittuntur in Cancro occulto, alia vero prohibentur: uti ſiccantia, indurantia, quæ Cancri progreſſum inhibent, faciunt, ut Cancer, qui ſibi relictus brevi tempore ſæviiſſet, per longum tempus geſtari poſſit ſine multo incommodo, quum ablatione humidi corruptio Cancri inhibeatur. Sed ſi applicentur Corrodentia, quæ ex Cancro clauſo faciunt apertum; vel Humectantia, quæ Cancri materiem liqueſcunt; vel Pinguia, quæ ſuppeditant corruptibilem materiem, hæc omnia facient, ut ille Cancer, qui ſibi relictus tolerari potuiſſet, brevi tempore ita furat, ut domari non poſſit. Hoc ſibi proprium habet materia Cancroſa, quod nullis medicamentis emendari poſſit, nunquam abeat in bonum pus, & nunquam integre evacuetur. Unde Cancer occultus, niſi totus auferri poſſit ſecando, eſt relinquendus, & exſiccandus, non tangendus acribus, neque emolliendus humectantibus. Si quis talia facit, is inficiet totam maſſam circulatoriam, faciet ex acri quieſcente, acre agens, & ita homo, poſt multas miſerias toleratas, peribit. Tali ergo in ſenſu curati cito pereunt, & non curati longius tempus perdurant.

LIB. VI. APH. XXXIX.

304. *Convulſio fit aut a repletione, aut evacuatione. Sic quidem etiam ſingultus.*

Convulſionis & ſingultus convenientia.

I. DUo proponuntur in hoc Aphoriſmo morbi, qui utrique oriri poſſunt ex Repletione, vel Evacuatione: quare iſti, quamvis facie externa multum differant, ratione cauſarum admodum ſimiles eſſe debent. Ex Convulſionis deſcriptione (*Aph.* 51. III. & *Aph.* 194. II.) ſatis patet, hoc phænomenon generari ex inordinato influxu ſpirituum per nervos in aliquem muſculum, qui propterea contrahitur. Hoc etiam fieri debet in ſingultu, ut habeantur inter hos morbos quædam ſimilitudo. In Convulſionibus videmus quendam motum in membris, ſed in ſingultu audimus aliquem ſonitum aeris per laryngem intrantis, qui introitu in ipſo veluti principio intercipitur; dum ſimul ſentiunt ægri, Diaphragma ſubito, & involuntarie contrahi, quaſi vi faceret inſpirationem, ſed tum ſimul clauditur larynx aeris ingreſſum intercipiens. Igitur Convulſio, & ſingultus eſt involuntaria violens nonnullorum muſculorum contractio, unde Singultus eſt quædam ſpecies Convulſionis, & quæ fit duntaxat in quadam ſpeciali parte, dum Convulſio varias partes afficere poteſt, & multas ſimul.

An Convulſio & ſingultus à ſola repletione & evacuatione?

II. A Galeno, & aliis paſſim hæc citata invenitur ſententia, ut adſtruatur, Convulſionem, & Singultum ex ſola Repletione, vel Evacuatione oriri: & ut hanc tueantur ſententiam, multa inania, & præpoſtera afferunt. Solius Galeni ratiocinium delibabimus. Ille eximius vir adducit humiditatem, & ſiccitatem, quibus utriſque experimentis in chordis conatur adſtruere hujus ſententiæ veritatem. Siccitatem loco Evacuationis adducit, quia chorda exſiccata accurtatur, ut patet, ſi igni admoveatur. Verum hoc experimentum non probat accurtationem per ſiccitatem, ſed per adurentem ignis calorem, quum partes animalium fibroſæ ſolo ardenti calore ſine humidi amiſſione corrugentur, ut patet, ſi caro in aqua coquatur; ſine humidi enim defectu contrahuntur fibræ. Neque in corpore vivente tanta inducitur fibris ſiccitas, ut inde fieri poſſet Convulſio, vel Singultus, neque inducitur Convulſio defectu humidi ſenſim acquiſito, quum experimur maraſmo conſumptos raro convelli: ſed ſi ſubito evacuatione ſanguinis (*Aph.* 169.) vel & alia quavis evacuatione largiore deſtruitur æquilibrium, tunc frequentiſſime Convulſio, vel Singultus generatur. Neque accurtatio per exſiccationem chordarum com-

comparari poteſt Convulſioni, quum accurtatio illa procedat in rebus mortuis, ſed Convulſio eſt actio dependens a vita, quæ in rebus mortuis imitari nequit. Multo minus appropriatum eſt experimentum ex chordarum humectatione deſumtum. Frangitur quidem chorda humectata tenſa facilius, quam modice ſicca, ſed non accurtatur: Chorda enim in organis muſicis ad certum tonum tenſa ſi humectetur, tonum formabit profundiorem, & in machinis phyſicis experimur, chordas humectatione prolongari, non vero accurtari. Quamvis contraria fierent in hoc experimento, nondum tamen hæc probarent, Exſiccationem, vel Humectationem generare in nobis Convulſionem aut Singultum, quoniam ſunt morbi ab influxu ſpirituum vitalium pendentes, quæ actiones comprobari nequeunt experimentis rerum mortuarum. Interim tamen vera manet obſervatio, nimia evacuatione, & repletione generari Convulſionem, & Singultum: inde autem argumentari velle, omnem Convulſionem, & Singultum a duabus his duntaxat cauſis oriri, nimis abſurdum mihi videtur, quum in Compendio noſtro (Tr. 27. & 30.) multo plures, & frequentiores cauſas aſſignaverim, quæ nullo modo ad repletionem, vel inanitionem referri queunt. Propterea inanitio, & Repletio hoc loco ſunt accipienda inter cauſas Convulſionem, & Singultum inferentes, ut paſſim in aliis Aphoriſmis, ſed nondum ut tales, quæ ſolæ hos morbos inferre potuiſſent.

LIB. VI. APH. XL.

305. *Quibus ad hypochondrium dolores fiunt abſque inflammatione, his febris ſuperveniens ſolvit dolorem.*

I. Medici magis quam Literatores in vero loco indicando per voces ſunt occupati, quum accurate ſcire debeant, qualis pars intelligatur, ut unam partem non habeant pro altera. Hypochondrium proprie denotat locum ſub cartilagine, & ſi in ſingulari ponitur, ut plurimum ſignificat in ventre inferiore partem ſuperiorem lateralem, & magis anteriorem, quam poſteriorem ſub cartilaginibus coſtarum in dextro latere, ubi naturalis eſt hepatis ſitus: ſed Hypochondria notant tam dextrum quam ſiniſtrum latus. Interdum vero apud Hippocratem tam ſiniſtrum quam dextrum latus intelligitur, uti in hoc loco, ubi mihi videtur, non ſolum intelligi dextrum, verum etiam ſiniſtrum latus, eo autem ſenſu, ut aſſignetur Dolor in ſiniſtro, vel dextro latere, non vero in utriſque ſimul, quod aliter fieri potuiſſet, ſi dixiſſet Hypochondria. Quibuſdam Hypochondria, & Præcordia ſignificant eaſdem partes, ſed Præcordia proprie notant partem mediam anteriorem inter Hypochondria ſub cartilagine enſiformi, ubi præcipue ſentiuntur dolores ventriculi, quamobrem hæc loca accurate ſunt diſtinguenda. Quamvis ſitus externus Hypochondriorum proprie pertineat ad Pectus, quia habetur ſub cartilaginibus coſtarum, referunt tamen hæc loca ad ventrem inferiorem, quum diaphragma ita ſit elevatum, ut contenta viſcera in Hypochondriis pertineant ad ventrem inferiorem. In Hypochondrio dextro hæret Hepar, quod etiam ad ſiniſtrum hypochondriorum pertingit: in ſiniſtro autem Hypochondrio hæret Lien. Sed utrumque Hypochondrium occupat Inteſtinum Colon, adeo ut ex naturali ſitu harum partium facile judicare poſſimus, quodnam viſcus fuerit affectum: & inde quoque cognoſcimus, multos dolores pectoris ab affectis his viſceribus fieri poſſe, qui dolores perperam referuntur ad Pleuritidem. Detexi enim in quibuſdam cadaveribus, Diaphragma ita fuiſſe convexum, ut ventris inferioris cavitas altius interne protenderetur, quam eſt papillæ locus externe in mammis.

Quæ partes dicantur Hypochondria.

II. Illa hypochondria ſæpe corripiuntur doloribus, ſed ut ſciamus, num Febris in hujuſmodi doloribus malum ſit allatura, & num curanda ſit: an vero bonum, &

Qui dolores Hypochondrię

num ſine inflammatione, ſolvuntur febre?

& permittenda, duas cautelas adjicit Auctor, nempe ut ſit ſine Inflammatione, & ut Febris ſuperveniat, id eſt ut dolor, & Febris non incipiant eodem tempore, ſed primo dolor, & deinceps Febris. Generalis eſt obſervatio dolorum, omnes dolores ab inflammatione, Eryſipelate, & Bile acri natos cum febre incipere; in his, quo febris eſt vehementior, eo majus eſt periculum, quum febris illa ſit ſignum eorum morborum, qui eo ſunt majores, quo ſigna ſunt vehementiora, ergo ex perduratione hujus febris nihil boni exſpectare poſſumus. Sed ſi febris ſuperveniat, certi ſumus, dolores Hypochondriorum non eſſe natos ex recenſitis morbis, ſed ex aliqua cauſa morborum chronicorum, quæ frequentiſſima eſt materia cruda in aliquam corruptionem converſa. Si ergo materia cruda in nobis nata per febrem poteſt ſubigi, clare conſtabit hujus Aphoriſmi veritas. Talem expoſuimus obſervationem in Convulſionibus. (*Aph.* 51., V. *Aph.* 167. I.). In febre Cacochymica. (*Aph.* 197., I.) Omnis enim materia Cruda deficiente corporis actione nata, ſubigitur motu vitali majore, qualis fit in febre ſuperveniente. Unde monemur, nos non debere per refrigerantia, vel ſanguinis miſſionem, vel per quædam antidota hanc febrem exſtinguere, ſed eam permittere, aut medicamentis calefacientibus excitare febrem artificialem. Hoc tamen in praxi contrarium a multis fieri obſervo, qui omni ope conantur hanc febrem refrigerantibus exſtinguere cum ſummo ægri detrimento, ſed præſenti infideli levamine.

LIB. VI. APH. XLI.

306. *QUibus ſuppuratum quid in corpore exiſtens nullum ſui ſignum prodit, his propter craſſitudinem puris, aut loci, ſignum non exhibet.*

Loci, vel puris craſſitudo ſuppurationem internam occultat.

I. QUid ſit Pus (*Aph.* 215. II.) ex qua materia formatur (*Aph.* 72. III.) & per quamnam actionem vitæ producitur, (*Aph.* 72. II.) ſuperius demonſtravimus. Si iſtud pus ſit factum, & in quadam parte collectum, neceſſe eſt ut exeat: nam ſi ultra tempus contineatur, exuet ſuam blandam, & mitem indolem in corrodentem acrimoniam. Si ergo lateat profunde, ut vis vitæ non valeat illud per naturalia emunctoria eliminare, vel per morboſam aliquam aperturam factam, neceſſe eſt, ut Medicus, vel Chirurgus viam pandat. Hæc autem via artificialis fieri non debet, niſi ſciamus, num pus eo in loco contineatur. Quod ſi locus pauca carne, & tenuibus integumentis ſit tectus, & Pus ſatis ſit fluxile, facile detegi poteſt attactu, nam alterna preſſio concitabit fluctuationem, & intumeſcentia ſine multa rubedine tali in loco detegetur, Pus in tali loco contineri. Sed ſi locus multa carne ſit tectus, aut ſi hæreat in quadam corporis cavitate, attactu non valemus fluctuationem concitare: neque fluctuat, ſi Pus ipſum nimis ſpiſſum eſt. Si utraque illa ſimul adſint, peritiſſimus Chirurgus tactu invenire non poterit num Pus ſubtus hæreat. Interim ſi maneat eo in loco pus, omnes partes adjacentes ſenſum in putrilaginem convertet, atque denique liquatum pus venis abſorptum, totam maſſam circulatoriam inficiet: quare admodum conducit ex probabili conjectura rimari, Pus intus latere, & dein ex adjunctis Phænomenis determinare partem, ut poſſimus ad Purulentiam totam internam curationem dirigere, & pus latens per factam aperturam elicere. Ut in his obſcuriſſimis conjiciamus, pus intus latitare, varii modi ſunt adhibendi. Pus enim colligitur in quadam parte ſpeciali poſt inflammationem, quæ abiit in purulentiam, quæ ſimul non fecit exitum puris per ſputum, vel urinam. Si ergo conſtat, anteceſſiſſe febrem ardentem inflammatoriam, (*Aph.* 161. II.) quæ reddit urinam tenuem, & coloratam longo tempore, & dein commutatur in febrem remittentem (Conſ. *Comp.* Tr. 47. XVII.) facile erit judicare, materiem phlogiſticam

sticam abiisse in purulentiam. Corpus autem nostrum ita invenitur creatum, ut valeat pus sanguini circulanti mistum segregare, istudque eliminare separatum, vel per urinam, vel sputum, aut alicubi deponere, ut formetur Abscessus ex collecto tali modo pure, qualis depositio puris a medicis sæpe vocatur metastasis, sed potius Collectio vocanda. Si ergo tali in morbo purulento non invenimus Puris aliquam evacuationem, sed quadam in parte generari dolorem, gravitatem, anxietatem, vel tumorem, judicamus, ad partem eam pus colligi. Simili etiam modo ratiocinamur in Abscessu locali, qui pro magnitudine sua non fundit pus, & evanescere videtur sine critica, id est purulenta evacuatione, dum simul in quavis alia parte dolores, molestias, anxietates, & similia symptomata infert, judicandum est, pus ex priori loco receptum, & ad aliam partem translatum esse, quæ mutatio metastasis purulenta vocatur. Denique si alicubi est ulcus, fistula, sinus antea fundens pus copiosum, nunc vero omnem evacuationem supprimens, judicandum tunc quoque, si in alio loco sentiantur dolores, & reliqua signa puris latentis, pus ad partem eam translatum fuisse. Certius est indicium, ex retento pure fieri metastasin, quam ex alia materia retenta, quum Pus istius sit naturæ, ut nunquam ita assimuletur, ut sub forma sudoris, vel urinæ pellucidæ evacuari possit: quare si pus est intus, semper visibili evacuatione vel puris, vel ichoris exire debet: & quoties sub tali forma non exit; judicamus, Pus retineri, & ad aliquam partem deponi debere. Quæ tunc pars dolorem, tumorem, molestiam, & gravitatem accipit sine rationali causa, tali in parte judicamus collectum esse pus.

LIB. VI. APH. XLII.

307. *IN ictericis hepar durum fieri, malum.*

I. EX quibus phænomenis cognoscimus Icterum, superius (*Aph.* 172., I.) exhibuimus, ubi dein (*Aph.* 174. I.) demonstravimus, Icterum ex febre cum hypochondrio dextro duro, non bonum esse, quia durities illa significabat, Hepar esse infarctum. Hoc nunc loco demonstrandum est, si in Ictericis Hepar durum fiat, malum esse. Ex textu patet, eum Icterum non esse natum ex Hepate duro, quia Hepatis durities hic notetur tanquam symptoma superveniens: neque ille Icterus nascitur ex Hepatitide, quia tunc durities, & Icterum eodem tempore generantur, & febris nulla mentio invenitur, quæ in omni hepatitide adest. Ergo videndum, ex quibus causis nascitur Hepar durum, dum Icterus est præsens, ut ex assignata causa præsagium malum formare possimus. Icterus tunc semper nascitur, si Bilis naturalis exitus intercipiatur in duodenum, & regurgitare cogatur in venam cavam, ut ita totam massam sanguinis sua flavedine tingat. Igitur vesicæ felleæ est morbus, quæ interdum clauditur a calculo, vel spasmodica constrictione, qui morbi non faciunt tumere, vel indurescere hepar. Sed si nunc in dextro hypochondrio tumor durus fit, signum est, novum accedere morbum, qui per se satis malus est, & qui sua intumescentia valet exitum Bilis ita sistere, ut omnis exitus sit interclusus, qui reserari nequit manente Hepatis tumore duro. Quia vero omnis durities hepatis curatu est difficilis, igitur nullam fere spem curationis promittere possumus.

LIB. VI. APH. XLIII.

308. *QUi lienosi a dysenteria corripiuntur, his longa superveniente dysenteria, hydrops supervenit, aut lienteria, & pereunt.*

Lienosi qui dicantur. I. Quum Veteres ignorarunt Lienis usum, multa præpostera Lieni in morbis adscripserunt, adeo ut vix constet, quinam morbus proprie Lienosus sit vocandus: communi autem consensu talis Lienosus est, qui in sinistro hypochondrio laborat tumore aliquo a Liene magis tumente, & infarcto. Quum tali in infarctione Splenis cesset omnis ejus functio, & partes adjacentes a tumente Liene premantur, propterea multi fiunt morbi, qui partim pendent a destructo usu Lienis, partim a compressis partibus adjacentibus: unde tam varia citantur in Lienosis symptomata, quæ sæpe magis a compressis partibus vicinis dependent, quam ex abolito Lienis usu. Non melius possumus invenire Lienis usum, quam si examinemus ingredientem, & exeuntem sanguinem. Invenimus sanguinem allatum per arteriam splenicam, eandem naturam concrescibilem habere, uti in reliquis arteriis; sed qui exit sanguis, ita invenitur solutus, ut stagnans non concrescat, ille omnis sanguis ita præparatus effunditur in venam portarum transiturus per hepar, ut dein in hepate conficiatur, & separetur bilis. Igitur Lienis usus primarius est ita solvere sanguinem, ut in lentissimo motu per venam portarum, quasi stagnando non concrescat, & præbere materiem, ex qua hepar præparare, & separare potest Bilem bonam. Si nunc Lien sit infarctus, obstructus, & tumens, illa sanguinis solutio fieri perfecte non potest, & propterea manet sanguis venæ portarum magis coagulabilis, qui facile ipsum hepar etiam obstruere potest: neque satis prævia est facta materiæ bilis præparatio, unde generatur bilis morbosa, plerumque nigrioris coloris. Hinc functiones a bona bile pendentes depravantur, ut patet ex malo elaborato chylo, & tandem tota massa hac livescente materia inquinata, in cute aliquem livorem atque cachecticum colorem præbet. Unde Hypochondrii sinistri tumor, mala alimentorum ingestorum confectio, & color sublividus inter præcipua Lienosi symptomata sunt recensenda.

Cur Dysenteria longa in Lienosis mala? II. Ex Dysenteriæ descriptione (*Aph.* 134. I.) satis constat, si veniat in Lienosis, eam generari ab humore acri ad intestina delato, qui intestina stimulando cogit in perpetuam dejectionem cum ventris torminibus. Sed ut sciamus, num omnis humor ille acris sit ablatus, cessare quoque debet Dysenteria, quæ ab affluxu hujus humoris pendebat. Verum persistit Dysenteria, ergo signum est, non cessare confluxum hujus humoris acris, quare in Liene est perpetua scaturigo eum humorem præbens, quod malum est. Hoc autem malum signum non habetur, si Lienosis Dysenteria superveniat, ut infra constabit. Inde in Coacis prænotionibus, (H. a. 567.) *Dysenteria non longa splenicis commoda est, longa vero mala: desinente enim, si Hydrops aut Lienteria fiant, lethale.*

Lienosi dysenteria longa laborantes in hydropem vel lienteriam incidentes, pereunt. III. Ut Lienis tumor curetur per Dysenteriam, evacuatio ea humoris acrioris debuisset inferre diminutionem tumoris, si vero contra augeatur Lienis tumor, sanationis nulla spes est, nam per talem evacuationem continuatam summopere debilitabitur corpus, omnesque humores boni ejicientur. Si tunc insuper accedat Hydrops vel Lienteria, signum est, increvisse Lienis tumorem, ut etiam reditus lymphæ in sanguinem intercipiatur, & chyli via sit intercepta, quod facile ex anatomicis demonstratur. Omnis enim lympha ex ventre inferiore ducitur in cisternam lumbarem, ut redeat per ductum thoracicum in sanguinem circulantem. Si vero Lienis tumor ita increvit, ut cisterna Lumbaris a Liene compressa non transmittat lympham redeuntem, necesse est, ut illa colligatur in ventre inferiore, & pedibus, atque producat Hydropem, qui morbi augmentum declarat: hæc persistens causa comprimens, & simul aucta tantam facit denique compressionem, ut totum lymphæ circuitum intercipiat, & ita tandem mortem inferat. Simile quoque signum est Lienteria (*Aph.* 101. IX. & *Aph.* 266. I.) nam si tumens Lien premat cisternam lumbarem, quæ transmittere debet chylum in ductum thoracicum, vasa lactea jam chylo turgescentia nihil amplius imbibunt, sed con-

fectum chylum in cavo intestinorum relinquunt per alvum exonerandum, inde copiosa chyli dejectio sine ullo levamine, sed arguens chyli viam esse interceptam. Ex tali denique chyli interceptione necessario peribit homo. Quare illæ Veterum in morbis observationes comprobantur hodiernis anatomicorum inventis, sine quibus ex suo fonte hæc præsagia non potuere intelligi: propterea omnes Commentatores, antequam detecta fuit hæc circulatio, ita laborarunt, ut invenirent rationes horum signorum.

L I B. VI. A P H. XLIV.

309. *QUibus ex Stranguria ileus supervenit, in septem diebus pereunt, nisi, febre superveniente, urina abunde fluxerit.*

I. OMnes Commentatores vehementer laborant in expositione hujus Aphorismi, ita quidem Galenus insurgit, ut non credat, hunc morbum unquam visum fuisse ab Hippocrate, sed ab alio quovis hunc Aphorismum intrusum fuisse, quoniam talia fieri non posse dicit quæ hic Aphorismus complectitur. Hanc litem nostram non faciemus, videbimus duntaxat, quali modo eadem causa, quæ Stranguriam generat, etiam inferre possit Volvulum. Differentiam ponunt inter hunc Aphorismum, & alterum, qui continetur in Coacis, (H. a. 568.) ubi dicitur *In Stranguria*. Sed puto eandem esse sententiam, quia In, & Ex stranguria eadem est significatio, quum Ex stranguria in hoc loco non designetur, Straguriam abiisse in Volvulum, quod satis patet, quoniam dum Volvulus nascitur, remaneat stranguria, sed si quis stranguria laboret, & insuper corripiatur Volvulo, tunc peribit septem diebus. Utriusque morbi superius dedimus definitionem, & demonstravimus, Stranguriam generari posse ab acrimonia succi ureterum, & aliarum viarum urinæ (*Aph.* 110. IX.) Itidem Volvulus (*Aph.* 101. XIV.) generari potest ab acrimonia succi intestinorum. Aut si hæreat in succo nervoso quædam acrimonia, illa si deponatur in urinæ vias, Stranguriam infert, & si feratur ad intestina fiunt tormina, & motus intestinorum inversus, qui morbus vocatur Volvulus, ut motus inversus ventriculi solius dicitur vomitus. Inde non ita est absurdum, ut, si acrimonia succi nervorum feratur per nervos in vias urinæ, idem ille humor in eodem plexu nervi formatus etiam feratur per alium nervi ramum ad mesenterium, & intestina, in quibus etiam, & ventriculo naturalem motum peristalticum irritando invertat, quo omnia intestinorum contenta truduntur sursum versus ventriculum, qui dein eadem vomitu ejicit. *Quomodo ex Stranguria Volvulus?*

II. Satis itaque comprobavimus, eandem causam, quæ generat Stranguriam, etiam generare posse Volvulum, sed quoniam causa non est levis, quæ valet intestinis non solum inferre vehementes dolores, verum etiam motum inversum, igitur si Volvulus supervenit, scimus, magnam copiam humoris acrioris esse in corpore, qui nunc etiam ruit ad intestina, ubi evacuari non potest, & in viis urinæ, per quas erat evacuandus, parit evacuationis difficultatem. Igitur retentus ille humor sensim fit acrior, concitans ingentem motum inversum per totum tractum intestinorum, & per ventriculum, quo motu valido perturbato, cum ejectione omnium quæ per os ingeruntur, & intestina atque ventriculum confluunt, summa nascitur debilitas exhaustis spiritibus, & defectus humorum continua violenta illa evacuatione. Igitur mirum non est, si homo sit impar ferendi hæc omnia per septem integros dies, ut prius succumbat vehementia morbi. Hinc non dicit Auctor septimo die perire, sed in septem diebus, id est raro persistere possunt ultra septem dies. *Cur septem diebus pereunt, quibus ex stranguriæ supervenit volvulus?*

III. Eum tamen morbum periculosissimum, qui intra septem dies mortem minaba- *Quomodo hi liberantur*

tur, si febris supervenerit, & urina abunde fluxerit?

nabatur, observavit curatum fuisse a febre superveniente, & urina abunde fluente. Vix credere possunt, febrem adferre posse lavamen, qui statuunt ex sola inflammatione intestinorum generari Volvulum; neque concipere possunt alvi fæces obstruentes intestina, vel nodum intestinorum curari posse a febre superveniente, aut per urinam copiose fluentem: sed si statuamus acrimoniam crudam in succo nervoso, tunc talis est frequens in aliis etiam morbis observatio; quum motus vitalis major, qui hucusque non adfuit, accedens humorem illum acrem subigat, & ad naturalia emunctoria ducat. Illa autem febris accedens si simul non faciat copiosam urinæ evacuationem, non curaret dirissimum illum morbum, sed tunc esset solum signum. Volvulum non fuisse natum ex inflammatione intestinorum, cui ab initio absuisset febris, sed ex materia alia acri, quæ irritando tandem febrem excitat, Volvulum, & Stranguriam producta fuisse. Si igitur motus vitalis instigatus hunc succum nervosum acrem commoveat, eumque ducat ad renes, & sub urinæ copiosæ forma eliminet, certe spes est, talem hominem liberari posse ab illa irritante acrimonia. Si medicus tali in casu vocaretur, antequam urina fluere incipit, admodum difficile foret veram invenire indicationem curativam. Puto tamen nos imitari debere monstratam a natura viam, nempe dare medicamenta diuretica calefacientia, quibus concitatur febris, & promovetur urinæ fluxum. Id autem observamus, nos non semper idem medicamentis posse præstare, quod natura faciat ad conservationem suam; nam quamvis promoveamus urinæ fluxum, non tamen certo sequitur, eum humorem acrem per urinæ vias eliminari, quod tamen fit, si sponte talem evacuationem moliatur. Hoc autem verum est, nos non posse propius accedere ad veram curationem, etiamsi semper non ex voto bonum effectum sortiatur.

LIB. VI. APH. XLV.

310. *Ulcera quæcumque annua fiunt, aut longius tempus occupant, necesse est os abscedere, & cicatrices cavas fieri.*

Ulcera vetusta.

I. Quid Medici, & Chirurgi Ulcus vocent (*Chir.* 1293.) & quot variæ inveniantur species, exposuimus (*Chir.* 1295.): ergo restat videre, quando dicantur Ulcera vetusta; & ex quanam causa tam diu durare soleant. Omnia Ulcera, quæ simul aliquam consumtionem partium fecere, satis longum tempus exigunt, antequam pars amissa nova carne fit oppleta, & cicatrice obducta: hoc autem in unius vel alterius mensis spatio absolvitur, sed si ulcera talia ultra annum, vel & diutius aperta maneant, & interdum etiam majora si fiant quam in principio: vel quæ cicatrice obducta, sine læsione externa denudentur iterum, & excaventur, talia omnia vocantur Vetusta, & arguunt adesse causam, quæ consolidationem impedit. Tales multæ sunt causæ: nam si stagnans in marginibus humor non convertitur in Pus, sed in Ichorem, vel Sorditatem, Ulcus carne impleri nequit, neque cicatrice obduci. Itidem humor morbosus acris ex toto corpore in ulcus confluens bonam consolidationem intercipit. Denique putridus, ichorosus humor in partibus vicinis natus per ulcus evacuandus non solum ulceri consolidationem impedit, verum corrodendo istud magis latum, & profundum facit. Quamvis ulcus ex tali causa natum obducatur cicatrice, humor ille interim intus retentus, stagnando acrior factus, tale ulcus exasperare facit.

Ulcera vetusta an semper os abscedere faciunt?

II. Necesse est, inquit Auctor, Os abscedere. Credo equidem Auctorem hoc sæpe observasse, uti etiam nos, sed videmus etiam ulcera multorum annorum, in quibus os incorruptum mansit: quare non ita absolute pronunciare possumus, os adjacens esse corruptum, si Ulcus habeatur vetustum. Periculum tamen est, Os corrumpi posse ab adjacente Ulcere vetusto. Humor enim ille acris consolidatio-

dationem impediens facile potest simul corrodere periosteum, quos Os privatum cariem contrahit; potest etiam ille humor corruptus Ossi communicari, & ita inficere ejus medullam, ut os corrumpatur. Sed si Os subjacens corruptum sit, tale ulcus tarde ad curationem deducitur, quum Os in suis cellulis rigidis humore corrupto impletum, non facile possit eum evacuare humorem, rigiditas enim illarum partium extrusionem, & expulsionem materiæ corruptæ impedit, quæ facilius fieri potest in partibus mollioribus.

III. Magis autem conveniens est, ut Ulcera vetusta relinquant cavas Cicatrices, & raro perfecta erit curatio in hujusmodi Ulceribus, nisi habeatur excavata Cicatrix. Nam portio ossis carie consumta non renascitur: inde eo in loco non solum relinquitur in Osse fovea, cui cicatrix firmiter adhæret, verum etiam partes molles in eo loco per diuturnum ulcus consumtæ magis excavatam cicatricem relinquunt. Si vero os simul non fuerit corrosum, multæ tamen fibræ carneæ consumtæ a diuturnitate Ulceris, quæ postea non renatæ, excavatam partem relinquunt.

Cur ulcera vetusta relinquant cicatrices cavas.

LIB. VI. APH XLVI.

311. Qui Gibbi ex asthmate, aut tussi fiunt ante pubertatem, pereunt.

I. Gibbositatem ex spinæ dorsi incurvatione provenire, cuivis notum est. Qui cum tali morbo nascuntur, vel deinceps generatur per causam violentam externam, satis diu etiam vivunt, & decrepitam senectutem attingunt, quod communi observatione firmatur: hi autem ut plurimum aliquo pulmonis aut respirationis vitio laborare solent, cum pectoris cavitas male figurata minus amplum pulmonibus spatium relinquat. Quibus autem ex Asthmate vel Tussi ante pubertatem fit Gibbus, hi perire solent ante pubertatem, vel non multo postea. Uterque sensus ex Textu elici potest, qui enim dicit, gibbum fieri ex Asthmate vel Tussi, eumque ante pubertatem perire, intelligit mortem fieri, antequam talis gibbosus pubertatem attingit. Si vero dicatur, qui Gibbi ex asthmate vel Tussi fiunt ante pubertatem pereunt, is intelligit, eum hominem perire non diu post adeptam pubertatem. In utrisque ante pubertatem nascitur Gibbus, sed in priore casu ante pubertatem, in posteriore autem paulo post initium pubertatis, quod in sensu non magnam differentiam præbet. Meretur igitur inquirere rationem, cur Gibbus ex his causis præmaturam magis mortem præsagiat, quam si Gibbositas generetur ex nativitate, vel per causam externam. Asthma (*Aph.* 101. XIII.) & Tussis (*Exerc. de Tussi*) duo sunt morbi pulmonum, in quorum primo inhibetur seu molestior redditur alterna dilatatio pulmonum, in altero autem pulmo irritatus vehemens ejiciendi conamen edit. Neque ex hoc neque illo morbo patet, spinam dorsi incurvari debere: si autem ante pubertatem ex Asthmate, vel Tussi incurvetur spina dorsi, admodum verisimile est, horum morborum in pulmonibus, & spina dorsi communem esse causam, eamque tam validam esse, ut valeat sensim perturbare naturalem figuram ossium in spina dorsi, ex qua figura mutata non parum læditur medulla in hac spina contenta. Quoties vero morbi, qui debilitatem arguunt, uti est mala conformatio ossium, circa pubertatem (*Aph.* 70. *Aph.* 107. III.) quando summus vigor esse debebat, admodum increscunt ab interna causa, tale incrementum admodum malum pæsagium præbet. Dein mala pectoris conformatio, & pulmonis valida affectio in ætatis eo tempore, quando Phthisi (*Aph.* 202. I.) admodum sunt obnoxii, rarum esset, si eo morbo, ex quo postea moriuntur, non corriperentur.

LIB. VI. APH. XLVII.

312. *QUibus venæ sectio, aut purgatio conducit, his Vere convenit venam secare, aut purgationem facere.*

Curatio præservatoria. I. TRes species curationis inveniuntur. Prima est, quæ adhibetur in corporibus sanis, in quibus exspectamus morbum ex inevitabili causa, vel in quo corpore morbus est certo tempore rediturus, quemadmodum in podagricis: quando tunc per certa auxilia prævenimus morbum, vel paroxysmum instantem, illa Curatio dicitur Præservatoria, vel Prophylactica. Altera est Curatoria, quæ morbum præsentem tollit. Denique in morbis non curabilibus quædam adhibetur Curatio, quæ mitigat urgentia symptomata, morbique progressum inhibet, non vero ipsum morbum tollit, hanc vocant Curam Palliativam. Ex his sola prior in hoc Aphorismo traditur: supponit enim corpus sanum, quod certo anni tempore exspectat morbum, in quo vult imperare Alvi ductionem, vel Sanguinis missionem, ut instantes morbi præveniantur. Experientia comprobatum est, quosdam morbos venæ sectione, alios autem purgantibus melius præveniri, vel quavis alia medicatione. Ex his solummodo eligit Auctor solos istos morbos instantes, qui solent præveniri Purgatione, vel Sanguinis missione, & quoniam hæ curationes variis anni temporibus institui possunt, indicare voluit anni tempus opportunissimum ad eam medicationem faciendam, non ut reliqua tempora excludat, si necessitas urgeat, sed ut indicet, nos eo tempore certiori effectu posse promittere curationem Prophylacticam. Inde quibus, inquit, Venæ sectio aut Purgatio conducit, his Vere convenit Venam secare, aut Purgationem facere. Ergo morbi futuri prius sunt determinandi, in quorum Prophylaxi medici solent cum successu adhibere Venæ sectionem, vel Purgationem: dein si hoc constat; illa auxilia sunt potius adhibenda vernali, quam alio tempore anni. Igitur videndum, quinam morbi præveniuntur Venæ sectione aut Purgatione, & cur deinde illa auxilia Vere sunt adhibenda.

Quibus Vere conducit venam secare? II. Dum præcedens Hyems aeris frigiditate accumulavit multos in corpore humores, bonos, excrementitios, & etiam morbosos, subsequens Ver stagnantes, collectos, & lentescentes suo calore majore movet, dispergit, & solvit, multi ex hac mutatione inducta nascuntur morbi, (*Aph.* 99.) qui præveniri potuissent debita, & satis matura adhibita curatione præservatoria, qua tollitur vel abundans, vel corrigitur id alienum, prægressa hyeme collectum, antequam in verum morbum erumpat. Hac ergo Curatione præservatoria præveniuntur morbi vernales. Itidem, quia subsequitur Æstas, quæ suo majore calore, & naturali anni mutatione suos proprios producit morbos, (*Aph.* 100.) debita adhibita curatione circa finem Veris, isti quoque morbi præveniuntur. Omnes autem isti recensiti morbi neque sola Sanguinis missione, neque sola Purgatione per alvum præveniri nequeunt, sed pro natura sua diversa varium genus auxiliorum exigunt: itaque ex memoratis debemus eligere istos, qui venæ sectione præveniri debent. Sanguinis missio nihil aliud facit, quam solam minuere copiam massæ communis sanguinis circulatorii, qui enim educitur per venam sanguis, non est pejoris conditionis, quam qui relinquitur. Si ergo sanguis morbosam materiem admistam habet, non valet sanguinis missio elicere solam materiem malam, & relinquere sanguinem bonum, non enim fit separatio boni a malo, dum sanguis ex vena secta fluit. Igitur Venæ sectio solos istos morbos prævenire potest, qui præcedente Vere, vel Æstate ex sanguinis abundantia sunt propullulaturi. Si summo Vere sit facienda sanguinis missio, ut curatio præservatoria ex morbis Vernalibus, illi sunt eligendi,

di, qui sanguinis prægressam abundantiam arguunt. Uti Sanguinis fluxiones (*Aph.* 99. V.) Angina (*Aph.* 99. VI.) Pustulæ ulcerosæ, (*Aph.* 99. XII.) Phymata (*Aph.* 99. XIII.). An autem Articulorum dolores, quos Podagram vocant, uti præcipit etiam Galenus, venæ sectione vernali tempore sint præveniendi, vehementer dubito, quum his temporibus quidem experiamur, a venæ sectione celebrata summo Vere paroxysmum solito tempore non rediisse, sed sequens tunc paroxysmus in corpore ita magis debilitato multo magis productus fuit, & majoris periculi. Neque invenio veram rationem, qua potuisset Venæ sectio tollere materiem podagricam, quum non sit morbus ex sanguinis abundantia, quæ sola venæ sectione tollitur, sed morbus ex acrimonia speciali, quæ missione sanguinis non tollitur, ut superius monuimus. Hinc Venæ sectio detrahens vires inhibere potest maturitatem materiæ podagricæ, ut debito tempore non erumpat, sed eadem diutius retenta, & nova simul accumulata eo magis, & gravius deinceps sæviet. Progrediente autem Vere tandem exspectamus ex sanguinis abundantia morbos æstivos, uti febres Continuas Ardentes (*Aph.* 100. II.), Ophthalmias siccas (*Aph.* 100. VI.). & Sudamina (*Aph.* 100. X.) Quos omnes conduceret prævenire Venæ sectione, ne sanguis abundans in corruptelam conversus, amplius venæ sectione patiatur emendari. Quibus ergo in corporibus adsunt signa plethoræ, præcessit victus lautus, opiparus, & vita otiosa, quique solent Vere, vel initio Æstatis hujusmodi morbis corripi, admodum his conducet satis mature celebrare venæ sectionem, ad præveniendos imminentes hos morbos.

An conducat podagricis.

III. Plura observanda sunt in Alvi ductione, quam in memorata missione sanguinis; his enim medicamentis non solum minuere possumus copiam totius massæ, verum etiam eliminantur intestinorum contenta, omnesque humores, uti succus ventriculi, intestinorum, bilis, & forsan etiam sanguis ex vena portarum, per quos humores evacuatos varii possunt præveniri morbi; atque fit simul derivatio a cute versus intestina. Eligemus igitur ex morbis Vernalibus, & Æstivis quosdam, in quibus videbimus, quantum conferant purgantia ad dictos morbos evitandos. Mania, & Melancholia Vere rediens (*Aph.* 99. III.) evacuatione facta per alvum materiæ in vena portarum prius collectæ sæpe prævenitur. Epilepsia autem (*Aph.* 99. IV.) raro his præveniri potest, quum utplurimum vitio nervorum inducatur, quorum morbi alvi ductione intendi solent. Sanguinis fluxiones (*Aph.* 99. V.) ratione generalis diminutionis, uti per sanguinis missionem præveniuntur. Angina (*Aph.* 99. VI.) tam ex diminutione generali, quam ex derivatione ad intestina a purgante dato utplurimum prævenitur. Gravedines (*Aph.* 99. VII.) potius largiore perspiratione, & dato sudorifero præveniuntur, quam per purgans, si oriantur ex prohibita perspiratione, ut fere semper fit. Raucedines, & Tusses (*Aph.* 99. VIII.) a dato purgante magis aggravantur, quum morbi pectoris alvi fluxu intendi soleant, & sistatur sputi excretio, quæ utilissima est in his, sed diuretica magis convenirent. Lepram (*Aph.* 99. IX.) Impetiginem (*Aph.* 99. X.) Vitiliginem (*Aph.* 99. XI.) Pustulas ulcerosas (*Aph.* 99. XII.) & Phymata (*Aph.* 99. XIII.) purgantibus præprimis mercurialibus junctis præveniri, citatis locis indicavi. Iisdem quoque purgantibus conati sunt Arthritidem & Podagram Vere redeuntem prævenire multi. Hos autem morbos ita inter se convenientes inveniri, ut a quibusdam confundantur, probant practicorum libri, istos autem in natura materiæ differre, demonstravi supra (*Aph.* 294.). Experientia didici, Arthriticos dolores aliquo modo præveniri posse datis purgantibus vernali tempore, multo autem melius per Diaphoretica, quæ humores istos acres per cutim eliminant. Sæpe etiam idem tentatum fuit in Podagricis, & experti sunt præsens levamen, sed nos sicut magnus ille Sydenham experti sumus, materiem Podagricam per intestina eliminari non posse, paroxysmum quidem eo tempore

Quibus Vere conducit alvum ducere?

An conducat Arthriticis & podagricis.

non fuisse obortum, sed deinceps eo graviore paroxysmo plectebatur non sine discrimine vitæ, atque magis erat æger ille cachecticus, & œdematosus: igitur nemini Auctor esse volo, ut suadeat in Podagricis alvum esse ducendam ad præveniendam Podagram. Morbi autem multi æstivi, qui proveniunt ex cacochylia, vel bile corrupta, vel ex materia melancholica retenta, calore movenda (*Aph.* 100.), uti tertianæ plurimæ, quartanæ estivæ, vomitus, alvi fluxus, ut plurimum præveniuntur repetita alvi ductione, qua materia illa corrumpenda, aut corruptela suscepta e corpore eliminantur.

LIB. VI. APH. XLVIII.

313. *Lienosis dysenteria superveniens, bonum.*

I. Hic Aphorismus contrarius videtur priori (*Aph.* 308.) ubi tradit, si superveniat dein Hydrops, aut Lienteria, ægrum perire, sed illa tamen habetur differentia, quod in hoc loco agat de Dysenteria superveniente, quæ levamen adfert, & in priore de Dysenteria continuata. Si enim quædam fiat evacuatio cum tumoris, vel morbi diminutione, signum est, morbi materiem hac via evacuari; sed si eadem evacuatio perseveret sine præcedentis mali levamine, signum est, in priore loco esse scaturiginem perpetuam, quæ tandem omnes corporis bonos humores, & vires exhauriet. Ita etiam Dysenteria, id est alvi copiosior egestio cum dolore, notat fieri evacuationem humoris acris: qui si ex Liene veniat, & non relinquat Lienem corruptum, evacuato omni illo humore, sponte cessabit ille alvi fluor & dolor, & potest ita restitui perfecta sanitas. Secus vero si ille fluxus continuetur, ut supra exposuimus, solummodo illa difficultas restare videtur, per quam viam humor ex Lienosis per alvum possit exonerari, quum nulla inveniatur via ex Liene ad intestina, sed naturalis sit via versus hepar. Concedendum utique est, in sanis sanguinem semper talem servare cursum, & nullam esse viam naturalem ex Liene ad Intestina tendentem; sed in morbis non semper humores solitum servant cursum, non raro per idem vas motu retrogrado urgentur: ita ex ventriculo ad intestina, ex iis versus anum naturalis est contentorum directio, sed in vomitu, & volvulo contrarium experimur. Ita etiam vena portarum valvulis carens accipit sanguinem ex venis meseraicis, & ducit eum per hepar: sed si hæ venæ Melancholica materia turgent, non raro motu retrogrado receptum sanguinem urgent ad venas hæmorrhoidales, & meseraicas in intestinis, ubi contentum sanguinem evomunt. Hac via igitur motu inverso non est absurdum humorem acrem in Liene confectum, ad venam portarum prius delatum exonerari posse, & quia acris est, dejectionem dolorosam infert. An vero ex hac naturæ directione monemur, nos debere in Lienosis dare purgantia, non sine ratione statuitur, quia natura nobis demonstrat viam. Id autem discriminis est, quod natura tunc moliatur, si sibi apertam paravit viam, sed dum datur purgans, hanc simul non possumus expeditam nobis viam comparare. Verum hoc egregium inde habemus, nos non debere diu continuare in usu purgantium, cum dysenteria talis continua hydropem inferat, & mortem.

LIB. VI. APH. XLIX.

314. *Qui podagrici morbi fiunt, hi sedata inflammatione in quadraginta diebus decedunt.*

I. Ut

I. UT ſemina plantarum ſingularia ſuum proprium ſervant tempus germinandi, creſcendi, & florendi, qui terminus temporis non omnibus ſeminibus eſt communis, ita etiam ſemina morborum ſua ſpecialia tempora creſcendi, & agendi ſervant; ut non valeamus ex periodo morborum inflammatoriorum cujuſvis morbi tempora limitare. Habet quidem Podagra multa communia inflammationi, ſed in ſua natura a morbo inflammatorio maxime diſtat: nunquam enim obſervare potui, Podagram etiam ſæviſſimam abiiſſe in purulentiam, quæ commutatio inflammatoriis eſt frequentiſſima: neque vidi, particularem inflammationem abiiſſe in calculoſam articulorum excreſcentiam, quæ concretio tamen nodoſæ Podagræ dedit nomen. Quare morbus Podagricus eſt morbus ſpecialis ab omnibus morbis diſtinctus, & non neceſſe eſt, ut dies ſuos criticos faciat eodem tempore cum morbis acutis, quorum ultimus terminus ſtatuitur quadraginta dies. Ex hac forſan doctrina Auctor, & qui eum ſecuti ſunt, deduxerunt hunc temporis terminum. Debemus autem ex ipſa obſervatione Podagricorum hoc tempus terminandi deſumere. Si propriam praxin conſulo, & Sydenhamum, qui non ex hypotheſi accepta, ſed ex obſervatis in ægris nobis reliquit monumenta, invenio in leviſſima podagra, quæ prima vice occupat articulum pollicis pedis, in corpore ceteroquin ſano, & robuſto, dolorem abiiſſe intra triduum, quibuſdam intra ſeptimanam, relicta quadam moleſtia in motu, quæ ſenſim quoque evaneſcit. Quos vero ſæpe aggreſſa fuit Podagra, hi jam in hoc, jam in illo articulo vexantur dolore, ut totus ille paroxyſmus ex multis minoribus quaſi congregatus, ultra menſem unum, vel alterum extendatur. Denique in vetuſtiſſima Podagra, quæ corpora admodum debilitavit, minuitur quidem ſævities doloris, ſed longitudine compenſatur, ut iſti per integrum interdum annum vel leviori, vel graviori tormento doloris, vel anxietatis vexentur, niſi quod quibuſdam menſibus æſtivis utcunque valetudinarii, & miſere vivant, deſtructis fere omnibus articulis. Igitur terminus temporis ab Auctore propoſitus non admodum reſpondet hodiernis obſervatis, ſed deſumendus eſt ex propria morbi hiſtoria, quæ præcedentia a nobis allata dictitat.

Quo tempore finiuntur morbi podagrici?

LIB. VI. APH. L.

315. *QUibus perſciſſum fuerit cerebrum, his neceſſe eſt febrem, & bilis vomitum ſupervenire.*

I. SUperius notavimus cum Auctore, Cerebri ſeu Encephali vulnera lethalia eſſe (*Aph.* 283. III.) & hujus rationem dedimus: hoc nunc loco duo ſymptomata notat, quæ fere ſemper naſcuntur ex Cerebro læſo, nempe Febrem, & Bilis vomitum. Hæc autem ſymptomata ſeorſim perpenſa non ſunt talia criteria, ut quoties habeantur, indicent mortem eſſe exſpectandam: obſervaverunt enim Chirurgi, & etiam Ruyſchius, homines fuiſſe ſervatos poſt capitis concuſſiones, quibus ſupervenerunt hæc ſymptomata, neque omnis Vomitus Bilis cum febre indicat ſemper, læſum eſſe Cerebrum. Meretur ergo inquirere cauſas hæc ſymptomata inducentes, ut inde aliquid certi deducere poſſimus; & præterea inquirere, num omnis Cerebri læſio hæc ſemper ſymptomata inferat. Nunquam a cauſa externa ſecante lædi poteſt Cerebrum, quin ſimul perſcindantur Meninges, quarum læſio ſimili modo, ut læſiones aliarum membranarum in principio paulo majorem motum faciunt ex laceratione hac, dein ſenſim ille motus fit violentior, ut pars illa læſa circumquaque inflammetur: perſeverante illa cauſa ſenſim totum organum motus vitalis in conſenſum trahitur, ut ſe validius movere incipiat: quare ex omni læſione membranarum ſequitur motus circulatorius major,

Ex Cerebri vulnere febris, & bilis vomitus.

qui a causa tali concitatus vocatur Febris. Hoc quam maxime fit in læsis, & irritatis meningibus, quia est membrana, cui omnes nervorum capsulæ sunt continuatæ, & quoniam meningum agitatione non solum totum organum vitale in consensum trahitur, veluti reliquæ etiam membranæ inflammatæ, verum adjacens Cerebrum, & Cerebellum ab inflammatione meningum magis, quam inflammatione aliarum membranarum, agitatur, ut inde major sit ratio motus circulatorii aucti, quam ex inflammatione aliarum membranarum. Inde consuetum est in vulneribus encephali, ut post unum alterumve diem accendatur febris. Interdum vero validiore meningum agitatione generatur Convulsio, vel Delirium, dum nempe ita Cerebrum commoveatur, ut omnis æquabilis circulatio Cerebri turbetur, vel si simul a meningibus nimis constrictis, vel compressis sistatur spirituum effluxus, non raro generatur sopor, apoplexia, vel paralysis. Inde Febris unum est ex symptomatibus læsi Cerebri, sed & possunt multa quoque alia accedere symptomata, quæ hoc loco noluit recitare Auctor. Bilis autem vomitus non ita necessario sequi videtur, quoniam fit a motu inverso ventriculi, organi alicujus remoti a Cerebro. Sed inter motum vermicularem ventriculi, & Cerebrum tantus observatur consensus, ut ex læsione Cerebri tanquam pathognomicum signum habeatur bilis Vomitus. Ad Bilis vomitum duo requiruntur: primo ut vesica fellea se exoneret in duodenum, non ex pressione ventriculi pleni, sed per motum in propriis suis fibris: & alterum est, ut ventriculus, & intestinum duodenum simul laborent motu inverso; nam ita extruditur bilis ex Vesica fellea in duodenum, ducitur in cavum ventriculi, & dein vomitu redditur. Igitur nihil aliud est hoc loco demonstrandum, quam quod ex læso Cerebro fieri possit motus inversus harum partium. Hoc autem facillime ex nervorum cursu demonstrari potuisset, sed quoniam nulla est corporis pars, quin nervos habeat ex encephalo, non possumus hanc theoriam huic parti magis, quam cuivis alii applicare. Sed quoniam invenimus, nullam partem tam facile consentire, quam ventriculus, & vesica fellea læso Cerebro, hanc observationem inter specialia criteria Cerebri læsi locare possumus. Interim tamen ille bilis vomitus non tam absolute est capiendus, ac si non potuisset fieri ab ulla alia causa, quum omnes causæ reliquæ, quæ motum inversum his partibus inducere possunt, quæ multæ sunt, etiam Bilis vomitum inferre soleant. Summum dubium aliis videtur nasci, cur Bilis, & non pituitæ, vel aliorum humorum generetur Vomitus. Hoc autem mihi non multum momenti videtur; Bilis enim suo colore flavo se manifestat magis, quam reliqui humores pellucidi, qui simul ejiciuntur; Bilis satis magna copia collecta invenitur in vesica fellea, qualis locus nullus humoribus invenitur; nullus etiam humor tanta copia secernitur, quam bilis, qui in ventriculum potuisset fundi, & per vomitum reddi, totum enim Hepar magnum bilis secretioni est destinatum. Hinc in principio vomendi redduntur ventriculi contenta, succus stomachicus, & pancreaticus, pergente tandem vomitu, qui humores parva quantitate respectu bilis interim secernuntur, & qui secreti sunt, bilis flavedine tinguntur, quidquid redditur postea, mera bilis videtur. Possumus ergo ex his omnibus colligere, Febrem, & Bilis vomitum numeranda esse inter Cerebri læsi signa, sed quæ etiam possunt ab aliis causis generari, atque multo plura quoque fieri posse symptomata a læso Cerebro provenientia, ut non sit uni alterive signo confidendum; sed plura conjungenda sunt, priusquam certi sumus, Cerebrum esse læsum.

LIB.

LIB. VI. APH. LI.

316. *QUibus ſanis dolores derepente fiunt in capite, & ſtatim muti fiunt ac ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt, niſi febris apprehenderit.*

Ex qua cauſa vocis defectus, & ſtertor poſt Capitis dolores derepente natos in ſanis?

I. CApitis dolorem ex variis cauſis oriri poſſe, ſupra (*Aph.* 275.) obſervavimus, præterea ex ebrietate prægreſſa aliquis relinquitur capitis dolor: ut ergo certam ſpeciem doloris definiat, duo criteria adjicit, antequam ex ſubſequentibus ſymptomatibus concluſionem formet. Primum eſt, ut corripiat hominem ſanum, ſcilicet talem, in quo non detegitur ante doloris invaſionem aliquis morbus, atque talem, qui non laborat crapula. Alterum eſt, ut fiat derepente, ſine ulla prophaſi, vel cognita aliqua cauſa. Ergo talis debet eſſe cauſa interna dolorem capitis inferens, quæ non ſolum recenſito modo adoriri poteſt, ſed quæ inſuper Aphoniam, & Stertorem producere poteſt. Talem non poſſumus invenire cauſam, niſi prius conſtet, quomodo, & ex qua cauſa formatur Aphonia, & Stertor. Qui loqui non poſſunt, id habent ex muſculis vocem formantibus convulſis, vel paralyſi correptis, quum rima glottidis ita debeat anguſtari per ſuos muſculos, ut tranſiens aer ſonum formet, quæ requiſita anguſtia in convulſis, & paralyticis muſculis impeditur. Itidem Stertor oritur a tranſeunte aere inter reſpirandum, dum palatum mobile ad poſteriora foramina narium a tranſeunte aere concuſſum, aliquem ſonum obſcurum faciat, obſervatur ille Stertor in apoplecticis, ſoporoſis, & dormientibus, nimis laxatis, & paralyticis muſculis hoc Palatum moventibus; vel in iiſdem convulſis, uti in epilepticis, & hyſtericis. Igitur cauſa harum apparitionum eſt Paralyſis, vel Convulſio muſculorum in faucibus, qui muſculi nervos habent ex medulla oblongata cerebri. Quia vero cauſa doloris, & convulſionis ſæpe eſt eadem, ſed raro ab eadem cauſa fit Paralyſis, & dolor; itaque veriſimile eſt, Aphoniam, & Stertorem naſci ex convulſione eorum muſculorum. Atque talia quoque ſubito fiunt, ſi aliquid acre applicetur principiis illorum nervorum, qui ad muſculos faucium tendunt. Ex quibus omnibus comparatis colligi poteſt, humorem acrem aliquem deponi ad medullam oblongatam cerebri inferentem dolorem capitis, quæ cauſa aucta tandem infert Convulſionem muſculorum faucium, ut inde fiat Aphonia, & Stertor.

Cur hi moriuntur inter ſeptem dies, niſi febris apprehenderit.

II. Ex textu concludi poteſt, iſtum Capitis Dolorem cum ſubſequente Aphonia, & Stertore non oriri ex cauſa febrili; quum dicat, ſi febris apprehenderit, id eſt poſtea veniat. Ergo id acre dolorem capitis inferens, & reliqua ſymptomata ex convulſione nata, eſt materia Catarrhoſa cruda. Illa autem materia ſi convulſionem inferat, ut monuimus (*Aph.* 167.), ſubigi poteſt a motu febrili ſubigente, & expellente, quum Spaſmus aut Tetanus ex hac cauſa natus a febre ſuperveniente tollatur (*Aph.* 51., V.) Sed ſi maneat, non concitata febre, ſenſim majori copia collectus, totam medullam oblongatam premens, mortem infert. Eandem quoque obſervationem habet in Convulſis ex ebrietate, qui ſimul muti fiunt. (*Aph.* 198.) Ut aliquem temporis terminum adderet, dicit intra ſeptem dies, quia ſi diu manent illa ſymptomata, major eſt facta accumulatio humoris prementis, quam ut viribus vitæ poſſint diſcuti humores; & ſignum vires vitæ ab accumulato humore ſupprimi, alias enim multo prius vis vitæ irritata concitaſſet febrem. An vero tali ex obſervatione poſſimus elicere certam regulam curationis, meretur attentionem. Febris ſi non veniat, moritur homo, ſi veniat, ſæpe ſervatur: interim tam certa non eſt prognoſis ex ſuperveniente febre, ut poſſimus curationem certam promittere: obſervavit quidem Auctor a febre ſuperveniente hominem fuiſſe ſervatum, ſed non dicit ſemper ſervari: ſen-

ſus

ſus enim eſt, niſi febris ſuperveniat, peribit, ſed hoc non indicat, ſemper a febre ſuperveniente ſervari. Interim hoc ad curationem elicere poſſumus, nos debere per medicamenta calefacientia concitare febrem artificialem, quia natura demonſtrat, ſe tali modo interdum ſervare.

LIB. VI. APH. LII.

317. *Conſiderare vero etiam oportet oculorum ſubtus apparentia inſomnis. Si enim albi quid, palpebris commiſſis, ſubtus appareat, cui id non ex alvi profluvio eſt, aut ex potione purgante, pravum ſignum, & valde lethale.*

Oculi in ſomno obſervandi. I. Nulla eſt corporis pars, nulluſque evacuandus humor in corpore, quin præbere poſſit indicia cauſæ latentis, quare medici præpoſtere agunt, qui ſola ſigna petunt ex urina, vel pulſu, aut alio ſpeciali ſignorum genere, cum omnia ſint perpendenda, quia morbi diverſi non ſemper in uno genere ſignorum ſua indicia præbent, ſed jam in hoc, jam vero in illo ſignorum genere; ita ſunt morbi periculoſiſſimi, qui interdum neque in urina, neque pulſu ullum indicium præbent, ut propterea coacti ſimus alia in corpore phænomena conſulere. Neque contenti eſſe debemus ſigno unico, quod e multis cauſis pendere poteſt, ſed ſemper debemus omnia conſulere phænomena, eaque inter ſe comparare, ut eo certiores ſimus in aſſignanda cauſa, ejuſque periculo. Sæpe tamen Auctor hoc vel iſtud ſignum ponit, & inde format præſagium, quum obſervarit poſt tale ſignum ſemper aliquid mali, vel boni fuiſſe ſecutum: qui autem cum vera fide ſignis uti vult, non unicum ſed omnia ſimul perpendere debet. Inter illa nunc ſigna numerat inſpectionem oculorum, & quidem in ſomno, quoniam in dormientibus omnes actiones animales ceſſant, & palpebræ tunc non moventur ad arbitrium, ſed naturaliter in dormientibus debent eſſe clauſæ; ſi ergo palpebræ non bene commiſſæ ſunt, hoc certe dependet ab aliqua morboſa cauſa. Excipiuntur ergo omnes, qui ſani palpebris non bene commiſſis obdormiunt, quod etiam monet, ſi quis in ventrem decumbat, non conſuetus, alicujus cauſæ ſignum eſt; ita qui non conſuetus oculis conniventibus dormiat, ſi tamen iſtud morbo preſſus faciat, aliquam cauſam internam latentem indicat.

Ex qua cauſa oculi conniventes in ſomno? II. Ob duas præcipue rationes Deus voluit, ut in dormientibus oculi bulbus a palpebris eſſet tectus: ut nempe ita interciperetur agitatio radiorum lucis ſupra retinam, qua turbaretur ſomnus æqualis, & præcipue ut impediretur corneæ exſiccatio, quæ exſiccata amitteret pelluciditatem, ſed vero a palpebris clauſis retinetur humida, & munitur contra injurias externas. An vero claudantur palpebræ dormientium defectu actionis muſculorum, ut reliqua membra in dormientibus laxantur, an vero ſpeciali contractione muſculi claudentis palpebras, ex aliis morbis eſt deſumendum. Experimur in moribundis, leipothymia, & convulſis, palpebras raro clauſas eſſe, ſed fere ſemper quamdam portionem albi oculorum inter palpebras conniventes videri poſſe. Ergo perfecte ceſſante actione muſculorum non clauduntur palpebræ, ſed ſæpe manent apertæ. Qui ergo morbo oppreſſus dormit, & habet conniventes palpebras, huic manent palpebræ conniventes, vel propter ſummam debilitatem, vel propter convulſionem.

Cur oculi conniventes ſine alvi fluxu vel ductione prægreſſa, lethale? III. Obſervavit Auctor in ægris, quando propter debilitatem videbantur dormire, ſi palpebræ non bene commiſſæ ſervantur, ut in ſomno naturali fieri ſolet, iſtum ſomnum non eſſe ſomnum naturalem, ſed abolitionem ſenſuum defectu ſpirituum, & inde ægros plerumque mori: adeo ut palpebræ ita conniventes arguant tantam debilitatem, quæ a morte non multum diſtat. Hæc autem debilitas inducta ſi fuit per copioſiorem evacuationem, non eſt tanti periculi, quam

quam si fiat a degeneratione humorum : subito enim facta evacuatio valet ita minuere sanguinis fluxum ad cerebrum , ut homo sensibus privetur , sed sensim contractis magis vasis iterum ducitur sanguis ad cerebrum , & homines servantur, quod fieri non potest , si ex degeneratis spiritibus illa debilitas inducta fuerit. Inde oculi ita in dormientibus conniventes post quamcumque largiorem evacuationem , non magnum periculum portendunt , ut inde mortis præsagium faciant . Quod autem Auctor dixerit post Alvi fluxum & Alvi ductionem , non vero post quamcumque evacuationem, inde est, quia quod observavit , posteritati reliquit , & quia forsan non ita detexit oculos conniventes in ægris post alias evacuationes, noluit hanc sententiam generalem pronunciare. Ego autem in praxi detexi hoc etiam post hæmorrhagias largiores , & inde magis generalem regulam de oculis conniventibus formare possumus.

LIB. VI. APH. LIII.

318. D*Eliria cum risu accidentia , securiora : cum studio vero periculosiora.*

I. DElirii definitionem, & generales causas exhibuimus (*Aph.* 27.), ex quibus colligi potest , Deliria magis minusque periculosa esse , secundum causas Deliria inferentes : atque variæ quoque fiunt Delirii species cum risu , studio , audacia , timore, aliisque animi pathematibus . Observavit Auctor , & hodierna experientia confirmatur, majoris periculi esse Delirium cum studio , vel audacia, quam cum risu : istud autem periculum est desumendum vel ex causa hanc speciem Delirii faciente, vel ex ipso ita dicto animi pathemate . Invenimus humores corruptos varios non semper eandem Delirii speciem inferre , quod etiam invenimus in philtris datis. Si ergo observatum fuit per praxin, eum humorem alienum , qui infert Delirium cum risu , facilius subigi , & expelli posse viribus vitæ, quam genera reliqua , ex hac observatione constante inferri potest deinceps talia Deliria securiora esse , etiamsi nos lateat reliqua natura istius causæ . Vel majus minusque periculum desumi potest ex adjuncto animi pathemate , quum ridentes ex causa quadam risum movente, non vero ex convulsione , uti in Risu Sardonio , nihil mali meditantur , & dictis facile obtemperant , ut quævis auxilia adhiberi possint , & tali in lætitia minus consumuntur spritus : si vero cum studio fiat, quasi semper profunde meditantur , hi homines non tam securi sunt ; minas enim secum meditantur ; atque illa mentis agitatio in sanis etiam spiritus magis consumit, neque ita patiuntur duci in recta curatione, sed proprium quasi ingenium sequuntur. Periculosissima autem sunt Deliria cum furore , quia nemini obtemperant , sibi aliisque damnum inferunt , neque noctu neque die sibi quietem vel somnum concedunt .

LIB. VI. APH. LIV.

319. I*N acutis affectionibus, quæ cum febre sunt, luctuosæ respirationes, malæ.*

I. QUænam dicantur Acutæ affectiones exposuimus (*Aph.* 24. III.), in quibus quædam sunt sine febre , aliæ autem cum febre , uti in hoc loco indicantur . Omnibus his vitalis motus est validior propellens sanguinem ; quare majore potentia urgetur sanguis ex ventriculo etiam dextro cordis per arteriam pulmonalem in Pulmones . Si sanguis non multum ex sua natura degeneraverit, compactusque fuerit, & vires satis valeant ad faciendam respirationem, tunc tanto frequentior, & profundior fit Respiratio, quanto majori vi urgetur sanguis ex cor-

corde per arteriam pulmonalem, quod etiam experimur in ſanis corpus ſuum moventibus, motu majore muſculari. Ergo in Acutis affectionibus ex ratione eſt, ut intendatur Reſpiratio: ſed propterea non debet eſſe Luctuoſa κλαυθμώδεες, id eſt reſpiratio gementium, plorantium, quæ quaſi in media actione ſubſiſtit, & renovatur. Hujuſmodi Reſpirationes fiunt ab animi pathemate in ſanis, quæ aliquam ſpaſmodicam conſtrictionem arguunt. Hippocrates igitur in antecedentibus (*Aph.* 178. I.) dixit, Spiritum offendentem indicare Convulſionem: & quoniam Convulſio febri ſuperveniens (*Aph.* 51. VI.) periculum portendit, hoc in Aphoriſmo per conſtantem obſervationem pronunciare potuit, malum eſſe.

LIB. VI. APH. LV.

320. P*odagrici morbi vere, & autumno moventur ut plurimum.*

I. MAteriem Podagricam diu in corpore poſſe latitare, ut ſemina mala, quæ matura facta propullulant, obſervavimus (*Aph.* 294.). Mirabilis eſt hujus materiæ proprietas, quod ita in nobis latitare poſſit, ut in nulla functione, vel ſecretione aliquis detegere poſſet aliquod vitium: hoc autem morboſum tandem ſævire incipit, & iterum poſt toleratos dolores evaneſcit, ſæpe ſine ulla viſibili evacuatione. Mirantur multi, febres tempore apyrexiæ corpus quoad ſigna externa relinquere perfecte ſanum, ſed hoc etiam obſervatur in Podagricis, & Epilepticis, niſi adſit paroxyſmus, illud corpus obſervatur perfecte ſanum. Hoc autem proprium eſt materiæ Podagricæ, quod prima vice adoriri ſoleat Februario menſe (*Aph.* 314. I.) ex communi obſervatione; ſi autem adolevit, Vere, & Autumno redire ſolet. An vero ille reditus ſeu exacerbatio dependeat ex propria natura materiæ, an vero ex anni mutatione, mihi videtur nimis ſubtilis quæſtio, & parum fructuoſa. Detegimus autem, vitam intemperatam provocare paroxyſmum, quare maxime cavere debent, ne temporibus his præprimis indulgeant compotationibus, vel committant errores in diæta, & ut his temporibus, antequam paroxyſmus ingruit, iſtis utantur medicamentis, quæ uſus docuit excellere in prævenienda Podagra.

LIB. VI. APH. LVI.

321. M*Orbis melancholicis ad hæc periculoſi ſunt humorum decubitus, aut corporis ſiderationem, aut convulſionem, aut inſaniam, aut cæcitatem ſignificant.*

Morbis melancholicis periculoſi decubitus humorum.

I. SI ex ſignis conſtet, in corpore eſſe materiem melancholicam (*Aph.* 132. II.) illa, ſi quacunque in parte decumbat ſeu colligatur, ſemper periculum infert: imo ſi ſurſum vel deorſum erumpat, morbis quibuſvis incipientibus, lethale pronunciatur (*Aph.* 132.) Materia enim illa neque ſponte, neque viribus vitæ ita immutari poteſt, ut ſanis aſſimiletur, ſemper ſervat ſuam propriam naturam, ſenſimque, ſi retineatur, redditur acrior. Quamdiu autem retinetur in vena portarum, non multum mali facit, niſi reddatur acerrima, vel nimia copia accumuletur; poteſt tunc per hæmorrhoides evacuari, vel depoſita per venas meſeraicas in inteſtina, modo non poſſideat nimis magnam acrimoniam, eliminata fuit. Sed ſi venæ cavæ fuerit tradita, & ita tandem in aliqua corporis parte decumbat, periculoſos infert morbos. Ubicunque enim hæret, non poteſt emendari, ſua tenacitate adhærente non facile illam partem relinquit, & acrimonia ſua, atque qualitate aliena, functiones illarum partium miris modis perturbat, unde recenſiti in textu morbi, & multi alii fiunt.

II. No-

II. Nomine Apoplexiæ intelligi abolitionem sensus, & motus animalis, remanente actione vitali, superius (*Aph.* 67. I.) notavimus; hoc autem loco dicitur Apoplexia seu Sideratio corporis, igitur videtur hæc species differre a generali Apoplexia. Invenitur etiam apud nostrum Auctorem Apoplexia alicujus partis. Necesse ergo erit ex phænomenis colligere, qualis corporis affectio per Apoplexiam intelligatur. Generalis Apoplexia tunc vocatur, si homo privetur omni sensu interno, externo, & motu animali, inde Apoplexia corporis erit, si solus sensus externus, & motus animalis exstinguatur per totum corpus, remanente motu vitali, sensibus internis, sive mens constans maneat, sive simul deliret homo. Apoplexia ergo alicujus partis tunc vocatur, si sensus, & motus animalis istius partis abolentur subito, ac si haberetur in quadam parte paralysis cum insensibilitate. Constat per experimenta, ex Cerebro oriri nervos ad sensum externum, & motum animalem destinatos, hos solos nervos affici posse sine mentis perturbatione; nervos autem motus vitalis oriri ex Cerebello; si ergo materia Melancholica tenax sine acrimonia opprimat in encephalo istos nervos, qui ad sensum externum, & motum animalem sunt destinati, habetur in toto corpore Insensibilitas, & Paralysis, qualis morbus vocatur in hoc loco Apoplexia corporis. Talis autem morbus ex Materiæ Melancholicæ decubitu natus non caret periculo, quia nascitur ex materia a vi vitæ non superabili, quæ occupat principia nervorum, quæque propter tenacitatem non facile discuti potest, quæque sæpe majore copia collecta etiam motum vitalem exstinguere potest, ut ita pereat æger. *Ex Melancholia Apoplexia corporis.*

III. Si autem eadem nervorum principia in encephalo tangantur a materia Melancholica acriore, quod sæpe fit, corpus diris convulsionibus epilepticis agitatur. *Atrabiliarii etiam comitiali morbo corripi plerumque solent.* (H. a. 823.) Qualis etiam morbus ob allegatas rationes periculosissimus est: nam non facile superatur, & si augeatur copia vel acrimonia materiæ melancholicæ, etiam motus vitalis turbatur, aut exstinguitur. *Ex Melancholia Convulsio.*

IV. Ex Cerebro oriri nervos ad motum animalem, & sensus externos, constanti observatione ex experimentis deducta ita est confirmatum, ut nullus hodie dubitare possit: simili etiam modo ex Cerebri compressione, & agitatione constat mentis actiones exstingui, vel perverti. Si ergo illa materia Melancholica acris ad eam cerebri partem feratur, quæ naturaliter agitatur a sensibus internis, talis homo delirat, seu insania corripitur, quæ mentis abalienatio tam diu durat, ac illa materia hanc partem agitat: quia vero materia ea admodum simul est tenax, non facile depellenda, mania melancholicorum pertinacissima esse solet, & sæpe recurrens. *Mania.*

V. Inter sensus externos etiam numeratur Visus, qui autem per specialem nervum ex cerebro natum exercetur: quoties ergo Nervus Opticus a materia Melancholica ita opprimitur, uti supra exposuimus in nervis Tactus, talis tunc æger Visu privatur. Veteres existimarunt, nigredinem materiæ suffocare transitum radiorum luminis ad mentem, sed quoniam hodie satis demonstratum fuit, omnem causam ita comprimentem vel implentem nervos opticos, ut liber spirituum fluxus ex cerebro per nervum opticum ad oculum intercipiatur, visum exstinguere, non erit opus ex nigredine materiæ melancholicæ Visus privationem deducere. *Cæcitas.*

VI. Egregium quidem est omnes hos morbos in melancholicis præsagire posse, & ex conspectis his cognoscere causam mirabilium effectuum: præstantius autem foret hos morbos tollere posse. Quare in his omnibus, quamvis facie admodum diversa conspiciuntur hi morbi, talem facere oportet curationem, qualis a nobis in Medicina Dogmatica, Titulo Delirii, tradita est. *Curatio.*

LIB. VI. APH. LVII.

322. *Apoplectici autem fiunt maxime ætate ab anno quadragesimo usque ad sexagesimum.*

Apoplexia ex Melancholia quo ætatis tempore præcipue generatur?

I. IN præcedente Aphorismo quosdam morbos citavit nomine distinctos, a Melancholia tamen unica natos, ex quibus per praxin detexit, illam Apoplexiam raro fieri nisi inter quadragesimum, & sexagesimum ætatis annum; sed propterea non excludit reliquos morbos ex Melancholia natos; solummodo enim indicare voluit, se expertum esse eo ætatis tempore talem Apoplexiam generari. Duo in hoc loco notanda sunt; primum, hic agi de Apoplexia corporis ex Melancholia: alterum, hanc Apoplexiam frequentius eo ætatis tempore generari, quam reliqui morbi ex Melancholia nati. Omnes causæ, quæ ita possunt comprimere cerebrum, ut liber spirituum fluxus inhibeatur per nervos ad sensum, & motum destinatos, omnesque causæ, quæ ita invertunt spirituum indolem, ut inepti fiant ad istas functiones peragendas, illæ omnes Apoplexiam inducere valent: quia vero multæ sunt causæ, quæ talem mutationem inducunt, & unaquæque suam propriam naturam servat, inde necesse erat simul indicare materiem, quæ apoplexiam inducebat, hoc fecit per particulam δὲ, ne cogeretur priorem sententiam repetere, & dein solam Apoplexiam excipere. Quævis ætas suos quasi proprios habet morbos, uti Rhachitis in Infantibus, Pueris Variolæ, Juvenibus Phthisis, Senibus Catarrhus, ita materia Melancholica præcipue generatur inter quadragesimum, & sexagesimum ætatis annum: & si aliis ætatibus generetur, non ita solet Apoplexiam inferre. Quare dictum Hippocratis pura est singularis observatio practica, quod etiam dici potest de præcedentibus morbis cuicumque ætati propriis.

LIB. VI. APH. LVIII.

323. *SI omentum exciderit, necesse est putrefieri.*

In ventris vulneribus omentum prolapsum cur citius putrescit?

I. COnstat ex Anatomicis, Omentum anterius obtegere intestina, pendulum hærere a ventriculo, & intestino colo in anteriore abdominis parte, inter intestina, & superficiem internam peritonæi locatum, magis minusve protendi ad pubem, prout majore, vel minore pinguedinis copia fuerit impletum, ita ut in macilentis vix attingat umbilicum, sed in obesis usque in pelvim abdominis descendat, ut observaverunt in Epiplocele. Hoc Omentum paucis componitur vasis, & membranis, sed ingenti pinguedinis copia impletum est: igitur in eo debilissimus esse potest motus vitalis, quia ille habetur in partibus firmis, non vero in pinguedine. Si ergo in Ventris vulneribus accidit, ut portio Omenti prolabatur cum, vel sine intestinis; Omentum multo citius mortificatum erit, quam intestinum prolapsum, in quo motus vitalis validior. Quia vero in parte vivente non fit putredo, sed in parte mortua, inde in Omento, cujus actio vitalis citius, & a leviori causa exstinguitur, multo citior fit putredo, quam in partibus reliquis. Prudentes ergo debent esse Chirurgi in repositione Omenti: nam si mortificatum fuit, & dein reponitur, vita parti repositæ non redibit, & perget putredo in cavo abdominis, unde multa mala: neque in reponendo duriter tractare debent Omentum, quod valde lacerabile est, nam si inter reponendum videtur vividum, sed interim laceratum fuit, post repositionem tamen corrumpetur. Ut sciat Chirurgus, num Omentum prolapsum sit mortificatum, ad sequentia hæc atten-

attendere debet. (1) Si novit, Omentum aliquandiu fuisse prolapsum, aerique frigido, & exsiccanti expositum, conjicere potest ex debili cognita actione vitali in Omento, & concrescibili pinguedine, portionem eam prolapsam mortificatam esse. (2) Hoc magis firmatur, si inveniat partem amisisse naturalem colorem, eumque commutatum esse in lividum, vel nigrum, quem acquisivit ex concreto in vasculis sanguine, & incipiente putredine. Talia si detegit, non erit tutum reponere in ventrem eam portionem Omenti: nam pars ea mortificata, etiamsi fuerit reposita, non recuperabit vitam, sed in malignam corruptelam commutabitur. Conducit ergo tali in casu abscindere partem eam, ut nihil mortui remaneat, antequam reponitur; si vero magnum aliquod vas in ea parte detegitur, præstantius erit in parte adhuc vivente ligare Omentum, & tunc quidquid mortuum est abscindere, ante repositionem: postquam repositio fuit facta, fili ligantis portio extra vulnus pendere debet, ut hujus ope portio ligatura intercepta, & dein mortua educi possit per vulnus, quod interim turunda filo alligata servandum est apertum. Ut distinguamus filum turundæ a filo ligaturæ, adhibenda sunt fila coloris diversi. Ex dictis patet, non semper Omentum putrefieri, si exciderit, sed si aliquandiu prolapsum fuerit, quali modo hic Aphorismus est intelligendus, ne aliquis in recenti prolapsu abscissionem suadeat. Inanis incessit timor quibusdam, Omento ablato impediri ventriculi, & intestinorum coctionem, quum exstent exempla contrarium probantia. Hoc autem verum est, Omentum locatum inter intestina, & peritonæum faciliorem permittere harum partium motum, quæ partes alias motu peristaltico agitatæ, tangentes peritonæum nudum, majorem attritum faciunt, quo aliquo modo inhibetur harum partium actio. Conducit ergo, si fieri potest, relinquere Omentum integrum, ut intestina humectet, suppeditet pinguitudinem venæ portarum pro bilis confectione, & se interponat inter partes terentes ad evitandum attritum.

LIB. VI. APH. LIX.

324. *QUibus a diuturno coxendicis morbo vexatis coxa excidit, & rursus incidit, his mucus innascitur.*

I. NUllibi in toto corpore invenitur articulus major, quam in Coxa, profundissime enim recipitur non solum femoris caput in Coxæ acetabulo, verum etiam præter ligamentum cingens, aliis etiam articulis commune, per aliud teres, & tenax in media hujus cavitate femoris os colligitur, & retinetur in sua sede: invenerunt quoque Anatomici satis magnam glandulam in hoc articulo, quæ mucum naturalem deponit, ut non solum hic articulus lubricetur a transudante medulla, sed etiam a muco hoc naturali medullæ misto. Humores hi actione articuli, vel diuturniore mora attenuati iterum absorbentur, concedentes locum novo affluenti humori, ut hoc in articulo perpetua maneat lubricitas. Hoc in articulo magis quam in reliquis generatur dolor, qui proprio nomine vocatur ἰσχιάς, & hoc loco vocant Coxæ morbum. Ille autem dolor generatur a dolentibus dictis ligamentis, vel si Mucus ille naturalis aliquid acre contineat, vel si glandula in eo acetabulo locata tumeat, & doleat. Omnes autem hi morbi non permittunt os femoris excidere, & incidere: nam dolentia ligamenta tantam prolongationem non permitterent, ut os femoris excidere posset: & glandula tumens extrusionem faciens, reditum impediret. Sed acetabulum muco oppletum excidere & incidere permittet articulum, quod paucis videbimus.

Quinam dicatur Coxæ morbus.

II. Coxæ morbus diuturnus non significat, omni tempore adesse dolorem, sed quando dolor aut molestia quævis diu, vel continuo, vel per intervalla vexavit illum

Unde muci abundantia in Co-

xæ articulo, & quid faciat. illum articulum, Ligamenta illa articulum nectentia per tam longum tempus vexata morbo tandem amittunt contractilitatem, quod etiam in aliis articulis verum est: sed illa laxitate ligamentorum non excideret os femoris ex hoc acetabulo, cingitur enim caput ossis femoris ligamento, quod omnem ingressum liquoris externi intercipit. Constat experimentis physicis, si quis haberet cavitatem firmam acetabulo coxæ similem, corpore rotundo impletam, ut implet caput ossis femoris hoc acetabulum, exterius circumquaque obductam accurate impervia membrana, ut ligamenta hunc articulum cingunt, fieri debere validam vim tendentem, antequam quis potuisset dictum corpus rotundum ex cavitate ea extrahere, tanta enim deberet fieri tensio, quæ valeret spatium vacuum formare in ea cavitate. Igitur non est conceptu facile, si maneat illa cavitas vacua, manentibus ligamentis integris, quod tam facile excidere, & incidere possit ille articulus. Sed si haberet similem machinam, aqua vel alio liquore plenam, qui liquor contineretur in loco eo a laxa ambiente membrana, facile potuisset istud corpus excidere, & incidere: nam si excideret corpus istud seu caput ossis femoris, cavitas, seu acetabulum coxæ impleretur illo ambiente liquore, & si rediret, cederet iterum ille contentus humor in loca vicina, quod minima vi fieri potest. Recte igitur ratiocinatur Auctor, quando concipit acetabulum muco impletum esse, si ossis femoris caput tam facile incidere, & excidere possit, quum sine liquoris hujus præsentia hoc phænomenon non facile demonstrari potest, & quia ille humor, qui tunc eo in acetabulo continetur, est mucus naturalis, vel in morbosam indolem conversus.

LIB. V. APH. LX.

325. *Quibus a diuturno coxendicis morbo vexatis coxa excidit, his crus tabescit, & claudicant, nisi usti fuerint.*

Quomodo claudicatio, & tabes cruris in spontanea coxæ luxatione? I. Dum diuturna illa causa implens acetabulum Coxæ, & laxans ligamenta fecit spontaneam Coxæ luxationem, non est mirum, quod nervus adjacens etiam relaxetur, & muco oppleatur, quo spirituum fluxus ad musculos moventes crus, & eorum, qui destinati sunt ad actionem nutritionis, aliquo modo retardetur, ut inde hæ actiones fiant languidiores, seu fiat claudicatio in motu animali, & defectus nutritionis in motu vitali, hoc etiam fieri potest prolongato nimis illo nervo, & arteria, ut inde minor influxus spirituum, & sanguinis habeatur ad eum pedem, quum vasa prolongata simul fiant angustiora.

An hi ustione curentur? II. Vehementer dubito, an ustione illa mala possint præveniri, vel præsentia tolli: nam si urendo aperiretur capsula ligamentosa articuli, ut collectus mucus potuisset effluere, continuum haberetur stillicidium, & ligamenta ita usta deinceps non facile consolidarentur: neque accurtatio ligamentorum ustione nata relinqueret eam partem vitalem. Quamobrem satius esse existimo per medicamenta resolventia, & discutientia tentare curationem, quam subire truculentam operationem Ustionis.

MEDICINA
HIPPOCRATICA,
EXPONENS
APHORISMORUM
HIPPOCRATIS
LIBRUM SEPTIMUM.

PRÆFATIO.

Ltimus nobis Liber erit Septimus, alii autem Octo Libros numerant, sed quoniam iste Liber Octavus a multis habetur spurius, & ab aliis omnino repudiatur, multasque complectitur sententias in antecedentibus traditas, loco hujus Libri ad finem adjeci quosdam Aphorismos interjectos ex Libro desumtos, qui in præcedentibus non fuere traditi, ut quidquid laude dignum, & scitu necessarium erat, nostris Commentariis illustraretur. Ne autem in hoc Septimo Libro numerorum seriem abrumperem, si occurreret Aphorismus antecedentibus similis, eum etiam curavi imprimi cum adjecto loco antecedente, ubi idem explicatus inveniri potest. Breves complectitur sententias, at ad praxim medicam utilissimas: hic etiam Liber magis quam antecedentes exhibet symptomata seu morbos aliis morbis supervenientes, ut inde formari posset præsagium.

Ita ad finem sententiarum pervenimus, quæ nomine Aphorismorum per tot secula superbierunt, & ita inclaruerunt, ut nullus sit Liber frequentioribus Commentariis illustratus, majorique in pretio habitus. Multi quidem ita huic Libro fuere addicti, ut contenderent totam medicorum scientiam fere in eo contineri: sed si inspiciamus Coacas prænotiones, Librum Prædictorum, & multos alios facile constabit parvum tantum specimen totius scientiæ in his Aphorismis contineri. Eodem itaque ordine, & methodo, si Deus largiatur vitam, sanitatem, & otium, constitui cæteras Hippocratis breves sententias nostris Commentariis ornare.

A P H O R. I.

326. *IN morbis acutis extremarum partium frigus, malum.*

I.
Bservavimus (*Aph.* 24. III.) Acutos morbos absolute positos denotare morbum brevem, vehementem, periculosum, cum adjuncta febre continua calida. Tali in morbo si Extremarum partium frigiditas observatur, malum est, inquit Auctor. Per partes Extremas intelligunt manus, & pedes cum suis digitis, tota etiam membra, atque nares, & aures, quæ nempe partes remotissimæ sunt a corde, & ipsum truncum corporis non constituunt: hæ partes quoniam magis expositæ sunt aeri externo, citius refrigerantur, quam truncus ipse, si causa naturalis calefaciens, id est motus vitalis sit debilis. Ut intelligatur, ex qua ratione frigus extremarum partium sit malum signum in Acutis, perpendendum est, omnes morbos Acutos febriles habere vehementem circulationem per totum corpus, quare omnes partes inveniuntur calidissimæ seu urentes. Tali ergo in motu vitali aucto per totum corpus frigus extremarum fieri nequit, nisi istis in partibus diminuatur vitalis actio ultra modum; nam si minuatur, causa morbi Acuti, extrema quidem magis temperatum calorem acquirum, sed nunquam eo usque minuitur, ut dici possit frigus; atque in hoc casu calor totius corporis simul minuitur, quando non dicitur frigus Extremarum. Hæc igitur phrasis notat, Extrema fieri frigida non cessante calore in trunco, & frigus fieri sine diminutione morbi. Hoc, inquam, est periculosissimum: nam si maneat morbi causa, & minuatur circulatio in extremis, quod ex refrigeratione cognoscitur, signum est vires vitæ a morbi materia validissime irritata tam debiles esse, ut non valeant in partibus extremis proportionatam servare circulationem, quod fieri nequit sine virium summa debilitate. Si nunc hæc duo inter se conferantur, morbus nempe validus, & vires corporis debiles, rarum erit, si æger emergat; ergo hoc signum satis magnum periculum portendit.

LIB. VII. APH. II.

327. *EX osse ægrotante caro livida, malum.*

I. UT intelligamus, ex qua ratione dicatur malum, si Caro livida fiat ex Osse ægrotante, constare debet, qualis ossium ægritudo intelligatur, & dein quæ sit hujus Livoris causa in carne, ut ex causa perspecta, & comperta ad propositum morbum formare possimus malum præsagium. Os ægrotat variis morbis, ut exposuimus in Chirurgia repurgata, hoc autem in loco talis capiendus est morbus ossis, qui aliquam corruptionem, vel cariem in osse format, ut ex morbo eo caro circumjacens ita afficiatur, ut suum colorem naturalem commutet in livorem. Carnis autem naturalis color in Livorem commutatur, si sanguis ruber in vasis contentus concrescat: hoc experimur etiam in tubulis minimis vitreis sanguine calenti impletis; nam si sanguis ille diu hæsit in illo tubulo, donec globuli rubri sanguinis soluti in massam concreverint, dimittentes liquorem pellucidum non concrescibilem, color antea ruber in livorem commutabitur sponte. Carnis quoque color ruber livescit, imo tandem nigrescit, si superveniente putredine corrumpatur. Ergo Livor in adjacente carne signum est, sanguinem stagnan-

gnantem esse concretum, & ita esse ineptum circulationi; talis autem fieri nequit, nisi tantus sit defectus in circulatione, ut sanguis fluidus servari nequeat: itaque Livor est signum defectus virium vitalium, & concretionis sanguinis. Verum talis status diu durare nequit, quin pars ea moriatur, & in putrilaginem abeat, unde tunc formatur ulcus sordidum cacoethes. Neque minoris momenti est, si Livor oriatur ex sanguine corrupto, quia nunquam corrumpitur, nisi partis vitalis actio sit exstincta, aut nimis debilitata. Igitur si ex Osse ægrotante talis fiat caro, sive quod Os corruptum ita inficiat Carnem, sive quod Caro adjacens ita sponte moriatur, in utroque casu malum est, nempe generabitur ulcus sordidum Cacoethes ex carne corrupta, & osse mortificato, vel carioso, qualia ulcera difficulter curari possunt. Ipsa Caro Livida facile præsagire potest etiam Ossis corruptionem; nam quia significat, ea parte subsistere circulationem, periosteum ex carne accipiens vasa circulatoria, privabitur etiam motu vitali, quare os subjectum, quod ex periosteo hoc vitales humores accipit, defectu ejus morietur, & ita lenta carie consumetur.

LIB. VII. APH. III.

328. A *Vomitu singultus, & oculi rubri, malum.*

I. DUo numerat symptomata conjuncta, quæ si vomitui superveniant naturali, vel a vomitorio excitentur, malum præsagium præbent, quæ autem sejuncte a Celso proponuntur. Utraque sententia est vera, sed pejus est, si duo mala symptomata superveniant, quam si unum accedat, imo si insuper accedat Delirium, lethale est signum. Hippocratis tempore in consuetudine erat sæpius propinare Vomitorium, ut quoque monuimus supra de purgantibus, quam consuetudinem ab Ægyptiis acceperunt; & inde magis necesse erat necessarias cautelas adjicere, quam hoc tempore, quando rarus Vomitoriorum est usus. Olim enim magnum auxilium in Vomitu locarunt, sed sine ratione, quum vix quidquam boni præstet Vomitorium, nisi exonerare ventriculi contenta, vel etiam interdum bilem corruptam; sed si vitium hæreat in ventriculi lateribus, vel dispersum, Vomitorium malignum illum humorem eliminare nequit, sed potius irritat crabrones. Egregie summus vir in praxi medica Sydenham observavit in diversa constitutione epidemica Dysenteriam præveniri posse dato vomitorio, si nempe oriatur a bile corrupta relicta, sed alio tempore augeri periculum, si similia signa adsint, sed ex Erysipelate, vel Inflammatione ventriculi. Ex signis in hoc Aphorismo traditis de malo illo eventu Vomitus facile judicare possumus: nam si esset humor morbosus, qui concitavit Vomitum, eo evacuato, cessaret non solum vomendi conatus, sed & corpus liberatum ab illo alieno, sentiret se liberatum. Ita etiam a Vomitorio dato si omne medicamentum fuerit exantlatum, nullumque ventriculo læsionem intulerit, neque Singultus, neque Oculi rubicundi remanebunt. Sed si in Vomitu a natura excitato non fuerit materia morbi expulsa, aut si Vomitorium læsionem ventriculo intulerit, quædam symptomata relinquuntur, inter quæ numerat Singultum, & Oculos rubicundos, quæ malum præsagium proferunt. Si enim superveniat Singultus, inducitur species Convulsionis (*Aph.* 304. I.) hic ut signum, & ut causa malum infert. Quippe singultus fatigationem inducit sine levamine mali; & signum est, vel nimiam fuisse factam evacuationem, ut monuimus etiam in Purgatione (*Aph.* 197.) sanguinis fluxu (*Aph.* 196.), vel vomitorium intulisse læsionem, ut notavimus in Helleboro (*Aph.* 194.), vel ipsum ventriculum fuisse inflammatum, vel erysipelate tentatum, quæ omnia si Singultum post vomitum inferant, augmentum mali declarant. Oculi rubicundi fere semper fiunt in valide vomentibus, sed debet rubedo illa brevi

postea

postea cessare: si autem rubicundi manent oculi, indicantes sanguinem urgeri in tunicam adnatam oculi per motum auctum in encephalo, facile fieri potuit, ut ex cerebro læso ille Vomitus fuerit concitatus (*Aph.* 315. I.), quod pessimum est signum, quum vomitus talis nunquam adferat levamen, sed magis urgeat sanguinem ad caput, & cerebrum magis opprimat.

LIB. VII. APH. IV.

329. A *Sudore horror, non bonum.*

I. NUlla frequentiore evacuatione eliminatur morbi materia, quam sub forma Sudoris: est enim evacuatio totius corporis, quæ per totum corporis ambitum eliminat humorem. Sed ut sudor sit bonus, debet quantitate conveniens esse, ut ita eliminet omnem morbi materiem, & tamen non tanta copia, ut pariat bonorum humorum defectum; fieri debet a prævalentibus viribus vitæ, nam si fiat vi morbi, non eliminabitur materia morbi, sed potius humor sanus; si fiat ex colliquatione, bonus, & malus humor sine prægressa separatione evacuatur, & ita liberare non potest corpus a materia morbi. Quod si fiat Sudor criticus auferens morbi materiem, & non nimis magna quantitate, corpus tale se levatum sentiet alieno humore liberatum. Si vero omnis materia non fuit evacuata, aut si Sudor sit colliquativus, vel vi morbi expulsus, materia remanens Horrorem inducit, quum omne alienum nervis applicatum Horrorem inferat. Ergo si post sudorem nascatur Horror, unum ex his antecedentibus significat in corpore. Verum periculum non est idem in omnibus his designatis causis; id autem commune est omnibus, nihil ex his bonum esse; nam si omnis materia non sit eliminata, subsequente sudore eliminari potest, ergo non valde magnum malum: sed si ex Colliquatione Sudor fiat, Horror subsequens absolute malus esset dicendus. Quare Auctor non potuit secundum experientiam dicere, Malum, sed dicere debuit, Non bonum, quum pro diversitate causarum talis Horror post Sudorem majus, & minus malum præsagiat.

LIB. VII. APH. V.

330. A *B Insania dysenteria, aut hydrops, aut mentis emotio, bonum.*

Ex mania Dysenteria bonum. I. HIppocratem per maniam intelligere Delirium vehemens sine febre (*Aph.* 99. III.) & per Dysenteriam alvi copiosam egestionem, & frequentem cum ventris torminibus (*Aph.* 135. I.) supra observavimus. Ex quibus colligere possumus, utrumque morbum generari posse ab humore acri, qui in encephalo inæqualem cerebri motum facit, & ita maniam inducit, sed in intestinis, dolorem, & ejectionem copiosam. Si ergo præcedat Dysenteria & dein mania, significare potest, materiem illam acrem ferri ex intestinis ad caput, quod pessimum signum; sed si feratur a cerebro ad intestina, inter quas partes maximus est consensus, valde bonum est, quia fertur materia acris a parte magis principe, & ex qua non potuit evacuari, ad partem minus principem, & ubi satis commode evacuari potest. Ex hac observatione actionis naturæ monemur, nos debere in mania, si nascatur ex humore acri, sollicitare alvum medicamentis purgantibus, ut eo derivetur humor, & evacuetur.

Ex mania hydrops, bonum. II. Observavit etiam Auctor, Hydropem supervenientem sustulisse mania. Non videtur ille morbus (*Aph.* 273. I.) ullam convenientiam habere cum maniam. Hydrops enim est morbus ex abundantia lymphæ, cum motu partium firmarum languidiore, laxitate solidorum, dum vero in mania habetur humor acris stimulans;

vires

vires corporis ingentes, motus circulatorius major. Si tamen nascatur Hydrops, ille morbus significare nequit humoris acris translationem, quam in Dysenteria observavimus, & propterea bonum præsagium dedimus. Sciendum autem est in praxi, omnem mutationem morbi non fieri per materiæ translationem: sæpe etiam mutatur materia in sua indole, & quando signa docent bonam fuisse factam mutationem, ea tunc quoque signa bona dicuntur; ita apparentia signa suppurationis in morbis inflammatoriis dicuntur bona, quia bonam mutationem materiæ morbi indicant. Tali etiam modo Hydrops ex mania bonus dicitur, quia notat acre stimulans Maniam faciens fuisse mutatum in vappam, quum Hydrops generari non possit, quamdiu manet id acre stimulans, quod non permitteret tam languidum motum vitalem, & lymphæ collectionem. Ergo quoties ea signa, quæ ab Hydrope separari nequeunt, apparent, toties quoque ex istis colligere possumus, id acre subactum esse. Disputant autem practici, num sit ea mutatio bona dicenda, quum Hydrops sit morbus non minus periculosus, & difficilis quam mania. Fatendum est, quasdam Hydropis species non minus periculosas inveniri, sed qui Hydrops generatur ex sola laxitate fibrarum, & motu languidiore, ut sæpe experti sumus finitis morbis sine relicta obstructione, vel induratione aliqua partis, ea Hydropis species sæpe sponte evanescit, vel facillime cedit diureticis, & roborantibus. Quia vero talis species Hydropis sequitur Maniam, inde recte bonum est dicendum.

III. Tres species in Ecstasi distinguunt Veteres; (1) qui nihil loquuntur, neque movent sua membra, uti fanatici, quasi alta meditatione abrepti, & attoniti hærentes: (2) qui etiam nihil loquuntur, sed tamen inquieti sunt, contiuuo locum mutantes, ut ne quidem per momentum in eodem loco quieti manere possunt, quod melancholicis frequens est: (3) qui furiosi sunt, continuo loquentes, & inquieti, ut in phrenitide. Qualem autem speciem ex his intelligat Auctor, facile conjicere possumus: nam signum debet esse, materiem acrem irritantem mitescere, minusque agitare cerebrum: igitur crederem, in hoc loco intelligi speciem primam, quia mania majorem cerebri agitationem significat, quam observatur in prima illa specie Ecstasis. Adeoque ea mutatio facta in mentis alienatione, quæ declarat minorem acrimoniam materiæ, bonum signum est, quum præbeat spem perfectæ curationis. *A mania Ecstasis, bonum.*

L I B. VII. A P H. VI.

331. *In morbo diuturno, appetitus prostratus, & meracæ dejectiones, malum.*

I. Generalis morborum divisio ex duratione est in morbos Acutos (*Aph.* 24. III.) qui ita dicuntur usque ad quadraginta dies, & in Chronicos, qui ultra terminum istius temporis excurrunt. Πολυχρόνιος ergo est morbus, qui istud tempus multum superat. Hujusmodi morbi Chronici sibi similes sunt a principio usque ad tam longum tempus; vel subierunt aliquam mutationem, ut si materia cruda, vel pituitosa transeat in corruptelam, ita ut ex una specie morbi Chronici fiat altera: vel morbus Acutus interdum transit in morbum Chronicum. Omnibus his in morbis Chronicis habetur corruptio spontanea, nam si vires vitæ valent, intra quadraginta dies materia morbi vel est superata, vel expulsa, si autem vitæ vires sunt debiliores, vel morbi materia tenacior, vel copiosior, quam ut viribus vitæ superari possit, ultra istud tempus protrahitur morbus, & materia illa retenta sensim in spontaneam corruptelam magis vergit, quia vitæ vires non valuere bonos servare humores, neque emendare alienos. His nunc in morbis, qui habent humores spontanea mutatione corruptos, cum virium debilitate, pronunciat Apositiam malum esse. Antequam hoc possumus intelligere, repetenda sunt ea, quæ exposuimus in Exercitatione nostra de fame; famem nobis datam *In Chronicis Apositia malum.*

 esse,

esse, ut indicaret, num defectus esset alimenti in nostro corpore; eam fieri posse minorem, abolitam, & cum fastidio, quales species vocant ἀνορεξίαν, ἀποσιτίαν, & ἀσιτίαν, a multis causis; victum tenuem non convenire Chronicis (*Aph.* 4. VI.) omnem causam minuentem, & abolentem malam esse. Igitur Apositia ut signum, & causa malum portendit. Denotat enim, corruptos esse humores in corpore, qui in ventriculum confluentes appetitum naturalem exstinguunt, & inde, licet ingerantur alimenta, ea corruptis mista non commutantur in bonum chylum: & quia debita quantitas alimentorum requiritur, ut sustententur vires in tam longo morbo, illa quantitas suppeditari nequit, propter inappetentiam, vel fastidium; aut si ægri ingerant, ingesta non convertuntur in bonum succum. Itaque in Convalescentibus, & morbis Chronicis tuti non sumus, quamdiu appetitus naturalis non redeat, quia est Cacochyliæ signum (*Aph.* 127. II.)

Et meracæ dejectiones malum.

II. Num duo hæc symptomata Apositia, & ejectiones Meracæ sint jungenda in Chronicis, ut malum prænuncient, non consentiunt Commentatores. Ego vero puto separatim, & conjunctim præsagire malum, sed ex generali regula majus malum est, si duo mala signa jungantur, quam si unicum habeatur. Hippocrates passim inculcat, Meracas dejectiones malas esse, sive sint pituitosæ, biliosæ, melancholicæ, vel sanguineæ, quia recrementa alimentorum fæcibus mista faciunt, ut nunquam meracæ conspiciantur nisi ex morbosa causa. Quod autem in Chronicis cum Apositia conspiciantur Meracæ dejectiones, illæ notant, tantam esse morbosorum humorum copiam in intestinis, ut ne quidem recrementa alimentorum conspici possint: vel quod ingesta alimenta, antequam deponunt sua recrementa, ita fuere corrupta, ut exhibeant massam pultaceam corruptam ubique sibi similem. Ergo malum est signum, sive respiciamus ad multitudinem materiæ morbosæ, sive ad corruptelam inductam.

LIB. VII. APH. VII.

332. A *Multo potu rigor, & delirium, malum.*

I. Vitia, & mores sui temporis non parum perstringit multis locis. Græci enim excelluerunt potationibus, lucubrationibus, & ut mala ex his nata tollerent, frequens fuit vomitorii, & purgantis usus: his in omnibus annumerat mala, simulque tradit cautelas. Hoc in loco indicat mala, quæ observavit provenire ex multa potatione; cogitandum est hic intelligi potum vini, vel spiritus inebriantis, ex cujus potionis abusu his etiam temporibus observavimus Rigorem, & Delirium fuisse nata, istaque mala perseverasse usque ad mortem, in aliis autem diu perstitisse, qui postea convaluere. Ut strenui illi bibitores intelligant, se non semper impune corpus implere, scire debent, spiritum fermentatum ita interdum obruere cerebrum, istudque perturbare, ut brevi tempore apoplectici pereant, vel convulsione extinguantur (*Aph.* 198. II.), vel per longum tempus stolidi, & paralytici maneant, quod etiam nimis frequenter observavi. Hoc autem loco duntaxat videndum, quomodo Rigor, & Delirium ex nimio meri potu possit generari, & cur sentiatur malum. Mirantur multi mustum destillatum vappam exhibere, & potum non inducere ebrietatem, sed post fermentationem præbere destillando spiritum ardentem, atque tunc potum inebriare: qui autem assequitur experimenta Chemica, ille facile hanc mutationem concipit, quia oleum vegetabile fermentando redditur volatile, exuit suam non miscibilem naturam in liquorem aquosis miscibilem; & tunc demum assumtum inducit ebrietatem; adeo ut oleum vegetabile fermentatione mutatum, tandem hanc specificam virtutem acquirat; atque non differt, ex quovis succo vegetabili formatur; imo decocta eodem

dem modo fermentata ſimilem ſpiritum producunt, ut patet in Zytho, & etiam in Hydromele. Igitur oleum vegetabile fermentatione attenuatum iſtud eſt, quod potum ebrietatem inducit. Regula ergo eſt generalis, Rigorem, & Delirium nata a majore ingeſtione ſpiritus fermentati eſſe malum. Dum iſtud ſpirituoſum mediocri copia fuit ingeſtum, ſuo ſtimulo calefacit; ſed ſi majore copia ingeritur, vis vitæ ab hoc alieno ita obruitur, ut Rigorem (*Aph.* 156. II.) inferat: quod periculo non caret, fieri enim interdum obſervatur, vim vitæ ſuppreſſam eluctari non poſſe. Igitur malum eſt ſignum Rigor, quia notat, alienum eſſe applicatum nervis, & ſimul vires corporis opprimi. Huic ſi accedat Delirium, mali indicium augetur, nam tunc non ſolum agitatum, & oppreſſum eſt organum vitale, & motus animalis, verum etiam ita ſimul eſt deturbatum cerebrum, ut mens non amplius conſtet. Hinc omnes encephali functiones ſunt turbatæ, quod non niſi valida fieri poteſt cauſa, quam ſuperare interdum actio vitalis non valet.

L I B. VII. A P H. VIII.

333. A *Tumoris intus ruptione, exſolutio, vomitus, & animi deliquium.*

Ex qua cauſa tumor intus rumpitur.

I. Tumor ſeu Tuberculum græcis dicitur φῦμα, præprimis ſi pus contineatur in quodam ſacco vi morbi facto: eſt ergo Abſceſſus purulentus quadam in parte corporis, qui lapſu temporis rumpi poteſt interne, vel externe, id eſt Pus in eo ſacco membranaceo contentum ruptis repagulis effunditur in loca vicina minus reſiſtentia. Dum enim pus continetur in quadam parte dilatata, ille ſaccus ab omni ambitu non æqualiter ſuſtentatur, unde contentum pus more omnium humorum ea latera, quæ minus firma ſunt, & minus fulta, diſtendit, unde ſenſim dehiſcentibus fibris eam partem conſtituentibus, magis magiſque ſecedunt, admittuntque puris ingreſſum in earum interſtitia, quod liqueſcendo, & corrumpendo tandem quaſdam fibras ſolvit, & ita ſibi viam exitui pandit: quod ſi ad loca interiora minor ſit firmitas hujus ſacci, vel minor ſuſtentatio, pus ad interiora erumpit funditurque in cava quædam naturalia, uti in pectoris, ventris, ventriculi cavitates. Ita quidem homo liberatur a dolore eo, qui ex tenſione producebatur, & ita videtur levari, ſed quia pus non emittit, id ſtagnando magis corrumpitur, & accedente novo pure, ille locus magis impletus nova inducit mala; hoc ut ſciamus, quædam obſervavit Auctor phænomena, quæ monent, talem abſceſſum, vel tumorem intus rumpi.

A tumore intus rupto Exſolutio, Vomitus, & Animi deliquium.

II. Quia Tumor intus diſrumpens ſæpe externe nulla dat ſigna ruptionis, neceſſe eſt, ut ex aliis inductis mutationibus cognoſcamus, num talis interna ruptio ſit facta: ex multis aliis primo numerat ἔκλυσιν, quod Exſolutio exponitur, refertur in hoc loco ad actiones animales, vitales, quando homo hucuſque vix quieſcere potuit, nunc quaſi viribus privatus languidus decumbit; cujus pulſus ex irritamento erat ſatis valens, invenitur languidior, & debilior: tenſio enim illa in lateribus tumoris, rupto illo, prompte ceſſat, unde ceſſante illo irritamento omnia quieſcunt, ſed infideli ſigno, quæ antea agitata ſe validiſſime movebant. Alterum ſignum eſt Vomitus, qui a multis cauſis concitari poteſt, ut paſſim obſervavimus, omnes autem hæ cauſæ non agebant immediate in ventriculum ipſum, ſed interdum etiam in remotioribus partibus, modo ex cauſis iſtis generaretur motus ventriculi inverſus tam validus, qui poteſt muſculos abdominales in conſenſum trahere, ut ita conſpirantibus his binis actionibus, contenta ventriculi reddantur per os; nam neque ſolus inverſus ventriculi motus, neque ſola muſculorum abdominis conſtrictio Vomitum facere poteſt, ſed his binis cooperantibus. Hoc quidem ſignum interdum provenit ex rupto abſceſſu ad interiora, ſed inconſtans

ftans eft: fæpe enim obfervavi ruptionem internam fine Vomitu fuperveniente: nam qui in empyema incidunt ex rupta Vomica pulmonis, vel pleuræ, raro a vomitu vexantur: quare fi accedat, fignificare poteft, tumorem fuiffe ruptum circa, vel in ventriculo. Denique fequitur Animi deliquium, λειποψυχία ex intus rupto tumore, quando ita minuitur fenfus, & motus animalis, ut homo vix mente conftet, & totus fere motus vitalis ceffet. Hoc quidem fieri poteft nimia facta evacuatione, qua vafa cingentia tumorem fuftentaculo orbata, tantam in fe recipiunt fanguinis copiam, ut in reliquo corpore non remaneat fufficiens ad circulationem continuandam. Raro autem iftud fit a rupto interno abfceffu purulento, fed fi intus fuerit Varix, aut Aneuryfma, horum ruptione, quia ita effunditur fanguinis ingens copia, facile fieri poteft Lypothymia, & etiam Syncope.

LIB. VII. APH. IX.

334. A *Sanguinis fluxu delirium, aut etiam convulfio, malum.*

I. NIfi experientia conftaret, homines ex nimio fanguinis fluxu incidere in Delirium, & Convelli, plane videretur negari debere, quum in Delirio, & Convulfione major videatur effe corporis actio, quam in fanis, quæ actio femper debilitatur fanguinis fluxu: atque conftans eft mos in Delirantibus multum fanguinis detrahere, ut minuatur ille impetus. Obfervatio tamen practica Hippocratis dicta confirmat, & fæpe etiam in praxi obfervavi, præcipue poft lochiorum profluvium in puerperis, quæ interdum per longum tempus delirarunt, aut convellebantur. Quomodo ex nimio fanguinis fluxu generatur Convulfio, fuperius (*Aph.* 196.) expofui, quare hoc loco videndum, quali modo generatur Delirium. Ut mens in nobis conftet, boni fpiritus effe debent in cerebro, & qui moventur æquabili fluxu, nam fi fpiritus modo inficiantur per quædam affumta, vel morbofam materiem, uti in Melancholicis experimur, generatur Delirium; & folo motu cerebri turbato, quemadmodum in capitis læfionibus, & meningum inflammatione detegimus, mens quoque delirat. Igitur folus motus turbatus fi fieri poteft per nimiam fanguinis evacuationem, ille valet Delirium generare. Verum quoties ita deftruitur æquilibrium in viventibus, toties turbatur etiam motus, & inde mirum eft, quod non frequentius Delirium generetur poft copiofam evacuationem. Hoc boni inde habemus, ut reddamur cautiores in imperanda venæ fectione, fed ut inde difcamus, nos debere per analeptica, & roborantia reftaurare vires, ut ita compefcamus Delirium.

LIB. VII. APH. X.

335. A*B ileo vomitus, aut fingultus, aut convulfio, aut delirium, malum.*

Ab Ileo Vomitus, malum. I. VEhementem Inteftinorum tenuium dolorem, in quo flatus veluti circumvolvuntur, & urgentur furfum, vocari Ileon feu Volvulum, fupra obfervavimus (*Aph.* 101. XIV.). Hujus caufæ multæ funt, fed femper validiffime, ut nunquam, vel rariffime aliquid deponatur per anum, fed omnia urgeantur furfum, imo fuppofitoria, & clyfmata injecta. Ergo non eft neceffe, ut contenta rejiciantur per os, quemadmodum multi ftatuunt. Hoc fatis ex Textu conftat, nam dicit Auctor, fi Volvulo Vomitus fuperveniat, malum. Si enim Vomitus perpetuo adeffet, non effet fignum malum, neque fupervenire poffet. Nunc autem Vomitus fuperveniens propterea malum fignum præbet, quia indicat non folum Inteftina in motum inverfum cieri, fed & ipfum etiam ventriculum, quare
ab

ab ano ad œsophagum motus periſtalticus habetur inverſus cum diriſſimis doloribus, quod pejus eſt, quam ſi ſola Inteſtina fuiſſent affecta : atque Vomitus ille intercipit omnem applicationem medicamentorum, quæ ad Volvulum curandum ore dantur, nam ſtatim ac ingeſta fuere, Vomitu tunc rejiciuntur, ut iſtis nihil efficere valeamus. Inde Vomitus eſt malus & ut ſignum, & quia intercipit curationem neceſſariam.

II. Singultum fieri ab affectione Œſophagi, quando diaphragma ſpaſmodice inde trahatur deorſum, ſupra (*Aph.* 304. I.) notavimus. Si ergo motus inverſus inteſtinorum non ſolum propagetur ad ventriculum, ſed etiam ad œſophagum, ſignum adhuc eſt pejus, quam ſi ſolus Vomitus adeſſet, quia latius diſperſus eſt morbus, plures partes in conſenſum trahit, & inducere incipit Convulſionem, ut nobis ex Singultu patet, qui ſpecies Convulſionis eſt. *Ab Ileo Singultus, malum.*

III. Singultus quidem eſt ſpecies Convulſionis, ſed qui a leviori cauſa generatur, quam Convulſio totius corporis, & qui ex affectis tenuibus inteſtinis facilius per conſenſum poteſt generari, propter continuitatem membranarum, quam Convulſio totius corporis: propterea ſi ſuperveniat Convulſio, majus ſignificatur malum, quam prædici poteſt ex ſuperveniente ſingultu. *Ab Ileo Convulſio, malum.*

LIB. VII. APH. XI.

336. A *Pleuritide peripneumonia, malum.*

I. PLeuritidis (*Aph.* 109. IV.) & Peripneumoniæ (*Aph.* 109. V.) definitionem dedimus, ex quibus colligitur, Auctorem, ſi abſolute hos morbos ponat, intelligere Pleuritidem, & Peripneumoniam inflammatoriam, vel eryſipelatoſam. Tribus modis a Pleuritide fieri poteſt Peripneumonia. (1) Si valida ſit Pleuritis, quæ ſenſim aucta etiam in conſenſum trahit Pulmones, ut diximus, ſingultum, & convulſionem fieri ex Ileo. Tunc manent æque valida, & interdum validiora ſymptomata Pleuritidis, & inſuper accedunt ſigna Peripneumoniæ, quod peſſimum eſt, quia tunc æger laborat duobus morbis ſimul, quorum accedens periculoſior eſt præcedente. (2) Si materia inflammatoria, vel eryſipelatoſa imperfectam translationem faciat ex Pleura in Pulmonem, levatur tunc quidem aliquo modo a dolore lateris, ſed magis aggravatur in reſpiratione, & anxietate. Hæc mutatio quidem minus eſt periculoſa, ſed tamen pejor, quam ſi non acceſſiſſet Peripneumonia, quum omnis imperfecta metaſtaſis ſit mala ; & majus malum eſt, pulmones eſſe affectos quam pleuram. (3) Si vero perfecta fiat materiæ translatio ex pleura in pulmones, ut æger integre liberetur a lateris dolore, ſed aggravetur in reſpiratione, & anxietate, neque illa perfecta metaſtaſis laudabilis eſt, quia fertur materia a parte magis principe, & minus utili ad partem magis principem, & vitæ utiliſſimam. Galenus dicit quibuſdam in exemplaribus, malum adjectum inveniri, eo ſcopo ut ſolummodo indicaretur unius morbi in alterum commutatio: ſed ſive iſtud malum inveniatur adjectum, ſive non, ex data deſcriptione ſemper tamen malum eſt ſignum, in quocunque caſu accipiatur. Multi autem diſputant, fieri non poſſe ex pleura in pulmones translationem, quum ſint duæ partes diſtinctæ, at illi neſciverunt, arteriam bronchialem plerumque ex intercoſtalibus oriri, & quia arteriæ valvulis carent, facile eſſe, partes utraſque ex eodem trunco arterias habentes communi morbo laborare poſſe: neque attendunt, omnem ſanguinem totius corporis per pulmones ferri debere, quare pulmones facilius, quam quævis alia pars, eo morbo corripi poſſunt. *Translatio triplex.*

LIB. VII. APH. XII.

337. A *Peripneumonia phrenitis, malum.*

I. QUod ſtatim obſervavimus de translatione materiæ ex Pleura in Pulmones, hoc etiam eſt obſervandum de translatione ex Pulmonibus ad Encephalum, ut ibi faciat Phrenitidem (*Aph.* 109. VII.). Videtur tamen obſtare, Pulmones æque eſſe organum vitæ neceſſarium, quam partes in Encephalo: verum ſi quædam fuerit morbi materia collecta in Pulmonibus, illa tamen poteſt reddi per ſputum: dum vero ex Encephalo vix datur locus pro exitu. Eſt etiam inter Metaſtaſis regulas receptum, omnem translationem ex loco, ubi evacuari potuit, ad locum ubi non poteſt evacuari materies, eſſe malam; neque laudanda tranſlatio ab inferioribus ad ſuperiora. Neque per Phrenitidem ſupervenientem conſtat totam Peripneumoniam fuiſſe ſublatam, quum raro inter has partes perfecta habeatur metaſtaſis. Denique ſi ſoli pulmones ſint affecti, æger mente conſtans, & morigerus permittit, ut omnia auxilia adhiberi poſſint; ſed ſi in Phrenitide mente ſit captus, non ſolum periculoſior morbus ex recenſita metaſtaſi, verum etiam æger reſpuit omnia auxilia adhibenda, neque concedit quietem corpori, ut morbi materia ad maturitatem deduci poſſit, atque continua corporis agitatione admodum conſumit ſpiritus. Recte igitur dixiſſet Auctor, peſſimum eſt ſignum. Hanc autem translationem adſcribere cum Galeno, & ejus Aſſeclis, vaporibus ex pulmonibus elevatis, cerebrum opplentibus, obſervationibus anatomicis non reſpondet. Hoc autem iſtis eſt condonandum, quibus circulatio ſanguinis per arterias, & communis nervorum & membranarum conſenſus non ſatis fuit cognitus. Sed materia Inflammatoria, vel Eryſipelatoſa, quæ aggreditur pulmones, ea etiam poteſt per alias arterias ferri ad Encephalum, ut partium contentarum motum perturbet, vel ita agitare nervum, ut alter cohærens, ſed ad aliam partem tendens, in conſenſum trahatur, quod paſſim in his operibus obſervavimus.

LIB. VII. APH. XIII.

338. A*B ardoribus vehementibus convulſio, aut tetanus, malum.*

I. LItem noſtram non facimus, num Ardor καῦμα, vel Vulnus τραῦμα, ſit legendum, quum utraque ſententia ſit vera. Duntaxat obſervaturi, quomodo ex Ardore vehementi dicta mala generari poſſint. Tribus modis vehemens Calor corpori conciliatur, actu calidis, vel potentia calidis applicatis, vel ab interna cauſa morboſa. Hanc ultimam ſpeciem Auctorem hoc loco intelligere autumo, quum verſetur in tradendis regulis, quæ indicant mala, ſi unus morbus alteri ſuperveniat. Videndum ergo erit, quomodo cauſa interna poſſit inducere Ardorem vehementem. Conſtanti obſervatione comperimus, cauſam circulationem facientem pari paſſu cum aucta circulatione augere calorem; omnis enim cauſa, quæ auget circulationem, ea quoque auget Calorem noſtri corporis naturalem, & viciſſim ex languidiore circulatione generatur corporis frigiditas. Hoc autem loco non eſt concipienda ſola velocitas, quum motus circulatorius validus eſſe poſſit cum parva velocitate, quando ad extrema arteriarum ſimul habeatur fluxus impedimentum. Quare hic accipiendus eſt impetus, quo urgetur ſanguis, ut tranſeat per vaſa, non vero ipſa velocitas, qua pergit. Et quod memorabile eſt, eadem cauſa petens cum poſito impedimento ad extremitates, majorem calorem faciet, quam ſi libere perfluere poſſit. Arteriæ enim tunc magis ſanguine turgen-

tes faciunt, ut earum fibræ motu vitali agitatæ; cum majori applicatione ad se invicem compressæ, validiorem attritum faciant. Igitur ex solo motu vitali validiore, vel ex sola resistentia ad extremitates arteriarum majore intenditur corporis calor, sed fit vehemens, si utræque hæ causæ simul operantur. Si autem solum obstaculum sit causa, tandem nimis magna copia sanguinis collecti in arteriis opprimuntur vires, quando calor major convertitur in frigiditatem. Sed si motus vitalis intenditur sine impedimento ad extremitates arteriarum, is motus sensim majorem Calorem concitabit, qui tamdiu continuabitur, donec consumti sint spiritus, vel sanguis ita compactus, ut transitui sit ineptus; quod in febribus Ardentibus sæpe experimur. Constat ergo ex his, Ardorem vehementem semper exigere vim vitæ instigatam per stimulum quemcunque. Si tunc tandem ex Vehementibus Ardoribus generetur Convulsio, aut Tetanus, qui morbi generantur ex motu animali involuntarie validius agente, signum est, stimulum istum non solum agitare motum vitalem, qui facile a stimulo quovis movetur, verum etiam motum animalem, qui non nisi ex valida causa contra voluntatem nostram patitur moveri. Ergo ex Convulsione, & Tetano superveniente, quoniam illa actio non tollit stimulantem causam, & quia designat illam causam admodum esse magnam, atque motum animalem in consensum trahi, hæc symptomata supervenientia malum præsagium præbere debent.

LIB. VII. APH. XIV.

339. A *Plaga in caput, stupor, aut delirium, malum.*

I. EX Anatomicis constat, in cranio contineri Cerebrum, & Cerebellum molle, pulposum, multis vasis tenerrimis intertextum, ex quibus partibus incipiunt omnes canaliculi nervosi ad sensum, & motum destinati: invenerunt accuratissimi hodierni Anatomici, canaliculos nervosos ad motum destinatos duriores, & tenaciores esse, quam qui sensibus inserviunt; quare hi canaliculi nervosi, qui ad sensum sunt destinati, facilius destrui, & turbari possunt a causa externa concutiente, quam qui ad motum pertinent. Si ergo concutiatur Caput, sive sit simplex concussio, sive Contusio, sive Vulnus, fieri facile potest, ut Encephali contenta perturbentur, aut vasculum aliquod disrumpatur, ut contentum sanguinem evomat. Unde ex Capitis plaga multa fiunt mala, ut etiam levissima plaga capitis sit periculosior, quam magna contusio, vel vulnus aliarum partium: inter hæc mala symptomata multa, quæ indicare possunt, contentum Cerebrum esse læsum, citat Stuporem, & Delirium: non quod plura accedere nequeant signa mala, sed quia observavit ex his supervenientibus ægrum post plagam periisse. Stupor ἔκπληξις tunc dicitur præsens, si organa sentientia affecta non faciant, ut mens nostra illam affectionem percipiat. Talis Stupor est universalis per totum corpus in omnibus sensibus simul, vel est particularis in quodam organo, vel quadam corporis parte, quando diversa accipit nomina, uti surditas, cæcitas, adipsia, dolorem non sentire &c. Hoc autem loco intelligi debet privatio omnium sensuum, ut ægri apertis oculis jaceant non videntes, nec audiant strepitum, neque vellicati sentiant, sed tamen moveant, vel movere possint musculos motus animalis. Signum ergo est, eam partem cerebri vel esse compressam, vel turbatam, ex qua oriuntur nervi ad sensus destinati. Homo autem delirat, quando per nervos sensuum externorum adferantur motiones, quæ non fuere concitatæ in organo sentiente, sed alibi, & mens tunc simul ratiocinatur ex his alienis perceptis, quod tunc quoque fit, si illa pars cerebri afficiatur, cui mens nostra consentit. Ideoque tam in stupore generali quam in Delirio tali videtur eadem

cere-

cerebri pars affecta, nempe ea, cui Deus voluit ut mens nostra consentiret: sed in Stupore omnis communicatio per canaliculos medullosos, vel nervosos videtur intercepta; in Delirio autem eædem partes inordinate ab interna causa videntur agitatæ. Sive ergo hic, vel ille modus sumatur, semper signum est, aliquam Cerebri partem esse affectam: & quia certe scire non possumus, num causa illa comprimens, vel turbans superari possit, ea signa supervenientia post plagam capitis periculosissima sunt.

LIB. VII. APH. XV.

340. A *Sanguinis sputo puris sputum, malum.*

I. SAnguis ruber ita coercetur in suis vasis cruentis, ut in statu sano ne guttula exeat; si ergo exspuitur sanguis, signum est, vel fines arteriarum aut venarum ita esse dilatatos, ut sanguinem transmittant, vel aliquod vas arteriosum aut venosum fuisse ruptum. Experimur omnibus in partibus, si modo excipiamus pulmones, sanguinem emissum per vascula dilatata non relinquere ulcus, nam vasculis constrictis iterum recuperatur perfecta sanitas illa in parte. Si autem ex vasculis ruptis exstillet sanguis, istud vulnusculum plerumque purulentiam aliquam producit, cujus auxilio partes illæ separatæ consolidantur. Quoties ergo post sanguinis emissionem generatur Pus, signum est eam evacuationem fuisse factam per vasorum læsionem, quæ vasa tempus consolidandi exigunt, quod semper pejus est, quam ex vasis solis dilatatis. In pulmonibus autem, ut diximus, hoc non semper procedit, quia sanguis in pulmonibus effusus sponte effluere nequit, uti ex partibus reliquis; sed quia attollendus est contra naturalem gravitatem, subsistens in bronchiis, & vesiculis pulmonum corrumpitur, qui dein sanguis acris factus, corrodens adjacentes partes, ulcus format, quod pus exhibet; hoc autem non ita verendum in aliis partibus, nam si proveniat ex naribus, vel faucibus sine vasorum læsione, ut & in ventriculo, & intestinis, istis in locis non tamdiu stagnabit, ut suscepta corruptela ulcus formare possit. Si autem in his partibus sanguis manat ex vasculis ruptis, tunc tandem pus formatur, & ejici potest, quod interdum quoque observavi in sanguinis sputo ex faucibus per læsionem vasorum. Ergo generaliter verum est, a sanguinis sputo puris sputum esse malum, quia designat relictum fuisse ulcus purulentum in partibus internis, vel sanguinem ex pulmonibus fuisse evacuatum, ubi pessima fit sanguinis effusio ex ratione superius data. Quia vero omnium maxime post sanguinis sputum ex pulmonibus exspuitur pus, inde ex hoc phænomeno apparente malum præsagire possumus, nam nullibi ulcera difficilius curantur, quam in pulmonibus, quia non conceditur quies ad consolidationem, & pus confectum difficulter sursum expurgari potest.

LIB. VII. APH. XVI.

341. A *Puris sputo tabes, & fluxus. Postquam vero sputum retinetur, moriuntur.*

A Puris sputo, tabes, & fluxus.

I. PUs per os ejici nequit, nisi intus lateat aliquod ulcus, quod in se Pus format, & dein mittit versus os, ut ita ejiciatur. Istud autem ulcus hærere potest in pulmonibus, ventriculo, faucibus, & aliis locis, & sinubus internis, qui confectam morbosam materiem in fauces deponere possunt. Semper ergo puris exspuitio significat internum latens ulcus. Si autem hujusmodi puris exspuitio continuetur, ut hic indicatur, notat ulcus istud internum perseverare, quando tandem continuata puris confectione corpus debilitatur, sed præcipue in omnibus

bus ulceribus internis id fit, quod pus ita confectum bonis misceatur humoribus, & istos inquinet. Hoc speciale in Pure est observandum, quod, etiamsi sit humor ex morbosis optimus, & semper laudetur in abscessibus, ulceribus, & vulneribus, nunquam tamen, si retineatur in corpore, per actiones vitæ ita possit assimulari, ut bonum præbeat nutrititium humorem, vel ita attenuari, ut invisibiliter exeat, sed retentum tandem convertatur in humorem ichorosum acrem rodentem, raro autem in materiem spissam concretam. Si ergo quadam in corporis parte sit ulcus, vel abscessus Pus generans, plerumque ejus puris quædam portio retenta in Ichorem conversa, absorpta, massam circulatoriam inquinat, unde tunc generatur febris hectica, qua sensim extinguitur naturalis cohærendi potentia in humoribus, pinguedo liquescit, sic sensim emaciatur corpus, (*Aph.* 89. III.) quando vocatur Phthisis. Denique vero ita liquescunt, & degenerant humores, ut qua data porta effluant. Sæpe autem pereunt alvi fluxu, & capillorum defluvio, (*Aph.* 205. I.) ut & sudoribus colliquativis. His enim evacuationibus in corpore emaciato tanta demitur humoris copia, ut, id quod remanet, non sufficiat ad vitam sustentandam; atque signum est, ita esse solutos humores per corruptelam, ut inepti sint ad solita munera præstanda. Igitur per Tabem in hoc loco intelligitur emaciatio ingens, & morbosa, & per Fluxum omnis illa copiosior evacuatio colliquatorum humorum, quæ utraque generantur a pure corrupto sanguini circulanti misto.

II. Recensita illa mala Phthisis, & Fluxus generabantur a pure corrupto sanguini misto; quamdiu autem satis libere pergebat Puris rejectio, parva tantum portio puris miscebatur sanguini, quæ concitabat febrem hecticam, reliqua vero pars puris nati emittebatur: si vero tandem hæc etiam emissio subsistit, & minuitur, non ex minori puris generatione, quod bonum esset, sed ex impedita evacuatione, illa materia viribus vitæ non superanda retenta sensim in maligniorem indolem convertitur, quia & copia majore tandem pars integre corrumpitur, & destruitur, atque multitudine opprimitur. Igitur sedulo attendendum in Puris minuta evacuatioue & suppressione, num fiat ex minori Puris generatione, an vero ex confecti Puris retentione. Optimum equidem est in Ulceribus, & Abscessibus, si sensim puris copia minuatur ex bona causa, nam subito illa generatio numquam ex bona causa subsistit; sed si minuatur vel sistatur non ex minori generatione, sed ex facta retentione, plerumque mortem instare expertus sum in ulceribus internis.

Sputum retentum, in his mortem instare significat.

LIB. VII. APH. XVII.

342. *AB hepatis inflammatione singultus, malum.*

I. SUperius (*Aph.* 251. IV.) cum Auctore observavimus, Hepati inflammato Singultum supervenire, ubi supposuimus, illam Inflammationem esse cognitam: hoc autem loco, quia præsagium malum est formandum ex singultu superveniente (*Aph.* 304.) per phænomena primo constare debet, num æger ille laboret Hepatis inflammatione, quia ægri hoc non indicant, sed a medicis inflammatio latens est eruenda; dein videndum, ex qua ratione malum elicitur præsagium ex Singultu superveniente. Theoretica contemplatio facile suggerere videtur signa Hepatis inflammati, modo enim generalia signa Inflammationis applicentur ad Hepar, in promptu videtur, juniores medicos eam inflammationem cognoscere posse. Si vero hi ad praxin veniant, non parum ipsis hæret aqua, præcipua enim characteristica signa Inflammationis non apparent, quum lateat hoc viscus sub integumentis, & musculis abdominis, quo absconduntur omnia signa, quæ oculis deteguntur in externarum partium inflammatione: atque pulsus frequentior, & durior, omnium internarum inflammationum perpetuus comes, in Hepatis inflam-

matione reddi solet mollis, & debilis: neque tantus dolor in Hepate quam aliis partibus inflammatis detegitur: denique partes adjacentes, & ipsum Hepar affectum multa anomala signa inferunt. Quare non facile est determinare, num Hepar sit inflammatum. Præcipua sunt, febris continua, anxietas hypochondriorum, color ictericus per corpus, tumor in dextro præcipue hypochondrio, cum pulsatione hac in parte. Et quoniam Hepar magnum est viscus, si ejus pars sima inflammata sit, ventriculus maxime consentit, ut cibus descendens ventrem torquere videatur, ægri sint nauseosi, & vomiturientes cum anxietate summa. Sed si pars gibbo superior magis affecta sit, diaphragma, & respiratio magis afficitur simul, dolorque usque ad jugulum extenditur. Si ergo ex his signis nobis constat Hepar esse inflammatum, Singultus certe malum præsagium afferre debet. Demonstravimus enim, Singultum esse speciem convulsionis (*Aph.* 304.), ergo signum est, diaphragma, & œsophagum consentire, seu latius extendi morbum, & scimus motu illo intendi inflammationem, atque per illum motum materiem morbi evacuari non posse. Sed si veniat Singultus, non raro simul induit suffocationem.

LIB. VII. APH. XVIII.

343. A *Vigilia convulsio, aut delirium, malum.*

I. Vigilia ἀγρυπνία non simpliciter significat vigilantem hominem, sed, uti in hoc loco, si æger morbo correptus per longum tempus dormire non potest. Quia in sanitate somnus, & vigilia se alterne excipiunt, quando ergo homo debito tempore dormire non potest, signum est, aliquam adesse morbosam causam, quæ somnum intercipit. In morbis Chronicis rarum est, quod homines post diuturnas vigilias vel convelluntur, vel delirant: adeoque hoc symptoma est accipiendum in Acutis. In morbis autem Acutis intercipitur somnus, si sanguis feratur majore impetu ad caput, vel materia biliosa acris ad encephalon delata perturbet motum æquabilem, qui ad somnum capessendum requiritur. Eædem etiam causæ, sed validiores, & majores generant Convulsionem (*Aph.* 214. II.), & Delirium: quando nempe partes in Encephalo motu validiore ita agitatur, ut spiritus inordinate, & cum impetu commoti, Convulsionem, aut Delirium generent. Quia ergo illa symptomata indicant majorem perturbatum motum, necessario malum præbent signum.

LIB. VII. APH. XIX.

344. A *B ossis denudatione erysipelas, malum.*

I. Non semper Ossi denudato supervenire Erysipelas (*Aph.* 290. I.) quotidie experimur in chirurgicis, si autem superveniat, malum erit signum tam quoad causam, quam effectum. Tunc enim præprimis accedit Erysipelas, si humor ichorosus ex osse nudo effluens ad partes molliores applicatus istas irritat, tumere, & rubere facit, qualis rubedo a multis imperitis pro Inflammatione accipitur: sed quoniam talis tumor ruber magis est pruriens, & non convertitur in pus, sed in Ichorem, atque exigit medicamenta, quæ Erysipelati adhiberi solent, & respuit laxantia, & humida, quæ egregie opitulantur inflammatis, necesse erit, ut hanc rubedinem supervenientem vocemus Erysipelas. Hoc autem generatur, si medulla ossis corrumpi incipit, ergo signum est malum, quum sit corruptionis indicium. Et mala quoque est causa, nam si putrescat medulla, Os nudatum non solum in loco denudato peribit, sed etiam pars reliqua a medulla corrupta inficietur: atque medulla corrupta intercipiet omnem consolidationem,

quia

quia materiem purulentam, quæ alias consolidationem promovet, commutabit in Ichorem rodentem, solventem omnes affluentes humores in putrilaginem.

LIB. VII. APH. XX.

345. **A**B *Erysipelate putredo, aut suppuratio, malum.*

I. ERysipelatis materiem esse tenuem, acrem, & calefacientem, nemo dubitare potest, qui superius dicta (*Aph.* 290.) perpendit. Optimum est si materia ea per insensibilem perspirationem exeat, relinquens partem prius obsessam sanam, istius enim detegitur naturæ, ut nunquam sanis assimulari possit, vel in pus commutari, sed retenta sensim reddatur acrior; propterea tanto cum successu adhibent Chirurgi sicca, & siccantia, atque absorbentia ad Erysipelatis curationem, quibus id tenue auferunt. Si vero illa materia relinquatur in loco calido, & humiditate diluta, prompta est ejus mutatio in Putrilaginem, qua non solum boni affluentes humores liquescunt, verum ipsæ etiam partes firmæ, & præcipue pinguedo: tunc non amplius sufficit insensibilis exhalatio, verum quod ita per Putredinem fuit mutatum, simul debet auferri. Quare morbi status pejor est post conceptam illam putredinem, quum declaret causæ augmentum, & promittat difficiliorem, & tardiorem curationem. Igitur cavendum est, ne pars Erysipelate affecta disponatur ad Putredinem. Atque malum est, si Erysipelas abeat in Suppurationem. (*Aph.* 285.) Videtur ex hac observatione nostra sententia destrui, qua statuimus materiem Erysipelatosam nunquam abire in purulentiam; sed re penitus inspecta clare constabit, materiem Erysipelatosam semper abire in Ichorem, si non evacuetur, nunquam vero in Purulentiam. Eodem modo de hac materia est ratiocinandum, ut superius (*Aph.* 285. II.) fecimus de sanguine effuso. Dum enim acris materia Erysipelatosa irritat partes adjacentes, in his generat localem Inflammationem, quæ pus producit, adeo ut in eo loco habeatur materia Erysipelatosa irritans, & materia purulenta, qualis morbus a veteribus dicebatur Erysipelas Phlegmonodes. Mirum videri alicui potest, quod praxis constanter doceat, mutationem Inflammationis in suppurationem esse bonam, dum tamen Inflammatio ex Erysipelate nata si transeat in purulentiam, in hoc loco dicatur malum. Sed si pura simplex adfuit Inflammatio, quæ commutatur in suppurationem, pus confectum erit blandum, & consolidans: sed si ex Erysipelate adjuncta materia illa biliosa acris admisceatur Puri, istud tunc Pus non manet blandum, & consolidans, atque hoc ichorosum Erysipelatosum non desinet irritare, novamque Inflammationem in ambitu concitare, ideoque malum est, & semper evitandum a chirurgis, ne Erysipelas maturantes convertant in purulentiam.

LIB. VII. APH. XXI.

346. **A** *Forti pulsu in ulceribus sanguinis eruptio, malum.*

I. OBservavit Auctor, & quidem nos in quotidiana praxi Chirurgica, sanguinis fluxum ex ulceribus non semper magnum malum portendere, cum vascula in ulceribus semicorrosa, & minus sustentata facile eructent sanguinem: sed si prægrediatur fortis pulsus, id est Pulsatio in ulcere, ubi in sanis non sentitur arteriarum agitatio, tunc sanguinis eruptio facta non caret periculo. Hoc ut ex suis fundamentis intelligatur, præsciendum erit ex quanam causa generetur illa Pulsatio in ulceribus; dein videndum quodnam malum indicet. Omnes arteriæ non solum moventur a sanguine implente propulso actione cordis, verum etiam

in suis fibris muscularibus donatæ sunt motu vitali, quod demonstravimus in particulari exercitatione De Motu Vitali. Ille autem motus vitalis per omnes arterias in sanis corporibus tam moderatus est, ut nullibi, nisi in quibusdam partibus, ubi arteria satis magna nudius hæret, sentiatur. Sed si quidam Arteriæ ramus, cujus motus antea percipi non potuit, validius moveri incipit, tunc tali in loco non consueto sentitur motus aliquis pulsui respondens, qui hoc loco Pulsus Fortis vocatur, sed a nobis Pulsatio, ut distinguatur a pulsu forti, qui in locis consuetis manu medici exploratur. Hanc Pulsationem fere omnes deducunt ex obstructione, quum arteria ligata supra vinculum validius vibret: ego autem talem causam in his ulceribus invenire nequeo, quia omnia minus in ulceribus sunt sustentata, & experimur omne irritamentum, & læsionem inferre posse pulsationem, in quibus ne vestigium obstructionis potest concipi. Quare mihi indicium est, hoc in ramo arteriæ per irritamentum factum fuisse motum majorem, quem innuimus (*Aph.* 249.), qui ita exagitat arteriam, ut nunc in loco non consueto sensibilem pulsationem faciat. Hoc fundamentum positum evidentissime demonstrabit, Pulsum Fortem in Ulceribus producere posse sanguinis malam eruptionem. Ipsa enim pulsatio fortis indicat, vel quod acre irritans habeatur in ulcere, vel partem inchoasse novam inflammationem, quæ utræque causæ exasperabunt ulcus: & quia pulsus fortis indicat magnum arteriæ ramum ita agitari, non erit mirum, si ex illo impetu, quem accipit sanguis in eo ramo arteriæ contentus, diffringantur rami arteriosi in ulcere minus sustentati, atque ita evomant sanguinem. Sed si ex tam magno ramo arteriæ, quod nobis constat ex pulsu Forti, ejicitur sanguis, non ita erit in potestate Medici, vel Chirurgi hanc compescere hæmorrhagiam; est enim tunc in ulcere ac si aliquod aneurysma fuisset ruptum. Recte ergo monet Auctor malum esse, si post fortem pulsum in ulceribus sanguis erumpat, quia non potuit semper compescere illam hæmorrhagiam, atque illa evacuatio sanguinis non conducebat consolidationi ulceris: antea enim potuit per balsamica applicata promovere ulceris consolidationem, & modice sustentare partem, nunc vero applicanda sunt styptica ad compescendam hæmorrhagiam & firmior adhibenda est cinctura, atque ita retardatur ulceris curatio, & relinquitur timor recrudescentiæ hæmorrhagiæ.

LIB. VII. APH. XXII.

347. A *Dolore diuturno partium circa ventrem suppuratio, malum.*

I. DOlores diuturniores tandem desinere in suppurationem, sæpe etiam in praxi observavi, sed multi passi fuere diuturnos dolores sine subsequente suppuratione: quare non est constans observatio, omnem dolorem diuturnum abire in suppurationem. Neque hoc indicare voluit Hippocrates: ita passim profert singularia observata, quæ ab ejus Commentatoribus reducuntur ad regulas generales, unde praxin exercentes sæpe falluntur in præsagiendo. Inveniuntur enim humores acres, & tenues per annos dolorem inferentes, uti dolores catarrhosi, & rheumatici, qui nunquam in suppurationem convertuntur. Sed si doloris causa irritando inferat inflammationem, hæc tunc tandem in suppurationem abiens purulentiam exhibet: hoc etiam fit, si ex corrosione materiæ acris fiat vasorum destructio, & ita ulcus internum, hoc tunc pus generat. Quare non est judicandum eandem materiem, quæ tam longum dolorem fecit, abiisse in purulentiam: sed pus natum esse ex superveniente inflammatione, vel ulcere. Hanc nunc suppurationem pronunciat malum esse, quoniam signum est, materiem dolorem inferentem tam acrem esse, quæ potuit destruere partem. Neque suppuratio facta

tollit

tollit præcedentem morbum, & raro exhibebit bonum pus, nam corrodens istud puri mistum invertet puris blandam indolem in ichorem rodentem. Ut enim ex prægressa inflammatione producatur bonum pus, intra viginti, & ad summum quadraginta dies Suppuratio pus effundere debet: sed si ex alia causa natus fuit dolor diuturnior, ut monuimus, & dein Abscessus, vel Ulcus pus præbens, complicatus est morbus: si vero dolor diuturnior natus fuit ex inflammatione, ex qua non nisi post diuturnum tempus prodit pus, certi sumus quidem multo prius pus fuisse natum, sed quia non fuit evacuatum, diuturniori illa mora pus erit corruptum, & in ichorem rodentem conversum, qui circumjacentes partes corrosit; atque ita post eruptionem relinquet Abscessum, vel Ulcus sordidum. Hæc omnia mala esse, non est opus adstruere. Hæc ergo observatio est generalis ubique in corpore, sed Auctor, quia hoc observavit factum in partibus circa Ventrem, locum simul adjecit.

LIB. VII. APH. XXIII.

348. A *Meraca dejectione Dysenteria, malum.*

I. QUando dicantur Meracæ Dejectiones (*Aph.* 331., II. & *Comp.* T. 90., LXI.) & qualis morbus sit Dysenteria (*Aph.* 134., I.) ex locis citatis colligi potest: hoc loco videndum, cur sæpe post meracam Dejectionem generetur Dysenteria, & cur hoc sit malum. Meracæ fieri nequeunt dejectiones, nisi unicus humor tanta copia confluat ad intestina & dein evacuetur, ut in Excrementis reliqua ciborum recrementa non appareant. Hinc Dysenteria ab atra bile incipiens, lethale. (*Aph.* 134. II.) Ita alvi egestio viscosa meraca aut alba, mala est. Spumosæ Meracæ, Biliosæ Meracæ, Sanguineæ Meracæ passim observatæ sunt ab Hippocrate, & omnibus Practicis. In his omnibus copiosissima fuit alicujus humoris depositio, vel vasis ruptis, vel dilatatis, vel natura stimulata ad faciendam copiosiorem secretionem. Verum raro accidit, ut in continuato tali fluxu non ad sit quædam acrimonia, vel non superveniat; hinc sæpissime post continuatam eam Dejectionem ab humoris acrimonia sensim incipiunt intestina corrodi, & instigari ad frequentiorem dejectionem, qualis morbus vocatur Dysenteria. Hæc vero si veniat, malum est signum, nam quamdiu aberat dolor in copiosiore dejectione, signum erat, eum humorem non possidere acrimoniam, sed ex dolore superveniente cognoscimus, istos humores insuper acrimoniam accepisse, quod malum est: atque eadem acrimonia vellicantur magis intestina, ut copiosiorem dejectionem faciant, quam antea. Ergo ut signum, & ut causa malum est, si Dysenteria superveniat.

LIB. VII. APH. XXIV.

349. A *B osse perscisso delirium, si in vacuum penetraverit.*

I. HUcusque Aporismis addiderunt Malum, quod brevitatis gratia Hippocrates non adjecerat; quamobrem etiam huic non addatur, nullam invenio rationem, nam etiam in sequentibus Auctor pergit citare symptomata supervenientia mala, & lethalia: atque sensus hujus Aphorismi hoc exigit; nam si ossa cranii ita fuere perscissa, ut scissura ad interiora encephali, id est in vacuum penetret, Delirium tunc superveniens malum est signum, quod hodierna observatione chirurgica confirmatur. Auctorem intelligere hoc loco ossa Cranii, nullus dubitare potest, nam reliqua ossa fracta, vel perscissa usque in cavum, quod medullam contingit, rarissime Delirium inferunt, sed si vulneratur Cranium, ut simul lædantur contenta Encephali, sæpe Delirium generatur. Qui pro vacuo accipiunt

cipiunt sinus frontales, vel & Diploen, maxime errant, quia hæ partes non magis inferunt Delirium, quam reliquæ ossis cavitates medullares læsæ. Omne autem vulnus in cavum cranii penetrans Delirium non infert, nam nisi simul afficiantur meninges, quæ suo tunc motu inordinato delirare faciunt hominem, sæpe fit, ut homo mente maneat constans, quod constat multiplici experientia chirurgorum in Cranii fracturis. Sed si Delirium superveniat, periculosissimum est symptoma, indicans partes encephali esse læsas, & motu perturbato agitari.

LIB. VII. APH. XXV.

350. A *Purgantis potione convulsio, lethale.*

I. MEdicamenta Purgantia, vel majore evacuatione (*Aph.* 196. I.), vel sua virulentia (*Aph.* 126. III.) (*Aph.* 194. I.) periculosas Convulsiones inducere, exposuimus, quare non opus repetere.

LIB. VII. APH. XXVI.

351. A *Dolore vehementi partium circa ventrem extremarum frigus, malum.*

I. QUæ dicuntur Partes Extremæ (*Aph.* 326. I.), & Partes circa ventrem (*Aph.* 347. I.) exposuimus: ubi simul notavimus, hanc particularem observationem generaliter accipi posse, quod etiam hoc loco est faciendum; nam sive vehemens dolor corripiat partes circa ventrem, sive quamvis aliam partem, modo superveniat frigus extremarum partium, malum erit signum. Quod autem Auctor hic posuit casum particularem, non vero generalem, inde est, quia inventores a particularibus tandem ad generalia pervenire possunt: sed si continuata observatione etiam in aliis partibus idem experimur, tandem ex multis specialibus unicam regulam generalem deducimus. Hoc autem hodie facere possumus, quoniam edocti sumus, cujuscumque partis dolori vehementi si superveniat frigus extremarum, malum esse. Multi putant hoc loco intelligi dolorem inflammatorium, qui, si abeat in frigiditatem, indicaret commutationem inflammationis in sphacelum. Sed tunc non tantum signum malum, verum lethale, quia novi aliquem supervixisse, cujus interna viscera inflammata abierunt in sphacelum: atque tunc dolor ventris, & frigus extremarum non habentur simul, sed tunc evanescit dolor sine ratione. Itaque hoc loco intelligendus est dolor vehemens, qui sua vehementia inducit Extremarum frigiditatem, non vero ex commutatione in sphacelum. Hujusmodi dolores sæpe observavimus, & nobis quoque semper fuere suspecti. Invenimus enim in nobis viventibus illam legem generalem, omnia irritantia dolorem facientia in consensum trahere motum vitalem circulatorium, ut inde fiat circulatio, & calor major per totum corpus, cum pulsu frequentiore, & duriore. Unam autem speciem doloris detexi in Praxi, qui quo magis intenditur, eo magis minuit motum vitalem, & naturalem corporis calorem, quem sentio oriri ex Acrimonia nitrosa frigida (Vid. *Persp. Cap.* VII., §. XXII.). Utraque species, nempe dolor calorem inferens, & frigiditatem producens, si sit vehemens cum extremarum frigiditate, malum est signum. Nam si dolores, qui calorem inferre solent, faciant extremarum frigiditatem, signum est, vim vitæ superari magnitudine morbi, & anceps est status, num vires dein instigatæ magis hanc magnam causam superabunt, quod sæpe tamen experimur in paroxysmis febrilibus, qui cum frigore incipiunt: atque perseverans frigus non superabit doloris causam, quum illa superanda sit actione vitali, quæ exercetur in majore, non

vero

vero in minore circulatione. Igitur frigus in hujusmodi doloribus vel periculum, vel longitudinem portendit. In altera autem specie doloris, qui semper adjunctum frigus habet, quo major est dolor, & majus extremarum frigus, eo majorem copiam acrimoniæ quoque declarat, quod etiam malum est.

LIB. VII. APH. XXVII.

352. *Mulieri in utero gerenti tenesmus superveniens, abortire facit.*

I. Dum concepit mulier, naturale est, ut tamdiu ejus os uteri maneat clausum, & fœtum retineat viventem, donec omnia ejus membra sint perfecta, ut possit alimentis ore sumtis proprium suum nutrimentum conficere, & in lucem prodiens respirare: raro ante septimum mensem ad eam perfectionem venit fœtus humanus: si ergo prius in lucem prodeat, quam ut illa organa habeat perfecta, sive fœtus prodiens sit vivens, vel mortuus, illa exclusio vocatur Abortus, qui est partus maturior quam quo potest vitalis manere infans. Si vero post istud tempus, usque ad legitimum partus tempus excludatur fœtus sive vivens sive mortuus, potius illa exclusio vocatur Partus præmaturus, quo tempore exclusus fœtus omnia membra eousque habet perfecta, ut potuisset a matre separatus vivere. De tali ergo exclusione hoc loco agit Auctor, quæ fit ante tempus, quo potuisset fœtus exclusus a matre separatus manere vitalis. Multæ sunt causæ talem Abortum facientes, quæ nimis copiosæ sunt, quam ut hoc loco recenseantur, sed solus Tenesmus hic assignatur, qui Abortum minatur. Quare in Gravidis si adveniat, Abortum prædicere possumus. Meretur hoc loco examinare, quali modo Tenesmus Abortum facere possit. Si intestinum rectum a quavis causa irritatur, in ejus fibris muscularibus aliquis concitatur motus, qui contenta non solum hujus, sed etiam intestini coli determinat versus anum, & ita ejicit: & ut hæc ejectio validiore potentia peragatur, naturali lege musculi abdominis in consensum trahuntur, qui non solum tunc quasi contra voluntatem nostram constringuntur, sed etiam faciunt motum determinantem deorsum: præterea cogimur facta summa inspiratione retinere animam, ut diaphragma magis complanatum posset recessum visceris rursum impedire, quo majore potentia urgentur contenta intestinorum versus anum. Si tunc adsunt fæces intestinorum, illæ ejiciuntur, quando vocatur Alvi egestio. Sed si in intestinis nullæ restent fæces, & hoc tamen intestinum ab aliqua causa irritatur, eadem fiunt conamina sine dejectione fæcum, nisi quod violenta illa compressione extrudatur aliquid mucosi ex lacunis intestini recti. Hic conatus sæpe rediens sine dejectione fæcum vocatur Tenesmus, seu crebra cupiditas egerendi alvum. Intestinum rectum ad talem ejectionem instigatur, vel a causa irritante ipsum intestinum, vel ita movetur per consensum, uti experimur in calculosis, si calculus hæreat ad urethræ orificium, & in stranguria virorum. In fæminis autem, quia uterus intestino recto adjiacet, ab eo affecto etiam intestinum rectum consentire potest, quando tunc non amplius in recto intestino sunt fæces, illa fæmina laborabit Tenesmo. Igitur fæmina gravida Tenesmo laborat ex causa irritante intestinum rectum, vel per consensum cum utero seu vagina. In utroque casu Abortus instat, si fiat ante legitimum pariendi tempus. Si enim causa illa instigans in utero, vel vagina hæreat, nemini mirum esse potest, quod tunc per validissimum conatum, uti in parturientibus, fœtus immaturus excludatur. Si fiat autem per irritationem ipsius Intestini, non solum conatus in Tenesmo valide urget contenta uteri, ut ejus internum orificium aperiatur, & ita excludantur; verum ipse uterus tandem etiam in consensum trahitur, ut se accingat, quemadmodum in parturientibus, pro-

fundere

fundere contentum immaturum fœtum. Ex his satis constat, quam cauti esse debeant medici in propinandis purgantibus, in dandis suppositoriis, vel glandibus, & injiciendis clysmatibus fæminis gravidis, atque summa cura prompte curare debent fæminis gravidis Tenesmum, & Dysenteriam, ne subsequatur iterato conamine egerendi Abortus.

LIB. VII. APH. XXVIII.

353. *QUodcumque os, aut cartilago, aut nervus in corpore dissectus fuerit, neque augetur, neque coalescit.*

I. TOtum hunc Aphorismum superius (*Aph.* 284.) explicatum invenire poteris.

LIB. VII. APH. XXIX.

354. *SI a Leucophlegmatia detento vehemens diarrhœa superveniat, morbum solvit.*

I. ANtequam definire valeamus, quomodo vehemens Diarrhœa superveniens solvere possit Leucophlegmatiam, constare debet, qualis sit Hydropis species (*Aph.* 101. VI.); & ex qua causa nasci soleat. Qui homines per totam cutim loborant tumore albo molli, æquali, frigido, qui foveam impressi digiti diu retinet, hi dicuntur Leucophlegmatici: habent ergo hi in cutis substantia, & tunica cellulosa subjecta magnam humoris viscosi, & albi coloris copiam, quo implentur vascula minima, & cellulæ: talis autem tumor in quadam speciali parte apparens rectius vocatur Œdema: si color pallidus commutetur in quemcumque alium, tunc ad Cachexiam refertur: si absit viscositas, potius generale nomen Hydropis retinet. Idea igitur hujus morbi formatur, si concipitur cutis substantia laxior, & minori motu vitali donata, in qua tunc colligitur humor sanus aquosus, seu potius gelatinosus concrescibilis, qui stagnans, vel minus propulsus, sic dictam pituitam, vel phlegma præbet. Ex loco sæpe vocatur Anasarca, & Hyposarca, atque aqua inter cutem. Quando itaque collecto humori accedat paulo major motus vitalis, tunc vascula hunc humorem continentia, magis moventia viscosum eum humorem in fluorem redigent, quum duntaxat cohæreant, quia minus moventur, eodemque motu protruduntur alias stagnantes in venas, & circumducuntur cum aliis. Ita si veniant ad intestina, generabitur vehemens, id est copiosissima evacuatio per alvum, quæ auferet abundantem illam nunc lympham, & restituet corpori sanitatem, quod etiam supra notavimus (*Aph.* 279.). Etiamsi experimur in hac specie Hydropis, solutionem fieri vehementi Diarrhœa, hoc autem non procedit in reliquis Hydropis speciebus: nam si Pituitosum Hydropicorum abiens in putrilaginem vehementem Diarrhœam faciat, post liquoris evacuationem peribunt ægri: itidem Diarrhœa nata ex obstructis glandulis mesenterii, vel cisterna lumbari transitum lymphæ per ductum thoracicum intercipiente, quo fit copiosior, eo citius moriuntur ægri. Neque semper procedit in particulari hydrope, qui oriri potest ex hac, vel illa vena compressa, quod fieri nequit in generali Leucophlegmatia, talis enim obstructio, vel compressio non semper tollitur alvi fluxu superveniente. Neque præbet constantem regulam, omnem Hydropem, vel Leucophlegmatiam curandam esse purgantibus; variæ enim sunt Hydropis causæ, quarum quædam respuunt purgantia; & quando in Leucophlegmatia non prius fuit solutus humor per alvum educendus, per purgans elicie-

licietur humor bonus, & fluxilis, relicto viscoso in tunica cellulosa, & cute, qui ad intestina venire nequit.

LIB. VII. APH. XXX.

355. *Quibus spumosæ egestiones in alvi profluviis, his de capite pituita defluit.*

I. Ex experimentorum defectu multa præpostera protulerunt Veteres de egestionibus spumosis, quæ eorum sequaces non solum amplexi sunt, sed & multis alienis sententiis ornarunt. Si vero rimamur solummodo, quæ nobis experimenta suggerunt, multa egregia, & scitu necessaria petere possumus ex his spumosis egestionibus. Constat experimentis, aerem in intestinis, & ventriculo collectum motu vermiculari æquabili ita uniri humoribus, ut plane evanescere videatur; sed motu inordinato earum partium, etiamsi nihil aeris ingeratur, tantam aeris copiam generari, seu potius separari ab adhærentibus humoribus, ut non solum intestina, & ventriculus turgeant, verum etiam totum abdomen instar tympani tendatur; &, quamvis multi ructus, & crepitus emittantur, venter tamen non subsideat, quasi generationis aeris nunquam esset finis. Generatur etiam in intestinis aer, uti extra corpus nostrum ex fermentatione, vel putrescentia contentorum, si ventriculi, & intestinorum actio debilior non valeat sponteneam hanc mutationem arcere. Tali modo natus aer si viscosis, vel pinguibus humoribus misceatur, exhibet liquorem spumosum: sed aquosis meris mistus statim se extricans non producit spumantem liquorem. Ut igitur spumosæ egestiones fiant in alvi profluviis, requiritur præsentia humoris subpinguis, saponacei, vel glutinosi, qui aeris bullulas retinere potest, atque intestinorum motus inordinatus, qui aerem producit, ut monuimus, & qui simul copiosiorem dejectionem facit: nam in tali motu aucto concipi nequit, fieri posse vel fermentationem, vel putredinem spontaneam ex deficiente motu intestinorum. Spumosæ ergo egestiones semper significant motum intestinorum perturbatum, sed prout color, odor, & consistentia variat, ita est humor morbosus diversus, qui ex aere admisto spumantem egestionem præbet. Nunquam in praxi observari potui, spumosam egestionem dedisse bonum præsagium, quia semper indicat motum perturbatum, & corruptionem humorum. *Spumosæ egestiones quæ dicantur, & unde oriantur.*

II. Quum Auctor accuset Pituitam, inde concludere possumus, eum hoc loco intelligere fæces albicantes, seu pallidas, & spumosas, quas etiam sæpe observavimus emissas esse cum capitis dolore. Hoc etiam cum observaverit Hippocrates, existimavit eam pituitam spumosam, quam conspexit egestam per alvum, natam esse in capite, & inde cum impetu delatam ad intestina, & ita ejectam. Multi, nescio quibus rationibus, sed absurdis, adstruere hanc sententiam conati sunt; alii vero eandem ob magnam absurditatem repudiarunt, inferentes talem pituitam spumantem cum impetu ferri non posse ex capite ad intestina, obstare pulmones, diaphragma, & intestina, quæ exterius in se nihil recipiunt: adeoque judicarunt hanc observationem esse falsam. Nos autem aliquoties experti sumus in capitis doloribus hujusmodi factas fuisse egestiones spumosas, quas puto provenire a succo nervoso acriori præprimis in Encephalo nato, & capsulis nervorum, sensim secundum nervorum cursum ad intestina delato, ibi præbere humorem dictum piutuitosum, qualis observatur in gravedine. Si hic humor in cavum intestinorum depositus fuerit, simulque intestina vellicet, motu nunc inordinato intestinorum non solum generatur aer copiosior, verum etiam eodem motu ita miscetur huic Pituitæ, ut præbeat recensitas alvi egestiones spumosas cum multis ventris torminibus. *An spumosæ egestiones ex pituita a capite defluente?*

LIB. VII. APH. XXXI.

356. *QUibus febricitantibus, in urina subsidentiæ sunt crassiori farinæ similes, longam infirmitatem significant.*

Urinæ sedimentum farinosum longam infirmitatem significat in febribus.

I. SI in fundo uroscopii, quod continet urinam in quiete refrigeratam, detegitur materia albicans instar farinæ non exacte molitæ, tale subsistens vocatur Sedimentum farinosum, quod non multum distat a sedimento albo, & bono in febribus, quoad externum conspectum, nisi quod illæ partes sint majores, minusque æqualiter distributæ, quam in sedimento albo. Quoniam hæ partes farinosæ non apparent in calente urina, neque tam magnæ ire possunt per tubulos renales, certe constat, istas formari in refrigerata urina. Illa ergo materia hoc Sedimentum formans possidet majorem concrescendi potentiam, quam quæ observatur in Sedimento albo æquali, qua concrescit in grumulos. Quum vero omnis materia Sedimentum formans sit materia morbi, quia illa in sanorum urina non apparet, concludere possumus, tali in febre morbi materiem in corpore adhuc oberrantem pronam esse ad concretionem, & inde viribus vitæ non facile separari posse. Per febres intelligere solet febres continuas, vel quæ non intermittunt, alias enim dici solet in Intermittentibus: quare hoc in loco præsagium sumendum ex urinæ inspectione, ut promittamus longam infirmitatem. Hoc Auctor noster non desumsit ex speculatione theoretica, sed quia observavit in ægris febricitantibus, si talis prodiret urina, longam mansisse infirmitatem, quod etiam nos sæpissime observavimus. Quamobrem non omnino inutilis est urinæ inspectio, ut multi ignorantes urinæ arcana rimari contendunt, neque soli urinæ inspectioni, uti agyrtæ, & impostores, est fidendum, nam idem urinæ signum in omni morbo non præbet idem præsagium. Propterea addit Auctor hoc loco in febribus: nam materia febris continuæ salubriter evacuari solet sub forma sedimenti albi, & æqualis, quod sedimentum tantum valet in febribus, ut dicatur criticum. Si vero referat farinam crassiorem, in febribus significat materiem phlogisticam, ex majori motu febrili natam, non abiisse in materiem suppurulentam albam, & æqualem, quæ a natura facile eliminatur, sed in materiem talem tenaciorem, quæ non facile ope renum a tota massa segregari potest, & inde in corpore manens morbum protrahit: aut si postea deficientibus viribus per spontaneam supervenientem corruptelam immutetur, frequentissime novum morbum Chronicum producit. Quamobrem ex tali conspecta urina non solum cum respondente effectu prædixi morbi longitudinem, verum etiam ejus commutationem in alium morbum chronicum.

Urinæ inspectio necessaria.

LIB. VII. APH. XXXII.

357. *QUibus autem biliosæ subsidentiæ, superne tenues, acutum morbum significant.*

I. LIquorem colorem flavum exhibentem, etiamsi non si vera Bilis, a Veteribus vocari Biliosum, tam frequens occurrit, ut nullus dubitare possit: ita enim omnia excrementa, & humores morbosi flavescentes dicuntur Biliosi, quia non ex omnibus Bilis proprietatibus hoc nomen invenitur impositum, sed ex solo apparente colore. Itaque si id, quod ad fundum uroscopii in urina refrigerata fertur, habet colorem flavum, hoc loco Hypostasis biliosa vocatur. De tali Urina superne Tenui maxime disputant Commentatores, etiam ante Galeni tempora, quidam ἄνωθεν, superne, retulerunt ad Tempus, alii ad Locum,

Locum, quod ultimum ego amplector, quoniam in exercitatione practica talem sæpe conspexi urinam, quæ postea exhibuit morbum Acutum, id est validum, & vehementem. Si modo Commentatores propriam praxin seu observationes in morbis consuluissent, facile potuissent sensum, & veritatem Antecessoris nostri intelligere, & confirmare: nam quod posuit Hippocrates, id non ex suo cerebro finxit, sed ex experientia medica desumsit, quod etiam deinceps a nobis praxin exercentibus observari potest, ut est illa urina in parte superiore tenuis in fundo sedimentum flavum biliosum habens, post quam conspectam febris vehemens Acuta sequi solet. Si rimamur materiem hanc urinam præbentem, facile erit conceptu, morbum Acutum sequi debere. Materia est Biliosa, id est materia ichorosa flavescens, nata ex materia purulenta, vel inflammatoria corrupta, est enim gravior reliqua urinæ massa, quia fundum petit, qualis major specifica gravitas non invenitur in Bile, quæ supernataret. Ergo signum est in febribus materiem febrilem non mutatam esse in materiem albicantem criticam, sed in ichorosum aerem, & stimulantem humorem, qui in corpore remanens, (nam omnis non ita per urinam emittitur) stimulo suo febrem intendet. Quia vero separatur a reliqua massa urinæ, signum est, hanc materiem Biliosam non ita miscibilem esse communi vehiculo humorum aquoso, unde difficilius eliminari in posterum poterit. Urinæ superne tenues non significant urinam aquosam, sed pellucidam, & etiam coloratam, nam æque inveniuntur urinæ tenues coloratæ quam decolores: &, quam ego vidi in hujusmodi morbis urinam, illa erat colorata flavescens, & superne pellucida, indicans in communi illa massa nihil de materia morbosa contineri.

LIB. VII. APH. XXXIII.

358. *Quibus autem urinæ distantes fiunt, iis vehemens est in corpore turbatio.*

I. Quæ mutationes in corpore nostro latentes fiunt, non nisi per phænomena externa detegi possunt; illa autem sunt tradenda, ut nulla de sensu phænomeni restet ambiguitas. Brevitas autem sententiarum, & varia significatio verborum non parvam sæpe parit obscuritatem, quæ totam prædictionem incertam facit. Assumo, hoc in loco agi de urinæ inspectione, quæ reddita fuit ab ægro febricitante, quod ex nexu hujus cum præcedentibus Aphorismis desumo, de quo nullus dubitare potest. Sed quæ dicantur urinæ distantes διεστηκότα τὰ οὖρα, non consentiunt Auctores. Significationem hujus vocis Literatoribus relinquo: ego autem quod in praxi observavi, & per hanc vocem exprimi potest, proferam. Si Urina in febricitantibus emissa, refrigerata conspicitur, & invenitur quædam materia ruditer, & inæqualiter concreta, dispersa per totam urinæ massam, talem ego vocarem Urinam Distantem, Divulsam, Separatam, & Inæqualem in hoc loco. Alia autem habetur etiam species urinæ inæqualis ratione temporis, sed tunc potius dicitur urina varia aut inconstans. Talis definita Urina Distans notat, morbi materiem cum reliqua massa urinæ emissam inæqualiter per totam massam esse distributam: & quia urina declarare solet naturam miscellæ materiæ morbi cum humoribus circulatoriis, quod raro in urinæ inspectione fallit, ut passim sumus demonstraturi, tuto concludere possumus ex Urinæ inspectione, qualis sit materiæ morbi status in corpore: nempe morbi materia turbata est, & mista humoribus circulantibus, quæ nunc viribus instigatis, vi quasi ante debitam coctionem extruditur, nunquam enim cruda nisi valida vi extruduntur. Quoties ergo talis divulsa emittitur urina, inter certissima signa magnæ turbationis accipi potest. Hoc ulteriu manifesta-

Urinæ distantes vehementem turbationem significant.

nifestabitur ex pulsu, anxietate, & inquietudine ægri. Et scimus talem urinam non præbere bonum præsagium, quum cruda emissa non levent.

LIB. VII. APH. XXXIV.

359. *QUibus vero in urinis bullæ superstant, renum affectiones significant, & longam fore invaletudinem.*

Ex qua causa urina spumosa.

I. URina per urethram emissa, vasculo recepta, si sit perfecte sana, aerem, quem descendens urina secum duxit, prompte dimittit, ut fere instar aquæ puræ effusæ vix bullas, vel spumam per minimum tempus retineat: aer enim cum urina descendens sub recipientis urinæ superficiem se in guttulas urina leviores colligens, sursum adscendit, formatque in urinæ superficie bullulas, vel spumam non diu persistentem: eodem modo etiam aer conquassando urinæ si misceatur. Si vero illæ enatæ Bullæ, vel Spuma per longum tempus persistant, copiosius generentur, vel omnino non evanescant, talis dicitur Urina spumosa, vel cui Bullæ superstant. Experimenta docent, aquam etiam spumosam tali modo fieri admisto glutinoso, vel saponaceo, atque Urina stagnando corrupta, conquassata, etiam magis spumosa redditur. Urina spumosa evacuatur, si in itinere corrumpatur, si ei admisceatur viscosum, aut si proveniat ex putrefactis nostri corporis humoribus: inde tam frequens in febribus colliquativis, putridis, hecticis, phthisi, & omni nimia emaciatione corporis, calculosis, omnibusque morbis, qui faciunt exire liquefactam pinguedinem e corpore nostro. Adeoque multo plures sunt morbi in quibus invenitur Urina spumosa, quam qui ab Auctore citantur, quod juniores Medicos decipit, existimantes Hippocratem in Aphorismis omnes morbos citasse, quibus redditur Urina spumosa: sed ita solitus est Auctor loqui, si unum alterumve casum expertus sit, istos absolute ponere, non quod non haberentur plures, sed quia istos in praxi detexit. Ego autem ex cunctis locis Auctoris collectis, & ex propria experientia multo plures causas inveni, quam quæ hic ab Auctore citantur, quas omnes pertractare nimis extra scopum excurreret. Talis igitur urina viscosa, saponacea, vel pinguedine impraegnata, permittit quidem bullulas aeris urina leviores adscendere, sed hæ si ad superficiem venerint, totam non relinquunt massam, sed obteguntur tenui expansa pellicula ex tali urina facta, quæ semper indicat aliquam in urina esse tenacitatem: atque quo spuma est copiosior, diutiusque persistens, eo majorem tenacitatem in urina arguit. Quare non solum ex urina spumante præcedentia dignoscere possumus, verum etiam magnitudinem, & parvitatem mali.

Urina spumosa cur renum affectiones significat?

II. Talis urina cum, & sine febre evacuari potest, ut observavi in Acutis, & Chronicis morbis: sed quoniam observavit Auctor sæpe reddi in affectis renibus, inde ex conspecta tali urina quoque intulit, significari Renum affectiones. Si enim aliquis renum calculo laborat, duplici ex causa urinam spumantem reddit. Calculus enim semper affluente urina perfusus speciem corruptionis inducit, quare calculosi etiam reddunt urinam fœtentem, hoc putrefactum urinam spumosam facit, uti patet ex urina sana dein putrefacta. Calculus etiam continuo terendo abradit naturalem viarum mucilaginem, quæ urinæ mista, & simul exiens, urinam magis glutinosam facit, & inde magis spumantem, inde etiam Calculosi reddere solent urinam crassiorem, & contentis saturam. Si vero pinguedo in corpore liquefacta, & acrior reddita per urinæ vias emittitur, in suo transitu quoque dolorem renibus inferre potest, omnibusque viis urinæ, quibus abradit seu abstergit mucilaginem has vias naturaliter tegentem, ita illa urina ex sua natura acrior, nudas tangens partes, dolores nephriticos infert, quod sæpe in febribus putridis observatur.

III. Si

III. Si quis febre laborans reddere incipit Urinam spumosam, semper ego quoque in praxi observavi, istos ægros tarde recuperasse pristinam sanitatem: quod etiam rationibus est conveniens, nam omnis febris commutatio in putredinem morbum prolongat, quum vis vitæ nesciat putrefactum emendare, & caremus organo putrefactum separante a bono; hinc diu durat, priusquam omnem putrefactum fuit evacuatum: quod alio modo fit materia purulenta, & critica, quam natura novit eliminare. Hinc per nullum emunctorium invenimus humorem corruptum evacuatum fuisse criticum; imo ulcera quandiu putrefacta emittunt, non consolidantur. Quia vero spumosa urina significat mutationem materiæ febrilis in putrilaginem, ex generali lege putrefacti longa est exspectanda invaletudo. *Cur longam fore invaletudinem significat?*

LIB. VII. APH. XXXV.

360. *Quibus autem pingue est, & confertum quod supernatat, his affectiones nephriticas, & acutas significat.*

I. Alterum phænomenon, quod in febricitantium urinæ superficie conspicitur, est Pingue, & Confertum, ἀθρόν, in unum collectum, coacervatum; si nempe brevi tempore in urinæ emissæ superficie formatur collectio pinguedinis, neque guttatim, neque instar telæ aranearum, neque in modum spumæ, sed confertim, satis dense stipatum, & collectum. Hoc fit, si ipsa pura nostri corporis pinguedo cum urina exeat sine prægressa putredine; nam pinguia urinæ mista quia leviora supernatabunt instar cremoris lactis, & obtegent brevi tempore totam urinæ superficiem; sed si putrefacta sint, & ita aquosis miscibilia, spumantem faciunt urinam, & non separantur a reliqua urinæ massa. Talis ergo Urina signum est, veram pinguedinem in corpore liquatam cum urina reddi. *Unde pingue, & confertum supernatans?*

II. Pinguedinem corporis in tunica cellulosa collectam, a vehementi calore liquatam, & circulatione aucta propulsam, sanguini primo venoso mistam, & ita ad cor delatam, non solum in subito superveniente febre acuta ardente, verum etiam in motu musculari validiore, præprimis in obesis, observarunt multi Medici: ex Calore aucto enim fit pinguedo fluxilis, naturalis ei est via ex cellulis in venas, ut docet Anatome, & aucta circulatione hæc promovetur protrusio. Igitur non est mirum in ardentibus Acutis morbis, ut piuguedo sanguini misceatur magna copia. Sed ex aucta illa circulatione sequitur, Pinguedinem receptam evacuari cum urina: nisi enim motus particularis renum major simul accedat, recepta pinguedo in sanguine cum urina evacuari nequit, ut sæpe observamus in Ardentibus. Ut illa ergo pinguedo exeat, neque sola circulatio major cum ardore sufficit, quia his non generatur pinguedinis transitus per Renes; neque sola actio renum valet talem producere Urinam, quia si cum sanguine arterioso copia pinguedinis non adferatur, renes eam excernere nequeunt. Recte igitur observavit Auctor has duas conjunctas affectiones, nempe Nephriticas, & Acutas. Quod opponunt in Marasmo, & Phthisi non est alicujus momenti, quod hi non reddant talem Urinam, etiamsi pinguedo totius corporis consumatur: his enim pinguedo non consumitur forma pinguedinis, sed quando Pinguedo in his corrupta fuit, & degenerata evacuatur. Quamobrem his frequentior est urina spumosa, quam quæ habet Pingue confertum supernatans. *Cur talis urina significat affectiones nephriticas, & acutas?*

LIB. VII. APH. XXXVI.

361. *Quibus vero nephriticis existentibus, prædicta signa accidunt, & dolores circa musculos spinales fiunt, si quidem ad exteriora loca fiunt, ab-*

scessum

scessum exspecta futurum extrorsum. Si vero dolores fiant magis ad interna loca, etiam abscessum magis introrsum fore exspecta.

Nephriticis urina, cui pingue confertum supernatat, & dolores circa musculos spinales, supervenientia, abscessum præsagiunt.

I. NOn omnes Nephriticas affectiones (*Aph.* 110. VI.) oriri a renum calculo, imo ipsos renes interdum immunes esse, supra observavimus (*Aph.* 276. II.). Istud etiam in hoc loco est tenendum, nam qui renum calculo laborant, nunquam reddunt urinam, cui pingue confertum supernatat, sed urinam fœtentem, sabulosam, purulentam, vel & merum sanguinem mingunt. Quare Nephritis hoc loco est generaliter accipienda pro lumborum dolore, eo circiter loco ubi Renes hærent. Nulla est in toto corpore pars dolens, quæ ingenia etiam peritissimorum magis fatigat, ad designandam partem effectam, quam Dolor lumborum, ipsa enim medulla spinalis ejusque membranæ cingentes, & nervi inde nati, mesenterium annexum, renes accumbentes, musculi spinam moventes, si doleant, eodem in loco doloris sensum faciunt; sed in effectibus toto cœlo differunt: inde tam difficile est a priori definire, num Lumborum dolor fiat a renum calculo, vel quavis alia causa. Noster quidem Auctor tanquam Divino ingenio præditus retinuit quidem Nephritidis nomen, sed bene intellexit hunc dolorem non generari ex Calculo, sed voluit ex perseverante Lumborum dolore præsagire Abscessum vel internum, vel externum, qualem quoque casum in quodam etiam viro observavimus, ut de veritate hujus observationis minime sit dubitandum, sed potius mirandum, Nostrum senem in rimandis phænomenis, ut ex iis formaret præsagium, neminem habuisse parem. Equidem fateor, etiamsi similem tractavi casum, me non potuisse, nisi ab Auctore monitum, talem formare prædictionem. Ponit Auctor aliquem, qui diu Lumborum dolore laboravit, sed nullam mentionem calculi, vel difficultatis urinæ mentionem facit, qualia quoque in casu nostro non fuere observata; potuit ergo illa doloris causa hærere in partibus lumborum circa renes. Quando illa materia acris ibidem satis diu hæsit, tandem aucta acredine circumjacentes partes magis vellicare incipit, ut inde circa locum hunc concitetur inflammatio: hucusque incerti sumus, quænam sit pars dolens, & quid sit exspectandum; multæ tunc a medicis fiunt conjecturæ, sed obstupescunt ab eo dolore non reddi calculum, neque urinæ difficultatem fieri, vel reddi cum urina quædam aliena. Hoc nunc in ambiguo statu si concitatur febris acuta, & redditur urina, cui pingue, & confertum supernatat, ex monitu Auctoris, certum præsagium formare possumus, circa hunc locum futurum esse abscessum vel externum, vel internum. Nam si doloris exacerbatio tactu externo non exasperatur, verendus est Abscessus internus, quia tunc inflammatio altius latet: sed si attactu levi intendatur dolor, spes est, externe fieri posse Abscessum, quia locus inflammatus cuti propior est. Istud nunc acre circa lumbos hærens inflammationem localem faciens, per consensum generat febrem Inflammatoriam ardentem per totum corpus, uti aliæ magnæ inflammationes locales, qua febre ardente, ut superius monuimus, liquescit pinguedo, & traditur circulanti sanguini. Et quoniam Renes proxime adjacent, ab eodem stimulo etiam agitantur, ut non solum urinam copiosius extrudant, sed etiam pinguedinem transmittant. Quando igitur post Dolores lumborum diuturniores accedat Dolor circa Musculos spinales, febris ardens per totum corpus, & cum tali descripta urina, signum est, acre id tamdiu latitans in partibus adjacentibus concitasse validam inflammationem localem, quæ in abscessum desinere debet: nam si causa inflammationem producens manet, ut fit in hoc humore acri, concitata Inflammatio semper abire debet in purulentiam, & nunquam critice resolvi potest. Pus dein factum in hoc Abscessu nato per renes reddi nequit, quia extra renis substantiam fuit formatum:

tum: si vero ipsi Renes inflammentur, sæpe redditur cum urina pus, quod in hoc casu fieri nequit. Inde sequitur necessario puris collectio vel in parte cellulose externa peritonæi, quando dicitur Abscessus internus; vel in tunica cellulosa sub cute, quod melius, quando formatur abscessus externus. Fieri etiam potest, ut pus colligatur in tunica cellulosa inter musculos lumborum, quod rarius. Hujusmodi abscessus interni periculosissimi sunt, sive maneant in sacco dilatato peritonæi, & se exonerent per longam fistulam externe, quod etiam observavi, sive interne rumpantur, fundentes pus in ventris cavitatem, ubi dein Tympanitidem producunt. Nam fistula talis inter musculos decurrens difficile aperta servari potest, & clausa relinquit pus intus, & quamvis aperta maneat, saccus internus formatus vix depurari poterit, suppeditans continuam Puris, vel Ichoris scaturiginem.

LIB. VII. APH. XXXVII.

362. *QUi sanguinem vomunt, si quidem sine febre, salutare; si vero cum febre, malum. Curandum autem refrigerantibus, & adstringentibus.*

I. TAntam fidem, & candorem in Auctore nostro passim detegimus, ut nullibi observationem practicam ponat, quin eam in ægris detexerit, in theoreticis autem hinc inde a veritate recedit, non vero malo animo, sed quia præcepta theoretica defectu experimentorum non satis fuere eruta. Quamvis igitur paradoxum videatur, Vomitum cruentum esse salutarem, si fiat sine febre, quum superius (*Aph.* 235., II.) dixerit, malum esse omnem sanguinem sursum emissum, non tamen credo, hanc sententiam posuisse sine salubri detecto effectu: quod nempe homo abundantia sanguinis laborans per vomitum cruentum supervenientem fuerit liberatus ab istis urgentibus symptomatibus. Verum hujusmodi casus tam rari sunt, ut vomitus cruentus sine febre contingens non mereatur salutaris dici. Sed si comparetur ad hæmoptysin, censendus est minus periculosus, quia sanguis in ventriculo restans commodius per inferiora etiam potest emitti, quam sursum ex Pulmonibus: atque satis longa quies ad consolidandum concedi potest Ventriculo, quæ Pulmonibus non est concessa. Neque tam absolute hic vomitus salutaris potest dici ex mente Auctoris, quum in fine addit curationem cohibentem ulteriorem vomitum cruentum. *An sanguinis vomitus sine febre, salutares?*

II. Sanguinis fluxum curare febrem (*Aph.* 170., II.,) & prævenire abscessum (*Aph.* 184., II.) demonstravimus, quod autem idem sanguis per vomitum redditus in febribus malum significet, ex aliqua accedente ratione venire debet. Qui enim sanguinem in febre vomunt, his signum est impetum ferri ad interiora viscera, quod malum est, dein conatu vomendi, ex quo nullum fit levamen, & agitatione febrili simul fatigatur; denique portio sanguinis in ventriculo restitans calore febrili promte in corruptelam convertitur, quæ nova ingesta etiam corrumpere valet. Igitur etiamsi salutaris sit hæmorrhagia narium in febribus, vomitus tamen cruentus ratione organi, & accidentium rerum, malus esse solet. *Sanguinis vomitus cum febre, malum.*

III. Generalem curationem in sanguinis vomitu hoc loco proponit, quia non determinat, an sit adhibenda in vomitu illo cum vel sine febre. Absolute ergo monet, abhibenda esse adstringentia, & refrigerantia, qualis curatio adhiberi solet in omni sanguinis profluvio; atque invenio, omnes quoque practicos hanc Methodum sequi. Postquam vero bene omnia ponderaveram, quæ in tali vomitu cruento fiunt, & experiebar hanc methodum non bene procedere, ob graves aliquas rationes eam methodum in meis ægris repudiavi, & aliam institui, quam reticere in publicum commodum nolui. Si ab acribus assumtis generetur sanguinis Vomitus, ne aliquid de eo acri restaret in ventriculo, danda est potio diluens *Sanguinis vomitus an adstringentibus, & refrigerantibus curandus?*

luens quæ vomitu rejecta id acre simul aufert, sed si fiat a causa interna, vomendi conatus compescendus parva quantitate vini rhenani diluti cum citri succo, & laudano liquido, cavendum ab omni adstringente, & coagulante: hæc enim sanguini in ventriculo effuso mista, eum in thrombum contrahent, qui vomitu difficile potest reddi, & sua duritie, & tandem acrimonia lacesset ventriculum, & ad novum vomitum instigabit, dum interim coagulans datum contentis ventriculi, ut & sanguini mistum, ad contrahendum vasculum apertum sanguinem fundens nihil præstare possit. Quare: adstringentia magis obsunt quam prosunt in sanguinis vomitu: sed retentus ventriculus vacuus ita contrahet vasculum antea apertum, ut sponte sistatur sine damno effluens sanguis, & ita adducta vasculi latera inter se consolidantur. Quare præcipua curationis pars est facere, & servare ventriculum quantum fieri potest vacuum per aliquot dies, ingerendo alimenta liquida tam parva copia, & partitis vicibus, ut vita servari possit, evitando omnia duriora acria, & copiosiora. Quibus continuatis sponte cessabit sanguinis vomitus, quod adstringentibus facile fieri non potuit.

LIB. VII. APH. XXXVIII.

363. *Destillationes in ventrem supernum, in viginti diebus suppurantur.*

Destillationes in pectus quo tempore suppurantur?

I. Catarrhorum theoriam omnium maxime invenio intricatam, & multis obscuritatibus obrutam, tam ratione originis, quam exitus, & cursus. Maxima pars medicorum catarrhos e capite provenire, & in eo generari contendit, uti in organo destillatorio condensatur aquæ vapor frigiditate capitelli, quum cerebrum frigidius assurgentes vapores condenset, & dein destillare faciat: hæc autem sententia per demonstrationes anatomicas diu refutata fuit, quia assurgentes ex ventriculo per œsophagum, & ex pulmonibus per tracheam vapores ad cerebrum pertingere nequeant. Neque conveniunt de exitu catarrhorum, arteriæ enim oppositum cursum servant, & venæ materiem omnem ducerent ad cor, sed non cogitarunt, nervos quoque ex Cerebro oriri, & varias adire partes. Si igitur in eo succo, qui humectat, & nutrit partes encephali, aliqua generatur acrimonia, illa capsulis nervorum a dura, & pia matre mutuatis ad varias partes duci potest. Quare de origine, & cursu catarrhorum nulla obstat via, quin duci possit ad varias corporis partes, & ita etiam ad ventrem superiorem seu Pectus, qualis pars hoc loco intelligitur. Sed tunc illa restat summa difficultas, quomodo materia catarrhosa acris lymphatica possit in suppurationem commutari, quoniam experimur, catarrhos in nares, vel fauces, vel pulmones descendentes raro purulentiam proferre, sed mucum, aut tenuem humorem corrodentem, vel magis spissum, uti experimur in Coryza, Brancho, & tussi ex catarrho natis: nisi velimus per suppurationem hoc loco intelligere materiæ hujus tenuioris degenerationem in materiem crassiorem, & albicantem, qualem mutationem frequentissime in catarrhis observamus, non vero commutationem in verum pus. Materia enim acris, & tenuis nullibi in verum pus commutatur, sed in materiem albam tenaciorem, quæ quoad adspectum non multum a pure differt. Quod autem partes catarrho vexatæ tandem verum pus proferant, istud non fit ex mutata materia catarrhosa in purulentiam, sed si ista materia corroserit partem, & ulcus formaverit, quod pus fundit, sicuti etiam superius in materia Erysipelatosa (*Aph.* 345.) observavimus. Igitur deducerem ex hac observatione, quod etiam praxi respondet, materiem catarrhosam in ventrem superiorem destillantem, intra viginti dies commutari in materiem albam magis cohærentem, seu concoqui.

LIB.

LIB. VII. APH. XXXIX.

364. *SI quis sanguinem, & grumos mingat, & stranguriam habeat, & dolor incidat ad perinæum, & imum ventrem, & pectinem, partes circa vesicam laborare significat.*

I. TOtus hic superius (*Aph.* 190.) invenitur, quare non opus repetere.

LIB. VII. APH. XL.

365. *SI lingua ex improviso impotens fiat, ut aliqua corporis pars siderata, melancholicum hoc ipsum fit.*

I. MAteria morbosa in corpore hærens, uti est Melancholica, (*Aph.* 119. II.) quædam constantia infert symptomata seu phænomena, ex quibus detectis cognoscimus illam materiem intus latere: alia autem interdum superveniunt, interdum vero non conspiciuntur; hæc adduci possunt ad majorem firmitatem, ut hoc loco Linguæ impotentia, & pars corporis apoplectica: cognoscimus hæc symptomata ex melancholia venire, si homo melancholia laborans, & nullo alio morbo, ex improviso corripiatur Linguæ impotentia, & Apoplexia partis. Illa autem observatio videtur inutilis, quia jam constabat, ægrum laborare melancholia, & propterea non opus esse ex reliquis advenientibus symptomatibus hanc detectionem causæ adstruere. Alio autem modo fit in exercitatione practica; si enim inscius sim, Linguæ impotentiam, & Apoplexiam partis oriri posse a materia melancholica, & consular de his duobus simul subito obortis symptomatibus, quæ curanda sunt ablatione causæ, incertus hæreo, quid sit præsagiendum, & faciendum, nisi sciam monitus, hæc oriri posse ex materia melancholica. Sed si monitus fuero per hanc observationem, ulterius inquirere valeo, num characteristica melancholiæ signa (*Aph.* 288. I.) adsint, quæ si invenero, hæc symptomata ut morbum melancholicum curare (*Aph.* 119. III.) debeo. De his ergo symptomatibus statim pronunciare valeo, periculum esse, quia omnis materiæ melancholicæ decubitus periculosus est (*Aph.* 321. I.). Nam Linguæ impotentia ἀκρατὴς notat debiliorem, & minus validum motum, quam qui ad loquelam formandam requiritur. Illa autem linguæ impotentia, qua delirantes absurda effutiunt, species delirii est, in quo sensu hic non videtur accipi, quia addit Apoplexiam alicujus partis (*Aph.* 321. II.), quod notat defectum sensus, & motus animalis in quadam parte. Quia vero superius demonstravimus (*Aph.* 321.), materiem melancholicam in encephalo ad principia nervorum applicatam interdum earum partium, ad quas tendunt hi nervi, exstinguere, vel turbare motum & sensum animalem, eodem etiam modo hæc duo symptomata ex melancholia nata sunt intelligenda.

Ex melancholia linguæ impotentia, & partis apoplexia.

LIB. VII. APH. XLI.

366. *SI senioribus nimium purgatis singultus superveniat, non bonum.*

I. EX Hypercatharsi (*Aph.* 197.), & ex Helleboro (*Aph.* 194.) Singultum esse malum demonstravimus. Hoc autem loco determinat ætatem, quod in præcedentibus non fecit, forsan quia detexerat in Senioribus malum fuisse, si Singultus superveniat, & postea detexit hoc omni ætati competere. Obstare videtur,

quod hic Aphorismus serius veniat, & inde fundamentum prioris esse non potuerit. Verum Aphorismi non sunt eo ordine temporis scripti, uti observationes serie temporis fuere factæ: collectionem horum aphorismorum fecit Auctor in summa senectute ex iis, quæ multo antea fuere observata, quare forsan posterior Aphorismus multo prius fuit inventus, quam Aphorismus prior. Hoc solummodo addere possumus, omnes species Convulsionis, ut est singultus, periculosiores esse in Senioribus, quam Junioribus, & omnium minime periculosas in Infantibus, & Pueris.

LIB. VII. APH. XLII.

367. *SI febris, quæ non est a bile, detineat, aqua multa, & calida in caput affusa, febris solutio fit.*

Qualis Febris non ex bile nascitur?

I. INter omnes morbos Febrim, propter apparitionum, & causarum multitudinem, omnium difficillime definiri posse, superius (*Aph.* 153. I.) demonstravimus. Inter istas omnes debet esse una species, quæ ex Bile generatur, & itidem altera, quæ non generatur ex Bile. Ut igitur cognoscamus, num multa aqua calida in caput sit affundenda ad curationem, scire oportet, qualis Febris nascatur ex Bile, ut in ea hanc medendi methodum evitemus. Multo certior, & evidentior fuisset curatio, si non per denegationem, sed per positionem causæ proposuisset speciem febris: nam fieri potuisset, quod esset etiam alia febris species non ex Bile nata, quæ quoque hoc auxilium non admitteret, quod demonstrare conabor in sequentibus. Omnes febres, quæ ex humore acri tenui, & calefaciente in corpore nato generantur, dicuntur apud Veteres a Bile oriri, inter quas febris tertiana intermittens primas partes tenet: an vero febris ardens, putrida, hectica, & symptomatica ex Bile nascatur, non consentiunt. Igitur incertus sum, num in memoratis febribus, atque in quotidiana, & quartana, quæ dicuntur oriri ex pituita, & melancholia, caput perfundendum sit multa aqua calida ad curationem. Proinde incerta hoc loco proponitur curatio. Credo igitur, Auctorem observasse, quandam speciem febris egregie solvi hac aqua calida perfusa, sed & expertum esse, in Febribus Biliosis nocuisse.

Qualis febris solvitur multa aqua calida in caput affusa?

II. Quæcumque pars nostri corporis multa aqua calida fovetur, & abluitur, ab actuali illo calore paulo magis eo tempore incalescit, atque liberatur a sorditatibus cuti adhærentibus, simulque laxatur, & humectatur: sed si desinat ille calor actualis, relinquitur pars frigidior, & laxior, quam erat ante foturam, vel affusionem eam. Si vero illa pars ultra modum incalescat, & sicca sit ante hanc affusionem, ut experimur in partibus inflammatis, ab affusione hac lenietur urens calor, humectabitur pars, & tensio laxabitur. Facile ergo erit ex his conjicere, quanam in specie febris hæc methodus valeat; nempe si ex insolatione caput incalescit, & siccatum fuit: siccitas enim, & humor tenuis acer ex insolatione natus humectabitur, atque concedetur liber exitus humori illi, & qui restitabat in poris, simul auferetur. Aut si quis ex laboribus durioribus propter expulsionem humoris tenuioris, & compactum sanguinis febricitet, hac capitis ablutione calida ejus humores compacti resolventur, suppeditabitur mitis, & tenuis humor aquosus, & solida constricta sicca humectabuntur, & laxabuntur. Denique quibus ob aeris frigiditatem, vel ventum prohibita fuit perspiratio, & materia illa retenta febriculam concitat, his per aquam affusam calidam liberior conceditur perspiratio, qua id, quod febrem excitat, eliminatur e corpore. His ergo in febribus conducit aqua multa calida in caput affusa: sed si materia sit biliosa, uti experimur in morbis erysipelatosis, per affusionem calidam his augebitur bilis corruptio.

LIB.

LIB. VII. APH. XLIII.

368. M*Ulier ambidextra non fit.*

I. MIror sane rem nullius momenti in arte medica, & quæ quotidiana observatione comprobari, & refutari potest, tot verbis, & auctoritatibus agitatam fuisse ab Auctoribus, quod fieri possit, vel non, & an sit vera, vel falsa. In re omnibus obvia non est opus uti auctoritate; sive enim Veteres hoc dixerint, sive negaverint, perinde habetur; quotidiana observatio comprobat, multas mulieres, uti etiam viros, utrisque manibus sua opera absolvere posse, & tot invenimus mulieres sinistra manu promtiores, quam viros; ideoque dubitare possum, an ab Auctore nostro, qui res magni momenti posteritati relinquere voluit, hic aphorismus sit relictus.

LIB. VII. APH. XLIV.

369. Q*Ui suppurati uruntur, aut secantur, si quidem purum effluat pus, & album, evadunt. Si vero subcruentum, & cænosum, ac graveolens, pereunt.*

I. QUid sit Pus, ex iis, quæ antea exposuimus (*Aph.* 215. II. & 285. I.), satis colligi potest. Constat ex iis, esse certum specialem humorem morbosum; sed ex omnibus mitissimum, qui suo fotu, & blanda indole promovet consolidationem, quippe sanguini mistus facillime vel cum urina emittitur, vel per sputum redditur: inde omnia vulnera, ulcera, & aliæ læsiones non consolidantur, nisi bonum pus sit præsens. Hoc loco dumtaxat duæ notiones boni Puris proferuntur, nempe Purum, & Album, reliquas dedimus (*Aph.* 285. I.). *Purum*, id est sincerum, merum, nullis aliis humoribus mistum, tunc enim notat, tali in abscessu, vel cavitate corporis omne alienum in Pus fuisse conversum, non affluere ulterius humores in Pus commutandos, neque Pus ibidem tam diu fuisse collectum, ut abiisset in ichorem; nam sive sit immaturum, sive aliis humoribus mistum, sive in putrilaginem fuerit conversum, exiens Pus non erat purum. Alterum est, ut sit *Album*, quibus addi potest, ut sit Inodorum, quod alibi notavit Hippocrates, & nos quoque per praxin experti sumus. Uti cuivis humori suus naturalis est color, ita quoque Puri, quod, nisi sit Album, nunquam est bonum; ita sanguis debet esse ruber, bilis flava, qui colores sunt inter notiones bonitatis. Unde autem ille color dependeat, non litigo, in posterum forsan opportunior dabitur disputandi locus. Hoc autem asserere audeo contra multos, albedinem eam non pendere ab acido oleosis misto. *Inodorum* necessario debet esse, quia fœtoris præsentia declarat corruptionem. Contraria vero numerantur tria signa, licet plura sint, quæ Puris malignitatem declarant. *Subcruentum*, ὕφαιμον non est valde malum signum in Pure, si appareat in sputo tussiendo emisso, aut in effluente pure ex aliquo abscessu; signum enim est, vasculum aliquod exiguum adhuc esse apertum sanguinem fundens: sed si pus collectum fuit in cavo pectoris, malum est signum, quia designat pus tunc corrodendo læsionem vasorum intulisse, quia hic hæret in naturali, non vero in cavitate vi morbi facta, ubi naturale est, ut quædam vascula sint aperta. *Cœnosum*, βορβορῶδες, tunc dicitur, si loco puris albi, æqualis, & puri, reddatur materia purulenta sordida, lutosa, limosa, quæ partim est crassa, partim tenuis, coloris alieni; talis nascitur, quando sanguis reliquique humores Puri admisti non per vim vitæ convertuntur in materiem purulentam, sed per corruptelam convertuntur in talem materiem par-

Puris boni & mali signa.

partim spissam, & partim tenuem: signum ergo est, spontaneam corruptelam prævalere, quæ nunquam aliquid boni portendere potest. *Graveolens*, δυσῶδες Pus, licet omnes reliquas boni Puris notiones habeat, semper censetur malum, quoniam indicium est, vel ipsum Pus esse putrefactum, vel ei putrefactos humores esse mistos, quo vero fœtor est gravior, minusque tolerabilis, eo pejus est indicium, quia significat eo majorem puris corruptionem.

Suppuratis sectis vel ustis ex pure peti potest præsagium. II. Sive Suppurati ἔμπυοι sint homines pus continentes in cavo pectoris, qualis est communis significatio, sive in quavis alia naturali corporis cavitate, vel in cavitate vi morbi facta, quando Abscessus appellari solet, si Pus sponte, solutis integumentis, vel facta sectione aut ustione, evacuetur, ex ejus qualitate judicare possumus, num sanitas, vel mors sit exspectanda. Ex descriptione Auctoris patet, istis temporibus secando, & urendo fieri aperturam; hodie autem, si sponte non aperiatur abscessus, vel erumpat ex cavitate naturali Pus, nunquam ferro ignito aperturam faciunt, sed secando, vel applicatione corrodentis viam parant exitui Puris. His autem omnibus modis, & sponte, si exiens Pus sit malum, ipsa evacuatio tandem mortem infert. Supra (*Aph.* 292.) notaverat in similibus casibus mortem instare a pure acervatim affluente, hoc nunc loco prognosin petit ex Puris qualitate, & detexit, si Pus bonum exeat, sanitatem exspectari, sed si Pus malum conspicitur, instare mortem. Pus enim exiens nobis non solum præbet indicium Puris remanentis, verum etiam partium circumjacentium, quæ pus sustentant. Quod si Pus bonum exeat, signum est ex puris qualitate aliena nihil verendum esse, partes ambientes ab attactu hujus puris facile consolidari posse, ergo in tali casu nihil est verendum ex pure, nisi quod possit nimis magna quantitate evacuari, quod evitari debet, & potest, vel quod ejus evacuatio intercipiatur, quando stagnando corrumpetur; quare sedulo cavendum, ne boni Puris exitus intercipiatur: ejus enim est naturæ (*Aph.* 341. I.), ut nunquam assimiletur bonis humoribus, vel invisibiliter evanescat. Sed si exiens Pus sit Malum, residuum intercipiet consolidationem, inficiet bonos circulantes humores, & corrumpet partes firmas cingentes: postquam satis diu fatigavit hominem febre hectica, & consumtione humorum, homo corruptis tandem omnibus humoribus, & privatus viribus peribit.

LIB. VII. APH XLV.

370. *QUi ad hepar suppuratum uruntur, aut secantur, si quidem purum effluat pus, & album, superstites evadunt: ipsis enim pus est in tunica. Si vero effluat velut amurca, pereunt.*

Ex Hepatis abscessu pus bonum salutem portendit. I. HEpar duplicem exercet functionem: habet enim arteriam hepaticam motu vitali donatam, ut omnes corporis partes; atque exercet motum particularem ad Bilis confectionem, & secretionem. Observamus regulariter ab actione vitali generari inflammationem, & produci purulentiam ubique in corpore: sed an quævis organorum specialis actio etiam conficiat pus, non satis per praxim confirmatum est; invenimus quidem organa speciali motu donata suppurari, sed invenimus etiam frequentius abire in putrilaginem, si afficiantur, quam partes reliquæ, in quibus peculiaris non detegitur motus. Si ergo in parte externa hepatis, ubi præprimis ludunt rami arteriæ hepaticæ, abscessus generatur, is saccum formare potest inter communem a peritonæo tunicam, & propriam hepatis, quod etiam observavit Auctor; ipsis enim, inquit, pus est in tunica. Si pus ex sacco eo per exteriora corporis integumenta fundatur, quod etiam sponte, ut ego etiam observavi, vel incisione, aut ustione fieri potest, exiens pus

est observandum, nam si sit bonum, (*Aph.* 369. I.) æger æque quam ex abscessibus aliorum locorum servari potest.

II. Sed si Abscessus altius penetrat in Hepatis substantia, ut portio ipsius organi destruatur, formatur materia partim ex Pure, partim ex partibus firmis organi cholepoietici, & sanguine venæ portarum atque bile. Inde materia illa ita mista, quia refert recrementum olivæ, vocatur Amurca. Quoties ergo Pus velut Amurca exit, signum est, ipsam Hepatis substantiam consumi; & quoniam Hepar parvo motu vitali donatum est, se non facile potest liberare, atque humor alienus Puri mistus consolidationem impedit: quare lenta tabe cum flavo, vel subluteo colore ægri consumti tandem pereunt. Talem autem abscessum in dextro hypochondrio perruptum vidi sanatum in quadam Matrona; sed hæc exempla tam rara sunt, ut, si observamus talem Abscessum, pronunciare possimus, si non sit lethale, tamen esse periculosissimum. *Pus velut Amurca mortem præsagit.*

LIB. VII. APH. XLVI.

371. *IN doloribus oculorum, postquam merum bibendum dederis, & multa calida laveris, venam secato.*

I. VErba hujus, & Aphorismi præcedentis (*Aph.* 296.) vix inter se differunt, sed tamen sensus est diversus; quia in præcedente varia genera auxiliorum tentanda proposuit, in hoc autem auxiliorum ordinem proponit. Quibusnam in causis ad Oculorum Dolores varia illa auxilia sunt adhibenda, dicto loco exposuimus; sed si deberem certam aliquam causam dolorem oculorum inferentem proferre, eandem darem cum Galeno responsionem. Si quis nos docere possit affectionem, cui tria hæc remedia sint opus, ei profecto gratiam habituri sumus. Quamdiu autem Aphorismum ut germanum, & legitimum recipient, & explicabunt, nec, quænam ea sit affectio, docebunt, non facile eorum expositionibus fidem adhibebimus.

LIB. VII. APH. XLVII.

372. *HYdropicum si tussis habeat, desperatus est.*

I. TOtum hunc Aphorismum, & ejus explicationem invenies (*Aph.* 300.), ut non sit opus repetere.

LIB. VII. APH. XLVIII.

373. *URinæ stillicidium, & urinæ difficultatem vini potus, & venæ sectio solvit. Secandæ vero internæ venæ.*

I. Tranguriam venæ sectione solvi, & secandas esse internas venas, supra (*Aph.* 301.) exposuimus. Restat ergo hoc loco videre, quomodo vini potione, θώρηξι, curari potest Stranguria, & Dysuria. Stranguriæ (*Aph.* 110. IV.) definitionem dedimus, & ab ea non multum distat Dysuria, quando cum difficultate, vel dolore urina reddi debet. Ex his colligi potest, utrumque morbum generari posse ex variis causis, & propterea curari non posse eodem genere auxilii. Hoc etiam expertus est Auctor, quia duo diversa auxilia tradit, quæ observavit levamen attulisse, nempe Venæ sectionem, quæ minuit motum, & Vini potionem, quæ auget corporis calorem. Si ergo junior medicus utroque genere auxiliorum *Stranguria & Dysuria solvitur vini potu.*

uti

sti vellet, tantum noceret, quantum prodesset: ne igitur in posterum faciamus periculum, videndum est, num ex motu languidiore generetur Stranguria, & Dysuria, tunc largior Vini potatio est concedenda; sed si experimur adesse ardorem, signa febris, vel inflammationis, a Vini potu abstinendum, sed Vena secanda est.

LIB. VII. APH. XLIX.

374. *AB angina detento tumor, & rubor in pectore superveniens, bonum: foras enim vertitur morbus.*

I. SEnsus hujus sententiæ expositus est (*Aph.* 302.)

LIB. VII. APH. L.

375. *QUibus cerebrum sphacelo fuerit affectum, in tribus diebus pereunt: si vero hos effugerint, sani fiunt.*

Sphacelus quid sit. I. PRiusquam prognosin formare possumus, constare debet, quid per Sphacelum sit intelligendum: perspiciens autem auctores, & ipsum Galenum optimum Hippocratis interpretem, tot invenio tricas, & ambiguas significationes, ut vix constet, qualis morbus per Sphacelum sit intelligendus. Foesius multa loca collegit, ex quibus patet, Sphacelum indicare Ossis siderationem; omnium partium corruptionem seu siderationem; vitiatam carnem in ulcere; partis internecionem inchoatam, sed non firmatam; Inflammationem tendentem in corruptionem; immoderatum, & vehementem dolorem; convulsionem ex nervorum inflammatione, fortem tensionem; putredinem, & multa alia mala. Dolendum utique est, tot res diversas eodem vocabulo indicari, quia tunc semper dubii hæremus, qualis morbus sit intelligendus. Nos autem ad omnem ambiguitatem evitandam, in *Chirurgia Repurgata* (623.) per Sphacelum intelleximus universalem mortificationem alicujus partis, & distinctionem fecimus inter Sphacelum, Gangrænam, & Escharam, quam significationem ubique teneo, ut semper constet, qualem morbum intelligo per Sphacelum. Nostra autem significatio hoc loco admitti nequit, quum dicat Auctor, si triduum effugerint, sani fiunt, dum pars Sphacelata nunquam in vitam redeat, & si Cerebrum tali Sphacelo esset correptum, nullus servaretur. Igitur plane alium morbum Hippocrates hoc loco intellexit, quem potuit æger superare, ut redeat in sanitatem.

Ex quali Cerebri Sphacelo post triduum sani fieri possunt? II. Observavit Hippocrates (H. a. 344.), *Si æstas sicca existat, & borealis, sequens vero autumnus pluviosus, & australis, capitis dolores ad hyemem expectare convenit, & cerebri corruptiones, ampliusque raucedines, gravedines, & tusses, aliquibus etiam tabes.* Ex tali tempestatum vicissitudine generari humorem crudum, & acrem, demonstravimus (*Aph.* 92.), qui hoc loco encephali sphacelum inducit. In Coacis H. a. 538. *Cerebro corrupto alii in tribus diebus, alii in septem moriuntur. Has vero si effugerint, servantur.* Has Auctor deduxit generales regulas ex Libro de Morbis: nam (H. b. 39.) *Si cerebrum*, inquit, *corruptum fuerit, dolor ex capite spinam occupat, & ad cor animi deliquium procedit, & sudor est, & somni expers est, & ex naribus sanguis fluit. Sæpe etiam sanguinem vomit.* Infra addit: *Hic tertia aut quinta die plerumque perit.* Atque H. b. 51. *Si Cerebrum corruptum fuerit, dolor ex cervicis nervo ad spinam tendit, & ad cor frigus descendit, & derepente novus sudor adest, & per nares sanguis fluit. Vomunt quoque multi. Hic triduo moritur. Si vero septem dies transgrediatur*, &c.

Pau-

Pauci hujusmodi morbum effugiunt. Dein H. b. 98. *Si cerebrum corruptum fuerit, dolor caput tenet, & per collum procedit ad spinam, & æger non audit, & frigus ad caput devenit, & totus intumescit, & derepente privatur voce, & ex naribus sanguis fluit, & lividus fit. Quod si morbus leviter corripiat, ubi sanguis discessit, melius habet. Si vero vehementer correptus fuerit, cito perit. Huic sternutationes per odorata inducito, & alvum purgato &c.* Præter hos morbos internos Ossis corruptionem indicat σφάκελος ἐγκεφάλου. Nam *si corruptio*, inquit (H. b. 53.), *Cerebrum invaserit, dolor tenet maxime anteriorem capitis partem, paulatim etiam intumescit, & livida fit: & febris, & rigor apprehendit. Quum ita habuerit, secare oportet qua parte intumuit, & perpurgato osse, ipsum radere, donec ad secundam laminam perveniat:* deinde velut fracturam curare. Ex istis locis allegatis possumus deducere Causam, Phænomena, Moriendi, & Sanitatis tempus atque Curationem. Nam per Autumnum pluviosum, & australem, materia præcedente æstate sicca compacta, retenta sensim hyeme fuit facta acrior, atque ita induxit morbos catarrhosos acres, quæ materia ad pulmones magis deposita inducebat Tussim; ad membranam pituitariam delata Gravedines; sed ad interiora encephali deposita Cerebri corruptionem: nempe ab hac materia partes in Encephalo compressæ, & corrosæ mortem intulerunt, sed etiam superari, & expelli potuit non tamen sine periculo materia ea, quia nonnulli ita affecti superstites manserunt, uti ex hoc Aphorismo, & locis allegatis constat. Unde legitime concludere possumus, perfectam non semper intelligi ab Auctore mortificationem alicujus partis, uti hodie per sphacelum intelligimus, sed aliquam dispositionem, quæ in mortificationem abire potest. Phænomena hujus materiæ delatæ ad Encephalon sunt Capitis dolor ad spinam descendens, Vigiliæ, Cordis frigus, & Animi deliquium, Sudor derepente obortus, Auditus, & Vocis privatio, Capitis frigus, & intumescentia, sanguis fluit ex naribus, & sanguinem vomunt, ex quo videntur levari, qui vehementia hæc habent symptomata, cito pereunt, sed leviter affecti diutius vivunt, & servantur. In una specie Auctor laudat irritantia, in altera autem refrigerantia. Ex quibus collectis judicare possumus, materiem illam acrem crudam retentam ad interiora capitis delatam magis minusque esse calefacientem, & acrem corrodentem. Constat ergo Cerebri Corruptionem his locis vocari ab Hippocrate, si materia acris, quæ occupare potest internam laryngis membranam, vel pituitariam narium, occupet Duram matrem, & ejus prolongationem per medullam spinalem, non vero hujus partis mortificationem. Hoc probant etiam omnia phænomena: nam si materia illa feratur ad nares, sternutamentum facit cum refrigeratione totius corporis, & quadam febricula, atque effluit in principio humor copiosus tenuis, irritans nares, & labia; interdum etiam hæmorrhagiam patiuntur. Si vero ad interiora laryngis feratur, fit etiam ex irritatione Tussis, qua multum muci ejicitur, atque tumente ex membrana fit difficilior respiratio; per totum reliquum corpus refrigeratio, horripilatio, febricula. Eadem nunc materia ad Duram matrem delata, si Dura mater eandem exercet actionem, uti partes recensitæ, eadem quoque fierent phænomena, sed ex ejus loco, & usu diverso alia omnino symptomata conspiciuntur. Nam tumente, & irritata illa membrana homines vigilant, vel compresso aliquo modo nervo acustico æger non audit, & quia illa materia partibus membranosis applicata sensum frigoris inducit, hinc frigus ad caput devenit, atque dolet: continuata illa membrana per medullam spinalem, huic parti etiam infert dolorem, & refrigerationem. Si etiam ad posteriora Encephali veniat, ubi locatum est cerebellum, id aliquo modo a tumente membrana compressum facit, ut cor se minus moveat, id est languidiore motu refrigeretur, & denique per tempus subsistat, qualis morbus vocatur Animi deliquium. Quomodo autem sanguinis fluxus fiat

fiat per Nares, facile intelligitur, quia in Coryza hoc quoque observatur, sed sanguinem vomere majoris videtur difficultatis: verum quia sæpe fit, si in faucibus sanguis fluat, quod talis homo deglutitum sanguinem rejiciat, credibile mihi videtur, hoc etiam fieri in nominato morbo. Quemadmodum in reliquis catarrhorum speciebus levamen fit, non vero curatio per hæmorrhagiam, hoc etiam fieri observavit Auctor in Cerebri Sphacelo: propterea non monet venam esse secandam, sed potius esse cohibendum sanguinis fluxum. *Si vero*, inquit, *plus justo sanguinem vomere tibi videatur, aut ex naribus ipsi fluat, a vomitu quidem bibat farinam trimestris tritici in aqua inspersam: si vero ex naribus fluat, venas & in brachio, & in temporibus spleniis suppositis deligato. At si neutrum horum ipsi adfuerit, doleat autem cervicis nervum, & collum, & spinam, & frigus ad cor processerit, cum ervo pectora, & dorsum, & cervicis nervum, & collum calefacito. Nam his factis maximam utilitatem capere poterit* (H. b. 51.). Quibus patet, cohibere velle sanguinem fluentem, & calefacientibus absorbentibus conari ablationem humoris istius crudi, & acris. Ergo certe constat, hæc symptomata in Cerebri corruptione non oriri ab inflammatione tendente in sphacelum verum, sed provenire ab acri crudo irritante meninges, cujus acrimonia si sit valida, & copia magna cerebrum ita opprimitur, ut æger moriatur vel post tres, quinque, vel septem dies. Sed si ille humor reddi incipit per nares, vel sputum, vel urinam, ægri liberari solent.

LIB. VII. APH. LI.

376. *Sternutatio fit ex capite, percalefacto cerebro, aut perhumectato, quod est in capite, vacuo. Aer enim, qui intus est supra modum (i. e. vi) foras effunditur. Strepit autem, quia per angustum ipsi est transitus.*

Sternutationis causa. I. In nobis viventibus ex irritatione facta in cavis narium fit quidam motus involuntarius validus convulsivus, quo aer pulmonibus receptus vi truditur in superiora faucium, palatum mobile, & cava narium, exiens partim per os, partim per nares cum sibilo. Ut illa actio majore robore fiat, atque majorem aeris copiam trajiciat, antequam inchoatur, pectus, quantum fieri potest, dilatatur, & ore aperto magnam aeris copiam recipit; dein facta violenta constrictione omnium musculorum, tam abdominalium, quam aliorum, qui angustare possunt pectoris cavitatem receptus ille aer magna vi extruditur per laryngem ampliatam: ita ruit in fauces, tonsillas, palatum mobile, basin cranii, posteriora narium foramina, exitum sinuum, qui obteguntur membrana pituitaria, & cava narium, ut ita cum sibilo exeat. Hac aeris concussione, & valido transitu omnes hæ partes quatiuntur, & mucus, qui in earum lacunis hæret, excutitur, aut si externe aliquid adhæreat, abripitur, & una cum aere exeunte sæpe extruditur, ut id irritans, vel in lacunis hærens auferatur, quemadmodum tussiendo excluditur alienum in trachea hærens. Hæc actio involuntaria tussiendi mechanice concitari potest quavis irritatione facta ad membranam interna narium vestientem per plumulam, pilum, evulsionem vibrissarum, attractionem pulverum, vel vaporum stimulantium cum aere: sine manifesta causa tamen simili modo generatur ab humore acri hic stagnante, vel huc confluente ex sinubus se hoc loco exonerantibus. Ergo Causa sternutationis est irritans hanc membranam, sive sit externa, sive interna.

Sternutatio fit ex capite, II. Facile intelligitur, Hippocratem hoc loco tradere velle causas Sternutamenti ex causa interna, sine ulla cognita causa externa, ut possent medici ex Sternutamento in morbis veniente præsagire, quid sit sentiendum ex oborto hoc phæno-

nomeno, & quid esset agendum. Primam causam dicit esse Cerebrum percalefactum, id est, si motus vitalis in encephali partibus validior nimium calorem concitavit, arteriæ in membrana pituitaria magis agitatæ, sua actione stimulantes faciunt tale irritamentum in hac membrana, ut fit a calefacientibus pulveribus, vel vaporibus naribus attractis, qua commota membrana naturali lege concitatur sternutamentum. Inde in impetu majore sanguinis ad caput toties generatur sternutamentum, quod iterata concussione tandem sanguinem extrudit, aut illa vascula disrumpit, atque facit hæmorrhagiam narium, qua illa vasa deplentur, & minuitur impetus, in quo casu sternutamentum est præsagium bonæ hæmorrhagiæ. Sed si ab inflammatis meningibus per consensum pituitaria membrana agitetur, vel si ipsa membrana inflammetur, molesta, fatigans, & iterata fit sternutatio, sine hæmorrhagia subsequente, qua agitatione pars inflammata magis exasperatur. Inde intelligitur, cur in quibusdam morbis acutis atque epidemicis interdum salutaris, aut interdum lethalis observatur sternutatio. Altera causa erat perhumectatum, quod est in capite, vacuum. Veteres, in Anatomicis non satis periti, existimarunt humores in capitis vacuo spatio, id est, in cerebri ventriculis collectos expurgari per nares, quæ sententia diu fuit firmata; sed postquam Anatomici demonstrarunt, nullam ex ventriculis cerebri ad nares esse viam, hæc sententia omnino fuit repudiata. Observatio autem practica eam viam adstruere videtur, quum cerebrum humiditate, uti videtur, oppressum liberetur copiosiore evacuatione muci per nares, & gravitas cerebri levetur sternutamento, quo multum muci elicitur: verum si membrana pituitaria multo muco sit oppleta, aggravatur etiam caput, & ille potest facile per nares expurgari. Quamvis autem demonstrari possit per aliam viam fieri posse talem evacuationem, hoc tamen non demonstrat, fieri non posse evacuationem ex encephalo. Qui contendunt duram matrem accurate obtegere Os Ethmoidem, ut nihil humidi perfluere possit ex encephalo ad nares, illi non concipiunt, nervos Olfactorios ire per hoc os ad cava narium, in quo transitu negari nequit, aliquid etiam humidi permeare posse. Sive ergo concipiatur, in sinubus frontalibus, vel ephippii hærere mucum, qui in cavum narium destillat, sive concipiatur humiditatem encephali secundum Olfactoriorum cursum in nares descendere, in utroque casu homo sentiet cerebrum seu caput aggravatum, quæ gravitas minuetur humidi evacuatione per nares. Si hic mucus, vel humor tenuior sit mitis, non concitabit Sternutamentum, sed si quædam acrimonia adsit, illa vellicans internam narium interneanam sternutamentum concitat, quo elicitur ex hac membrana, quæ & membr vestit sinus recensitos, muci abundantia, cujus evacuatione tollitur ille humor aggravans.

percalefacto cerebro, aut perhumectato, quod est in capite, vacuo.

III. Rationem reddere satagens Auctor, quomodo cerebro calefacto, ex spatio vacuo tanta vi extrudatur in sternutantibus aer, putat humidum in ventriculis cerebri contentum a cerebri caliditate commutari in vaporem, uti aqua in lebete, vel vase clauso ab igne substrato, si tunc alicubi formatur apertura, exibit aer cum impetu. Experimentum utique est verum, sed falsa est facta analogia: nunquam enim cerebrum ita incalescit, ut est ignis gradus, qui aquam ebullire facit, & in vaporem convertere, neque via tam patula, per quam potuisset ille vapor per nares emitti. Atque ille aer qui in sternutantibus exit, non venit ex encephalo, sed ex pulmonibus.

Aer intus vi foras effunditur.

IV. Vera est observatio, Aerem vi per angustum actum edere strepitum: nam aer ex pulmonibus pulsus magno conamine in nares angustiores strepitum edit: sed concipere illum strepitum fieri ab aere in ventriculis cerebri hærente, & expanso, omnino anatomicis observationibus repugnat. Hoc autem existimarunt veteres, quoniam videbant tantam simul humiditatem ejici, sed non conce-

Aer strepit, quia per angustum ipsi est transitus.

perunt, illam humiditatem ibi prius collectam fuisse, & nunc cum aere ex pulmonibus veniente protrudi.

LIB. VII. APH. LII.

377. *QUibus hepar circumcirca dolet, his febris superveniens dolorem solvit.*

Vehemens hepatis dolor solvitur superveniente febre.

I. HIc Aphorismus verbis multum videtur distare a præcedente (*Aph.* 305.), sed sensu tam parum differunt, ut præcedens illa explicatio etiam ad hunc applicari possit, modo hepar circumcirca dolens, & hypochondriorum dolor idem denotet, uti revera hæc sunt accipienda; nam si hepar circumcirca doleat, ille dolor in hypocondriis, ubi hepar hæret, sentitur, & æque per hypocondrii dextri dolorem internum intelligimus Hepatis dolorem, ac si verbis ipsis exprimeretur. In præcedente Aphorismo hi dolores dicuntur fieri sine inflammatione, antequam febris supervenit: sed & hoc loco idem intelligitur, aliter non addidisset Auctor, si febris superveniat. Quare totus sensus ex allegato Aphorismo desumi potest.

LIB. VII. APH. LIII.

378. *QUibus sanguinem de venis auferre conducit, his vere venam secare oportet*

TOtam hanc sententiam supra (*Aph.* 312., II.) exposuimus.

LIB. VII. APH. LIV.

379. *QUibus inter septum transversum, & ventrem pituita concluditur, & dolorem exhibet, in neutrum ventrem habens transitum, his per venas in vesicam pituita versa, morbi solutio fit.*

Hydrops omenti solvitur urina multa.

I. INter Auctores non constat, qualis locus hic ab Hippocrate intelligatur, sed nullam partem huic loco magis convenientem invenire potui, quam Omentum, quod etiam pituita sæpe oppletur, uti observavi sæpissime in praxi. Istud enim Omentum sub Diaphragmate locatum est, & non semper attingit sumen, quod pituita oppletum in parte superiore ventris inferioris sub pectore tumorem pituitosum, & mollem format. Diutissime hic hærere posse pituitam sine ullo dolore, & sine mutatione coloris in facie, aliquoties observavi, tandem vero sensim acriore facta pituita dolor generabatur. Quod si cellulis ruptis effundatur pituita, Ascites formatur: si vero sensim magis increscat, ita premit adjacentia viscera, ut ad munera peragenda incapacia fiant, & ita lentam mortem inferant. Talem nunc collectionem pituitæ observavit Auctor curatam fuisse per urinam multam. Quod verum esse nos quoque experti sumus, etiamsi multi negant viam. Sed quando per venam epiploicam in venam portarum, & ita in venam cavam conceditur lymphæ transitus, nulla restat obscuritas viarum, per quas illa lympha antea collecta potuisset venire ad renes, & ita nomine urinæ evacuari. Experimur quoque, omnem nimiam humiditatem sanguini circulanti mistam commodissime eliminari per renes; quare nullam invenio difficultatem, cur etiam hæc lympha, ita sanguini tradita, non eliminaretur. Quia vero hanc novimus naturalem solutionem, arte hoc etiam tentandum est, ut primo resolventibus, & frictionibus tentemus pituitæ stagnantis solutionem, & propulsionem, atque dein per diuretica promoveamus eductionem.

LIB.

LIB. VII. APH. LV.

380. *QUibus hepar aqua repletum ad omentum eruperit, his venter aqua impletur, & moriuntur.*

I. FOrſan detexit Hippocrates in cadaveribus eorum, qui ex Aſcite perierunt, magnam fuiſſe lymphæ collectionem in ventris cavitate, atque ſimul hepatis ſuperficiem hydatidibus quibuſdam integris, & quibuſdam ruptis ſcatere, ex quibus inventis hunc Aphoriſmum compoſuit. Hoc autem in viventibus cognoſcere, & præſagire non tam facile eſt. Nam ſi hepar aqua repletum fuerit, ſimul etiam totus inferior venter tumere incipiet, quia via non ſatis libera per hepar conceſſa, lympha non potens ire per hepar, colligitur in vena portarum, & in tota ventris cavitate; ſed tunc ſimul aliquis cachecticus, vel ictericius color aderit ex vitiata bilis confectione, vel ejus impedita excretione, tument tunc hypochondria in naturali hepatis loco. Si tanta ſit hepatis obſtructio, ut inde impleatur venter inferior, vix ulla ſpes ſupererit; nam etiamſi ex umbilico tumente, & rupto, aut etiam ex ſcroto collecta lympha exoneraretur, vel per paracenteſin auferretur, quia relinquitur in hepate novæ collectionis cauſa, talis lymphæ ablatio utplurimum mortem accelerat. Hydatides in vaſis lymphaticis naſcuntur, quia truncus iſtius vaſis ſe exonerare nequit, ſi ergo ex hydatidibus ruptis effunditur lympha, nunquam erit ſtillicidii finis, atque ita tandem corpus continuo privatum lympha moritur. *Ex hepatis hydrope ventris hydrops lethale.*

LIB. VII. APH. LVI.

381. *ANxietatem, oſcitationem, horrorem, vinum par pari aqua potum, ſolvit morbum.*

I. PAſſim monui, Auctorem noſtrum, ut & Practicos detexiſſe ſummum levamen in hoc, vel illo medicamento dato in morbis, qui nomen ex phænomeno habent, quod auxilium poſtea datum nihil valet: unde admodum incerta habetur curatio. Hoc etiam experimur in hoc Aphoriſmo: quidam enim Anxii a potu vini aqua diluti ſtatim levantur, atque inveni me Vino rhenano aqua temperato, cum adjecto ſucco Citri, egregie Anxietatem levare potuiſſe. Alii autem multo melius curabantur ſpirituoſis aromaticis. Nonnulli liberabantur vomitu, & alii iterum alvi fluxu, aut hæmorrhagia. Hæc autem auxilia non ſine diſcrimine levamen attulerunt, ſed prout erat cauſa varia anxietatem inferens. Igitur ex ſola Anxietate non eſt petendum remedium, ſed ex cauſa Anxietatem inferente. Experimur, cauſas Anxietatis, & doloris non multum differre, ſed ſi cauſa dolorem inferens, quæ agebat in nervos ſentientes, applicetur ad nervos motus particularis, uti ad pulmones, ventriculum, inteſtina, loco doloris Anxietatem infert. Omnes cauſas Anxietatem inducentes non eſt hujus loci agitare, ea ſola eſt perſcrutanda, quæ vino diluto curatur. Quod ſi in ventriculo aliquid putrefactum hærens anxietatem infert, iſtud tali miſto vino aceſcente dilutum, non amplius anxietatem, & faſtidium inducit; ſi autem bilis corrupta in ventriculum delata anxietatem induceret, magis conferret eam materiem vomitorio, vel purgante dato eliminare. *Vino aqua diluto ſolvitur anxietas.*

II. Quod ſtatim notavimus in Anxietate, hoc etiam obſervandum eſt in Oſcitatione, quæ fit, dum homo inſtigatur ut valide, & lente aperiat os, hauriatque aerem copioſiorem pulmonibus, ut actione ea lentius moti humores conſtri- *Solvitur oſcitatio.*

ctione musculorum os aperientium, atque majore pulmonis dilatatione per musculos motus animalis propellantur, quod in lethargicis, somnolentis, principio febrium, & ventriculi impletione est frequens: qui etiam evigilant hac actione Oscitandi propellunt lente a somno progredientes humores. Si stagnantes in ventriculo humores in spontaneam corruptelam abire incipiant, & frequentem Oscitationem faciant, hujusmodi Oscitationes egregie minuuntur tali poto vino diluto, quo simul ventriculi motus blande instigatur; sed inde non sequitur, omnem Oscitationem hac potione curari.

Solvitur horror. III. Levis contremiscentia cum frigoris sensu vocatur Horror, qui frequens fit a materia cruda partibus nervosis applicata, vel a materia perspirabili retenta: hoc in casu si bibendum detur vinum aqua dilutum, & calefactum, id crudum, & perspirabile retentum egregie diluitur, & per insensibilem perspirationem eliminatur, qua materia expulsa, cessat etiam illa causa irritans.

LIB. VII. APH. LVII.

382. *QUibus in urinaria fistula tuberculum fit, his suppurato eo & perrupto, solutio fit.*

I. IDem Aphorismas superius (*Aph.* 192.) invenitur.

LIB. VII. APH. LVIII.

383. *QUibus cerebrum concussum fuerit ab aliqua causa, necesse est, eos statim mutos fieri.*

Ex cerebri concussione aphonia. I. DUm aer pulmonibus receptus, constrictione pectoris urgetur per angustatam glottidis rimulam, formatur sonus, ut transiens aer per fistulam pneumaticam, ille dein aer in cavitatem oris veniens, varia figura palati, & dentium, atque modulatione linguæ & labiorum varias voces formet. Tota hæc actio est voluntaria, seu peragitur musculis, qui voluntate nostra moventur. Quoties ergo influxus spirituum ex ea parte cerebri in nervos, ad istos musculos tendentes, intercipitur, tota hæc actio voluntaria cessat. Hoc fieri potest, si cerebrum molle ita concutiatur, ut destruatur ejus medullosa substantia, quæ est horum nervorum principium. Naturale autem est in omni valida Cerebri concussione, ut æger ejulet, vociferet, vel alium sonum edat præ nimio dolore ex concussione nato; si vero mutus maneat, signum certissimum est, Cerebrum esse destructum eo in loco, ubi oriuntur nervi ad vocis organa tendentes. Eadem autem concussio in alia Cerebri parte surditatem, vel cæcitatem facere potest: quare omnis Cerebri concussio, quæ tollit vel sensum, vel motum animalem, illa est periculosissima, quia semper denotat Cerebri destructionem, vel compressionem.

LIB. VII. APH. LIX.

384. *COrporibus humidas carnes habentibus famem inducere oportet: fames enim siccat corpora.*

Fames corpora siccat. I. NOstrum corpus tali modo a summo Creatore est creatum, ut sua actione, quamdiu vivit, semper aliquid expellat per naturalia emunctoria, & ne fieret humidi defectus, nobis concessit desiderium hauriendi humidum, sub for-

forma cibi, vel potionis. Desiderium exigens cibum proprie vocatur Fames, quod autem petit liquidum, proprie dicitur Sitis. Quamvis λιμὸς proprie designat alimentorum desiderium, credo tamen hoc loco potius concipiendum esse desiderium potionis, quum abstinentia a potu magis siccat, quam cibi penuria. Naturalis famis sensus non siccat, sed abstinentia a cibo humido; igitur hoc loco non est ille sensus intelligendus, sed abstinentia a cibo liquido, vel potione. Hoc enim defectu non suppeditatur tantum liquidi, quantum naturali exhalatione, & excretione eliminatur. Quare per abstinentiam diu continuatam generatur humidi defectus in corpore, seu corpus per talem Famem exsiccatur, quum partes firmæ non tam cito pereant, quam aufertur humiditas.

II. Quæ medicamenta Famem deletam excitant, hoc loco intelligi nequeunt, quia non tollunt nimiam carnis humiditatem, sed talia, quæ naturaliter Famem, & Sitim faciunt, uti abstinentia major a cibo & potu, atque corporis frequens exercitatio, quibus suppeditatur minor copia humidi, & promovetur ejus exhalatio. Hæc sunt facienda, si quædam morbosa humida constitutio habetur in toto corpore, uti in leucophlegmaticis, hydropicis. Caro enim tunc dicitur humida, si sit laxior, succulenta, & multa humiditate perfusa: tales partes frequentiore musculorum actione fiunt duriores, ut omnes partes firmæ exercitatæ occallescunt, atque eodem motu exprimitur id tenue, quod inter fibras in tunica cellulosa per quietem colligitur; sic caro humido tenui privata fit durior, & siccior. Hoc etiam verum est in detractione cibi, & potionis; nam pergens insensibilis perspiratio, & urinæ emissio, sine additione humidi novi, fit ablatio humidi ex partibus firmis. Hanc ablationem humidi tenuioris faciendam esse, monet non cuivis, sed cui Carnes sunt humidæ, quum ablatione tenuioris in corporibus sanis generaretur morbus ex Siccitate.

Famem inducere oportet corporibus humidas carnes habentibus.

LIB. VII. APH. LX.

385. *UBi in toto corpore mutationes, & corpus perfrigeretur & rursus calefit, aut color alius ex alio permutetur, longitudinem morbi significat.*

EAndem sententiam superius (*Aph.* 150.) invenies.

LIB. VII. APH. LXI.

386. *SUdor multus, calidus aut frigidus, semper fluens, humidi redundantiam habere significat. Educere igitur oportet, robusto quidem superne, debili vero inferne.*

I. AUctor supra (*Aph.* 152.) ex Sudore multo, frigido aut calido, formavit prædictionem majoris, & minoris morbi: hoc autem loco dicit indicare Humidi abundantiam; uti etiam (*Aph.* 166. IV.) in febribus Sudor superveniens, febre non deficiente, multam significabat humiditatem. Hoc quoque loco tradit Sudorem semper fluentem, & non facit mentionem febris, igitur hic intelligit Sudorem semper fluentem sine febre prægressa, vel conjuncta. Hujusmodi Sudores copiosiores sæpe observavimus in valetudinariis, & iis, qui nimis magnam alimentorum copiam ingerunt cum corporis nimia quiete. Valetudinarii enim defectu virium ingesta non potentes compingere in bonos humores, neque extrudere per insensibilem perspirationem, illam tamen abundantiam evacuant vel per urinam copiosiorem, vel per Sudorem semper fluentem. Corpora enim sana, viribus

Sudor multus, calidus aut frigidus, semper fluens, humidi redundantiam significat.

ribus valentibus, assumta alimenta compingunt in sanguinem crassiorem, & quod compingi nequit, per urinam, sed præcipue per insensibilem perspirationem eliminant: at deficiente hac actione, minus compingitur, & perspiratur, quare horum loco generatur Sudor copiosior, quo corpora ea tamen servantur in eodem pondere. Recte itaque ex Humidi abundantia Sudor ille copiosior, & semper fluens generatur. Corpora autem sana, & satis valentia si habeant Sudorem copiosiorem, & semper fluentem, hæc plus assumunt, quam ut possint solita actione vitæ subigere, & expellere per diaphoresin: igitur in his notat Abundantiam humidi ex assumtis natam. Denique invenitur in Valetudinariis quidam morbus colliquativus sine febre, in quo sine notabili vitio boni, & concrescibiles humores liquescunt iu humorem tenuem, qui exit sub forma sudoris copiosioris, cum corporis emaciatione. In duobus præcedentibus casibus idem fere manebat corporis pondus, quamvis semper copiose sudabat; sed in ultimo casu generatur emaciatio, quæ vocatur a multis Phthisis nervosa (*Aph.* 32. III.).

An hæc abundantia educenda?

II. Quoniam Sudor hic copiosior, & semper fluens generatur deficiente actione vitæ cum mediocri ingestione, ex ingestione copiosiore, & ex deliquatione humorum, curatio in omnibus eadem esse nequit. Qui enim utcunque sani sunt, & ex mediocri alimentorum ingestione copiose sudant sine corporis emaciatione, signum erit, assumta alimenta non satis præparari: his conducit cacochyliam in primis viis relictam per amarum purgans eliminare, sed dein stomachicis roborantibus promovere ventriculi actionem, atque corporis moderata exercitatione in reliquo corpore præparare humores atque eliminare per diaphoresin; quod indicare videtur Auctor his verbis, *Debili vero inferne*. Quibus vero robustis ex assumtorum abundantia generatur Sudor, quum hi solent saburram colligere in ventriculo, his conduceret dare Vomitorium, & deinceps se abstinere ab ingluvie. Sed si corpus simul extenuetur colliquatis humoribus, hoc corpus neque ferret purgans, neque vomitorium, sed per stomachica amara, & antiseptica tota curatio esset absolvenda, qui enim in colliquatis humoribus dat evacuans, bonum, & malum simul educet, & non emendabit tali medicamento humoris corruptionem, verum majorem debilitatem inducet, quæ colliquationem promovebit.

LIB. VII. APH. LXII.

387. *FEbres non intermittentes si per tertium diem vehementiores fiant, periculosæ. Quocunque autem modo intermittant, significant periculi esse expertes.*

I. EUndem Aphorismum exposuimus (*Aph.* 153.).

LIB. VII. APH. LXIII.

388. *QUibus febres longæ sunt, his aut tubercula, aut ad articulos dolores fiunt.*

I. HUnc etiam explicavimus (*Aph.* 154.).

LIB. VII. APH. LXIV.

389. *QUibus tubercula diutina, aut ad articulos dolores ex febribus fiunt, hi cibis utuntur copiosioribus.*

I. ATque hunc Aphorismum invenies (*Aph.* 155.).

LIB. VII. APH. LXV.

390. *SI quis febricitanti cibum det, convalescenti quidem robur, ægrotanti vero morbus fit.*

I. SCopus Auctoris est hoc loco indicare, quando corpora febre vexata sunt nutrienda; atque triplex hic poni potest casus. (1) In febre ipsa, dum adhuc non dat signa finis. (2) Dum desinere incipit, sed corpus tamen adhuc ægrotat. (3) Si vero febris desiit, sed corpus tamen convalescens non satis est firmatum. In prioribus duobus dicit Cibum augere morbum, sed in posterioribus augere robur. Per Cibum dare non intelligit exhibitionem cibi facilioris digestionis, & in parva quantitate, quod debemus facere in omnibus febricitantibus, sicuti satis copiose exposuimus in secundo libro Aphorismorum, sed intelligit Cibum solitum, & in tanta quantitate, qualis exhibetur sanis hominibus (Conf. *Aph.* 35. III.). Qualis autem Refectio debeat fieri post Acutos (*Aph.* 32. IV.), & post Chronicos (*Aph.* 32. V.) exposuimus. Corpora febre adhuc vexata a solito cibo dato aggravari, demonstravimus (*Aph.* 42. III.). Convalescentium duplex est status: si enim febris desinit, sed relinquit multas impuritates, quæ solitam nutritionem respuunt (*Aph.* 35. IV.), quia corpora impura non sunt nutrienda, pauciora alimenta, & levis digestionis sunt ingerenda. Sed Convalescentia corpora pura (*Aph.* 42. IV.), quæ valent cibum assumtum in bonum chylum convertere, paulo largiorem cibum postulant, tali modo ut citato loco indicavi: si enim his corporibus dares tam parvam quantitatem, & levis nutritionis alimenta, uti in febricitantibus, vel corporibus impuris, convalescentes non potuissent defectu alimenti recuperare vires.

LIB. VII. APH. LXVI.

391. *PEr vesicam prodeuntia inspicere oportet, an sint qualia sanis prodeunt. Quæ igitur minime his similia, ea morbosiora. Sanis vero similia, minime morbosa.*

I. CUncta, quæ ex Vesica per urethram emittuntur, Urinæ nomine recipi nequeunt, qualia hic ab Hippocrate traduntur; ita calculus, vermes, sanguis, & quæcumque aliena quamvis ex Vesica veniunt, nunquam Urina vocantur. Qui tamen de Urina tradunt regulas, hæc etiam aliena complectuntur. Igitur quæ per Vesicam prodeunt, in duo genera distingui possunt, nempe aliena ex urethra prodeuntia, & quæ urinæ nomine veniunt. Aliena semper esse observanda nullus dubitat, sed de iis, quæ urinam constituunt, maxime disputant. Invenio enim impostores miracula prædicentes ex conspecta urina, atque medicos omnem urinæ inspectionem irridentes, non verentes publice profiteri, nihil certi ex inspecta urina cognosci, & prædici posse, solummodo inspici ad fal- *Urinæ inspectio necessaria.*

fallendum: sed ego miror illorum ſtupiditatem, & contendo artem non habere oſorem niſi ignorantem, quod ſæpiſſime hujuſmodi cavillatoribus demonſtravi. Hoc autem ſcio, impoſtores ſine ullo fundamento ſigna, & præſagia formare ex urinæ inſpectione, ſed id quoque ſcio, me nullam in tota ſcientia medica inveniſſe luculentiorem ſignorum claſſem quam in uromantia: & contra iſtos, qui cum omni induſtria explorant pulſum, regero, urinæ majorem quam pulſui habendam eſſe fidem, & multo plura, & certiora præbere ſigna. Hoc autem exemplis adſtruere nimis longum foret, quare cum Auctore noſtro duntaxat contendo, urinam in omni morbo eſſe inſpiciendam. Quali autem modo inſpectio debet fieri, non conſentiunt: quidam ex impoſtoribus nequidem dubitant deguſtare Urinam ad majorem fidem conciliandam, quaſi plura guſtu quam viſu ex Urina peti potuiſſent: alii urinam coquunt: alii ex magna altitudine eam in aliud vaſculum fundunt: denique quidam urinæ admiſcent quædam ſic dicta arcana. Medici autem ſolent inſpicere urinam in quiete refrigeratam, uroſcopio receptam, ut ita videant, quamnam mutationem urina ſubiit. Ego ſoleo colligere urinam calentem in vaſe vitreo conico, eamque calentem primo, & dein refrigeratam in quiete examinare: ſi morbus per paroxyſmos ſævit, urinam diverſis temporibus emiſſam variis vaſculis receptam ſimul examino, vel quando morbus aliquam ſubit mutationem, ut ita ex illa urina diverſa poſſim judicium formare, quod mihi ad cognitionem, & prædictionem multi momenti fuit. Igitur omnes moneo, ne vilipendant Urinæ inſpectionem, vel repudient, quia ab agyrtis hæc pars ſignorum quoque cum fallacia exercetur, ſed ut cuncta, quæ in urinis detegunt, ſedulo notent, iſtaque conferant cum iis, quæ ab Hippocrate traduntur: hoc ſi faciant, nullus dubito, quin ſummis encomiis Urinæ inſpectionem laudabunt, tamquam ſignorum claſſem utiliſſimam.

Videndum an urina ſit ſanis ſimilis vel diſſimilis. II. Vix valemus exacte ſanam deſcribere urinam in quavis ætate, & vitæ genere: nam intenditur ejus color in robuſtis exercitatis, parum bibentibus; minuitur autem in debilibus, pueris, fæminis, otioſis, multum bibentibus, augetur ejus quantitas in parum perſpirantibus, & multum bibentibus; ſed minuitur in parciori potu, largiore perſpiratione, & quavis alia evacuatione copioſiore; & tamen illa omnis urina eſt ſana. Sed ſi in oppoſitis cauſis, ætate, & viribus corporis, talis redditur urina, eadem quæ antea dicenda erat ſana, nunc habetur morboſa; modice enim colorata in pueris eſt morboſa; pallida, & aquoſa uti in pueris, a robuſtis viris reddita, iterum eſt morboſa, quia non reſpondet viribus naturalibus iſtius corporis. Hinc ſciendum, quibus diverſis in corporibus ſanis urina ſit emiſſa, ut ſit ſanis ſimilis; ſæpe enim accidit, ut corpora ſana ſibi non convenientem reddant urinam, ſed tunc fruuntur inſtabili ſanitate, quod ex inſpecta urina videri poteſt, quæ tunc dicitur ſanæ urinæ diſſimilis, quamvis nulla morboſa notio adſit, niſi quod ſubjecto non reſpondeat. In morbis etiam redditur urina ſana, & morboſa, quum omnes morbi particulares materiem morbi in affecta parte retinentes, atque morbi, quorum materia eſt inviſibilis, nullam morbi notionem in urina proferant. Talis ergo urina in morbis conſpecta hoc, vel illud indicat. Sed in morbis cum materia, ut loquuntur Veteres, ſi redditur urina ſana, valde malum eſt ſignum, quia declarat morbi materiem retineri, ſine cujus evacuatione recuperari non potuit ſanitas.

Urina ſanis diſſimilis, morboſa: ſanis vero ſimilis, minime morboſa. III. Obſtare autem videtur dictum Hippocratis, qui ſtatuit Urinam ſanis ſimilem minime morboſam eſſe; atque ſanis diſſimilem eſſe morboſiorem: verum ſi vero ſenſu accipiatur hæc ſententia, puram veritatem ponit, & nobis non repugnat. In ſanis enim, ut ſupra notavimus, urina reſpondere debebat ætati, viribus, & victui; itidem in morbis urina reſpondere debet morbo prævalenti, ut tandem urina optime cocta, cum ſimilibus ſignis in alio morbo dicatur cruda. Inde urina in colore, conſi-

ſten-

ſtentia, & quantitate reſpondens corpori propoſito ſano, & quæ convenit dein etiam morbo, illa minime morboſa eſt: quæ autem eſt diſſimilis tam in ſanis quam morbo laborantibus, illa ſemper mala ſeu morboſa eſt cenſenda: quum in ſanis infirmam ſanitatem declaret, & in morbis tali urina non evacuetur morbi cauſa.

LIB. VII. APH. LXVII.

392. *ET quibus egeſtiones, ſi ſtare permiſeris, & non moveris, ſubſident veluti ramenta: & ſi pauca fuerint, parvus fit morbus: ſi vero multa, magnus. His confert alvum inferne purgari. Si autem non purgata alvo ſorbitiones dederis, quanto plures dederis, eo magis lædes.*

I. MUlti Commentatores, inter quos excellit Galenus, dubitant, num germanus ſit hic Hippocratis Aphoriſmus, multaſque adducunt rationes: ſed fere ſimilem textum invenio in Libro de judicationibus, his verbis: *Alvi egeſtiones ſi in idem concedere ac conſiſtere permiſeris, velut ramenta ſubſident: ſi pauca, modicus eſt morbus: ſi multa, multus: his infuſum per clyſterem adhibere conducit* (H. a. 443.). Conſtat ergo, dictionem eſſe Hippocraticam, niſi negare velimus, eum etiam Librum non eſſe germanum. Neque ita opus eſt auctoritate litigare, ipſa obſervatio practica veritatem docet, quia conſtat, Ramenta ſeu Strigmenta interdum inveniri in alvi excrementis, quæ in alvi egeſtionibus liquidis, & ita quieſcentibus fundum petunt, & concreſcunt, aut in excrementis durioribus externe reliqua excrementa obducunt. Quia vero Auctor monet, ſtare debere in quiete Excrementa, facile concipitur, eum intelligere Excrementa liquida, qualia in Cholera, Diarrhœa, & Dyſenteria emittuntur, quando inteſtinorum mucus utcunque liquidus cum Excrementis exiens, dein refrigeratus concreſcit; & quoniam muci ſpecifica gravitas eſt major, dum Excrementa ſunt liquida, ad fundum vaſis deſcendit, & ibi ſtagnando refrigeratus concreſcit in Ramenta ſeu Strigmenta, quæ effuſis excrementis in fundo vaſis conſpiciuntur. Hujuſmodi Strigmenta in Dyſentericis ſæpe obſervavi, ut & alii practici. Igitur de veritate hujus nullus amplius ambigere poteſt. Ex hoc nunc invento ſigno majorem, & minorem morbi magnitudinem deducit, quod experientiæ reſpondet. Naturale enim eſt in Alvi egeſtionibus, ut ille mucus non exeat; ergo quo major hujus eſt muci evacuatio, eo major eſt morbus, quod verum eſt in omni evacuatione humorum præternaturalium: atque tanta abraſio, & emiſſio muci facit, ut inteſtinum rectum omni muco privatum, tangatur ab excrementis, quæ tunc magnum dolorem concitant, & dejectiones augent. *Copia ramentorum in alvi excrementis magnitudinem morbi declarat.*

II. Duobus modis Alvum inferne ducere ſolemus, vel per medicamenta ore data, quæ proprie dicuntur purgantia, vel per ea, quæ per anum injiciuntur, aut induntur. Experti ſumus quoties in muco inteſtinorum hæret acrimonia, inſtigans inteſtina ad frequentem dejectionem, nos non poſſe curare irritamentum; niſi ille mucus acris auferatur. Quamobrem ita in Dyſenteria laudantur purgantia, non ſolum ore data, verum etiam per clyſterem injecta, quibus ille mucus acrior abluitur, & expellitur: & ut nuda inteſtina minus vellicarentur, atque in motu concitata ad quietem ducerentur, poſt exhibitum purgans propinamus anodynum mucilaginoſum molle; vel poſt ejectionem clyſteris, injicimus novum liquorem mollem, mucilaginoſum, anodynum. Quod ſi vero non evacuato illo muco ſorbitiones dederis, augebitur morbus, quia illa ingeſta, muco corrupto miſta, augebunt corruptelam. *His confert alvum inferne purgari.*

LIB. VII. APH. LXVIII.

393. *QUæ cruda deorſum ſecedunt, ab atra bile ſunt: ſi plura, major; ſi pauciora, minor eſt morbus.*

Cruda excrementa ab atra bile.

I. Quamobrem hic Aphorismus ut præcedens non sentiatur germanus, videre nequeo, quum etiam Hipp. Lib. de Judicationibus hæc verba habet: *Quibus vero in egestione inferne bilis atra subsidet, si copiosior, major est morbus; si paucior, minor* (H. a. 443.). Facile est ex comparatione locorum colligere, qualem cruditatem Hippocrates intelligat, nempe materiem nigram melancholicam. Hæc materia reliquis excrementis gravior, si exacte non misceatur, & excrementa sint liquida, fundum vasis petit. Quomodo autem hæc Nigra dici possunt Cruda, paucis enarrabimus. Cruditatis nomen multas diversas res designat; nam alimenta in ventriculo, & intestinis bene præparata si vel per vomitum, vel secessum deponuntur, cruda vocantur. Ita boni confluentes ad dicta loca humores, destinati ad alimentorum præparationem, si egeruntur, cruda faciunt Excrementa. Denique humores corrupti, & alieni egesti etiam crudi dicuntur. Inter hos omnes humores gravissimus est, qui vocatur Atra bilis, quamobrem etiam fundum vasis petit. Ex copia nunc materiæ Crudæ, vel Atræ bilis format magnitudinem morbi. Quia Atra bilis est humor morbosus, de ejus copia majore, & minore egesta ratiocinari possumus, ut jam fecimus de muco intestinorum; quo enim major copia egeritur, eo majorem quoque collectionem arguit. Quid autem sit sentiendum de egestione Atræ bilis, superius (*Aph.* 131. 132. 133. 134.) satis exposuimus.

LIB. VII. APH. LXIX.

394. *Exscreationes, in febribus non intermittentibus, lividæ, & cruentæ, & biliosæ, & graveolentes, omnes malæ sunt. At rite secedentes, bonæ. Sic etiam per alvum, & vesicam, & ubicunque quid secedens restiterit non purgatum, malum.*

I. Totus hic Aphorismus superius etiam (*Aph.* 157.) invenitur.

LIB. VII. APH. LXX.

395. *Corpora oportet, ubi quis purgare vult, facile fluentia reddere. Et siquidem velit efficere facile fluentia sursum, alvum sistere: si vero deorsum, humectare.*

Vomitus præparatio.

I. Duplex est in hoc Aphorismo scopus. Primus docere, quali modo corpus sit præparandum, antequam exhibetur medicamentum purgans: hoc absolvimus (*Aph.* 34.). Alter tradere præparationem corporis, si Vomitus sit concitandus: hoc exposuimus (*Aph.* 123. IV.), ubi traditur præparatio ante exhibitionem Ellebori. Hoc autem loco mentionem facit de omnibus Vomitoriis, & præcipit Alvum sistendam esse, quod in præcedentibus non fuit factum. Tenendæ sunt superius traditæ regulæ, si Vomitorium sit exhibendum, sed ut vomitus majore efficacia fiat, & reddatur copia contentorum major per Vomitum, recte monet Alvum esse sistendam. Duplex enim habetur motus directio in intestinis, & ventriculo; nempe deorsum, quæ promovet Egestionem, & minuit, vel sistit Vomitum, & sursum, quæ sistit alvum, & auget Vomitum. Recte ergo præcipit Auctor, alvum esse sistendam, ne motu peristaltico aucto deorsum inhibeatur Vomitus, & convertatur in alvi fluxum.

LIB. VII. APH. LXXI.

396. *SOmnus, vigilia, utraque modum excedentia, morbus.*

I. INter hunc, & ſuperius traditum Aphoriſmum (*Aph.* 28.) nulla invenitur differentia, niſi quod ibidem in fine dicatur malum, hoc autem loco Morbus. Tota ergo explicatio ex allegato loco peti poteſt. Quod autem dicatur morbus, innuit exceſſum alicujus rei bonæ ab Auctoribus etiam morbum vocari, ut non ſit opus, habeatur ſemper novum phænomenon, quod in ſanitate non conſpicitur, ad deſignandum morbum. Equidem non parvus eſt morbus ſemper vigilare, vel dormire, qnamvis vigilia, & ſomnus moderatus in ſanitate requiruntur. Quali autem modo hi morbi ſunt curandi, non eſt hujus loci exponere. *Naturalis actio aucta vel minuta etiam morbus eſt.*

LIB. VII. APH. LXXII.

397. *IN non intermittentibus febribus, ſi externa quidem ſint frigida, interna vero urantur, & ſitim habeant, lethale.*

I. EUndem Aphoriſmum invenies (*Aph.* 158.).

LIB. VII. APH. LXXIII.

398. *IN febre non intermittente, ſi labium, aut naſus, aut oculus, aut ſupercilium diſtorqueatur, ſi non videat, ſi non audiat jam debilis exiſtens: quicquid horum fiat, lethale.*

I. ATque hunc Aphoriſmum invenies (*Aph.* 159.).

LIB. VII. APH. LXXIV.

399. *LEucophlegmatiæ hydrops ſupervenit.*

I. LEucophlegmatiæ (*Aph.* 354.), & Hydropis (*Aph.* 273. I.) definitionem dedimus, ex quibus morbis comparatis conſtare poteſt, Leucophlegmatiam eſſe ſpeciem Hydropis, quando humor viſcoſus ſeu pituitoſus lentus, & frigidus hæreat in cutis ſubſtantia, & tunica celluloſa: ſed quando abſolute ponitur Hydrops, Hippocrates intelligere ſolet Aſcitem ſeu ventris inferioris hydropem. Quomodo autem ex Leucophlegmatia generatur Aſcites, paucis videndum. Ex Leucophlegmatiæ deſcriptione (*Aph.* 354.) conſtat, motum vitalem languidiorem, & ſolidorum laxitatem retinere humores aquoſos in vaſculis cutaneis, qui ibidem ſtagnantes, & minus moti inviſcantur. Quando talis morbus diu durat, tandem etiam motus vitalis peritonæi, & contentorum viſcerum in eo languet, quemadmodum etiam reliquæ corporis partes, quo impeditur effuſi humoris ex cavo peritonæi abſorptio; ſic ſenſim ex depoſitis humoribus, non iterum abſorptis, generatur in ventre inferiore Aſcites. Sine motu vitali in nobis nullam fieri abſorptionem, & cum eo languidiore motu minui abſorptionem, infinitis experimentis adſtrui poteſt, quod hoc loco ſuppono, alio in loco a nobis ſatis demonſtratum; ex anatomicis, & phyſiologicis conſtat, continuo in omnes cavitates

corporis aliquem deponi liquorem, qui continuo etiam absorbetur in sanis: quoties ergo illa minuitur, vel sistitur absorptio, uti in Leucophlegmaticis, sæpe fit ut in quadam corporis parte colligatur lympha, quæ in ventre collecta producit Ascitem. Si talis morbus superveniat, malum est signum, & tunc plerumque moriuntur Leucophlegmatici, quippe non generatur nisi laxitas solidorum, & inertia ita increvit, ut viscera ventris quoque in sua actione deficiant. Si vero supervenisset Diarrhœa, qua eliminatur aqua illa, solveretur morbus (*Aph.* 354.). Igitur non ita sibi permittenda est Leucophlegmatia, ac si esset Morbus nullius periculi, sed statim ejus curatio est tentanda per evacuantia, & roborantia, priusquam in Ascitem degeneraverit.

LIB. VII. APH. LXXV.

400. A *Diarrhœa Dysenteria.*

I. QUomodo ex meraca dejectione generatur Dysenteria, exposuimus (*Aph.* 348.). Hoc loco tradit Auctor, ex quavis Diarrhœa generari posse Dysenteriam. Ad certiorem prognosin, & majorem usum addere possumus, hic intelligi Diarrhœam diuturnam, atque si tunc veniat Dysenteria, malum esse signum. Observamus enim in praxi, raro venire Dysenteriam post Diarrhœam, nisi diu duraverit. Omnis enim Diarrhœa diu durans denotat constantem esse causam, quæ facit, ut humor perpetuo stillet in cavum intestinorum, & intestina instiget ad propellenda contenta. Tale perpetuum stillicidium, uti ubique in corpore, loca, quæ tangit, excoriat & exulcerare facit, ex quibus dein etiam corrosis locis sensim quoque stillare incipit ichor acrior, qui tangens partes nudas vellicat, atque ita dolorem infert cum augmento ejectionis materiæ variæ, qualis morbus tunc vocatur Dysenteria. Hæc veniens malum est signum: nam inde non minuetur præcedens morbus, & demonstrat malorum augmentum, ut patet ex accedente Dolore, Egestione copiosiore, & exitu malignorum humorum, vel etiam sanguinis, corrosis vasis.

LIB. VII. APH. LXXVI.

1. A *Dysenteria Lienteria.*

I. QUid sit Dysenteria (*Aph.* 134. I.), & Lienteria (*Aph.* 266. I.) exposuimus. Galenus contendit hunc Aphorismum esse partem præcedentis (*Aph.* 308.), sed rationem non invenio. Ibidem enim agitur de Lienosis, qui corripiuntur longa superveniente Dysenteria, aut Lienteria, & ita pereunt: hoc autem loco agitur de iis, qui Dysenteria laborantes corripiuntur Lienteria. Verum non addit, num sit bonum, vel malum signum. Ex comparatione autem cum prioribus conjicere possumus, hic innui malum esse signum, quod paucis videbimus. Homo Dysenteria laborans multum humoris, tam utilis, quam inutilis, ejicit, ut igitur vires corporis permaneant, necesse erit, ut corpori etiam suppeditetur nutrimentum in ventriculo, & intestinis tenuibus præparatum, & vasis lacteis traditum; ita enim valet satis diu hanc ferre ejectionem. Si autem accedat Lienteria, quæ denotat eam materiem chylosam una cum reliquis ejici, certi esse possumus, corpus istud suo nutrimento privari, & inde impar fieri ferendis his copiosioribus evacuationibus. Videtur tamen æger a superveniente Lienteria doloribus levari, quia materia chylosa blandior, reliquos humores acriores diluens, minus vellicat intestina: sed infideles sunt induciæ, quum utplurimum talis æger viribus exhaustis pereat. Multi putant propter inductas cicatrices per præceden-

tem

tem Dyſenteriam chylum non amplius abſorberi poſſe : verum nullam video veritatis ſimilitudinem, quia humor acrior iu Dyſenteria tranſiens ſenſim latiorem excoriationem facit, & nullam conſolidationem in cicatrice permittit. Verum inteſtina tam diu agitata ſtimulo Dyſenteriæ ita fatigantur, ut tandem deficientibus viribus non amplius valeant receptum chylum trudere in vaſa lactea, ſed permittant, ut ad inferiora devolvatur, & una cum corruptis humoribus exeat. Ex hoc obſervato phænomeno multi fuere decepti medici, exiſtimantes propter levamen doloris, & dejectionem humoris minus corrupti, ægrum eſſe in vado, dum tamen experiuntur ægrum brevi poſtea perire.

LIB. VII. APH. LXXVII.

402. A *Sphacelo abſceſſus oſſis.*

I. VAriam Sphaceli ſignificationem dedimus (*Aph.* 375. I.), & quid ſit Oſſis abſceſſus, ex ſupra traditis (*Aph.* 310. II.) colligi poteſt. Quomodo autem ex partis mollioris mortificatione profunda, uti fit in Sphacelo, Os etiam pereat, & Os mortificatum ſeparari debeat, facile concipitur. Os enim ſe ipſum non nutrit, & manet vitale ſine partibus ambientibus, ſed ex iſtis in ſuo perioſteo accipit vaſa vitalia, quæ adducunt, & reducunt ſanguinem, ex quo perioſteum, & Os ſua vaſa vitalia accipit. Quoties igitur in partibus mollibus ambientibus ſphacelatis ſit exſtincta circulatio, ipſum Os circulatione hac privatum mori debet. Os quidem tali in ſtatu ſatis diu manebit firmum, & ſtabile, etiamſi vita ſit privatum, quia ejus durities diu perſiſtere poteſt, antequam ſpontanea corruptione liqueſcat, quod brevi tempore fit in partibus mollioribus: attamen nunquam manere poteſt ſuperſtes, lapſu temporis tandem ſecedere debet. Quamobrem in ſphacelo profundo monent ſemper Chirurgi totam partem eſſe amputandam, etiamſi Os ſatis videatur ſtabile, quia didicerunt poſt longum tempus iſtud Os ſemper fuiſſe mortificatum. Ne ergo æger inani ſpe lactaretur, Os ſervari poſſe poſt profundum Sphacelum, hunc Aphoriſmum nobis reliquit Auctor.

LIB. VII. APH. LXXVIII.

403. A *Sanguinis vomitu tabes, & puris purgatio ſurſum.*
A tabe, ſtuxus ex capite.
A fluxu alvi profluvium.
Ab alvi profluvio inhibitio purgationis ſurſum.
Ab inhibitione mors.
A ſanguinis ſputo, puris ſputum, & fluxio. Poſtquam autem ſputum inhibetur, moriuntur.

I. VIdetur hic Aphoriſmus ex multis aliis prægreſſis conflatus, ut habeatur continuatus ſucceſſus morborum, qui morbi antea ſigillatim ſunt propoſiti. Id ergo ſolummodo a nobis eſt faciendum, ut indicemus loca, ex quibus hic Aphoriſmus deſumptus eſt.

A ſanguis ſputo puris ſputum (*Aph.* 340.).
A puris ſputo tabes, & fluxus a capite (*Aph.* 341. I.).
A tabe detento alvi profluvium ſuperveniens, lethale (*Aph.* 207.).
Poſtquam ſputum retinetur, moriuntur (*Aph.* 341. II.).

Sola

Sola ratio cur sputum in Tabidis supprimitur, videtur restare, verum eam supra dedimus (*Aph.* 207.). Quod autem præterea adjectum invenitur, est solummodo repetitio prioris, ut indicaretur hoc loco non intelligi vomitum cruentum, sed hæmoptysin.

LIB. VII. APH. LXXIX.

404. *QUalia etiam in his quæ per vesicam, & in his quæ per alvum fiunt egestiones, & in his quæ per carnes, & sicubi alia naturæ via corpus exeat: si parum, parvus morbus fit: si multum, magnus: si admodum multum, hoc ipsum lethale.*

Evacuationis quantitas æstimanda ad prædictionem.

I. NOn solum qualitas, tempus, & locus evacuationis sunt in sanis, & ægris observanda, verum etiam cujusvis evacuationis quantitas. Quatuor præcipuas evacuationes numerat. (1) Urinam, (2) Alvi egestionem, (3) sudorem, (4) humores per præternaturales vias, uti per ulcera emissos. In his omnibus monet quantitatem esse considerandam. Particulares observationes horum omnium passim exhibuimus. Si per hoc, vel istud emunctorium materia morbosa exit, quantitas continuo exiens notabit quantitatem etiam relictam in corpore, seu magnitudinem morbi. Sæpe quidem accidit, ut nihil, vel parum exeat, dum tamen magna sit copia humorum morbosorum in corpore, quia via est interclusa, vel vires deficiunt ad expellendum: verum supponuntur viæ apertæ, & vitæ vires satis valentes; tunc possumus judicare ex quantitate exeuntis magnitudinem morbi. Ut si quis reddat urinam cum magna copia sedimenti, talis urina sæpe tollit morbum, sed tamen magnitudinem morbi declarat; si idem morbus adesset in alio ægro, sed lenior seu minor, urina quoque minorem copiam sedimenti haberet, & illa notaret quoque morbum minorem. In morbis chronicis multi laudant sedimenti copiam in urina, sed expertus sum eam copiam majorem declarare quoque morbi magnitudinem. Hoc etiam verum est in Alvi egestionibus, si multa excrementa aliena emittuntur, pejus est, quam si parum exeat, atque copia major periculum portendit, quod ex parva quantitate non ita est exspectandum. Sudor roridus, calidus, & satis copiosus sæpe tollit febrem, sed continuo fluens magna copia malignitatem arguit, qui enim continuo, & perpetuo sudant, magnam copiam humorum morbosorum in corpore habent. Denique Puris, vel Ichoris ex Ulceribus copiosus effluxus magnitudinem morbi declarat. Igitur generalis est regula in evacuationibus humorum morbosorum, quo evacuatio est copiosior, eo major est morbus. Parva ergo evacuatio, quia arguit non multum intus esse, parvum morbum, & parvum periculum portendit, modo non cohibeatur effluxus, ut monui. Multum fluere majorem copiam arguit, & inde majorem morbum. Si vero valde multum effluat, significat, omnes fere humores corruptos esse, & propterea magnum quoque imminet periculum.

APHORISMI INTERJECTI.

405. *QUi supra quadraginta annos phrenitici fiunt, non admodum sanantur. Minus enim periclitantur, quorum naturæ, & ætati morbus similis fuerit.*

Qui supra quadraginta annos phrenitici fiunt, non admodum sanantur.

I. MUlti omnes sequentes Aphorismos omittunt; alii quosdam citant; neque idem servatur ordo; Theodorus Janssonius ab Almeloveen, cujus ordinem, & interpretationem secuti sumus, Librum octavum ex istis fecit: Fœsius paucos ex istis elegit, istos spurios seu nothos vocat. Incertum itaque est, num ab Hippocrate sint conscripti, vel ab aliis interjecti. Quia vero Veteres numero septenario maxime fuere ad-

dicti,

dicti, satius erit credere hunc Librum Octavum ab Hippocrate non fuisse conscriptum. Quia vero noster scopus fuit sine auctoritate alicujus res obscuriores in arte medica nostris commentariis explicare, nostra non refert, sive Hippocrates, sive quis alius sequentes Aphorismos posteritati reliquit: hoc solummodo observaturi sumus, ut ex istis eligamus, qui in antecedentibus aphorismi non sunt expositi.

II. Phrenitis (*Aph.* 109. VIII.) vario ætatis tempore fieri potest, sed non omni eo tempore æquale periculum infert, quod etiam verum est in aliis morbis: experimur enim hodie adultos ex variolis, & convulsionibus magis periclitari quam pueros. Hoc deducendum est ex morbi natura comparata ad naturalem ætatis mutationem, qua eadem morbi causa majus periculum infert. Phrenitis est morbus inflammatorius febrilis continuus, qui valide agitans cerebrum, perpetuum, & constans Delirium cum febre facit. In morbis inflammatoriis secundum ætates hoc generale observamus, istos ante quadragesimum annum sæpe finiri hæmorrhagia, & in juvenibus ex levissima causa generari, in senioribus autem plerumque abire in abscessum, & non nisi ex magna causa generari (*Aph.* 14. VI.). Ergo Phrenitis in tali ætate magnam causam arguit, quod periculum est, & si abeat illa meningum inflammatio in suppurationem hoc quoque periculo non caret, quum pus in encephalo collectum difficulter evacuari possit.

III. Auctor rationem majoris periculi ex ætate, & natura ægri deducit, quod supra (*Aph.* 59.) pro generali regula posuit, ubi etiam habitus & tempus simul annumerantur. Quomodo autem ex hac regula generali periculum in Phrenitide deducatur, paucis videndum. In recensita ætate, ut monuimus, non nisi ex magna causa generatur phrenitis, & si nata fuit, plerumque abit in periculosam suppurationem: ergo etiamsi in ea ætatæ sæpe fiat Phrenitis, (*Aph.* 109. VII.) quia plerumque mortem infert, periculosa habetur, uti sanguinis spuitiones, & phthises in juvenibus (*Aph.* 108.). Idem quoque sentiendum est de Natura ægri (*Aph.* 59. II.): nam si corpora frigida, hydropica, debilia tententur Phrenitide, majus erit periculum, quia ea fieri in his nequit nisi a magna admodum causa. *Minus periclitantur, quorum ætati, & naturæ morbus similis fuerit.*

406. *QUibus in febribus quartanis existentibus sanguis ex naribus fluxerit malum.*

I. OMnis illa evacuatio est mala, quæ neque tollit, neque minuit morbi causam, & quæ disponit corpus ad graviorem morbum, nam si inferat interdum mortem, lethalis solet dici. Si demonstrari possit, Hæmorrhagiam narium neque minuere neque tollere causam febris quartanæ, verum corpus disponere ad alios suscipendos morbos, recte pronunciari potest, malum esse, si hæmorrhagia superveniat. Si in memoriam revoco, quæ observavi in constitutionibus epidemicis, nunquam memini me observasse, febrem quartanam vel hæmorrhagiis, vel venæ sectione fuisse sublatam, sed qui multum sanguinis effuderunt, facti fuere leucophlegmatici, vel hypropici, habuerunt quidem illi paroxysmos mitiores, verum simul diutius durantes, & magis periculosos, ut febris illa vehemens videretur commutata in mitiorem, sed malignam. Si secundum nostram sententiam febris quartanæ materia ponatur in succo illo arteriarum, qui latera arteriarum intus obtegit, quæque materia, uti semina malæ herbæ, ad maturitatem veniens febris paroxysmum concitat, facile concipi potest, neque hæmorrhagiam, neque venæ sectionem tollere posse hanc febrem, sed corpus disponere ad suscipiendos morbos ex debilitate virium, & defectu sanguinis nascendos. Si enim sanguis fluit vel sponte, vel arte, ille secum non educit succum arteriarum, qui febris materiem continet, sed sanguinem purum, & bonum, & per arterias, & venas fluentem. Qui morbi impetu majore sua mala producunt, ut morbi inflammatorii, *In febribus quartanis hæmorrhagia narium, malum.*

hi evacuatione sanguinis egregie compescuntur, sed febris quartana, vel simplex, vel duplicata, non infert mala majore circulatione, verum summo inducto potius frigore, & non minuitur cum diminuta quantitate sanguinis, uti morbi inflammatorii. Igitur nunquam ex sanguinis fluxu in Quartanis curatio est speranda. Atque post talem spontaneam, vel artificialem sanguinis evacuationem destruitur æquilibrium, humores liquescunt, solida laxantur, atque ita sæpe fiunt Leucophlegmatici, vel Hydropici, quod sæpe in praxi observavimus, sub quibus dein morbis febris quartana latitat. Monemur ergo, non sine gravi ratione in febre Quartana venam esse secandam.

407. *Sudores in diebus criticis orientes, vehementes, & veloces, periculosi: & qui expelluntur ex fronte, velut guttæ, & aquæ salientes, & frigidi valde, ac multi. Necesse enim est talem sudorem prodire cum violentia, & laboris excessu, & expressione diuturna.*

Sudor diebus criticis unde veniat.

I. GEneralis est regula, Sudores criticis diebus (*Aph.* 146.) venientes esse bonos, morbosque judicare, sed opposuit citato loco sudores in quantitate, & qualitate bonos, hoc autem loco docere vult, laudabiles istos Sudores, ex tempore solo judicatos, tamen malos esse posse. Propterea primo videndum, quamobrem Sudores criticis diebus venientes boni censeantur. Constanti observatione in morbis acutis comperimus, morbi materiem viribus vitæ subactam debito, id est Critico tempore omnium optime, e corpore sub sudoris forma eliminari: nam quoties eadem materia tempore alio eliminatur, nunquam tam bonum, & securum præbet signum, quod ex allegato loco colligi potest.

Sudores in diebus criticis orientes, vehementes, & veloces, periculosi.

II. Hi autem Sudores ex tempore boni censendi, interdum mali esse possunt ex aliquo alio vitio accedente. Hoc vero loco non numerantur omnes malæ qualitates, sed solmmodo si sint Vehementes, & Veloces, id est si Sudores aliquo die critico subito oboriuntur, & magna quantitate fluunt, tunc dicuntur periculosi, quod Auctor per experientiam practicam observavit, quia invenit post tales Sudores ægros non fuisse levatos, sed in pejus ruisse. Hæc observatio rationi etiam est conveniens; quippe unico momento tanta non est præparata morbi materia, quæ posset tam copiosum, & subito protrusum sudorem exhibere, sensim enim præparatur materia, & expellitur, sed non cervatim. Hoc etiam invenimus in urina, quæ si subito magnam copiam sedimenti præbeat, non habetur laudabile signum, quia tanta copia materiæ morbi tam cito abesse nequit. Ergo Sudores vehementes, & veloces designant, malos, & bonos humores simul nimia copia evacuari, qualis evacuatio semper debilitat. Hujusmodi Sudores prodire cum violentia, laboris excessu, & expressione diuturna recte putat Auctor, quoniam illa evacuatio boni, & mali fieri nequit nisi viribus vitæ nimium instigatis, quæ quemcunque humorem ad organa excretoria venientem expellunt. Hinc ob duas rationes periculum imminet, primo quia evacuatur id, quod retinendum erat, dein a viribus ita instigatis maximum fit spirituum dispendium, quo vires deinceps languentes non valent materiem morbi reliquam præparare, & expellere.

Sudores in diebus criticis ex fronte velut guttæ, & aquæ salientes, & frigidi valde, ac multi, periculosi.

III. Alteram speciem Sudoris periculosi diebus criticis his verbis exprimit, qui ex fronte velut guttæ, & aquæ salientes, & frigidi valde, ac multi veniunt, ut inculcet non solum sudores copiosos calidos diebus criticis esse periculosos, verum etiam frigidos ex fronte guttatim, & copiose venientes. Cuncta hæc sudoris phænomena si seorsim examinentur, & dein inter se conferantur, certissimum periculum portendent. Qui *sudores ex fronte* copiosi profluunt, indicant, præcipuam morbi materiem hærere in capite: nam in qua corporis parte est sudor, ibi morbum esse significat (*Aph.* 148.). Verum nulla pars corporis majus periculum portendit,

tendit, quam caput morbi materiem recipiens. *Guttatim* instar aquæ salientis *frigidi* multi sudores notant, adesse materiem colliquatam copiosam, cum relaxatis poris cutaneis, atque defectum virium vitalium; profluunt enim tales sudores, quia non satis constrictis poris cutaneis retineri nequeunt, ut experimur in moribundis, & syncopticis; atque frigidi fiunt, quia motus vitalis corpus nostrum calefaciens deficit: in quo motu deficiente non extruditur materia sola morbosa, sed effluit quidquid ad poros cutaneos allabitur.

408. EX *morbo diuturno alvi defluxus, malum.*

I. OMnes morbos ultra quadraginta dies durantes Chronicos vocari, observavimus (*Aph.* 331. I.). In istis, dicit Auctor, Alvi defluxum esse malum, quod primo intuitu praxi hodiernæ non videtur respondere; in his enim morbis alvi egestio copiosior cacochyliam in intestinis collectam tollit, summumque levamen adfert, & purgantia cum magno effectu propinantur. Verum Alvi defluxus hoc loco non significat solam evacuationem contentorum in intestinis, qua tollitur cacochylia, sed copiosiorem, & continuatam dejectionem, quæ arguit, non solum evacuari ea contenta, verum etiam omnes humores bonos in intestina confluentes. Omnis ergo Diarrhœa, Dysenteria, Cholera, & Lienteria, quæ Alvi defluxus denominari possunt, in morbis Chronicis damnantur ob sequentes rationes. Si continuo ingens copia corruptorum humorum ejicitur, signum est, magnam etiam intus esse malorum humorum collectionem, quod malum præbet signum. Si vero hujusmodi corrupti humores ejiciuntur, quia boni humores in intestina confluentes cito convertuntur in corruptelam, hoc etiam malum est, nam ita est timor, ne omnes reliqui boni humores in corruptelam convertantur. Si vero boni humores continuo emittuntur, uti in Lienteria, & interdum in Diarrhœa, bonorum nimia evacuatione corpus debilitabitur, in Cachexiam vel Leucophlegmatiam incidet, vel exhaustis humoribus emaciabitur, & tabe atque febre hectica consumetur. Conducit ergo in Chronicis, ut alvus liquescens reddat Cacochyliam, sed fluxus non debet continuari: conducit etiam semel aut bis alvum ducere, ut corrupta ex cavo intestinorum, & ventriculi eliminentur, sed damnanda est ea methodus, qua contendunt continuo datis purgantibus totum corpus depurare.

Ex morbo chronico alvi defluxus, malum.

409. QUæ *medicamenta non sanant, ea ferrum sanat. Quæ ferrum non sanat, ea ignis sanat. Quæ vero ignis non sanat, insanabilia existimare oportet.*

I. OMnis morbus in corpore vivente hærens sui ablationem exigit, quæ res est a sanitate perfecta distincta; illa ablatio variis auxiliis absolvitur. Vitæ enim actiones ita sunt creatæ, ut quidquid alienum, vel morbosum est, subigere, & expellere conentur. Verum interdum morbosa causa vel tam pertinax, vel copiosa est, ut viribus vitæ superari, & expelli non possit; aut per aliquas causas impediuntur vires vitæ, ut morbi causam expugnare non possint; in quo casu quædam auxilia sunt adhibenda, quæ mediantibus viribus vitæ, vel absolute morbi causam aut subigunt, aut expellunt. Prima ergo medicatio fit solis viribus vitæ; si vero sint impedimenta, quæ vitæ actionem impedire potuissent, illa secundum experientiam medicam sunt tollenda. Altera est, ut per auxilia instigantia, vel minuentia actionem vitæ talem concitemus motum, qualem experientia didicit omnium optimum esse: hæc vocatur methodica curatio, quæ tamen sola vitæ actione absolvitur, & tutissima est in morbis, qui motu eo superari possunt. Tertia est, quæ per Antidota morbi causam exstinguit, quæ dicitur Em-

Curationis ordo.

pirica; sed quia contra omnes causas non habemus certa antidota, pauci sunt morbi, qui hac methodo curari possunt: non multum ab his distant Evacuantia; sed quia non satis detecta sunt Evacuantia omnem, & solam materiem morbi educentia, atque non omnes morbi ab humoribus dependent, hæc etiam sæpe frustra adhibentur. Denique accedimus ad auxilia validiora, quæ dicuntur Chirurgica, nempe tollenda est morbi causa, vel & tota pars affecta secando, vel urendo, quæ operationes non exigunt vitæ actiones, sed fieri possunt etiam reluctante natura.

Quæ medicamenta non sanant, ea ferrum sanat.

II. Per Ferrum hoc loco intelligere debemus Sectionem, qua pars quædam clausa reseratur, vel quædam pars præscinditur. Recte monet Auctor ab hac truculenta operatione non esse incipiendum, sed tum demum, si per medicamenta adjuvantibus viribus vitæ non possumus curationem obtinere. Non tamen semper præmittenda sunt medicamenta in morbis, de quibus scimus per medicamenta nihil præstari posse, sed statim tunc ad sectionem est accedendum, priusquam morbus, incassum adhibitis medicamentis, pejor factus, etiam sectione non possit tolli. In exemplis res clarior erit. Si aliquis laborat Abscessu, vel Empyemate pus continente, primo adhibenda sunt medicamenta, quæ maturationem, & ruptionem Abscessus promovent: his si obtinetur Abscessus ruptio; illa erit in convenientissimo ut plurimum loco: si autem non rumpatur, tunc secando pertundenda sunt repagula, ut puri concilietur exitus. Itidem in sphacelo incipiente medicamenta primo sunt adhibenda, quibus sæpe obtinetur curatio, si pars non perfecte fuit mortificata: si autem medicamentis servari nequit, tunc tandem pars mortua ferro amputanda est. In Cancro autem sine prægressis medicamentis applicatis ad Sectionem pervenimus, quia nullum est medicamentum cognitum, quod Cancri malignitatem exstinguere valeat, & ea malignitas medicando sensim fit deterior. Si autem locus, vel magnitudo Cancri ablationem totam vetat, curatione palliativa medicamentis est cohibendus Cancer, ne nimis gliscat.

Quæ ignis non sanat, ea insanabilia existimare oportet.

III. Quæ morbi causa neque medicamentis, neque sectione potest tolli, ad eam adhibebant Veteres urentia, quibus destruitur naturalis partium firmarum cohæsio, & ita immutantur humores, ut priorem omnino naturam exuant. Hæc Urentia distinguuntur in Actualia, & Potentialia. Actualia illa habentur, quæ in se magnam ignis copiam collectam habent, ut ferrum, vel alia metalla ignita, atque omnia liquida, & solida ferventia. Hæc tam in cadaveribus quam viventibus suam operationem exercent. Potentialia vero non possident ita ignem collectum, neque ad thermometrum majorem caloris gradum exhibent, neque in cadaveribus partem, cui applicantur, comburunt; sed in viventibus cum sensu ardoris escharam formant. Actualia hoc loco ab Auctore intelligi confido, quia potentialia sæpe adhibentur, priusquam sectio instituatur; aut si æger sectionem timeat. Sed Actualia Urentia non nisi in rebus desperatis adhibentur, vel quando aliis auxiliis curatio obtineri nequit: ut si aliquis a venenato animali fuerit morsus, partem læsam urunt, ut ita exstinguatur omnis communicatio cum corpore reliquo, & invertatur venenatum communicatum. Comburendo etiam venenum pestilentiale in aere extinguitur.

Quæ ferrum non sanat, ea ignis sanat.

IV. Quum etiam vehementissima, & omnia invertentia auxilia fuere adhibita ad tollendum morbum, qui tamen his non auscultat, certe nulla spes superesse potest, eum morbum unquam superari posse. Multi quidem sunt morbi, qui per ignem non possunt curari, qui tamen sunt sanabiles, uti omnes species febrium; sed quoniam auctor sensim adscendit ad validiora auxilia, concipit etiam præcedentia auxilia etiam frustra fuisse adhibita: atque hoc loco magis attendit ad morbos externos, qui a Chirurgis tractantur, quam ad internos, qui Medicis committuntur.

410. Liu-

410. LIngua nigra atque cruenta, si quid horum signorum obest, non valde malum: morbum enim minorem declarat.

I. APud omnes fere practicos hanc generalem regulam invenio inculcatam, omnibus in morbis linguam esse inspiciendam, quia egregie statum humorum declarat: sed apud paucos ex proposito inveni Linguæ signa ita descripta, ut junior medicus ex conspectis in lingua phænomenis possit judicare, quid sit sentiendum ex conspecta mutatione. Certum quidem est quodcumque phænomenon in Lingua detectum ex sua constanti causa oriri, ex qua inventa formanda est prognosis, & dirigenda curatio. Omnes etiam indocti, & qui nunquam medicinam exercuere, facile videre possunt in Lingua mutationes, sed ex istis eruere latentem causam, hoc opus, hic labor; & adhuc majoris est doctrinæ, ex detecta causa formare præsagium, & methodum medendi: talis enim versatissimus non solum esse debet in eruenda causa ex phænomenis, verum etiam ita ipsi cognita debet esse causa detecta cum omnibus suis mutationibus, ut nihil deficiat, quam cognitionem pauci possident medici, ex longa experientia in ægris ipsis eruendam, antequam aliquid certi pronunciare possint, vel ex arte aliquid agere. Si locus hic esset, ex Collectaneis nostris, quæcumque ex Linguæ inspectione possunt peti, hic congerere potuissem, sed quoniam Auctor dumtaxat proponit Linguam nigram, & cruentam, extra scopum esset reliqua omnia, quæ de inspectione Linguæ sunt proferenda, hic enarrare, forsan in posterum opportunior de his agendi occasio.

Lingua in omnibus inspicienda.

II. Non solum practici præsagia formare solent ex præsentibus phænomenis, verum etiam sæpissime, si hoc, vel istud phænomenon non conspicitur: ita ex urina sana, corpore bene colorato, siti temperata, respiratione libera, & multis aliis, quæ declarant hanc, vel illam causam non adesse, egregia signa desumunt. Ita etiam in hoc Aphorismo adducit Auctor Linguam nigram, & cruentam tanquam frequens, & malum signum, ex cujus absentia concludit morbum esse mitiorem. Meretur ergo videre, ex qua causa fiat talis Lingua in morbis. Dum inspicimus Linguæ superficiem, & invenimus ejus colorem mutatum in nigredinem, vel rubedinem, ille color provenit ab ipsa linguæ substantia, vel quia quadam colorata mucagine est tecta. Substantia autem Linguæ nigra esse nequit, quin sit sphacelo correpta, & sic sensu omni privata, quod etiam verum est in aliis corporis partibus. Fieri autem potest, ut a liquore colore atro tingente inficiatur linguæ superficies nigredine, sed hoc nec bonum nec malum signum præbet. Sed si mucus naturalis linguæ, & palati atque faucium nigrum colorem induerit, & tam tenax sit, ut a Lingua colluendo auferri nequeat, signum est, morbi materiem abiisse in sphacelum, vel malignam corruptionem; unde etiam urina, & alvi excrementa nigra ex hac causa damnantur. In leviori autem malo mucus supra linguam hæreus stagnando corruptus interdum aliquam nigredinem inducit. Cuncta ergo hæc malam latentem causam indicant; & quando illa nigredo abest, certi sumus, istas malas causas non adesse, atque ita in morbis absentia nigredinis est mitioris morbi signum. Lingua Cruenta provenit ex ejus affecta substantia, quia non scimus confluere in os humorem, qui stagnando rubedinem acquirit; ipse enim sanguis ruber, si tegeret Linguam, colorem nigrum acquireret stagnando. Ergo hoc signum denotat, Linguam esse inflammatam, vel erysipelate affectam, quod in Angina, & Dysenteria pessimum est signum. Hujus ergo absentia in dictis morbis minus periculum arguit.

Lingua nigra & cruenta quid notet.

411. TEstis dexter frigidus, & convulsus, lethale.

I. OBservavit Hippocrates, Testes, & pudenda revulsa malum significare: H. a. 571. atque ita revulsa dolores fortes significare, & periculum lethale: H. a. 454. Hoc autem loco huic sententiæ addit Dextrum testem frigidum. Tota hæc sententia in observationibus practicis fundata est, & a Veteribus propter ignorantiam anatomiæ explicari non satis potuit. Duo phænomena citat Auctor, nempe Frigiditatem, & Convulsionem, quæ ab eodem organo non dependent: nam Calor corporis naturalis ab actione vitali dependet, qua languidiore, vel exstincta, generatur tali in parte frigiditas, quod in Exercitatione nostra de Motu Vitali satis fuse exposuimus. Igitur Frigus Testis dextri in acutis morbis idem designat, quod notavit frigus cujuscumque partis (*Aph.* 149. II. *Aph.* 158. III. *Aph.* 351. I.) nempe defectum motus vitalis in ea parte. Convulsio autem, qua Testis revellitur ad inguines, in organo vitali esse nequit: vasa enim spermatica ad testem tendentia motu vitali donata tam longa sunt, uti demonstrant hodierni Anatomici, ut si eorum fibræ nectentes solvantur, longitudinem aliquot ulnarum superent: hæc ergo vasa in funiculo spermatico, & corpore pyramidali testis ita intorte locata, si convellerentur, non tamen potuissent ad inguines elevare Testem. Sed musculus Cremaster ab annulo musculorum abdominalium supra pubem enatus, cingens funiculum spermaticum, & pyramidale corpus, ad exteriorem testis superficiem desinens, si convellitur, potest ei annexum Testem attollere, & ita ad suum punctum fixum seu dictum annulum elevare. Quamvis Cremaster inter musculos numeretur, non tamen est ex iis, qui voluntati obtemperant, nullus enim homo pro arbitrio Testem movere potest, nisi forsan unus aut alter, quod observasse dicunt Auctores: verum tam rara sunt exempla, ut nullus Anatomicorum huic musculo motum animalem tribuat. Constat tamen hic musculus, ut reliqui, ex fibris, in quibus neque motus animalis, neque vitalis exercetur. Si solummodo destinatus fuisset ad sustentandum Testem, natura potius usa fuisset Ligamento, non vero fabrica musculari. Quare hic musculus destinatus videtur ad peragendum motum particularem in funiculo spermatico, corpore pyramidali, teste, & epididymide, ut specialis in his partibus habeatur motus ad conficiendum semen, & propellendum ad vesiculas seminales. Revulsio ergo Testis ad inguines significat, Convulsionem fieri in musculo motus alicujus particularis, quod in morbis acutis magnum periculum arguit (Conf. *Aph.* 51. VI. *Aph.* 338. I.). Duo propterea mala signa si jungantur, Lethalia dici possunt. Quod autem Dextrum Testem nominat, multi quæsiverunt arcanum, quasi fieri non potuisset in sinistro. An vero hæc differentia semper observatur, per observationes practicas detegere non potui. Hoc solum inveni, sinistrum Testem magis pendulum hærere quam dextrum; sinistrum etiam frequentius tumore corripi, sed in dextro inguine frequentiores inveniri hernias.

412. *UNgues nigri, & digiti manuum & pedum frigidi, contracti, vel remissi, mortem in propinquo esse ostendunt.*

Ungues nigri quando lethale signum?

I. UNgues corpora esse tenacia, elastica, & pellucida summitatibus digitorum adnata, omni fere colore carentia, norunt omnes: hi varios videntur accipere colores a liquoribus coloratis, qui sub unguibus hærent, & per pellucidos ungues videri possunt. Nigri igitur Ungues inde fiunt in morbis, si sub unguibus colligitur humor niger. Experimenta docent, sanguinem in finibus arteriarum, & principiis venarum collectum stagnantem, corpore pellucido tectum præbere colorem Lividum, vel Nigrum, qualis color hic traditur. Quoties ergo Ungues livent, vel nigri fiunt subito in morbis acutis, quorum signa in his Aphorismis traduntur, designat ille color, sanguinem sub unguibus subsistere, &

con-

concrescere. Hoc si fiat in principio paroxysmi febris quartanæ, non valde periculosum est signum, nam subsequens calor stagnantem sanguinem in actum ducet: sed si fiat in febre acuta continua, tunc notat tantum defectum virium, ut sanguis non amplius per vasa circulatoria duci possit, & quia tunc non possumus exspectare incrementum caloris, qui stagnantem sanguinem movebit, vis vitæ sensim debilior facta permittit, ut tandem tota circulatio subsistat, & homo moriatur.

II. Quod alibi (*Aph.* 326. & 351.) Auctor generali nomine pronunciavit de frigiditate Extremarum, id hic ad solos digitos manuum, & pedum applicat, qui sunt partes omnium maxime extremæ: quoniam vero istis locis rationem dedimus, cur frigus tam periculosum habetur, non erit opus hoc loco eandem rem repetere. Si præterea Digiti sunt contracti, vel remissi, quæ phænomena indicant, vitam, & circulationem omnino in digitis cessare, antecedentem prognosim confirmant, & denunciant mortem instare, quod etiam in multis, qui perierunt, observavi.

Digiti frigidi contracti vel remissi, lethale.

413. L*Abia livida, aut etiam resoluta & inversa, & frigida, lethalia.*

I. PRæsens hic Aphorismus vix a præcedente differt, quam quæ hic phænomena tribuuntur Labiis, idem significant, quod supra in unguibus, & digitis, quum epithelium tegens prolabia tenerrimum sit, vasculaque admodum pellucida, quæ transfluentem sanguinem coercent, optime declarare possunt humorum transfluentium colores. Si in his vasis subsistat sanguis ruber, lividus semper apparebit color, & in majori concretione fit color niger. Interdum etiam ita livescunt labia, si reditus sanguinis per venam jugularem intercipitur, quod interdum in angina, & tumore colli observatur; sed tunc cum livore tument Labia: quando autem ex deficiente actione subsistit sanguis, Labia simul resolvuntur, id est, amittunt omnem movendi actionem, & ita etiam invertuntur. Ex his igitur colligere possumus, vitalem, & animalem actionem esse exstinctam, & ita homo morti proximus est.

414. A*Ures frigidæ, pellucidæ, contractæ, lethales sunt.*

I. AUrium nomine illa dumtaxat auris pars intelligitur, quæ extra caput eminet, & visui patet, quæ plerumque Auricula appellatur, quoniam Anatomici Auris nomine plerumque intelligunt totum Auditus organum. Illa Auricula a causa interna frigida notat, uti reliquæ partes externæ, cessare in iis motum vitalem; sed si tales fiant auriculæ refrigeratæ ab ambiente aere frigido, nihil boni, vel mali indicant. Constant auriculæ cartilagine albicante, quæ cute tenera tegitur, in qua paucissima sunt vascula cruenta: quando tam parva fit circulatio, ut hæc minima vascula cruenta fiant inania, Auriculæ non solum defectu sanguinis pallent, sed & pellucidæ & contractæ fiunt. Hoc etiam verum est in omnibus membranis, si sanguis earum ruber eluatur, fiunt pellucidæ, & quia vascula depleta contrahuntur, tota quoque membrana redditur contracta. Ergo tales Auriculæ significant sanguinem per arterias non amplius adduci, qui impleret vasa cruenta, & rubedinem ipsis præberet. Hoc si fiat in morbis acutis, in quibus ex sua natura validissima esse debebat circulatio, mortem instare denotat: in febribus autem hecticis, & marasmo est etiam lethale signum, sed non ita prope mors instat, uti in Acutis.

415. *Et*

414. *ET tenebricosa vertigine laborans, & lucem aversans, & somno ac ardore multo detentus, desperatus.*

Vertigo tenebricosa in Acutis. I. POst signa in partibus externis tandem pergit Auctor ad signa interna, quæ relatione ægri dumtaxat cognoscuntur: inter illa numerat Vertiginem tenebricosam, de qua æger conqueritur morbo acuto decumbens. Hoc signum Medicus suis sensibus detegere non potuisset, sed æger dicit, sibi omnia ante oculos in gyrum verti, simulque ejus visum obtenebrari, qualis morbus σκοτόδινος vocatur, ut exposuimus in nostra *Medicina Dogmatica Cap.* 2. Duæ ad hunc morbum producendum concurrunt causæ internæ, nempe motus inordinatus spirituum, quo omnia circumverti videntur, & minor spirituum influxus in nervo optico, quo omnia obtenebrantur, quum sine spirituum in hos nervos influxu nullus fiat visus, quod citato loco demonstravi. Si ergo ex hoc signo, nempe Vertigine tenebricosa nobis constet, spirituum esse defectum, & motum inordinatum in morbis acutis, facile erit ex hac posita causa formare prædictionem. In morbi acuti principio, & vigore, quando vehemens est circulatio, si observetur Vertigo tenebricosa signum est, sanguinem tanto impetu ferri ad encephalon, ut nervi optici majore copia pressi non permittant satis copiose fluere spiritus per dictos nervos ad oculos, & qui fluunt, non pergant æquabili requisito fluxu, sed motu inordinato: ergo omnia mala ex hoc signo præsagienda, quæ ex sanguinis majore impetu ad caput deduci solent, quæ omnia hic recenseri nequeunt. Si autem circa finem Acutorum veniat Vertigo tenebricosa cum pulsu debiliore, & diminutis viribus, tunc arguit summum spirituum defectum; quando mortem instare declarat.

Lucem aversans in acutis. II. Alterum phænomenon in oculis dicitur Lucis aversatio, dum ægri ferre nequeunt ullam lucis agitationem supra oculi retinam, quin inde summopere lædantur. Experimur semper oculorum inflammatione laborantes, vel qui admodum sunt debilitati, ferre non posse, ut oculi tunica retina a luce agitetur; quum in oculis inflammatis a retinæ agitatione intendatur dolor, atque in debilitatis, quia spiritus ad visum exercendum nimis consumuntur. Ex hoc igitur veluti ex præcedente phænomeno in Acutis ratiocinari possumus; nam ex impetu majore ad caput in vigore morbi acuti oculi bulbus in suis arteriis nimis impletus, non sine molestia hanc agitationem ferre potest, atque in fine Acutorum summum spirituum defectum arguit. Ergo in Acutis Lucis aversatio valde malum est signum.

Somno & Ardore multo detentus in Acutis, desperatus. III. Somnus exigit æquabilem spirituum motum per cerebrum, & Ardor multus validam circulationem arguit, duo autem hæc simul stare nequeunt: necesse igitur est, ut Somnus ille non sit naturalis ab æquabili, & tardo spirituum fluxu dependens, quod ex Nostra Exercitatione *De Somno, & vigilia* colligi potest, sed productus ab illa circulatione valida in encephalo, quæ habetur in Acutis cum summo ardore. Si sanguis feratur magno impetu ad capitis interiora quia cranium durum cedere nequit, sæpe fit, ut eo in loco, ex majore collecta copia ita opprimetur cerebrum, quo spirituum fluxus intercipitur ad organa sensus, & motus animalis, atque tali modo homo sopitus jacet, qui Sopor quoad signa externa vix differt a somno naturali, sed quoad causam maxime differt. Nam si ex cerebro ita compresso homo cum febre acuta, & ardore summo sopitus jacet, in magno versatur periculo, illa enim si parum augeatur causa comprimens, supprimetur omnis spirituum fluxus, & ita peribit æger. Omnia itaque recensita symptomata quoniam magnum periculum portendunt, si simul conspiciuntur, non erit incongruum, talem ægrum in desperato statu versari.

416. *ET qui in rabiem actus fuerit intrepide, & non agnoscit, & neque audit, neque intelligit, jam moribundus est.*

I. DElirium vehemens in Acutis hoc loco tradit, quod semper in mortem desinit: non habetur enim vehementius Delirium, quam furere intrepide, designans cerebrum a morbosa causa validissime agitari, & quidem ita, ut non concedatur ullum mentis imperium, aut perceptio, nam neque audiunt, neque vident, neque intelligunt, quum cerebrum a morbo ita agitatur, ut nulla fieri possit sensuum perceptio. Hujusmodi autem furores in maniacis, & melancholicis sæpe observantur, qui tamen superstites manent diu, atque interdum ad se redeunt. Sed si morbus acutus febrilis talem rabiem inducit, mors instat. Similis agitatio in quavis parte alia desineret in Sphacelum seu totius destructionem, quæ si fiat in cerebro, ubi habetur origo omnis motus, homo superstes manere nequit, sed ex cerebro destructo perit. Aliis autem in causis, quæ non ita sphacelum, vel cerebri corruptionem inferunt, fieri potest, ut ablata illa causa homo ad se redeat, quod maniacis, melancholicis, & in furore ex ebrietate sæpe experimur.

417. *MOrituris signa hæc magis fiunt manifesta, & ventres attolluntur, atque inflantur.*

I. QUo recensita signa in acutis magis fiunt manifesta, eo causa est validior, & major, & quoniam homines hi moriuntur ex magnitudine causæ, inde quo illa signa sunt magis manifesta, eo certius mors est exspectanda: tandem etiam ventres inflantur, & attolluntur, quoniam si quis ex morbo acuto pereat, morbus ille prius in sphacelum degenerare solet, qui si fiat in visceribus internis, ille transit quoque in putredinem, quæ producit multum aeris artificialis, ex cujus collectione, & accumulatione in multis generatur ventris elevatio, & tumor. Non autem censendum, omnem ventris inflationem instantem mortem indicare, quia sæpe ventres inflantur in morbis chronicis, qui postea subsident, & homines servantur; atque tympanitici diu tumente ventre laborant, antequam pereunt. Sed quando ex morbo acuto sphacelus fuit natus, qui superveniente putredine ventres attollit, nullus servari potest, & talis intumescentia paullo ante mortem fieri solet.

In morituris ventris inflatio.

418. *TErminus vero mortis est, si animæ calor supra umbilicum ad locum septo transverso superiorem ascenderit, & omne humidum fuerit combustum. Postquam pulmo, & cor humorem amiserint, calore in mortiferis locis coacervato, caloris spiritus confertim exhalat, unde totum cum toto constitit. Rursus partim quidem per carnes, partim vero per spiracula in capite, unde vivere dicimur, relinquens anima corporis tabernaculum, & frigidum, & mortale simulacrum, una cum bile, & sanguine, & pituita, & carne, deditione tradit.*

I. Prin-

Quomodo mors ex acutis. I. PRincipia a Deo creata, quæ ex motu seu actione obtinuere nomen, omnium difficillime definiri possunt, & de his variæ proferuntur sententiæ: hoc patet in descriptione Attractionis, Electricitatis, Gravitatis, & Motus corporum, ex quibusdam visibilibus proprietatibus, non vero ex intima cognita natura harum rerum fieri potest descriptio, & definitio: hoc etiam de Vita, & Morte dicendum est, etiamsi Vita nobis sit omnibus, atque aliis animalibus, & plantis, atque cuivis satis notum sit, differentiam esse inter res viventes, & mortuas: si tamen rogamus, quid sit proprie Vita, & quid Mors, & qualis inter duplicem hunc statum in corpore eodem sit differentia, vix duo Auctores consentiunt. Ne omnes, & varias proferamus sententias, solummodo Auctoris, & nostram sententiam expositurí sumus. Auctor, uti ex textu patet, existimat, vitam esse animæ calorem, qui sustentari, & nutriri debet quodam humido; quando igitur ille animæ calor consumserit istud humidum, vel istud combusserit, ut sit ineptum factum ad nutriendum, & sustentandum eum calorem, sensim ille Calor se magis recipit ad Cor, & Pulmones, & si his in locis quoque istud humidum sit consumtum, tunc ille Calor se recipit in istis destructis partibus, quæ ad Calorem conservandum sunt ineptæ, & eum Calorem conservare nequeunt: hinc Animæ calor exit partim per spiracula, quæ sunt in capite, & partim per poros cutaneos, atque ita corpus Animæ calore privatum est cadaver. Ex quibus constat, Vitam haberi tamquam rem corpoream, quia exhalare debet, atque consistere in calore. Quantum a vero hæc recedit sententia, non proferam, unicuique liberam philosophandi potentiam relinquens, sed ad firmiorem firmandam doctrinam proferemus nostram sententiam, quali modo judicamus morbos acutos Vitam exstinguere. Inter corpora viventia, & mortua illam invenio differentiam, quod in viventibus inveniatur aliquod principium movens a Deo creatum, quod etiam aliquandiu sine motu aliquo manere potest superstes, ut patet hyeme in Insectis, & Plantis, ex cujus præsentia arcentur illæ mutationes spontaneæ, quæ in rebus mortuis sponte fiunt, uti sunt omnes species corruptionis; & cujus actione multa fiunt in istis corporibus, quæ nulla arte imitari possunt. Hoc principium vitale in quibusdam simul concitat calorem, ut in nobis viventibus, & reliquis animalibus perfectis, in aliis autem, uti in piscibus, & plantis, nullum indicium caloris præbet. Calor ergo non est Vita ipsa, neque talis est vitæ proprietas, sine qua Vita existere non potuisset. In nobis autem ceterisque animalibus perfectis invenimus, quod quo vitæ principium magis est agens, eo quoque major generatur in nobis calor. Hoc Vitæ principium ut agat, exigit organa, & humores aptos, quibus destructis, nimis mutatis, vel minutis, ipsa vita simul exstinguitur, seu istud principium vitale a Deo creatum a nemine mortalium revocari potest. Quoniam infinitis modis organa, & humores mutari possunt, ut fiant inepta ad vitæ munera perficienda, infinitæ etiam sunt causæ, quæ vitam exstinguere possunt. Inter has nunc est Morbus acutus, quem videbimus quomodo Vitam exstinguit. Omnes morbi acuti febriles semper habent circulationem validam cum corporis ardore vehementi, principium vitæ a causa irritante morbosa instigatum validam tunc exercet actionem, quam actionem exercet in spiritus fluentes per nervos ad motum vitalem destinatos. Ut igitur motus vitalis circulatorius fiat major, spiritus hi copiosius fluere debent per nervos ad dicta organa, quæ tam valide moventur. Si aliquandiu ille motus continuetur, ita privatur corpus spiritibus his, qui agendo consumuntur, ut ex defectu horum corpus spiritibus exhaustis ineptum reddatur ad vitæ munera præstan-

ſtanda; atque ita moritur. Vel valida hac actione ita degenerant humores, ut fiant circulationi inepti, & non amplius ſuppeditare poſſint ſpiritibus materiem; atque ita etiam moritur corpus. Vel eadem hac actione aut deſtruuntur organa, aut humores ita in organorum vaſculis inſarciuntur, ut organa ad vitæ munera ſubeunda inepta fiant: qualis morbus in parte vocatur ſphacelus, & in organo principali, vel toto corpote mors. Unum, vel alterum, vel omne ſimul fieri poteſt ex morbo acuto febrili, atque ita perit homo. Si quis nunc quærit, ubi vita manet, vel per quæ ſpiracula exit, inanem, & abſurdam quæſtionem proponit, quia ſola eſt actio, quæ ceſſat, de qua dici non poteſt ubi manet, quoniam non eſt res corporea. Hæc erant, quæ dicenda erant de Magni Hippocratis Aphoriſmis, quæ ſi vergant in Artis Medicæ incrementum, & ſolamen ægrorum, ſcopo meo ſatisfactum erit.

F I N I S.

INDEX.

Prior numerus Aphorismum, alter ejusdem Paragraphum indicat.

A

Con-

D

E

F

Hy-

M

N

O

S

T

Te-

V

Vi-

FINIS.

